NAZIONALE
BIBLIOTECA
CENTRALE V. E. II
204
23 D
28
ROMA

204·23·D·28

B. SVLPICII SEVERI BITVRICENSIS EPISCOPI SACRAE HISTORIAE LIBRI II.

In eoſdem

CAROLI SIGONII COMMENTARIVS.

Eiuſdem de temporibus Hebræorum Catalogus.

Index rerum in vtrunque copioſus.

CVM PRIVILEGIO GREGORII XIII PONT.

BONONIAE,
Apud Societatem Typographiæ Bonon.
MDLXXXI.
Curiæ Epiſc. & S. Inquiſit. conceſſu.

204.23.D.28

ILLVSTRISSIMO, AC REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI D. GABRIELI PALAEOTO, S. R. E. PRESB. CARD. ET BONONIAE EPISCOPO.

EX omnibus curis, Illuſtriſs. ac Reuerendiſsime Domine, quas multas Epiſcopi in ciuitatibus ad rectam Chriſti diſciplinam inſtituendis impendunt, nulla fere fructuoſior, aut ſanctior prudentum hominum iudicio exiſtimatur, quam, vt prima hominum ætas præclaris ad officium, & honeſtatem exemplis, ac litteris imbuatur. Neque verò id ſine cauſſa. Fit enim fermè, vt quam faciles pueri ſunt ad omnia imbibenda, quæ propinantur, tam firmiter ea reti-

neant, quæ ſemel tradita intimis pectoribus exhauſerunt. &, ſi antequã pubeſcere incœperint, ſalutaria à parentibus ſuis documenta vitæ acceperint, talia & ipſi poſt liberis ſuis tradãt, poſtquã caneſcere inſtituerint: cõtra verò, ſi à principio aut prauis exẽplis, aut peſtilentib. præceptis aliquibus infecti ſint, ægre ijdem nẽ matureſcentibus quidem annis ad bonã frugem redigi à patribus, aut emendari à paſtoribus poſsint. Optima verò illa ratio eſſe rudimentorum videtur, ſi eæ percipiendæ ineunti ætati litteræ proponantur, quæ timorem Domini, quod meritò initium eſſe ſapientiæ dicitur, inſerere, ac religionem in teneras eorũ mentes inſtillare facile queant. ne forte per negligentiam committatur, vt quorum Chriſtus regnum eſſe cœlorum aſſeruit, eorum perniciosa ſæculi conſuetudine deprauati ad damnationem animi polluantur. Quo tamen in genere multis, ſi recte attendimus, hoc tempore modis peccatur: quorum neſcio an ille omnium fœdiſsimus ſit habendus, quod huic ferme ætati ea peruolutanda ſcriptorum volumina obijciuntur, quæ falſorum Deorum cultum, quæ flagitioſam vitam, quæ turpitudines, adulteria, libidines, ac ſpurciſsima quæque vitia complectuntur: neque verò ſolum datur opera, vt ea perſpiciant, ſed, quod exitiabilius eſt, vt memoriæ mandent, vt ſcriptis conſignent, vt aſsidua exercitatione concelebrent. Itaque eò dedecoris iam res ipſa proceſsit, vt ſi quis quid parum fortaſſe recte aut pronunciauerit, aut ſcripſerit, continuò, ſi reprehenſus ſit, ingenua quadam verecundia per-

fundatur.

fundatur, amores autem, ac delicias ſuas, clariſsimas propriæ incontinentiæ indices, quæ optimus quiſque, ſi poſſet, perpetuis tenebris libentiſsimè abderet, æternis (ſic enim ſperant) verſibus celebrare, ac conſecrare non ſolum non erubeſcat, ſed etiam cōmendationem ex eo apud homines eruditos imitationis, atque ingenij quærat. Atque in has quidem difficultates, & ſalebras mores noſtros illi potiſsimum compulerunt, qui gentiles poetas diſertos illos quidem, & elegantes, ſed omnis ſine dubio petulantiæ, libidiniſque magiſtros, caſtis puerorum auribus temere, ac ſine delectu aliquo ab initio inculcarunt. quibus nihil fingi poteſt à ſancta diſciplina Chriſtianorum auerſius; quorum vita nullum non modo dictum obſcænum, ſed ne turpem quidem cogitationem admittit, verùm vtrunque diſertè aſpernatur, ac reſpuit. Itaque Plato etiã, vir apud eos non minus bonitate, quàm ſapientia clarus, cum optimam illam ſuam remp. informaret, poetas omnes adeo improbauit, ac moribus ciuilibus noxios ita duxit, vt Homerum etiam, licèt ingenij inter eos principem, ac prope poeticæ imitationis auctorem, è ciuitate exigere ſua non dubitarit. Quare præclarius multò conſulere illi mihi videntur, qui aut oratores, aut hiſtoricos explicant, in quibus, detractis ceteris fere vitijs, paria ingenij, atque eloquentiæ lumina cum honeſtis omnibus prudentiæ, virtutis, æquitatis, ac moderationis exemplis elucent. Quo in genere tamen longe oratoriæ ipſa quoque præſtat hiſtoria. neque enim temere aliud

ſcriptorum genus reperias, in quo aut cauenda hominum flagitia demonſtrentur inſignius, aut debitum virtuti, atque officio laudis præconium tribuatur ornatius. Quorſum hæc? dicet aliquis. nempe vt intelligant omnes, ad quorum hæc manus peruenerint, non ſine ſumma ratione à pietate veſtra perfectum eſſe, vt ad ceteras cogitationes, quas ipſa in Eccleſia ſua ad veteris Apoſtolicæ exemplũ, quoad conſequi diligentia poſsit, ornanda defixit, præcipua quoque puerilis ætatis ſalutaribus ſtudijs imbuendæ cura ſuſciperetur. Nam ipſa & doctrinam Chriſtianam pueris in ſcholis tradi tanto ſtudio laborauit, vt illorum etiam quotidianis exercitationibus ſæpe intereſſe, easq; præſentia ſua prouehere, ſibi graue non duxerit, & laſciua Latinorum poetarum carmina, tamquam certa turpium voluptatum, & probrorum incitamenta, non modò interdixit, ſed pro ijs alia quoque honeſtiora, ac ſanctiora ſubſtituit. ad extremum verò ſacræ etiam hiſtoriæ lectionẽ in eadem auditoria inducere, à quibus adhuc tamquam perpetuo quodam damnata exilio abfuerat, voluit, non quidem, vt profanarum inde rerum cognitionem eijceret, quam robuſtioribus tradi conuenire putauit, ſed ut prima cognoſcendæ vetuſtatis initia à Deo ſumenda eſſe ijs, qui ad ſapientiæ, & pietatis profeſsionem ingrederentur, oſtenderet. Quamquam, ſi prudenter conſiderare volumus, ea ſacræ memoriæ commoda, atque emolumenta exiſtunt, vt eos etiam, qui magnos iam in doctrina, & bonitate progreſſus habent, varijs & ad di

cen-

cendum,& ad intelligendum,& ad agēdum inſtrue re monitis, atque exemplis frequenti repetita le- ctione poſsit; neque verò ſolum eos, qui omnem ſuam ad ſemet induſtriam referunt, ſed multò etiã magis illos,qui labores ſuos præcipuè ad populares animos imbuendos,& ingentem Dei pandendam in concionibus gloriam direxerunt. Quamobrem re- ctè prudentia veſtra breuiarium eius aliquod ex im menſo illo vtriuſque Teſtamenti corpore conquiſi- uit,quo ſtudioſa iuuentus omnia ab Adam vſque ad Chriſtum, ideſt à peccato ad ſalutem in ipſius Dei populo geſta quaſi in vnam tabulam conlata conſpi ceret.& cum duos B. Seueri Sulpicij libros in hoc ge nere diſtinctè, atque ornatè admodum ſcriptos probauit, tum ad tollendum exquiſitioris interpre- tationis hominibus occupatis laborem,eoſdem etiã expoſitione illuſtrari aliqua voluit. Sic enim fore arbitrata eſt,vt vniuerſi non modò facilius ea, quæ præclarè tradita ſunt, animo, ac notitia compre- henderent,ſed ipſa etiam inuitati facilitate alacrius, ac ſtudioſius ad eademmet haurienda cõtenderent. Id autem negotij ab Amplitudine veſtra mihi man- datum,ego,licèt meis longè viribus impar, honeſto parendi ſtudio haud grauatè ſuſcepi, præſertim ve- rò cum id ad rationes eiuſdem iuuentutis aptiſsi- mum, atque opportuniſsimum iudicarem, cui ab in- eunte vſque ad hanc iam inclinantem ætatem in pri- mis Italiæ gymnaſijs conſtantiſsime ſtuduiſſem. Itaque quæ mihi ad rem pertinentia viſa ſunt, ea ſa- cris litteris euolutis, & vniuerſis Hebræorum anti-

 quita-

quitatibus memoria comprehenſis, huic primo quoque tempore contuli, breuemq; expoſitionis commentarium Sulpicij ipſius æmulatus breuitatem confeci. Quare ſi fructum aliquem meus hic hominibus labor attulerit, erit, quòd gratias Deo maximas agant, qui mentem Amplitudinis veſtræ ad meam excitandam induſtriam excitarit. ſin minus, me tamen non abſurdi prorſus hominem ingenij exiſtimabunt, qui iudicij iacturam, quàm officij facere, & recto ſummi Epiſcopi, ac Cardinalis ſtudio, ac voluntati obtemperare, quàm laudi fortaſſe, ac famæ meæ inſeruire maluerim. Mihi verò in omnibus malis præcipui illud erit ſolatij, quòd felicibus optimi antiſtitis, vt ita dicam, auſpicijs aliquot huius iàm ingraueſcentis ætatis menſes in præclara de Deo, & de mirabilibus operibus eius commentatione, ceteriſq; rebus ad ſalutem noſtram pertinentibus explanandis conſumpſerim, quæq; adoleſcens, extincta prorſus vetere diſciplina, non didici, ea iam grandior natu, eadem inſigniter in huius ſæculi felicitate reuiuiſcente, docuerim. Quidquid autem illud ſit, quod mea induſtria, ſtudiumue pepererit, cupio, vt in Illuſtriſsimo præcipuè Amplitudinis veſtræ nomine appareat, atque adeo etiam in manus & præſentium, & futurorum hominum, tamquam certum ſingularis meæ erga illam obſeruantiæ monumentum perueniat. Quam omnipotentis Dei miſericordiam oro, vt diu ſaluam, incolumemq; cuſtodiat, vt quemadmodum præclara priſcæ reuocandæ Bononienſi in eccleſia diſciplinæ

funda-

fundamenta iecit, ſic ſpecioſum etiam faſtigium imponere ſurgenti iam ad inſignem, vt videmus, altitudinem operi poſsit. Quod ipſum ſine dubio, aut nulla ratione, aut certè hac, quam iampridem iniuit, inſignibus vitæ exemplis, ac rectis ſapientiæ documentis facillime obtinebit. Bononiæ Idibus Februarijs M D L X X X I.

Illuſtriſs. ac Reuerendiſs. Amplitudini Veſtræ dedititiſsimus

Carolus Sigonius.

AVCTORVM ALIQVOT TESTIMONIA, QVI B. SVLPICII SEVERI MEMINERE,

Vnde vita, mores, doctrina, & ætas eius perſpici poteſt.

Ex Commentario S. Hieronymi in Ezechielem cap. xxxv.

ET nuper Seuerus noſter in dialogo, cui Gallo nomen impoſuit.

Ex Epiſtolá prima B. Paullini Epiſcopi ad Sulpicium Seuerum.

Tu, frater dilectiſſime, ad Dominum miracu lo maiore conuerſus es, quia ætate florentior, laudibus abundantior, oneribus patrimonij leuior, ſubſtantia facultatum non egentior, & in ipſo adhuc mundi theatro, ideſt fori celebritate diuerſans, & facundi nominis palmam tenens repentino impetu diſcuſſiſti ſeruile peccati iugum, & lætalia carnis, & ſanguinis vincula rupiſti. Neque te diuitiæ de ma trimonio familiæ conſularis adgeſtæ: neque poſt coniugium pec candi

candi licentia, & cælebs iuuentas ab anguſto ſalutis introitu, & affluo itinere virtutis in mollem illam, & ſpatioſam multorum viam reuocare potuerunt. Beatus, qui refugiſti de conſilio impiorum, & in via peccatorum perſiſtere noluiſti, & ſedere in cathedra peſtilentiæ dedignatus es, vt humilitate præcelſa pedibus Crucifixi accubares. Tu ergo verus factor legis, & euangelij non ſurdus auditor, qui corpus,& mundum configens crucis delicias,iuuentutis, & vitæ præſentis mala gaudia pro venenis, & luctibus auerſatus es,reſpuens patrimoniorum onera,ceu ſtercorum,meritò ſocrum ſanctam omni liberaliorem parente in matrẽ ſortitus æternam,quia cæleſtem patrem anteuerteras terreno parenti, exemplo apoſtororum relicto patre in nauicula fluctuante, ſcilicet in huius vitæ incerto cum retibus rerum ſuarum, & implicatione patrimonij derelicto Chriſtum ſequutus, nec minoris domeſticis opibus ingenij facultatis laudem ab hominibus non accipiens, & inanis gloriæ ſublimiter negligens, piſcatorum prædicationes Tullianis omnibus,& tuis litteris prætuliſti: confugiſti ad pietatis ſilentium, vt euaderes iniquitatis tumultum; muteſcere voluiſti mortalibus, vt ore puro diuina loquereris: & pollutam canina facundia linguam Chriſti laudibus, & commemoratione ipſa pij nominis expiares. O' vere Iſraelita, qui Deum Iacob tam fida mente vidiſti, & tanquam in ipſius domini conluctatione firmatus præualuiſti aduerſus principem huius mundi, & ſpiritalia nequitiæ in cęleſtibus debellaſti ſcuto fidei, armiſque iuſtitię, prǽoptans Chriſto placere, quam hominibus, hominibus ſtultus eſſe, quàm Deo: omni facundię, omnique ſapientię huius mũdi prætuliſti ſcandalum crucis: ut quod pereuntibus ſtultitia eſt, tu in partem ſalutis aſcitus, ut omnibus ſaluis futuris pateſcit, uirtutem, & ſapientiam Dei eſſe cognoſceres. Beatus es frater, quia non caro, & ſanguis reuelauit tibi hæc, ſed pater, qui in cælis eſt, per Dominum noſtrnum IESVM Chriſtum, qui cõuertit ſapientiam eorum, & ſtultam fecit, & elegit infirma, ac ſtulta mundi, vt mundum iſtum his ipſis propter quæ Dominum dignatur noſſe, confundat.

Ex epiſtola quinta ad eundem. Ita pro parentibus, & fratribus, & amicis tu nobis factus à Domino es, qui & parentum cura anxius, & fraterna dilectione ſolicitus, & tota non fictæ amicitiæ fide ſedulus, omnibuſque in nos pietatis viſceribus effuſus, aſſiduis nos litteris adeas, blandiſſimis ſolatijs mulceas. Neque

ſat

ſat habeas, occaſionibus cunctis reuiſere, niſi & pueros tuos mittas: nec ſolum de famulis, ſed & de filijs ſanctis, quorum benedicta in Domino prole lætaris, eligas tabellarios, quorum oculis nos videas, & ore contingas, ſpecioſi nobis pedes illorum tanquam euangelizantium bona. Nunciant enim nobis, & afferunt ea, quæ ad pacem ſunt de te, cum præferunt opera Domini, quæ aut operaris in verbo Dei, aut ſcribis in ſpiritu verbi. *Item*: Quale te ſacrificium Deo exhibere video in templo tui corporis, in ſacrario tui cordis, in immolatione tuæ carnis, in oblatione tuæ animæ. Immolas taurum, cum pia humilitate depoſitus, ceruicem altam percuſſiſti timore diuino. Immolas hœdum, cùm omnia ſiniſtræ partis opera, iuſtitiæ ſectator interficis. Ouem iugulas, cùm diligens operarius, ſtudioſusque meditator diuinæ voluntatis, & legis, inertiam vitæ, & ignauiam quaſi pecus molle proſternis, ætate vitæ illius impedimenta quaſi vellera tondenti vtilia, oneroſa geſtanti forcipe verbi cæleſtis accidis.

Item: Te verò victa lege membrorum, & exteriore corrupto, puram conſperſionem parare, & ſine fermento azymum Chriſto confici, eloquia tua tam facunda, quàm caſta teſtantur. Neque enim tibi donatum fuiſſet, enarrare Martinum, niſi dignum os tuum ſacris laudibus mundo corde feciſſes. Benedictus igitur tu homo Domino, qui tanti ſacerdotis, & manifeſtiſsimi confeſſoris hiſtoriam tam digno ſermone, quàm iuſto affectu percenſuiſti: beatus & ille pro meritis, qui dignum fide, & vita ſua meruit hiſtoricum, qui & ad diuinam gloriam ſuis meritis, & ad humanam memoriam tuis litteris conſecratur. Hæc quoque verba tua vellera ſunt, & Dominum IESVM gratiſſimo tegmine cooperiunt, cuius ſuppellectili pulchra ambiunt & ingenij tui floribus comunt.

Item: *Ex epiſtola nona*. Præterea iuſſiſti nimiũ opulẽter tibi de paupere tuo blandiens, vt quæ te de annalib. nõ vnius gentis, ſed generis humani fugerent, ego videlicet quaſi peritior edocerẽ, ſed ſibi imputet famem qui pauperis amici forẽ pulſat, & promptuariũ inane ſcrutatur. Nunquam. n. in hæc inueſtiganda, & colligenda mihi cõmodum ſtudiũ fuit. Nam etiã in tempore veteri, quo videbar legere, nec legẽda ab hiſtoricis ſcriptoribus peregrinatus ſum: attamen nunc operis tui curã gerens, quo te pro vtilitate fidei noſtræ inſpiciendis, & conferendis præteritorum temporum rationibus occupatum indicaſti, quod de me non habui,

bui, de fratris vnanimi opulentiore theſauro petiui, & ipſam adnotationem, quam commonitorij vice miſeras, litteris meis inditam direxi ad Rufinum presbyterum Sanctæ Melaniæ ſpirituali via comitem, verè ſanctum, & piè doctum, & ob hoc intima mihi affectione coniunctum. Si ille has, quæ meritò te permouent de annorū, ſiue regnorū non cōgruēte calculo hiantis hiſtoriæ cauſſas nō ediderit, qui & ſcholaſticis, & ſalutaribus litteris græcè iuxta ac latine diues eſt, vereor, ne apud alium in his regionibus fruſtra requiramus. Quod ſi præſumptioni de te meæ ſatisfecerit, prima occaſione, ſi Dominus fauerit, tranſmittam vnanimitati tuæ, vt cunque mihi ſuper hac ratione reſcripſerit. Interiui vt aliquid de præceptis tuis facerem, miſi ex his, quę metuo ne inertiæ potius, vel imprudentiæ meæ teſtimonia ſint, quàm ſupernæ miniſtrationis inſignia, aut certè vel humanæ documenta ſapientiæ: miſi tamen tibi, id eſt commiſi meo pectori meas nugas, non vt ſenſus tuos polluant tenebræ meæ, ſed vt tuis ſenſibus diluantur. Nugas autem meas de verbis, ac ſententijs meis dixi: ceterùm materia ſancta, & tuo potius ingenio, eloquioque digna etiā meis ſermonibus velut atro habitu veſtiatur, ſpeciem tamen diuini luminis interni decoris, quanquam in egenæ ſuppellectilis vilitate cuſtodit. *Item*: Ineffabile mihi eſt, quāta me voluptate perfuderint, cum referrent & actus, et ſermones tuos, & perfectum cor tuum charitatis diuinæ, qua humilis, & excelſus, pauper, & diues, ſeruus & liber, famulis conſeruus, fratribus ſeruus, pauperibus diues in viſceribus miſericordiæ, diuitibus pauper, in ſpiritu manſuetudinis, humilis virtute pietatis, arduus ſublimitate virtutis, & ſeruus Deo, liber mammonæ, totum in te ſpirare Martinum, florere Clarum, maturari euangelium prædicabant.

Ex epiſtola CCV. *S. Auguſtini de laudibus S. Hieronymi*: Quod vt iterum clarius veritatis lumen pateat, pluribus teſtibus, quàm vno, cenſui quid ſupradictus noſter Seuerus, vir doctrina, & ſapientia pollens cum tribus alijs in ipſo die, & hora obitus Hieronymi in Turronenſi ciuitate viderit, meæ addere viſioni: de quo mihi quidem ſolummodo ipſe met pridie ad me veniens fuit teſtis.

Ex libro II. *Hiſtoriæ Sulpicij*. Omne tempus in Stiliconem conſulem direxi. Stilico verò conſul fuit anno Chriſti CCCC triennio poſt mortē S. Martini, cui ipſe interfuit, & quam ſcripſit.

Ex

Ex Gennadio in vita eius. Seuerus presbyter, cognomento Sulpicius Aquitaniæ prouinciæ, vir genere, litteris nobilis, & paupertatis, atque humilitatis amore conſpicuus, carus etiam ſanctorum virorum, Martini Turronenſis epiſcopi, & Paullini Nolani ſcripſit non contemnenda opuſcula. nam epiſtolas ad amorem Dei, & contemptum mundi exhortatorias ſcripſit ſorori ſuæ multas quæ & notæ ſunt. Scripſit & ad ſupradictum Nolanum duas, & ad alios alias Sed quia in aliquibus etiam familiaris neceſſitas inſerta eſt, non digeruntur. Compoſuit & Chronica. Scripſit & ad multorum profectum vitam B. Martini monachi, & epiſcopi ſignis, & prodigijs, & virtutibus illuſtris viri, & Collationem Poſthumiani, & Galli ſe mediante, & iudice, de conuerſatione monachorum Orientalium, & ipſius Martini, habitam in ſpecie dialogi, duabus inciſionibus comprehendit. in quarum priore refert ſuo tempore apud Alexandrinam ſynodum Epiſcoporum decretum, Origenem, & cautius à ſapientibus pro bonis legendum, & à minus capacibus pro malis repudiandum. Hic in ſenectute ſua à Pelagianis deceptus, & agnoſcens loquacitatis culpam, ſilentium vſque ad mortem tenuit, vt peccatum, quod loquendo contraxerat, tacendo penitus emendaret.

Citat etiam Seuerum B. Gregorius Turonenſis in Chronica, Hiſtoriarum libro primo cap. VII.

Ex apologia Guiberti abbatis Gemblacenſis. Sulpicius Seuerus, vt patet ex geſtis, quæ in Monaſterio Maiori poſitus legi, recepto intra cæli ſecreta B. Martino, cellam patris per quinquennium, hereditate videlicet præclara obtinuit. quem quamuis admodum renitentem, Bituricenſis clerus inde extrahens, archiepiſcopum ſibi ſublimauit. Quòd autem à Pelagianis ſeductus in aliquo à regula orthodoxæ fidei exorbitauerit, nuſquam omnino, niſi in ſolo Gennadio legi. qui neſcio vtrùm hoc alicubi & ipſe legerit, an ex ſola fama, quæ facta, infectaque loquitur, didicerit. Illud tamen fideliter credo, hunc eius errorem gloriam ſanctitatis eius non obſcuraſſe; cum auctor idem, qui refert deceptum, teſtetur & correctum. quod profectò eò magis mirum, quòd cum eſſet clarus genere, ſublimis dignitate, epiſcopus officio, & per hoc pluribus ſe debens, publicum deſereret, ſecretum peteret, & carcerali latebra ſe damnans, ſimulque vigilijs, fame, & frigoribus carnem macerans, in ſpiritu humilitatis, & animo contrito Deo ſatisfaceret. *Item.* Si huic aſſertioni meæ non cre-

credatur, credatur toti Sanctæ Maioris monaſterij multitudini: quæ ſacra Depoſitionis eius ſolemnia feſtiuo quotannis celebrat officio. cui celebritati ipſe quoque apud eos degens & ſemel, atq; iterum interfui, & hanc cum ceteris fratribus nonnulla deuotione IV. Kal. Februarij, vt agitur, percolui.

Gratias tibi ago doctrix viarum Dei omnipotentis ſapientia, quæ in eo viciſti malitiam, dilapſumque in foueam, & in vinculis peccati poſitum non dereliquiſti, ſed in fraude circumuenientium ei aſſiſtens, à peccatoribus gratiæ tuæ aduerſarijs liberaſti eum, tantaque ſublimaſti gratia, vt inter filios eiuſdem gratiæ computetur, & inter Sanctos ſors illius ſit.

Ex Victore Giſelino in vita Sulpitij. Eorum itaque ſequutus voluntatem labori non pepercit ſuo, quin ea, quæ permultis voluminibus perſcripta retinebantur, duobus libellis concludens, res à mundi exordio ſacris litteris editas breuiter conſtringeret, & cum diſtinctione temporum ad ſuam vſque memoriam carptim perduceret. Quo opuſculo non ſanè magno aliud an ullo vnquam ſæculo Reip. Chriſtianæ vtilius, ac præſtabilius editum ſit, ijs, quorum illud eſt iudicium, iudicandum relinquo. de elegantia verò præſtare auſim, & affirmare me poſſe confido, nulli idem omnium ſcriptorum eccleſiaſticorum quidquam cōcedere: alia verò omnia, quæ in eodem genere verſantur, tanto interuallo omnimodis ſuperare; vt ne ſint quidem ad hoc comparanda. magnum eſt, quod dico, & fortaſſe plurimis incredibile: ſed eiuſmodi tamen, quod non tam dicenti mihi, quàm teſtificanti pro me veritati creditum iri confidam, ſi quibus operæ pretiū erit, Oroſium, Florum, Eutropium, alioſque epitomatum auctores cum hoc noſtro omnibus partibus contendere. Eam verò palmam ſola, vt mihi videtur, C. Salluſtij rerum Rom. auctoris florentiſſimi imitatione conſequutus eſt. in quo cum multa virtutis locum obtinere videret, quæ tamen ſub imitationem vix caderent, abruptum dico ſermonis genus, quod audientem lectorem tranſuolat, nec, dum repetatur, expectat; ſiue, vt loquitur Seneca, amputatas ſententias, & verba ante expectatum cadentia; eas virtutes vt pote Salluſtio ſuas, integras reliquit. à verbis item antiquis ex Catonis, vt volebat Auguſtus, Originibus excerptis conſultò ſe abſtinuit. At concinnam illam breuitatem lectiſſimis, ac ſignificantibus verbis temperatam, ſuo inſtituto cumprimis accommodam,

tanta

tanta arte expreſsit, vt propemodum quis dicat non imitatum eum, ſed æmulatum. neque enim ſatis habuit eodem, quo ille, modo orationem ducere, ſecare, circumſcribere, colligare, ac denique à re vna ad aliam tranſire; niſi & principijs iiſdem libros ſuos ordiretur, ita tamen, vt quæ ille, teſte Fabio, nihil voluit ad hiſtoriam pertinere, hic paullo propius ad rem accommodarit: quæ omnia in ſacra ſaltem hiſtoria præclarè elucere, vel primo oculorum intuitu facilè quiuis animaduerterit. confecta eſt enim, vt dixi, in primo ætatis flore, cum flagrans eloquentiæ ſtudium ſeuera Turonenſis contubernij diſciplina nondum reſtinxiſſet.

CAROLI SIGONII
IN SACRAM HISTORIAM B. SVLPICII SEVERI COMMENTARIVS.

QVANTA ad omnem humanæ vitæ vſum ſolers veteris memoriæ pertractatio ſuppeditet adiumenta, nemo omnium præclarius, ac verius meo iudicio docuit, quàm Gregorius Nazianzenus, homo non tam ſanctitatis, quàm doctrinæ, atque eloquentiæ ſingularis, cum dixit: *Hiſtoriam coacervatam eſſe ſapientiam, hominumq; multorum mentem in vnum collectam.* Etenim, ſi diligenter attendere voluerimus, facilè intelligemus, qui ſuperiorum hominum conſilia, actaque mente, animoq; ſuo comprehenſa habuerit, eum præclarā quandam rerum, actionumq; humanarum, quibus nihil eſſe poteſt inconſtantius, artem, doctrinamq; nullo negotio confecturum. quam quidem, quoniam ferme fit, vt res ſimiles ex ſimilibus oriantur, ſi ad conſilia de rebus ſuis aut priuatis, aut publicis capienda contulerit, profectò prudenter, ac ſumma ratione, vt conuenit, omnia diſpenſabit. Quare ſi tantam ad laudem fructumq; ſapientiæ colligendum opportunitatem ve-

terum affert annalium comprehenſio, temporumq; præteritorum agnitio, nimirum danda homini præcipuè opera eſt, qui potiſsimum ad cultum ſapientiæ natus eſt, vt huic diſciplinæ ſe in primis addicat, ſiue ſuis, ſiue aliorum conſulere actionib. velit. Ceterum vt in pleriſque alijs rebus inſtituendis, ſic in iaciendis præclari huius operis fundamentis neſcio quo modo prauæ cuiuſdam conſuetudinis æſtu abrepti vehementer erramus, ab ijs ferme luſtrandis monumentis exordientes, quæ falſorum Deorum traditiones, & commentitias fictorum heroum actiones à Græcis, acutiſsimis hominibus, ſed planè veritatis ignaris proditas complectuntur. quibus neque ad aliquem prudentiæ vſum, neque ad vllum pietatis fructum excolimur. cum, ſi quid in nobis ſenſus, ne dicam ſanitatis, ineſſet, ab ijs potius, quæ ſacris continentur Hebræorum litteris, initium ducere deberemus. Nam ſi prima rerum principia quærimus, non altius repetere, quàm ab ipſo mundi, hominumq;, quod ibi tractatur, opificio poſſumus; ſi vera, nihil tam verum exiſtit, quàm quod Dei ipſius viuentis ore prolatum eſt; ſi grauia, quid magnificentius ijs inueniri monumentis poteſt, in quibus ſancta Dei mandata, ſalutaria promiſſa, certa oracula, ceteraq; his adnexa ſalutis noſtræ adminicula concluduntur? porro autem vnde aut virtutum exempla præſtantiora ad perſequendum, aut vitiorum deteſtationes acriores ad declinandum, aut actiones inſigniores ad memorandum, quàm ab ipſis Hebræorum peti commentarijs poſſunt? in quibus ſolis aperte docetur, quantum humanum genus aut religione colenda ſummo præſentis Dei auxilio ſubleuetur, aut ea negligenda acri eiuſdem iracundia conteratur. Hæc autem hiſtoria quoniam in ſacris Bibliorum monumentis longo voluminum multorum ſermone contexta multos à ſui cognitione, non ſine maximo ipſorum detrimento deterret, ob id B. Seuerus Sulpicius, Bituricenſis epiſcopus, homo vt ſanctus, ſic diſertus in primis, & eruditus, huic olim occurrere incōmodo cupiens eandem ita litteris conſignauit, vt ſimul & breuitati orationis, & plenitudini cognitionis ſeruierit, eos credo imitatus, qui ante ſe profanas quoque hiſtorias in breuiaria non ſine ſumma laude induſtriæ redegerunt. Quare ſi quis antiquitatis cognoſcendæ cupidus hos ſibi libros ab initio legendos propoſuerit, næ ille multo ſibi melius conſuluerit, quàm, ſi Diodorum ſequutus à Cælo, aut Dæmogorgone, & Saturno, reliquiſq; his

continentibus

continentibus Deorum fabulis orſus fuerit. Quo inde cognito, ſi gentilium prætereа ingenio, ac doctrina præſtantium ſcripta, actaq; ſubinde aſciuerit, facile demum ad eum, quem Gregorius ſignificauit, doctrinæ, atque humanæ ſapientiæ gradum, initio à vero Deo ſuſcepto, peruenerit. ac ſummo, præcipuoq; ipſius Dei præcepto ſimul obtemperauerit. qui ita mandauit: *Non recedat volumen legis huius ab ore tuo, ſed meditaberis in eo diebus, ac noctibus, vt cuſtodias, & facias omnia, quæ ſcripta ſunt in eo. Tunc diriges viam tuam, & intelliges eam. Non declines à verbis huius ad dexteram, vel ad ſiniſtram, vt intelligas cuncta, quæ agis.* Quamobrem hortor omnes, qui ſe aut ſacris, aut profanis ſtudijs dediderunt adoleſcentes, vt Seuerum hunc eo animo legant, vt plurimum ſe non tam in prudentiæ, quàm in religionis, & innocentiæ ſtudio profecturos eſſe confidant; addo etiam latinæ eloquentiæ, quam ille tanta induſtria coluit, vt Salluſtianam dictionem nobis magna ex parte expreſſerit. Hos autem adeo vberes, ac multiplices fructus vt omnes percipere commodius poſſent, ego dedi operam, vt vberioribus commentarijs res tam graues, ac tam inſignes, indicatis potiſsimum, vnde hauſtæ illæ eſſent, fontibus, explicarem. Quæ quantæ vtilitatis, atque amplitudinis ſint, placet argumento totius huius hiſtoriæ proponendo breuiter edocere. Argumentum autem erit duplex, vnum, quo exterior vis verborum, alterum, quo intimum eorum myſterium explanabitur. Quanquam enim nos hoc loco nudam tantùm actionum, inſtitutorumq; Iudaicorum explicationem curſim tradere profitemur, fit tamen, neſcio quomodo, vt dum grauiſsima Dei, ac ſalutis noſtræ myſteria præterimus, vix continere nos poſsimus, quin occultioria etiam arcana ſæpe inſiſtentes introſpiciamus, eaq;, quoniam is ſummus huius lectionis eſt fructus, ceteris, ſaltem intento ad rem digito, accuratius contemplanda monſtremus.

Hiſtoriæ igitur huius ſumma eſt huiuſmodi. In principio Deus ſex dierum ſpatio condidit vniuerſa. Sexto virum creatum, atque Adæ nomine inſignitum in paradiſo conſtituit, ac feminam de illius latere ſumptam ei adiunxit. cui vir Euæ nomen impoſuit. His creatis præcipuè mandauit, vt de ceteris paradiſi arboribus, præterquam de pomo ſcientiæ boni, & mali, comederent. Id ſi feciſſent, eos ſaluos fore, ſin minus, mortem oppetituros eſſe. Quod præceptum illi à diabolo, humani generis ho-

ſte, decepti turpiſsimè violarunt, atque ita de paradiſo depulſi, morteq; damnati ſe, ac poſteros ſuos omnes in perpetuum perdiderunt. Procreati inde ab eis filij, atque nepotes terras compleuere. Cum autẽ Deum fœdis flagitijs, ac libidinibus offendiſſent, ille vniuerſale terris diluuium intulit. quo genus humanũ vniuerſum extinxit, præter uirum iuſtum Noe, qui ſolus cum vxore, & tribus filijs, ac nuribus in arcam ingreſſus euaſit. His conſeruatis ſuccreuere iterum homines, verum rurſus mutis ſimulachris adorandis Deum læſere. Tunc Deus Abrahæ, homini Hebræo, Meſopotamiam incolenti mandauit, vt cum familia ſua in terram Chananæam, quæ ad Iordanem amnem ſita, poſt Iudæa eſt dicta, contenderet. atque ei multiplicem ex ſemine ſuo progeniem, Chriſtumq; ex ea auctorem ſalutis humanæ, & firmam ſemini eius terræ Chananeæ poſſeſsionem promiſit. In ea terra Abraham hoſpes genuit Iſaac, Iſaac verò Iacob, Iacob autem, qui & Iſrael dictus eſt, filios duodecim, vnde poſt tribus duodecim prodierunt, quæ ab ipſo Iacob nomen Iſraelitarum inuenerunt. Iſaaci vero, & Iacob Deus promiſſa ipſa facta Abrahæ confirmauit. Fame inde vrgente Iacob in Aegyptum ſe contulit, vbi Ioſeph filius magna apud regem auctoritate, & gratia erat. atque ibi per aliquot annos in ſumma rerum proſperitate vixit. Poſt autem cum mortuo Iacob, & Ioſepho nouus rex Aegyptius Iſraelitas, quorum iam numerus adoleuerat, acerba ſeruitute ad infirmandas ſuſpectas eorum opes conſtringeret, tum Moyſes Iacobi abnepos à Deo monitus ſurrexit, atque ope diuina populum illum occultè ex Aegypto eduxit. Cum autem terram Chananæam veterem patriam ſibi à Deo promiſſam iuſſu Dei repeteret, per vaſtam Arabiæ ſolitudinem iter inſtituit, in qua quadraginta annos populum continens, legem à Deo accepit, eamq; populo tradidit. Mortuo interea Moyſe, Ioſue Naue filius ducatum Iſraelitarum excepit, atque eos demum in terram Chananæam perduxit. populiſq; qui obſtabant, extinctis, eam iuxta Dei promiſſa tenuit, ac XII tribubus Iſraelitarum diſtribuit. Conſtituta inde rep. Hebræi primum Iudicibus, deinde Regibus paruerunt. Reges fuere Saul, Dauid, qui ſedem in vrbe Hieruſalem, & Salomon, qui ibidem templum Dei conſtituit. quo vita functo, regnum in duas partes diuiſum eſt, quarum vnam explenere duæ tribus Iudæ, ac Beniamin, alteram decem aliæ. atque illud regnum Iudæ, hoc communi nomine Iſrael appellatum.

Vterque

Vterque populus à Dei cultu, & lege accepta, ſed maximè Iſraelitarum, defecit. Quare Deus prophetas multos, qui denunciandis calamitatibus eos ab ſuſcepta ſimulachrorum impietate reuocarent, immiſit. Sed nihil profecit. Quo factum eſt, vt permiſſu eius ſubacti Iſraelitæ in Aſſyriam à Salmanaſſare rege, Iudæi verò poſt pariter victi vrbe, temploq; euerſo in Babyloniam à rege Nabucdonoſore traducti ſint. Inde poſt ſeptuaginta annos in patrium ſolum Cyri regis Perſarum conceſſu regreſsi templum, legem, ac denique vrbem reſtituerunt. nec multis poſt annis rep. inteſtinis diſcordijs laborante, ab Antiocho Epiphane Syriæ rege rurſus oppreſsi, & ad ſacra gentilium ſuſcipiēda compulſi mox virtute Aſſamonæorum libertatem, & religionem priſtinam receperunt, regiamq; dignitatem iterum vſurparunt, quoad domeſticis rurſus ſeditionibus conflictati, primò Romanis, deinde Herodi regi alienigenæ paruerunt. Quo regnante Deus Chriſtum iampridem à ſe promiſſum ex Abrahami, & Dauidis ſemine oriturum ad mundi conſeruationem immiſit. Hæc ſumma huius hiſtoriæ eſt. Occultum verò myſterium eſt huiuſmodi. Deus, qui propter bonitatem ſuam cuncta creauit, ſimul etiam creauit Adam ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, dominumq; omnium rerum, quas ipſe in terra creauerat, fecit. Ceterum inuidia diaboli, & Adæ inobedientia peccatum in mundum intrauit, & per peccatum mors. omnesq; homines in Adā, & per Adam peccati labem contraxerunt. Deus verò miſericordia non minus, quàm iuſtitia, præditus Chriſtum Ieſum Saluatorem, Abrahæ, & reliquis patribus promiſit, qui credentes à morte, & tyrannide diaboli liberaret, cui omnes ſubiecti fuerant per Adam. Dum autem promiſſa ſalus expectabatur, legem dedit, qua homines peccatum cognoſcerent, vt Chriſti aduentum ardentius exoptarent, qui ſe peccatorum vinculis expedìret, atque interim per prophetas eundem venturum, & pro hominibus moriturum ſæpe denunciauit. Poſtremò Chriſtus miſſus eſt eo tempore, quo Deus ipſe apud ſe conſtituerat, nempe eo, quo abundabat omnis iniquitas. Ille verò verus agnus, & vera hoſtia homines patri, pęnas peccatis eorum debitas in Cruce perſoluendo, conciliauit, ille à ſeruitute diaboli liberauit, ille homines Dei filios adoptauit. ille demum in patriam cæleſtem Chananææ promiſsione ſignificatam, induxit. Hæc autem nobis tradita ſunt in ſacris libris. Quorum alij ve-

teris, alij noui Teſtamenti ſunt. Veteris appellant, quæ ante Chriſti aduentum. noui, quæ poſt eius aduentum memoriæ litterarum ſunt conſecrata. Veteris ſunt Genesis. qui liber continet res à creatione mundi vſque ad mortem Ioſeph filij Iacob, ideſt omnia, quæ de Adam, Noe, Abraam, Iſaac, Iacob, & Ioſeph tradita ſunt. Exodvs, qui à morte Ioſeph, & ab exitu Iſraelitarum ex Aegypto vſque ad id tempus, quo ad montem Sinai in ſolitudine peruenerunt, nempe quomodo mare Rubrum tranſierint, & à Deo per Moyſem legem ipſam acceperint. & tabernaculum, atque arcam Dei exponit. Leviticvs, in quo de Ritibus ſacrorum, ſacerdotumq́; præcipitur. Nvmeri, in quo Leuitarum, ac ſacerdotum miniſteria, atque officia demonſtrantur. Devteronomivm, in quo lex iterum, ac latius traditur. & reliquum itineris vſque ad Iordanem exponitur. Atque hi quinque libri Pentateuchi nomine appellantur, & à Moyſe ſcripti eſſe putantur. Sextus inde liber eſt Iosve. in quo narratur, quo pacto Ioſue traiecto Iordane in terrã Chananæam Iſraelitas adduxerit. In ſeptimo, qui Ivdices dicitur, refertur, vt rep. inſtituta, Iſraelitæ in Chananæam Iudices ſibi conſtituerint, qui populo ius dicerent. neque enim regem tum habere voluerunt, cum Deum ſolum regem exiſtimarent, & vt ſæpe à Deo auerſi in manus hoſtium ſuorum coniecti ſint. In octauo agitur de Rhvt vxore aui Dauidis regis, quæ à Moabitis ad Iſraelitas acceſsit. Nonus Reges Iudæorum, & Iſraelitarum continet, & res geſtas, & calamitates eorum, quouſque vterq́; populus in Aſſyriam, & Babyloniam eſt abductus. Paralipomena, quæ ſequuntur, eandem narrationem repetunt, verum regum Iudæ tantum, non Iſrael. Græci verò putantes, quę præcipuè omiſſa in Regibus fuerant, ibi ſuppleri, eum librum Paralipomena, quaſi prætermiſſa, vocarunt. Eum ſequitur liber Danielis, qui quanquam inter prophetas refertur, tamen hiſtoricè quoque ea perſequitur, quæ Iudæi in captiuitate annorum ſeptuaginta perpeſsi ſunt. Danieli adiungitur Esdras, qui facta Iudæorum refert, poſtquam permiſſu Cyri regis patrias ſedes repetiuerunt, ac templum, legem, & vrbem renouarunt. Inde Nehemias, qui narrat, vt ipſe ope Artaxerſis regis vrbem Hieroſolymorum exciſam à Babylonijs excitarit. Ad eadem verò tempora pertinent etiã mulierum Iudæarum hiſtoriæ Hester, & Ivdith, quæ quibus regibus anne-

ctendæ ſint, meritò & quæſitum eſt à doctis uiris, & adhuc, vt cum maxime, quæritur. Vltimi ſunt libri duo MACHABAEORVM. qui res geſtas Aſſamonæorum pro libertate Iudæorum contra reges Syriæ complectuntur.

Noui verò Teſtamenti ſunt quattuor EVANGELIA, quæ Chriſti ortum, vitam, prædicationem, mortem, reſurrectionem, & in cælum aſcenſionem enunciant. Item ACTVS APOSTOLORVM à S. Luca ſcripti, qui actiones, & prædicationes apoſtolorum præcipuè SS. Petri, & Pauli poſt miſſionem ſpiritus ſancti vſque ad carceres S. Pauli exponunt. Atque hi quidem ſacri hiſtoriarum ſunt libri. Sunt preterea multi prophetæ, qui non tam futura prænunciarunt, quàm præterita retulerunt. vt Ionas, Iſaias, Ezechiel, Hieremias, & de quo diximus, Daniel. quos ad hanc contexendam hiſtoriam Sulpicius quoque adhibuit. Ceterum libri illi Veteris Teſtamenti, hi Noui nomine nuncupantur, quod vt in illis Deus teſtatus eſt, ſe daturum omnia bona terrena Iſraelitis legi ſuæ parentibus, ſic in his Chriſtus teſtatus eſt, ſe largiturum omnes cæleſtes beatitudines non ſolum Iſraelitis, ſed etiam ceteris omnibus, qui verbis ſuis fidem habuiſſent, eaque ſeruaſſent. atque illi quidem figuras Chriſti, & regni cæleſtis, hi verò Chriſtum ipſum, & regna cæleſtia tradiderunt. Atque hæc quidem Procemij loco à nobis præmiſſa ſint. Nunc ad expoſitionem accedamus, verbis S. Auguſtini vſurpatis: *Coniungar illis Domine in te, & delecter cum eis in te, qui veritate tua paſcuntur in latitudine Charitatis, & accedamus ſimul ad verba libri tui, & quæramus in eis voluntatem tuam per voluntatem famuli tui, cuius ea calamo diſpenſaſti.*

SVLPICII SEVERI

SACRAE HISTORIAE LIB. I.

Res à mundi exordio ſacris litteris editas breuiter conſtringere, & cum diſtinctione temporum vſque ad noſtram memoriã carptim dicere aggreſſus ſum: multis id à me ſtudioſè efflagitantibus, qui diuina, compendioſa lectione cognoſcere properabant. Quorum ego voluntatem ſecutus, nõ peperci labori meo, quin ea, quæ permultis voluminibus perſcripta continebantur, duobus libellis cõcluderem: ita breuitati ſtudens, vt pæne nihil geſtis ſubduxerim.

Res à mundi exordio.) Sulpicius ſcripturus ſacram hiſtoriam exordium de more præmittit, in quo paucis proponit, quid ſcribere aggrediatur, quomodo, & qua de cauſſa. *Res* enim cum inquit, præcipuè ſignificat, quæcunque in ijs libris continentur, qui veteris Teſtamenti nomine appellantur. Sunt autem ſucceſsiones gentium, & regũ in terra Chananæa, leges, ſacra, bella, ac calamitates eorum populorum, vnde genus traxit, quod ad carnem pertinet, Chriſtus. *A mundi* autem *exordio*, quòd dixit, nimirum ſignificauit, ſe neque à Troia capta, neque ab vrbe Roma condita, aut incenſa, quod gentiles fecere, narrationis exordium eſſe facturum, ſed à primo tempore, quo Deus creauit cælum, & terram. Quod autem, *Breuiter*, dixit, nimirum intelligi voluit, ſe euenta rerũ ſolummodo perſtricturum, adiuncta verò earum præteriturum. quod vero, *Carptim*, profectò innuit, ſe non ſingulas res eodem modo perſecuturum, ſed quæ memoratu digniores viſæ fuerint, ſelecturum. Sic enim dixit quoque Salluſtius, cuius ipſe fuit ſtudioſus. *Statui res geſtas populi Rom. carptim, vt quæque memoria digna videbantur, perſcribere. Cum diſtinctione* autem *temporum* dicit, quia ætates ſingulorum, & regnorum

ſeries,

ſeries, regumq́; annos oſtendet. idq́; *vſque ad ſuam memoriam*, ideſt vſque ad conſulatum primum Stiliconis, imperante Honorio, qui in annum Chriſti quadringenteſimum incidit. nempe, vt ipſe ſuppucat, anno ab orbe condito quinquies milleſimo octingenteſimo nonodecimo. Cauſſam inde ſcriptionis adiungit, cum *ſe voluntate eorum adduci* inquit, qui ſacræ hiſtoriæ compendium cognoſcere ſtudent, maiore credo, Bibliorum mole deterriti. Addit inde, quid perfecerit, quippe magno labore, quæ multis diſsita voluminibus erant, duobus libellis incluſiſſe tanta breuitate, vt nihil tamen de rerum integritate detraxerit. *multa* vero *volumina* intelligit non ſolum ſacra Biblia, ſed etiam gentilium libros, & Iudæorum, quos ad contexendam, & ſupplendam hanc vſque ad Chriſtum hiſtoriam aduocauit. *Nihil* autem *geſtis rebus ſubduxit*, quia rerum omnium euenta narrauit, quamuis earum adiuncta ſilueri t, vt cum vrbem aliquam deletam dixit, nihil rei geſtæ ſubduxit, quamuis neque quomodo capta, neque quo conſilio, aut quo pacto deleta ſit, docuit. quæ enim rem, aut antecedunt, aut conſequuntur, adiuncta dicuntur.

Viſum autem mihi eſt non abſurdum, cùm vſque ad Chriſti crucem, Apoſtolorumq́; actus per ſacram hiſtoriam cucurriſſem, etiã poſt geſta conuertere: Excidium Hieroſolymæ, vexationesq́; populi Chriſtiani, & mox pacis tempora, ac rurſum Eccleſiarum inteſtinis periculis turbata omnia locuturus.

Viſum autem.] Quoniam ſacra hiſtoria, Vetere, & Nouo Teſtamento comprehenſa morte Chriſti, & actibus apoſtolorum expletur, propterea monet, ſe vltra illud tempus narrationem etiam producturum, quę res cognitu præclaræ acciderint, vt excidium Hieroſolymorũ, Perſecutiones Chriſtianorum, & poſt partam pacem ſeditiones eccleſiarum. *Vexationes* enim *populi Chriſtiani* vocat decem Perſecutiones, quibus Romani Imperatores Chriſtianos vexarunt. *Pacis tempora* intelligit, quæ incœperunt regnante Conſtantino, qui primus Imperator Chriſtianus libertatem Chriſti colendi omnibus dedit. Cum autem inquit, *rur-*

ſus

ſus eccleſiarum inteſtinis periculis turbata omnia, hæreſes excitatas ſignificat, Arrianam, & Priſcillianiſtarum. has enim præcipue perſequetur.

Ceterum illud.] Hiſtoria Hebræorum vſque ad Tranſmigrationem in Babyloniam continuata temporum ſerie in Biblijs ſcripta eſt. inde deficientibus annalibus interrumpitur. neque enim extant Commentarij, qui tẽpora captiuitatis explanent, & poſt reparatam à Neemia vrbẽ multa vſque ad Seleucum Syriæ regem deſiderantur. expleta vero Machabæorum narratione, quæ Ioanne Hyrcano rege concluditur, cetera vſque ad Chriſtum à Biblijs abſunt, & à Ioſepho mutuanda ſunt. neqne vero Euangelia niſi trium ferme annorum hiſtoriam tradiderunt. Quare in his anguſtijs poſitus Sulpicius fatetur, ſe vſum eſſe hiſtorijs gentilium in diſpenſandis temporibus per reges Perſicos, Syriacos, & Romanos. idq́; vt imperitos temporum edoceret, peritos autem, ſed aliter annos ab orbe condito ſubducentes auctoritate gentilium refutaret. recte. hiſtoriæ enim lumen eſt diſpoſitio temporum.

Ceterùm illud non pigebit fateri, me, ſicubi ratio exegit, ad diſtinguenda tẽpora, continuandamq́; ſeriem, vſum eſſe hiſtoricis ethnicis, atque ex his quæ ad ſupplementum cognitionis deerant vſurpaſſe, vt & imperitos docerem, & literatos conuincerem.

Verumtamen ea.] Monet demum, ne quis ſacris Biblijs prætermiſsis, hos libros legat, ſed poſtquam ea peruolutarit, hos demum adeat, & inde cognitionẽ, hinc recognitionem potius, quàm cognitionem aliquã petat. Nam myſteria rerum diuinarum eiuſmodi eſſe, vt niſi ex ipſis fontibus

Veruntamen ea, quæ de ſacris voluminibus breuiata digeſsimus, non ita legẽtibus auctor acceſſerim, vt prætermiſsis illis, vnde hæc deriuata ſunt, appetantur: niſi cùm illa quis familiariter nouerit, hic recogno-

cögnoſcat, quæ ibi legerit. Etenim vniuerſa diuinarum rerum myſteria non niſi ex ipſis fontib. hauriri queunt. Nunc initium narrandi faciam.

hauriri non poſsint. quibus verbis ſignificat, in ipſis Hebraicæ hiſtoriæ verbis ſecretius aliquid contineri diuerſum ab eo, quod litteris nūcietur. quod quoniam ipſe non patefecit, propterea ex fonte ipſo eſſe petendum. Vnuſquiſque verò intelliget, qui non tanquam Fauſtus Manichæus ſe geret, qui, vt inquit S. Auguſtinus, *oculis clauſis nihil ſe in litteris illis inueniſſe dixit, quod ad prænunciationem Chriſti pertineret. Quid autem mirum*, inquit *ſi oculos habet ad legendum, & cor ad intelligendum non habet, qui poſitus ante oſtium clauſum diuini ſecreti, non fide pietatis pulſat, ſed electione impietatis inſultat.*

MVNDVS A DOMINO conſtitutus eſt, abhinc annos iam pene ſex millia, ſicut proceſſu voluminis iſtius digeremus: quāquam inter ſe parum conſentiant, qui rationem temporum inueſtigatam edideruntt. Quod cum vel Dei nutu, vel vitio vetuſtatis eueniat, calumnia carere debebit.

ADAM.

MVNDVS A DOMINO.] Qui ſacram hiſtoriam ſubtilius ſibi tractandā ſuſceperunt, ferme illius tēpora in ſex ętates diſtribuunt, vnam ab Adam vſque ad Noe, alteram à Noe vſq; ad Abraham, tertiā ab Abraham vſque ad Dauidem, quartam à Dauide vſque ad tranſmigrationem Iudæorum in Babyloniam, quintam à captiuitate ad Chriſtum, ſextam à Chriſto ad mundi finem. Hæc eſt igitur prima ætas, de qua ſic S. Auguſtinus in libro de Geneſi contra Manichæos. *Video per totum textum diuinarum ſcripturarum ſex quaſdam ætates operoſas certis quaſi limitibus ſuis eſſe diſtinctas, vt in ſeptima ſperetur requies. & eaſdem ſex ætates habere ſimilitudinem iſtorum ſex dierum, in quibus ea facta ſunt, quæ Deum feciſſe ſcriptura commemorat. Primordia enim generis humani, in quibus iſta luce frui cœpit, bene comparantur primo diei, quo fecit Deus lucem. Hæc ætas tanquam*

quam infantia deputanda eſt ipſius vniuerſi ſæculi. quòd tanquam vnum hominem proportione magnitudinis ſuæ cogitare debemus, quia vnuſquiſque homo cum primo naſcitur, & exit in lucem, primam ætatem agit in infantia. hæc tenditur ab Adam vſque ad Noe, generationibus decem. quaſi veſpera huius diei fit diluuium, quia & infantia noſtra tanquam obliuionis diluuio deletur. Continet autem prima ætas ex ſupputatione Græcorum, ideſt LXX interpretum, quos ſequitur Sulpicius, bis mille ducentos quadraginta duos annos. in quibus Mundus initio eſt conſtitutus, Homo creatus, & ornatus, Adam Dei mandatis neglectis morte damnatus, Cain Abel fratrem occidit, ac poſteri Seth illicitis commiſtionibus initis, Deo præcipuè offenſo, diluuio perditi ſunt vniuerſi præter vnum virum iuſtum Noe, vnde ſecunda ætas eſt propagata. Quod autem dixit Sulpicius, *Mundum à Domino conſtitutum*, opera quinque dierum expreſsit. quæ illis primis verbis comprehenſa poſt latius exprimuntur. *In Principio creauit Deus cælum, & terram*. magis autem propriè loquutus eſſet, ſi & ipſe, *Mundum à Deo conſtitutum* dixiſſet, quàm *à Domino*. Nam Deus reſpicit creationem, Dominus imperium in res creatas, & legem. nunc verò de creatione agitur, in alijs verò locis vtraque vox ſine diſcrimine vſurpatur. Quod autem inquit, *abhinc annos pene ſex millia*, rectè dixit, ſi quidem ex ſupputatione eius colligebantur tum anni quinquies mille octingenti nouemdecim. Moneo tamen, apud Sulpicium numeros ſæpiſsime contra rectum Latinæ linguæ vſum efferri, vt hoc loco, *Annos ſex millia*, cum mos Latinus ferat, vt aut *annos ſexies mille*, aut *annorum ſex millia* ſcribatur. id autem videri non Sulpicij vitio factum, ſed librariorum. qui quos numeros ille notis expreſsit, explicare verbis volentes perperam ediderunt. Ea verò ſi corrigere omnia voluerimus, næ nos laborem leuiorem, quàm qui noſtri eſt inſtituti, ſuſcepiſſe videbimur. Addit inde *parum inter ſe conſentire, qui rationem temporum inueſtigatam ediderunt*. quibus verbis excuſat ſe, ſi à ceteris in annorum ſumma diſſentiat. nam ſcriptores varijs inter ſe ſententijs diſsidere. Huius autem varietatis aliæ in alijs temporibus cauſſæ ſunt, ſed in prima, & ſecunda ætate Hebræorum, Græcorumq́; diſſenſio præcipuam differentiam peperit. nam Hebræi primæ ætati annos mille ſexcentos quinquaginta ſex tribuunt, Græci verò, ideſt ſeptuaginta interpretes, annos bis mille trecentos quadraginta duos. id verò vel Dei

nutu

nutu euenit, vt inquit Sulpicius, qui nobis hanc veritatem prodere noluit, vel vetuſtatis vitio, per quam aliquot in libros men dæ irrepſerint. S. Auguſtinus, cum hanc diſcrepantiam cerneret, haud confiteri erubuit libro xv de ciuitate Dei, ſe huius rei rationem neſcire. Diuerſitas autem eſt hæc inter Hebræos, & Græcos.

Adam anno 130. genuit Seth.	Græci 330.
Seth anno 105. genuit Enos	Græci 205.
Enos anno 90. genuit Cainam	Græci 190.
Cainas anno 70. genuit Malaleel	Græci 170.
Malaleel anno 65. genuit Iared	Græci 165.
Iared anno 162. genuit Enoch	Græci 162.
Enoch anno 65. genuit Mathuſalem	Græci 165.
Mathuſalem anno 187. genuit Lamech.	Græci 187.
Lamech anno 182. genuit Noe.	Græci 188.

Hic anno ſexcenteſimo arcam propter diluuium iniuit.

Mundo autem condito, homo factus eſt: viro Adã, mulieri Eua nomen fuit. Sed conſtituti in paradiſo, cùm interdictam ſibi arborem deguſtaſſent, in noſtram, velut exules, terram eiecti ſunt.

Mundo autem condito.] Hæc eſt inſignis creatio hominis. Deus enim ceteris animantibus ante creatis, illum ſexto demum die, & creauit, & amplis muneribus decorauit. Sic enim primo capite Geneſis. *Creauit Deus hominem ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, maſculum, & feminam, benedixitq; illis, & ait. Creſcite, & multiplicamini, & replete terram, & ſubijcite eam. & dominamini piſcibus maris, & volatilib. cæli, & vniuerſis animantibus, quæ mouentur ſuper terram.* & cap. II. *Formauit Deus hominem de limo terræ, & inſpirauit in faciem eius ſpiraculum vitæ, & factus eſt homo in animam viuentem.* & poſt. *Immiſit Deus ſoporem in Adam, cumq; obdormiuiſſet, tulit vnam de coſtis eius, & repleuit carnem pro ea, & ædificauit coſtam, quam tulerat de Adam in mulierem, & adduxit eam ad Adam, & dedit ei in vxorem.* Item. *Deus Adam in paradiſo voluptatis, quem plantauerat, poſuit, dicens, ex omni ligno paradiſi comede. de ligno autem ſcientiæ boni, & mali ne comedas. in quocunque enim die comederis*

mederis ex eo, morte morieris. Cum porro ſubijcit, *Sed conſtituti in paradiſo cum interdictam ſibi arborem deguſtaſſent, in noſtram velut exules, terram eiecti ſunt*, Peccatum exponit, quod commiſit Adam, & pœnam, qua ipſe cum vniuerſo genere humano à Deo multatus eſt, vt ſummis bonis ſpoliatus extrema mala ſit conſequutus. neque enim ſolum à paradiſo eiectus eſt, ſed etiam mortalis corpore, & anima factus eſt, ſiquidem peccatum occidit animam, ne Deum videre poſsit. Fortaſſe autem quæratur, quis *paradiſus* iſte fuerit, & quis hominem ad mandata Dei violanda impulerit. Longæ ſunt ad reſpondendum ambages. Afferam verba S. Auguſtini, quibus rei huius difficultas exponitur. Is in libro de Geneſi ſic inquit. *De paradiſo tres ſunt ſententiæ, vna eorum, qui tantummodo corporaliter paradiſum intelligi volunt, alia eorum, qui ſpiritaliter tantùm, tertia eorum, qui vtroque modo. quam mihi fateor placere ſententiam. narratio enim in Geneſi non genus locutionis figuratarum rerum eſt, ſicut in Cantico Canticorum, ſed omnino geſtarum eſt, ſicut in Regnorum libris, & huiuſmodi ceteris. Sed quia illic ea dicuntur, quæ humanæ vitæ vſus notiſſimus habet, non difficile, immo promptiſſime primitus accipiuntur ad litteram, vt deinde ex illis, quid etiam futurorum res ipſæ geſtæ ſignificauerint, exculpatur.* Ceterum ex alijs plerique in Chaldæa fuiſſe paradiſum exiſtimarunt. S. autem Ioannes Chryſoſtomus putauit, poſt diluuium locum hunc ita eſſe obſcuratum, vt in hominum ignorationem inciderit. Adam autem ad pomum interdictum guſtandum ab vxore inductus eſt, quam ſerpens, ideſt diabolus, humani generis hoſtis deceperat, dicés, *Nequaquam morte moriemini. Scit enim Deus, quod in quocunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri, & eritis ſicut dij ſcientes bonum, & malum. Quare mulier comedit, & dedit viro ſuo, qui comedit. deinde rogata à Deo, Cur comediſſet, reſpondit. Serpens decepit me*. Ceterùm, vt S. Auguſtinus ſcribit in libro de ſalutaribus documentis, *diabolus eſt angelus per ſuperbiam ſeparatus a Deo, qui à ſemetipſo deceptus, nos decipere feſtinat. nam cum primum hominum Adam ex limo terræ ad imaginem Dei factum videret pudicitia ornatum, temperantia compoſitum, caritate circundatum, immortalitate veſtitum, æmulus, atque inuidus, tantam beatitudinem hominem terrenum accepiſſe, quam ipſe, dum eſſet angelus, per ſuperbiam cognoſcitur amiſiſſe, inuidit ſtatim inſatiabilis homicida primo parenti noſtro, nos, noſtroſq; parentes tantis, & talibus*

bonis

bonis expoliauit, inſuper & peremit. Item de ciuitate Dei libro tertiodecimo cap. ſecundo. *Poſtquam ſuperbus ille angelus, ac per hoc inuidus, per eandem ſuperbiam à Deo ad ſemetipſum conuerſus, & quodam quaſi tyrannico faſtu gaudere ſubditis, quàm eſſe ſubditus, eligens, de ſpiritali paradiſo cum ſocijs cecidit, qui ex angelis Dei angeli eius effecti ſunt, male ſuaſa verſutia in hominis ſenſum ſerpere affectauit. Cui vtique ſtanti, quoniam ipſe ceciderat, inuidebat, colubrum in paradiſo corporali, vbi cum duobus illis hominibus maſculo, & femina animalia etiam terreſtria cetera ſubdita, & innoxia verſabantur, animal ſcilicet lubricum, & tortuoſis anfractibus mobile operi ſuo congruum, per quem loqueretur, elegit. eoq; tanquam inſtrumento abutens fallaciam ſermocinatus eſt feminæ.* Hæc ille. Hinc ergo omnium humani generis calamitatum initium. nam emiſit Deus Adam è paradiſo voluptatis, vt operaretur terram, de qua ſumptus eſt. Neque hoc ſolum, ſed, vt ſcripſit S. Paullus quinto ad Romanos, *Sicut per vnum hominem peccatū in hunc mundum intrauit, & per peccatum mors, ita in omnes homines mors pertranſiit, in quo omnes peccauerunt.* Morti autem animæ Deus ſe conſulturum per Chriſtum ſtatim poſt peccatum Adæ ſignificauit, inquiens conuerſus ad ſerpentem mulieris ſeductorem, *Inimicitias ponam inter te, & mulierem, & ſemen tuum, & ſemen illius. ipſum conteret caput tuum, & tu inſidiaberis calcaneo eius.* ideſt, vt myſtici interpretantur, Chriſtus è virgine natus conteret caput diaboli, ipſe verò extremos quoſque tantùm diſperdet. atque ita hæc eſt prima Chriſti à Deo mittendi promiſsio, qui hominibus propter peccatum morte damnatis ſalutem afferat. atque, vt dixit S. Paulus, mortem eorum moriendo euertat, ad quem vnum, tanquam ad finem, omnes partes huius hiſtoriæ referuntur, vt poſtea loco ſuo oſtendetur.

Deinde ex his Cain, atq; Abel naſcuntur. ſed Cain impius, fratrem interemit. Filium Enoch habuit, à quo primùm ciuitas condita eſt, auctoris nomine vocitata. Ex hoc Irad, atque

Deinde ex his Cain.] Hæc eſt cædes Abelis à fratre Cain perpetrata, quod ſecundum in terris fuit hominum ſcelus. Ceterum plures filios genuit Adam, ſed nominantur tantùm primi duo Cain, & Abel. de quibus ſic ſcriptura. *Cain agricola,*

agricola, Abel paſtor ouium fuit. Cumq́; Cain munera Deo de terræ fructibus obtuliſſet, Abel vero de primogenitis gregis ſui, Deus Cain munera non reſpexit, Abel vero reſpexit. Quare accenſus Cain Abel fratri ſuo vitam eripuit. ac propterea Deus illi coram ſe adeſſe iuſſo maledixit. Satis autem conſtat, placere theologis, iuſtum ſanguinem ipſius Abelis typum eſſe iuſti ſanguinis, quem Chriſtus effuſurus erat pro nobis. Idem autem Cain *filium Enoch habuit, à quo primum ciuitas condita eſt, auctoris nomine vocitata*. Excepto Abel duos quoque nominat ſcriptura Adę filios, Cain, & Seth, qui poſt necem Abel à patre genitus eſt, vt impiorum, piorumq́; progeniem proderet. itaque ſtirpem vtriuſque commemorat, vt, quemadmodum Chriſtus ex pio hominum genere ortus ſit, doceat. cuius rei hoc loco placet ſummam breuiter informare. Duo fuere filij Adæ, Cain, & Seth. progeniem Cain, vt quæ à Deo deſciuerit, & falſos, Deos, ac ſacra aſciuerit, ſcriptura in longum admodum non producit. Seth vero vſque ad Chriſtum perducit. Ceterum poſt Seth decimus fuit Noe, homo iuſtus. hic tres filios habuit Sem, Cham, & Iaphet. Ex Sem pij homines procreati, ideſt, qui in Dei cognitione manſerunt, ex ceteris, ij qui ſe ad falſa numina contulerunt. Poſteri Sem Hebræi ſunt dicti. Ex ſemine Sem decimus fuit Thara, qui tres filios habuit, Abraham, Nachor, & Aram. ſolus Abraham verum Deum coluit, reliquis ad ſimulachra veneranda traductis. Abrahæ filij fuere Iſmael, & Iſaac, Iſaacis vero Eſau, & Iacob. eadem ratione progenies Iſaac, & Iacob veri Dei cultum retinuit, Iſmaelis vero, & Eſau ferme falſorum Deorum aſciuit. Iacob item duodecim filios ſuſcepit, & Ioſeph

ex eo Mamahel naſcitur. hic Mathuſalam filium habuit: iſq; Lamech genuit, à quo iuuenis quidam occiſus traditur, nec tamen nomen refertur occiſi. quod quidem futuro myſterio fuiſſe præmiſſum, à prudentibus æſtimatur. Igitur Adam poſt necem filij minoris, Seth filium procreauit, cùm iam triceſimum & & ducenteſimum annum ætatis impleſſet. Vixit autem annos DCCCCXXX.

Ioſeph filius eius duos. vnde tribus, ac populus Iſraelitarum eſt propagatus, lege à Deo, & multis alijs beneficijs decoratus. Ex his decem tribus ad cultum ſimulachrorum, relicta Dei lege, tranſlatæ ſunt ſola tribus Iudæ, & Beniamin ei adiuncta cum Leuitis in vetere diſciplina permanſit, vnde populus ipſe Iudæi ſunt appellati. quæ tribus Iudæ genus ducebat à Iuda filio Iacob, nepote Abraham, cuius ſtirpem ſcriptura propterea vſque ad extremum eſt perſecuta, vt ortum Chriſti, à quibus ſecundum carnem manaſſet, oſtenderet. Nominat ergo hoc loco ſtirpem Cain. & ait Cain genuiſſe Enoch, & condidiſſe vrbem, quam à nomine filij Enoch appellarit. Fallitur autem Sulpicius, qui vrbem ab Enoch conditam prodit. cum à Cain condita, ſed nomine Enoch inſignita ſit. ſic enim Geneſis cap. I v. conſentientibus Hebræis, & Græcis. *Cognouit Cain vxorem ſuam, quæ concepit, & peperit Enoch, & ædificauit ciuitatem, vocauitq; nomen eius ex nomine filij ſui, Enoch*. Quæſitum eſt autem antiquitus, quomodo Cain condere vrbem potuerit, cum adhuc in terris tantùm eſſent viri tres Adam, Cain, & Enoch. Reſpondet S. Auguſtinus in libris de ciuitate Dei, Moyſem non omnes homines, qui tunc eſſe potuerunt, nominaſſe, ſed eos ſolos, per quorum ſucceſsionem generationibus ab vno homine propagatis ad Abraham perueniretur, ac deinde ex eius ſemine ad populum Dei. addit etiam, cum prima illa ætate diutiſsimè viuerent, naſci per tam multos annos plurimos homines potuiſſe, quorum cœtibus condi poſſent etiam plurimæ ciuitates. cum enim plures ſpatium nongentorum annorum tranſirent, adeo per vnius hominis ætatem multiplicari genus humanum potuiſſe, vt eſſet, vnde non vna, ſed plures ciuitates conſtituerentur, neque Cain nomen ciuitati ſtatim impoſuiſſe, ſed poſtquam eius familia ita creuit, vt haberet populi multitudinem. Poſteritas verò Cain fuit hæc, Enoch, Irad, Mamahel, Mathuſala, Lamech, qui exemplo ataui ſui Cain cædem in terra fecit. vt ipſe Geneſis I v. teſtatur, his verbis. *Audite vocem meam vxores Lamech. Quoniam occidi virum in vulnus meum, & adoleſcentulum in liuorem meum, ſeptuplum vltio dabitur de Cain, de Lamech vere ſeptuagies ſepties*. Recte. Grauius enim peccauit Lamech, quàm Cain. quia Cain exemplum non habuit, quo à cæde patranda deterreretur, at Lamech exemplo Cain debuit auocari. [*Myſterium*] autem, de quo loquitur Sulpicius, fuit, vt peccatum Lamech, ideſt omnium hominum, effuſione ſanguinis Chriſti

B lucre-

lueretur. Huc enim tota hæc hiſtoria, vt dixi, refertur. Porro autem cum addit, [*Adam poſt necem filij minoris Seth filium procreauit, cum iam triceſimum, & duceteſimum annum ætatis impleſſet.*] ſequitur ſupputationem ſeptuaginta interpretum. nam ita habēt. *Vixit Adam centum triginta annis, & genuit filium Seth. Et factum eſt omne tempus, quo vixit Adam, anni C M X X X. & mortuus eſt.* Seth verò Hebraicè eſt reſurrectio, quia in eo ſuſcitatum eſt ſemen iuſtum, quod eſt ſtirps filiorum Dei, vt theologi produnt.

Seth verò Enos, Enos Cainan, Cainan Malaleel, Malaleel Iared, Iared Enoch genuit: qui ob iuſtitiam translatus à Deo traditur. Huius filius Mathuſala dictus eſt, qui Lamech genuit: ex quo Noe natus, iuſtitia egregius, & præ ceteris mortalibus Domino carus, acceptusq́;.

Seth vero Enos, Enos Cainam.] Nunc perſequitur alteram progeniem, nempe ipſius Seth vſque ad Noe, vt hominum iuſtorum, vnde Chriſtus originem eſt ducturus. nominantur autem non ſemper primogeniti, ſed ij, per quos ordo ſuccedentium ſtirpium poſsit cōtexi, in quorum familijs Dei promiſsiones hæſerunt. teſtis eſt S. Auguſtinus de Ciuitate Dei. libro x v. Hæc eſt autem ſucceſsio illa, quam ſupra cū ſuis annis expoſui. In vtraque autem progenie eſt Enoch. quorum ille vrbi nomen dedit, hic [*translatus eſt propter iuſtitiam à Deo.*] Sic enim cap. v. *Et ambulauit Enoch cum Deo. & non apparuit, quia tulit eū Deus.* & S. Paulus cap. x I. ad Hebræos. *Fide Enoch translatus eſt, ne videret mortem, & non inueniebatur, quia tranſtulit illum Deus. ante translationem enim teſtimonium habuit, placuiſſe Deo.*] Item in ſtirpe poſterorum Seth eſt Mathuſala, & Lamech, vt etiam fuerunt in illa Cain. Hic eſt autem Mathuſala, qui vixit annos C M L X I I. ideſt vſque ad annum diluuij, vt Hebræi produnt. nam ſeptuaginta interpretes poſt diluuium x I V. annos mortem eius producunt. quæ res quæſtionem maximam teſte S. Auguſtino attulit. cum poſt diluuium Noe ſolus cum familia conſeruatus ſit. De Noe verò ſic Geneſi cap. v I. *Noe vir iuſtus, atque perfectus fuit in generationibus ſuis, cum Deo ambulauit.*

 Qua

Qua tẽpeſtate cùm iam humanum genus abundaret, angeli, quibus cælum ſedes erat, ſpecioſarum forma virginum capti, illicitas cupiditates appetieruut: ac naturæ ſuæ, originisq; degeneres, relictis ſuperioribus, quorum incolæ erant, matrimonijs, ſe mortalibus miſcuerunt. Hi paullatim mores noxios conſerentes, humanam corrupere progeniem, ex quorum coitu Gigantes editi eſſe dicuntur, cùm diuerſæ inter ſe naturæ permixtio monſtra gigneret. Quibus rebus offenſus Deus, maximeq; malitia hominum, quæ vltra modum proceſſerat, delere penitus humanum genus decreuerat.

Qua tempeſtate.] Alia flagitia hominum adijcit, quibus offenſus Deus diluuium inferre decreuit. Peccauit enim Adam de arbore interdicta guſtando, peccauit filius eius Cain fratri Abel vitam eripiendo, peccauit abnepos eius Lamech iuuenem quendam occidendo, denique peccarunt ex altera ſtirpe iuſti homines, cõnubia cũ filiabus iniuſtorum hominum celebrando. Quare Deus cum improbitatis humanæ mira facta incrementa vidiſſet, genus humanũ delere, aut certe renouare decreuit. Hoc autem totum expreſſum eſt his verbis Geneſi cap. VI. *Cumq; cœpiſſent homines multiplicari ſuper terram, & filias procreaſſent, videntes filij Dei filias hominum, quòd pulchræ eſſent, acceperunt ſibi vxores, quas elegerant. Dixitq; Deus. Non permaneat ſpiritus meus in hominibus his, quia caro ſunt. erũtq; dies illus centum viginti annorum.* Ceterũ [*filios Dei*] alij interpretati ſunt angelos, & [*filias hominum*] feminas, quos ſequitur Sulpicius, alij illos homines iuſtos, progeniem Seth, hos iniuſtos ex progenie Cain, quorum illi ſecundum Deum viuerent, hi ſecundum hominem. Hanc quæſtionem tractauit S. Auguſtinus libro XV. Cap. VIII. & XXIII. de ciuitate Dei. Porro autem, cum addit [*Ex quorum coitu gigantes editi eſſe dicuntur.*] expreſsit illa verba: *Gigantes erant ſuper terram in diebus illis. Poſtquam enim ingreſſi ſunt filij Dei ad filias hominum, illæq; genuerunt, iſti ſunt*

potentes à ſæculo viri famoſi. Quæ verba, vt inquit S. Auguſtinus, ſatis indicant, iam illis diebus fuiſſe gigantes ſuper terram, quando filij Dei acceperunt vxores filias hominum, ſed & poſtquam hoc factum eſt, nati ſunt gigantes. Quod autem ait, [*his rebus offenſum Deum, maximeq́; malitia hominum, quæ vltra modum proceſſerat, delere penitus humanum genus decreuiſſe*, ibi ſic expreſſum eſt. *Videns autem Deus, quòd multa malitia hominum eſſet in terra, & cuncta cogitatio cordis intenta eſſet ad malum omni tempore, pœnituit eum, quòd hominem feciſſet in terra, & præcauens in futurum, & tactus dolore cordis intrinſecus, Delebo, inquit, hominem, quem creaui, à facie terræ:*

Sed Noe virum iuſtum.] Erat ex ſtirpe Seth, ideſt hominum iuſtorum, ſolus Noe iuſtus. Itaque, vt ibi ſcriptũ eſt, *inuenit gratiam coram Deo*. vir enim *iuſtus, atque perfectus fuit in generationibus ſuis, cum Deo ambulauit.* vnde S. Paulus cap. XI. ad Hebræos. *Fide Noe reſponſo accepto de ijs, quæ adhuc non videbantur, metuens aptari arcam in ſalutem domus ſuæ.* Conſeruaturus autem Deus ipſum Noe propter iuſtitiã eius, rationem vniuerſalis euadendæ cladis edocuit, inquiens: *Ingredere tu, & omnis domus tua in arcam. te enim vidi iuſtum coram me in generatione hac.* Et fecit Noe omnia, quæ mandauerat illi Deus. Hac autem arca præfiguratum item eſſe Chriſtũ venturum multis verbis docuit S. Auguſtinus libro XV. de Ciuitate Dei cap. XXVI.

Sed Noe, virum iuſtum, vita innocens deſtinatæ exemit ſententiæ. Idem admonitus à Domino, diluuium terris imminere, arcam immenſæ magnitudinis ex lignis contexuit: ac bitumine illitam, impenetrabilem aquis reddidit. qua ille cum vxore, ac filijs tribus, & totidem nuribus eſt clauſus: volucrum etiam paria, itidemq́; diuerſi generis beſtiarum, eodem clauſtro recepta: reliqua omnia diluuio abſumpta. Igitur Noe, cùm iam imbrem deſtitiſſe, ac quieto in ſalo arcam circumferri intelligeret, ratus id quod erat, aquas decedere, coruum primùm explo-

myſti-

randæ rei gratia, eoque non reuertente, vt ego conijcio, cadaueribus detento emiſit columbam: quæ cùm conſiſtendi locum non reperijſſet, reuerſa eſt. Rurſum emiſſa, folium oliuæ retulit, manifeſtum indicium, nudari cacumina arborum. tertiò demum emiſſa, non redijt: vnde animaduerſum, aquas deſtitiſſe. ita Noe arcam egreſſus eſt. id geſtum à mũdi exordio, poſt annos (vt ego comperio) II. CC. duos & quadraginta.

myſticam verò magnitudinem eius tradidit lib. XII. contra Fauſtum. Bitumẽ eſt Aſphaltus in ijs locis iam tũ copioſa. vnde lacus Aſphalti, in quem ſe Iordanes effundit. Cum autem ait. [*Volucrum etiam paria, itidemq́ diuerſi generis beſtiarum eodẽ clauſtro recepta. reliqua omnia diluuio abſumpta.*] nimis anguſtè ſcripturæ ſententiã reddidit. Nam omiſit, vt Deus aquas de cælo per dies quadraginta, totidemq; noctes effuderit. inde enim ſequitur. *Conſumptaq́ eſt omnis caro, quæ mouebatur ſuper terram volucrum, animantium, beſtiarum, omniumq́ reptiliũ, quæ reptant ſuper terram.* Itaq; cũ adijcit, [*Igitur Noe, cum iam imbrem deſtitiſſe, ac quieto in ſalo arcam circumferri intelligeret,*] non apparet, quis ſit hic imber, quem deſtitiſſe ait: quia ſupra non nominauit. Imbrem autem deſtitiſſe ſic in Geneſi ſcriptum eſt. *Reuerſæ ſunt aquæ euntes de terra, & redeuntes, & cœperunt minui poſt centum quinquaginta dies. requieuitq́ arca menſe ſeptimo, viceſimo ſeptimo die menſis ſuper montes Armeniæ.* Quod autẽ inquit de coruo, [*vt ego conijcio,*] iccirco dixit, quia nihil tale in Geneſi repperit. ſed naturam auis cadauera conſectantis reſpexit. ſic eſt autem ibi. *Cumq́ tranſiſſent quadraginta dies, aperiens Noe feneſtram arcæ, dimiſit coruum, qui egrediebatur, & non reuertebatur, donec ſiccarentur aquæ. emiſit quoque columbã, poſt eum, vt videret, ſi iam ceſſaſſent aquæ ſuper terram. quæ cum non inueniſſet, vbi requieſceret pes eius, reuerſa eſt ad eum in arcam.* De columba verò iterum emiſſa inde ita pergitur. *Rurſum dimiſit columbam. at illa venit ad eum portans ramum oliuæ virentibus folijs in ore ſuo. Poſt ſeptem dies emiſit eandem, quæ non eſt reuerſa ad eum. Intellexit ergo Noe, quòd ceſſaſſent aquæ ſuper terram.* Ex his apparet Sulpicium

cium ex ingenio illa verba ſuppleſſe. [*Manifeſtum indicium, nudari cacumina arborum.*] Supputans inde tempora addit. [*Id geſtum à mundi exordio poſt annos (vt ego comperio)* I I, *&* C C X L I I.] loquens, vt dixi, iuxta ſupputationem L X X. interpretum. Atq; hæc prima humani generis ætas fuit. qua propter impietatem à Deo extincta, humanum genus in vno Noe, qui eſt Christi Saluatoris venturi typus, eſt renouatum.

Ac primùm Noe aram Domino ſtatuit, hoſtiaſq; ex volucribus immolauit. mox à Domino cum filijs benedicitur: præceptumq; accepit, ne ſanguine veſceretur, aut ſanguinem hominis effunderet: quia mundi primordia, mandati iſtius liber Cain maculauerat.

NOE.

Ac primũ Noe aram Domino ſtatuit.] Hæc eſt ſecunda hominum ætas, de qua ſic S. Auguſtinus. *Incipit mane temporibus Noe ſecunda ætas, tanquam pueritia, & tẽditur hæc ætas vſque ad Abraham alijs generationibus decem. & bene comparatur ſecundo diei, quo factum eſt firmamentum inter aquam, & aquam, quia & arca, in qua erat Noe cum ſuis, firmamentum erat inter aquas inferiores, in quibus natabat, & ſuperiores, quibus compluebatur. Huius veſpera eſt confuſio linguarum in eis, qui turrim ædificabant. Sed nec iſta ætas ſecunda generauit populum Dei, quia nec pueritia apta eſt ad generandum.* Hæc ille. Complectitur autem hæc ætas, vt Noe aram Deo ſtatuerit, ſacrificium ex animantibus fecerit, præceptum à Deo de cibis immundis, & cęde humana vitanda cum benedictione acceperit, vite ſata ebrius factus à filio Cham irriſus ſit. vt poſteri eius diuerſas terras occupaturi gloriæ cauſſa turrim cælo æqualem extruere nixi ſint. quod opus Deus linguarum diuerſitate immiſſa impediuerit. vnde mox populorum diuiſio, & terrarum occupatio conſecuta ſit. De ara verò, & ſacrificio Noe ſic cap. V I I I. Geneſis: *Aedificauit Noe altare Domino, & tollens de cunctis pecoribus, & volucribus mundis obtulit holocauſta ſuper altare.* De præcepto verò cum benedictione à Deo accepto. cap. I X. *Benedixitq; Deus Noe, & filijs eius, & dixit ad Noe. Et omne, quod mouetur, & viuit, erit vobis in cibum, quaſi olea virentia tradidi vobis omnia, excepto quòd carnem*

carnem cum ſanguine non comedetis. Quicunque autem effuderit humanum ſanguinem, fundetur ſanguis illius. ad imaginem quippe Dei factus eſt homo. Quod autem addit de ſuo Sulpicius. [*Quia mundi primordia mandati iſtius liber Cain maculauerat,*] ſignificat, leuiorem eius pœnam fuiſſe, quia legem nullam, quæ cædem prohiberet, habuerit. vt enim plus peccauit Lamech, quàm Cain, quòd exemplo reuocari à nece debuit, ſic poſteri Noe grauiſsimo ſcelere ſe obſtringent, ſi quid tale fecerint, quia lege prohibebuntur.

Igitur vacuo tum ſeculo, ex filijs Noe Sem fuit. tres enim habuit: Sem, Cham, Iapheth. Sed Cham, quòd ſopitum vino patrem riſerat, maledictum à patre meruit.

Igitur vacuo tum ſæculo ex filijs Noe Sem fuit. tres enim habuit, Sem, Cham, Iaphet.] Vt Adæ, ſic Noe progeniem ex Geneſi prodit, qua ad Abrahamum populi Deo dilecti auctorem peruenire poſsit. Sic enim eſt cap. IX. *Erant ergo filij Noe, qui egreſſi ſunt de arca Sem, Cham, & Iaphet, à quibus diſſeminatum eſt omne genus humanum ſuper vniuerſam terram.* Multa verò interim prætermiſit, quæ ad hiſtoriam pertinentia ſunt in Geneſi. Quippe *cœpit Noe vir agricola exercere terram, & plantauit vineam, bibenſq; vinum inebriatus eſt, & nudatus in tabernaculo ſuo. Quod cum vidiſſet Cham, verenda ſcilicet patris ſui eſſe nudata, nunciauit duobus fratribus ſuis foras. At verò Sem, & Iaphet pallium impoſuerunt humeris ſuis, & incedentes retrorſum operuerunt verenda patris ſui. euigilans autem Noe, cum didiciſſet, quæ fecerat ei filius ſuus minor, ait, Maledictus Chanaam, ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis.* Erat autem Chanaam, teſte quoque S. Auguſtino libro XVI. capite primo de Ciuitate Dei, filius Cham. Hinc factum quidam putant, vt poſteri Cham nullam notitiam Dei habuerint, reliqui verò à patre eruditi Dei veri cognitionem adepti ſint. Inter quos Lactantius præcipuè fuit. Quod de filijs Sem, qui in Chaldæam tranſierunt, verius eſſe opinor. vnde Hebræi, quibus Deus notus fuit, fluxerunt.

Huius filius Chus nomine Nebrod filium genuit, à quo Babylon ciuitas conſtructa.] Quod fecit Sulpicius in Adam, idem etiam in Noe debuit præſtare, vt duplicem vtriuſque poſteritatem afferret, ideſt iuſtorũ, & iniuſtorum. ex vero ex Geneſi cap. x. fuerunt tales, iuſtorum quidem Sem, Arphaxad, Cainas, Sale, Heber, Phaleg, Reu, Sarug, Nachor, Thare, iniuſtorum verò Cham, Chus, Nembrod. pertinent autem ad ea, quæ ſequuntur. Quæ breuiter, atque obſcurè in libris Geneſis prodita ſunt, ea in maiores orationis anguſtias à Seuero redacta multò maioribus tenebris inuoluta ſunt. Etenim tandem ad eum locum ventum eſt, quo veteres Hebręorum, de quibus dicendum erit, origines aperire oportet. quod nos facere pro virili conabimur. Poſt diluuium, cum arca in montibus Armeniæ conſtitiſſet, Noe, ac filij eius Sem, Cham, & Iaphet in Oriente habitarunt. ea verò regio fuit illis citra Tigrim magna ex parte poſt Aſſyria nominata. Ex filijs eius Sem genuit biēnio poſt diluuium Arphaxad, qui tranſiſſe Tigrim dicitur, &

Huius filius, Chus nomine, Nebrod gigantem genuit: à quo Babylon ciuitas conſtructa traditur. Pleraque etiam oppida ea tempeſtate condita memorantur, quæ nominatim perſequi animus non fuit. Sed cùm multiplicaretur humanum genus, diuerſaq; loca, atque inſulas mortales haberent, vna tantùm omnes lingua vtebantur: donec ſe in vnũ, diſpergenda per totum orbem, multitudo contraxit. his more humani ingenij conſilium fuit, inſigni aliquo opere famam quærere, priuſquàm à ſe inuicem diducerētur. Ita turrim facere aggreſsi, quæ cælo accederet, nutu Dei, vt officia operantium præpedirentur, inaſſueto ſermonis genere, multa diuerſo, neque vlli inuicē intellecto linguarum ritu loquebantur: quò promptius diſperſi ſunt, cùm alter alterum velut alienigenam facilè relinque-

Chal-

bat. Sed filiis Noe ita diuiſus orbis fuit, vt Sem intra orientem, Iapheth occidentem, Cham mediis contineretur. Ita vſque Abraham ducta ſucceſsio, nihil ſanè inſigne aut memorabile in ſe habuit.

Chaldæam, regionem, teſte S.Hieronymo, obtinuiſſe. Qui verò cum Arphaxad tranſiuere (fuiſſe autem filij, & nepotes eius videntur) Hebræi dicti ſunt, ideſt vlteriores, quòd vltra Tigrim flumen occidentē verſus veniſſent, Heber enim eſt vltra. Vnde ſcriptum eſt cap. x. Geneſis. *Sem pater fuit omnium filiorum Heber*, ideſt omnium Hebræorum, ſiue omnium, qui vltra flumen venerant. Inde poſteri quoque Cham, & Iaphet alias petere terras decreuerunt, cumq; in Chaldæam tempore Heber conceſsiſſent, & campum Chaldęum Sennaar tenuiſſent, antequam inde abirent, auctore Nebrod Cham nepote, gloriæ cauſſa vrbem cum turri, quæ cælum attingeret, condere voluerunt. *Erat adhuc terra vnius.* vt inquit ſcriptura, *labij*, ideſt vna tantum lingua omnes vtebantur, quam ab Adam acceperant. Deus igitur eorum temeritatem auerſatus linguarum varietatem immiſit, ita vt alter alterum intelligere non poſſet. itaque cum ex gloria confuſionem nacti fuiſſent, quæ Babel dicitur, & turris, & vrbs, & regio inde Babel, Babylonis, & Babyloniæ nomen inuenit. Heber autem nepos Arphaxad, quia expers conſilij ædificandæ turris fuerat, veterem linguam, vt docti putant, retinuit, atque hæc lingua fuit Hebræa, nempe qua Hebræi ex poſteritate Sem vſi ſunt. Nam S. Auguſtinus in libris de Ciuitate Dei ab ipſo demum Heber Hebræos dictos affirmat. Inde diuiſis inter ſe terris Heber in Chaldęa, ad Tigrim in Oriente remanſit, Iaphet verò, ſiue poſteri eius, Occidentem tenuit, Cham autem, quæ inter hæc media ſunt. Quoniam autem, dum hæc diuiſio fieret, Heber filium genuit, propterea ab ipſa diuiſione illum Phaleg appellauit. atque hæc quidem ſcriptura docuit Geneſis cap. x I. *Erat*, inquit, *terra labij unius, & ſermonum eorumdem. cumq; proficiſcerentur de Oriente, inuenerunt campum in terra Sennaar, & habitauerunt in eo. dixitq; alter ad proximum. Venite, faciamus lateres, & coquamus eos. habueruntq; lateres pro ſaxis, & bitumen pro cæmento, & dixerunt. Venite faciamus nobis ciuitatem, ac turrim, cuius culmen pertingat ad cælum, & celebremus nomen noſtrum, antequam diuidamur*

damur in vniuerſas terras. Deſcendit autem Dominus, vt videret ciuitatem, & turrim, quam ædificabant filij Adam, & dixit. Ecce vnus eſt populus, & vnum eſt labium omnibus, cœperuntq; hoc facere, nec deſiſtent à cogitationibus ſuis, donec eas opere compleant. Venite igitur, deſcendamus, & confundamus ibi linguam eorum, vt non audiat vnuſquiſque vocē proximi ſui, atque ita diuiſit Dominus ex illo loco in vniuerſas terras, & ceſſauerunt ædificare ciuitatem. Et idcirco vocatum eſt nomen eius Babel, quia ibi confuſum eſt labium vniuerſæ terræ. & inde diſperſit eos Dominus ſuper faciem cunctarum regionum. Confuſio autem linguarum facta eſt anno XCXIV, id eſt poſt diluuium anno centeſimo primo. ſiquidem confuſionem linguarum ſtatim ipſa eſt terrarum diuiſio conſequuta: vnde ſcriptum eſt cap. X. *Natiq; ſunt Heber filij duo, nomen vni Phaleg, eò quod in diebus eius diuiſa ſit terra.* Hinc XIV. capite Abraham, qui fuit ſextus poſt Heber, Hebræus dicitur. Cum autem inquit [*Diuerſaq; loca, atque inſulas mortales haberent.*] intelligit eos, qui poſt Noe Aſſyriam, & Orientem cis Tigrim verſus Occidentem habitarunt, cum Arphaxad, & poſteri eius in Chaldæam tranſiſſent, & vltra Tigrim veniſſent verſus Occidentem. Poſteri verò Cham, & Iaphet traiecto Tigri ſe poſteris Arphaxad in campo Sennaar Chaldeæ terræ adiunxerunt, vt diuiſo cum ijs orbe terras quiſque ſuas occuparent, verùm antequam diuiderentur, monumentum nominis ſui in ijs regionibus turrim relinquere voluerunt. ſequuta verò linguarum varietate eò promptius in diuerſas partes abierunt, quòd alter alteri peregrinus videretur. Quod autē addit, [*ſed filijs Noe ita diuiſus orbis fuit, ut Sem intra Orientem, Iaphet Occidentem, Cham medijs contineretur.*] Hoc non eſt ita ſcriptum apud Geneſim, ſed apud Ioſephum. vnde gentiles quoque orbem terrarum in tres partes veritate ipſa ducti diſtribuerunt. Inde hanc partem cōcludit. [*Itaque uſque Abraham ducta ſucceſſio nihil ſane inſigne, aut memorabile in ſe habuit.*] Hæc verò ſucceſſio, de qua loquitur, fuit decem item patrum. in qua, vt in ſuperiore, diſcrepant Græci cum Hebræis, non ſolum in annis, ſed etiam, quòd Cainam adiungunt, ab illis prætermiſſum hoc modo.

Hebræi.	Græci.
Sem an. II. poſt diluuium gen. Arphaxad.	Sem an. II. poſt diluu. gen. Arphaxad.
Arphaxad an. 35. gen. Sale.	Arphaxad an. 135. genuit Cainam.

Cainam

	Cainam an. 130. genuit Sale.
Sale an. 30. genuit Heber.	Sale an. 130. genuit Heber.
Heber an. 34. genuit Phaleg.	Heber an. 134. genuit Phaleg.
Phaleg an. 31. genuit Reu.	Phaleg an. 130. genuit Reu.
Reu an. 32. genuit Sarug	Reu an. 132. genuit Sarug.
Sarug an. 30. genuit Nachor.	Sarug an. 130. genuit Nachor.
Nachor an. 29. genuit Thare.	Nachor an. 79. genuit Thare.
Thare an. 130. genuit Abrahã.	Thare an. 70. genuit Abraham.
Summa eſt annorum 453.	Summa annorum eſt 1072. de qua S. Auguſtinus lib. xvi. cap. x. de Ciuitate Dei.

Quod autem in hac ſucceſsione, inquit, [*nihil memorabile*] inueniri, confirmatur ex eo, quod S. Auguſtinus cap. I. libri commemorati ait. *Non inuenimus à Noe vſque ad Abraham cuiuſquam pietatem euidenti diuino eloquio prædicatam; niſi quòd Noe duos filios ſuos, Sem, & Iaphet prophetica benedictione commendat, intuens, & præuidens, quòd longè poſt fuerat futurum.* Ex his Sarug primus idola formaſſe dicitur, vt appareat, neque ab his veri cultum Dei prorſus eſſe retentum.

Abraham autem patre Thara natus eſt, poſt diluuium anno milleſimo & ſeptuageſimo. Abraham vxor Sara dicta eſt, primaque eis in regione Chaldæorum habitatio fuit. Inde apud Charras vna cum patre diuerſatus eſt. Qua tempeſtate admonitus à Domino, domum, patriam, ac fratrem relinquens, aſſumpto Lot, fratris filio, in terrã Chananæorum profectus, in loco cui Sichẽ nomẽ eſt, cõſedit.

ABRAHAM.

Abraham autẽ patre Thara.] Hæc eſt tertia ætas ab Abraham vſque ad Dauidẽ. de qua ſic S. Auguſtinus. *Mane fit ab Abraham, & ſuccedit ætas tertia ſimilis adoleſcentiæ: & bene comparatur diei tertio, quo ab aquis terra ſeparata eſt: quia ab hac gentilium vanitate, & huius ſæculi fluctibus ſeparatus eſt populus Dei per Abraham, tanquam terra, cum apparuit arida, ideſt ſitiens imbrem cæleſtem diuinorum mandatorum. qui populus vnum Deum colendo tanquam irrigata terra, vt fructus vtiles poſſet afferre, ſanctas ſcripturas, & prophetias*

phetias accepit. hæc enim ætas potuit iam generare populum Deo. quia & tertia ætas, id eſt adoleſcentia filios habere iam poteſt. Et ideo ad Abraham dictum eſt. Patrem multarum gentium poſui te ante Deum, cui credidiſti, &c. Hæc ætas porrigitur ab Abraham vſque ad Dauid quattuordecim generationibus. Huius veſpera eſt in populi peccatis, quibus diuina mandata præteribunt vſque ad malitiam peſſimi regis Saul. Continet autem Abraham, Iſaac, Iacob, Ioſeph, captiuitatem Aegyptiam, res Moyſis, Ioſue, Iudicum, & regis Saul. Multis autem myſterijs eſt memorabilis. Ab hoc enim tempore Deus ſemetipſum clarius hominibus patefecit, ac teſtificationes, & promiſsiones ſuas, quas poſt expletas vidimus in Chriſto, pandere cępit. Pij quidem aliquot fuere homines in prima ætate ex progenie Seth, ſed ad extremum, cum peccaſſent, præter vnum Noe virum iuſtum extincti ſunt omnes, nonnulli etiā fuere in ſecunda ex progenie Sem. Sed & hi, cū defeciſſent à Deo, Deus ſibi ſelegit ex eorum progenie virum pium Abraham ex ſemine Heber natum, atque Hebræum. atque ei, cum alia multa bona promiſit, tū maximè ex ipſius ſemine Chriſtū orituru m, in quo oēs gentes benedicerentur, & terrā Chananæā, melle, & lacte fluētem poſteros eius poſſeſſuros. Quare quæ poſthac dicentur, ferme omnia Ieſum Chriſtūm venturum præfigurabunt. Res autem ita acta eſt. Cum habitaret Thare iam inde poſt tempora Arphaxad in Chaldæa regione, & in Vr, vrbe, inſiſtens eos Deos colere, quorum ſimulachra Sarug auus inſtituerat, profectus eſt inde cum filio Abraham, & Lot nepote in Meſopotamiam, & ſedes in vrbe Charris poſuit. illo defuncto Abraham à Deo monitus, & promisſis ingentibus excitus cum Lot fratris filio, Eufrate traiecto, in terram Chanaam vltra Iordanem venit, atque ibi oppidum Sichem tenuit. Hæc ex Geneſi, cap. xi. & xii. *Tulit*, inquit, *Thare Abram filium ſuum, & Lot filium Aram filij ſui, & Sarai nurum ſuam, vxorem Abram filij ſui, & eduxit eos de Vr Chaldæorum, vt irent in terram Chanaam, veneruntq́, vſque Haran, & habitauerunt ibi. & facti ſunt dies Tharæ ducentorum quinque annorum, & mortuus eſt in Haran.* Inde dixit Dominus ad Abram. *Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terram, quam monſtrauero tibi, faciamq́, te in gentem magnam, & benedicam tibi, & magnificabo nomen tuum, eriſq́, benedictus. Benedicam benedicentibus tibi, & maledicam maledicentibus tibi, atque in te benedicentur vniuerſæ generationes terræ,*

re, & egreſſus eſt Abram, & iuit cum eo Lot. ſeptuaginta quinque annorum erat Abram, cum egrederetur de Haran. tulitq́; Sarai vxorem ſuam, & Lot filium fratris ſui, vniuerſamq́; ſubſtantiam, quã poſſederat, & animas, quas fecerat in Haran, & egreſſi ſunt in terram Chanaam, cumq́; veniſſent in eum, pertranſiuit Abram terram vſque ad locum Sichem, & vſque ad conuallem illuſtrem. Chananæus autem tunc erat in terra: Eadem ſcripta ſunt Ioſue cap. XXIV. *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Trans fluuium habitauerunt patres veſtri ab initio Thare pater Abram, & Nachor, ſeruieruntq́; dijs alienis. tuli ego patrem veſtrum Abram de Meſopotamiæ finibus, & adduxi eum in terram Chanaam. Auferte deos, quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia, & in Aegypto.* Et ſic in libro Iudith. *Hæc progenies populi eſt Chaldæorum. Et antea habitauerunt in Meſopotamia, quia noluerunt ſequi Deos patrum ſuorum, & adorauerunt Deum cæli, quem cognouerunt, & proiecerunt eos à facie Deorum ſuorum, & fugerunt in Meſopotamiam, & fuerunt ibi dies multos. dixitq́; illis Deus eorum, vt exirent de habitatione ſua, & in terram Chanaam, & habitauerunt ibi.* Item S. Stephanus Actuum cap. VII. *Deus apparuit Abrahæ patri noſtro, cum eſſet in Meſopotamia, priuſquam moraretur in Charan. & dixit illi, Exi de terra tua, & de cognatione tua in terram, quam monſtrauero tibi. tunc exijt de terra Chaldæorum, & habitauit in Charan. & inde poſtquam mortuus eſt pater eius, tranſtulit illum in terram iſtam, in qua vos habitatis.* Ex his hæc colliguntur ad intelligenda ea, quæ ſequuntur, maximè neceſſaria; Tharam impium hominem fuiſſe, atque ex Chaldea in Meſopotamiam traieciſſe, Abraham filium eius à Deo propter pietatem ſelectum eſſe, vt ex eo populum ſibi dilectum propagaret, vnde Chriſtum ſalutem gentium gigneret, ac iuſſu eius ex Chaldęa in Chananeam conceſsiſſe. Quod autem Hebręi dixere *Haran*, ſeptuaginta interpretes, vt aſpirationem Hebraicam exprimerent, vertere *Charan*. Sunt autem Charræ vrbs Meſopotamiæ poſt mortẽ Craſsi Imperatoris Romani nobiles. Eſt porro non omittendum, ſcripturam non meminiſſe Nachor fratris Abrahæ, qui ex Chaldæa cum patre Thara trãſiuit in Meſopotamiam, & Charris conſedit, atque poſt diſceſſum Abræ in Chanaam ibi manſit, credo, quòd impius eſſet. itaque nepos eius Laban idola coluit, quæ Rachel filia abſtulit. Apud Sulpicium, cùm inquit, [*poſt diluuium anno milleſimo ſeptuageſimo,*] retinendus eſt is numerus. nam poſt ſæpe repetit: licet ad veritatem

ritatem propenſius legendum ſit [*ſeptuageſimo ſecundo*] ex ipſa ſup putatione Græcorum, & auctoritate S. Auguſtini, vt ſupra ſcripſimus. Item cum ſcribitur, Abraham [*patrem*] Charris reliquiſſe, legendum eſt, *fratrem*. Nam Abraham patrem Tharam amiſit, cum eſſet Charris, & ſecum detulit mortuum in Chananæam, vt S. Stephanus dixit; Nachorem autem fratrem reliquit Charris, vt poſt apparebit. Terra porro Chanaam fuit, quæ, vt dixi, poſt Iudæa dicta eſt citra Iordanem, ſi noſtrum ſitum reſpiciamus, vltra, ſi illorum. vrbs Sichem, quæ poſt in finibus Effraim à Græcis Sicima nominata eſt. Ceterum omiſit Sulpicius, quæ maxime pertinebant ad fructum ex hac hiſtoria percipiendum; nempe promiſſa Dei facta Abrahæ, dixit enim; *Vade in terram, quam tibi monſtrauero. Faciam te in gentem magnam, & benedicam te, & magnificabo nomen tuum, & eris benedictus, & benedicam benedicentibus te, & maledicam maledicentibus te, atque in te benedicentur omnes cognationes terræ.* & poſtquam in Chananænm peruenit, adiecit. *Semini tuo dabo terram hanc.* Quattuor verò promiſſa fuerunt, vnicuique hanc legenti hiſtoriam in primis memoria retinenda, multiplicatio ſeminis eius, benedictio & magnificatio nominis eius, benedictio omnium gentiũ in eo, & pro miſsio poſſeſsionis terræ Chananææ lacte, & melle fluentis. Hiſtoricè verò multiplicauit ſemen eius in Iacob, & poſteris. ſiquidem ſexcenta millia capitũ ex Aegypto egreſſa ſunt. Benedixit, & magnificauit nomen eius in regno Iſraelitarum, qui omnes ab illo profecti nomen Abrahæ etiam inter gentes celebre reddiderunt. Dedit poſſeſsionem Chananeæ, cum eduxit eos ex Aegypto per Moyſem, & introduxit in Chananæam per Ioſue. Myſticè autem, multiplicauit ſemen Abrahæ per fidem in omnibus fidelibus electis ab eo. & magnificabit nomen eius, fideles, qui Abrahæ filij per fidem dicuntur, honorando, benedicet omnes gentes in eo, omnes gentes in Ieſu Chriſto, qui ex ſemine Abrahæ ſecundùm carnem fuit, benedicendo, terram Chananææ per Ioſue diſtribuet, ſedes certas in regno cælorum per Ieſum Chriſtum electis fidelibus partiendo. Horum verò myſteriorũ lumen oſtendit S. Paulus ad Galatas, cum dixit. *Prouidens ſcriptura, quòd ex fide iuſtificat gentes Deus, prænunciauit Abrahæ: Quia benedicentur in te omnes gentes. Igitur qui ex fide ſunt, benedicentur cum fideli Abraham.* Omiſit etiam, Abraham ædificaſſe ibi altare Domino, vbi apparuerat ei, & inuocaſſe nomen eius. Vt au

tem

tem ab Abraham Hiſtoria Hebræorum incipit, ſic ab eodem etiã tempore Hiſtoriæ gentilium vocem mittere inſtituerunt. Nam Ninus rex Aſſyriorum teſte Euſebio in tempora Abrahæ incidit, qui, vt inquit Diodorus, primus rerum ſuarum ſcriptores eſt nactus. à quo Niniue in Aſſyria condita eſt, ipſomet S. Auguſtino congruenter cum ſacris, & gentilium ſcriptis, teſtante.

Mox annonæ inopia Aegyptum conceſſit. ac rurſum reuerſus Lot, præ multitudine familiæ à patruo digreſſus, vt laxioribus vacuæ tum regionis ſpatijs vterentur, in Sodomis conſedit. id oppidum infame incolis, viris in viros irruentibus; atque ob id inuiſum Domino fuiſſe traditur.

Mox annonę inopia Aegyptum conceſsit.] Perſequitur inde acta Abrahæ, quæ multa fuerunt. Primũ paucis poſt menſibus, quàm peregrinus venit in terram Chanaam, annonæ inopia oppreſſus inde cum Lot fratris ſui filio, & vxore Sarai diſceſsit, atque in Aegyptũ abijt. cumq; Sarai ſpecie eſſet eximia, ſororem eam ſuam eſſe dixit. vnde à Pharaone, ideſt rege, Aegypti appetita eſt. Qua ex re Abraham multa bona eſt conſecutus. Pharao verò multis ærumnis propterea à Deo perculſus, vt agnouit Saram non ſororem Abrahæ, ſed coniugem eſſe, eam dimiſit, atque liberum omnibus ex Aegypto diſceſſum cum omnibus bonis ſuis conceſsit. cap. XII. Geneſis. Addit inde, [*Ac rurſum reuerſus Lot, præ multitudine familiæ a patruo digreſſus, vt laxioribus vacuæ tum regionis ſpatijs vteretur, in Sodomis conſedit.*] narrans, vt Abram ex Aegypto in Cananæam ſe receperit, & quid ibi egerit. Ceterum legendum eſt, [*ac rurſum reuerſis, Lot præ multitudine.*] non enim ſolus Lot reuertit in Chanaam, ſed etiam Abraham. ſiquidem ſcriptũ eſt cap. XIII. *Aſcendit Abram de Aegypto ipſe, & vxor eius, & omnia, quæ habebat, & Lot cum eo.* Inde addit. *Sed & Lot, qui erat cum Abram, fuerunt greges ouium, & armenta, & tabernacula, nec poterat eos capere terra, vt habitarent ſimul, & facta rixa inter paſtores ouium Abram, & Lot, dixit Abram, ne quæſo ſit iurgium inter me, & te, & paſtores meos, & tuos. fratres enim ſumus. ecce vniuerſa terra coram te eſt. recede à me, obſecro, ſi ad ſiniſtram*

ieris,

ieris, ego dexteram tenebo, ſi tu dexteram elegeris, ego ad ſiniſtram pergam. elegitq́, ſibi Lot regionem circa Iordanem, & receſſit ab Oriente. Abram habitauit in terra Chanaam, Lot verò moratus eſt in oppidis, quæ erant circa Iordanem, & habitauit in Sodomis. Inde iuſſu Dei Abram habitauit iuxta conuallem Mambre, quæ eſt in Hebron, atque ibi altare Deo condidit. Verum ita tamen habitarunt, vt tanquàm peregrini in aliena terra, & non ſua. Interim verò Deus confirmauit Abrahæ promiſſa ſuperiora, nempe poſſeſsionem terræ Chananeæ, in qua tum hoſpitabatur, & multiplicationem poſteritatis, inquiens. *Omnem terram, quam conſpicis tibi dabo, & ſemini tuo. Faciamq́, ſemen tuum, ſicut puluerem terræ.* Hebron autem fuit poſtea in tribu Iuda. De vitio porro Sodomorum, ſic loquuta eſt ſcriptura. *Homines autem Sodomitæ peſſimi erant, & peccatores coram Domino nimis.*

Ea tempeſtate reges vicinarum gentium in armis erant.] Narrat porro, vt Abraham peregrinus in terra Chananea defenderit Lot aduerſes reges vicinos, qui captis, direptisq; Sodomis illum bello captiuum effecerant. & hoc primum bellum eſt, quod in ſacris litteris memoretur. Nomina regũ, qui arma intulerunt, fuere Amraphel rex Sennar, Arioch rex Ponti, Cordolahomor rex Elamitarũ, Thudal rex gentium. qui verò bellum paſsi ſunt, fuere Bara rex Sodomorum, Berſa rex Gomorrhæ, Senaab rex Adamæ, Sedemer rex Seboim, item rex Balæ, ſiue Segor. hi tertiodecimo anno defecerunt à rege Chodorlahomor. quare quarto-

Ea tempeſtate reges vicinarum gentium in armis erant: cum antea nullum inter mortales certamen fuiſſet. Sed aduerſum hos, qui bello vicina tentabant, reges Sodomorum, Gomorrhæorum, vicinarumq́; regionum in prœlium erumpunt: primoq́ue impetu fuſi, victoriam conceſſere. Tum à victoribus Sodoma direpta, prædæ hoſtibus fuit, ductuſque Lot in captiuitatem. Quod cùm Abraham comperiſſet, pro perè armatis ſeruis ſuis, numero trecentis decem & octo, reges victoria ferodecimo

ces, exutos præda armiſq́; decimas prædæ dedit. Reliqua his', quibus erepta erant, reddidit.

decimo bellum eſt geſtum contra quinque vrbes, quæ ſunt in mari Salinarum, qui & lacus Aſphalti dicitur, in quem Iordanes amnis ita ſe effundit, vt ibi obruatur.

Ceterum captis Sodomis ſimul etiam Lot captus. Quod ut Abrahamus audiuit, cum ſeruis trecentis octodecim accedens hoſtibus prædam eripuit;& Lotum liberauit. Cap. XIIII. Gen. Inde obiter oſtẽdit, vt Abraham decimas dederit Melchiſedech ſacerdoti regi Salem, de quo ſic in eodem loco. *At verò Melchiſedech rex Salem præferens panem, & vinum, erat enim ſacerdos Dei altiſſimi, benedixit ei. Et dedit ei decimas ex omnibus.* Hic eſt autem Melchiſedech, de quo Dauid. *Dixit Dominus Domino meo. Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Eſt enim typus Chriſti, vt ſcribit S. Paulus ad Hebræos, inquiens: *Vbi præcurſor nobis introiјt Ieſus ſecundum ordinem Melchiſedech pontifex factus in æternum. Hic enim Melchiſedech rex Salem, ſacerdos Dei ſummi, qui obuiauit Abrahæ regreſſo à cæde regum, & benedixit ei, cui & decimas omnium diuiſit Abraham, primum quidem interpretatur rex iuſtitiæ, deinde autem & rex Salem, quod eſt rex pacis, ſine patre, ſine matre, ſine genealogia, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, aſſimulatus autem filio Dei, manet ſacerdos in perpetuum.* probè. neque enim is habet in cælo matrem, neque in terra patrem. Salem autem poſtea dicta eſt Hierusalem.

Per idem tempus Abrahæ Dominus locutus eſt, multiplicandumque ſemen eius, ſicut arenas maris, ſtellaſque cœli, ſpopondit: peregrinumque eius ſemen prædictum futurum, ac poſteros in hoſtili ſolo p quadringentos annos laturos ſerui-

Per idem tempus.] Deinde iterum Deus promiſſa Abrahæ facta firmauit. nam querenti, quòd filijs careret, & ſeruum ſuum heredem habiturus eſſet (nam erat vxor Sara ſterilis) dixit Deus, *Suſpice cælum, & numera ſtellas, ſi potes. ſic erit ſemen tuum. Inde dormienti dictum. Scito prænoſcens, quòd peregrinum futurum ſit ſemen*

ſemen ſuum in terra non ſua, & ſubijcient eos ſeruituti, & affligent quadringentis annis. veruntamen gentem, cui ſeruituri ſunt, ego iudicabo. & poſt hæc egredientur cum magna ſubſtantia. generatione autem quarta reuertetur huc. Et mox repetens idem promiſſum dixit, ſe daturum ſemini eius terram illam à fluuio Aegypti, vſq; ad fluuium magnum Eufratem. Ceterum, quod inquit, fuit huiuſmodi. Iacob nepos Abrahæ poſt aliquot annos inopię cauſſa ex Chananæa in Aegyptum profectus eſt cum filijs ſuis, ac moriens ibi poſteritatem reliquit. quæ ab Pharaone in ſeruitutē redacta poſt duce Moyſe, Iacob abnepote, liberata eſt, educto ex Aegypto cum opibus Aegyptiorum populo, & in terræ Chananæę firmam poſſeſsionem redacto. Ab anno verò ſeptuageſimo quinto Ahrahę, quo hæc promisſio facta eſt, vſque ad exitum Iſrael de Aegypto quadringenti triginta anni fuerunt, vt poſt oſtendetur. qui nunc rotundiore numero quadringenti dicuntur. Narrat inde ſcriptura, vt Sara ſterilis ancillam ſuam Agar Abrahamo viro ſubdiderit, ex qua Abraham Iſmaelem ſuſceperit. Cap. XVI. Inde cum iam nonaginta nouem annorum eſſet, rurſus Deus illum ita appellauit. *Ego ſum, & pactum meum tecum, erisq; pater multarum gentium. nec vltra vocabitur nomen tuum Abram, ſed appellaberis Abraham, quia patrem multarum gentium conſtitui te: faciamq; te creſcere vehementiſſimè, & ponam te in gentibus, regesq; ex te egredientur. Et ſtatuam pactum meum inter me, & te, & inter ſemen tuum poſt te in generationibus tuis fœdere*

ſeruitium, poſtea libertati reſtituendos. Tunc ei, atque vxori eius, adiectione vnius litteræ nomen immutatum: ita nunc ex Abram, Abraham: ex Sarai, Sara dicitur. Cuius quidem rei non inane myſterium, non eſt huius operis exponere. Eodem tempore Abrahæ lex circumciſionis impoſita eſt. Erat ei autem ex ancilla filius Iſmael: & cùm ipſe eſſet annorum centum, vxor autem eius nonaginta, futurum eis filium Iſaac, Dominus pollicetur, qui cū duobus angelis ad eum venerat.

dere ſempiterno, vt ſim Deus tuus, & ſeminis tui poſt te. daboq́; tibi, & ſemini tuo terram peregrinationis tuæ omnem terram Chanaam in poſſeſſionem æternam, eroq́; Deus eorum. Dixit quoque Deus ad Abram. Sarai vxorem tuam non vocabis Sarai, ſed Sarram, & benedicam ei, & ex illa dabo tibi filium, cui benedicturus ſum, eritq́; in nationes, & reges populorum orientur ex eo. Cap. XVII. Hinc eſt, quod inquit Sulpicius, [*Abram & vxori eius adiectione vnius litteræ nomen immutatum. ita nunc ex Abram Abraham, ex Sarai Sara dicitur.*] Quo loco ſatis conſtat, vt Sulpicij ſententia conſtet, qui vtrique nomini litteram adiectam ſcribit, legendum eſſe, *ex Abram Abraham, ex Sara Sarra dicitur.* Sic enim apud LXX. legitur. aut *ex Sara Sarai*, vt legit S. Auguſtinus de Ciuit. Dei. Myſterium autem, cuius meminit Sulpicius, fuit, quòd cum diceretur Abram, ideſt pater excelſus, poſt vocatus eſt Abraham, ideſt pater multorum, & cum vxor diceretur Sarai, ideſt princeps mea, poſt dicta eſt Sara, ideſt princeps, quaſi omnium gentium ex Dei promiſsione princeps futura. Hinc Abraham patriarcha dicitur, quod eſt familiarum princeps. Eodem vero tempore, quo Deus tam præclara promiſſa fecit Abrahæ, & noua nomina impoſuit, mandauit quoque, vt maribus pueris præputium circunciderет in ſignum fœderis, quod cum eo feciſſet. Gen. XVIII. *Infans octo dierum circuncidetur in vobis. Maſculus, cuius præputij caro circumciſa non fuerit, delebitur anima illa de populo ſuo, quia pactum meum irritum fecit.* Secundum verò promiſſum Dei fuit, fore, vt pręter Iſmaelem filium, quem ei Agar ancilla peperiſſet, Sara vxor illi pareret alterum, quem Iſaac nominaret, tum cum ipſe eſſet annorum centum, Sara vero nonaginta. Quod autem inquit Sulpicius. [*Pollicetur Dominus, qui cum duobus angelis ad eum venerat;*] ſciendum, angelos cum Deo non fuiſſe, cum hæc promiſſa fecit, ſed paullo poſt, cum apparuit in conualle Mambre.

Inde Sodomam miſsi angeli, Lot in porta ſedentem reperierunt. Quos cùm ille, homines exiſtimans, hoſpitio receptos, cœnatoſque

Inde Sodomam miſsi angeli Lot in porta ſedentem reperierunt.] Narrat interim quaſi per egresſionem mirabilem euerſionem Sodomorum. nam Deus non ſolum dilexit Abraham, ſed etiam

etiam cauſſa eius Lot, qui erat filius Aram, fratris Abrahæ. Itaque Sodomam turpi libidini deditam ſubuertere cupiens miſit angelos ad eum, monitum, vt vrbe exiret cum vxore, & filiabus. Itaque *Venerunt*, inquit ſcriptura, *duo angeli Sodomam veſpere ſedente Lot in foribus ciuitatis.* Cap. xix. Hinc eſt, quod dixit S. Paulus xiii. ad Hebræos. *Per hoſpitalitatem etiam quidam neſcientes hoſpitio receperunt angelos.* Mirifice autem ſcriptura hoſpitalitatis ſtudium in Abraham, & Lot commendauit, cum vterq; angelos, homines eſſe putans, vltro exceperit, pedes lauerit, munificeq; tractarit. Ceterum populus Sodomitarum, priuſquam illi irent cubitum, domum circumſteterunt, dicentes ad Lot, *Vbi ſunt viri, qui introierunt ad te nocte? educ illos huc, vt cognoſcamus eos.* atque hoc eſt, quod Sulpicius inquit, [*ad ſtuprum flagitarunt.*] Lot autem obtulit filias his uerbis. Cap. xix. *Habeo duas filias, quæ nec dum cognouerunt virum, educam eas ad vos, & abutimini eis, ſicut vobis placuerit, dummodo viris iſtis nihil mali faciatis. cui illi. Te ergo ipſum* toſque domi haberet: iuuentus improba ex opido nouos hoſpites ad ſtuprum flagitabat. Lot pro hoſpitibus filias offerens, non acquieſcentibus, quibus illicita potiùs deſiderio erãt, ipſe ad ſtuprum trahebatur. Quem angeli propterea ab iniuria vindicantes, luminibus impudicorum cęcitatem offuderunt. Tum Lot ab hoſpitibus edoctus, perdendum opidum, properè cum vxore & filiabus eſt egreſſus. interdictum tamen eis eſt, ne retrorſum conſpicerent. Sed mulier parum dicto audiens (humano malo, quo ægriùs vetitis abſtinetur) reflexit oculos, ſtatimque in molem conuerſa traditur. At Sodoma diuinis ignibus conflagrauit. Lot autem filiæ exiſtimantes humanum genus interiſſe, concubitum inebriati patris appetiuerunt: vnde Moab & Ammon nati ſunt.

ſum magis, quàm hos, affligemus. vimq́ faciebant Lot vehementiſſimè. [At *angeli*, inquit Sulpicius, *propere ab iniuria vindicantes luminibus impudicorum cæcitatem offuderunt.*] Etenim, vt pergit ſcriptura, *Iam prope erat, vt effringerent fores. Et ecce miſerunt manum viri, & introduxerunt ad ſe Lot, clauſeruntq́ oſtium, & eos, qui foris erant, percuſſerunt cæcitate.* Lot inde cum vxore, & filiabus ſeruatus eſt. quòd angeli ita dixerunt. *Habes hic quempiam tuorum? educ ex vrbe hac. delebimus enim locum iſtum. & eduxerunt eum dicentes. Salua animam tuam, noli reſpicere poſt tergum. reſpiciensq́ vxor eius poſt ſe verſa eſt in ſtatuam ſalis.* Atque hæc eſt, quam *molem* vocat Sulpicius. [*Conflagrauit* autem *diuinis ignibus*] quia *Dominus pluit ſuper Sodomam, & Gomorrham ſulphur, & ignẽ. & ſubuertit ciuitates has, & omnem circa regionem.* Narrat deinceps myſticum concubitum filiarum Lot cum ipſo patre ebrio. ſiquidem dixere. *Pater noſter ſenex eſt, & nullus virorum remanſit in terra, qui poſſit ingredi ad nos iuxta morem vniuerſæ terræ. Veni inebriemus eum vino, dormiamusq́ cum eo, vt ſeruare poſſimus ex patre noſtro ſemen. & conceperunt filiæ duæ de Lot patre ſuo. pepe ritq́ maior filium Moab, qui fuit pater Moabitarum, & minor filium Ammon, patrem Ammonitarum.* Qui omnes à Deo defecerunt. atque ita ſola ſtirps Abraham in Dei cognitione, cultuq́; remanſit, vt ſupra dixi. De myſterio S. Auguſtinus contra Fauſtum.

Per idem tempus ferè, cùm Abraham eſſet etiam centum annorum, Iſaac filius natus eſt. Tum ancillam, de qua Abraham filium ſuſceperat, Sara expulit: quæ habitaſſe in deſerto vnà cum filio, & præſidio Domini defenſa traditur. Non multum pòſt, Dominus Abrahæ fidem tentans, immolandum ſibi

Per idem tempus fere, cum Abraham eſſet etiã annorum centum, Iſaac filius natus eſt.] Redit ad hiſtoriam Abrahæ, vt genuerit filium Iſaac. Cap. XXI. *Sara peperit filium in ſenectute ſua, vocauitq́ Abraham nomen filij ſui, quem genuit ei Sara, Iſaac, & circumcidit eum octauo die.* Sara verò poſt Iſaac filium genitum ſuperbia partus elata cum filium ſuum cum Agar ancillæ filio ludentem vidiſſet, expulit illam domo, quæ Iſmaelem

maelem pepererat. Agar verò eiecta in ſolitudine Berſabeæ exulauit. ad quam mœrentem Deus angelum miſit, qui ſitienti puteum aquæ oſtendit. Cap. xxi. [*Nō multo*, inquit Sulpicius, *poſt Dominus Abrahæ fidem tentans immolandum ſibi à patre filium Iſaac poſcit.*] vnde tertia promiſſorum confirmatio conſequuta eſt. Quippe illum adeſſe iuſſum præcepit tollere filium vnigenitum Iſaac, ac ſibi offerre holocauſtum. Quod ille fecit. Verum cum poſuiſſet eum in altare ſuper ſtruem lignorum, & gladium ad immolandum accepiſſet, ab angelo notam ſatis eſſe Deo fidem ſuam aſſerente prohibitus eſt, atque arietem adeſſe cernens ſacrificauit.

à patre filium Iſaac poſcit. Quem ille non cunctatus offerre, cùm aræ puerum ſuperpoſuiſſet, gladiumq; educeret, vox miſſa de cælo eſt, puero vt parceret: victimæ aries præſtò fuit. Conſummatoq; ſacrificio, Abrahæ Dominus locutus eſt, promittens ea quæ iam ſpoponderat. At Sara, cùm ſeptimum & viceſimum ſupra centeſimum annum ageret, deceſſit: corpus cura viri ſepultum in Hebron, Chananæorum opido. etenim illic Abraham commorabatur.

Quare Deus ad eum loquutus ſuperius promiſſum confirmauit, inquiens. *Quia non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo ſemen tuum, ſicut ſtellas cæli, & velut arenam, quæ eſt in littore maris. Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ.* Satis autem conſtat, Iſaac typum eſſe Chriſti, qui ſe in cruce immolandum eſſet oblaturus, & in eo, tanquam in ſemine Abrahæ, omnes gentes terræ eſſent benedicendæ. Cap. xxii. mors inde Sarræ ſequenti capite traditur.

Tum Abraham Iſaac filiū iuuenilis ætatis videns, ſiquidem tum quadrageſimū annum ætatis agebat.] Loquitur deinceps, vt Abraham vxorē quæ fuerit Iſaac filio

Tum Abraham Iſaac filium iuuenilis ętatis videns, ſiquidem tum quadrageſimum annum ætatis agebat, ſeruo ſuo imperauit, vxorem

rem ei quæreret: ex ea tamen tribu atque terra, de qua ipſe oriundus videbatur:modò vt inuentam puellam in regionem Chananæorum deduceret, nec putaret eum cauſſa coniugis in ſolum patrium rediturũ. Atque vt ea ſtrenuè mandata exſequeretur, contacto domini fœmine, ſacramentum dedit. Ita ſeruus profectus in Meſopotamiam, ad opidum Nachor, Abrahæ fratris, deuenit: ſucceſſitque in domum Bathuelis Syri, Nachore patre geniti. Huius filiã Rebeccam, ſpecioſam virginem conſpicatus, popoſcit, atque ad dominum adduxit. Poſt id, Abraham accepit vxorem Cethuram nomine, quæ in Paralipomenis concubina dicitur: ſuſcepitque ex ea filios. ſed Iſaac Sara edito, ſubſtantiã tradidit: his autem, quos ex concubinis ſuſceperat, dona diſtribuit. atque ita ab Iſaac ſeparati ſunt

filio ſuo, ſeruumque miſerit in Meſopotamiam ad opidum fratris Nachor, vt poſceret Rebeccam filiam Bathuelis, filii Nachoris fratris ſui. neque enim ex Chananæis, inter quos habitabat, ſed ex cognatione ſua conditionem quærebat, vt ſemen integrum, ac ſyncetum conſeruaret. Quadraginta verò tum annos egiſſe Iſaac, ſcriptum eſt. Verba verò Abraham ad ſeruum, quem miſit, fuerunt. *Pone manum tuam ſubter fæmur meum, vt adiurem te per Deũ cæli, & terræ.* Quod autem contacto fœmore iurauit, duplicem habet interpretationem. aut enim iurauit in circunciſione Abrahæ, ideſt in ſanctificatione, vt Hebræi, eſt enim circunciſio ſignum fœderis cum Deo; aut iurauit in ſemine Abrahæ, ideſt in Chriſto, qui ex illo naſciturus erat, vt dixit S. Matthæus, *Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham.* Manifeſtum eſt autem, vt dixi, Tharam in Meſopotamiam cum familia commigraſſe; Nachor autem, tranſeunte inde in Chanaam Abrahamo fratre, ibi, nempe Charris, remanſiſſe, ac poſt mortem filium Bathuelem, ex qua

ſunt . Abraham diem ſun-ctus eſt, impletis annis centum & quinque & ſeptuaginta: corpus ſepulcro Saræ vxoris appoſitum.

qua Rebecca erat genita, reliquiſſe. Quare nuncius Abraham in Meſopotamiā ire perrexit. vnde oppidum *Nachor* Charras intellexit. reliqua ex Geneſi manifeſta. Inde exponit, vt Abraham Cethuram mulierem ſibi adiunxerit. Cethura verò Geneſis cap. xxv. dicitur vxor Abrahæ, Paralipomenon lib. 1. cap. 1. concubina. [Concubinæ porrò apud Hebræos ancillæ erant, quæ cum viro ſine cæremonijs legitimis conuenerant. vnde filij earum in hereditatem patri non ſuccedebant. Quare Iſaac Sara uxore editus patrimonium adijt. filij Cethuræ donis inſigniti ſunt. Sic enim inquit cap. xxv. *Dedit Abraham cuncta, quæ poſſederat Iſaac, filijs autem concubinarum largitus eſt munera, & ſeparauit eos ab Iſaac filio ſuo.* mors verò Abrahæ eodem capite continetur.

ISAAC.

At Rebecca diu ſterilis, aſsiduis mariti ad Dominum precibus, à die matrimonij viceſimo ferè anno geminos edidit: qui in matris aluo exſultaſſe ſæpius, traduntur. dictúmque reſponſo Domini eſt, duos in his populos prænuntiari, & maiorem minori ſubdendū eſſe principiò. Sed prius elitus, aſper ſetis, Eſau vocatus: minori Iacob nomen fuit. Ea tempeſtate grauis annonæ inopia terras inceſ-ſerat.

At Rebecca diu ſterilis.] Iam aggreditur narrare facta Iſaac, quæ ſunt hæc. procreatio geminorum Eſau, & Iacob. peregrinatio ad regem Abimelech, benedictio Iacob pro Eſau. Procreatio verò fuit talis. Poſt viceſimum annum Rebecca, licèt ſterilis, precibus Iſaac ad Deum geminos peperit, qui in aluo matris ſępius inter ſe decertarunt. mœrentique ex ea re Rebeccæ, reſponſum à Deo datum eſt: *Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur, populusq́, populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori.* Quod oraculum dupli-

ſerat. Qua neceſsitate Iſaac in Geraris ad regem Abimelech ceſsit, admonitus à Domino, ne in Aegyptum deſcenderet: eidemq́; vniuerſæ terræ illius poſſeſsio promittitur, ibique benedicitur. multiplicatuſq́; pecore atq; omni ſubſtantia, agēte inuidia ab incolis pellitur: pulſus, apud puteum iuramenti conſedit. Igitur annis grauior, luminibus obductis, cùm Eſau filium benedicere pararet, conſilio Rebeccæ matris, Iacob ſe benedicendum pro fratre obtulit. Ita Iacob adorandus principibus & gentibus fratri præponitur.

duplicem habet interpretationem, vnam hiſtoricam, alteram myſticam. hiſtorica eſt, fore, vt populus Iacob, qui minor erat, ſuperaret Idumæos, quos Eſau, qui & Edom vocabatur, propagaturus erat. eos enim poſt tributarios fecit Dauid, qui fluxit de ſemine Iacob. myſtica eſt, populum maiorem eſſe, qui carnem ſequitur, minorem, qui ſpiritum. Sunt etiam, qui à Iacob Iſraelitas natos dicant, qui verum Deum cognouerūt, ab Eſau ceteros, qui Deum ignorarunt. quos Iſraelitæ gentilium nomine vocitarunt. alij maiorem populum Iudæorum minori populo Chriſtiano ſeruiturum.

S. Auguſtinus de Ciuitate Dei. lib. XVI. c. XXXV.

[*Ea tēpeſtate.*] Deinceps narrat proſperā peregrinationē Iſaac ad regem Palæſtinorū in Gerara. Agente quippe Iſaac in Hebron, vbi & pater egerat, grauis regionem annonæ inuaſit penuria. qua ſolum uertere coactus eſt more Abrahæ patris ſui. Monuit autem eum Deus, ne in Aegyptum (quod Abraham fecerat) ſe conferret, ac ſimul terram Chananæam poſteris eius promiſit, & promiſſa Abrahæ facta ſanciuit, inquiens. *Dabo tibi regiones has complens iuramentum, quod ſpopondi Abraham patri tuo. & multiplicabo ſemen tuū, ſicut ſtellas cæli. daboq́, poſteris tuis vniuerſas regiones has, & benedicentur in ſemine tuo omnes gentes terræ.* Itinere inde ſuſcepto vltra Berſabæam ad Gerara peruenit, vrbem in finibus Palæſtinæ, & Aegypti locatā. atque ibi ab Abimelech rege Palæſtinorum benigne exceptus diuitias magnas parauit. Itaque poſt aliquot an-

nos

nos iuſſus eſt ab Abimelech ob inuidiam terra ſua excedere. Itaque profectus inde receſsit ad torrentem Geraræ. inde ad vrbem Berſabæam, vbi puteum effodit. ad quem Abimelech iuſiurandum fœderis, & pacis cum eo perfecit. cap. xxvi. Quod legitur apud Sulpicium [*in Geraris ad regem Abimelec ceſſit,*] legendum *in Gerara.* ſic enim ibi. *Abijt Iſaac ad regem Abimelec in Gerara.* Demum egit, vt Iſaac primogenitum benedicere cupiens Iacob pro Eſau benedixerit, idque conſilio matris Rebeccæ, quæ Iacob docuit, quomodo patrem luminibus captum deciperet. Etenim manus eius, & collum pellibus hædinis contexit, vt hirſutam pellem Eſau imitaretur, atq; ipſum cum venatione pro Eſau ad benedictionem primogeniti poſtulandum immiſit. Benedictio verò his verbis concepta fuit. *Det tibi Deus de rore cæli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, & vini, & ſeruiant tibi populi, & adorent te tribus. eſto dominus fratrum tuorum. & incuruentur ante te filij matris tuæ. qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus, qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur.* cap. xxvii. Atque ita vaticinium eſt expletum, quo maiorem fratrem minori ceſſurum eſt dictum.

IACOB.

Queis rebus Eſau accenſus, fratri necem moliebatur. Quo metu Iacob, hortante matre, in Meſopotamiam confugit: admonitus à patre, vt ex domo Laban, fratris Rebeccæ, vxorem acciperet. Tanta illis cura fuit, cùm in alienis terris cõſiſterent, genus tamen intra familiam ſuam ducere. Ita Iacob profectus in Meſopotamiam, per ſoporem Dominum vidiſſe traditur: atque

Queis rebus Eſau.] Nunc aggreditur narrare facta Iacob, quę plurima, inſigniaq; fuerunt, profectio ad Laban in Meſopotamiam, & multorum annorũ ſeruitus pro vxore Rachele obtinenda. connubia cum Lia, & Rachele, procreatio filiorum ex vxoribus, & concubinis, reuerſio ex Meſopotamia in Chananæam ad patrem, pactio pacis cum fratre Eſau. in itinere luctatio cũ Deo. Iſraelis nominis aſſumptio. oppidi Salem direptio, habitatio primum in Salem, deinde in Bethel, tum in Hebron.

atque ob id locum ſomnij ſacratum habens, lapidem ex eo ſumpſit: vouitque ſi rebus proſperis reuertiſſet, titulum ſibi Domus Domini futurum; decimaſq; omnium, quæ acquiſita ſibi forent, Domino daturum. Inde ſe ad Laban fratrem matris contulit: quem ille ſororis filium agnitum, in hoſpitium benignè recepit. Erant Laban duæ filiæ, Lia & Rachel: ſed Lia oculis deformior, Rachel pulchra fuiſſe traditur. Cuius ſpecie Iacob captus, amore virginis conflagrabat: eamque ſibi in matrimonio à patre poſtulans, ſeptem annorũ ſeruitio ſe mancipauit. Sed impleto tempore, Lia ei ſupponitur: ac rurſum ſeptem in ſeruitio ſubditur, atque ei Rachel traditur. Sed hanc diu ſterilem, Liam fęcundam fuiſſe accepimus. Filiorum, quos ex Lia Iacob habuit, hæc ſunt nomina: Ruben, Simeon, Leui, Iudas,

Hebron, vbi erat pater. Ceterum Iacob in Meſopotamiam profectus eſt hac de cauſſa. Is cum uideret fratrem ſuum maiorem Eſau à ſe deceptum ſibi inuidias cõparare, hortatu Rebeccę matris in Meſopotamiam ad Laban matris fratrem confugit, admonitus quoque à patre, vt vxorem ex familia Laban acciperet. itaque, vt ſcriptum eſt cap. XXVIII. Geneſis, ex vrbe Berſabea conceſſit in vrbem Meſopotamiæ Haran, quam ſupra Charras fuiſſe diximus. ex quo apparet Nachor, & Bathuelem Nachoris filium, & Laban nepotẽ ſemper Charras Meſopotamiæ tenuiſſe, poſtquam inde Abrahã ceſſerat, & in Chanaam venerat. Quod vero ait, [*magnam illis curam fuiſſe, cum in alienis terris conſiſterent, genus tum intra familiam ſuam ducere,*] hoc multo diligentius quoque poſt in duodecim tribubus Iſrael lege Dei eſt obſeruatum, vt nemo vxorem extra tribum, & cognationem ſuam duceret. Factum autem iccirco videtur, vt impolluta ſanguinis ſynceritas ſeruaretur in Chriſto, qui ex tribu Iuda, & ſemine Dauid erat oriturus. Numerorum cap. vltimo.

Cunctæ

Cunctæ feminæ de eadem tribu maritos accipient, vt hereditas permaneat in familijs. Narrat inde iter Iacob in Meſopotamiam, inquiens, quieuiſſe quodam in loco, & in ſomnis vidiſſe ſcalam à cælo in terram deſcendentem, & angelos aſcendentes, ac deſcendentes per eam, & Deũ

das, Iſſachar, Zabulon, Dina. Ex ancilla verò Liæ, Gad & Aſer. Ex ancilla Rachel, Dan & Nephthalin nati ſunt. At Rachel deſperato iam partu, Ioſeph edidit.

innixum ſcalæ permittentem ſibi terram illam, in qua dormiret, & multiplicationem ſeminis ſui in terra, itemq́; fore, vt benedicerentur in eo, & ſemine eius omnes tribus terræ. Experrectus autem Iacob domum illam Dei, & portam cęli arbitratus, cepit lapidem, quem ſubiecerat capiti ſuo. atque ex eo titulum excitauit oleo ſuper infuſo. & vrbem vicinam, quæ Luza dicebatur, Bethel uocauit, votumq́ue fecit, ſe, ſi à Deo promiſſa bona referret, ei loco decimas oblaturum. Votum verò his verbis conceptum eſt. *Si fuerit Dominus mecum, & cuſtodierit me in uia, per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad ueſcendum, & veſtimentum ad induendum, reuerſusq́; fuero proſperè ad domum patris mei, erit mihi Dominus in Deum, & lapis iſte, quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei, cunctorumq́; quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.* Hanc ſcalam intelligit Chriſtus apud S. Ioannem. *Videbitis cælum apertum, & angelos Dei aſcendentes, & deſcendentes ſuper filium hominis.* Laban autem, cum audiſſet, veniſſe Iacob filium ſororis ſuæ, occurrit obuiam ei, complexusq́ue eum, & in oſcula ruens, duxit in domum ſuam. Inde exponit, vt Iacob pro Rachele in matrimonium obtinenda ſeruierit. Habebat Laban duas filias Liam, & Rachelem, Lia maior lippis oculis erat, Rachel uero decora facie, ſed natu minor, hanc prępoptauit Iacob, & ſeptem annos ſe illi pro ea ſeruiturum profeſſus eſt. ſiquidem dixit. *Seruiam tibi pro Rachel filia tua minore ſeptem annis.* Seruiuit ergo ſeptennio, vt Rachelem acciperet. quibus tranſactis contra pacta Liam oculis deformem, quia maior natu erat, ſuppoſitam ducere cogitur. Qua de re expoſtulanti Iacob inde Rachel ſeptennalis alterius ſeruitij pactione ſpondetur, ac demum etiam traditur. Rachel ſterilis, Lia fęcunda fuit. cap. xxix. Etenim *Videns Dominus, quòd Iacob deſpiceret Liam, aperuit uuluam eius, ſorore*

rore ſterili permanente. Ceterum Lia primum peperit filios Ruben, Simeon, Leui, & Iudam. inde Rachel ſuppoſita marito ancilla ſua Bala, filios & ipſa marito ſuo quæſiuit, Dan, & Nephtalim. Qua re comperta, Lia, quæ parere deſierat, & ipſa Zelpham ancillam ſuam marito ſubdidit, & Gad, atque Aſer filios ei parauit. Inde Lia peperit Iſſachar, & Zabulon, & filiam nomine Dinam. Ad extremum Rachel quoque Dei miſericordiam conſequuta, Ioſeph peperit, atq; inde Beniamin. cap. xxx. & xxxi.

Tum Iacob redire ad patrem cupiens, cùm ei Labã ſocer partem pecorũ mercedem ſeruitij dediſſet, ob quæ parum ſibi eum æquũ gener Iacob ratus, dolum ab eo ſuſpectans, clàm profectus eſt, viceſimoprimo ferè anno quam aduenerat. Rachel, viro inſcio, patris idola furto abſtulit. Qua iniuria Laban generum perſecutus, non repertis idolis, pace facta regreſſus eſt: multum obteſtatus generum, ne vxores filiabus ſuis ſuperinduceret. Inde digreſſus Iacob, vidiſſe angelos, & caſtra Domini, traditur. Sed cùm præter regionem Edom, quam Eſau frater incolebat, iter deſtinaret, miſſis priùs legatis & muneribus

Tum Iacob redire ad patrem cupiens.] Exponit nunc reuerſionem Iacob à ſocero ad patrem, & vt cum ſocero de pecore contenderit. Laban autem partem maiorem pecoris dederat ipſi Iacob non vltrò, ſed ex pactione, qua ab illo victus fuerat. nam ſi quando inter ſe pepigiſſent, vt orituræ pecudes omnes albę eſſet Iacob, omnes albæ naſcebantur, ſi variæ, variæ oriebantur. Id autem ex eo euenerat, quòd Iacob in ea re artificium adhibuerat. primum enim candorem in virgis populeis detracto cortice fecerat, vt oues eas aſpiciẽtes ſimilem fętum conciperent, deinde maculoſos agnos antecedere gregem ouium fecerat, vt ſequentes oues ex aſpectu prę cedentium conciperent, atque ita fætum earũ pro ſuo arbitrio variarat. id etſi Laban non compererat, tamen ſe in partitione victum dolens aliquam vultu ſignificationem

bus,ſuſpectum ſibi fratrem explorauit. Tum ille obuiam fratri proceſsit: nec tamen Iacob ſe vltrà fratri credidit.

tionem alienati à genero animi dederat. quod Iacob cernens clam ſibi ab eo abeundum cum pecore parto putauit. atque ita fecit. Acceſsit, quòd Rachel quoq; idola patris ſui ſurripuit. quod vt Laban ſenſit, vnà & occulta generi fuga, & ipſorum idolorum ſurreptione permotus generum infeſto animo eſt inſecutus. poſtquam autem idola ſua non reperit, quoniam ea Rachel ipſa abſcondit, pacem cum genero fecit, eumque rogauit, ne vxores filiabus ſuis ſuperinduceret. Quod vero inquit Sulpicius, [*viceſimoprimo fere anno, profectum,*] expreſsit verba illa Iacob ad Laban. *Per uiginti annos in domo tua ſeruiui tibi, quattuordecim pro filiabus, & ſex pro gregibus tuis.* Mentio porro idolorum hæc in ſacra ſcriptura prima eſt. Sunt qui ſcribant, Sarug octauum à Noe idola primum excogitaſſe, nempe ſtatuas hominibus in honorem poſuiſſe, poſteros autem ignorato eius conſilio eos tanquam Deos coluiſſe. Hac de re ſic Salomon Sapientiæ XIV. *Superuacuitas hominum idola inuexit in orbem terrarum. Acerbo enim luctu dolens pater, cito ſibi rapti filij fecit imaginem, & illum, qui tunc quaſi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit. deinde conualeſcente iniqua conſuetudine, hic error, tanquam lex, cuſtoditus eſt, & tyrannorum imperio culta ſunt figmenta.* Idola verò Laban, cum quæreret, Deos ſuos appellauit. ex quo apparet, ſolum fermè Abraham, & poſteros eius, vt ſupra dixi, in vera Dei cognitione manſiſſe. Quod verò, inquit [*Laban obteſtatum eſſe Iacob, ne vxores filiabus ſuis ſuperinduceret,*] id his verbis expreſſum eſt à Labane. *Iudicet Dominus inter nos, quando receſſerimus à vobis, ſi afflixeris filias meas, & ſi traduxeris alias vxores ſuper eas.* Quod verò addit, *Inde digreſſus Iacob vidiſſe angelos, & caſtra Domini traditur.* Hoc ſic expreſſum eſt in Geneſi. *Iacob abijt in itinere, quod cœperat. fueruntq; ei obuiam angeli Dei. quos cum vidiſſet, ait, caſtra Dei ſunt hæc, & appellauit nomen illius loci Manahim, ideſt caſtra.* Eſau vero frater Iacob, alio nomine Edom appellatus, regionem tenuit trans mare Salinarum, ſiue lacum Aſphaltitem, eamque Edom nominauit. vnde Idumęa regio nomen accepit. cum ergo Iacob abiens agmen pecudum ſuarum illac preterduceret, timuit, ne ab eo inuaderetur, veterum ſimulta-

tum

tum nondum oblito, & miſsis nuncijs, qui ſuſpectum eius animum explorarent, & partem gregis offerrent, pacem obtinuit, & in amplexus eius obuiam prodeuntis vnà cum tota familia uenit. Quod autem inquit, [*Nec tamen Iacob ſe vltra fratri credidit,*] expresſit illud, quod cum Eſau ſe ſocium itineris ei offerret, reſpuit, & illum præire, ſe verò ſequuturum adiecit.

Sed pridie, quàm inter ſe fratres conuenirent, Dominus humana ſpecie aſſumpta, colluctatus cum Iacob refertur. Et cùm aduerſus Dominum præualuiſſet, tamen non eſſe mortalem, nõ ignorauit: benedici ſibi ab eo flagitabat. Tum à Deo illi immutatum nomen eſt, vt ex Iacob Iſrael diceretur. Sed cùm ille vicisſim à Domino nomen Domini quæreret, Non eſſe quærendum, quia admirabile eſſet, reſponſum eſt. Ex colluctatione autem, latitudo femoris Iacob obtorpuit.

Sed pridie quàm inter ſe fratres conuenirent, Dominus humana ſpecie aſſumpta, colluctatus cum Iacob refertur.] Hæc eſt myſtiſtica Dei cum Iacob luctatio, quam ſic expresſit ſcriptura. *Et ecce vir luctabatur cum Iacob vſq; mane. qui cum videret, quòd eum ſuperare nõ poſſet, tetigit neruum fæmoris eius, & ſtatim emarcuit. dixitq; ad eum. Dimitte me. iam enim aſcendit aurora. reſpondit. Non dimittam te, niſi benedixeris mihi.* Hac lucta verò ſignificatum theologi volunt, Iacob aduerſa omnia virtute ſuperaturum. Paſſionem verò Chriſti S. Auguſtinus præfiguratam putauit, *vbi viſi ſunt ei præualere Iudæi, & tamen Iacob benedictionem ab angelo eodem, quem ſuperauerat, impetrauit.* Inde [*à Deo illi immutatum nomen eſt, vt ex Iacob Iſrael diceretur.*] Sic enim dixit Deus in illa lucta. *Quod nomen eſt tibi? reſpondit, Iacob. at ille. Nequaquam, inquit, Iacob appellabitur nomen tuum, ſed Iſrael. quoniam ſi contra Deum fortis fuiſti, quantò magis contra homines præualebis?* Iſrael autem alii interpretantur, *Videns Deum,* alii, *Princeps cum Deo.* Ioſephus verò interpretatur reluctantem angelo ſacro. Hinc Hebræi Iſraelitæ poſtea nominati. [*Sed cum ille viciſſim à Domino*

Domini quæreret, Non eſſe quærendum, quia admirabile eſſet, reſponſum eſt.] Ibidem. *Interrogauit eum Iacob, Dic mihi, quo appellaris nomine? reſpondit, Cur quæris nomen meum, quod eſt mirabile?* [*Ex colluctatione autē latitudo fæmoris Iacob obtorpuit.*] Ibidē. *Iacob claudicabat pede. quam ob cauſſam non comedunt neruum filij Iſrael, qui emarcuit in fæmore Iacob.* Hæbraica lectio habet *neruum fæmoris.* ſeptuaginta interpretes, *latitudo fæmoris.* quam etiam Ioſephus eſt ſequutus.

Igitur Iſrael declinans fratris.] Narrat demum, vt Iacob domum in Chananęā peruenerit. Quippe cum à ſiniſtra regionem Idumææ haberet, fratrem Eſau vitās, eum reliquit, & ad dexteram conuerſus ſecus Iordanem ipſum è regione oppidi Salem tranſiuit, atque ibi in loco pretio empto conſedit. vnde ſcriptum eſt. *Tranſiuitq́; in Salem vrbem Sicimorum, quæ eſt in terra Chanaā, poſtquam reuerſus eſt de Meſopotamia Syriæ, & habitauit iuxta oppidum. emitq́; partem agri, in quo fixerat tabernaculum, à filijs Hemor patris Sichem agnis centum.* Hæc autem Salem poſt fuit in finibus Effraim in Samaria longè alia, atque ea, quę poſt in tribu Iuda dicta eſt Hieruſalem. Interim Sichem regis Hemor filius Dinæ Iacob filiæ, fratribus abſentibus, ſtuprum intulit, ac deinde eam à patre in matrimonium poſtulauit. Iacob conſilio cum filiis

Igitur Iſrael declinans fratris domum, promouit agmen in Salem Sicimorum opidum: atque ibi loco pretio accepto, tabernaculum ſtatuit ſibi. Huic opido Hemor, Chorræus princeps, præerat. huius filius Sichē Dinam filiam Iacob ex Lia genitam, ſtupro ſubdidit. Quo comperto, Simeon & Leui, Dinæ fratres, omnes in opido ſexus virilis dolo peremerunt, ac impigrè ſororis vlti ſunt iniuriam: opidum à filiis Iacob direptū, prædaque omnis eſt abducta. Id factum ægrè admodum tuliſſe Iacob traditur. Mox à Domino monitus, Bethleem petiit, ibique altare Domino ſtatuit. Inde in parte turris Gader, tabernaculum

naculum fixit. Rachel ex partu obiit, puer Beniamin vocatus eſt. Iſaac deceſſit annos natus centum & octoginta. At Eſau potens diuitijs erat, vxoribus ſibi etiam è Chananæorum gente aſſumptis: cuius progeniem in hoc tam præciſo opere inſerendam non putaui. Si quis ſtudioſior erit, ad origines reuertatur.

filiis capto reſpondit, nefas ſibi eſſe filiam homini incircumciſo in matrimonium dare. ſi circumcidi vellent, ſe puellam daturos, atque apud eos domicilium poſituros. Aſſenſere illi, & circumciſionem accepere. tertio verò poſt die, quo maxime vulnerum ſæuire ex circumciſione dolor ſolet, Simeon, & Leui Dinæ fratres contumeliam illati ſorori ſtupri ſibi ferendam non arbitrantes vrbem ingreſſi viros omnes cum rege, & filio trucidarunt, & prædam inde abegerunt, licèt patre Iacob repugnante. Ita Iacob relicta Salem, Dei monitu venit Bethel, quæ Luza dicebatur, & altare erexit, & locum Domum Dei vocauit. Inde Bethleem, quæ vocabatur Eufrata, atque trans turrim Gader tabernaculum fixit. ibíque Rachel ex partu mortua eſt, cum Beniamin peperiſſet. venit demum Iacob ad patrem Iſaac in Hebron, tumq; Iſaac vita ceſſit. Quod autem legitur apud Sulpicium, [*Huic oppido Emor, Chemoreus princeps præerat.*] ſumpſit à Græcis, vt ſolet, *Hemor Chorræus*. nam Hebræi habent, *Huic oppido Hemor Heneus princeps præerat*. cap. XXXIV. Quod autem, inquit. [*in parte turris Gader tabernaculum fixit.*] cap. XXXV. ſic ſcriptum eſt. *Egreſſus inde fixit tabernaculum trans Turrem gregis*. & Græci. *Fixit tabernaculum trans turrim Gader*. Ex quo declaratur Sulpicium hunc locum parum aptè vertiſſe, [*in parte turris*,] quod etiam alii notarunt. mors inde Iſaac narratur. cap. XXXV. Progeniem autem Eſau hic recenſere recuſat, referens lectorem [*ad Origines.*] id eſt ad Geneſim. cap. XXXVI. vbi copioſè refertur. imitatione enim Catonis vocat librum Geneſeos Origines. nam & ille in eo origines ſcripſerat vrbium Italicarum. Eius verò progenies gentem Idumæam edidit, quæ à Deo receſſit, ſed tandem circumciſionem accepit.

IOSEPH.

Poſt exceſſum patris Iacob in ſolo eo, in quo Iſaac vixerat, commorabatur.] Ex hoc loco incipit hiſtoria Ioſeph. quæ in hęc capita eſt diſtributa: Vt venditus ſit à fratribus mercatoribus Aegyptijs, vt à mercatoribus Putiphari curatori regio traditus, vt à Putiphare in carcerē conditus. vt propter egregiam ſomniorum interpretationem liberatus, & annonæ curandæ præpoſitus, ac demum vt fratres, & patrem in Aegyptum per annonæ anguſtias aduocarit, & à patre in Aegypto moriente benedictionem filijs ſuis obtinuerit. Ceterùm Iacob ſenex vitam agebat in Hebron, vbi & Iſaac pater obierat. alij verò aliquantum ab eo paſcui gratia Aegyptum verſus ſeceſſerant, Ioſeph, & Beniamin ſoli cū patre domi remanſerant. Ioſeph autem ad fratres, vt greges inuiſeret, à patre miſſus inſidias eorum euitare non potuit. nam primum in ciſternam demiſſus, deinde mercatoribus Aegyptijs vēditus eſt, qui eum Putiphari Pharaonis curatori tradiderunt. is deinde fratres, à quibus venditus fuerat, rei frumentariæ inopia laborantes conſeruauit, verus, vt inquit S.Augu-

Poſt exceſſum patris, Iacob in ſolo eo, in quo Iſaac vixerat, commorabatur. filij eius aliquantū ab eo, paſcui gratia, cum gregibus ſeceſſerant: Ioſeph tamen, ac Beniamin paruus, domi reſederant. Carus admodum Ioſeph patri, obque id inuiſus fratribus: ſimul, quia frequentibus eius ſomniis maiorem eum omnibus futurum portendi videbatur. Igitur ad inſpiciendos greges, reuiſendoſque fratres à patre miſſus, opportunus iniuriæ fuit. Namque viſo fratre, conſilium necis eius ceperunt. Sed obſiſtente Ruben, cui à tanto facinore abhorrebat animus, in lacum demiſſus: mox ſuadente Iuda, deducti ad mitius conſilium, negotiatoribus eum, qui tum Aegyptū petebant, vendiderunt, atq; ab his Potifari præpoſito Pharaonis traditus eſt.

S. Auguſtinus in Quæſtionibus, Chriſti typus, qui poſt Iudæis, à quibus crucifixus fuit, ſalutem dedit. Geneſis cap. XXXVII. Cauſſas autem affert, cur fratres Ioſeph ipſum vendiderint. quarum vna fuit, quòd illum vnicè à patre diligi viderent, altera, quòd ſomnijs illi portendi familiæ principatum animaduerterent. de amore patris ſic cap. XXXVII. *Iſrael diligebat Ioſeph ſupra omnes filios eò quòd in ſenectute genuiſſet eum. videntes autem fratres eius, quòd à patre plus amaretur, oderant eum.* ex ſomnijs autem Ioſeph vnum fuit tale. *Putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum, & ſtare, veſtroſq. manipulos circumſtantes adorare meum manipulum. reſponderunt fratres eius. nunquid rex noſter eris, aut ſubijciemur ditioni tuæ?* Inde alia huiuſmodi ſubſecuta odium accenderunt. Hoc igitur odio inſtigati, vbi Ioſeph à patre ad inuiſendos greges, reuiſendoſque fratres miſſum procul viderunt, illum occidere ſtatuerunt, dicentes. *Ecce ſomniator venit. venite, occidamus eum. & mittamus in ciſternam veterem. & dicemus. Fera peſſima deuorauit eum.* Primum autem conſilium fuit necandi eius, ſecundum in puteum demittendi, tertium vendendi. ſecundi conſilij auctor fuit Ruben, qui in ciſternam proijci cenſuit, ne manus fraterno ſanguine macularent. quod illi ſequuti ipſum Ioſeph, vt peruenit ad ſe, nudauerunt, inque ciſternam deiecerunt, quæ carebat aqua. Quem enim [*lacum*] vocat Sulpicius, ſcriptura appellat *ciſternam*. *cap. XXXVII. tertium conſilium intulit Iudas. ſic enim dixit: *Melius eſt, vt venundetur Iſmaelitis, & manus noſtræ non polluantur.* cui aſſenſi fratres prætereuntibus mercatoribus Madianitis, qui Aegyptum petebant, viginti argenteis vendiderunt. mercatores autem vendiderunt illum in Aegypto Putiphari ſpadoni præpoſito Pharaonis. Quem verò hoc loco Sulpicius vocat [*Præpoſitum*,] poſt *curatorem regium* nominat. Hebraica verò verſio *principem militum*. Græca, principem coquorum. qua de re S. Auguſtinus agit in Quæſtionibus ſuper Geneſim.

Per idem tempus Iudas, Iacob filius, Suam Chananæam in matrimonium aſſumpſit. Ex qua tres filios ſuſtulit, Her, Onan, Selam. Sed

Per idem tempus.] Hic ſcriptura per egreſsionẽ interſerit progeniem Iudæ filij Iacob, vt eius, à quo rex Dauid, ipſeque in primis Chriſtus deſcendit. Iudas autem

Sed Her, Thamar connubio ſociatur. Quo mortuo, Onan fratris vxorem accepit. Qui, quia ſpermata in terram effunderet, extinctus à Domino refertur. Tum Thamar meretricio habitu aſſumpto, ſocero miſta eſt, exq; eo geminos edidit. In partu autem illo mirabile fuit, quòd cùm prodeunti puero ad dignoſcendum, qui prius naſceretur, obſtetrix manum eius cocco illigaſſet, reductus in aluum matris puer, poſtero die editus eſt. Nomen infantibus Phares, & Zara inditum.

autem duxit vxorem nomine Suam, mulierem Chananæam, ex qua ſuſcepit tres filios Her, Onan, & Sela. verùm ex his, vt prauis hominibus non eſt propagata ſtirps Dauid, verùm ex Phares, quem ſuſcepit ex Thamar nuru ſua. quod diuina voluntate effectum videtur. nam cum Her primogenitus eius Thamar vxorem duxiſſet, ac ſine liberis mortem oppetijſſet, mandauit Iudas Onæ minori filio, vt cum Thamar concumbens ſemẽ fratri ſuo excitaret. coiuit ille, ſed ne fratri filium gigneret, ſemen in terram profudit. qua de re à Deo item extinctus eſt. Tum Thamar ad patrem ſuum redire iuſſa cum ſocero Iuda artificiosè concubuit. nam poſitis viduitatis veſtibus, & meretricio habitu ſumpto, cum audiſſet, Iudam veniſſe in Thamnas, in biuio itineris ſedit, & à Iuda ignorante ad concubitum appetita, cùm ei obſequentem ſe præbuiſſet, geminos concepit. Vbi vero dies partus venit, res mirabilis accidit. nam in ipſa effuſione infantium vnus protulit manum, cui obſtetrix coccum alligauit, dicens, Iſte egredietur prior. illo verò retrahente manum, egreſſus eſt alter. Horum, qui prius editus eſt, Phares, qui verò cocco ſignatus poſterius, Zara eſt nominatus. Phares autem fuit, vnde genus Dauidis fluxit. Hæc cap. XXXVIII. Gen. & cap. II. primi Paralip. S. Matthæus. cap. I. Apud Sulpicium eſt *Heth*, pro *Her*. Sic enim in Geneſi, & Paralipomenis, Hebraica, & Græca verſione conſentientibus. Quod ait [*poſtero die,*] in Græca verſione eſt, *ſtatim*.

At Ioſeph, cùm benignè à curatore regio, qui eum pretio acceperat, haberetur, domumq́; eius & familiam procuraret, decorus ipſe inſigni ſpecie, vxoris domini oculos in ſe conuerterat. Cumq́ue amore ipſius deperiret, appetitum ſæpius, nec acquieſcentem ſibi, falſo ſcelere infamat: ac viro quæritur, ſtuprum ſibi intentatum. Ita Ioſeph in carcerem eſt coniectus.

Erant in eadẽ cuſtodia miniſtri regis duo, qui cùm ſomnia ſua ad Ioſeph retuliſſent, futura ex ſomnio cõiectans, vnum eorum pęnas capite luiturum, alium abſoluendum pronuntiauit.

Atque ita accidit. Igitur poſt biennium, ſomnium regi obiectum eſt. Quodcùm à prudentibus Aegyptiorũ non poſſet abſolui, miniſter regis ille carcere exemptus regem admonet, Ioſeph eſſe mirum ſomniorum interpretem. ita Ioſeph ſoluitur,

At Ioſeph.] Redit ad Ioſeph, narrans, vt à Putiphari in carcerem miſſus ſit. Ioſeph, inquit, propter eximiã oris ſpeciem ab vxore domini ad libidinem appetitus, cum ei obſequi noluiſſet, ab eadem falsò apud dominum de tentata pudicitia inſimulatus, atque eo nomine à domino cuſtodiæ traditus eſt. Inde exponit, ut propter ſomniorum peritiã è carcere exemptus ſit. Ibi, inquit, poſitus magnam ſibi opinionem peperit egregij coniectoris, ideſt ſomniorũ interpretis. quòd duo ſomnia duobus miniſtris regis, qui ſecum in carcere tenebantur, enucleauit. cuius expoſitionis veritatem exitus comprobauit. nam alter eorum carcere liberatus, alter capite mulctatus eſt, vt ille futurum prædixit. Tertio loco docet, vt propter eandem ſcientiam à rege ad maximum dignitatis faſtigium euectus, atque annonæ præfectus ſit. Interim enim regi ſomnium hoc eſt obiectum. *Putabat ſe ſtare ſuper fluuium, de quo aſcendebant ſeptem boues pulchræ, & pingues valde, & paſcebantur in locis paluſtribus, aliæ quoque ſeptem emergebant de flumine fœdæ, confectæq; macie, & paſce-*

ſcebantur in ipſa amnis ripa in locis virentibus, & deuorauerunt eas, quarum mira ſpecies, & habitudo corporis erat. itē alterum tale. *ſeptem ſpicæ pullulabant in vno culmo plenæ, atque formoſæ, aliæ quoq; totidem ſpicæ tenues, & percuſſæ vredine oriebantur deuorantes omnem priorum pulchritudinem.* Cum autem horum ſomniorum interpretationem ſcire cupiens rex neminem peritum inueniret, vnus ex miniſtris, qui carcere exemptus fuerat, regi narrauit, Ioſeph, qui in cuſtodia eſſet, mirum eſſe ſomniorum interpretem, ita Ioſeph ſolutus hoc modo ſomnia illa expoſuit. *ſeptem boues pulchræ, & ſeptem ſpicæ plenæ ſeptem vbertatis anni ſunt. ſeptem boues tenues, & macilentæ, & ſeptem ſpicæ tenues, & vento vrente percuſſæ ſeptem anni venturæ ſunt famis. qui hoc ordine complectuntur. Ecce ſeptem anni venient fertilitatis magnæ in vniuerſa terra Aegypti. quos ſequentur ſeptem anni alij tantæ ſterilitatis, vt obliuioni tradatur cuncta retroabundantia.*

tur, interpretatuſque eſt regi ſomnium: ſeptem annis proximis maximam frugū vbertatem futuram, conſequentibus inopiam. Quo metu rex perculſus, videns diuinum in Ioſeph ſpiritū, rei eum annonariæ præfecit, æquato ſecum imperio. Tum Ioſeph abundantibus per totam Aegyptum frumentis, magnam copiam congesſit: multiplicatiſque horreis, aduerſus futuram famem conſuluerat. Ea tempeſtate ſpes, atq; ſalus Aegypti in illo ſita erat. Per idem tempus verò duos ex Aſeneth filios genuit, Manaſſem, & Ephrem. Ipſe autem, cùm ſummam à rege poteſtatem accepit, erat annorum xxx. Nam à fratribus, ſeptemdecim annos natus, venundatus eſt.

Monuit inde, vt virum prudentem rei annonariæ præficeret, qui frumenta in annos ſterilitatis neceſſaria congregaret. Rex autem, cum diuinum in Ioſeph ſpiritum cerneret, eum prouinciæ annonariæ præfecit, inquiens ad ſuos. *Num inuenire poterimus talem virum, qui ſpiritu Dei plenus ſit?* Inde ad Ioſeph. *Quia oſtendit tibi*

dit tibi Deus omnia, quæ locutus es, nunquid ſapientiorem, & conſimilem tui inuenire potero? tu eris ſuper domum meam. & ad tui oris imperium cunctus populus obediet. vno tantùm regni ſolio te præcedam. Ecce conſtitui te ſuper vniuerſam terram Aegypti. Inde addit ſcriptura. *Egreſſus eſt Ioſeph ad terram Aegypti. venitq; fertilitas ſeptẽ annorum, & in manipulos redactæ ſegetes congregatæ ſunt in horrea Aegypti.* Poſtremò interſerit progeniem Ioſeph, ideſt filios duos Manaſſem, & Effraim ex Aſenet filia Putipharis ſacerdotis Heliopoleos vxore ſua ſuſceptos: erat autem annorum triginta, cum ſtetit in conſpectu regis Pharaonis. nam ſexdecim cum eſſet, pauerat gréges cum fratribus ſuis. cap. XXXVII. & XLI. Geneſis.

Interea rebus in Aegypto aduerſus famem bene compoſitis, orbem terræ grauis frumenti inopia quatiebat. Qua neceſſitate cõpulſus Iacob, filios in Aegyptum miſit, Beniamin tantùm ſecum domi retento. Igitur Ioſeph rerum potentem, penes quem annonæ arbitrium erat, fratres adeunt, & more regio adorãt. Quibus ille viſis, callidè agnitionem diſſimulans, hoſtiliter eos veniſſe, & ſubdolè loca explorare, arguebat. Angebatur autem, quòd Beniamin fratrem nõ videbat. Res ergo in id deducta, vt præſentiam eius polli-

Interea rebus in Aegypto aduerſus.] Deinceps narratur, vt Ioſeph fratres, & patrem inopia rei frumentariæ oppreſſos in Aegyptũ acciuerit. vnde Iſraelitarum genus in Aegypto eſt propagatum. Quippe Iacob, eadem frumenti inopia, qua ceteri, conflictatus audiens frumenta vendi in Aegypto dixit filijs ſuis. *Quare negligitis? audiui triticum vendi in Aegypto. ite, & emite nobis neceſſaria, ne conficiamur inopia.* Euntes igitur fratres decem, Beniamin domi à patre retento, ne quidquã mali in itinere pateretur, iniere Aegyptum. & Ioſeph annonæ præfectum adeuntes poſtulauere frumentum. ille eos quidem agnouit, ſed re diſſimulata, ad exploranda loca Aegypti immunita veniſſe arguit, neque eos ſe ante

ante dimiſſurum, quàm fratrem minimum, quem domi ſe reliquiſſe dicebant, nempe Beniamin, ad ſe adducerent, dixit. nam ex eo ſe cauſſam itineris eorum exquirere velle. illi ſe facturos promiſerunt. atque Symeone fratre obſide relicto, abierunt, ac gratis frumentum rettulerunt. Reuerſis inde cum fratre Beniamin eis demum ipſe ſe planè, quis eſſet, indicauit, inquiens. *Ego ſum Ioſeph. Adhuc pater meus viuit?* Non poterant reſpondere fratres nimio terrore perterriti. ad quos ille clementer. *Accedite ad me. Ego ſum Ioſeph frater veſter, quem vendidiſtis in Aegyptum, nolite pauere.* Inde frumento, veſtibus, pecunijsq; donatos remiſit, & monitos, quinque annos adhuc inopiæ ſupereſſe, rogauit, vt patrem ad ſe cum familia tota deducerent. Ita Iacob in Aegyptum conceſsit. Hæc pluribus, & ſatis perſpicuis verbis narrantur in Geneſi cap. XLII. XLIII. XLIV. XLV. Quod verò addit. *Id geſtum anno ætatis Iacob cẽteſimo, & triceſimo, à diluuio autem anno* MCCCLX. *Ceterum ab eo tempore, quo Abraham in terra Chananæorum cõſedit, in id, quo Iacob Aegy-*

ptum

pollicerentur: nimirum vt ex eo quæreretur, an iſti explorandi cauſſa Aegyptum intraſſent. Ad promiſsi autem fidẽ Simeon obſes traditur: ipſis frumentum gratis datum. Rurſum igitur reuertentes, Beniamin, vt conuenerat, deduxerunt. Tum ſe cognoſcendum Ioſeph fratribus præbuit. non ſine pudore malè merentium. Ita eos oneratos frumento, multiſque donatos, domum remiſit: præmonens, quinque adhuc annos famem futuram: cum patre atque omni progenie ac familia ad ſe commigrarent. Igitur Iacob in Aegyptum deſcendit, Aegyptijs admodum lætantibus, gaudente rege, benignè à filio ſuſceptus. Id geſtum anno ætatis Iacob centeſimo, & triceſimo: à diluuio autem, anno MCCC & LXX. Ceterùm ab eo tempore, quo Abraham in terra Chananæorum conſedit, in id quo

Iacob

Iacob Aegyptum ingreſſus eſt, referuntur anni CCXV.

ptum ingreſſus eſt, referuntur anni CCXV. Ex eo colligitur, quòd centum triginta annos tum agebat Iacob. nã à rege interrogatus. *Quot ſunt dies annorum uitæ tuæ? reſpondit centum triginta.* Quòd verò annos Sulpicius numerat à diluuio ad hunc annum MCCCLX. librariorum vitium habet, cum ſit legendum MCCCLXX. nam à diluuio ad ortum Abrahæ ſupra numerauit annos MLXX. Abraham inde annos natus centum genuit Iſaac, Iſaac annorum ſeptuaginta genuit Iacob. qui iuncti faciunt MCCXL. quibus ſi addamus CXXX. ipſius Iacob, colligimus MCCCLXX. Item ab eo anno, quo Abraham in Chananæam venit vſque ad eum, quo Iacob in Aegyptum ſe contulit, non ſunt anni CCXV. ſed CCXXV. Abraham enim annos natus centum genuit Iſaac, Iſaac annos agens ſeptuaginta genuit Iacob, Iacob anno centeſimo triceſimo uenit in Aegyptum, nempe anno CCC. poſt natum Abraham, deme igitur ex CCCLXXV. quo anno Abraham venit in Chanaãm, remanent anni CCXXV. atque ita ſine dubio corrigendum eſt, cum error ex notis manarit.

Igitur Iacob ſeptimo decimo anno, quàm Aegypto aduenerat, vrgente morbo, Ioſeph filium obteſtatur, corpus ſepulcro ſuo redderet. Tum Ioſeph patri benedicendos filios ſuos obtulit: quibus benedictis, cùm tamen benedictionis merito maiori minorem præpoſuiſſet, filios omnes benedictione luſtrauit. Deceſſit autem annos natus CXLVII. Funus magnificè

Igitur Iacob ſeptimo.] Denique agit de morte Iacob. primum autem vt Ioſeph ad corpus ſuum auito ſepulcro mandandum, rogarit, deinde vt filios Ioſeph benedixerit, ac minorem maiori præpoſuerit, poſtremò vt filios ſuos benedictione luſtrarit, & de omnibus vaticinium illuſtre cecinerit. De primo ſic cap. XLVII. *Iacob vixit in Aegypto annos* XVII. *factiq́; ſunt omnes dies vitæ illius* CXLVII. *cumq́; appropinquare cerneret diem mortis ſuæ, vocauit filium ſuũ Ioſeph, & dixit ad eum. Si inueni*

ueni gratiam in conſpectu tuo, pone manum tuam ſub femore meo, & facies mihi miſericordiam, & veritatem, vt non ſepelias me in Aegypto, ſed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condasq́; in ſepulcro maiorum meorum. Apud Sulpicium porro legendum eſt [*pro ſeptimo, & decimo,*] *ſeptimo decimo* vitio eorum, qui notas

ficè curatum: corpus in ſepulcro maiorum Ioſeph cō didit. Fratres poſt patris obitum pro conſcientia pauentes, benignè habuit. Deceſsit autem Ioſeph ipſe ætatis anno decimo & centeſimo.

explicuerunt, pro [*Aegypto*] *Aegyptum.* [*Sepulchrum*] autem [*ſuum*] intellexit, in quo maiores ſui reconditi fuerant contra faciem Mambre, deinde addit de benedictione.

[*Tū Ioſeph patri benedicendos filios obtulit, quibus benedictis, cum tamen benedictionis merito maiori minorē præpoſuiſſet.*] Operæ pretiū autem eſt ſcire, qui fuerint filij Ioſeph, & qua ratione Iacob minorem maiori præpoſuerit. Vbi Ioſeph morbum grauem patris agnouit, filios ſuos ad eum adduxit, Manaſſem maiorem, & Effraim minorem. ac poſuit Effraim ad dexteram ſuam, ideſt ad ſiniſtram patris, Manaſſem verò in ſiniſtra ſua ad dexteram patris, admonuitq́ue ambos ad eum. ille verò extendens manum dexteram poſuit ſuper caput Effraim, ſiniſtram autem ſuper caput Manaſſe, commutans manus. benedixitq́ue eis. Videns autem Ioſeph, eum poſuiſſe dexteram ſuper caput Effraim, grauiter accepit, & apprehenſam manum patris leuare conatus eſt de capite Effraim, & transferre ſuper caput Manaſſe, inquiens. *Non ita conuenit pater, quia hic eſt primogenitus, impone dexteram tuam capiti eius. qui remouens ait. Scio fili mi, Scio. & iſte quidem erit in populo, & multiplicabitur. ſed frater eius minor maior erit illo, & ſemen eius creſcet in gentes, benedixitq́; eis dicens. In te benedicetur Iſrael, atque dicetur. Faciat tibi Deus, ſicut Effraim, & ſicut Manaſſe, conſtituitq́; Effraim ante Manaſſem. & ait Ioſeph filio ſuo. En ego morior, & erit Deus vobiſcum, reducetq́; vos ad terram patrum veſtrorum. det ibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio, & arcu meo.* Hoc autem hiſtoricè ſic exponi poſſe putamus, maiorem futurum Effraim, quàm Manaſſem, quia Ioſue, Dux Hebræorum ex eius ſanguine eſſet oriturus,

turus, aut quia Hieroboam, qui fuit è progenie eius, regnum decem tribuum eſſet adepturus. vnde populus ille Effraimitæ dictus. ſicut Roboam nepos Dauid ex poſteris Iudæ fuit rex duarum, vnde Iudæorum nomen manauit. S. Auguſtinus verò libro XVI. de Ciuitate Dei myſticè ſic explicuit. *Sicut duo Iſaac filij, Eſau, & Iacob figuram præbuerunt duorum populorum in Iudæis, & Chriſtianis, quamuis quod ad carnis propaginem pertinet, nec Iudæi venerunt ex ſemine Eſau, ſed Idumæi, nec Chriſtianæ gentes de Iacob, ſed potius Iudæi. Ad hoc enim tantum figura valuit, quòd dictum eſt. Maior ſeruiet minori. ita factum eſt etiam in duobus filijs Ioſeph. Nam maior geſſit typum Iudæorum, Chriſtianorum autem minor. Quos cum benediceret Iacob, manum dexteram ponens ſuper minorem, quem habebat ad ſiniſtram, ſiniſtram verò ſuper maiorem, quem habebat ad dextram, graue viſum eſt patri eorum, & admonuit patrem velut corrigens eius errorem, & quiſnam eorum eſſet maior, oſtendens. At ille mutare manus noluit, ſed dixit. Scio fili, ſcio. Et hic erit in populum, & hic exaltabitur, ſed frater eius iunior maior illo erit, & ſemen eius erit in multitudinem gentium. Etiam hic duo illa promiſſa demonſtrans, nam ille in populum, iſte in multitudinem gentium. Quid euidentius, quàm his duabus promiſſionibus contineri populum Iſraelitarum, orbemq; terrarum in ſemine Abrahæ, illum ſecundum carnem, iſtum ſecundum fidem?* Deinceps docet, vt filijs ſuis benedixerit, atque eos vaticinio proſequutus ſit. Rem autem memorabilem nimia breuitate complexus eſt, multis, quę neceſſaria, & egregia ſunt, de re acta ſubductis. Filij Iacob duodecim fuerunt, Ruben, Symeon, Leui, Iuda, Zabulon, Iſſachar, Dan, Gad, Aſer, Nephtali, Ioſeph, & Beniamin. Horum ſupra etiam mentio celebrata eſt, nam ab his populus Iſraelitarum Deo cariſſimorum manauit, de quibus ſequens hiſtoria cõtexetur. Iſraelitæ verò dicti ſunt Hebræi, qui ab Iſraele, is erat Iacob, genus traxerunt. His ſingulis Iſrael moriens benedixit, ac fata eorum prædixit. ex quibus quod Iudæ prænunciatum eſt, hoc loco præteriri non poteſt. ſic enim dixit. *Iuda te laudabunt fratres tui. manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum. adorabunt te filij patris tui. catulus leonis Iuda ad prædam fili mi aſcendiſti, requieſcens accubuiſti vt leo, & quaſi leæna, quis ſuſcitabit eum? Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fæmore eius, donec veniat, qui mittendus eſt. & ipſe erit expectatio gentium, ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem ò fili mi aſinam ſuam. Lauabit in vino ſtolam*

lam ſuam, & in ſanguine uuæ pallium ſuum. pulchriores ſunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. Et hæc verba hiſtoricè, ac myſticè poſſunt exponi. hiſtoricè prædicatur, fore, vt ex progenie Iudæ reges orirentur, quos reliquæ tribus venerarentur, quod in Dauide eſt perfectum. nec tranſiturum principatũ ad alienigenam, niſi ſub aduentum Chriſti, quo tempore Herodes Idumæus regnum occupauit. Myſticè verò omnia referuntur ad Chriſtum, qui mittendus à Deo, nunc multò clarius, quã adhuc factum ſit, prænunciatur. *Iuda laudabunt te fratres tui*: per hunc enim Iudam verus confeſſor Chriſtus exprimitur, quia ex eius tribu ſecundùm carnem eſt genitus. Ipſum laudant fratres ſui, apoſtoli ſcilicet, & omnes cohæredes eius. quippe qui per adoptionem filij Dei effecti ſunt, & Chriſti fratres per gratiam; quorum ipſe eſt dominus per naturam. *Manus tuæ in ceruicibus inimicorum tuorum.* iiſdem enim manibus & amicos ſuos liberauit, & inimicos perdidit. *Adorabunt te filij patris tui.* quoniam multi ex filijs Iacob adorauerunt eum, qui per electionem gratiæ ſalui facti ſunt. *Catulus leonis Iuda.* quoniam naſcendo paruulus factus eſt. vnde ſcriptum eſt. *Paruulus natus eſt nobis. Ad prædam fili mi aſcendiſti*, ideſt aſcendens in crucem captiuos populos redemiſti. & quos ille leo contrarius inuaſerat, tu moriens eripuiſti. *Requieſcens accubuiſti ut leo.* nimirum in paſſione Chriſtus recubuit, quando inclinato capite tradidit ſpiritum, ſiue cum in ſepulchro quieuit. *Quis ſuſcitabit eum?* nempe, quia nemo, ſed ipſe ſe ſuſcitauit. vnde dixit. *Soluite templum hoc, & poſt triduum ſuſcitabo illud. Non auferetur ſceptrum de Iuda.* Et certè non eſt ablatum, niſi quo tempore Chriſtus venit, cum ad Herodem Idumæum regnum eſt delatum. *Ipſe erit expectatio gentium alligans ad vineam pullum ſuum.* nempe pullum aſinæ, nempe quia gentilium populum vineæ apoſtolorum, qui etiam Iudæi ſunt, alligabunt. Chriſtus autem alligauit aſinam, cui ſuperſedit, ad vineam, & ad vitem. ipſe enim eſt vitis, aſina uerò eccleſia eſt ex gentibus congregata. alij aſinam ſynagogam accipiunt, *Lauabit in vino ſtolam ſuam.* hæc apertè ad effuſionem ſanguinis in cruce pertinent. Hæc S. Auguſtinus docuit libro XVII. de Ciuitate Dei. cap. XLI. Mortuus inde Iacob anno CXLVII corpus eius à Ioſeph ſepulchro maiorum mandatum eſt. cap. L. [*Ioſeph inde fratres poſt patris obitum pro conſcientia pauentes benignè habuit.*] Quippe fratres ſibi à

bi à Ioſeph timentes, ne fortè memor eſſet iniuriæ, quam paſſus eſſet, obſecrarunt eum, vt obliuiſceretur ſcelerum ſuorum, & proni adorauerunt eum dicentes. *ſerui tui ſumus.* Quibus ille reſpondit. *Nolite timere. num Dei poſſumus reſiſtere voluntati? ego paſcam vos, & paruulos veſtros.* cap. I. Geneſis. Mortuus eſt inde Ioſeph centum decemuitæ ſuæ annis expletis. Huc vſque peruenit Geneſis.

Summa annorum ab ortu Abrahæ ad mortem Ioſeph eſt annorum CCCLXX.

Abraham enim anno LXXV. venit in terram Chanaam. anno C. genuit Iſaac. Iſaac anno LX. genuit Iacob. Iacob anno XC genuit Ioſeph. inde venit in Aegyptum anno CXXX. & ibi vixit an. XVII. Ioſeph vixit an. CX.

SERVITVS ISRAELITARVM IN AEGYPTO.

Hebræi igitur, qui in Aegyptum deuenerant, incredibile memoratu eſt, quàm citò numero aucti ſint, multiplicataque progenie Aegyptum repleuerint. Sed defuncto rege, qui eos ob meritum Ioſeph benignè fouebat, ſuccedentium regũ imperio deprimebantur. Nam & opus durum ædificandarum ciuitatum eis impoſitum: & quia iam multitudo abundans metuebatur, ne quandoque libertatem armis vindicarent, paruulos recens editos aquis mer-

Hebræi igitur, qui in Aegyptum.] Ab hoc loco incipit liber Exodi, qui continet ſeruitutem Iſraelitarũ in Aegypto, & exitum eorum inde duce Moyſe. itaq; cap. I. Exodi ſcriptum eſt, *Mortuo Ioſeph, & cunctis fratribus eius, omniq; cognatione ſua filij Iſrael creuerunt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt, ac roborati nimis impleuere terram.* Inde ærumnas affert, quas Iſraelitæ pertulere in Aegypto poſt mortem Ioſeph. Etenim *ſurrexit rex nouus, qui ignorabat Ioſeph. qui dixit ad Aegyptios. Ecce populus filiorum Iſrael multus, & fortior nobis eſt. venite, ſapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur,*

tur, & ſi ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis noſtris, expugnatiſq́, nobis egrediatur de terra. [Et *opus duarum ædificandarum ciuitatum eis impoſitum*.] Quippe *præpoſuit eis magiſtros operum, ut affligerent eos oneribus, ædificaueruntq́, vrbes tabernaculorum*. & poſt. *Atque ad amaritudinem traducebant vitam eorum operibus duri luti, & lateris, omniq́, famulatu, quo in terræ operibus premebantur*. Et [*paruulos recens editos aquis mergere edicto regio cogebantur*.] Quippe iuſſit, vt obſtetrices pueros mares interficerent, feminas conſeruarent. Quod cum non feciſſent, præcepit, vt mares in flumen abijcerentur, feminis parceretur. Hæc de ſeruitute Iſraelitarum Aegyptia cap. 1. Exodi continentur. in qua centum quadraginta quattuor annos vixerunt. Interim Leui, Iacob filius, genuit filium Cahat, ex quo natus eſt Amram, cuius filius fuit Moyſes, & Aaron, de quibus dicturi ſumus. Leui vixit annos CXXXVII. Cahat annos CXXX. Amran CXXXVII.

mergere edicto regio cogebantur. Nec diſſimulari cruentum imperium licebat.

MOYSES DVX ISRAELITARVM.

Qua tempeſtate filia Pharaonis.] Sequitur admirabilis liberatio ſeruitutis Hebræorum duce Moyſe, viro inſigni, & gentilium quoq; literis celebrato, qui incunabula Iudæorum ab Aegypto prima duxerunt. Hic iuſſu, & ope Dei Hebræos ex Aegypto eduxit, vt in terram Chananæam patribus à Deo promiſſam adduceret. Per ſolitudinem iter ingreſſus eos per quadraginta annos in ea tenuit, & cũ Deo colloquutus in ſolitudine, & monte Sinai legem à Deo acce-

Qua tempeſtate filia Pharaonis infantem in flumine repertum, nutriendum pro filio curauit: nomen puero Moyſes dedit. Moyſes hic, cùm viriles annos ageret, conſpicatus Hebræum ab Aegyptio pulſari, permotus dolore, fratrem ab iniuria vindicans, Agyptium calce perculſum interemit. Mox ſupplicium è facto metuens, in terram Madian profu-

profugit: & apud Iethro ſacerdotem regionis illius diuerſatus, filiam eius Sephoram in matrimonium accepit, exq; ea duos filios Gerſom, & Elieſer ſuſtulit.

acceptam populo tradidit. & remp. Iſraelitarum inſtituit. Inde ad Iordanem amnem progreſſus regibus omnibus regionis eius ſubactis vita ceſsit, neque Iordanem traijcere, & Chananæam tenere morte præreptus potuit. Narratur autem primum genus, ortus, & educatio mirabilis eius. Fuit enim filius Amram, pronepos Leui, abnepos Iacob, propter metum Pharaonis tribus menſibus occultatus, deinde ex lege eius, ciſta incluſus, in flumen proiectus, atque à filia Pharaonis forte exceptus, & nutrici datus ad nutriendum. Adultum inde nutrix reginæ reddidit, quem illa filium adoptauit, *vocauitq; nomen eius Moyſes, dicens: Quia de aqua tuli eum.* Exod. cap. II. [*Moyſes hic cum viriles.*] Refert inde quæ Moyſes in virili ætate digna memoratu peregerit. Quippe egreſſus ad fratres ſuos Hebræos, vidit afflictionem eorum, & virum Aegyptium percutientem quendam de fratribus ſuis Hebræum, cumq; circumluſtratis omnibus neminem adeſſe vidiſſet, Aegyptiũ percuſſum ſabulo occultauit. Inde iram timens regis, qui cædem à ſe patratam compererat, aufugit ex Aegypto in terram Madian, vbi vxorem duxit Sephoram filiam Iethro ſacerdotis eius regionis, ac paſcendis ouibus operam dare cœpit. Exod. cap. II.

HISTORIA IOB.

Hoc tractu temporũ Iob fuit, legem naturæ, & agnitionem Dei, & omnem iuſtitiam complexus, prædiues opibus: atque eo illuſtrior, quòd his neque integris corruptus, neque amisſis deprauatus eſt. Nam cùm per diabolum exutus bonis, filijs etiam eſſet orba

Hoc tractu temporũ Iob fuit.] Hoc loco intexit per egresſionem hiſtoriam Iob viri gentilis, ſed cognitionem Dei habentis. De quo ſic S. Hieronymus. *Iob in terra Huſitide habitaſſe in finibus Idumææ, & Arabiæ fertur, & erat ei antea nomen Iobab, & accepit vxorem Arabiſſam, & genuit filium, quem vocauit Ennon. Erat autem ipſe quidem filius Zaræ,*

tus

ræ, de Eſau filijs filius, de matre verò Boſtra, ita vt ſit quintus ab Abraham. Et hi ſunt reges, qui regnauerunt in Edō, in qua & ipſe regnauit. Sed primus in ea regnauit Bela filius Beor, & nomen ciuitatis eiuſdem Denaba. Poſt hunc autem Bela Iobab, qui uocatur Iob. Item S. Auguſtinus libro XVIII. de Ciuitate Dei cap. XLVII. *Nec ipſos Iudæos exiſtimo audere contendere, neminem pertinuiſſe ad Deum, præter Iſraelitas, ex quo propagatio Iſrael cœpit eſſe, reprobato eius fratre maiore. Populus enim re vera, qui propriè Dei populus diceretur, nullus alius fuit. Homines autem quoſdam non terrena, ſed cæleſti ſocietate ad veros Iſraelitas ſupernæ ciues patriæ pertinentes etiam in alijs gentibus fuiſſe, negare non poſſunt, quia, ſi negant, facillimè conuincuntur de ſancto, & mirabili viro Iob, qui nec indigena, nec proſelytus, id eſt aduena populi Iſrael fuit, ſed ex gente Idumæa genus ducens, ibidem mortuus eſt, qui diuino ſic laudatur eloquio, vt, quod ad iuſtitiam, pietatemq; attinet, nullus ei homo ſuorum temporum coæquetur. Quæ tempora eius licèt non inueniamus in Chronicis, colligimus tamen ex libro eius, quem pro ſui merito Iſraelitæ in auctoritatem canonicam receperunt, tertia generatione poſteriorem fuiſſe, quàm Iſrael.* Hactenus ille. Hic Iob ſanctitate, opibuſque inſignis rogatu Sathanæ diuitijs, & filijs ſpoliatur. neque tamen à laudibus Dei deterretur. inde vlcere teterrimo affectus diem ortus ſui deteſtari incipit. tum ad ſaniora conſilia ſe recipiens iuſtè ſe à Deo percuſſum confitetur, ac duplum eorum, quæ amiſerat, cum priſtina valetudine recipit.

tus, ad extremum diris vlceribus affectus, non potuit vinci, vt præ doloris impatientia aliqua in parte peccaret. Mercedem denique diuini teſtimonij conſecutus, ſanitati redditus, omnia quæ amiſerat, in duplum recepit.

At Hebræi multiplicato ſeruitutis malo.] Iam de libertate ſeruitutis agere incipit, quæ per Moyſem facta eſt. Quippe, vt ſcriptū eſt cap. II. Exodi, *mortuo rege Aegypti ingemiſcentes*

At Hebræi multiplicato ſeruitutis malo preſſi, querelis in cælum cōuerſi, ſpem auxilij à Deo exſpectabāt. Tum Moyſi paſcenti oues, repente

repentè rubus ardere viſa: flammis tamen, quod erat mirabilius, innoxijs. Qua nouitate obſtupefactus, rubo propius acceſsit, ſtatimque ad eum iſtiuſmodi ferè verbis Deus locutus eſt: Dominum ſe eſſe Abraham, Iſaac & Iacob: quorum progeniem, Aegyptiorum dominatione depreſſam, ereptam malis cupiat. iter ergo ſuſciperet ad regem Aegypti, ducemque ſe populi, in libertatem reſtituendi præſtaret. Cunctantem poteſtate confirmat, virtutem ei ſignorum faciendorum impertiens. Ita Moyſes in Aegyptum profectus, ſignis prius apud ſuos editis, aſſumpto fratre Aaron, regē adijt: miſſum ſe à Deo prodit, verbiſque ſe Dei dicere, populum Hebræum vti dimitteret. At ille negans ſe Dominum noſſe, parere imperio abnuebat.

tes filij Iſrael propter opem vociferati ſunt, aſcenditq́; clamor eorum ad Deum ab operibus, & audiuit gemitum eorum, ac recordatus eſt fœderis, quod pepigit cum Abraham, Iſaac, & Iacob, & reſpexit Dominus filios Iſrael, & liberauit eos. cap. II. Ratio verò liberandi fuit ea, quæ ſequitur. [*Tum Moyſi paſcenti oues rubus ardere viſa, flammis tamen, quod erat mirabilius, innoxijs:*] Ab hoc enim loco Deus incipit præſtare promiſſa facta Abrahæ, & pactum ſuum cum eo ſeruare, vt ſemini Abrahæ poſſeſsionem Chananææ tribueret. ſic enim ſcriptum eſt c. III. Exodi. *Moyſes paſcebat oues Iethro ſoceri ſui, ſacerdotis Madian, cumq́; duxiſſet gregem ad interiora deſerti, venit ad montem Dei Horeb. apparuitq́; ei Dominus in flamma ignis de medio rubi, & videbat rubum ardere, & non comburi.* Accedenti inde ad rubum Moyſi Deus ſe patefecit mādans, vt in Aegyptum ſe referret, & Hebræos adiret, eoſque ſeruitute exemptos in terram Chanaam, iampridem Abrahæ, Iſaac, & Iacob promiſſam educeret. diffidentem autem ſe id poſſe Hebræis perſuadēre, poteſtate ſignorum edendorum confirmauit. Nam cum iuſſiſſet

virgam proijcere in ſerpentem conuertit, cum præcepiſſet, vt manum intra ſinum conderet, lepra eam affecit. poſt autem cum mandaſſet, vt ſerpentem cauda ſumeret, in virgæ formam redegit; cum iusſiſſet, vt manum è ſinu exereret, eam priſtinæ ſanitati reſtituit. Verba porro, quibus Deus appellauit Moyſem, hęc fuerunt. *Ego ſum Deus patris tui, Deus Abraham, & Deus Iſaac, & Deus Iacob. Vidi afflictionem populi mei in Aegypto, & clamorem eius audiui propter duritiem eorū, qui præſunt operibus. & ſciens dolorem eius deſcendi, vt liberem eum de manibus Aegyptiorum, & educam de terra illa in terram bonam, & ſpatioſam, in terram fluentem lacte, & melle ad loca Chananæi, Hethæi, Amorrhæi, Pharezæi, Heuæi, & Iebuſæi. Clamor ergo filiorum Iſrael venit ad me, vidiq; afflictionem eorum, qua ab Aegyptijs opprimuntur. Sed veni, vt mittam te ad Pharaonem, vt educas populum meum filios Iſrael de Aegypto.* Reuerſus eſt ergo Moyſes in Aegyptum, fide à Deo facta, mortuos eſſe, qui quærebant animam eius. Quippe aſſumpto fratre Aaron, homine diſerto, qui ſibi in ſolitudine iuſſu Dei occurrerat, prodijt ad Iſraelitas, & ad eos conuocatos ſigna Dei edidit, & per fratrem Dei voluntatem, & mandata renunciauit, & populum ad relinquendam Aegyptum induxit. inde Pharaone conuento dixit. *Dicit Dominus Deus Iſrael, Dimitte populum meum, vt ſacrificet mihi in deſerto. at ille reſpondit. Quis eſt Dominus, vt audiam vocem eius, & dimittam Iſrael? neſcio Dominum, & Iſrael non dimittam. Dixeruntq; Deus Hebræorum vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in ſolitudinem, & ſacrificemus Domino Deo noſtro, ne forte accidat nobis peſtis, aut gladius. Ait ad eos rex Aegypti. Quare Moyſes, & Aaron ſolicitatis populum ab operibus ſuis? ite ad onera veſtra.* Narrat inde ſcriptura, quod omiſit Sulpicius, vt grauioribus oneribus eos laterum faciendorum oppreſſerit, & non obedientes flagellis cæciderit. & vt Iſraelitæ ea de re cum Moyſe ipſo conqueſti ſint, vt Moyſes eam rem ad Deum rettulerit, vt Deus eum conſolatus ſit, promisſis, quæ fecerat Abraham, Iſaac, & Iacob, confirmatis, his verbis. *Ego Dominus, qui apparui Abraham, Iſaac, & Iacob in Deo omnipotente, & nomen meum non indicaui eis, pepigiq; fœdus cum eis, vt darem eis terram Chanaam, terram peregrinationis eorum, in qua fuerūt aduenæ. Ego audiui gemitum filiorum Iſrael, quo Aegyptij oppreſſerunt eos, & recordatus ſum pacti mei. Ideo dic filijs Iſrael. Ego Dominus, qui educam vos de ergaſtulo Aegyptiorum, & eruam de ſer-*

nitute, & redimam in brachio excelſo, & iudicijs magnis. & aſſumam vos mihi in populum, & ero Deus veſter, & ſcietis, quòd ego ſum Dominus Deus veſter, qui eduxerim vos de ergaſtulo Aegyptiorum, & induxerim vos in terram, ſupra quam leuaui manum meam, vt darem eam Abraham, Iſaac, & Iacob. daboq́; illam poßidendam vobis. ego Dominus. cap. 4. 5. & 6. Exodi.

Cumque Moyſes in teſtimonium mandatorum Dei ex virga draconem feciſſet, mox aquas omnes in ſanguinem conuertiſſet, totamque terram ranis oppleſſet: faciẽtibus ſimilia Chaldæis, magicas eſſe artes, quæcunque per Moyſen fierent, potius quàm Dei virtutẽ, pronunciabat, donec ſuperductis ciniphibus terra oppleta eſt, Chaldæis fatentibus maieſtate diuina iſta fieri. Tum rex malo coactus, aduocato ad ſe Moyſe, & Aaron, dat populo diſcedendi poteſtatem, modò vt ſuper ductam cladem auerterent. Sed vbi clades exempta eſt, impotens ſui animus, in ſe reuerſus, exire, vt conuenerat, Iſraelitas non patiebatur. Ad extremum, decem plagis

Cumque Moyſes.] Narrat ſigna portentifica, quæ edidit Moyſes ex præcepto Dei, vt Pharaonem ad Hebræos dimittendos adduceret, & plagas decem, quibus eum reluctantẽ affecit. quas deinceps exponemus. Prima plaga fuerunt aquæ in ſanguinem conuerſæ. ſic enim cap. VII. ſcriptum eſt. *Ingreßi Moyſes, & Aaron ad Pharaonem fecerunt, ſicut præceperat Dominus, tulitq́; Aarõ virgam coram Pharaone, & ſeruis eius, quæ verſa eſt in colubrum. Vocauit autem Pharao ſapientes, & maleficos. & fecerunt etiam ipſi per incantationes Aegyptiacas, & arcana quædam ſimiliter, proieceruntq́; ſinguli virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones, ſed deuorauit virga Aaron uirgas eorum, induratumq́; eſt cor Pharaonis, & non audiuit eos.* Inde iuſſu Dei Moyſes ad eũ redijt, & petijt, vt dimitteret populum, & ſacrificaret Deo in deſerto, minatus ſe aquas in ſanguinem conuerſurum, vt piſces morerentur,

rentur, & aquæ computreſcerent. quo non obediente virga percusſit aquam fluminis, vt non poſſent Aegyptij plagis corporis, & regni ſui contuſus & euictus eſt.

bibere. cumque eadem malefici peregiſſent, Pharao in contumacia perſtitit. cap. VII. Secunda plaga fuit ranarum. Rurſus enim ingreſſus ad Pharaonem Moyſes, verbis Dei mandauit, vt dimitteret populum ad ſacrificandum, alioquin ſe terram, & amnes ranis oppleturum, quæ domum, & cubiculum, & lectũ eius inuaderent. eo verò non obſequente, ranas induxit. Orauit autem Pharao Moyſem, vt eam peſtem abigeret, nam ſe populum dimiſſurum. Necatis ranis tamen Pharao in pertinacia manſit. cap. VIII. Tertia plaga fuere ciniphes. Siquidem *iuſſu Dei extendit virgam ſuam, & percuſſit puluerem terræ, & emerſere ciniphes in vniuerſa Aegypto*. cap. VIII. Ciniphes autem tam in hominibus, quàm in iumentis fuerunt, quos alii culices, alij muſcas ex interpretibus fuiſſe dixerunt. malefici autem, quos [*Chaldæos*] Sulpicius vocat, eadem conati explere non potuerunt, cum dicerent, *Digitus Dei hic eſt*. S. Auguſtinus in Sermone LXXXVI. *Scinifes animal pennis quidem ſuſpenditur per aera volitans, ſed adeo ſubtile eſt, & minutum, vt oculi viſum niſi acutè cernentis eludat, corpus tamen cum inſederit, acerbiſſimo terebrat ſtimulo, vt quem volantem quis uidere non ualet, ſentiat ſtimulantem*. Sumpſit autem hoc à Philone. Quod addit, [*Tum rex malo coactus aduocato ad ſe Moyſe, & Aaron*.] Sulpicius id factum poſt ciniphes ait, vt ſe Pharao obſecuturũ, peſte illa depulſa, dixerit, liberatus verò malo ad ingenium ſuum redierit, cum tamen poſt ranas immiſſas eueniſſe ſcriptura prodiderit. Reliquæ inde plagæ ſeptem, quæ numerum decem expleuerunt, fuere muſcæ caninæ, peſtilentia, ulcera pecorum, grando, locuſtæ, tenebræ, ac denique mors primogenitorum, quas Deus eo modo, quo ſuperiores, repugnãti Pharaoni infixit. vbi verò primogenita paſſim morientia Pharao vidit, demũ victus vocatis Moyſe, & Aarõ nocte dixit. *Surgite, & egredimini à populo meo vos, & filij Iſrael. ite, & immolate Domino, ſicut dicitis. oues ueſtras, & armenta ſumite, vt petieratis, & abeuntes benedicite mihi*. Quid autem his decem plagis ſignificatum, ac præfiguratum ſit, pluribus in locis docuit S. Auguſtinus, ſed maximè in ſermone LXXXVI.

PASCHAE INSTITVTIO.

Sed prius quàm Aegypto populus eſt egreſſus, mandatis Domini inſtruitur, rudis adhuc temporũ, menſem illum, qui tũc erat, primum omnium menſium eſſe cognoſceret: Sacrificiũ autem diei illius in ſolemnitatem conſequentium ſæculorum ita eſſe celebrãdum, vt quartadecima die menſis agnus immaculatus anniculus victima cæderetur, eiuſdem ſanguine poſtes illinirentur: carnem penitus exedendam, os autem non conterendum: ſeptem diebus fermento abſtinerent, azymis vterentur, ritumq́ue hunc poſteris traderent.

Sed priuſquã Aegypto.] Ab hoc loco incipiũt leges, & inſtituta Hebræis à Deo data, quæ ſequentem eorũ remp. complectentur. Hebræi annum à Septembri, id eſt ab æquinoctio autumnali ordiebãtur. ſiquidem cap. 35. Exodi, *fruges cordi redeunte anni tempore* inquit. In primis verò, cum annum lunarem in XII. menſes, & CCCLV dies diſtributum haberent, Deus iuſſit, vt primũ anni menſem ab illo menſe numerarent, quo ex Aegypto egrederentur. is autem, poſt fuit apud eos Nyſan, qui apud Romanos reſpondet Martio, nam tum ab ordine numerabant, vt tantùm dicerent primum, & ſecundum, & tertium menſem. Monuit præterea, vt quartam decimam diẽ illius menſis præcipuo in honore haberent, ac Phaſe, ideſt tranſitum appellarent, & veſpere agnum anniculum immaculatum comederent, & ne comederent ex eo crudum quid, nec coctum aqua, ſed aſſum tantùm igni. caput autem cum pedibus eius, & inteſtinis vorarent. Dum autem comederent, renes accingerẽt, calciamenta in pedibus haberent, baculos in manibus tenerent, & feſtinantes comederent, quia illud Phaſe eſſet, ideſt tranſitus Domini, & addidit. *Et cum dixerint vobis filij veſtri. Quæ eſt iſta religio? dicetis eis. Victima tranſitus Domini eſt, quando tranſiuit ſuper domos filiorum Iſrael in Aegypto, percutiens Aegyptios, & domos veſtras liberans.* Agnum autem hunc præſignificaſſe Chriſtũ

venturum, & paſſurum pro nobis, docuere ſatis S. Ioan. Bapti-ſta, cum dixit, *Ecce Agnus Dei.* & Chriſtus, cum agnum in paſchate edens cum apoſtolis, ac panem offerens, ſuum illud eſſe corpus aſſeruit, quod offerendum eſſet pro multis in remisſionē peccatorum. & S. Paulus, cum adiecit, *Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus.* vt omittam S. Auguſtinum, qui cum ceteris id ſępiſſime repetiuit. & maximè libro XII. contra Fauſtum. Inde per ſeptem dies ſequentes Azyma, ideſt panem infermentatum edi præcepit, & primum ac ſeptimum diem ſanctum conſtituit.

Ita populus egreſſus, diues ſuis copijs, & Aegypti ſpolijs cumulatior: cuius numerus, ex quinque & ſeptuaginta Hebræis, qui primùm Aegyptum deſcenderant, ad millia virorum ſexcenta peruenerat: ab eo autem, quo primùm Abrahā terram Chananæorum acceſſerat, anno triceſimo & quadringenteſimo; à diluuio autem, mille quingentis quinque & ſeptuaginta. Igitur properè egresſis, columna nubis interdiu, noctu columna ignis præferebatur. Sed cùm ob interiectum ſinum Rubri maris, præter terram Philiſtim via duceret, ne poſtea Hebræis eremum aſpernantibus redeundi in

Ita populus egreſſus.] Iam narrare incipit de exitu Hebræorū ex Aegypto, qui diſceſſuri iuſſu Dei petiere ab Aegyptijs mutuo vaſa argentea, & aurea, veſtemque plurimam. eaque facilè ab Aegyptijs impetrauere. atque ita ſpoliatis Aegyptijs, diuites, & ſuis copiis, & Aegyptiorum ſpoliis abiere. cap. XII. Exo. Quod autem ait [*numerum ex quinque, & ſeptuaginta Hebræis, qui primū Aegyptum deſcenderant, ad millia virorum ſexcenta perueniſſe.*] ſumptum eſt ex cap. Geneſis XLVI. & Deuteronomij X. vbi ſcriptum eſt. *Omnes animę domus Iacob, quę ingreſſæ ſunt in Aegyptū, fuere ſeptuaginta.* pro quo numero Græca verſio habet ſeptuaginta quinque. quem numerum agnoſcit quoque S. Auguſtinus lib. XVI. de Ciuitate Dei. cap. XL. *Ingreſſi referuntur in Aegyptum ſimul cum ipſo Iacob ſeptuaginta*

di in Aegyptum continentibus terris noto itinere facultas pãderetur, nutu Dei auerſi, in Rubrum mare illati ſunt, caſtraque ibi cunctantes cõſtituerunt. Quod vbi regi nuntiatum eſt, Hebræum populum viæ errore in obiectum mare deueniſſe, nullum ei eſſe exitum obſiſtente elemento; furens animi, quo angebatur, tot hominum millia regno ſuo & poteſtati decedere, exercitum properè educit. Iamque eminus arma ſignaque & protentæ patentibus latè campis acies videbantur: cũ Hebræis metu trepidis, & cælum aſpectantibus, Moyſes à Deo monitus, percuſſum virga mare diſcidit.

Ita populo, cedentibus in latera aquis, velut in continenti, iter peruium fuit. Nec cunctatus rex Aegyptius cedentes inſequi, mare quà patebat, ingreſſus; mox coeuntibus aquis, cum omni exercitu deletus eſt. Tunc Moyſes

ginta quinque homines annumerato ipſo cum filijs ſuis. in quo numero duæ tantùm feminæ commemorantur, una filia, neptis altera. Sed res diligenter cõſiderata nõ indicat, quòd tantus numerus fuerit in progenie Iacob die, vel anno, quo ingreſſus eſt Aegyptum. Commemorati quippe in eis etiam ſunt pronepotes Ioſeph, qui nullo modo iam tunc eſſe potuerũt, quando iam tunc centum triginta annorum erat Iacob, filius verò eius Ioſeph triginta nouẽ, quem cum accepiſſe triceſimo anno ſuo, vel amplius vxorem conſtet, quomodo potuit per nouem annos habere pronepotes de filijs, quos ex eadem vxore ſuſcepit? ſoluit inde quæſtionem, intelligendum eſſe introitum Iacob in Aegyptũ non vnum annum, ſed totũ illud tempus, quamdiu uixit Ioſeph, per quem factum eſt, vt intrarent, ſexcenta verò inde millia peditum fuiſſe, cum egreſſi ſunt, ſcriptum eſt cap. XI. Numerorum. Quod autem addit. [*Ab eo autem, quo primum Abraham terram Chananæorum acceſſerat, anno* CDXXX.] eum numerum ſumpſit ex XII. Exodi, vbi eſt. *Habitatio filiorum Iſrael, quæ manſerunt in Aegypto, fuit quadringentorum triginta annorum.*

quibus expletis eadem die egreſſus eſt omnis exercitus Domini de terra Aegypti. Hoc autem apertè falſum eſt. neque enim tot annos in Aegypto fuere Aegyptij. Itaque melius verſio ſeptuaginta interpretum. *Habitatio filiorum Iſrael, qua habitauerunt in Aegypto, & in terra Chanaam ipſi, & patres eorũ annis* CDXXX. Cui conſenſit S. Paulus ſcribens ad Hebræos. *Teſtamentum confirmatum à Deo ea, quæ poſt* CDXXX. *annos facta eſt, lex non irritum facit ad euacuandam promiſſionem.* Incipit autem habitatio in terra Chanaam ab anno LXXV Abraham, vt ſupra diximus, quo Deus teſtamentum ſuum Abrahæ confirmauit. ſumma verò annorum, qua inquit. [*A diluuio mille quingentis quinque, & ſeptuaginta.*] concipitur hoc modo, vt ſupra dictum eſt. A diluuio ad ortum Abrahæ MLXX. ab ortu Abrahæ ad ingreſſum in terram Chanaam anni LXXV. inde ad egreſſum ex Aegypto anni CDXXX.

ſes incolumitate ſuorum, exitio hoſtium, virtuteque exſultans, canticum Domino cecinit: idemq; omnis turba virilis ac muliebris ſexus fecit.

Refert inde oblata Hebræorum profectioni impedimenta, quæ omnia Moyſes conſilio, & ope Dei ſuperauit. quorum primum fuit maris obſtaculum, de quo multò vberius, & clarius Exodi cap. XIII. *Cum emiſiſſet Pharao populum, non eos duxit Dominus per viam terræ Philiſtijm. quæ vicina eſt, reputans, ne fortè pœniteret eum, ſi vidiſſet aduerſum ſe bella conſurgere, & reuerteretur in Aegyptum. ſed circumduxit per viam deſerti, quæ eſt iuxta mare Rubrum, & armati aſcenderunt filij Iſrael de terra Aegypti. Dominus autem præcedebat eos ad oſtendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in columna ignis, vt dux eſſet itineris vtroque tempore.* Ex quo apparet, Sulpicium parum aptè vertiſſe, [*Hebræis eremum aſpernantibus,*] non enim, ſi ad Philiſtijm acceſsiſſent, eremum intraturi erant, ſed bellum ſuſcepturi. quare pro, [*eremum,*] *bellum,* erat dicendum. Philiſtijm autem fuit regio à nepote Cham appellata. ut ſcriptum eſt Geneſis cap. X. Hæc poſt à Græcis Palæſtina vocata ad mare ſita. Columnæ autem, & nubis præcedentis ſexcenta alia teſtimonia ſunt. Adijcit deinceps, vt Pharao certior profectionis Hebræorũ factus eos ſit pſecutus. quod ex XIIII cap. Exodi ſumptum eſt. *Et nunciatum eſt regi, quòd fugiſſet populus, immutatumq; eſt cor Pharaonis, & ſeruorum eius ſuper populum, & perſe-*

& perſecutus eſt eos, & reperijt in caſtris ſuper mare. Inde ſubijcit, ut Moyſes à Deo monitus percuſſum virga mare diſciderit. quod eſt ſcriptum ibidem ita. *Expoſtulantibus, & clamantibus Hebræis, quòd in periculum eſſent adducti, Moyſes dixit, ne timerent. nam virtutem Dei eos eſſe illo die experturos. Tum dixit Deus ad Moyſen. Loquere filijs Iſrael, vt proficiſcantur. tu autem eleua virgam tuam, & extende manum tuam ſuper mare, & diuide illud, vt gradiantur filij Iſrael in medio mari per ſiccum.* Poſt. *Cumq́, extendiſſet manum Moyſes ſuper mare, abſtulit illud Dominus, diuiſaq́, eſt aqua.* Tum ſuggerit, ut Moyſes cedentibus aquis Rubrum mare tranſierit, prout eſt in eodem loco. *Et ingreſſi ſunt filij Iſrael per medium ſicci maris. erat enim aqua quaſi murus, à dextra eorum, & ſiniſtra. perſequentesq́, Aegyptij ingreſſi ſunt poſt eos, & reſpiciens Dominus ſuper caſtra Aegyptiorum per columnam ignis, & nubis interfecit exercitum eorum. cumq́, extendiſſet Moyſes manum contra mare, reuerſum eſt primo diluculo ad priorem locum, fugientibusq́, Aegyptijs occurrerunt aquæ, & operuerunt currus, & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui ſequentes ingreſſi fuerunt mare. nec vnus quidem ſuperfuit ex eis.* Deinde, vt Moyſes feliciter mare tranſgreſſus exultans canticum Deo cecinerit, quod ita incæpit. *Cantemus Domino. glorioſè enim magnificatus eſt.* Quod autem ſcriptum eſt, Moyſem [*exultaſſe incolumitate ſuorum, exitio hoſtium, & virtute*] prope ridiculum eſt. nam ſi virtutem referas ad Hebræos, abſurdum eſt, cum nihil fortitudinis adhibuerint, ſi ad hoſtes, multò magis, cum omnes quaſi pecudes gurgitibus hauſti ſint. quare puto deſiderari vocem *Dei*, vt ſit, *virtuteq́, Dei.* nam in toto cantico nihil aliud celebratur, quàm virtus, & fortitudo Dei. Vnde illa poſt ſæpe repetuntur. *Qui eduxit populum de Aegypto in fortitudine magna, & manu robuſta.*

REIP. INSTITVTIO.

Sed ingreſſus eremum, cùm iam per triduum iter agerent, aquæ penuria vrgebat, repertaque ob amaritudinem vſui non erat. Ac tũ primùm impotentis populi contumacia apparuit, iamque

Sed ingreſſus eremum.] Exponit deinceps alia profectioni impedimenta obiecta, quorum vnum fuit, aqua aut nulla, aut amara. de qua cum Moyſen populus, vt ſupra, accuſaret, ille Dei monitu lignum aquis intulit, atque ita aquis dulcedinem

nem addidit. oſtendit enim ei Dominus lignum, quod cum miſiſſet in aquas, in dulcedinem uerſæ ſunt. cap. xv. Quod autem ait [*tum primum impotentis populi contumaciam apparuiſſe*] falſum eſt. nam prima expoſtulatio eorum, & in Moyſen inuectio fuit, cum mare progreſſui ſuo obiectum viderunt. non cum aquę ad potum inopia laborarunt. Porrò ingreſſos, non [*ingreſſus*] legendum. Aliud verò incommodum, quo Hebræi Moyſi maledixerunt, fuit fames, cui conſuluit Deus cothurnicibus, & manna immiſsis.

Ceterum apud Sulpiciũ duo vitia ſunt, vnum librariorũ, alterum auctoris. librariorũ puto, pro [*arborum,*] *arboribus* reponendum eſſe, Sulpicij illud, quod ſignificare videtur, apud Elim populum fame conflictatum fuiſſe, cũ tamen id factum ſit, poſtquam inde diſceſſum eſt. ſic enim ſcriptum eſt cap. xvi. *Profectiq; ſunt de Elim. & venit omnis multitudo filiorum Iſrael in deſertum Sin, quod eſt inter Elim, & Sinai. & murmurauit omnis congregatio filiorum Iſrael contra Moyſen. Factum eſt ergo veſpere, & aſcendens cothurnix cooperuit caſtra. mane quoque res iacuit in*

que in Moyſen ferebatur: cùm edoctus à Deo, lignũ aquis intulit, cuius hæc vis fuit, vt dulcem ſaporẽ fluentis redderet. Exin promotum agmen, apud Elim, duodecim fontibus aquarum & ſeptuaginta arborum palmarum repertis, conſedit. Rurſum populus famem cõquerens, Moyſen increpabat, Aegypti ſeruitium cum ſaturitate ventris deſiderãs. tum grex coturnicum ſuperñe miſſus, caſtra oppleuit. Poſtero autem die animaduertũt, qui extra caſtra proceſſerant, paruis quibuſdã ſiliquis oppletum ſolũ: quarum ſpecies in modum coriandri ſeminis, glaciali albedine erat, vt crebrò hibernis menſibus ſuperductis pruinis tegi terrã videmus. Tum per Moyſen populus admonetur, panem hunc eis munere miſſum Dei: vnũ quemq; in id paratis vaſculis, tantum vſurpare debere, quantum in diem vnum pro

pro numero ſingulis ſatis eſſet: ſexto tamen die, quia ſabbato colligi non liceret, duplum præſumerent. Verùm populus, vt ſemper parum dicto audiens more humani ingenij, non refrenauit cupiditatem, ex reconditis in poſterum quoq; diem conſulens. Sed repoſita, fœtore diro in vermes efferueſcebant: cùm die ſexto in ſabbatum reſeruata, integra permanerent. Hoc Hebræi per XL. annos cibo ſunt vſi: cuius ſapor melli proximus, nomen Manna traditur. In teſtimonium autem diuini muneris, reſeruaſſe Moyſes gomor plenum in vaſe aureo dicitur.

in circuitu caſtrorum. cumq́; operuiſſet ſuperficiem terræ, apparuit in ſolitudine minutum, & quaſi pilo tuſum in ſimilitudinem pruinæ ſuper terram. Quod cum vidiſſent filij Iſrael dixerunt ad inuicem, Man hu, quod ſignificat, quid eſt hoc? ignorabant enim, quid eſſet. Quibus ait Moyſes. Hic eſt panis, quem nobis dedit Dominus ad veſcendum. Numeris autem cap. XI. *Erat Man quaſi ſemen coriandri coloris bdellij. circuibatq́; populus, & colligens illud frangebat mola, & faciebat ex eo tortulas ſaporis, quaſi oleati.* Quid autẽ ſignificaret manna illud, primum declarauit Moyſes, cũ dixit, *Hic eſt panis, quem vobis dedit Deus ad veſcendum,* deinde Chriſtus, cum in cœna panem porrigens dixit, *Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis tradetur.* Vnde illud apud S. Ioannem VI. *Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto, ſicut ſcriptum eſt, Panem de cælo dedit eis manducare. Amen dico vobis. Non Moyſes dedit vobis panem de cælo, ſed pater meus dat vobis panem de cælo verum. panis enim verus eſt, qui de cælo deſcendit, & dat vitam mundo. dixerunt ergo ad eum. Domine da ſemper nobis panem hunc, dixit eis Ieſus, Ego ſum panis vitæ. qui venit ad me, non eſuriet, & qui credit in me, non ſitiet in æternum.* De his ſępe S. Auguſtinus, & ceteri. Verba verò, quibus Moyſes populum monuit, [*panem hunc eis munere miſſum Dei, vnumquemque in id paratis vaſculis tantũ vſurpare debere, quantum in diem vnum pro numero ſingulis ſatis eſſet. ſexto tamen die, quia ſabbato colligi non liceret, duplum præſumerent,*]

hæc

hæc fuerunt. *Colligat vnusquiſque ex eo, quantum ſufficit ad veſcẽdum, gomor per ſingula capita, iuxta numerum animarum veſtrarũ, quæ habitant in tabernaculo, ſic tolletis. Id ita illi fecerunt. die autem ſexta collegerunt cibos duplices, ideſt duo gomor per ſingulos homines. Itaque Moyſes ait eis. Hoc eſt, quod locutus eſt Dominus, requies ſabbathi ſanctificata eſt Domino cras. quodcunque operandum eſt, facite, & quæ coquenda ſunt, coquite, quidquid autem reliquum fuerit, reponite vſque in mane.* Cum autem dixit. [*Ex reconditis in poſterum quoque diem conſulens.*] expreſſit illa. *Dixit Moyſes ad eos. Nullus relinquat ex eo in mane. qui non audiuerunt eum, ſed dimiſerunt quidam ex eis vſque mane. & ſcatere cœpit vermibus, & computruit.* & cum addidit. [*Hoc Hebræi per quadraginta annos cibo ſunt vſi.*] expreſſit illa cap. XVI. *Filij Iſrael comederunt Man quadraginta annis, donec venirent in terram habitabilem. hoc cibo aliti ſunt, quouſque venirent fines terræ Chanaam.* De ſapore verò mannæ ſic ibi. *Guſtusq́; eius quaſi ſimilæ cum melle.* Nomen autem impoſitũ eſt ab eo, quod diximus. *Man hu.* Iam verò quod addidit. [*In teſtimonium autem diuini muneris reſeruaſſe Moyſes gomor plenum in vaſe aureo dicitur.*] Sic ibidem. *Dixit Moyſes ad Aaron. Sume vas vnum, & mitte ibi man, quantum poteſt capere gomor, & repone coram Domino adſeruandum in generationes veſtras.* gomor autem menſuræ genus fuit, de quo non conuenit inter antiquos. Hoc eſt autem, quod dixit S. Paulus IX. ad Hebræos, in arca fœderis vrnam auream fuiſſe habentem manna.

Inde progreſſus populus, cùm aquæ pænuria tentaretur, ægrè ab exitio ducis temperabat. Tum Moyſes, mandante Domino, à pud locum, cui Oreb nomẽ eſt, virga petram percutiẽs, largè aquæ copiam fecit. Sed vbi Raphidin peruentum, Amalechitæ populum incurſionibus vaſtabant. Moyſes

Inde progreſſus populus.] Narrat aliud incommodum, nempe nouam aquę penuriam. qua de re increpante Moyſen populo in loco, quò inde venerat, Raphidin nominato, ex prępcepto Dei Moyſes virga percuſſit petram Horeb, & aquam excuſſit. ſic enim dixit Deus. *En ego ſtabo ibi coram te ſupra petram Horeb, percutiesq́; petram, & exibit ex ea aqua, vt bibat populus.* Hæc autem myſti-

Moyſes ſuis in prǽlium eductis, cùm Ieſum bellantibus præfeciſſet, aſſumpto Aarõ, & ut ſpectator pugnæ futurus, ſimul precandi Dominum gratia montem conſcẽdit. Sed cùm dubio euentu acies concurriſſent, Moyſi precibus victor Ieſus, hoſtes in noctem cæcidit.

myſticè ſic explicuit S. Paullus prima ad Corinth. cap. x. *Nolo uos ignorare fratres, quoniam patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt in nube, & in mari, & omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt. et omnes eundem potum ſpiritualem biberunt, bibebant autem de ſpirituali, conſequente eos petra. Petra autem erat Chriſtus.* Aliud inde incommodum fuit bellum Amalecitarum. Verum Sulpicius perinde loquitur, quaſi Moyſes prius aquam excuſſerit, quàm Raphidin attigerit. cum tamen dicat Exodus cap. XVII. *Caſtrametati ſunt in Raphidin, vbi non erat aqua ad bibendum populo.* inde narrat, vt ex petra Horeb elicita aqua ſit. cum autem adhuc in Raphidin manerent, Amalecitæ incurſiones fecerunt. ſic enim ibidem. *Venit Amalech, & pugnabat contra Iſrael in Raphidin.* Pro [*vaſtabant*,] mallem vexabant. In ijs autem verbis, quæ ſequuntur, [*Moyſes ſuis in prælium eductis, cum Ieſum bellantibus præfeciſſet, aſſumpto Aaron, & vt ſpectator pugnæ futurus, ſimul precandi Dominum gratia montem conſcendit.*] nemo adhuc vitium inſigne notauit, nam pro [*vt*,] reponendum eſt *Hur*, ſic loquente ſcriptura. *Moyſes autem, & Aaron, & Hur aſcenderunt ſuper verticem collis. Et cum leuaret manus Moyſes, vincebat Iſrael, ſin autem paullulum remiſiſſet, ſuperabat Amalech. Aaron, & Hur ſuſtentabant manus ex vtraque parte. & factum eſt, vt manus eius non laſſarentur vſque ad occaſum Solis, fugauitq́, Iſrael Amalech.* Eſt autem Ioſue, quem & Ieſum vocant, Naue filius, ex tribu Effraim, qui poſt Moyſen ducatum Hebræorum excepit.

Per idem tempus, Iethro Moyſi ſocer, cùm filia Sephora, quæ Moyſi nupta, proficiſcente in Aegyptum viro

Per idem tempus Iethro Moyſi ſocer.] Narrat deinceps, vt Moyſes conſilio Iethro ſoceri ad ſe adeuntis remp. conſtituerit. Fallitur autem

autem, qui Sephoram, proficiſcente in Aegyptũ Moyſe, domi remanſiſſe ſcribit. nam, vt ſcriptum eſt cap. IV. *Tulit Moyſes vxorem ſuam, et filios ſuos, & impoſuit eos ſuper aſinum, reuerſusq́, eſt in Aegyptum.* inde, vt ſcriptum eſt cap. XVIII. *Iethro tulit Sephoram vxorem Moyſi, quam remiſerat, & duos filios eius, quorum vnus vocabatur Gerſon, alter Eliezer. & venit cum ijs ad Moyſen in deſertũ.* exceptus autem hilariter à Moyſe, & rebus eius geſtis lætatus holocauſtum, atque hoſtias Deo obtulit.

viro domi reſederat, liberiſque eius, cognitis rebus, quæ per Moyſen gerebantur, ad eum venit. Huius con ſilio Moyſes ordines populi diſtribuit, tribunos, centu rioneſq́; & decuriones prę ficiens, neceſſarium diſcipli næ ritum poſteris tradidit: Iethro in patriam regreſſus.

REIP. INSTITVTIO.

Hæc eſt autem prima reip. Hebræorum deſcriptio. qua magiſtratus, & iudicia conſtituta ſunt, Iethro Moyſis ſocero præſcribente. res autem ita acta eſt. Cum adhuc Moyſes ipſe vnus lites omnes cognouiſſet, atque omnia iudicia exercuiſſet, monitus eſt à ſocero, ne eum laborem ipſe ſubiret, ſed lites leuiores iudicibus Hebræis cognoſcendas permitteret, ipſe ſibi grauiora reſeruaret, atque vnà curam rerum, quæ ad Deum pertinent, ageret. cuius ille conſilio paruit. Verba Iethro fuerunt hæc. *Eſto tu populo in ijs, quæ ad Deum pertinent, vt referas, quæ dicuntur, ad eũ, oſtendasq́, populo cęremonias, & ritum colendi, viamq́, per quam ingredi debeant, & opus, quod facere debeant. prouide autem de omni plebe viros ſapientes, & timentes Deum, in quibus ſit veritas, & qui oderint ſuperbiam, & conſtitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populum omni tempore. quidquid autem maius fuerit, referant ad te; & ipſi minora tantummodo iudicent. Quibus auditis Moyſes fecit omnia, quæ ille monuerat. Et electis viris potentibus de cuncto Iſrael conſtituit eos tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicarent plebem omni tempore. quidquid autem grauius erat, referrent ad ſe, & ipſi minora tantummodo iudicarent.* Addit autem Ioſephus, eum diuiſiſſe populum

in multas partes, exempli gratia in mille, in quingentos, in centũ, in quinquaginta, triginta, viginti, & decem, atque præfectos eis præpoſuiſſe. quos vocant Chiliarchos, ecatontarchos, pentecontarchos, decadarchos. quaſi dicas millenarios, centenarios, quinquagenarios, decanos. Latinus verò interpres, qui mille hominibus præfecti eſſent, tribunos, qui centum, centuriones vertit. Paucis verò poſt diebus inſtituit etiam conſilium conſtans ex ſeptuaginta ſenioribus, iuſſu Dei. ſic enim ſcriptum eſt Numerorum cap. XI. *Dixit Dominus ad Moyſen. Congrega mihi ſeptuaginta viros de ſenioribus Iſrael; quos tu noſti, quòd ſenes populi ſint, ac magiſtri, & duces eos ad oſtium tabernaculi fœderis, facieſq́; ibi ſtare tecum, vt deſcendam, & loquar tibi, & auferam de ſpiritu tuo, & tradam eis, ac ſuſtentent tecum onus populi, & non tu ſolus graueris.* quod idem fuiſſe cum ſeniorum Concilio arbitramur.

LEGES DEI.

Exin ad Sinam montem peruentum. ibi Moyſes à Domino monetur, populus vt ſanctificaretur, auditurus Dei voces: idque ſolicitè cu ratum. Sed vbi Deus monti inſtitit, validis tubarum clã goribus aer quatiebatur, craſſæque nubes crebris cũ fulminibus aduoluebantur. Sed Moyſes & Aarõ in mõtis cacumine Dominũ propter, populus circa ima mõtis conſtitit. Ita lex lata, multiplex & copioſa, Dei verbis, & ſæpe repetita: cuius ſi quis erit curioſior, fon

Exin ad Sinam montem peruentum.] Inde ad montem Sinai ventum, locũ maximè ob res ibi à Deo geſtas ad memoriam poſteritatis inſignem. Quod autem inquit Sulpicius Sinam montem, ſciendũ eſt, in ſcriptura vocari, ſolitudinem, ſiue deſertum, & montem Sinai. ſic enim cap. XIX. Exodi. *Tertio menſe egreſſionis Iſrael de terra Aegypti in die hac venerunt in ſolitudinem Sinai. nam profecti de Raphidin, & peruenientes vſque in deſertum Sinai caſtrametati ſunt in eodem loco.* at paulo poſt addit. *Die tertia deſcendet Dominus coram omni plebe ſuper montem Sinai.* inde Num. cap. X. *Profecti ſunt de monte Domi-*

ni viam trium dierum. & c.4. *Dominus Deus noſter pepigit nobiſcum fœdus in Horeb.* Ex his autem patet, *Sinai* nomẽ eſſe ſolitudinis, ſiue deſerti, in ea verò ſolitudine montẽ fuiſſe, nomine Horeb. qui mons dicitur Sinai, & mons Dei, & mons Horeb. quia ſit ſolitudinis, quæ Sinai dicitur. eſſe autem eundẽ montem, vnde apparuit Moyſi Deus primum è rubo ardenti. de quo cap. III. Exodi. *Cumque duxiſſet gregem ad interiora deſerti, venit ad montem Dei Horeb. apparuitq; ei Dominus in flamma ignis, de medio rubi.* atque eundem eſſe, in quo Deus poſt legem dedit Hebræis. Quod ſi ita

tem ipſum adeat, nos eam breuiter perſtringimus. Non erunt, inquir, tibi Dei alieni præter me: Non facies tibi idolum: Non ſumes nomen Dei tui in uanum: Sabbato nullum opus facies: Honorifica patrem tuum, & matrem tuam: Nõ occides: Non mœchaberis: Non furtum facies: Nõ falſum teſtimonium dices aduerſus proximum tuum: Non concupiſces quidquã proximi tui.

eſt, non rectè dixit Sulpicius ad [*montem Sinam,*] non enim *Sinam* poteſt eſſe caſus genitiuus, vt Sinai. nam ita ſignificauit, montem Sinam dictum. Fœdus autem, quod pepigit in monte Horeb his verbis conceptum fuit. cap. XIX. Exodi. *Si audieritis vocẽ meam, & cuſtodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cunctis populis, mea enim eſt omnis terra, & vos eritis mihi in regnum ſacerdotale, & gens ſancta.* Cum autem his dictis mandaſſet Deus, vt populus ſanctificaretur, deſcendit ſuper montem, & leges duas præſcripſit, vnam ad religionem, alteram ad iudicia pertinentem.

Ac primum quidem lex de religione hoc ordine data eſt. *Tertio menſe cum veniſſet Moyſes ad Sinai, atque ibi caſtrametatus eſſet, monitus à Deo conuocauit ſeniores populi, & ex eius præſcripto monuit, vt ſanctificarent ſe, & lauarent veſtimenta ſua, & parati eſſent in diem tertiam. nam Deum eo die deſcenſurum, & coram omni populo verba facturum ſuper montem Sinai.* Eæ res curatæ ſunt. *Vbi tertia dies illuxit, cæperunt audiri tonitrua, & micare fulgura, & nubes denſiſſimæ operire montem, clangorq; buccinæ vehementius perſtrepere, & timuit populus, qui erat in caſtris. Cumq; eduxiſſet eos Moyſes*

in occur-

in occurſum Dei de loco caſtrorum, ſteterunt ad radices montis. Totus autem mons Sinai fumabat, eò quod deſcendiſſet Dominus Deus ſuper eum in igne, & aſcenderet fumus ex eo quaſi de fornace, eratq; omnis mons terribilis. Et ſonitus buccinæ paullatim creſcebat in maius, & prolixius tendebatur. Moyſes loquebatur, & Deus reſpondebat ei. Lex verò tradita eſt his verbis. *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti de domo ſeruitutis. Non habebis deos alienos coram me. Non facies tibi ſculptile. Non aſſumes nomen Dei tui in vanum. Memento vt diem ſabbathi ſanctifices. Honora patrem tuum, & matrem tuam. Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non dices contra proximum tuum falſum teſtimonium. Non concupiſces domum proximi tui. nec deſiderabis vxorem eius, non ſeruum, non ancillam, non bouem, non aſinum, nec omnia, quæ illius ſunt.* Hæc decem præcepta legis eiuſmodi ſunt, vt tria prima ad Deũ, ſeptem alia ad proximum referantur.

His à Deo dictis, cùm tubæ circumſtreperent, lampades inardeſcerent, montem fumus obtegeret, populus præ timore inhorruit, verba Dei non ſuſtinens, popoſcitque à Moyſe, vt ipſi tantùm loqueretur Dominus, atque ita audita ad populum referret. Edicta autem Dei ad Moyſen iſtiuſmodi ſunt: Hebræus puer pecunia emptus, ſex annis ſeruiet, poſt hæc liber erit: ſponte autem permanenti in ſeruitute, auris forabitur. Qui hominem occiderit, capite

His à Deo dictis cum tubæ circumſtreperent.] Inde narrat, quo ordine lex iudicialis ſit lata. qua de re ſic. cap. xx. *Cunctus populus audiebat voces, & videbat lampades, & ſonitum buccinæ, montemq; fumantem. & perterriti, ac pauore perculſi ſteterunt procul dicentes Moyſi. Loquere tu nobis, & audiemus. non loquatur nobis Deus, ne forte moriamur.* Edicta verò iudicialia Dei ad Moyſen neq; vniuerſa, neque integra attulit Sulpicius, monens, vt qui ea cognoſcere cupiunt, fontes adeant, nempe Exodi caput xix. xx. & xxi. Ceterùm quæ ſequuntur crimina continent promiſcuè aduerſus proximum, & aduerſus Deum, adiectis pœnis tem-

 po-

poralibus. nam de ſpiritualibus infligendis poſt Chriſtus legiſlator acturus eſt. Pertinet autem maximè ad cædem, furta, fornicationē, & falſum teſtimonium.

Hebræus puer pecunia emptus ſex annis ſeruiet, poſthæc liber erit, ſponte autem permanenti in ſeruitute, auris forabitur.] In lege ſcriptum eſt. *Si emeris ſeruum Hebræum, ſex annis ſeruiet tibi. in ſeptimo egredietur liber gratis. Quòd ſi dixerit ſeruus, Diligo dominum meum, & vxorem, ac liberos, non egrediar liber, offeret eum dominus Dijs, & applicabitur ad oſtium, & poſtes, perforabitq́; aurem eius ſubula, & erit ei ſeruus in ſæculum.* cap. xxi.

Qui hominē occiderit, capite pænas luet, qui imprudēs, rite exulerit.] Quæ ſequũtur, ad cædem pertinent. Ibi ſic ſcriptum eſt. *Qui percuſſerit hominem volens occidere, morte moriatur. qui autem non eſt inſidiatus, ſed Deus illum tradidit in manus eius, conſtituam ſibi locum, in quem fugere debeat.* Ex his manifeſtũ eſt, apud Sulpicium deeſſe verbum, *prudens*, quod reſpondeat alteri, quod ſequitur, *imprudens*, & illud exprimat, quod eſt in ſcriptura, *volens occidere*. Quare ego ita legerim

pite pænas luet: Qui imprudens, ritè exſul erit. Qui patrem matremve pulſauerit, conuitiumq́ue eis dixerit, capitali ſupplicio afficitor. Si quis Hebræum ſubreptũ vendiderit, morti dabitur. Si quis ſeruum propriũ, ſeruamve percuſſerit, exq́; eo ictu obierit, reus iudicio fiet. Si quis partum non deformatum mulieri excuſſerit, neci dabitur. Si quis ſeruo oculum aut dentem extorſerit, ſeruus vindicta liberabitur. Taurus ſi hominem occiderit, lapidabitur. Si dominus ſciens beſtiȩ vitium, non conſuluerit, & ipſe lapidabitur: aut pretio ſe redimat, in quantum accuſator popoſcerit. Si ſeruum taurus occiderit, in triginta drachmis pecunia domino numerabitur. Si quis defoſſum lacum non cooperuerit, pecuſq́ue in lacum ceciderit, pretium pecudis domino dabit. Si taurus alterius taurum occiderit, pe-

cus

cus venundabitur, pretium que domini partientur, per emptum etiam diuident. Quòd ſi dominus vitiũ tauri ſciens, non conſuluerit, taurum dabit. Si quis vitulum ſubripuerit, quinq; reſtituet. Si ouem ſubripuerit, quadrupli pæna erit. Si viua penes abactorem pecora reperientur, dupla reſtituet. Nocturnum furem occidi licet, diurnum nõ licet. Si cuius pecora alterius ſata depauerint, dominus pecoris euerſa reſtituet. Si depoſitum perierit, is penes quem depoſitum fuit, iurabit nihil ſe dolo egiſſe. Fur inuentus duplum dabit. Commendatum pecus à beſtia interceptum, non reſtituetur. Si quis virginem nõdum deſponſatam corruperit, dotabit puellam, & ita eam vxorem accipiet. Si pater puellæ nuptias recuſauerit, dotem raptor dabit. Si quis ſe pecudi miſcuerit, morti dabitur. Sacrificans idolis,

gerim. [*Qui prudens hominem occiderit, capite pœnas luet, qui imprudens, ritè exul erit.*] Ritè autem exulem iubet eſſe, qui in vrbes exilio deſtinandas confugiat. de quibus Nume. xxxv. Deuteronom. xix. Ioſue xx. *Separate vrbes fugitiuorum, de quibus locutus ſum vobis per manum Moyſi, vt confugiat ad eas quicunque animam percuſſerit neſcius.*

Qui patrem, matremve pulſauerit, conuicium ei dixerit, capitali ſupplicio afficitor.] Item. *Qui percuſſerit patrem ſuum, aut matrem ſuam, morte moriatur. qui maledixerit eis, morte moriatur.*

Si quis Hebræum ſurreptũ vendiderit, morti dabitur.] Eodem in loco. *Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eum, morte moriatur.*

Si quis ſeruum proprium, ſeruamve percuſſerit, ex eoque ictu obierit, reus iudicio fiet.] Ibidem. *Qui percuſſerit ſeruum ſuum, vel ancillam uirga, & mortui fuerint in manibus eius, criminis reus erit.*

Si quis partum non deformatum mulieri excuſſerit, neci dabitur.] Hoc ſumptum eſt ex verſione ſeptuaginta interpretum. *Si viri duo contenderint, & percuſſerint mulierem ventrem ferentem, &* exierit

exierit puer eius non deformatus, obnoxius erit dãno, quantũ maritus eius expetierit: ſi verò deformatus fuerit, dabit aĩam pro anima, oculũ pro oculo, dentem pro dente. Ex quo liquet, aut apud Sulpicium illud, *Non*, à librarijs eſſe additũ, aut Sulpicium non ſyncerè legis ſententiam reddidiſſe. tũ.n.demũ lex capitale iubet eſſe, cum partus iam deformatus erit. ſic.n.eſt in greco ἐξεικονισμένος.

Si quis ſeruo oculum, aut dẽtem extorſerit, ſeruus vindicta liberabitur.] Ibi. *Si percuſſerit quiſpiam oculũ ſerui ſui, aut ancillæ, luſcos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo, quem eruit.* Sulpicius more Romano [*vindictam,*] quod eſt manumiſſionis genus, de ſuo adiecit, & rem obſcuriorem redegit.

Taurus ſi hominem occiderit, lapidabitur.] Ibidem. *Si bos cornu percuſſerit virum, aut mulierem, & mortui fuerint, lapidibus obruetur.*

Si dominus ſciens beſtiæ vitium non conſuluerit, & ipſe lapidabitur. aut pretio ſe redimat, inquantum accuſator popoſcerit.] Nemo eſt, qui nõ intelligat, iuberi hac lege dominum tauri lapidari, cum tamen lex iubeat, lapidari

tua-

idolis, pereat. Viduam & orphanum non premẽdos: Pauperem debitorem non perurgendum: Nec vſuram poſcendam: Veſtimentum pauperis pro pignore non accipiendum: Principem populi non increpandum: Primogenita omnia Domino offerenda: Carnem à fera captam non edendam. Coitiones in teſtimonium falſum, aut in quàcunq; malitia, non eſſe faciendas. Inimici pecus errans non præteribis, ſed reduces. Si animal inimici ſuccubuiſſe oneri inueneris, erigere debebis. Innocentem & iuſtum non occides. Non iuſtificabis impiũ pro muneribus. Munera nõ accipienda. Ad uenam benignè habẽdum. Sex diebus opus faciendũ: Sabbato requieſcendum. Fructus ſeptimi anni nõ metendos, ſed pauperibus & egenis relinquendos. Hæc ferè Moyſes ad populũ verba Dei retulit: altariumque

ex

ex duodecim lapidibus ſub monte conſtituit. taurum, & hominem occidi. Sic enim inquit. *Si bos cornupeta fuerit, & conteſtati ſint dominum eius, nec recluſerit eum, occideritq́, virum, aut mulierē, & bos lapidibus obruetur, & dominum eius occident. Quòd ſi pretium fuerit ei impoſitum, dabit pro anima ſua, quidquid fuerit poſtulatus.* Grece *lapidabitur taurus, & dominus eius admorietur.*

Si ſeruum taurus occiderit, in triginta drachmis pecunia domino numerabitur.] Item. *Si bos ſeruum, ancillamq́, inuaſerit, triginta ſiclos argenti domino dabit.* Sulpicius putauit. idem valere ſiclum, & drachmam, at Ioſephus libro III. ſcribit, ſiclum valere quattuor drachmas Atticas.

Si quis defoſſum lacum non cooperuerit, pecusq́, in lacum ceciderit, pretium pecudis domino dabit.] In eadem lege. *Si quis aperuerit ciſternam, & foderit, & non operuit eam, cecideritq́, bos, aut aſinus in eam, reddet dominus ciſternæ pretium iumentorum, quod autem mortuum eſt, ipſius erit.*

Si taurus alterius taurum occiderit, pecus uenundabitur. pretiumq́, domino partientur, peremptum etiam diuident.] Item. *Si bos alienus bouem alienum vulnerauerit, & ille mortuus fuerit; vendent bouem viuum, & diuident pretium. cadauer etiam mortui inter ſe diſpertient.*

Quòd ſi dominus tauri vitium ſciens non conſuluerit, taurū dabit.] Item. *Si autem ſciebat, quòd bos cornupeta eſſet, & non cuſtodiuit eū dominus ſuus, reddet bouem pro boue.*

Si quis vitulum ſubripuerit, quinque reſtituet, ſi ouem ſubripuerit, quadrupli pœna erit.] Ibi. *Si quis furatus fuerit bouem, aut ouem, & occiderit, vel vendiderit, quinque boues, pro vno boue reſtituet, & quattuor oues pro vna oue.*

Si viua penes abactorem pecora inuenientur, dupla reſtituet.] Ibi. *Si inuentum fuerit apud eum, quod furatus eſt, viuens ſiue bos, ſiue aſinus, ſiue ouis, duplum reſtituet.*

Nocturnum furem occidi licet, diurnum non licet.] Sequuntur leges de furto. Ibi. *Si in ipſa effractione fuerit deprehenſus, & accepto vulnere perierit, percuſſor non erit reus ſanguinis. quòd ſi ſole orto hoc fecerit, homicidium perpetrauit, & ipſe morietur.*

Si cuius pecora alterius ſata depauerint, dominus pecoris euerſa reſtituet.] Ibi. *Si læſerit quiſpiam agrum, vel vineam, & dimiſerit iumētum ſuum, vt depaſcatur aliena, quidquid optimum habuerit in agro*

ſuo, vel in vinea, pro damni æſtimatione reſtituet.

Si depoſitum perierit, is, penes quem depoſitum fuit, iurabit, nihil ſe dolo egiſſe. fur inuentus duplum dabit.] Ibi. *Si quis commendauerit amico pecuniam, aut vas in cuſtodiam, & ab eo, qui ſuſceperat, furto ablata fuerint, ſi inuenitur fur, duplum reddet. ſi latet fur, dominus domus applicabitur ad Deos, & iurabit, quòd non extenderit manum in rem proximi ſui ad perpetrandam fraudem.*

Commendatum pecus à beſtia interceptum non reſtituetur.] Ibi. *Si quis commendauerit proximo ſuo aſinum, bouem, ouem, & omne iumentum ad cuſtodiam, & mortuum fuerit, aut debilitatum, vel captum ab hoſtibus, nullusq́; hoc viderit, iuſiurandum erit in medio, quòd non extenderit manum ad rem proximi ſui, ſuſcipietq́; dominus iuramentum, & ille reddere non cogetur.* Ex quo apparet non à [*beſtia*,] ſed *ab hoſte* legendum eſſe. quod Græca verſio confirmat, quæ habet αἰχμάλωτον.

Si quis virginem nondum deſponſatam corruperit, dotabit puellã, & ita eam vxorem accipiet. ſi pater puellæ nuptias recuſauerit, dotem raptor dabit.] Tranſit ad leges fornicationis. Ibidem. *Si quis ſeduxerit virginem nedum deſponſatam, dormieritq́; cum ea, dotabit eam, & habebit eam vxorem. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniam iuxta modum dotis, quam virgines accipere conſueuerunt.*

Si quis ſe pecudi miſcuerit, morti dabitur.] Ibi. *Qui coierit cum iumento, morte moriatur.*

Sacrificans idolis pereat.] Hæc ad Deum pertinent, & primum præceptum attingunt. Ibi. *Qui immolat dijs occidetur, præterquã domino ſoli.*

Viduam, & orphanum non premendos.] Ibi. *Viduæ, & pupillo non nocebitis.*

Pauperem debitorem non perurgendum, nec vſuram poſcendam.] *Si pecuniam mutuo dederis populo meo pauperi, qui habitat tecum, non vrgebis eum quaſi exactor, nec vſuris opprimes.*

Veſtimentum pauperis pro pignore non accipiendum.] *Si pignus à proximo tuo acceperis veſtimentum, ante ſolis occaſum, reddes ei.*

Principem populi non increpandum.] *Principi populi tui ne maledices.*

Primogenita omnia Domino offerenda.] *Primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. de bobus quoque, & ouibus ſimiliter facies. ſeptẽ diebus*

diebus ſit cum matre ſua,die octaua reddes illum mihi.

Carnem à fera captam non edendam.] *Carnem,quæ à beſtia fuerit prægustata,non comedetis,ſed proijcietis canibus.*

Coitiones in teſtimonium falſum, aut in quacunq; malitia non eſſe faciendas.] Quæ ſequuntur ex cap. XXIII ſunt Exo. *Non ſuſcipies vocem mendacij,nec iunges manum tuam, vt pro impio dicas falſum teſtimonium.*

Inimici pecus errans non præteribis,ſed reduces.] Ibi. *Si occurreris boui inimici tui,aut aſino erranti,reduc ad eum.*

Si animal inimici ſuccubuiſſe oneri inueneris,erigere debebis.] Itẽ. *Si videris aſinum odientis te iacere ſub onere,non pertranſibis, ſed ſub leuabis cum eo.*

Innocentem,ac iuſtum non occides. non iuſtificabis impium pro muneribus, munera non accipienda.] Hæc omnia ad iudicem dicuntur,ne innocentem damnet,aut nocentem abſoluat muneribus, atque omnino ne munera capiat,quia iuſtitiam peruertunt. Hæc verò ſumpta ſunt ex Græca verſione, *Inſontem, & iuſtum non occides,nec iuſtificabis impium pro muneribus, & dona non accipies.* Latina uerò translatio habet. *Inſontem,& iuſtum non occides,quia auerſor impium.*

Aduenam benignè habendum.] Ibi. *Peregrino moleſtus non eris.*

Sex diebus opus faciendum,ſabbato requieſcendum.] Ibi. *Sex diebus operaberis,ſeptimo die ceſſabis.*

Fructus ſeptimi anni non metendos,ſed pauperibus, & egenis relinquendos.] Ibi. *Sex annis ſeminabis terram tuam,& congregabis fruges eius.anno ſeptimo dimittes eam,& requieſcere facies, ut comedant pauperes populi tui,& quidquid reliquum fuerit, edant beſtiæ agri.* Hic ſeptimus annus Sabatharius dictus eſt, vt quinquageſimus, quem omiſit, Iobileus. Moyſes autem multò plura, & multò pleniora attulit. Et [*altare ex duodecim lapidibus ſub monte conſtituit.*] Sic enim. cap.XXIV. *Scripſit Moyſes omnes ſermones Domini,& mane conſurgens ædificauit altare ad radices montis, & duodecim titulos per duodecim tribus Iſrael.* Quos verò Latina verſio habet titulos,Græca habet lapides.

Ac rurſum montem, in quo Dominus conſiſtebat, conſcendit,adhibito ſecum Aaron,

Ac rurſum.] Tertio loco Deus præſcripturus eſt ritũ ſui colendi, & lapideas tabulas legis daturus,& propterea

Aaron, Nabad, & Abiud, maioribuſque natu ſeptuaginta. Sed hi non volentes Dominum intueri, locum tamen, in quo Dominus ſtabat, viderunt: cuius mirabilis forma, & claritudo eximia refertur. Moyſes autem accerſitus à Domino, interiorem nubem quæ circum Dominum ſteterat, ingreſſus, quadraginta diebus totidemq; noctibus ibi fuiſſe traditur. Quo tempore ſuper ædificando tabernaculo, atque arca, rituque ſacrificandi edoctus verbis Dei eſt: quæ ego, quia prolixa admodum videbantur, inſerenda huic tam præciſo operi non putaui.

ea nouo apparatu eſt opus Quare Moyſes cum Aaron, & ſocijs rurſus montē aſcēdit, vt Dei colloquio frueretur. cum autem addit Sulpicius. [*Sed hi non volentes Dominum intueri, locum tamen, in quo Dominus ſtabat, viderunt, cuius mirabilis forma, & claritudo eximia refertur.*] vertit verba ſeptuaginta interpretum. *Et viderunt locum, vbi ſtetit Deus Iſrael, & quæ ſub pedibus eius, quaſi opus lapidis ſupphinni, et qua ſi cælum, cum ſerenum eſt.* Nam in verſione Latina eſt. *Et viderunt Deum Iſrael, & ſub pedibus eius.* Sed Grecè ſine dubio melius. Credo autem Sulpicium illa de ſuo addidiſſe. [*Non volentes Dominum intueri,*] & legendum eſſe, [*Non valentes,*] ideſt cū non poſſent intueri Deum, videre locum, in quo erat, miro ſplendore fulgentē, ſic proximè infra [*Vt intueri eū populus non ualeret.*]

Moyſes autem accerſitus à Domino, interiorem nubem, quæ circum Dominum ſteterat, ingreſſus, quadraginta diebus, totidemq; noctibus ibi fuiſſe t. aditur.] Ibidem: *Dixit Dominus ad Moyſen, aſcende ad me in montem, &c. eſto ibi. daboq; tibi tabulas lapideas, & legem, ac mandata, quæ ſcripſi, vt doceas eos. Surrexerunt Moyſes, & Ioſue miniſter eius, aſcendensq; Moyſes in montem Dei ſenioribus ait. Expectate hic, donec reuertamur ad vos. cumq; aſcendiſſet Moyſes, operuit nubes mōtem, & habitauit gloria Domini ſuper Sinai tegens illum nube ſex diebus. ſeptimo autem die uocauit eum de medio caliginis, erat autem ſpecies gloriæ Domini quaſi ignis ardens ſuper uertice montis in conſpectu*

Et u filiorum Iſrael. ingreſſusq; Moyſes medium nebulæ aſcendit in montem, & fuit ibi quadraginta diebus, & quadraginta noctibus.

TABERNACVLVM, ET ARCA.

Inde verba Dei ſequuntur, quibus rationem cultus ſui exercendi præſcripſit, quam diuiſit in tabernaculum, arcam fœderis, & ritum ſacrificiorum. Hæc qua ratione iuſſerit Deus fieri, tractatur in Exodo à capite XXV. ad XXX. quod Sulpicius afferre prætermiſit propter prolixitatem. neq; enim id epitomæ conuenire eſt arbitratus. Tabernaculum porro opus fuit ex lignis mobile, inſtar templi, cuius ingreſſus erat ab Oriente. locus autem orationis, qui Sancta Sanctorum dicebatur, ab occidente, & ante Sancta Sanctorum erat velum. & altare thymiamatis. in atrio vero erat altare holocauſti, & labrum. in loco verò qui dicebatur Sancta Sanctorum, reponebatur arca fœderis, quæ oppoſito, de quo dixi velo obducebatur. Arca erat lignea cum operculo aureo, quod propitiatorium dicebatur, in cuius finibus conſurgebant duo Cherubin. & in lateribus annuli, per quos arca ferri immiſsis vectibus poſſet. in arca verò lapideæ tabulæ legis duæ reponebantur. extra velum erat menſa cum panibus duodecim, qui dicebantur propoſitionis, & candelabrum, & ſuper menſam corona aurea. Hæc autem omnia circumuehi poſſe, quocunque liberet, inſtituit. Hoc autem tabernaculum terrenum, & manu factum typus fuit tabernaculi cæleſtis & non manufacti, quod introiuit Chriſtus, qui noui teſtamẽti fuit mediator, vt inquit S. Paulus ep. ad Hebreos. ordinauit porro ſummum ſacerdotem Aaron, & in eius progenie manere ſacerdotium voluit, inquiens. *Applica quoque ad te Aaron fratrem tuum cum filijs ſuis de medio filiorum Iſrael, vt ſacerdotio fungantur mihi Aaron, Nadab, & Abiu, Eleazar, & Ithamar.* inde præcepit veſtimenta pontificalia, nempe Rationale, ſiue Pectorale, ſuperhumerale, tunicam lineam, baltheum, cidarim, ſeu mitram, inde rationem conſecrandi pontificem. Hic autem ſacerdos etiam Chriſtum æternum ſacerdotem prænunciauit. Quod verò addit Sulpicius, [*Deum docuiſſe ritum ſacrificandi*] exprimere voluit verba illa capitis XXIX. *Hoc eſt quod facies in altare. Agnos anniculos duos per ſingulos dies iugiter, vnum agnum mane, & alterum veſpere. decimam partem ſimilæ conſperſæ oleo tuſo, quod habeat menſuram quartam hin, & vi-*

num ad libandum eiuſdem menſuræ in agro vno, alterum verò agnum offeres ad veſperam iuxta ritum matutinæ oblationis, & iuxta ea, quæ diximus, in odorem ſuauitatis. Cum autem hæc Deus Moyſi multis, vt dixi, verbis præcepiſſet, tum ad extremum datis legis tabulis lapideis eum dimiſit. ſic enim ſcriptum eſt cap. XXXI. *Et completis his ſermonibus in monte Sinai Dominus dedit Moyſi duas tabulas teſtimonij lapideas ſcriptas digito Dei.*

Sed immorante diutius Moyſe, quippe qui XL. dies apud Dominum duceret, populus deſperato eius reditu, Aaron compulit ſimulacra facere. Tunc ex metallis conflatis vituli caput extitit. Cui cùm populus, Domini immemor, hoſtias obtuliſſet, vinoque ſe & ventri dediſſet, deſpectãs hæc iuſto dolore Deus, improbum populum, niſi à Moyſe fuiſſet exoratus, deleſſet.

[Sed immorãte diutius.] Hic interrumpitur ſeries hiſtoriæ. etenim refertur, quid interim, dum Moyſes cum Deo per quadraginta dies colloquitur, ĩ caſtris ab Hebræis ſit actum. nempe is populus, deſperato Moyſis ad ſe reditu, ad idololatriã conuerſus eſt, nam ita ad Aaron dixerunt. *Surge, fac nobis Deos, qui nos præcedant; Moyſi enim huic viro, qui nos eduxit de terra Aegypti, ignoramus quid acciderit.* Inde. *Accepit Aaron inaures vxorum ex manibus eorum. & fecerunt ea vitulum conflatilem. & dixerunt. Iſti Dei tui ſunt Iſrael, qui eduxerunt te de Aegypto.* Itaque Pſalmo CV. *Et fecerunt vitulum in Horeb, & adorauerunt ſculptile.* Expreſſit autem Sulpicius verba Aaron ad Moyſem. *Dixi eis. Quis veſtrum habet aurum? tulerunt, & dederunt mihi, & proieci illud in ignem, egreſſusq; eſt hic vitulus.* hoc enim eſt. [*ex metallis conflatis vitulus extitit*] Quod verò addit. [*Cui cum populus, Domini immemor, hoſtias obtuliſſet, vinoq; ſe, & ventri dediſſet.*] Ibidem ſic. *Surgentesq; mane obtulerunt holocauſta, & beſtias pacificas, & ſedit populus manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere.* inde illa. [*Deſpectans hæc iuſto dolore Deus improbum populum, niſi à Moyſe fuiſſet exoratus, deleſſet.*] expreſſere verba Dei ad Moyſem. *Cerno, quòd populus iſte duræ ceruicis ſit, dimitte me,*

te me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamq́, te in gentem magnam. Moyſes autem orauit Dominum Deum ſuum dicens. Cur Domine iraſcitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxiſti de terra Aegypti in fortitudine magna, & in manu robuſta? Ne quæſo dicant Aegyptij. Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra. quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. placatusq́, eſt Dominus, ne faceret malum, quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum.

Sed regreſſus Moyſes, cùm duas ex lapide tabulas manu Domini ſcriptas detuliſſet, populumq́ue luxui & ſacrilegio deditum deprehendiſſet, tabulas confregit: indignam eſſe gentem exiſtimans, cui lex Domini traderetur. multis tamen increpitis, Leuitas ad ſe aggregauit, eiſdemq́; præcepit, vt diſtrictis gladijs populum cæderent. Quo impetu XXIII millia virorum perempta traduntur.

[Sed regreſſus Moyſes cum duas] Narrat porro quę Moyſes fecit, poſtquam populum à Deo auerſum deprehēdit. quod ita ibi exprimitur. *Et reuerſus eſt Moyſes de monte portans duas tabulas teſtimonij in manu ſua ſcriptas ex vtraque parte, & factas opere Domini. Scriptura quoque Dei erat ſculpta in tabulis. Cumq́, appropinquaſſent ad caſtra, vidit vitulum, & choros, iratusq́, valde proiecit de manu tabulas, & confregit eas ad radicem montis. arripiensq́, vitulum, quem fecerant, combuſſit, & contriuit vſque ad puluerem.* Quod verò inquit, [*Multis tamen increpitis.*] non video, quid velit. an Moyſes multos è populo increpuit? at hoc ſcriptura non edit, an multis verbis increpuit? ne hoc quidem. adde quòd vnum tantùm increpuit Aaron, cui ille reſpondit. *Ne indignetur Dominus meus. tu enim noſti populum iſtum, quòd pronus ſit ad malum.* Inde. [*Leuitas ad ſe aggregauit, eiſdemq́, præcepit, vt diſtrictis gladijs populum cæderent. quo impetu viginti tria millia virorum perempta traduntur.*] Ibi. *Sic mandauit Moyſes filijs Leui. Hæc dicit Dominus Deus Iſrael. Ponat vir gladium ſuper fœmur ſuum. ite, & redite de porta vſque ad portam per medium caſtrorum, & occidat vnuſquiſque fratrem, & amicum, &*

proximum

proximum ſuum. feceruntq́, filij Leui iuxta ſermonem Moyſi, ceciderūtq́, in die illa quaſi triginta tria millia hominum. Non eſt autem ignorandum, in Greca verſione eſſe ter mille. Cæde inde facta reliquos è populo Moyſes allocutus increpuit, inquiens. *Peccaſtis peccatum maximum. aſcendam ad Dominum, ſi quo modo quiuero eum deprecari pro ſcelere veſtro. aſcendit inde, & orauit Dominum, & populus mutatis veſtibus luxit.* inde rurſus ad eius colloquium poſito tabernaculo prodijt. ſic enim hiſtoria ſequitur.

Tum Moyſes tabernaculum extra caſtra conſtituit: qđ quotiēs fuiſſet ingreſſus, colūna nubis aſtare pro foribus viſebatur, coramque ad Moyſen Dominus loquebatur. Poſcente autem Moyſe, vt Dominum in maieſtate propria videret: reſponſum, Formam Dei mortalibus oculis perſpici non poſſe, poſteriora tamen eius videre conceſſum: Tabulæq́;, quas Moyſes prius confregerat, refectæ. Sed in hoc colloquio Dei, XL. diebus diuerſatus apud Dominum Moyſes traditur.

[Tum Moyſes tabernaculum] Pergit inde referre, quæ intermiſerat, nempè de tabulis legis refectis, & ritu colendi Dei. & vt poſthac allocutus ſit Moyſes Deum ad tabernaculum fœderis. Hæc verò ſic expreſſa ſunt cap. XXXIII. *Moyſes quoque tollens tabernaculum, tetendit extra caſtra procul, vocauitq́, nomen eius tabernaculum fœderis. Ingreſſo autem illo tabernaculum fœderis, deſcendebat columna nubis, & ſtabat ad oſtium, loquebaturq́, cum Moyſe cernentibus vniuerſis. loquebatur autem Dominus ad Moyſem facie ad faciem, ſicut loqui ſolet homo ad amicum ſuum.* Quod autem adijcit. [*Poſcente autem Moyſe, vt Dominum in maieſtate propria videret, reſponſum, formam Dei mortalibus oculis perſpici non poſſe, poſteriora tamen eius videre conceſſum.*] ibidem ita expreſſum eſt. *Si inueni gratiam in conſpectu tuo, oſtende mihi faciem tuam, & inueniam gratiam ante oculos tuos, reſpice populum tuum gentem hanc. Dixitq́, Dominus. Non poteris videre faciem meam. non enim videbit me homo, & viuet. Ecce eſt locus apud me, & ſtabis ſupra petram. cumq́, tranſibit gloria mea, po-*

nam

nam te in foramine petræ, & protegam dextra mea, donec tranſeam, tollamq́; manum meam, & videbis poſteriora mea, faciem autem meam videre non poteris. Hæc altiſsima myſteria ſic theologi interpretantur. *Moſem gloriam Dei videre ſubnixum petræ, Petra autem,* teſte S. Paulo, *erat Chriſtus. nemo verò venit ad patrem, niſi per filium. Pertranſit autem gloria Domini Iudæos, cuius poſteriora tantum videbunt. quia cum plenitudo gratiam introierit, tunc omnis Iſrael ſaluus erit.* De refectis inde tabulis ſic ibidem. *Ac deinceps, Præcide, inquit Dominus, tibi duas tabulas lapideas inſtar priorum, & ſcribam ſuper eas verba, quæ habuerunt tabulæ, quas fregiſti. Eſto paratus mane, vt aſcendas ſtatim in montem Sinai ſolus. Excidit ergo tabulas duas lapideas, quales antea fuerant.* Item iuſſu Dei aſcendit ſolus in montem, & cum eo rurſus colloquutus eſt, in quo colloquio Deus ex nube multa ſuperiorum præceptorum renouauit. in primis verò tria feſta celebranda mandauit, Azyma, Pentecoſten, & Tabernacula. & ſe habitatores terrę Chanaam deleturũ, eiq́ue terram illam daturum confirmauit. cap. XXXIV. Quod verò inquit. [*Sed in hoc colloquio Dei quadraginta diebus diuerſatus apud Dominum Moyſes traditur.*] ibi ita eſt: *Fuit ergo ibi cum Domino quadraginta dies, & quadraginta noctes. panem non comedit, & aquam non bibit. & ſcripſit in tabernaculis verba fœderis decem,* colloquium autem ſecundum in monte intelligit, non ad tabernaculum.

Cumq́ue de monte deſcenderet, tabulas præferẽs, tanta claritudine facies eius renidebat, vt intueri eũ populus non valeret. Sed cùm mandata Dei relaturus eſſet, vultum velamento obtexit, atque ita ad populum verbis domini locutus eſt. Hoc in loco tabernaculi, interiorumq́; eius ædificatio

Cumq́ue de monte deſcenderet.] Narrat porrò de ſplendore faciei Moyſis de mõte deſcendentis. quod ibi ita ſcriptum eſt. *Cumq́; deſcenderet Moyſes de monte Sinai, tenebat duas tabulas teſtimonij, & ignorabat, quòd cornuta eſſet facies ſua ex conſortio ſermonis Domini. Videntes autem Aarõ, & filij Iſrael cornutam Moyſi faciem, timuerunt prope accedere.* Sic vulgata verſio. At Auguſtinus Steuchus inquit, uocem Hebræam

bræam ſignificare *radiantẽ*. Græca verò verſio pro *cornuta*, habet *glorioſa*. atque hoc eſt, quod expreſsit Sulpicius, cũ faciem eius [*ſplẽduiſſe*] ait. Idem ſenſit S. Auguſtinus in Quæſtionibus ſuper vetere teſtamento. *Aſcendit*, inquit, *Moyſes in montem cum tabulis, in quibus accepta lege cum deſcenderet, glorioſa facta eſt facies eius, vt non poſſent aſpicere filij Iſrael vultum eius*. Item S. Paulus ad Corin. *lucem faciei Moyſis* expreſsit. Inde quomodo ad populum Dei mandata renunciaturus, vultum velarit, exponit. quod ibi ſic expreſſum eſt. *Vocatiq́, ab eo reuerſi ſunt tam Aaron, quàm principes ſynagogæ. Et poſtquam loquutus eſt ad eos, venerunt ad eum etiam omnes filij Iſrael. quibus pręcepit cuncta, quæ audierat à Domino in monte Sinai. impletisq́, ſermonibus poſuit velamen ſuper faciem ſuam, & tunc loquebatur ad filios Iſrael omnia, quæ ſibi fuerant imperata.* Hæc verò fuerunt, quæ ad cultum diuinum pertinuerunt, de ſabbatho, de primitijs, de conſtruẽdo tabernaculo, & arca. quæ capite XXXVI. XXXVII. XXXVIII, & XXXIX Exodi narrantur, nempe vt Hebræi verbis Moyſis accẽſi aurum, veſtes, muneraq́ue contulerint. ex quibus Moyſes ex præcepto Dei tabernaculum, & partes eius per miniſtros extruxit. item arcam, menſam, candelabrum, altare thyamamatis, altare holocauſti, labrum aeneum, atrium tabernaculi, pontificalia ornamenta, & alia à Deo ſupra præcepta. ac tabernaculum erexit, & arcam in eo cum ceteris ritè poſuit. Ex quo apparet, cum inquit ſcriptura ſupra, Deum ad oſtium tabernaculi cum Moyſe colloquutum, per prolepſim, ideſt anticipato tempore eſſe dictũ, cum nondum tabernaculũ fœderis eſſet conſtructum. aut tabernaculum illud tentorium Moyſis fuiſſe, non ſanctuarium.

tio refertur. Quo conſummato, nubes ſupernè decidit, atque ita tabernaculum obumbrauit, vt ipſum Moyſen aditu excluderet. Hæc ferè duobus libris, Geneſi atque Exodo, continentur.

Quo cõſummato, nubes ſuperne decidit, atq; ita tabernaculũ obumbrauit, vt ipſum Moyſen aditu excluderet.] Ibidẽ. *Poſtquam omnia perfecta ſunt, operuit nubes tabernaculum teſtimonij, & gloria Dñi impleuit illud. nec poterat Moyſes ingredi tectũ fœderis nube operiente omnia, & maieſtate Dñi coruſcante, quia cũcta nubes operuerat.* Quæ verò hactenus dicta ſunt, ex Gen. & Exo. repetita ſunt.

SACRI-

SACRIFICIA, FESTI DIES ET SACERDOTES.

Exin Leuiticus liber ſequitur, in quo litandi præcepta traduntur: mandata etiam latæ ſuperiùs legis adduntur, plena omnia ſacerdotalibus inſtitutis. Quæ ſi quis cognoſcere volet, perfectiùs inde capiet, nos.n.ſuſcepti operis modũ cuſtodientes, ſolam hiſtoriã perſequimur.

Exin Leuiticus liber ſequitur.] Exodum Leuiticus excipit, ita dictus, quòd Leuitarum, quibus ſacra miniſteria tradita erant, officia complectatur. In hoc libro Deus vocatum Moyſen docuit rationem ſacrificiorũ, quæ fuerunt Oblationes, Holocauſtum, Pacifica, ſacrificium pro peccatis ſcienter, & non ſcienter admiſsis, ſimulque qua lege, & ritu vnũ quodque ſacrificium eſſet faciendum. Docet autẽ S. Auguſtinus, quid differat holocauſtum à ceteris ſacrificiis in pſalmũ LXV. ita. *Quid eſt holocauſtum? totum incenſum, ſed igne diuino. Holocauſtum.n. dicitur ſacrificium, cum totũ accenditur. aliæ ſunt partes ſacrificiorum, aliud holocauſtũ. quando totum ardet, & totum conſumitur igne diuino, holocauſtum dicitur, quando pars, ſacrificium, omne quidem holocauſtum ſacrificium, ſed non omne ſacrificium holocauſtum.* Nos autem addimus, oblationes, quæ & libamenta dicta ſunt, aliqua parte eſſe incenſas, in ſacrificiis pacificorum & ceteris adipem, & extaa eſſe incenſa, in holocauſtis omnia conflagraſſe, & cum ſumo in odorem ſuauitatis ad Deum perlata eſſe. Erant autem Pacificorum ſacrificia, quæ pro impetrandis felicibus rerũ ſucceſsibus, aut pro gratiarum actione offerebantur. vt ex alijs locis elicitur. Inde iuſsit Deus, ut Moyſes Aaron fratrem ſuum cum filiis eius offerret populo, & Aaron pontificem conſecraret. Ita Aaron vnctus eſt, filii verò eius veſtiti ſunt. Qui mox ſacrificio facto populo benedixerunt. egreſſus autem ignis à Domino deuorauit holocauſtum. Nadab verò, & Abiu filii Aaron arreptis thuribulis impoſuerunt ignem, & incenſum deſuper, offerentes coram Domino ignem alienum, quod eis præceptum non erat. egreſſusq; ignis à Domino deuorauit eos, & mortui ſunt. oſtendit inde, quibus animantibus veſci, & à quibus abſtinere deberent. i. quæ mũda, quæq; immunda eſſent. item quot dies puer-

pera immunda eſſe ſtatueretur, & quomodo mundari deberet. Rationem porrò lepræ cognoſcendæ,& expiandæ tradidit. quando,& quomodo pontifex ſanctuarium ingredi deberet. eos ab eſu ſanctificatorum abſtinere oportere. De ferijs porrò, quæ celebrandæ eſſent,addidit.quę fuerunt.Dies ſabbati,Phaſe,ſiue Paſcha cum ſeptem diebus azymorum, & ſecunda die azymorum feſtum Primitiarum,& poſt ſeptem hebdomades,ideſt quinquaginta dies feſtum Pentecoſtes cum feſto Primitiarum. Septimo autem menſe primo die feſtum Tubarum, decimo die dies expiationum.& à quintodecimo die eiuſdem menſis feriæ tabernaculorum ſeptem diebus, & octauo collecta. de quibus ita Deus. *Omnis, qui de genere eſt Iſrael,manebit in tabernaculis, vt diſcant poſteri veſtri, quòd in tabernaculis habitare fecerim filios Iſrael, cum educerem eos de terra Aegypti.*. Præterea verò tradit, quomodo lucernæ concinnandæ, & duodecim panes propoſitionis conficiendi,ſeptimo anno terræ quietem dandam eſſe. idque ſabbathũ terræ vocandum. quinquageſimo anno, qui annus iubilei vocabitur, remisſionem cunctis habitatoribus dandam eſſe. neque tunc ſerendum, aut metendum, aut colligendum eſſe aliquid ex agro. omnibus ad poſſesſiones ſuas permitti oportere receſſum. Præcepit ergo, vt dies ſeptimus, hebdoma ſeptima, menſis ſeptimus, annus ſeptimus, ac ſepties ſeptimus in honore haberentur, ac populus requieſceret; die ſeptimo,quia in eo ipſe ab opere ſex dierum ceſſauit, ſeptima hebdomada, quia tum legem populus accepiſſet. ſeptimo menſe per ſeptem dies, in memoriam quietis, quam traduxerunt in ſolitudine ſub tabernaculis.ſeptimo anno, quòd tum terræ quietem ab aratione, & vineæ à putatione concedi velit,ſepties ſeptimo anno,ideſt quinquageſimo, qui iubilei dicitur,quòd debitoribus quietem,ideſt relaxationem à ſoluendis pecunijs debitis tradi cenſuerit. vt ex his intelligeremus, ſeptima quoque ætate, ideſt poſt diem vltimum iudicii vniuerſalis, requietem fore electis. Sacerdotum autem ratio fuit hæc. Satis conſtat,vnum fuiſſe pontificem, ſiue ſacerdotum principem.qui non ſolum ſacerdotum ceterorum,ſed etiam ſacrorum omnium principatum geſſerit. Hic primus Dei iuſſu fuit Aaron Moyſis frater.atque inde in eius poſteris, vſque ad Aſſamoneorum ætatem eiuſmodi dignitas manſit, ſic enim Deus præceperat.reliqui verò fuere ſacerdotes,omnes ex filijs Aaron Eleazaro & Ithamaro.

Igitur Leui tribu in ſacerdotium ſegregata, reliquæ tribus dinumeratæ, repertaque hominum DC & III M.

Igitur Leui tribu in ſacerdotium ſegregata, reliquæ tribus dinumeratæ, repertaque hominũ DC, & III M.] Leuiticũ conſequuntur Numeri. in quibus populus Iſraelitarum dinumeratur ex præſcripto Dei. Vbi verò quot in quaque tribu viri militares ſupra annum viceſimum fuerint, recitauit, tum demum ſummam ſic concipit. cap. I. & II. *Hic numerus filiorum Iſrael per domos cognationum ſuarum, & turmas diuiſi exercitus ſexcenta millia quingenti quinquaginta.* De muneribus autem Leuitarum ſic perrexit. *Leuitæ autem non ſunt numerati inter filios Iſrael. ſic enim dixit Dominus. Tribum Leui noli numerare, neque pones ſummam eorum cum filijs Iſrael, ſed conſtitue eos ſuper tabernaculum teſtimonij, & cuncta vaſa eius, & quicquid ad cæremonias pertinet. ipſi portabunt tabernaculum, & omnia vtenſilia eius, & erunt in miniſterio, ac per gyrum tabernaculi metabũtur. cum proficiſcendum fuerit, deponent Leuitæ tabernaculum, cum caſtra metanda erigent, quiſquis externorum acceſſerit, occidetur.* & cap. III. *Applica tribum Leui, & fac ſtare in conſpectu Aaron ſacerdotis, vt miniſtrent ei, & excubent, & obſeruent, quidquid ad cultum pertinet multitudinis coram tabernaculo teſtimonij, & cuſtodiant vaſa tabernaculi ſeruientes in miniſterio eius.* & cap. VIII. *Hæc eſt lex Leuitarum. A vigintiquinque annis, & ſupra ingredientur, vt miniſtrent in tabernaculo fœderis. Cumq́; quinquageſimum ætatis annum impleuerint, ſeruire ceſſabunt, eruntq́; miniſtri fratrum ſuorum in tabernaculo fœderis, vt cuſtodiant quæ ibi fuerint mandata, opera autem ipſa non facient.*

REDIT AD NARRATIONEM EXPEDITIONIS.

Cùm ergo populus mannæ cibo, vt ſupra retulimus, vteretur, tot, tantiſque beneficijs Dei, vt ſemper, ingratus

Cùm ergo populus mannæ cibo.] Deinceps reliquũ narrat itineris Moyſis verſus Chananæam. Quippe anno ſecundo poſtquam Hebræi Aegypto diſceſſerant,

 ex

ex monte Sinai, ſiue ex monte Horeb caſtra mouerunt, & cum piſces, cucumeres, pepones, porros, cæpe, & alia, quæ in Aegypto comederant, iam mannam faſtidientes, deſiderarent, cothurnices Deus immiſit. quarum auido paſtu interiere XXIII millia. Sic enim ſcriptū eſt cap. XI. Numerorum. *Et ecce furor Domini concitatus in populum percuſſit eum plaga magna nimis. vocatusq́, eſt ille locus Sepulchra Concupiſcentiæ. ibi enim ſepelierunt qui deſiderauerant.* Inde in Pharan ventum eſt. ibi audiens terram Chananæam eſſe vicinam, duodecim miſit exploratores, qui eam inſpicerēt, & perſpecta renunciarent, vt ad eorū verba totius belli rationes accommodare poſſet. omnes verò præter Ioſue, & Chaleb terram opimam quidem ſed inexpugnabilem eſſe retulerunt. Quo nūcio perculſi Hebræi conflata ſeditione in Aegyptum ſe recipere ſtatuerūt, & manus vix à Ioſue, & Chaleb abſtinuerunt. cap. XIII. & XIIII Numerorū. Cum autem addit [*iis rebus incenſum Deum partem populi hoſtibus cædendam obieciſſe.*] Verba Dei ſignificat, cum dixit cap. XIV. *Omnes, qui numera-*

gratus, viles quibus in Aegypto aſſueuerat, dapes deſiderabat. Tum Dominus immenſam copiam coturnicum caſtris intulit: quas cùm auidè diriperent, primoribus labiis admotis carnibus, interibant. Magnaq́; eo die clades in caſtris fuit, adeò vt XX. & III. virorum millia periiſſe tradantur. Ita populus eo, quem deſiderabat, cibo punitus eſt. Inde promotum agmen, & in Pharan ventum eſt: edoctuſq́; à Domino Moyſes, vicinam eſſe terram, cuius poſſeſsionem eis promiſerat Dominus: exploratoribus in eam misſis, renunciatur, felicem omni copia eſſe regionem: ſed gentes validas, & munita ingentibus muris opida. Quod ubi populo compertum, magna mentes omnium formido inceſſerat: eoque mali ventum, vt ſpreto Moyſi imperio, ducem ſibi conſtituere pararēt, cuius ductu in Ae-

gyptum

gyptum reuerterentur. Tunc Ieſus & Chaleb, qui inter exploratores terrę fuerant, conſciſsis veſtibus flentes, populum obteſtantur, ne exploratoribus credant, formidoloſa referentibus: ſe quoque vnà cum his fuiſſe, nihil metuendum in ſolo illo reperiſſe: promisſis illos Dei confidere oportere, hoſtes prædæ potius quã exitio fore. Sed gens indomita, ſanis conſilijs malè renitens, in perniciem eorum ferebatur. Queis rebus commotus Dominus, partem populi hoſtibus cędendam obiecit.

merati eſtis à viginti annis, & ſupra, & murmuraſtis contra me, non intrabitis terram, ſuper quam leuaui manũ meã, vt habitare vos facerem, præter Chaleb, & Ioſue. Veſtra cadauera iacebunt in ſolitudine. & poſt: *Deſcendit Amalecites, & Chananæus, qui habitabant in monte, & percutiens eos, atque concidens perſecutus eſt eos vſque Herma.* Vt autem Deus noluit intrare in terram promiſſam eos, qui tum aduerſus ſe peccarant, ſic non intrabunt in regnum cælorum, qui aduerſus legem Chriſti peccabunt. Decem autem exploratores extinxit Deus, qui reuerſi aduerſus Moyſen ſeditionem conciuerant. Sic enim inquit cap. XIII. *Igitur omnes viri, quos miſerat Moyſes ad contemplandam terrã, & qui reuerſi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ, quòd eſſet mala, mortui ſunt, atque percuſſi in conſpectu Domini. Ioſue autem, & Chaleb vixerunt ex omnibus, qui perrexerunt ad conſiderandam terram.*

Exploratoribus interfectis ad vulgi formidinem, ſecuta eſt eorum cõtumacia, qui ſe Datan, & Abiron ducibus aduerſum Moyſen & Aaron erigere conati ſunt. Sed

Exploratoribus interfectis ad vulgi formidinem ſequuta eſt eorum contumacia.] Multæ inde aliæ ſeditiones narrantur aduerſus Moyſen, & Aaron excitatę. Quarum vnam commouere Core, Dathan, Abiron,

Hũn, & alii CCL, quærentes, cur Moyſes, & Aaron imperium in ſe exercerêt, an alijs ſanctiores eſſent? Cum autẽ Moyſes iusſiſſet, Core, Dathan, & Abiron thuribula ſumere, atq; illi ſumpſiſſent, ſtatim terrá eos abſorpſit, tanquam indignos, & nouo genere necis oſtendit Deus, quantum eorum ſibi audacia diſpliceret. ſimul autem cum eis interfecti CCL viri, qui ſimul in cenſum offerebant. cap. XVI.

Sed eos viuos hiatu ſuo terra abſorbuit.

Nec multò poſt totius populi.] Aliam affert ſeditionem, & ipſam Dei præſenti iracundia vindicatam. Nam poſtridie cum populus Moyſi, & Aaroni maledicere pergeret, dicens. *Vos interfeciſtis populum Domini, repente in eos immiſſus eſt ignis. quem Deus precibus Moyſis fatigatus reſtinxit* XIIII *millibus ſeptingentis abſumptis.* Sulpicius autem ſcribit, populum irrupiſſe in tabernaculum, quod erat nefas omnibus, niſi ſacerdotibus. at ſcriptura inquit, Moyſen, & Aaron ſugiſſe ad tabernaculum, atq; inde Deum ad eos locutum monuiſſe, vt ſe à populo ſepararent, nam ſe eos eſſe deleturum. nihil tamen falſi affinxit Sulpicius. Tertiam inde populi ſeditionem aquæ penuria concitauit in ſolitudine Sin, cui penuriæ occurrit Moyſes Dei monitu, virga, qua petram bis percuſſit. cap. XX. Quia verò non ſemel,

Nec multò poſt, totius populi in Moyſen, & Aarõ orta ſeditio eſt, adeò vt tabernaculum (quod erat nefas, niſi ſacerdotibus, introire) irrumperent. Tum verò cateruatim in eos graſſata mors eſt: momentoq; omnes interiſſent, niſi Moyſi precibus placatus Dominus, cladem auertiſſet. Numerus tamen peremptorũ, ſeptingenti, & XIII millia fuit. Nec multò poſt, ob aquæ pænuriam, vt iam ſæpius, populi exorta ſeditio eſt. Tunc Moyſes à Domino monitus, vt petram virga feriret, familiari ſibi experimẽto (ſiquidem id iam antè feciſſet) ſemel atq; iterum petram percusſit, atq;

ita aqua effluxit. In quo quidē notatus à Domino Moyſes refertur, quòd per diffidentiam nō niſi iterato ictu aquam eduxerit. Denique ob hoc peccatum, promiſſam ſibi terram non ingreſſus eſt, ſicut inferiùs oſtendam.

ſemel, ſed bis, quaſi Deo diffidentes petrā percuſſerant, Deus dixit. *Quia non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me coram filijs Iſrael, non introducetis hos populos in hanc terram, quam dabo eis.* Atque ita vtrique & Moyſi, & Aaron mortem proximam nunciauit.

Igitur Moyſes ex eo loco promouens, cū præter Edō agmen educere pararet, miſſis ad regem legatis, tranſeūdi copiam popoſcit, ob ius ſanguinis bello abſtinendū ratus. etenim gens illa Eſau progenies erat. Sed rex ſupplices aſpernatus, tranſitum negauit, paratus armis contendere. Tum Moyſes in Or montem iter conuertit, vetita via abſtinens, ne quā inter conſanguineos cauſſā belli præberet. In eo quoq; curſu regem gentis Chananæorum deleuit, Seon quoque regem Amorrhæorum perculit, omniumq; eorum opidis potitus eſt. Baſan etiam

Igitur Moyſes ex eo loco promouens.] Narrat inde, vt ſedatis omnibus ſeditionibus vlterius agmē Hebręorum abduxerit, & cum præter terrā Edom, quæ & Idumæa dicebatur, duceret, legatos ad regem eorū de tranſitus poteſtate miſerit, quia ab Eſau genus trahebant fratre Iacob, ex quo fiebat, vt Iſraelitas antiqua cognatione attingerent. Atque hoc eſt, quod Sulpicius [*ius ſanguinis*] dixit, rege verò tranſitum per fines ſuos non cōcedente, Moyſes ad Hor mōtem iter conuertit, & diligēter, ne belli cauſſam ei præberet, prouidit. ibi verò Moyſes fratrem ſuū Aaron pontificem amiſit, ac iuſſu Dei Eleazarum filium eius illi ſuffecit. Cum autem peruentum eſſet ad mōtē Hor, Moyſes bello prouocatus ab

Irad regē Chananæorum eū deuicit. Interim populus noua ſeditione commota fure re cœpit. Cum autem miſiſſet Dominus ignitos ſerpentes, qui plurimos enecarent, inde ad ſanitatem reuerſi, Moyſem, vt ſibi adeſſet, orarunt. Ille iuſſu Dei ſerpentē

etiam & Balac reges deuicit, & caſtra ſuper Iordanē haud lōgè ab Hiericho molitus eſt. Tunc aduerſus Madianitas certatum, victiq́ue & ſubacti ſunt.

fecit, & pro ſigno poſuit. quem cum percusſi aſpicerent, ſanabantur. cap. xxi. Quo ſigno myſtici crucem Chriſti præfiguratā dixerunt, quæ generis humani mortem extinxit. Demum multis peragratis terris, & multis in locis caſtris factis, miſit Moyſes legatos ad Sem regem Amorrhæorum, vt ſibi tranſire per fines ſuos liceret, quod cum non impetraſſet, arma intulit, atq; ei regnum ademit. Inde ad Baſan iter conuertit, & regem eius Og, aduerſus ſe venientem perculit, terramq́ue eius occupauit. Sulpicius autem putauit, [*Baſan*] eſſe nomen regis, vt eſt Balach, cū ſit regionis. Sic enim Græca uerſio. *Et conuerſo itinere aſcenderunt viam ferentem ad Baſan, & Og rex ipſius exijt in occurſum. Balach autem filius Sephor rex Moab, cum Iſraelitas in finibus Moabitarum caſtra poſuiſſe videret, metu perculſus, acciuit Balaam, qui Iſraelitis malediceret. qui aſina vectus obſtante angelo progredi non potuit. demum agnito angelo progreſſus pro maledictione benedictionem populo dedit.* Quare Balac neque laceſſiuit Iſraelitas bello, neque ab eis laceſſitus eſt, quod ſcriptura tradiderit, vt mirer, Sulpicium ſcripſiſſe, eum à Moyſe fuiſſe deuictum. addit ad extremum. [*Et caſtra ſuper Iordanem haud longè ab Hierico molitus eſt.*] quibus verbis expreſſit verba illa. cap. xx. *Victo rege Og profecti caſtrametati ſunt in campis Moab, ubi trans Iordanem Hiericho ſita eſt.* ideſt caſtra fixerunt cis Iordanem in ea parte, quæ reſpicit Hiericuntem vrbem trans Iordanem ſitam. Græci verò. *Caſtrametati ſunt apud Iordanem è regione Hiericuntis.* Interim xxiv millia Iſraelitarum occiſa iuſſu Dei à ſuis ſunt, quia cum mulieribus Madianitis fornicati fuerant. Feſtos etiam dies rurſus præcepit, & nominauit. cap. xxviii, & xxix. Numerorum. Inde [*aduerſus Madianitas certatum, victiq́; & ſubacti ſunt.*] Quod bellum narratur c. xxxi. Num. iuſſu Dei geſtum contra Madianitas ob fornicationem commiſſam, & quia deos ſuos adorandos Iſraelitis propoſuerāt.

Sequun-

Sequuntur inde multa Dei mandata ſuper diuiſione terræ Chanaam data Iſraelitis in campis Moab iuxta Iordanem è regiona Hericuntis anno quadrageſimo, poſtquam egreſſi erant ex Aegypto, vt ſcriptum eſt in extremis capitibus Numerorum, & primo Deuteronomij.

Moyſes mortuus eſt, cũ XL. in deſerto annos populo præfuiſſet. Ceterùm Hebræi ob hanc cauſſam tantò tempore in eremo fuiſſe tradũtur, donec omnes, qui verbis Dei non crediderãt, interirent. Excepto enim Ieſu & Chaleb, nemo vltra XX annos natus, Aegypto profectus, Iordanem tranſit. Ipſe Moyſes, vt terram promiſſam videret tãtùm, nec contingeret, peccato eius adſcribitur, quòd eo tẽpore, quo ſaxum ferire & aquam producere pręceptus eſt, poſt tot virtutum ſuarũ experimenta, dubitauerit. Deceſſit autem anno ætatis viceſimo & centeſimo. de ſepulchri loco parum compertum.

Moyſes mortuus eſt, cũ quadraginta in deſerto annos populo præfuiſſet.] Refert inde mortem Moyſis iam ſæpius illi à Deo denunciatam. Ea uerò tractatur cap. vltimo Deuterono. Hic liber, vt diximus, ſequitur Numeros, neque aliud fermè continet, quàm longã concionem Moyſis ad Iſraelitas. Nam cum eſſet in terra Moab iuxta Iordanem, & mortẽ ſibi imminere à Deo prædictam videret, neque enim Iordanem tranſiturus erat, populum alloquutus eſt, & oratione, quæ totum fermè Deuteronomij librũ complectitur, commemorauit beneficia à Deo in illos collata, & repetiuit præcepta legis, & iudicia ſibi à Deo in monte Sinai tradita, eaque vt ſanctè cuſtodirent, admonuit. Ioſue ſibi ſucceſſorem in ducatu deligit. Scripſit autem legem hanc, & tradidit eam ſacerdotibus filiis Leui, qui portabant arcã fœderis Domini, & cunctis ſenioribus, vt librum ponerent in latere Arcæ, præcepitq́; eis, vt ſeptimo quoque anno in anno Remiſſionis, in ſolemnitate Taber-

bernaculorum, populo uerba legis recitarent. Inde benedixit tribubus, ac montem Nebo iuſſu Dei aſcendit, ac terram inde promiſſam contemplatus eſt. dixitque Dominus ad eum. *Hæc eſt terra, pro qua iuraui Abraam, Iſaac, & Iacob dicens: Semini tuo dabo eam. Vidiſti eam oculis tuis, & non tranſibis ad illam. Ceterùm mortuus eſt ibi Moyſes iubente Domino, & ſepeliuit eum in valle terræ Moab contra Phogor, & non cognouit homo ſepulchrum eius uſq; in præſentem diem. Moyſes centum, & viginti annorum erat, quando mortuus eſt, non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti ſunt. Fleueruntq; eum filij Iſrael in campeſtribus Moab triginta diebus.* Hæc in toto Deuteronomio. quod inde nomen apud Græcos accepit, quòd ſecundam legis lationem contineat. nam prima duabus lapideis tabulis à Deo ſcriptis eſt mandata, & in arca ſeruata, ſecũda libro Deuteronomii à Moyſe ipſo conſcripto. Quod ait, [*Hebræos ob hanc cauſſam tanto tempore in eremo fuiſſe, donec omnes, qui verbo Dei non crediderunt, interirent.*] ea dixit Moyſes in concione vltima, de qua diximus. *Tempus autem*, inquit, *quo ambulauimus de Cadesbarne, vſque ad tranſitum torrentis Zared, triginta, & octo annorum fuit, donec conſumaretur omnis generatio hominũ bellatorum de caſtris, ſicut iurauerat Dominus, cuius manus fuit aduerſum eos, vt interirent de caſtrorum medio. poſtquam autem vniuerſi ceciderunt pugnatores, loquutus eſt ad me Dominus dicens. Tu tranſibis hodie terminos Moab.* Deuterono. cap. 11. Quod addit, [*Excepto Ieſu, & Chaleb, nemo vltra viginti annos natus Aegypto profectus Iordanem tranſiuit.*] idem Moyſes cap. xxxi. Deuteronom. dixit. *Centum viginti annorum ſum hodie. non poſſum vltra ingredi, & egredi, præſertim cum & Dominus dixerit mihi. Non tranſibis Iordanem iſtum, & Ioſue iſte tranſibit ante te.* Neminem autem tranſiſſe de maioribus natu, ſcriptum eſt in Ioſüe. cap. v.

IOSVE DVX ISRAELITARVM.

Moyſe mortuo.] Narratur inde reliquum expeditionis Iſraeliticæ ad terrã Chanaam expugnandam, quæ duce Ieſu, ſiue Ioſue Naue filio facta eſt. Ille verò cum exercitu Hebræorum Iordanem

Moyſe mortuo, ſumma rerum penes Ieſum Naue filium erat. Etenim illum ſibi Moyſes ſucceſſorem conſtituerat, virum virtutibus ſuis ſimil-

ſimillimum. Principio autem ſuſcepti imperii, dimiſſis per caſtra nuntiis, populum certiorem facit, frumẽtum vti pararent: triduoque proximo iter pronuntiat. Sed Iordanis flumen validiſſimum, tranſitum prohibebat: quia neque nauium copia pro tempore erat, neq; vadari fluuius poterat, qui tum pleno alueo ferebatur. Igitur arcam præferri à ſacerdotibus, eoſdemque aduerſo flumine conſiſtere iubet. Quo facto, inciſus Iordanis traditur: ita per ſiccũ copiæ traductæ.

nem tranſiuit, & terrã Chananæam à Deo promiſſam, deletis eius regibus, ſibi ſubiecit, atque eandem decem tribubus Iſrael diuiſit: atque hoc eſt argumentum eius libri, qui Ioſue dicitur, & Deuteronomium proximè ſequitur. Ceterùm Ieſus Naue noua quoque Ieſu Chriſti figura fuit. vt enim ille terram Chananęam promiſſam pro fligatis hoſtibus populo electo diuiſit, ſic Chriſtus, deuicto diabolo, ſedes cæli promiſſas fidelibus electis diſtribuit, vt S. Auguſtinus contra Fauſtum ſcribit libro XII. Conſtituit autem Moyſes Ioſue ſucceſſorem ſibi Deuterono. cap. XXXI his verbis. *Vocauit Moyſes Ioſue, & dixit ei coram omni Iſrael. Confortare, & eſto robuſtus. tu enim introduces populum iſtum in terram, quam daturum ſe patribus eorum, iurauit Dominus, & tu eam ſorte diuides.* Puto autẽ legendum apud Sulpiciũ. [*Virum uirtutibus ſui ſimillimum.*] non *ſuis.* Inde Ioſue à Deo promiſſione vetere confirmatus præcepit principibus populi dicens. *Tranſite per medium caſtrorum, & imperate populo, ac dicite. Præparate vobis cibaria, quoniam poſt diem tertium tranſibitis Iordanem, & intrabitis ad poſſidendam terram, quam Dominus Deus veſter daturus eſt vobis.* Quis autem cibus hic fuerit, neque enim mannam intelligere potuit, à doctis quæritur. [*frumentũ*] illud eſſe dixit Sulpicius ex ingenio. Quos idẽ nuncios vocauit, græcè eſt ſcribas. Quod addit. [*Sed Iordanis flumen ualidiſſimum tranſitum prohibebat, quia neque nauium copia pro tempore erat, neque vadari fluuius poterat, qui tum pleno alueo ferebatur.*] hoc totum ex ingenio Sulpicii dimanauit, vt oſtenderet rationem, qua populus anımem tantum

tempore

tempore alieno traiecerit. Illud enim eſt ſolum in ſcriptura. *Iordanis ripas aluei ſui tempore meſſis impleuerat*. De Iordane lege Plinium libro v. cap. xv. & Ioſephum de bello Iudaico libro III. cap. xviii. Docet inde Ioſue, quemadmodum Hebræi tutò traij cere amnem tumentem poſſint, nempe arcam Dei præcedentem ſequentes. Hoc autem ſumptum eſt ex cap. III. Ioſue ad ſuos. *Quando uideritis arcam fœderis Domini Dei veſtri, & ſacerdotes Leuiticæ ſtirpis portantes eam, vos quoque conſurgite, & ſequimini præcedentes*. Inde narratur, vt præcedentibus cum arca ſacerdotibus aquæ Iordanis receſſerint, atque ingreſſum, ac tranſitum exercitui Hebræo præbuerint, ſic enim inquit ſcriptura. *Sacerdotes, qui portabant arcam fœderis ſtabant ſuper ſiccam humum in medio Iordanis accincti, omniſq; populus per arentem alueum tranſibat*. Vt verò ante Moyſes Dei monitu percuſſum virga mare diſcidit, atq; ita populo, cedentibus in latera aquis, vclut in continenti, iter peruiũ fuit, ſic nunc Ioſue ſucceſſor eius præmiſſa arca fœderis Iordanis aquas incidit, ac ſiccato alueo populum tranſmiſit. Vnde Ioſue dixit. *Siccante Deo Domino noſtro aquas Iordanis in conſpectu noſtro, donec tranſiretis, ſicut fecerat prius in mari Rubro, quod ſiccauit, donec tranſiremus*. Quod autem dixit Sulpicius [*ſiccum*] ſcriptura dixit *Arentem alueum*. Ceterùm tranſgreſſus Iordanem Ioſue caſtra in loco poſuit, qui Galgala dictus eſt. atq; ibi monitu Dei eos circumcidit, qui nati fuerant, poſtquam egreſſio facta ex Aegypti finibus fuerat. quod præteriit Sulpicius.

Erat in his locis oppidũ.] Prima expeditio Ioſue trãs Iordanem fuit aduerſus oppidum Hiericuntem. De ſitu vrbis huius latè Ioſephus libro xvi. cap. iv. inquiens, abfuiſſe à Iordane ſtadia ſexaginta, à Hieroſolymis centum quinquaginta. Quod verò vertit Sulpicius [*muris validiſſimis munitum, neque expugnationi, neque obſidioni facile,*] id ex ingenio prompſit potius, quàm ex ſcriptura,

Erat in his locis opidum nomine Hiericho, muris validisſimis munitum, neq; expugnationi, neque obſidioni facile. Sed Ieſus Domino fretus, nõ armis, aut viribus vrbem aggreſſus, ferri arcã Dei circa muros iubet: Sacerdotesq; præire arcam, & tuba canere. Sed cum arca ſepties circumlata eſſet, muri ac

ri ac turres conciderunt:direptum opidum, atq; incenſum. Tum Ieſus Dominum traditur.

ra,quæ ſic habet. *Hiericho clauſa erat, atque munita timore filiorum Iſrael, & nullus egredi audebat, aut ingredi.* Quibus verbis ſignificatur, clauſas portas habuiſſe, ne quis ciuium temere exiret, aut fugam iniret, munitam verò fuiſſe, ne quis hoſtium ingredi poſſet. Quare difficilis mihi videtur fuiſſe ad expugnandum, at ad obſidendum non item. Quid eſt enim operoſum, eos obſidere, qui clauſi ita ſunt, vt exire non audeant? Quanquam autem vrbs inexpugnabilis erat, tamen capta eſt, verum non ope humana, ſed diuina. Nam Ioſue iuſſu Dei per ſex dies urbem exercitu circundedit, ſeptimo arcam ſepties circumtulit. cum ſacerdotes ſepteni præeuntes clangerent buccinis, ad ſonitum earum mœnia corruerunt. vrbs capta, & incenſa cum omnibus, quæ ibi inuenta ſunt. populus ad unũ interfectus. Hæc cap. VI. Ioſue. Quare quod inquit Sulpicius, [*oppidum direptum*,] falſum eſt, nam Ioſue mandarat, ne quidquam attingerent. & poſt additur. *Vrbem, & omnia, quæ inuenta ſunt in ea, ſuccenderunt, abſque auro, & argento, & vaſis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini conſecrarunt.* In ijs verò, quæ ſequuntur. [*Tum Ieſus Dominum traditur.*] deſunt nonnulla verba, quibus Ioſue vrbem Hiericuntis deuouit, quæ ſunt eodem capite. *In tempore illo imprecatus eſt Ioſue dicens, Maledictus vir coram Domino, qui ſuſcitauerit, & ædificauerit ciuitatem Hiericho.* Hæc autem urbis deuotio anathema ibi dicitur. quòd quæ Deo dicata ſint, ad homines pertinere nõ poſſint, & dira vota exitium conſequi ſoleat.

Inde aduerſus Geth ductus exercitus: locatiſque à tergo vrbis inſidiis, Ieſus metum ſimulans, terga hoſti dedit. Quo viſo, qui in opido erant, petentibus portis cedentibus inſtare. Ita hi

Inde aduerſus Geth ductus exercitus.] Altera expeditio fuit aduerſus Haienſes. Hæc vrbs in Hebraica lectione dicitur Hai, in Græca Gai. quam ſequutus Sulpicius uertit Geth. Vſus eſt autẽ Ioſue conſilio eiuſmodi. Poſuit inſidias à tergo oppidi, atque oppidũ aggreſſus ſimulato

ſimulato metu fugam arripuit. ciues ueram eſſe fugā arbitrati portis effuſi fugientes ſunt inſecuti. quod cum illi auidius faciunt, qui in inſidiis erant, vrbem intrarūt, atque omnibus cæſis regem etiam ſuſpendio affecerunt;

hi qui in inſidijs fuerant, vacuam vrbem cepere: cęſiq; omnes, abſq; vllius effugio: Rex captus, ſummoq; ſupplicio affectus.

ſuſpendium autem cum dico, crucis ſupplicium intelligo. ſic enim ibi. *Regem quoque vrbis ſuſpendit in patibulo, vſque ad veſperam, & ſolis occaſum, præcepitq; Ioſue; & depoſuerunt eius cadauer de cruce.* id verò ex lege, quæ eſt Deuteronomij. cap. XXI. & XXII.

Quod vbi vicinarum gētium.] Tertia expeditio fuit contra Gabaonitas, quarta verò contra reges eos, qui Gabaonitarum ſeruitutem vindicare armis conati ſunt. Res autem ita narratur cap. IX. Audita expugnatione oppidi Hai, finitimi reges omnes Hethæus, Amorrhæus, Chananęus, Pherezæus, Heuæus, & Iebuſæus in unum coierunt, vt vno animo contra Ioſue, Hebræoſque pugnarent. Gabaonitæ verò, qui vicini erant Hieroſolymis in tribu, quæ poſtea fuit Beniamin, nuncios miſerūt cum muneribus attritis, rogatiq; vnde eſſent, longe terrarum ſe venire mentiti ſūt. atque ita Hebræi iurati illis pepercerunt. poſtquam autem mendaciū agnouerunt, iureiurando, quominus du-

rius

Quod vbi vicinarum gentium regibus compertū eſt, in bellum conſpirant, Hebræos armis depellere. Verùm Gabaonitæ, gens valida, ex vrbe opulenta, vltrò ſe Hebræis dederunt, iuſſa facturos pollicentes: receptiq; in fidem, vt ligna, & aquam conueherent imperatum. Sed regibus proximarum vrbium deditio eorum, iras conciuerat. Itaque admotis copiis, opidum eorum Gabaoth nomine obſidione circūſiſtunt. Igitur opidani arctis rebus ſuis, nuntios ad Ieſum mittunt, obſeſſis vti ſuccurreret. Ita

ille

ille maturato itinere inopinantibus ſuperuenit, cæſaq; ad internecionem multa hoſtium millia. cum dies cædentes deficeret, noxq; uictis futura præſidio videretur, merito fidei dux Hebræus noctem auertit, dies perſeuerauit: ita nullum hoſtibus effugium fuit. Quinq; reges capti, interfecti ſunt. Eodem impetu vicinæ quoque vrbes imperio adiectę, regeſque earum perempti. Verùm quia omnia hæc in ordinem perſequi non fuit conſilium, dum breuitati ſtudemus, id modò annotã dum curauimus, xx. & nouẽ regna imperio Hebræorum ſubiecta.

rius in eos conſulerent, impediti ea ſeruitute mulctarunt, vt exercitui ligna, & aquam afferrent. Quo comperto, quinque reges eorum populorum exercitus ad vindicandum oppidum Gabaõ adduxerunt. contra quos auxilio Gabaonitarum Ioſue prodiit. atque in fugã actos die longiſſima facta profligauit. Quinque reges cum ſe in ſpeluncam rettuliſſent, extracti, ſuſpendio pœnas dedere. Reges autẽ hi fuerunt, Adoniſedec Hieruſalem, Obam Hebron, Pharas Hierimoth, Iaphia Lachis, & Dair Eglon. Eſt autem ſcire operæ pretium, terram, quam vocamus Chananæam, primum ab his populis eſſe cultam, Chananæis, Heuæis, Hethæis, Amorrhæis, Iebuſæis, Pherezæis, & Gergezæis. quibus deletis eam diuiſam eſſe duodecim tribubus Iſraelitarum, ac ſingulas partes ab eis appellatas fuiſſe. poſtremò in tres quaſi diuiſam, Iudæam, Samariam, & Galilæam. quibus addi quoque Idumæa, & Palæſtina poteſt, poſtquam Iudæorum ſacra ſuſceperũt. Sed de his poſterioribus infra ſæpius. Cum autẽ dixit. [*Meritò fidei dux Hebræus noctem auertit, dies perſeuerauit.*] expreſſit uerba illa. *Dixit Ioſue, Sol contra Gabaon ne mouearis, & Luna contra vallem Aialon, ſteteruntq; Sol, & Luna, donec vlciſceretur ſe gens de inimicis ſuis. Stetit itaque in medio cæli, & non feſtinauit occumbere ſpatio vnius diei. non fuit antea, & poſtea tam longa dies, obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Iſrael.* Vnde in Eccleſiaſt. ſcriptum eſt cap. XLVI. *An non in iracundia eius impeditus eſt ſol, & vna dies*

facta

facta eſt, vt duo? & apud S. Auguſtinum libro xxi. de Ciuitate Dei, cap. viii. *Nunc in diuinis libris legimus, etiam ſolem ipſum ſtetiſſe, cum hoc à Domino petiſſet vir ſanctus Ieſus Naue, donec cœptũ prælium victoria terminaret.* Hæc eſt autem fides, de qua S. Paulus ad Hebræos. *Fide, muri Hiericho corruerunt circuitu dierum ſeptem,* Nomina verò regum, & vrbium deuictarum ſunt cap. xi. & xii. quæ multis expeditionibus geſta, non ſolum Sulpicius, ſed neque ſcriptura ſigillatim eſt perſecuta. Quod autem inquit, [*xx. & ix. regna Imperio Hebræorum ſubiecta.*] Legendum eſt xxxi. vt, non viginti nouem, ſed triginta vnum, ſit. Sic enim ſcriptura enumeratis ſingulis regibus concludit, [*omnes reges triginta vnus.*] error ex notis natus.

Quorum terra per vndecim tribus viritim diſtributa eſt. Leuitis enim in ſacerdotiũ aſſumptis, nulla portio data, quò libentius ſeruirent Deo. Equidem hoc exemplum non tacitus præterierim, legendumque miniſtris Eccleſiarum libẽter ingeſſerim. Etenim præcepti huius non ſolùm immemores, ſed etiam ignari mihi videntur: tanta hoc tempore animos eorum habendi cupido veluti tabes inceſſit: inhiant poſſesſionibus, prædia excolunt, auro incubant, emunt venduntq; quæſtui per omnia ſtudent. At ſi qui melioris propoſiti viden-

[Quorum terra per vndecim tribus diſtributa ē.] Parta, pacataq; terra à Deo ſibi promiſſa, Ioſue eam ſorte diuiſit tribubus Iſraelitarum, quæ tredecim erant. nam duodecim fuerant filij Iſrael, & pro Ioſeph duo filij eius Manaſſes, & Ephraim ſubſtituti fuerant. Ex horum autem numero, tribu Leui exempta, relictæ sũt duodecim. his verò duodecim terra diuiſa eſt, nam Leui nulla terra eſt aſsignata, ſed vrbes tantùm quadraginta octo. Ac primum quidem Ruben, & Gad & dimidia tribus Manaſsis terram à Moyſe trãs Iordanem partam adeptæ ſunt. reliquam verò cis Iordanem reliquæ, nempe Simeon, Iudas, Iſſachar, Zabulon, Aſer, Dan, Nephtalim, Beniamin, & altera dimidia Manaſsis, & Ephraim

videntur, neque poſſidentes, neque negotiãtes, quod eſt multò turpius, ſedentes munera exſpectant, atque omne vitæ decus mercede corruptum habent, dũ quã ſi venalem præferunt ſanctitatem. Sed longiùs, quàm volui, egreſſus ſum, dum me temporum noſtrorũ piget, tædetque. Ad incæptum redeo.

Ephraim. Sulp. XII. in totũ putauit eſſe tribus, quia XII. fuerant filij Iſrael, atque vndecim tantum terram eſſe diuiſam. Quod ne cui admirationem afferret, addit, [*nam Leuitis nihil terræ eſt attributum.*] oblitus ſcriptum ita eſſe cap. XIV. *Leuitæ nihil terræ acceperunt inter fratres ſuos, ſed in eorum ſucceſſerunt locum filij Ioſeph in duas diuiſi tribus Manaſſe, & Ephraim.* tribum autem Leui XIII eſſe apparet etiam ex eo, quod ſcripſit S. Auguſtinus lib. XX. de Ciuit. Dei. cap. V. *Non quia dictum eſt, Iudicantes* XII *tribus Iſrael, tribus Leui, quæ* XIII *eſt, ab eis iudicanda non erit.* rectius ergo dixiſſet, duodecim. nam Leuitæ propriæ terrę ſortem non habuere, ſed in alienis ſortibus vrbes habitauere. quare Leuitæ eis tribubus attributi ſunt, in quibus conſedere.

Leuitis enim in ſacerdotium aſſumptis nulla portio data, quo liberius ſeruirent Deo.] Hoc Deus Moyſi primum præcepit, his verbis Deuteronomij cap. XVIII. *Non habebunt ſacerdotes, & Leuitæ, & omnes, qui de eadem tribu ſunt, partem, & hæreditatem cum reliquo Iſrael, quia ſacrificia Domini, & oblationes eius comedent, & nihil aliud accipien: de poſſeſsione fratrum ſuorum. Dominus enim ipſe eſt hæreditas eorum.* Quod autem Deus præcepit Moyſi, id executus eſt Ioſue cap. XIII. Sic enim inquit. *Tribui autem Leui non dedit poſſeſſionẽ, ſed ſacrificia, et victimas Domini Dei Iſrael, ipſa eſt hæreditas eius, ſicut locutus eſt illi.* & cap. XIV. *Nec acceperunt Leuitæ aliam in terra partem, niſi vrbes ad habitandum, & ſuburbana earum ad alenda iumenta, & pecora ſua.* Quare illud, [*Quo liberius ſeruirent Deo,*] videtur Sulpicius ex ingenio ſuo, non ex diuina exprompſiſſe ſcripturà. Quod enim inquit ſcriptura, *Dominum eſſe hæreditatem Leuitarum,* non id ſignificat, quod ille prodit. Quoniã autẽ Clerus eſt hæreditas græcè, propterea hinc clerici nomen apud Chriſtianos inuenerunt, quia hęreditatẽ Domini adepti

adepti ſunt. & quia cleros hæreditatem, & ſortem ſignificat, hinc fratres à Latinis conſortes dicti ſunt, qui ſimul indiuiſa hæreditate agunt. Opportunè inde carpit clericos ſui temporis, qui contra Dei mandata hęreditatem ſuam nō Deum conſtituiſſent, ſed prædia, aurum, & diuitias: atque aut eis parandis enixè operam darent, aut quieſcentes, aliena munera expectarent, & ſanctitatem quaſi venalem haberent. Vixit autem, & ſcripſit anno Chriſti, quadringenteſimo, vt mirum eſſe videatur, quàm citò veteris mores eccleſiæ lapſi ſint.

Igitur, vt ſupra dixi, diuiſo per tribus captiuo ſolo, pace ſumma Hebræi perfruebantur, finitimis bello territis, tot victorijs nobiles armis nemine audente tentare. Eodem tractu Ieſus mortuus eſt, anno ætatis decimo & centeſimo. De imperij autem eius tempore parum definio. Frequens tamen opinio eſt, XX, & VII. annis eum Hebræis præfuiſſe. Quod ſi ita eſt, à mundi exordio in exceſſum eius anni ſunt III. DCCCLXXX, & IIII.

Igitur, vt ſupra dixi, diuiſo per tribus] Pacem demum, & mortem Ioſue conſequutam oſtendit. Prętermiſit autem, Ioſue ex Dei mandato, quod etiam Moyſi fuerat nunciatum, conſtituiſſe ſex vrbes, in quas confugere poſſent, qui imprudentes cædem feciſſent. quo ibi tuti ab iniuria propinquorum occiſi hominis eſſent, quandiu cauſam ſuam apud Synagogā, Concilium ve probaſſent, aut pontifex, ſub quo cædes ea facta fuiſſet, mortem oppetijſſet. omiſit etiam, vt Leuitis oppida XLVIII inter alias tribus aſſignata ſint, vt eas incolerent, & ſuburbana eorum, quo armenta ſua alere poſſent. inter cæteras vero vrbes datæ ſunt, quas refugij, aut exilij vrbes dixerunt. Qua re narrata inde pergit ſcriptura. *Dataq́, eſt à Deo pax in omnes per circuitum, nulluſq́, eis hoſtium reſiſtere auſus eſt, ſed victi in eorum ditionem redacti ſunt.* cap. XXI. Demum Ioſue quoque mortuus eſt annos centum decem natus. Quot vero annos ducatum geſſerit, ſcriptura non adijcit. Sulpicius XXVII annos pleroſque ei tribuiſſe

buiſſe ſcribit. quod credo ab Euſebio ſumpſit. nam Ioſephus tantùm viginti quinque agnoſcit. S. autem Auguſtinus cum Sulpicio ſenſit libro XVIII. de Ciu. cap. XI.

QVOD *ſi ita eſt, à mundi exordio in exceſſum eius anni ſunt* III DCCCLXXXXIIII.] Hæc ſumma apud Sulpicium ſic concipitur ex ijs, quæ dicta ſunt.

Ab Adam ad diluuium, anni 2242. A diluuio ad ortum Abrahæ 1070. Ab ortu Abrahæ ad mortem Ioſeph 370. Seruitus Aegyptia annorum 144. Manſio in deſerto an. 40. Ioſue annis. 27. Summa eſt annorum 3893.

RESP. AD IVDICES TRANSLATA.

Ieſu mortuo, populus ſine duce agebat. Sed cùm aduerſus Chananæos bellandũ eſſet, dux belli Iudas aſſumptus eſt. Huius ductu res proſperè geſtæ. Domi militięque ſummum otium: populus aut ſubactis, aut per deditionẽ acceptis gentibus, imperitabat. Inde, vt ſemper fieri ſecundis rebus ſolet, morum diſciplinæque immemor, matrimonia ex victis aſſumere, paullatimque externos mores trahere, ac mox profano ritu idolis ſacrificare occepit. Adeò cuncta cum externis ſocietas perniciosa eſt. quæ Deus longè antè proſpi-

[Ieſu mortuo, populus ſine duce agebat.] Hoc in loco Reſp. à Deo inſtituta incipit, re à ducibus ad Iudiçes traducta, poſtquam in terra promiſſa ſedes collocarunt. Qua de re ſic apoſtolus. *Poſt deſtructas ſeptem gentes in terra Chanaam, & terram ſorte diſtributã Deus dedit Iudices populo.* Hæc hiſtoria mandata eſt ei libro, qui à Græcis Iudices dicitur. in quo nomina, resque geſtæ ipſorum Iudicum explanantur. Non ſtatim tamen poſt mortem Ioſue Iudices creati, ſed interregnũ extitit. quod eſt tempus illud, quod vocat Ioſephus Ariſtocratiam. Ante Iudices autem bellum aduerſus Chananęos eſt geſtum. de quo ſic primo Iudicum. *Poſt mortem Ioſue conſuluere filij Iſrael Dominum dicentes. quis aſcen-*

aſcendet ante nos contra Chananæum, & erit dux belli? Dixitq; Dominus, Iudas aſcendet. ecce tradidi terram in manus eius. Et ait Iudas Simeoni fratri ſuo. Aſcende mecum in ſortem meam, & pugna contra Chananæum, & ego pergam tecum in ſortem tuam.

ciens, ſalubri Hebræos reſponſo inſtruxerat, deuictas gentes vt internecioni darent. Sed plebs cupida dominandi, imperare victis cũ pernicie malebat.

Ioſephus autem interpretatur, ducatum belli traditum eſſe non viro alicui nomine Iudæ, ſed tribui Iudæ, quę tribum Symeonis aſſumpſerit. quem ſequitur S. Auguſtinus in Quæſtionibus ſuper Iudices. Itaque [*eius ductu res proſperè geſtæ.*] Nam & Chananæum, Iebuſæum, & Pherezæum ſubegerunt, & vrbem Hieruſalem captam incenderũt, & Gazam, Aſcalonem, & Accaronem Palæſtinis eripuerunt. cap. I. præter eas vero vrbes habuere & Palæſtini Azotum, & Geth vrbes inſignes. manſere inde in pace Palæſtini vſque ad tempora Ieptæ Iudicis. Quod addit, [*Domi, militiæq; ſummum ocium. populus aut ſubactis, aut per deditionem acceptis gentibus imperitabat.*] hoc ex veriſimili protulit, non ex ſcriptura. probabile enim coniectura videtur, tot regibus, nationibusque deuictis, Hebræos ocium domi, atque militiæ agitaſſe. vnde poſt morum, ac diſciplinæ deprauatio conſequuta ſit.

[*Inde, vt ſemper fieri ſecundis rebus ſolet, morum, diſciplinæq; immemor, matrimonia ex victis aſſumere, paullatimq; externos mores trahere, ac mox profano ritu idolis ſacrificare occepit.*] Hebræi inde exteris populis in poteſtatem adductis, illud contra Dei mandata fecerunt, quòd eos, quos delere debebant, incolumes conſeruarunt, & intra eos habitarunt. Qua de re ab angelo increpiti peccatum ſuum luxerunt. cap. II Mortuis verò patribus illis, exorti alij ſunt, qui Dominum ignorantes malum in conſpectu eius fecerunt, & Baali ſeruierunt, ac filias eorum ſibi deſponderunt, & ſuas eis collocarunt, & Deis eorum ſeruierunt. cap. I. & III. Iud.

[*Quæ Deus longè ante proſpiciens ſalubri Hebræos reſponſo inſtruxerat, deuictas gentes vt internecioni darent.*] Mandata Dei, quæ illi neglexerunt, tradita fuerant cap. XXIII. Exodi his verbis. *Angelus introducet te ad Amorrhæum, & Ethæum, & Pherezæum, Chananæumq;, & Heuæum, & Iebuſæum, quos ego conteram. non adorabis*

Deos

Deos eorum. & confringes ſtatuas eorum. non inibis cum eis fœdus, nec cum dijs eorum. non habitent in terra tua, ne forte peccare te faciant in me, ſi ſeruieris dijs eorum, quod tibi certè erit in ſcandalum. S. Auguſtinus confictas hoc tempore fabulas Deorum à Græcis fuiſſe tradidit. lib. XVIII. de Ciuitate Dei.

Sed plebs cupida dominandi imperare victis cum pernicie malebat] Quippe, vt ibidem ſcriptum eſt, *parcentes victis ſequuti ſunt Deos populorum, qui habitabant circa ſe, & adorauerunt eos, & ad iracundiam concitauerunt Dominum, dimittentes eum, & ſeruientes Baal, & Aſtaroth.*

GOTHONIEL IVDEX.

Igitur cùm relicto Deo idola colerent, deſtituti diuino auxilio, à rege Meſopotamiæ uicti, & ſubacti, VII annis captiuitatem pependerunt: donec Gothoniel duce in libertatem reſtituti, per quinquaginta annos rerum potiti ſunt.

Igitur cũ relicto Deo.] Inde impietatem Iudæorum ſuſceptam iuſta Deus ira vindicauit, poſt pænitentia cognita eis ignouit, ac iudicem ad inimicos repellendos dedit. Hoc autem totũ his verbis expreſſũ eſt cap. III. Iud. *Fecerunt malum in conſpectu Domini, & obliti ſunt Dei ſui, ſeruientes Baali, & Aſtaroth. iratusq́; contra Iſrael Dominus in manus Cuſan raſathaim regis Meſopotamiæ tradidit. ſeruieruntq́; ei octo annis. Et clamauerunt ad Dominum. qui ſuſcitauit eis ſaluatorem, & liberauit eos, Othoniel videlicet, filium Cenez, fuitq́; in eo ſpiritus Domini, & iudicauit Iſrael, egreſſusq́; eſt ad pugnam, & tradidit Dominus in manus eius Cuſan raſathain regem Syriæ, & oppreſſit eum. quieuitq́; terra quadraginta annis, & mortuus eſt Othoniel.* In his hæc animaduertenda. Qui ab Hebrę̈o dicitur Othoniel, à Græco dici Gothoniel, quod ſequutus eſt Sulpicius. Regem verò Cuſan raſathain appellari à Ioſepho Cuſathrem Aſſyriorum regem. Sulpicium porro contra vtriuſque verſionis auctoritatem quinquaginta annorum numerum edidiſſe. idque ex ſequenti eius ſupputatione tenendum eſſe. eum vero numerum non ſoli Gothonielis magiſtratui tribuendum eſſe, ſed totum tempus complexum eſ-

ſe, quod à morte Ioſue ad mortem Gothonielis effluxit. Quod apertè Euſebius his verbis admonuit. *Hebræorum primus Iudex ex tribu Iuda Gothoniel an.* XL. *poſt mortem Ieſu tenuerunt ſubiectos Hebræos alienigenæ annis octo, qui iunguntur Gothonielis temporibus ſecundùm Hebræorum traditiones.* Idem S. Auguſtinus, & fermè alij omnes ſenſerunt. Quin etiam S. Auguſtinus legit *Baali, & Aſtarthibus*, exponitq; Ioui, & Iunonibus. Ioſeph autem vocat *Baal* Idolum, *Baalim* Baalis templum.

ADON IVDEX.

Rurſumque corrupti lon gæ pacis malo, idolis litauerunt. Moxque aderat pœna peccantibus. ab Eglo enim rege Moabitarum deuicti, duodeuiginti annis ſeruierunt, donec inſtinctu Dei Adon regem hoſtium dolo interemit, contractoque tumultuario exercitu libertatem armis vindicauit. Idē per LXXX annos in pace Hebræis præfuit.

Rurſumque corrupti.] Mortuo inde Gothoniele, Hebræi ſine Iudice agentes malum in cōſpectu Domini fecerunt, ideſt ab illo ad externos Deos defecerunt. itaque Dei voluntate ab Eglo Moabitarum rege ſubacti XVIII annos ſeruierunt. Tum Adon, qui & Aod, & Iudas dicitur, legatus ad regem miſſus, ſecreti colloquij copia poſtulata, ipſum manu ſiniſtra, qua æquè utebatur, ac dextera, pemit. deinde comparato exercitu Moabitas adortus, decem millibus interfectis gentem deleuit. & quieuit terra octoginta annis. Hæc cap. III. Hanc autem annorum ſummam Euſebius in id tempus totum contulit, quod eſt à morte Gothonielis vſque ad obitum Aod. ſic ſcribens. *Poſt Gothonielem Iudicem Aoth Hebræorum Iudex annos* LXX. *Poſt Gothonielem Hebræos habuerunt alienigenæ ſubiectos armis annis* XVIII. *qui copulantur temporibus Aoth ſecundùm Iudæorum traditiones.* Sūt tamen qui illos annos ab his diſtinguant.

SEMIGAR IVDEX.

Huic Semigar ſucceſſit: hicq; aduerſus Allophylos congreſſus, ſecundum euentu prœlium fecit.

Huic Semigar ſucceſſit.] Eodem cap. *Poſt hunc Samgar filius Anath, qui percuſſit de Philiſtijm ſexcentos uiros uomere. & ipſe quoque defendit Iſrael*. Hic anno primo principatus obijt, teſte Ioſeph. Philiſtijm à ſeptuaginta interpretibus Allophyli, ideſt alienigenæ verſi ſunt, quos ſequutus eſt Sulpicius Euſebius hunc præterijt.

BARAC, ET DEBORA IVDICES.

Rurſumque Hebræos ſectantes idola, rex Chananæorum Iabin nomine ſubiugauit, grauisſimamq; in eos per xx. annos dominationem exercuit: donec priſtinum Debbora mulier ſtatum reddidit. Adeò nihil ſpei in eorũ ducibus erat, vt muliebri auxilio defenderentur. Quamquam hæc in typum Eccleſiæ forma præmiſſa ſit, cuius auxilio captiuitas eſt depulſa. Sub hac duce, vel iudice XL. annis Hebræi fuerunt.

Rurſumque Hebræos.] Sequuntur Barac, & Debora Iudices ex tribu Effraim, & Nephtalim. de quibus deinceps ſic in libro Iudicum cap. v. *Poſt obitum Semigar Iabin rex Chanaam, qui regnauit in Aſor, duce Siſara, Hebræos malum in conſpectu Domini facientes ſubegit, ac per viginti annos ſeruitute oppreſſit. Debora verò prophetis, quæ iudicabat populum illo tempore, vocauit Barac, & contra Siſaram miſit, ita vt ei ſe ſociũ expeditionis adiunxerit. Ita Siſara victo, atque extincto, opes Iabin fractæ, & pax Hebræis eſt reſtituta. Per quadraginta annos terra quieuit*. Et hęc annorum ſumma totum tempus inter Samgar, & Deboram eſt complexum, teſte Euſebio ſic ſcribente. *Debora ex tribu Effrem. Barach de tribu Nephtalim annos quadraginta. Poſt Aoth in ditionem Hebræos redigunt alienigenæ annos viginti, qui coniun-*

guntur temporibus Deboræ, & Barach ſecundùm Iudæorum traditiones. Cum autem addit, [*Quanquam hæc in typum eccleſiæ præmiſſa ſit, cuius auxilio captiuitas eſt depulſa.*] Credo, Sulpicium ſignificare, quòd ſcribit S. Auguſtinus interpretans illud Salomonis, *Mulierem fortem quis inueniet? nempe mulierem fortem eſſe eccleſiam, difficultatem inueniendi, non impoſſibilitatem intelligens.*

GEDEON IVDEX.

Rurſumque ob peccata Madianitis traditi, duro imperio habebantur, afflictique malo ſeruitutis diuinũ auxilium implorauerunt. Ita ſemper in ſecundis rebus immemores cæleſtium beneficiorum, idolis ſupplicabant: in aduerſis, Deo. Vnde cùm reputare in animo ſoleo, populum tot beneficiis Dei obligatum, tot cladibus, cùm peccaret, coercitum, expertumq; & miſericordiam & ſeueritatem Dei, nequaquam emendatum: & cùm ſemper veniã erroris acciperet, ſemper peccaſſe poſt veniam: nihil mirum videri poteſt, Chriſtum ab his non eſſe receptum, cùm iam inde ab initio toties in Domino rebelles

Rurſumque ob peccata.] Rurſus poſt mortem Deboræ cum ſe ad cultum idolorum recepiſſent; oppreſſi ſunt à Madianitis per ſeptẽ annos. quare ad Deum implorandum, vt ante, conuerſi, opem eius obtinuerunt, Gedeone duce validiſſimo dato. in eodem libro cap. VI.

Ita ſemper in ſecundis rebus immemores cæleſtium beneficiorum, idolis ſupplicabant, in aduerſis Deo.] Hanc ſententiam ſic expreſſit S. Auguſtinus libro XVIII. cap. XIII. de Ciuitate Dei. ex cap. 2. Iud. *Iudicum temporibus alternauerunt apud Hebræos, & humilitates laborum pro peccatis eorum, & proſperitates conſolationum propter miſerationem Dei.* Addit inde Sulpicius per excurſum haud mirandum eſſe, ſi Iudæi Chriſtũ non receperunt, cum neque Deum receperint, cuius eximiam iuſtitiam, ac miſericordiã toties experti eſſent, ac poſt tam multa peccata ve-

les deprehendantur : magiſque mirum eſt, illis ſemper peccantibus, nunquam Dei, ſi quando eum implorauerunt, defuiſſe clementiam. Igitur cùm eis, vt ſupra retulimus, Madianitæ dominarentur, conuerſi ad Dominum, miſericordiam ſolitam flagitantes, impetrauerunt. Erat in Hebræis Gedeon quidam nomine, vir iuſtus, & carus Domino, acceptuſque. huic angelus de campo meſsis domum reuertenti aſtitit: Dominus, inquit, tecum, potẽs in virtute. At ille voce humili, non eſſe in ſe Dominũ ingemiſcebat; ſiquidem populum captiuitas premeret: virtutumque Domini, qui eos de terra Aegypti eduxerat, flens recordabatur. Tum angelus: Vade, inquit, in hoc ſpiritu, quo locutus es, & populum de captiuitate eripe. Ille verò abnuere, ſe infractis ſuorũ uiribus, cùm ipſe minimus eſſet,

veniam tam ſæpe obtinuiſſent. Hebræis porrò dubiis ſuis in rebus auxilium à Deo poſtulantibus aduerſus Madianitas, qui adiunctis Amalecitis traiecto Iordane, in ſe irruerant, Deus non deſuit, atque hominem Gedeonem excitauit, miſſo ad eum angelo, cùm frumentum in torculari purgaret. is XXXII millia militum comparauit, deinde monitus à Deo, eam nimiam multitudinem eſſe, Hebræos viribus ſuis, non diuino auxilio victoriã tributuros, poteſtatem abire volentibus dedit. ita decem millia remanſere. ex quibus Deus monuit, vt trecentos tantùm retineret, atque eo numero adortus hoſtes CXX millia eorum cæcidit, ac XV cepit. Ibidem cap. VII. Quod ait. [*Dominus tecum potens in virtute.*] Græcam tranſlationem expreſsit, quam ſequitur S. Auguſti. inquiens. *Quod angelus dixit ád Gedeõ, Dominus tecum, potens in fortitudine, nominatiuus caſus eſt, non vocatiuus; hoc eſt, Dominus potens tecum eſt, non tu potens.* Videtur autem conſultò reprobaſſe lectionem Hebraicam, quæ habet. *Dominus tecum virorum fortiſſime.* cap. VII. Verba verò, quibus abnuit, hæc ſunt. *Obſecro*

cro mi Domine, in quo liberabo Iſrael? ecce familia mea infirma eſt in Manaſſe, et ego minimus in domo patris mei. Græci verò ita. *In quo ego ſeruabo Iſrael? Ecce chilias mea humilior eſt in Manaſſe, & ego ſum minor in domo patris mei.* Quibus verbis, teſte S. Auguſtino, ſignificat, ſe fuiſſe Chiliarchum in tribu Manaſſe, ideſt præfectũ mille hominibus, eamque Chiliadem infirmis viribus, & ſe imbecillum in domo patris ſui fuiſſe. Ex quo apparet, in Hebraica verſione nõ rectè familiam pro Chiliade eſſe expreſſam, nec Sulpiciũ perſpicuè reddidiſſe. Ibidem cap. VII. *Perfectoq; ſacrificio.*]Quippe coxit hœdum, & de farinę modio azymos panes, carnemq; ponens in caniſtro, & ius carniũ mittens in ollam, tulit omnia ſub quercu, & obtulit Deo. ex quo apparet ſacrificium feciſſe in Excelſo. Quæritur autem, cur ſacrificium fecerit contra iuſſa Dei extra tabernaculum, quod tunc erat in Silo. Reſpondetur, permiſſu Dei id feciſſe. nam ſæpe extra tabernaculum etiã ab alijs factum eſt ſacrũ. ſed quia Dei voluntate factum eſt, gratum fuit. non enim Deus leges ſibi præſcripſit, ſed

eſſet, tantum onus ſuſcipere: perſtare contrà angelus, Ne dubitaret poſſe fieri, quæ Dominus loquebatur. Perfecto igitur ſacrificio, dirutaque ara, quam Baalis idolo Madianitæ ſacrauerant, ad ſuos profectus, caſtra caſtris hoſtium contulit. Sed Madianitis etiam gens Amalech ſe coniunxerat. Gedeon verò non amplius quàm ad triginta, & II. millia exercitum parauerat. Sed priuſquàm cõfligeret, Deus ad eum locutus eſt, nimiam eſſe hãc multitudinem, quam in prœliũ vellet educere: Hebræos pro ſolita perfidia euẽtum pugnæ non Deo, ſed virtuti ſuæ daturos. itaq; daret volentibus diſcedendi poteſtatem. quod vbi populo diuulgatum, XX. & II. à caſtris receſſerunt. Sed ex X. millibus, quæ reſederant, admonitus à Domino, non amplius quàm trecẽtos tenuit: reliquos ab armis dimiſit. ita

ita media uigilia caſtra hoſtium ingreſſus, iuſſis omnibus tuba canere, magnum terrorem iniecit: neq; cuiquam reſiſtēdi animus fuit, turpi fuga, quò quiſque potuit, dilapſis. Sed occurrentibus omni ex parte Hebræis, paſſim fugientes cadunt. Reges Gedeon perſecutus vltra Iordanem, comprehenſos neci dedit. Ea pugna centum & xx. ex hoſtibus cæſa, xv. capta tradunt. Tunc cōſenſu omnium Gedeoni, vt princeps populi eſſet, delatum. Quòd ille aſpernatus, communi iure cum ciuibus viuere, quàm præeſſe ſuis, maluit. Depulſa igitur captiuitate, quæ ſeptem annos populum cōtinuerat, pax per xl. annos fuit.

ſed hominibus. tanta verò conſuetudo per hæc tempora increbuit ſacrificandi extra tabernaculum, vt etiam Salomon rex in collibus excelſis id fecerit, nec tamen reprobatus à Deo ſit. Deus enim ſuſtinuit, non vetuit conſuetudinem ſacrificandi extra tabernaculum, & poſtea extra templum, quod ſucceſſit tabernaculo, dummodo ſibi, non dijs alienis id fieret. cuius rei multa exempla videbimus in Regibus. Hæc S. Auguſt. in lib. Iudicū.

Sed ex decem millibus, quæ reſenderant, admonitus à Domino, non amplius, quam trecentos, tenuit.] Omiſit dicere, quomodo eos tenuerit, & artem à Deo præmonſtratam adhibuerit. nimirū omnes, qui curuatis genibus aquam ex amne hauſerant, reſpuit, trecentos verò, qui manibus aquas in os proieciſſent, & more canum bibiſſent, retinuit. Significat autem ſelegiſſe eos, qui magis contemnendi eſſent, & mores canum referrent, vt maior Dei virtus appareret. Cùm autem adiecit. [*Iuſſis omnibus tuba canere, magnum terrorem iniecit.*] Concidit nimis rei præclaræ narrationem, quæ eſt cap. VII. *Cæperunt buccinis clangere, & complodere inter ſe lagenas, cùmq; per gyrum caſtrorum in tribus perſonarent locis, & hydrias confregiſſent, tenuiſſent ſiniſtris manibus lampades, & dextris ſonarent tubas, clamauerunt, Gladius Domini, & Gedeonis. omnia itaque caſtra turbata ſunt, & vociferantes, vlu-*

lan-

lanteſq; fugerunt. Ex quibus apparet, quàm multa ab Sulpicio, breuitatis gratia ſint omiſſa. At cùm addit. [*Reges Gedeon perſecutus vltra Iordanem.*] Reges intelligit Madianitem, & Amalecitem, qui conſociatis armis, Iordane ſuperato, Hebræos inuaſerant.

Tunc conſenſu omnium Gedeoni, vt princeps populi eſſet, delatum. quod ille aſpernatus communi iure cum ceteris viuere, quàm præeſſe ſuis, maluit.] Quanquam autem negauit ſe præfuturum, tamen præfuit, vt ſcribit Ioſephus, annis quadraginta, exprimens verba ſcripturæ cap. VIII. *Quieuit terra per quadraginta annos, quibus Gedeon præfuit.* Quod idem ſenſit Euſebius ſcribens. *Gedeon iudex annis quadraginta. Poſt Deboram Hebreos in ditionem redigunt alienigenæ annis ſeptem, qui coniuncti ſunt temporibus Gedeonis ſecundùm Iudæorum traditiones.*

ABIMELEC IVDEX

Sed defuncto Gedeoni, filius eius Abimelech, ex concubina ortus, fratribus interemptis, peſſimis quibuſque conſentientibus, & maximè Sichimorum principibus operam ei nauantibus, regnum occupauit. Iſque diſcordiis ciuilibus exercitus, cùm ſuos bello premeret, turrim quandam in quam ſe amiſſo opido fugientes receperant, expugnare aggreſſus, dum incautius ſubit, ſaxo à muliere ictus periit, cùm triennio imperium tenuiſſet.

Sed defuncto Gedeone.] Gedeoni ſucceſſit Abimelec filius nothus hoc modo. Is ſeptuaginta fratres ſuos legitimos interfecit in vrbe Sichem, ac ciuibus ipſis Sichimitis opem ferentibus principatum ſibi aſciuit. Inde Sichimitæ fratrum cædem ei obijcietes ab illo defecerũt, cumque ex vrbe depulerunt. cuius belli ſocium Zebul in primis ſe præbuit. Abimelec autem parato exercitu eorum vrbem recepit, atque euertit. inde ad turrim oppidi Thebes pugnans à muliere fragmento molæ percuſſus eſt triennio, poſtquam præeſſe poſt patrem cœperat. cap. IX. Iud.

THOLA

THOLA IVDEX.

Huic ſucceſsit Thola, qui duobus & xx. annis regno potitus eſt.

Huic ſucceſsit Thola.] Sic cap. x. *Poſt Abimelec ſurrexit Thola filius Phua patrui Abimelec, qui habitauit in Samir montis Effraim, & iudicauit Iſraelem viginti tribus annis*. Conſentiunt autem in numero annorum ambæ verſiones. Euſebium Sulpicius eſt ſequutus.

IAIR IVDEX.

Poſt hunc Iaïr fuit, qui cùm æquè viginti & duos annos principatum obtinuiſſet.

Poſt hunc Iair fuit, qui cũ æquè viginti annos principatum obtinuiſſet.] Idem ſcriptum eſt cap. IX. neque aliud amplius.

IEPTA IVDEX.

Populus relicto Domino idolis ſe mancipauit. Obq; id Iſraelitæ ſubacti ſunt ab Allophylis & Ammonitis, duoque de xx annis ſub eorum imperio fuerunt. Quo tempore eis Dominum inuocantibus, diuinum ſcilicet reſponſum redditũ eſt: Simulachra potius inuocarent, ſe non vltrà miſericordiam ingratis præſtiturum. At illi flentes culpam fateri, & precari veniam, abiectiſq;

Populus relicto Domino] Tranſit ad Ieptæ principatũ multis rebus inſignem. Mortuo enim Iaire Hebræi, cum ſine duce eſſent, ad cultum idolorum Baal, & Aſtaroth ſe rettulerunt. Itaque iratus Deus tradidit eos in ditionem Palæſtinorum, & Ammonitarum, afflictiq; ſunt admodum omnes, qui trans Iordanem incolebant in terra Amorrhęi per annos octodecim. quin etiam Ammonitæ traiecto Iordane vaſtarunt tribus Iudæ, Beniamin, & Effraim. Itaque in tantis calamitatibus cum cõfugiſſent

ſent ad Deum, iuſſi ſunt, ut opem ab idolis, quę colebāt, implorarent. tumque Ieptā hominem humili loco natū ducem contra Ammonitas legerunt, & contra hoſtes profecti victoriam rettulerunt, cum Iepta votum feciſſet, ſe, quicunque primus è domo ſua ſibi occurriſſet, immolaturum. Cum aūt filia vnica obuiam prodiiſſet, eā ſacrificauit. cap. x. Quod ait [*Vouiſſe dicitur, ſi proſperè pugnaſſet, eum, qui ſibi primus reuertenti obuius fuiſſet, hoſtiā Deo dădam.*] addere debuit, *qui ſibi primus è domo ſua*, ſic enim ſcriptum eſt cap. xI. *Votum vouit Domino dicens. Si tradideris filios Ammon in manus meas, quicunque primus fuerit egreſſus de foribus domus meæ, mihiq́; occurrerit reuertenti cū pace à filijs Ammon, eum holocauſtum offeram Domino.* Ceterùm. *Occurrit ei filia ſua vnigenita cum tympanis, & choris. non enim habebat alios liberos.* Quæ non feminea conſtantia, mori non recuſans, duos tantū tamen menſes vitæ ſpatium petit, vt æquales ſuas prius videret, inquiens. *Dimitte me, vt duobus menſibus circum eam montes, ac plangam virginitatem meam cum ſodalibus meis.* Inde. *Expletis duobus menſi-*

ctiſque idolis Deum implorantes, negatam licet miſericordiam impetrauerunt. Igitur Iepta duce ad libertatem armis vindicandam frequentes conueniūt: miſſis priùs ad Amon regem legatis, vt finibus ſuis contentus, bello abſtineret. At ille prœlium non abnuens, aciē inſtruxit. Tum Iepta, prius quàm ſignum pugnæ daretur, vouiſſe dicitur, ſi proſperè pugnaſſet, eū qui ſibi primus reuertenti obuius fuiſſet, hoſtiam Deo dā dam. Ita victis hoſtibus, cū domum rediret, filia ei obuiam fit, quæ patrem exceptura victorem cum tympanis & choris læta proceſſerat. Tum Iepta conſternatus dolore, conſciſsis veſtibus, indicat filiæ voti neceſſitatem. At illa, non feminea conſtantia, mori non recuſans, duos tantum tamen menſes vitæ ſpatium petit, vt æquales ſuas priùs videret. Quibus actis, vltrò ad pa-

patrem rediit, votúmque Domino reddidit.

menſibus, reuerſa eſt ad patrē ſuum, & fecit ei ſicut vouerat, quæ ignorabat virum. Exinde mos increuit in Iſrael, vt poſt anni circulum conueniant in vnum filij Iſrael, & plangant filiam Ieptæ diebus quattuor. cap. XI. De huius Iudicis temporibus ſic Euſebius. *Poſt Iair Hebræos in ditionem ſuam redigunt Ammonitæ annis* XVIII. *qui cum temporibus poſteriorum Iudicum copulantur ſecundùm traditiones Iudæorum.*

ESEBON IVDEX.

Iepta principatum ſex annis tenuit. huic Eſebon ſucceſſit, & tranquillis rebus exacto imperio, anno ſeptimo deceſſit.

Iepta principatum.] Eſebon à ſeptuaginta interpretibus dicitur, qui ab Hebræis Abeſan. cap. XII. vbi de annis eius agitur.

ALLON IVDEX.

Poſtq; eum Allon Zabulonites annis x.

Poſtque eum Allon Zabulonites annis decem.] Hic Ahialō Zabulonites dicitur in Hebræo. ac decem annos Iſrael iudicaſſe. De quo Euſebius. *Poſt Heſebon in libro Hebræorū fertur Iudex Allon rexiſſe populum annos decem. qui nō habetur apud* LXX *interpretes.* Quod miror ab eo dictum. nam nunc in Græco Codice reperitur Aelon.

ABDON IVDEX.

Itemque Abdon annis VIII rerum potiti, pacis tempore nihil, quod hiſtoria loqueretur, ediderunt.

Itemque Abdon annis octo.] Et hunc iudicaſſe populum Iſrael annis octo poſt Allonem ſcriptum eſt. cap. XII. Hunc Allonis filium vocat Ioſephus.

SAMSON

SAMSON IVDEX.

Rurſum Iſraelitæ ad idola conuerſi. diuino deſtituti præſidio, ſubiecti Allophylis per xl. captiuitatis annos pœnas perfidiæ pependerunt. Ea tempeſtate Samſon natus traditur. Huius mater diu ſterilis, angelum vidit: dictúmque ei eſt, vino & ſicera atque immundis abſtineret, fore vti puerum ederet libertatis vindicem, & hoſtium vltorem. Ita mulier enixa puerum, Samſon nomen ei indidit. Is intonſo capite, miræ virtutis fuiſſe traditur: adeò vt leonem in via obuium manu diſcerperet. Vxorem ex Allophylis habuit: quæ cùm abſente viro in alterius matrimoniũ conueniſſet, dolore ereptæ coniugis perniciem genti molitus eſt: fretus Domino, & viribus, palàm victores clade afficiebat. ccc ſiquidem vulpibus captis, ardentes lampades earum illiga-

Rurſum Iſraelitæ.] Ex hoc loco incipit bellum Philiſtæorum, ſiue Palæſtinorum, qui poſt mortem Ioſue domiti rebellarunt, atque arma Hebræis intulerunt. Siquidem Hebræi, poſtquam Ammonitarũ ſeruitute per Ieptam fuerant exempti, ad vomitum redeuntes rurſus ad cultum idolorum ſe receperunt. quare in poteſtatem Palæſtinorum traditi eis per xl annos ſeruierunt. De his xl annis ſic Euſebius. *Poſt Abdon Hebræos in ditionẽ redigunt alienigenæ annis* xl. *q computantur temporibus Iudicum poſteriorum ſecundùm Iudaeorum traditiones. Poſt quẽ Samſon annis* xx. Cap. autẽ xiii Iudicũ ita. *Rurſumq; filij Iſrael fecerunt malum in conſpectu Domini, qui tradidit illos in manus Philiſtinorum quadraginta annis.* Ceterum Samſon alius eſt Chriſti liberatoris noſtri futuri typus, vt ille fuit Hebræorum. vt tradunt myſtici. *Pater autẽ Sãpſonis nomine Mãnue fuit, ex tribu Dan, mater ſterilis.* cap. xiii Iudicum. Sampſon autem non liberauit omnino Iſrael ſeruitute Philiſtinorum, ſed incæpit. Vnde dixit angelus. *Ipſe incipiet libe-*

rare

ligauit caudis, atq; eas agris hoſtium immiſit. At tum fortè maturis meſsibus, facile incendium fuit, vineæque & oliuarum arbores exuſtæ. Grandi Allophylorum exitio abreptæ vxoris iniuriã vltus videbatur. Quo dolore Allophyli permoti, mulierem tanti mali cauſſam cum domo & patre incendio cõſumpſerunt. Sed Samſon parum ſe vindicatum ratus, vrgere omnibus incommodis profanam gentẽ non deſinebat. Tum compulſi Iudæi, vinctum eum Allophylis tradiderunt. Sed traditus, ruptis vinculis, arrepto oſſe aſini, quod caſus telum dederat, mille ex hoſtibus proſtrauit. Ingraueſcente autem æſtu, cùm ſiti affectus eſſet, inuocato Domino, ex oſſe quod manu tenebat, aqua fluxit. Ea tempeſtate Samſon Hebræis præerat, Allophylis vnius virtute domitis. Igitur inſidiantes vitæ eius, nec palam

rare Iſrael de manu Philiſtinorum. Sed liberator fuit Dauid rex, qui Palæſtinos demum ſubegit.

Vino, ſicera, atque immundis abſtineret.] Angelus matri dixit, non tanquam Hebrææ, ſed tanquam Nazaręum parituręc. *Vinum* enim, & *ſiceram* cum dixit, quæcunque ebrietatem afferre poſſent, intellexit. Qui ſint porro Nazarę i, patet ex cap. VI. Numerorum. Porro autẽ occaſionem belli inferendi Palæſtinis aperit. Quippe Samſon voluntate Dei contra legem quæſiuit vxorem ex Palæſtinis incircuncifis, vt occaſionẽ haberet ad eos inuadendos. Eo verò tempore Palæſtini dominabantur Iſraeli. cumque iret cum parentibus ſuis ad viſendam ſponſam, in itinere leonem obuium manibus diſcerpſit. cap. XIIII. cuius rei occultam ſignificationem aperuit S. Auguſtinus lib. 12. contra Fauſtum. Socer autem, abſente Samſone genero, filiã collocauit alteri viro, & reuertẽti Samſoni dixit, ſe illi minorem filiam traditurũ. quæ res iram Samſonis aduerſus Palæſtinos incendit, atq; eis damna inferre inſtituit, ope Dei, viribusque proprijs nixus. Hæc detrimenti inferendi oc-

di occaſio fuit. Primum autem incommodum conſilij potius fuit, q̃ roboris, & diuina magis, q̃ humana ope perfectum, vt maturas ſegetes, & vineas hoſtium immiſsis in eas trecentis prope ardentibus vulpibus corruperit. [*lampades*] autem faces intellexit, quas caudis vulpiũ alligauit. Quo damno permoti Palæſtini patrẽ cum filia in ædibus combuſſerunt. cap. xv. Secundum inde detrimentum miræ illius virtuti tribui debuit, quã Deus adiuuit. Cum enim Samſon Palæſtinos vexare inſiſteret, Hebræi, qui in ditione Palæſtinorum erant, vt eorum ita mandantium gratiam promererentur, Samſonẽ comprehenderunt, & vinctum Palæſtinis tradiderunt. ille verò ope Domini ſolutis vinculis oblatam aſini maxillam arripuit, & Palæſtinos mille deleuit. Miror autem Sulpicium os aſini pro maxillà dixiſſe, cum dentis etiam, vnde aqua diffluxit, eſſet mentio facienda. cap. xv.

Ingraueſcente autem æſtu, cum ſiti affectus eſſet, ex oſſe, quod manu tenebat, aqua fluxit.] *Quippe aperuit Dominus molarem dentem in maxilla aſini, & egreſſæ ſunt ex eo aquæ.* Ibidem.

[*Ea*

palam eũ tentare audentes, vxorem eius, quã ille poſtea acceperat, pecunia corrumpunt, virtutem viri vti proderet. Illa eum blandimento muliebri aggreſſa, diu eludentem, & multum cunctantem perpulit, vt indicaret, in crinibus capitis virtutem ſuam ſubſiſtere. Mox dormienti inſidiata, crinem eius abſtulit, atque ita eum Allophylis tradidit. Nam ſæpe priùs traditum, comprehendere nequiuerant. Tum illi effoſsis oculis, vinctum compedibus in carcerem coniecerunt. Sed ſpatio temporis acciſus crinis creſcere, & cum eis virtus redire occeperat. Iamque Samſon conſcius recepti roboris, tempus modò iuſtæ vltionis opperiebatur. Erat Allophylis moris, cùm dies feſtos agerent, Samſon quaſi in põpam publicam producere, capto inſultantes. Ita die quodam cùm publi-

Ita

cum epulum in honorẽ idoli dediſſent, Samſon exhiberi iubent. Templum autem, in quo omnis populus, omneſque Allophylorum principes epulabantur, duabus ſubnixum columnis miræ magnitudinis erat. Productus Samſon, inter columnas ſtatuitur. Tum ille tempore arrepto, inuocato priùs Domino, columnas diſiecit: turbaque omnis ruina domus obruta, ipſe cum hoſtibus non inultus occubuit, cùm xx annis Hebræis prę fuiſſet.

Ea tempeſtate Samſon Hebræis præerat.] Expreſſit illa verba, quæ ſequuntur. *Iudicauit Iſrael in diebus Philiſtijm* xx annis. cap. XVI.

Vxorem eius.] Inde narrat, vt Palæſtini viribus ſuis diffiſi ad dolos ſe cõtulerint. Greca verſio habet gynæca, quæ mulierem, & vxorem ſignificat, at vulgata habet *mulierem*, vt fuerit potius amica, quàm vxor. Hæc Dalila, vt Græci ſcribunt, Dalida dicta eſt. Ea igitur corrupta à Palæſtinis Samſonẽ rogauit, vt diceret, quibus tandem vinculis aſtrictus elabi non poſſet? ille primum, ſi ſeptem neruis, ſecundo, ſi nouis funibus, tertio, ſi crinibus ſeptem ad clauum alligaretur, ſe euadere non poſſe reſpondit. Quorum primum illa vanum experta ad ſecundum, atque inde ad tertium ſubſidium ſeſe contulit. Nam cum ter dormientem vinxiſſet, ille ſomno excitus inſtantibus Palæſtinis repente cuncta dirupit. ad extremum cum rurſus rogaſſet, verum aperuit, atque in crine vires ſuas poſitas eſſe dixit. atque illa dormienti crinem diſſecuit, atque in manus Palæſtinorum tradidit. [*Tum illi effoſſis oculis vinctum compedibus in carcerem coniecerunt.*] Sic cap. XVI. *Quem cum apprehendiſſent Philiſtijm, ſtatim eruerunt oculos eius, & duxerunt Gazam vinctum cathenis, & clauſum in carcere molere fecerunt.*

Sed ſpatio temporis acciſus crinis creſcere, & cum eis virtus redire occæperat.] Ibidem. *Iamq́, capilli eius renaſci.* extremum verò virtutis facinus Samſonis aperit, quo mortem ſibi parauit, vt Iſraelitas ſeruaret, verus Chriſti Saluatoris typus.

Erat Allophylis moris, cum feſtos dies agerent, Samſon quaſi in pom

pam publicam producere.] *Huius moris non meminit ſcriptura.*

Ita die quodam cum publicum epulum in honorem idoli dediſſent, Samſon exhiberi iubent.] Quippe *conuenerunt principes Philiſtinorum in vnum, vt immolarent beſtias magnificas Dagon Deo ſuo, & epularentur. Lætanteſq́; per conuiuia ſumptis iam epulis præceperunt, vt vocaretur Samſon, & ante eos luderet.* cap. XVI.

Productus Samſon inter columnas ſtatuitur.] Ibidem. *Feceruntq́; ſtare inter columnas duas.*

Ipſe cum hoſtibus non inultus occubuit.] Quippe inquiens. *Moriatur anima mea cum Philiſtijm, columnas concuſſit, & domum deturbauit, in qua erant tria millia Philiſtinorum. multoq́; plures interfecit moriens, quàm ante viuus occiderat. Iudicauitque Iſrael viginti annis.*

Huic Simmichar ſucceſſit.] In libro Iudicum non inuenitur nomen Simmichar, ſed Michas. vbi de Samſone perorans ſcriptura, inquit. *Iudicauitque Iſrael viginti annis. fuitque eo tempore vir quidam de monte Effraim, nomine Michas.* & poſt. *In diebus illis non erat rex in Iſrael, ſed vnuſquiſque quod rectũ ſibi videbatur, id faciebat.* Quæ verba Micham Samſoni ſucceſſiſſe non indicant. Sulpicius ergo recitat opiniones, vnam eorum, qui ipſi Simmichar annum vnum tribuerint. alteram eorum, qui illum omninò ſilentio præterierint, atque Samſoni ipſum Heli ſubiecerint, quod omnes fecerunt, in quorum ego ſcripta incidi, vt Ioſephus, Euſebius, S. Auguſtinus, & alij.

Huic Simmichar ſucceſſit, de quo nihil amplius ſcriptura prodidit. nam neque finem imperii eius reperi, & fuiſſe populum ſine duce inuenio. Ideò cum aduerſus Beniamin tribum ciuile bellum fuit, Iudas temporarius dux belli aſſumptus eſt. Sed plerique qui de temporibus ſcripſerunt, annum vnum imperio eius annotauerunt. Plerique ita eum præterierunt, vt poſt Samſon Heli ſacerdotem ſubiũxerint: nos eam rem, vt parum compertam, in medio relinquemus.

Per

Per hæc tempora ciuile, vt diximus, bellum exarſerat. Cauſſa autem motus hæc fuit. Leuites quidam cum concubina iter faciẽs, vrgente nocte compulſus in oppido Gabaa, quod ab Beniamitis incolebatur, ſeceſſerat. Cùm eum ſenex quidã hoſpitio benignè recepiſſet, iuuenes ex oppido hoſpitem circumſiſtunt, ſtupro eum ſubdere parantes. Multum à ſene increpiti, ægreque exhortati, vicario demum concubinæ eius corpore in ludibrium accepto, aduenæ pepercerunt: illuſamque nocte tota, poſtero die reddiderunt. Sed illa, ſtupri iniuria, an verecundiæ, parum definio, viſo viro animam efflauit. Tum Leuita in teſtimonium diri facinoris membra eius in duodecim diſciſſa partes, per duodecim tribus miſit, quo promptius omnes facti inuidia commoueret. Quod vbi omnibus compertum; vnde-

Per hæc tempora ciuile.] Sequitur interregnum, quo ciuile bellum geſtum, quod vndecim tribus tribui Beniamin intulerũt propter ius hoſpitii violatum. geſtũ autem eſt per eos dies, dum Iſrael erat ſine regibus, ideſt ſine ſummo magiſtratu, qui populum coerceret. quibus verbis ſtatus Ariſtocratiæ deſcribitur. nam additur. *Et vnuſquiſque faciebat, quod ſibi rectum eſſe videbatur.* Cauſſa verò belli fuit, quæ ſequitur.

Leuites quidam cum concubina iter faciens.] Vir Leuites diſceſſit Bethleem à ſocero iã adueſperaſcente die, & cum Hieroſolyma noluiſſet inire, ad oppidũ Gabaa, quod à Beniamitis incolebatur, acceſſit. & in forum pro greſſus, cum à nemine oppidanorum reciperetur, à ſene quodam inquilino, qui & ipſe, vt ille, erat ex monte Effraim, domum eſt adductus, & hoſpitaliter habitus. Hoc cognito venerunt uiri ciuitatis filii Belial, ideſt abſque iugo, & circumſtantes domum ſenis fores percutere cœperunt, clamantes ad dominum domus, atque dicentes. Educ virum, qui ingreſſus eſt domum tuam, vt abutamur eo. Tum ſenex

dixit ad eos. Nolite facere malum hoc. Habeo filiam virginem, & hic homo habet concubinam. educam eas ad vos, vt humilietis eas, & veſtram libidinem compleatis. tantum obſecro, ne ſcelus hoc contra naturam operemini in virum. nolebant acquieſcere ſermonibus illius. quod cernens homo eduxit ad eos concubinam ſuam, & eis tradidit illudẽdam. qua cum tota nocte abuſi eſſent, dimiſerunt eam mane, quæ poſt contumeliæ impotens dolore eſt mortua. Leuites autem mẽbra eius ad XII tribus dimiſit, atque eas ad tantum vlciſcendum ſcelus accendit. itaque bello ſuſcepto Beniamitæ deleti ſunt. Cap. XIX. Ibi verò. [*Multum à ſene increpiti, ægreq́; exhortati.*] ſine dubio legendum eſt, [*exorati.*] Increpuit enim eos ſenex, cum dixit. *Nolite facere malum hoc.* exorauit, cum tradita illis concubina effecit, vt uiro parcerent. ægrè autem exorauit. quia inquit ſcriptura. *Nolebant acquieſcere ſermonibus eius.*

vndecim reliquæ tribus aduerſum Beniamin in bellũ cõſpirant. Huic bello Iudas, vt diximus, dux fuit. Sed duobus prœliis malè pugnatum: tertio demum Beniamitæ victi, cæſique ad internecionem. Ita paucorum ſcelus publico exitio punitum. Hæc quoque Iudicum volumine continentur.

Sed illa ſtupri iniuria, an verecundia, viſo viro, animam efflauit.] Ibi. *At Mulier recedentibus tenebris venit ad oſtium domus, vbi manebat dominus ſuus, & ibi corruit.*

Tum Leuita in teſtimonium diri facinoris membra eius in XII *diſciſſa partes per duodecim tribus miſit, quò promptius omnes facti iniuria commoueret.*] *Quippe arripuit gladium, & cadauer cum oſſibus eius in duodecim partes, ac fruſta concidens miſit in omnes terminos Iſrael. Quod cum vidiſſent ſinguli conclamabant. nunquam res talis facta eſt in Iſrael ex ea die, qua aſcenderunt patres noſtri de Aegypto vſque in præſens tempus. ferte ſententiam, & in commune decernite, quid opus facto ſit. Itaque conuenerũt omnes de Dan vſq; Berſabee*(hi enim erant fines terræ, quã Hebræi poſsidebant,) *& conuenerunt in Maſpha, & ſcelere comperto decreuere bellum contra tribum Beniamin, inde venere in domum Dei, ideſt in Silo, & ducem belli Iudam legerunt, atque inde aduerſus Gabaa caſtra mouerunt.*

cap.

cap.XIX. & XX. *[Duobus prælijs male pugnatum.]* Primo prœlio XXII millia cecidere ex Iſraelitis, ſecundo XVIII millia, tertio Beniaminitarum cæſa XXV millia, & centum.vrbs capta, & incenſa. omnes vrbes, & vici Beniamitarũ combuſti.cap.XIX. Omittit inde Sulpicius, vt tribus Beniamin reparata ſit ex Iabes. nam ceteri omnes Iſraelitæ iurauerant, ſe Beniamitis filias ſuas non collocaturos. illi verò, quia ad bellum non conuenerant, expertes ſacramenti reperti relliquijs Beniamitarum CD filias ſuas deſponderunt. Atq; hic eſt finis libri Iudicum. in cuius extremo repetitur. *In diebus illis non erat rex in Iſrael, ſed vnuſquiſque, quod rectũ ſibi uidebatur, id faciebat.*

Regum libri ſequentur: ſed mihi annorum ordinẽ, & ſeriem temporum perſequenti, parum continuata videtur hiſtoria. Nam cùm poſt Samſon Iudicem Semigar fuerit, paulloq; poſt hiſtoria conſignet populum ſine iudicibus egiſſe, Heli etiã ſacerdos libris regnorum fuiſſe referatur, ſed cũ quot anni inter Heli, & Samſon fuerint, minimè ſcriptura prodiderit: video medij quiddam fuiſſe temporis, quod laboret ambiguo. Ceterùm à die mortis Ieſu, vſq; in id tempus, quo Samſon defunctus eſt, numerantur anni CCCC, & XIX. A mũdi autem exordio anni IIII. CCC.

Regum libri ſequentur, ſed mihi annorum ordinẽ.] Interſerit quæſtionem de tẽporibus. Ambigit enim quot anni intercesſerint inter Sãſonis exitum, & Heli pontificatum, ac iudicatum, quòd id ſcriptura non prodiderit, ac poſt Samſonem ter Iſrael ſine regibus fuiſſe adiecerit. Cum autem Heli quadraginta annos iudicaſſe dicitur, primo Samuelis cap. IIII. intelligendum eſt, illos annos complecti, & interregnum ante Heli, & pontificatum eius. atq; ita Euſebius, & ceteri obſeruarunt.

Ceterum à die mortis Ieſu, vſque in id tempus, quo Samſon defunctus eſt, numerantur anni CDXIX.] Immo verò CCCXXXIX. vt colligitur ex ipſius ſupputatione omnium annorũ hoc modo.
Gothoniel an. 50.
Adon an. 80.

 Simi-

Simigar an. 1.
Debora an. 40.
Gedeon an. 40.
Abimelech an. 3.
Thola an. 22.
Iair an. 22.
Iepte an. 6.
Ebeſon an. 7.
Ahialon an. 10.
Abdon an. 8.
Samſon an. 20.

A mundi autem exordio IIII CCCCIII.] Legendum eſt ex ſupra poſitis ſuppurationibus IIIICCXXIII.

CCC. & III. Quamquam ab hac ſupputatione noſtra ceteros diſcordare, non neſciam. Sed mihi conſcius ſum, me non incurioſè latẽtem annorum ordinem protuliſſe, donec in hæc tempora incidi, de quibus dubitare me fateor: nunc reliqua exſequar.

Sed mihi conſcius ſum, me non incurioſè latentem annorum ordinem protuliſſe, donec in hæc tempora incidi, de quibus dubitare me fateor.] Hæc annorum quæſtio à multis tractata auxit quoque rei difficultatem, dum vnuſquiſque ſuas proferre cõiecturas voluit, & nouos tempori calculos adhibere. vt qui plus curæ adhibuerint, minus lucis attulerint. obſcuritatem attulit ipſa ſcriptura, quæ annos Ioſue, Samgar, & Samuelis cum Saule omiſit. Quod autem inquit, ſe latentem annorum ordinem nõ incurioſe protuliſſe, confirmatur epiſtola S. Paulini ad ipſum nona. in qua hæc verba ſunt. *Præterea iuſſiſti, vt quæ te de annalibus non vnius gentis, ſed generis humani fugerent, ego videlicet, quaſi peritior edocerem.* Reſpondetque ſe in ea re hæſitantem Rufinum presbyterum conſuluiſſe, & addit. *Sed ſi ille has, quæ meritò te permouent de annorum, ſiue regnorum non congruente calculo hiantis hiſtoriæ cauſſas non ediderit, qui à ſcholaſticis, & ſalutaribus litteris Græcè iuxta, ac Latinè diues eſt, vereor ne apud alium in his regionibus fruſtra requiramus.*

HELI PONTIFEX IVDEX.

Igitur Hebræi ſine iudice.] Hinc agere orditur de Heli pontifice, & Iudice. qui poſt interregnum Samſonem excepit.

Igitur, vt ſuprà retuli, Hebræi ſine iudice aut duce vllo, proprio arbitrio agebantur,

tur. Heli ſacerdos erat: ſub hoc Samuel natus eſt. Huic pater Elchana, mater Anna. hæc diu ſterilis, cùm conceptum à Deo peteret, vouiſſe traditur, ſi puer naſceretur, ſacrandum Domino. Ita enixum puerum Heli ſacerdoti tradidit. Mox cùm adoleuiſſet, Dominus ad eũ locutus eſt. Heli ſacerdoti iram denuntiat, ob vitam filiorum, qui ſacerdotium patris in quæſtum verterant, munera à ſacrificãtibus exigentes, quamquam plerumque eos pater increpaſſe referatur. Sed leuior obiurgatio non ſatisfecerat diſciplinæ.

cepit. Sacerdotem autem vocat, quẽ Græci dicunt principẽ ſacerdotũ. ſeptimus aũt fuit Heli pontifex poſt Aaron. Quippe, teſte Ioſepho, primus fuerat Aaron, ſecundus Eleazarus, tertius Phinees, quartus Abiſua, quintus Buquis, ſextus Ozis, ſeptimus Heli. Hic ergo Heli pontifex populo præfuit, nemine ducatum, aut iudicatũ poſt Samſonem exercente. & propterea res ſub eo geſtæ ſubinde referentur. inter quas illa inſignis, arca Dei bello Palæſtinorum amiſſa.

Sub hoc Samuel natus eſt. Huic pater Helchana.] Ortũ inde, educationem, & incrementa Samuelis prophetæ ſub Heli explicat ſcriptura, vt viri magni, & Deo accepti, & populum poſt Heli iudicaturi. Mater eius Anna ſterilis vouit eum Deo, dicens. *Dabo eum Deo omnibus diebus vitæ eius. & nouacula non aſcendet ſuper caput eius.* natum inde Heli pontifici educandũ dedit. itaque Nazaræus eſt appellatus. ſic enim Deo conſecratos vocabant. Hoc cap. I. & II traditur libro primo Regum, qui Samuelis dicitur, & cum hiſtoria Iudicum continuatur.

Mox cum adoleuiſſet, Deus ad eum loquutus eſt.] Cap. III. primi Regum. *Puer Samuel miniſtrabat Domino coram Heli. Samuel dormiebat in templo Domini, ubi erat arca Dei, & vocauit Dominus Samuel.* Hoc eſt argumento, quanti Samuelem fecerit Deus, qui miniſtrum pontificis potius, quàm pontificem, alloquutus ſit.

Heli ſacerdoti iram denuntiat ob vitam filiorum, qui ſacerdotium patris in quæſtum verterant, munera à ſacrificantibus exi-

gentes.]Peccatum inde filiorum Heli refert. Nam, ut ſcriptum eſt cap. II. filij Heli Phinees,& Ophni neſcientes Dominũ, carnes ſacrificiorum ſibi dari,a priuatis offerentibus contra Dei man data poſtulabant,&,niſi dediſſent,minabantur, ſe ui ablaturos. *Erat ergo peccatum eorum grande nimis coram Domino, quia detrahebant homines ſacrificio Domini.ijdem etiam dormiebant cum mulieribus,quæ obſeruabant ad oſtium tabernaculi. reprehendit autem eos pater ipſe Heli dicens. Si peccauerit vir in virum, placari ei poteſt Deus. Si autem in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo? Et non audierunt vocem patris ſui. Inde Deus locutus eſt ad Samuel. Prædica Heli, quòd iudicaturus eſſem domum eius in æternum propter iniquitatem eorum, quòd nouerat indignè agere filios ſuos, & non corripuerit eos. Idcirco iuraui domui Heli, quod non expietur iniquitas eius victimis, & muneribus uſque in æternum.*

Igitur Allophylis in Iudæam irruentibus obuiam itum.] Narrat inde, vt Deus filios Heli propter conceptũ ſcelus vita exuerit in bello contra Palæſtinos, cuius ipſi duces erant, patre propter cæcitatem domi manente,& vt in eo bello arca Domini in hoſtium poteſtatem conceſſerit, & poſt mortem Heli ad Hebræos remiſſa ſit. cap. IIII. Hebræi uerò à Palæſtinis pugna victi arcã Domini de Silo extulerũt,quaſi præſentia Domini hoſtes in fugam eſſent acturi. Cum autem Heli pontifex arcam comitari pro officio deberet, quòd captus oculis eſſet, filios miſit Ophni, & Phinees,qui poſt in prœlio ceciderunt.cap.IIII.

Sed vbi arca in conſpectũ ho-

Igitur Allophylis in Iudæam irruentibus, obuiam itum. Sed victi Hebræi, parant aciem reſtituere:arcam Domini ſecum in pugnam efferunt, & cum ea filij ſacerdotis prodeunt:quia ipſe annis grauior, luminibus obductis ſatisfacere officio nequiuerat. Sed vbi arca in conſpectum hoſtium deducta eſt, maieſtate quadam præſentis Domini territi, fugam parabant. Aſſumptaq; rurſum conſtantia, & non ſine Domino mutatis animis, totis viribus concurrunt, Victi Hebræi, arca capitur,

pitur, filij ſacerdotis cadũt. Heli,delato ad ſe mali nuntio, conſternatus, animam exſpirauit, cùm per annos xx. ſacerdotium adminiſtraſſet.

hoſtium deducta eſt,maieſtate quadam præſentis Domini territi fugam parabant.] cap. IV. *Timuerunt Philiſtijm dicentes. Venit Deus in caſtra, & ingemuerunt dicentes. Væ nobis.*

Aſſumptaque rurſum cõſtantia, & non ſine Domino mutatis animis totis uiribus concurrunt.] Adhuc loquitur de Palæſtinis,qui dixerunt inter ſe. *Confortamini, & eſtote viri Philiſtijm,ne ſeruiatis Hebræis,ſicut & illi ſeruierunt nobis, confortamini, & bellate.*

Victi Hebræi,arca capitur,filij ſacerdotis cadunt.] Inſtaurato prœlio ex Hebræis cecidere triginta millia peditum. Arca Dei in poteſtatem hoſtium venit. Ophni,& Phinees perierunt. Ibidẽ.

Heli delato ad ſe mali nuntio expirauit, cum per annos viginti ſacerdotium adminiſtraſſet.] Heli autem erat annos natus nonaginta octo,& aſpectum amiſerat. vt autem audiuit cladem Hebræorum cum nece filiorum, cecidit de ſella retrorſum iuxta oſtium,& fractis ceruicibus mortuus eſt.Euſebius ſcribit,Heli præfuiſſe annos viginti ex auctoritate ſeptuaginta interpretũ.at nunc in ea verſione,quæ LXX.interpretum dicitur,quadraginta ſcriptũ eſt,non minus atque in Hebræa.Ioſephus etiam XL agnouit.ſcriptura verò inquit iudicaſſe annos XL. non ſacerdotium geſſiſſe, vt Sulpicius.

Victores ſecundo prœlio Allophyli, arcam Dei, quæ in poteſtatem venerat, eorum oppido Azoto, in tẽplum Dagon intulerunt. Sed ſimulachrum dæmoni dicatum, vbi arca illata eſt, corruit. Cumque idolum loco reſtituiſſent, nocte inſecuta

Victores ſecundo prœlio Allophyli.] Miracula inde arcæ inter Palæſtinos locatæ exponit. Quippe arca Dei ad hoſtes perlata plura miracula ad oſtendendã præſentẽ Dei maieſtatem edidit in eorũm perniciem, apud quos manſit. ex quibus vnũ fuit, quòd in templum Dagon oppidi Azotiorum illata,ſimulachrum eius ſpõte corruit, atque

ſecuta diſcerptum eſt. Inde mures per omnem regionē exorti, noxijs morſibus multa hominum millia letho dabant. Quo malo compulſi Azotij, ad declinandam calamitatem, arcam Dei ad Gethæos tranſtulerunt. Qui cùm ſimili clade afficerentur, in oppidum Aſcalonenſium arcam tranſuexerunt.

atque ab eis repoſitum in ſequenti nocte eſt diſſolutū. qua de re cap. v. ita ſcriptū. *Rurſumq́; mane die altera conſurgentes inuenerunt Dagon iacentem ſuper faciem ſuam in terra coram arca Domini, caput autem Dagon, & duæ palmæ manuum eius abſciſſæ erāt ſuper limen. porrò Dagon ſolus truncus remanſerat in loco ſuo.*

Inde mures per omnem regionem exorti noxijs morſibus multa hominum millia letho dabant.] Alterum arcæ miraculum Azoti editum fuit, quòd mures à Deo immiſsi plantas, & fruges conſumpſerunt. Deus autem percuſſit homines in ſecretiore parte natiū. interpretatur autem Ioſephus, eos perijſſe dyſenteria. Quare non rectè Sulpicius homines murum morſibus perijſſe ſcripſit. nam cap. v. ita eſt. *Et nati ſunt mures, & facta eſt confuſio mortis magna in ciuitate.* & poſt. *Viri quoque, qui mortui non fuerant, percutiebantur in ſecretiore parte natium.* vnde anos aureos obtulerūt.

Quo malo compulſi Azotij.]. Tertium inde miraculum, quòd arca ab Azotiis inde ad Gethæos translata ijſdem malis eos affecit. Geth autem fuit vrbs Palæſtinorum, vt Azotus.

Qui cum ſimili clade afficerentur, in oppidum Aſcalonenſium arcam tranſuexerunt.] Græca verſio habet Aſcalonem, latina Accaronem. eſt autem vtraque vrbs Palæſtinorum. Sulpicius LXX ſequutus eſt.

His verò, aduocatis gentis eius primoribus, conſilium fuit, arcam Domini Hebræis reddere. Ita ex ſententia principium, augu

His verò aduocatis gentis.] Nunc quomodo arca ad Hebræos remiſſa ſit, demonſtratur. Sic cap. v. *Cum veniſſet arca Dei in Accaron, exclamauerunt Accaronitæ dicentes, Adduxerunt ad nos arcā*

rumq; & ſacerdotum, impoſita vehiculo, multis cum muneribus remittitur. Illud mirabile, quod cum oneri boues feminas ſubieciſſent, vituloſque earum domi retinuiſſent, iter nullo duce in Iudæam pecudes direxerũt, non reuocante affectu fœtus relicti. Cuius rei miraculo reguli Allophylorum vſque in fines Hebræorum arcam ſecuti, religioſum officium præſtiterunt. Iudæi autem, vbi referri arc- viderunt, certatim ex opido Bethſamis cum gaudio obuiam ruere, feſtinare, exſultare, grates Domino referre. Mox Leuitæ, quorũ hoc negotium erat, ſacrificium Deo celebrant, boueſque eas, quæ arcam adduxerãt, immolant. Sed in opido, quod ſuprà diximus, teneri arca non potuit. Itaq; paſſim Dei nutu per totam vrbem ſæuitum. Arca in Chariathiarim opidum trãſlata eſt, ibiq; per xx annos fuit.

Dei Iſrael, vt interficiat nos, & populum noſtrum. miſerunt itaque, & congregauerunt omnes ſatrapas Philiſtinorum, qui dixerunt, Dimitte arcam Dei Iſrael, & reuertatur in locum ſuum, vt non interficiat nos cum populo noſtro.

Ex ſententia principum, augurum, & ſacerdotum.] Cap. VI. Latina verſio. *Vocauerunt Philiſtijm ſacerdotes, & diuinos:* Græca. *Sacerdotes, vates, & incantatores.* Ex horum ergo ſententia arca ad Hebræos, ut remitteretur, decretum.

Illud mirabile quòd.] In reducenda verò arca etiam miraculum editũ eſt, quòd vaccæ, quæ illi adducendæ deſtinatæ fuerant, ſpreto naturæ amore relictis domi vitulis nullo ducente ad Hebræos recto itinere contenderunt. quam rem mirati Palæſtini arcã officii gratia pro ſequuti ſunt vſque ad fines Hebræorum, ideſt ad terminos Bethſames, qui erat vicus tribus Iudæ, teſte Ioſepho. cap. VI. Reg lib. pr. Iudæos autem Sulpicius vocat Bethſamitas ex tribu Iuda. ad eos enim primum arca delata fuerat. illi conciderunt ligna plauſtri, in quo erat arca, & vaccas impoſuerunt ſuper ea holocauſtum, ideſt

ideſt præpararunt ſacrificium, quod Leuitæ celebrarent.

Mox Leuitæ ſacrificium Deo celebrant, & boues immolant.] At cap. VI. longè aliter. *Leuitæ depoſuerunt arcam Dei, & capſellã, quæ erat iuxta eam, in qua erant uaſa aurea, & poſuerunt ſuper ea lapidem grandem. uiri autem Bethſamitæ obtulerunt holocauſta, & immolauerunt uictimas in die illa Domino.*

Sed in oppido, quod ſupra diximus, teneri arca non potuit.] Deus enim percusſit Bethſamitas eò, quòd vidiſſent arcam Domini, & tetigiſſent, nempe ſeptuaginta viros de populo, & quinquaginta millia de plebe. itaq; miſere nuncios Cariathiarim oppidum uicinum, orantes, vt ad ſe arcam abducerent, quod cum feciſſent, vſque ad regnum Dauidis per annos viginti apud ſe habuerunt in domo Aminadab in Gabaa. cap. VI.

SAMVEL IVDEX.

Ea tempeſtate Samuel ſacerdos Hebræis præerat. quietis à bello rebus populus in otio degebat. Pax deinde Allophylorũ irruptione turbata, trepidantibus cunctis ob conſcientiã peccati. Samuel, cæſa priùs hoſtia, Domino fretus, ſuos in prœlium deduxit: primoq; impetu fuſis hoſtibus, victoria penes Hebræos ſtetit.

Ea tempeſtate Samuel ſacerdos Hebræis præerat.] Deinceps de Samuele Iudice agit, quem ſcriptura non appellat ſacerdoté. is enim eſt pontifex. quem honorem ille non gesſit, cum Heli auo ſucceſſerit Achitob. inquit autem cap. VII. *Iudicauit Samuel filios Iſrael in Maſphat.* itaque conuocatis eò Hebræis auctor fuit, ut preces, & ieiunium facerent, ac reiectis Idolis Deo vni ſeruirent. S. Hieronymus in Iouinianum contendit, Samuelem ſimplicem Leuitam fuiſſe.

Pax deinde Allophylorum irruptione turbata.] Inde bellum Palæſtinorum narrat duce Samuele Iudice bene ab Hebræis, fuſis hoſtibus irrumpentibus, geſtum. cap. VII.

Samuel cæſa prius hoſtia.] Eodem capite. *Tulit Samuel agnũ lactentem vnum, & obtulit illum holocauſtum integrum Domino, & clamauit*

clamauit ad Dominum pro Iſrael, & exaudiuit eum Dominus. Victis inde, fugatisq́; Palæſtinis omnis ager ab Accarone vſque ad Geth adẽptus. liberauitq́; Iſrael de manu eorum. & iudicauit Iſraelem Samuel cunctis diebus uitæ ſuæ.

RESP. AD REGES TRANSLATA.

Sed hoſtili metu remoto, ſecundis tranquillisque rebus, corruptis conſilijs, more vulgi, cui præſentia faſtidio, inſueta deſiderio ſunt, regium nomen (cunctis fere liberis gentibus ſemper inuiſum) populus deſiderabat, planeque nõ ſine exemplo amentiæ præoptabat libertatem ſeruitio mutare. Igitur frequẽtes Samuelem circumſiſtunt, vt, quia iam ipſe ſenuiſſet, regem eis conſtitueret. At ille placide, ſalubri oratione ab inſana voluntate detorquere plebem, dominationem regiam & ſuperba imperia exponere, libertatem extollere, ſeruitutem deteſtari: poſtremò, diuinam eis iram denuntiare; ſiquidẽ homines mente corrupti Deum Regem habentes, regem ſibi ex hominibus

Sed hoſtili metu remoto.] Hoc tempore mutata eſt reſp. Hebræorum, re à Iudicibus ad reges traducta. Quippe Samuel uiribus iã propter ætatem effœtis ſtatuerat filios ſuos Ioel, & Abia, qui pro ſe populum iudicarent. quibus iniqua iudicia facientibus, Hebræi Samuelem rogarunt, ut ſibi regem daret. Miratur autem Sulpicius, Hebræos reges Iudicibus prætuliſſe, cum in rep. Iudicum libertatis eſſet ſpecies, in regia ſeruitutis, idq́; naturæ vulgi noua ſemper optantis tribuit. quorum nihil eſt in ſcriptura. Quod dixit, [*Regium nomen cunctis ferè liberis gentibus ſemper inuiſum,*] ex Demoſthene ſumpſit in Olynthiacis. liberi aũt populi auerſantur reges, quia liberi populi obediunt legibus, ideſt rationi, qui verò parent regi, obediunt voluntati, ideſt libidini vnius plerunque praui. Quare amens eſt, qui regem libertati anteponit.

At ille placide ſalubri oratiene

bus flagitarent. His atque alijs iſtiuſmodi fruſtra dictis, cùm populus in ſententia perſeueraret, Dominum conſuluit. qui permotus vecordia inſanæ gentis, nihil aduerſum ſe petentibus negandum reſpondit.

Igitur Saul ſacerdotali prius à Samuele vnguento perfuſus, rex cõſtitutus eſt. Hic ex tribu Beniamin, Cis patre ortus, modeſtus animi, forma excellenti erat: vt meritò dignitas corporis dignitati regiæ conueniret.

tione detorquere plebem, dominationem regiam, & ſuperba imperia exponere, libertatem extollere, ſeruitutem deteſtari.] Plura dixiſſe oſtendit Samuelem, quàm in ſcriptura reperiãtur. Sic enim tantum cap. VIII. *Diſplicuit ſermo in oculis Samuelis eò quòd dixiſſet. Da nobis regẽ, vt iudicet nos.* ac paullo poſt iuſſu Dei dixit. *Hoc erit ius regis, qui imperaturus eſt uobis. filios ueſtros tollet, & ponet in curribus ſuis, facietq; ſibi equites, & præcurſores quadrigarum ſuarum: filias quoque ueſtras faciet ſibi unguentarias, & focarias, & panificas.* cum aũt ſubiecit, [*Poſtremo diuinam eis iram denunciare, ſiquidem homines mente corrupti Deum regem habentes, regem ſibi ex hominibus flagitaſſent.*] credo, uerba Dei expreſſit illa. *Non te abiecerunt, ſed me, ne regnẽ ſuper illos.* Quæ verò ſequuntur. [*His, atque alijs iſtiuſmodi fruſtra dictis, cum populus in ſententia perſeueraret, Dominum conſulit; qui permotus vecordia veſanæ gentis nihil aduerſum ſeſe petentib. negandum reſpondit.*] ſic expreſſa ſunt, cap. VIII. *Et orauit Samuel ad Dominum. Dixit autem Dominus ad Samuelem. Audi vocem populi in omnibus, quæ loquuntur tibi. non enim te abiecerunt, ſed me, ne regnem ſuper eos. Veruntamen conteſtare eos, & prædic ius regis, qui regnaturus eſt ſuper eos. idq; fecit Samuel. & illi regem ſe velle dixerunt, qui iudicaret ſe, & in bellis dux eſſet, & pro ſe pugnaret. & Dominus dixit, vt audiret vocem eorum, & conſtitueret ſuper eos regem.*

Igitur Saul ſacerdotali prius à Samuele vnguento perfuſus rex conſtitutus eſt.] Hic eſt autem primus rex Iudæorum, Saul, Cis filius, ex tribu Beniamin diuina voluntate delectus. fuit autem ex oppido Gabaa. 1. Regum. cap. 10.

Forma excellenti erat.] quippe *altior fuit vniuerſo populo ab humero & ſurſum. Et ait Samuel ad omnem populum. Certe videtis, quem elegit Dominus, quoniam non ſit ſimilis ei in populo.* Cap. IX.

Sed principio regni huius aliquanta ab eo pars populi deſciuerat, parere imperio abnuens, ſeque Ammonitis coniunxerat. Verùm hos Saul impigrè vltus eſt: victique hoſtes, & venia Hebræis data. Tum Saul iterato à Samuele vnctus traditur.

Sed principio regni.] Refert inde bella geſta à Saule, & primum contra Ammonitas Arabiæ populos. Sulpicius autem ſcribit, Hebræorum partem à Saule defeciſſe ad Ammonitas, eamque à Saule vindicatam eſſe. quod non eſt in ſacris libris. ſic.n. cap. X. *Et deſpexerunt eum, & non attulerunt ei munera. ille verò diſſimulabat ſe audire.* Cum autem Saul Ammonitas mouentes, ac parti Hebræorum ſeruitium intentantes viciſſet, rurſus à cuncto populo rex acclamatus eſt.

Inde, Allophylorum irruptione atrox bellum exortum: locũ exercitui ad conueniendum Saul in Galgalis conſtituerat. Et cùm per ſeptem dies Samuelem opperitus eſſet, vt ſacrificiũ Domino fieret: tardante illo, cùm populus dilaberetur, illicita præſumptione rex ad vicem ſacerdotis holocauſtũ obtulit: multumq; à Sa-

Inde Allophylorum.] Aliud bellum à Saule contra Palæſtinos in fines irrumpentes bene geſtum. in quo Saul rex peccauit, munere ſacerdotis, nempe ſacrificio, ſibi aſcito, quod munus regis nõ erat. Deumq; in primis offendit. qui propterea regnũ Dauidi deſtinauit, homini ſecundum cor ſuum. quæ res timorem exercitui attulit. cap. XII.

Multumq; a Samuele increpitus eſt.] Qui dixit. *Stulte egiſti, nec cuſtodiſti mandata Dei Domini tui.* [*Sera peccatum*

tum pænitētia fatebatur.] Cū dixit. *Neceſſitate compulſus holocauſtum obtuli*. Sera autem fuit pænitētia. quia iam Deus oft:n ūs regnum aliò transferre deſtinauerat.

Igitur ex peccato metus omnem exercitum peruaſerat.] Conſternationem animorum ingentem in Iſraelitis exponit, ex delicto regis, vicinitate hoſtium, & inopia gladiorum. nam vſus eorum fuerat à Palæſtinis ſuperiore bello ademptus. Hæc autem idcirco à ſcriptura dicuntur, vt maior uirtus Dei eluceſcat, qui duobus ſolis Sauli, & Ionathæ gladium habentibus victoriā dederit. Accedebat igitur, quòd neque armati Iſraelitæ erāt. *Quia*, vt inquit ſcriptura *deſcēderat omnis Iſrael ad Philiſtijm, vt exacueret vnuſquiſq; vomerem ſuum, & ligonem, & ſecurim, & ſarculum. retuſæ itaque erant acies vomerum, & ligonum, tridentium, & ſecurium vſque ad ſtimulum corrigendum. cumq; veniſſet dies prælij non eſt inuentus enſis, & lancea in manu totius populi, qui erat cum Saule, & Ionatha, excepto Saule & Ionatha filio eius.* cap. XIII.

Igitur Ionatha audaci cōſilio, ſolo armigero ſuo comite.] Exercitus maximus demum

à Samuele increpitus, ſerā peccatum pænitentia fatebatur. Igitur ex peccato regis metus omnem exercitum peruaſerat. caſtra hoſtium haud longè ſita præſens periculum oſtendebāt: neque cuiquam exeundi in prœlium animus, plures lacrymas & latebras petiuerant. Nam præter imbecillitatem animorum, qui alienum à ſe Dominum delicto regis arbitrabantur, in maxima ferramētorum inopia exercitus erat: adeò vt, præter Saul & Ionatham filium eius, nemo gladium aut lanceam habuiſſe tradatur. Nā Allophyli ſuperiore bello victores vſum Hebræis ademerant, neq; cuiquam conficiendi teli bellici, aut ruſtici ferramenti poteſtas fuerat. Igitur Ionatha audaci conſilio, ſolo armigero ſuo comite, caſtra hoſtium ingreſſus, viginti ferè ex hoſtibus interemptis, vniuerſum exercitum terrore percule-

rat.

rat. Tum verò nutu Dei in fugam verſi, non imperia exſequi, non ordines obſeruare, omne præſidium in pedibus habere. Quod vbi Saul animaduertit, ſuis pro perè eductis, fugientes perſecutus, victoria potitus eſt. Eo die rex edixiſſe traditur, ne quis, niſi confectis hoſtibus, cibum caperet. Sed Ionatha interdictionis eius inſcius, fauo reperto, tincto ſpiculo, mel deguſtauerat. Sed vbi regi ex Domini ira compertum eſt, morte affici filium iuſsit. Sed populi auxilio ab exitio vindicatus eſt.

demum à duobus eſt fugatus, Ionatha, qui hoſtes terrore perculit, & Saule, qui eos perculſos cum Hebræis ex latebris egreſsis deleuit. cap. xiv.

Acceſsit inde ad peccatũ Saulis in Deum peccatum quoque Ionathæ filii. Nam in ipſo perſecutionis articulo edixit Saul, ne quis cibum caperet, antequam hoſtis profligatus eſſet. Ionathas autem filius eius edicti neſcius ex fauo oblato guſtauit. qua re comperta Saul eũ morte affici iuſsit, ſed precibus populi illi ſupplicio eſt exemptus. cap. xiv.

Cum autem Saul Deum conſuluiſſet, Deus non reſpondit. Itaque Saul iratum ſibi Deum ſuſpicatus, peccatum populi indagauit, ac ſe, & Ionathan peccaſſe comperijt. & cum ſe, ac Ionathan in hoſtem conijci uellet, captus eſt Ionathas, vt interficeretur. quem populus ob victoriæ meritum liberauit. Ibidem.

Ea tempeſtate Samuel à Domino monitus, regem adijt, verbis Domini nuncians, vti genti Amelech, quæ olim Hebræos ex Aegypto veniẽtes trãſitu prohibuerat, bellum inferret: addito interdicto, ne quid ea

Ea tempeſtate Samuel.] Aliud bellum à Saule iuſſu Dei Amelecitis illatum, ac proſperè geſtum, in quo ipſe iterum aduerſus Deum peccauit, præda contra iuſſum eius in ſuam domum auerſa. ex quo Deus pœnitentia captus eſt, quòd Saulem regem feciſſet. cap. xv. Verba verò Domi-

Domini iubentis fuerunt. *Hæc dicit Dominus exercituũ. Recenſui, quæcunq; fecit Amalec Iſraeli, quomodo reſtitit ei in via, cum aſcenderet de Aegypto. nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire vniuerſa eius, non parcas ei, & non concupiſcas ex rebus eius aliquid, ſed interfice à viro vſque ad mulierem, & paruulum, atque lactentem, bouem, & ouem, camelum, & aſinũ. cap.* xv. *Verum* [*Saul victus prædæ magnitudine, præcepti diuini immemor capta ſeruari, & ferri iubet.*] Si quidem, vt ibi ſcriptum eſt, *pepercit Saul, & populus Agag regi, & opimis gregibus ouium, & armentorum, & veſtibus, & vniuerſis, quæ pulchra erant, nec voluerunt diſperdere ea.*

Quo facto offenſus Dominus dixit Samueli, ſe pœnitere, quòd Saulem regem feciſſet. quod ille regi rettulit. Ibidem. *Factum eſt verbum Domini ad Samuel, dicens. Pœnitet me, quòd conſtituerim Saul regem. quia dereliquit me, & verba mea opere non compleuit.* Item. *Samuel ad Saul. Scidit Dominus regnum Iſrael à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te.*

ex ſpolijs deuictorum concupiſceret. Ita in fines hoſtium ductus exercitus, rex captus, gens ſubacta. Saul victus prædæ magnitudine, præcepti diuini immemor, capta ſeruari & ferri iubet. Quo facto offenſus Dominus, Samuelem alloquitur: pænitere ſe, quòd Saul regem conſtituerit. Dictum ſacerdos regi refert.

Mox à Domino monitus Dauid.] Ab hoc loco incipit hiſtoria Dauidis, qui regnum Saulis iuſſu Dei eſt excepturus. Hic filius Ieſſe fuit ex Bethleem, tribu Iuda, optimus citharœdus, propheta, bellator, & rex cum progenie ſua vſque ad tempora Chriſti. Sed, quod excellentius ad laudem fuit, eiuſdem Chriſti, quod ad carnem

Mox à Domino monitus, Dauid regali vnguento perlinit, paruũ etiam num puerum, ſub patre agẽtem, paſtorem ouium, aſſuetum ſæpius cithara canere: ob quod poſtea à Saule aſſumptus, inter miniſtros regios habebatur.

carnem pertinet generis auctor. Siquidem huic dictum eſt, pſalmo 131. *De fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam.* Vnde Chriſtus à S. Matthæo Dauidis filius dicitur. Hic verò in regem iuſſu Dei ter vnctus eſt. primum verò hoc tempore. Si quidem Samuel iuſſus à Domino venit Bethleem, & vocauit patrem eius Iſai, ſiue Ieſſe, & filios eius ſigillatim, ac reiectis maioribus na tu minimum omnium, Dauid nomine, qui paſcebat oues, accerſitum oleo liniuit. & inde abijt. cap. xvi. Quoniam vero idem aſſuetus erat cithara canere, propterea non multò poſt aſſumptus eſt inter miniſtros regios, vt Saulem furentem cantus dulcedine permulceret. Sic enim ibidem ſcriptum eſt. *Spiritus Dei decretus eſt in Dauid, & receſſit à Saul. & exagitabat eum ſpiritus nequam à Domino. dixeruntq́; ſerui Saul ad eum. Ecce ſpiritus Dei malus exagitat te. Iubeat Dominus noſter, & ſerui tui, qui coram te ſunt, quærant hominem ſcientem pſallere cithara, vt quando arripuerit te ſpiritus Dei malus, pſallat manu ſua, & leuius feras.* Et Saul Dauidem ea præſtantem ad ſe adduci iuſsit, atque armigerum ſuum fecit.

Qua tempeſtate, Allophylis atque Hebræis bello flagrantibus, cùm ex aduerſo acies conſtitiſſent, Goliath quidam ex Allophylis, vir miræ magnitudinis, & roboris, ſuorum ordines prætergreſſus, ferocib. verbis probra in hoſtes iaciés, ſingularem pugnam ciebat. Tum rex magna præmia, & filiæ nuptias deſpondit, ſi quis prouocantis ſpolia retuliſſet. Sed nemo ex tanto agmine aggredi audebat.

Igitur

Qua tempeſtate Allophylis.] Nouũ bellum narrat à Saule geſtum cum Palæſtinis, in quo Dauid funda Goliam gigantem Gethæum interfecit, & Palæſtinos in fugam dedit. cap. xvii, primi Regum. Interſerit autem prœlium ſingulare Dauidis cum Golia. qui fuit ex Geth vrbe Palæſtinorũ altitudinis ſex cubitorum, & palmi. cap. xvii. *Ille verò Caſtris Palæſtinorum egreſſus.*

Singularem pugnam ciebat.] Inquiens, *eligite ex vobis virum, & deſcendat ad ſingulare certamen.*

Tum rex magna præmia

Igitur Dauid etiamnum puer, pugnæ ſe obtulit: reiectiſq; armis, quibus infirma ætas grauabatur, virga tantùm & quinque lapidib. ſumptis, in prœlium proceſſit. primoq; ictu, miſſo funda lapide, Allophylum perculit, caput victi & ſpolia abſtulit, gladium poſtea in templum poſuit. Allophyli autem omnes in fugam verſi, victoriam conceſſere.

nia, & filiæ nuptias deſpondit, ſiquis prouocātis ſpolia rettuliſſet.] Sic enim pronunciatum eſt. *Virum, qui percuſſerit eum, ditabit rex diuitijs magnis, & filiam ſuam dabit ei, & domum eius faciet abſq; tributo in Iſrael.* Ibidem.

Igitur Dauid etiam num puer pugnæ ſe obtulit.] Nempe ſic loquens: *Non concidat cor cuiuſquam in eo. ego ſeruus tuus vadam, & pugnabo aduerſus Philiſtæum.*

Reiectiſq; armis, quibus infirma ætas grauabatur.] Galea, & lorica, quas illi dederat rex. neque enim eorum habebat aliquem vſum, ſed fundam cum quinque lapidibus, & virgam ſumpſit, ijsq; rem confecit, ac Goliam lapide iacto in fronte percuſſum interemit. & gladio eius vſus caput ei amputauit, ac rettulit. cap. XVII.

Gladium poſtea in templum poſuit.] Putauit Sulpicius, cū legit, Dauidem *poſuiſſe arma gigantis in tabernaculo ſuo*, tabernaculum eſſe templum, & deceptus eſt, cum eſſet tentorium militare.

Sed è prœlio reuerſis, multus circa Dauid fauor, inuidiam regis accenderat. Timens autem tam carum omnibus cum inuidia, & pernicie necare, ſub ſpecie honoris obiectare eum periculis ſtatuit. Ac primum tribunum eum fecerat, vt rem

Sed è prœlio reuerſis.] Hinc incipit odium Saulis aduerſus Dauidem, ex quo maxima pericula adijt. ſiquidem Dauid re bene geſta clarus in primis Ionathæ Saulis filio carus fuit. & eo nomine donatus ab illo, nec ad paternum gregem redire permiſſus. Saul autem offenſus eſt cātu mulierum Hieruſalem dicentium.

rem bellicam curaret. Inde, cum ei filiam ſpopondiſſet, fidem fregit, eamq; alteri tradidit. Mox filia regis na tu minor, Melchol nomine, amore Dauid flagrare occe perat. Igitur nuptiarũ eius iſtiuſmodi conditionẽ proponit: ſi centum præputia Dauid ex hoſtibus retuliſſet, regiam virginem matri monio illius ceſſuram. Sperabat enim, iuuenem periculoſa audentem, facilè periturum. Sed longè aliter, ac ratus erat, euenit. Nam vt propoſuerat, impigrè Dauid centum præputia ex Allophylis retulit: atque ita regis filiam in matrimonium accepit. Creſcebat in dies in eum regis odium, ſtimulante inuidia: quia bonos ſemper mali inſectantur. Igitur miniſtris & Ionathæ filio imperauit, vitæ eius vt inſidias pararent. Sed Ionathæ carus acceptusq; iam inde à principio Dauid fuerat. Itaque rex in-

tium. *Percuſſit Saul mille; & Dauid decem millia. non rectis ergo oculis aſpiciebat Saul Dauid.* Quare, vt eũ per ſpeciem honoris necaret, periculis obiectando [*tribunum fecit*] ideſt Chiliarchum, ſiue mille militũ præfectum.

Inde cum ei filiam ſpopõdiſſet, fidẽ fregit, eamq; alteri tradidit.] Hæc fuit filia maior nomine Merob. quam deinde Hadrieli Molathitæ collocauit.

Mox filia regis natu minor, Melchol nomine amore Dauid flagrare occæperat.] Tranſlatio LXX interpretum habet, Melchola more Dauidis flagraſſe, at Latina Dauidem amore illius captũ fuiſſe. Hanc igitur pollicetur ſe daturũ Dauidi, ſi centum præputia ex hoſtibus Paleſtinis retulliſſet, ſperans illum hæc conantem ab hoſtibus interfectum iri. ſed ille percuſſit ex Philiſtijm centum viros, & attulit eorum præputia, & annumerauit ea regi, vt eſſet gener eius. cap. XVIII.

Mandauit inde Saul Ionathæ filio, & omnibus ſeruis ſuis, vt occiderent Dauid. quod Ionathas amans Dauid ad eum detulit, & vt ca-

vt caueret, admonnit. atq; his verbis patrē increpuit, *Ne pecces rex in ſeruum tuum Dauid, quia non peccauit tibi, & opera eius bona ſunt tibi valde.* Quare Saul iurauit ſe non occiſurum.

Non ſeruauit autem fidem datam Ionathæ, ſed ci hara canentem Dauidem palam lancea appetiuit, quem ictum Dauid vitauit [. *Spiritum erroris*] vocat, quem ſcriptura ſpiritū Domini malum. cap. xix.

Exinde iam non occultè, ſed palam ei necem parabat.] Cum miſiſſet ſatellites in domum Dauid, qui eam cuſtodirent, & mane interficerent, inde indicio vxoris euaſit, nec ſe amplius Sauli commiſit. cap. xix.

increpitus à filio, cruentū imperium repreſſit. Sed non diu mali boni ſunt. Nam cum ſpiritu erroris Saul affligeretur, eiq; Dauid aſsiſteret, cithara laborantem deliniens, lancea eum ferire conatus eſt, niſi ille lethalem ictum properè declinaſſet. Exinde iam non occultè, ſed palàm ei necem parabat: nec vltrà ſe Dauid regi credidit.

[Ac primum fugiens.] Narrat deinceps fugam Dauidis Saulem metuentis. Venit primum ad Samuelē in Ramatha, & nunciauit ei omnia, quæ fecerat ſibi Saul, & abierunt ipſe, & Samuel, & morati ſunt in Naioth. inde venit in Nobe ad Achimelech pontificem, inde ad Achis regem Geth. & tanquam furioſus non eſt admiſſus, item poſtremò trans Iordanem ad regem Moabitarum ſe contulit. cap. xx.

Mox per Gad prophetam

Ac primùm fugiens, ad Samuelem ſe contulit: inde Achimelech, poſtremò ad regē Moab confugit. Mox per Gad prophetam monitus, in terram Iudæ regreſſus, vitæ periculum adijt. Ea tempeſtate Saul Abimelech ſacerdotem interemit, quòd Dauid recepiſſet: & cùm ex miniſtris regijs nemo in ſacerdotem manus inferre auderet, Doeg Syrus

rus cruentum miniſterium executns eſt. Poſt id Dauid deſertum petijt: illuc quoq; eum Saul perſecutus eſt, ſed inani opera eius exitum mo liebatur, quem Dominus protegebat. Erat in deſerto ſpelunca, vaſto receſſu patens. In huius interiora Dauid ſe coniecerat. Saul neſciens, in primo ſpeluncæ aditu reficiendi corporis gratia ſucceſſerat: ibiq; ſomno captus requieſcebat. Quod vbi Dauid animaduertit, hortantibus cunctis, vt oportunitate vteretur, abſtinuit regis exitio: diploidem tamen eius abſtulit. Mox egreſſus, tuto eminus loco à tergo regem allocutus eſt, ſua in illum commemorans beneficia, vt ſæpe pro regno eius caput periculis obiectaſſet: vtque poſtremò, præſenti tempore à Domino ſibi traditum, interimere noluiſſet. Ad hæc, culpam Saul fateri, veniam precari, lachrymas funde-re,

tam monitus in terram Iudæ regreſſus periculum adijt.] Quia cum Saul Dauidem comparuiſſe in Iuda audiſſet, inſidias in eum renouauit. cap. XXII. Porro Saul Abimelec pontificem ad ſe accerſciuit, obijciens, quòd aduerſus ſe Dauidem ſuſtentaſſet. atque octoginta ſacerdotes, in primiſq; ipſum principem eorum interfecit, & Nobe ciuitatem ſacerdotum extinxit, vſus opera Doeg Idumæi, cum ceteri facinus illud reſpuerēt. cap. XXII. inde cum Dauid deſertum Ziph petijſſet, illuc quoque Saul perſequutus eſt. verùm intercurrentibus Palæſtinis inani incœpto regredi coactus eſt. inde in deſertum Engaddi fugientem inſectatus pariter à Palæſtinis repulſus conatu irrito redijt. cap. XXIII. Cum autem Saul ad deſertum Engaddi veniſſet, Dauidem latitantem indagans ſpeluncam ingreſſus eſt, vt ventrem purgaret, in quam Dauid ſe cum ſuis abdiderat. tum verò Dauid clam oram chlamydis Sauli abſcidit, manus autem ab illo, licet à ſuis incitatus, abſtinuit. cap. XXIV. Sulpicius Saulē ſomnū cepiſſe inquit, quod non eſt in ſcriptura.

Reficiendi corporis gratia.] Hebrea lectio, *purgandi*. Græca, *curandi*.

Ibiq; ſomno captus requieſcebat.] Neutra lectio ſomni mentionem facit.

Hortantibus cunctis, vt opportunitate uteretur.] Dixerunt enim. *Ecce dies, de qua loquutus eſt Dominus ad te. Ego tradam tibi inimicũ tuũ, vt facias ei, ſicut placuerit in oculis tuis.*

Diploidem tamen eius abſtulit.] Græcus. *Oram tamen diploidis ademit*. Hebræus, *præſcidit oram chlamydis*. cap. xxiv.

Mox egreſſus tuto eminus in loco à tergo regem allocutus eſt, ſua in illum commemorans beneficia.] Hoc ſic expreſsũ cap. xxiiii. *Porro Saul exurgens de ſpelunca pergebat cæpto itinere. Surrexit autem Dauid poſt eum. & egreſſus de ſpelunca clamauit poſt tergũ Saul dicens, Quare audis uerba hominum loquentium, Dauid quærit malum aduerſus te? Ecce hodie viderunt oculi tui, quòd tradiderit te Dominus in manu mea in ſpelunca, & cogitaui, vt occiderem te. ſed pepercit tibi oculus meus. Quin potius pater mi vide. & cognoſce oram chlamydis tuæ in manu mea, quoniam cum præſcinderem ſummitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te.*

re, pietatem Dauid extollere, malitiam ſuam incuſare, regem eum & filium appellans. Tantum ex feroci illo animo mutatum: crederes nihil vltrà aduerſum generum auſurum. Sed Dauid qui penitius ingenium mali ſpectatum haberet, & cognitum, nihil regi credendum ratus, intra eremum ſe continebat. Saul vecors animi, quia comprehendendi generum poteſtas non erat, filiam ſuam Melchol Dauid, vt ſuprà retulimus, nuptam, Faltim cuidam in matrimonium dedit. Dauid ad Allophylos confugit. Ea tempeſtate Samuel diem functus eſt.

Vt ſæpe pro regno eius caput periculis obiectaſſet.] Hoc de ſuo attulit Sulpicius.

Ad hæc culpam Saul fateri, veniam precari, lachrymas fundere, pietatem Dauid extollere, malitiam ſuam incuſare, regem eum, & filium appellans.] Verba fuerunt hæc. *Iuſtior tu es, quàm ego. tu*

enim tribuiſti mihi bona, ego autem reddidi tibi mala. Et nunc, quia video, quòd certiſſimè regnaturus ſis, iura mihi in Domino, ne deleas ſemen meum poſt me.

Tantum ex feroci illo animo mutatum.] Hoc eſt Sulpicij monentis, Saulem falsò in gratiam cum Dauide rediiſſe. ac poſtea nouas inſidias genero tetendiſſe.

Sed Dauid, qui penitus ingenium mali ſuſpectum haberet, & cognitum, nihil regi credendum ratus intra eremum ſe continebat.] Abiit Dauid in deſertum Pharan. cap. xxv.

Faltim.] Hebræa lectio *Falti*, Græca *Faltil*, quam ſequi ſolet Sulpicius. & propterea *Faltil* reponendum putarim.

Dauid ad Allophylos confugit.] Scilicet timens, ne caperetur in deſerto à Saule, conceſſit ad Achis regem Geth, & ab eo Siceleg oppidum obtinuit, atque inde prædatum in fines Samuelis irrupit. cap. xxvii.

Ea tempeſtate Samuel diem functus eſt.] Quem vniuerſus luxit Iſrael. Mors Samuelis tractatur cap. xxv. ſecũdi Regum, & cap. x. primi Paralipomenon. Ab hoc autem loco vtrumq; opus & Regum, & Paralipomenon coniunctim ad hanc concinnandã hiſtoriam erit aduocandum.

Saul Allophylis bellum inferentibus, Dominum cõſulit, nullumque eſt ei reſponſum redditum. Tum per mulierem, cuius viſcera ſpiritus erroris impleuerat, Samuelem euocatum conſulit. Dictum ei ab eo eſt, poſtero illum die cum filio victum ab Allophylis, in prœlio caſurum. Igitur Allophyli caſtris in hoſtili ſolo poſitis, poſtero die aciem in-

Saul Allophylis bellum inferentibus.] Narrat ultimum bellum Saulis cum Palæſtinis, in quo ipſe cum filijs cecidit. illa autem mirabilia contigerunt, quòd ipſi conſulenti Deum, Deus non reſpondit, conſulenti per pythonem mortuum Samuelem, reſponſum datum, poſtridie cũ filiis in prœlio periturum. cap. xxviii.

Conſuluit autem Dominum, & non reſpondit ei neque per ſomnia, neque per ſacerdotes, neque per prophetas.] Ibidem. cum autem dixit. [*mulierẽ, cuius viſcera ſpiritus erroris* im-

inſtruunt; Dauid tamen ex caſtris remiſſo: quia parum crediderant ſibi illum, aduerſum ſuos, fidum fore. Sed conſerto prœlio, Hebræi fuſi, filii regis cadunt: Saul equo delapſus, ne viuus in poteſtatem hoſtium veniret, gladio ſuo incubuit.

impleuerat.] Expreſſit uocẽ, quæ eſt in Græca tralatione, engaſtrimython.i. in uentre loquentẽ: nã Hebræa lectio habet, *mulierẽ Pythonem habentẽ, ſiue Pythoniſſam*. Hæc aũt mulier pythonẽ habens iuſſu Saulis arte ſua Samuelẽ mortuum euocauit, ideſt ſuſcitauit, quem Saul conſuluit. Quare dixit Samuel. *Quare inquietaſti me, ut ſuſcitarer?* Ibidem.

Poſtero illum die cum filio victum ab Allophylis in prælio caſurũ.] Quippe dixit. *Dabit Dominus Iſrael tecum in manus Philiſtijm, cras autem tu, & filij tui mecum eritis. ſed & caſtra Iſrael tradet Dominus in manũs Philiſtijm.*

Igitur Allophyli caſtris in hoſtili ſolo poſitis.] *Palæſtini caſtrametati in Aphec, antequam manum conſererent, Dauid, qui regis Achis ſubſidio erat, tanquam ſuſpectæ fidei, vt Hebræum, è caſtris emiſerũt, dicentes, Non deſcendat nobiſcum in prælium, ne fiat nobis aduerſarius, tum præliari cœperimus. quomodo enim aliter poterit placare dominũ ſuum (Saulem) niſi in capitibus noſtris.* Ibidem.

Sed conſerto prælio Hebræi fuſi, filij regis cadunt.] Commiſſo prçlio, Hebræi maximam cladem accipiunt. nam filii regis pereunt, Ionathas, Aminadab, & Melchiſua. & Saul à ſagittarijs ſauciatus mandauit armigero ſuo, vt ſe percuteret, quod illo facere abnuẽte, ipſe gladio incubuit, & armiger eius ſuper eum. cap. xxxi. Quod autem addit Sulpicius, [*Saulem ex equo depulſum,*] non eſt in ſcriptura.

De ætate imperii eius parum certa comperimus, niſi quòd in actibus Apoſtolorum xl. annos regnaſſe dictus eſt. Quamquàm ego arbitror, tum à Paullo, cuius

De ætate imperij eius parum certa comperio.] Quoniam in libris Regum cõtra morem mentio non fit annorum, quibus Saul regnauit, propterea ea res maximam temporibus Hebræorum caliginẽ intulit. S. Paulus

ius illa prædicatio refertur; etiam Samuelis annos ſub regis iſtius ætate numeratos. Plerique tamen qui de tẽporibus ſcripſerunt, xxx. eum annos regnaſſe annotauerunt: cui opinioni nequaquam accedimus. nam ea tempeſtate, qua Domini arca in Cariathiarim opidum tranſlata eſt, necdum regnare Saul cœperat: refertur autem, per Dauid regem ex illo opido arcam ſublatam, cùm per xx. annos ibi conſtitiſſet. Ergo, cùm intra id tempus Saul regnauerit, atque deceſſerit, paruo admodum ſpatio tenuit imperiũ, Eadem nobis de tẽporibus Samuelis caligo, vt qui cum Heli ſacerdote natus, admodum ſenex ſacerdotio functus referatur. A nonnullis tamen qui de temporibus ſcripſere, (quia verè nihil de eius annis ſacra hiſtoria ſignauit) LXX. annis præfuiſſe populo refertur. Sed vnde hæc auctoritas fuerit aſſum-

pta,

lus in Actibus cap. XIII. Sauli quadraginta annos adſcripſit, inquiens; *Deus Iſraelitis dedit iudices vſque ad Samuelem prophetam. Exinde poſtularunt regem, & dedit eis Saul filium Cis, virum de tribu Beniamin, annis quadraginta.* Putat autem Sulpicius eo numero contineri quoq; annos, quibus ante Saulem Samuel pro iudice remp. rexit, quæ eſt opinio Euſebii, & reliquorum, ut S. Auguſtinus lib. XXIII. de Ciuitate Dei: *Reprobato Saule, atque defuncto, David ſucceſſit in regnum poſt annos à Saulis imperio quadraginta.* Refellit autem eorum opinionem, qui annos decem Samueli, triginta Sauli adiunxerunt, vtens hoc argumento, Arca Domini in Cariathiarim translata eſt, non dum regnante Saule, atque ibi inde per XX annos conſtitit, inde à Dauide rege ex eo loco ſubmota eſt. Quare ſi intra eos viginti annos Saul regnare cœpit, & deſijt, non triginta, ſed multò pauciores annos regnauit. Pariter obſcuros eſſe annos principatus Samuelis arbitratur. de quibus ſacræ itẽ litteræ nihil loquuntur. refutat autem eos primum, qui eum LXX annis præfuiſ-

ſe

ſe populo dixerint. quòd ſine auctoritate loquuti ſint, deinde opinionē ſuā Chronicis Euſebij congruentem infert, Samuelem, & Saulem, indiſcreto tēpore præfuiſſe annis, ut ſupra dixit, quadraginta.

pta, non reperi. Nos in tanta erroris copia, Chronicorum annotationem ſecuti, quia eam ex Apoſtolorum actibus (ſicut ſuperiùs memorauimus) profectam arbitramur, Samuelem & Saulem XL annos principatum egiſſe, referimus.

DAVID REX CONTRA ISBAAL REGEM.

Saul perempto Dauid.] Hæc eſt quarta ætas, de qua ſic S. Auguſtinus. *Inde fit mane regnum Dauid. Hæc ætas ſimilis iuuentuti eſt. Et re uera inter omnes ætates regnat iuuentus, & ipſa eſt firmamentum, & ornamentum omnium ætatum. & ideo bene comparatur quarto diei, quo facta ſunt ſydera in firmamento cæli. Huius quaſi ueſpera eſt in peccatis regum, quibus illa gens meruit captiuari, & ſeruire.* Cōtinet autem tempora regum, & res geſtas, ac calamitates eorum. quorum primus eſt Dauid, qui primò aduerſarium habuit Isbaal filium Saulis regem, deinde ſolus regnauit. *Dauid in oppido Siceleg ab Achis rege ei tradito nuncium mortis Saulis acce-*

Saul perempto Dauid, in terra Allophylorum perlato ad ſe mortis eius nuntio, miro pietatis exemplo fleuiſſe traditur. Tum Chebron, Iudææ opidum petiit. Ibi rurſum regali vnguento illitus, rex appellatus eſt. Sed Abner, qui magiſter militiæ Saul regis fuerat, ſpreto Dauid, Isbaal regis ſui filium regem conſtituit. Crebris deinde prœliis inter duces regum cōcurſum: pulſus Abner ſæpius: fratrē tamen Ioab, qui ex parte Dauid exercitui præerat, fugiens peremit. Quo dolore poſtea

poſtea Ioab, cùm ſe Abner Dauid regi dediſſet, iugulari eum præcepit, non ſine dolore regis, cuius fidem cruentauerat. Per idem tempus omnes ferè natu maiores Hebræorum publico cōſenſu regnum ei totius gentis detulerunt. nam per ſeptem annos in Chebron tātum regnauerat. Ita tertiò rex vngitur, annorum circiter xxx. Allophylos in regnum irruentes, ſecūdis prę lijs repulit.

accepit à uiro Amalecite, qui ſe illum gladio incumbentem, ſed adhuc ſpirantem iuſſu eius confeciſſe narrabat. qua re audita apprehendens Dauid veſtimenta ſua ſcidit, omnesq; uiri, qui cum eo erant, & planxerunt, & fleuerunt, & ieiunauerunt uſque ad ueſpera n. & Dauid iuſſit eum interfici, qui Saulem interemerat, & planxit planctum ſuper Saul. qui incipit. Conſidera Iſrael pro ijs, qui mortui ſunt.

Poſt necem autem Saulis Dauid conſuluit Deum, atque iuſſu eius Hebron oppidum tribus Iudæ uenit. Veneruntque viri Iuda, & unxerunt ibi Dauid, vt regnaret ſuper domum Iuda. Sola autem domus Iuda ſequuta eſt Dauid regem, quia eodem tempore Abner princeps exercitus Saulis ad regnum euexit Isbaal filiū Saulis. atque ille duos annos ſuper vniuerſum Iſrael imperium tenuit. Dauid autem in Hebron regnum tenuit in tribum Iudæ annos ſeptem, & ſex menſes. cap. I. & II. ſecundi Regum. Hæc eſt autem ſecunda unctio Dauidis in regem. Hebron porrò à Gręcis expreſſa aſpiratione dicitur Chebron, oppidum, in quo olim habitauit Abraham, Iſaac, & Iacob. Isbaal dicitur ab Hebręis lib. I. Paralipom. cap. VIII. Isboſeth II. Regum, cap. III.

Magiſter militiæ.] dicitur more Romano à Sulpicio, qui à Gręca tralatione, primarius dux. nam latina tralatio *principem exercitus* uocat.

Crebris inde prælijs inter duces regnum concurſum.] Duces autem erant à parte Dauid Ioab, à parte Isbaalis Abner. narrat inde mirabile factum, inquiens Abner fugiens peremit Aſael fratrem Ioab ſe inſequentem. nam auerſa haſta percuſſit eum in inguine, & mortuus eſt. poſt autem cum Abner relicto Isbaal ſe Dauidi tradidiſſet, Ioab illum in Hebron dolore occiſi fratris uictus iugulauit

non ſine moleſtia Dauidis, in cuius ille fidem confugiens oppreſſus fuerat. cap. I I. Inde additur cap. I I I. *Facta eſt longa concertatio inter domum Dauid, & inter domum Saulis. Dauid proficiens, & ſemper ſe ipſo robuſtior, domus autem Saul decreſcens quotidie.* Quod ait.

iugulari eum præcipit.] Scriptura habet: *iugulauit.* Sic enim cap. I I I. *Cumq; rediſſet Abner in Hebron, ſeorſum adduxit eum Ioab ad medium portæ, ut loqueretur ei in dolo, & percuſſit illum ibi in inguine, & mortuus eſt in ultionem ſanguinis Aſael fratris ſui.*

Non ſine dolore regis, cuius fidem cruentauerat.] Sic enim dixit Dauid. *Mundus ego ſum, & regnum meum apud Deum uſq; in ſempiternum à ſanguine Abner filij Ner, & ueniat ſuper caput Ioab, & ſuper omnem domum patris eius. Dixit autem ad Ioab, & ad omnem populū, qui erat cum eo. Scindite ueſtimenta ueſtra, & accingimini ſaccis, & plangite ante exequias Abner.*

DAVID REX SOLVS.

Per idem tempus omnes fere.] Narrat deinceps, quas res geſſerit Dauid poſt aduerſarium Isbaal interfectum, tum cum ſolus regnare cœpit. Interim Isbaal dolo à quibuſdam interfectus eſt, & caput ad Dauid in Hebron relatum. quod omiſit Sulpicius. Tum verò vniuerſæ tribus, & poſt ſeniores Iſrael uenerunt ad Dauid in Hebron, unxeruntque eum in regem ſuper Iſrael. cap. v. Ter autem, ut dixi, unctus eſt Dauid, primum per Samuelem cum paſceret oues, iterum poſt necem Saulis, tertiùm nunc poſt necem Isbaalis.

Nam per ſeptem annos in Chebron tantùm regnauerat.] Quod ad annos regni Dauidis pertinet, nihil explicatius eſt. Sic enim ſcriptum eſt cap. v. vnde ſumpſit Sulpicius. *Filius triginta annorum erat Dauid, cum regnare cæpiſſet, & quadraginta annis regnauit. In Hebron regnauit ſuper Iudam ſeptem annis, & ſex menſibus, in Hieruſalem autem regnauit triginta tribus annis ſuper omnem Iſrael, & Iudam.*

Allophylos in regnum irruentes ſecundis prœlijs repulit.] Hinc incipiunt res magnæ regis Dauid, qui omnes Hebræos virtute, & gloria ſuperauit. Primum opus Dauidis à Sulpicio omiſſum fuit, quòd ſtatim à regno ſuſcepto Iebuſæum pepulit ex Hieruſalem, & quòd arcem Sion occupauit, ibique habitauit, atque illam ciuitatem

uitatem Dauid appellauit. & ut domum Cedrinam ibi ſibi ædificauerit. Secundum fuit, quòd profectos in ſe Palæſtinos Dei opę fugauit. cap. v. Ab hoc tempore Hieruſalem regni metropolis facta, iampridem à Deo ſibi ſedes electa.

Ea tempeſtate arcā Domini, quæ in Chariathiarim opido, vt ſuprà retulimus, erat, in Sion tranſtulit[1]. Cumq́ue ædificare Domino templum in animo haberet, diuinum ei reſponſum redditum, ſemini illius id reſeruari.

Ea temeeſtate arcam Domini.] Tertium opus Dauidis. Arcam Domini, quæ per xx annos fuerat in Cariathiarim ī domo Aminadab, ipſe in Sion cum plauſu rettulit. & impoſuit eam in loco ſuo in medio tabernaculi, quod tetenderat ei. cap. vi. ſecundi Regum.

Cumq; ædificare templum.] Quartum opus Dauidis. Cum ocium ab inimicis haberet, dixit ad Nathan prophetam. *Vides ne, quòd ego habitem in domo Cedrina, & arca Dei poſita ſit in medio pellium? Dixitq; Nathan ad regem. omne quod eſt in corde tuo, vade fac. quia Dominus tecum eſt. Reſponſum autem Dei fuit. Cum completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, ſuſcitabo ſemen tuum poſt te, quod egredietur de utero tuo, & firmabo regnum eius, ipſe ædificabit domum nomini meo. & ſtabiliam thronum regni eius uſque in ſempiternum. ego ero illi in patrem, ipſe erit mihi in filium.* Quæ uerba hiſtoricè de Salomone dicuntur, myſticè verò de Chriſto, teſte S. Paulo in 1. ad Hebreos.

Bello deinde Allophylos domuit. Moabitas ſubiugauit, Syriam ſubegit, ſtipendiumq́ue ei impoſuit. Auri atque æris ex præda immenſum modum retulit.

Bello deinde Allophylos domuit.] Quintum opus Dauidis multa bella bene geſta continet, quæ breuiter etiam prodita ſunt cap. viii. *Humiliauit Philiſtæos, percuſſit Moab, percuſſit de Syria* xxii *millia virorum, & poſuit præſidium in Syria Damaſci. factaq; eſt Syria Dauidi ſeruiens ſub tributo. & tulit arma aurea,*

& aes

& æs multum, & detulit in Hieruſalem. & poſuit in Idumæa cuſtodes. & facta eſt vniuerſa Idumæa ſeruiens Dauidi. cap. VIII.

Bellũ deinde aduerſum Ammonitas ex iniuria Chanun regis eorum exortum. Syris denuò rebellantibus, qui cum Ammonitis in bellum coniurauerant, Dauid ſummam rerum Ioab principi militiæ permiſerat: ipſe à bello remotus, intra Hieruſalem commorabatur. Qua tempeſtate Berſaben quandam, miræ feminam pulchritudinis, ſtupro compertam habuit. Hæc viri cuiuſdam vxor, qui tum in caſtris erat, fuiſſe traditur. Hunc Dauid iniquo pugnæ loco obiectum hoſtibus, interficiendum curauit. Ita mulierem in matrimonio viduam, ſed iam ex ſtupro grauidam, numero vxorum aggregauit.

Bellum deinde.] Sextum opus fuit bellum Ammonitarum hac de cauſſa commotum. Mortuo Naas rege Ammonitarum, qui amicus Dauidis fuerat, miſit Dauid legatos ad Ammon filiũ eius, qui conſolaretur eum. ille eos exploratum ueniſſe ratus, barbam eis præcidit, & veſtes uſque ad nates ſuccidit, atque ita dimiſit. Eam rem Dauid iniquo animo tulit. ac propterea arma in eos parauit. qua re cognita Ammonitæ Syros ſtipendio cõduxerunt. Dauid miſit ad bellum Ioab ducem exercitus. ipſe domi remanſit. ex quo occaſio facinoris patrãdi oblata eſt, quod ſequitur. Pro [*Chanun*] utraque uerſio habet *Hannon.*

Qua tempeſtate Berſabẽ quandam miræ feminã pulchritudinis ſtupro compertam habuit.] Interſerit inſigne Dauidis non minus pœnitentiæ, quàm intemperantiæ inter homines documẽtum. Intemperãtia illa fuit. *Surrexit,* inquit ſcriptura, *Dauid de ſtratu ſuo poſt meridiem, & deambulauit in ſolario domus regiæ, viditq́, mulierem ſe lauantem ex aduerſo ſuper ſolarium ſuum. erat autem mulier pulchra ualde. miſit ergo rex, & exquiſiuit, quæ eſſet mulier, nunciatumq́, ei, quòd ipſa eſſet Berſabee vxor Vriæ Hethæi. miſſis itaque Dauid nuncijs tulit eam,*

quæ

quæ cum ingreſſa eſſet ad illum, dormiuit cum ea. ſtatimq́; ſanctificata eſt ab immunditia ſua. & reuerſa eſt domum concepto fœtu. Dauid autem accerſiuit Vriam ex caſtris. & Vrias cum vxore non dormiuit. Quare Dauid eum ad exercitum remiſit, mandans Ioab, vt illum periculis obiectaret. atque ita ibi in prælio pugnans occubuit. Dauid autem vxorem eius Berſabeem ſibi matrimonio copulauit. cap. XI. ſecundi Regum.

Interficiendum curauit.] Scriptis litteris ad Ioab ducem in hęc verba. *Ponite Vriam ex aduerſo belli, vbi fortiſſimum eſt prælium, & derelinquite eum, vt percuſſus intereat.*

Tum per Nathan prophetã grauiter increpitus, licèt agnito errore, caſtigationem Domini nõ effugit. Namq; filium ex furtiuo illo concubitu editum, paucos poſt dieſ amiſit: multaque in domum familiamq́; eius exſecranda acciderũt. Ad extremum Abſalon filius eius arma impia aduerſus patrem ſuſtulit, regno eum depellere cupiens. Aduerſus hunc Ioab acie conflixit: admonitus à rege, vt victo parceret. Sed ille ſpreto imperio, parricidiales co natus ferro vltus eſt. Flebilis ea victoria fuiſſe regi tra ditur: Tãta in eo pietas erat, vt etiam parricidæ filio ignó ſci voluerit.

Tum per Nathan prophetam grauiter increpitus.] Deinceps exponit calamitates à Deo Dauidi illatas propter adulterium. Primum Deus per Nathan prophetam Dauid increpuit his verbis. *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael. Ego vnxi te in regem ſuper Iſrael, & erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui in ſinu tuo, dediq́; tibi domum Iſrael, & Iuda, & ſi parua ſunt iſta, adijciam tibi multò maiora. Quare ergo contempſiſti verbum Domini, vt faceres malũ in cõſpectu meo? Vriam Hethæũ percuſſiſti gladio, & vxorem illius accepiſti in vxorem tibi, & interfeciſti eum gladio filiorum Ammon. Quamobrem non recedet gladius de domo tua uſq; in ſempiternum, eò quòd deſpexeris me. Dixit Dauid ad Nathan. Peccaui Domino. Dixit Nathan ad Dauid. Dominus quoque tranſtulit peccatum tuũ.*

non morieris. Verùm quoniam blaſphemare feciſti inimicos Domini propter verbum hoc, filius, qui natus eſt tibi, morte morietur. & poſt. *Percuſſit quoque Dominus paruulum, quem pepererat uxor Vriæ Dauid, & deſperatus eſt. deprecatusq; eſt Dominum pro paruulo, & ieiunauit, & ingreſſus ſeorſum iacuit ſuper terram. & die ſeptima mortuus eſt infans.* cap. XII. Alterũ malum Dauidi illatum, quòd Ammon Dauidis primogenitus ſororem fratris ſui Abſalonis, & Dauidis filiam ſtupro ſibi ſubdidit. atque eum Abſalon ad vindicandam ſororis iniuriam interfecit, & tribus annis in Geſſur exulauit. inde reuocatus rogatu Ioab duobus annis conſpectu patris caruit, demum admiſſus pacem impetrauit. cap. XIII. Aliud malum fuit bellum ab Abſalone aduerſum patrem commotum, vt eum regni faſtigio deturbaret. Ea res ſic perfecta eſt. Abſalon ſollicitatis Iſraelitis, qui in ius veniebant ad patrem, dixit, ſe ire velle in Hebron ad perſoluenda vota, quæ fecerat, vt patris gratiam recuperaret, & permittente Dauid abijt. atque ibi regnum contra patrem, Iſraelitis ad eum confluentibus, occupauit. Qua re audita Dauid fugit vrbe Hieruſalem, relictis decem concubinis, & Abſalon ingreſſus eſt Hieruſalem. contra quem armatum Dauid miſit Ioab cum ſuis, inquiens, *Seruate mihi puerum Abſalon.* Prœlio verò commiſſo accidit, vt Abſalon occurreret exercitui Dauid vectus mulo. & cũ ſubijſſet quercum, adhæſit caput eius quercul. & illo ſuſpenſo inter cælum, & terram, mulus, cui inſederat, pertranſiuit. Quod vbi Ioab comperit, accurrens lanceas tres in cor eius infixit. armigeri verò eius confecerunt. cap. XVIII. atque hoc eſt, quod Sulpicius dixit. [*Sed ille ſpreto imperio parricidiales conatus ferro ultus eſt.*]

Flebilis ea victoria fuiſſe regi traditur.] *Nam Dauid contriſtatus aſcendit cænaculum portæ, & fleuit, & ſic loquebatur, uadens, fili mi Abſalon, Abſalon fili mi, quis mihi tribuat, ut ego moriar pro te Abſalon fili mi, fili mi Abſalon?* Ibidem.

Vix hoc bellum extinctum videbatur: aliud rurſum exortum, Sabæa quodã duce, qui peſſimum quemque ad ãrma incitauerat.

Sed

Vix hoc bellum.] Aliud bellum ſuſcitauit Seba, inquiens, *Non eſt nobis pars in Dauid, neque hæreditas in filio Iſai: reuertere in tabernacula tua Iſrael. Et ſeparatus eſt omnis Iſrael à Dauid, ſequu-*

Sed properè motus omnis morte ducis repreſſus.

quutusq́, eſt Seba filiũ Bochri. viri autem Iuda adhæſerunt regi ſuo à Iordane uſque Hieruſalem. Iuſſu Dauidis Ioab obſedit oppidum Abelac, cumq́, oppidani caput Sebæ, quod vnum petebatur, ad eum tuliſſent, ab obſidione receſſit. cap. xx. Qui verò *Sebas* in Hebræa lectione dicitur, in Græca *Sabee* vocatur, quam ſe quutus eſt Sulpicius. Apud quem legendum videtur. [*Cum aliud.*]

Crebra deinde aduerſus Allophylos Dauid prœlia ſecundo euentu habuit: cunctiſque bello domitis, & tã exteris quã domeſticis motibus compreſsis, florentisſimum regnũ in pace habebat.

Crebra deinde aduerſus Allophylos prœlia ſecundo euentu habuit.] Quattuor inde bella contra Palæſtinos à Dauide geſta tradit ſcriptura, vnum irrumpentibus Palæſtinis in Iſrael, ſecundum, & tertium in Gob cõtra eoſdem, & quartum in Geth. atque omnibus in locis bene pugnatu m à Dauide. cap. xxI.

Tum eum ſubita cupido incesſit, ad metiendas imperii vires populum cenſere. Ita à Ioab militiæ magiſtro decies centena & trecenta ciuium millia dinumerata. Huius eũ facti mox piguit, pænituitque, veniam à Domino petens, cur in id animos extuliſſet, vt regni ſui potentiam ex ſuorum potius multitudine, quàm ex fauore

Tum eum ſubita cupido incesſit ad metiendas imperij vires populum cenſere.] Sequitur opus pacis, ſed Deo inuiſum, recenſio populi. qua cenſa ſunt decies centena, & trecenta ciuiũ millia. Dixit autem ad Ioab principem exercitus ſui. *Perambula omnes tribus Iſrael à Dan uſque Berſabee, & numerate populum, vt ſ ciam numerum eius. Dedit inde Ioab numerum deſcriptionis populi regi, & inuenta ſunt de Iſrael octingenta millia virorum*

rum fortium,& de Iuda quingenta millia pugnatorum, cap. XXIIII, ſecundi Regum.

Huius mox facti piguit, pœnituitque.] Sic.n.dixit. *Peccaui valde in hoc facto, ſed precor Domine, vt transfeas iniquitatem ſerui tui, quia ſtultè egi nimis.* [*Veniam petens,tur.*] pro, *veniam,quòd.*

Itaque miſſus ad eum angelus.] Deus ſtatim peccatum pęna debita vindicauit. Nam per angelum optionē Dauidi dedit, vt ex tribus malis vnum eligeret, famem trium annorum, fugam triū menſium, & peſtilentiā triū dierum. ille peſtilentiam optauit.qua ſtatim LXX virorum millia periere.at Dauid precibus placato Deo reliquum populum incolumē conſeruauit. Quod inquit [*angelum miſſum,*] ſcriptura inquit, *miſſum eſſe Gad prophetam,& Videntem.*

Trinam ei pænam denunciat.] Sic enim dixit Dominus. *Trium tibi datur optio, elige vnum, quod volueris ex his,ut faciam tibi. aut ſeptem annis ueniet tibi fames in terra tua. aut tribus menſibus fugies aduerſarios tuos,& illi te perſequentur. aut certè tribus diebus erit peſtilentia in terra tua.* Quod autem Hebræus habet in libris Regum *ſeptem annis,*

fauore diuino æſtimaret. Itaque miſſus ad eum angelus, trinam ei pænam denūtiat, datque arbitrium vnam eligendi. Sed propoſita triēnii fame, trium menſium fuga, morte tridui: fugam & famem deteſtatus, mortem elegit. momentoque temporis LXX. millia virorum interiere. Tum Dauid videns angelum, cuius dextera populus proſternebatur, veniā precari, ſeque viuum pro omnibus pęnæ obiicere: ſe dignū exitio, quia ipſe peccaſſet. Ita auerſum plebis ſupplicium: Dauid in loco, in quo angelum viderat, arā Domino ſtatuit. Mox annis & morbo infractior, Salomonem filium ex Berſabeę Vriæ vxore ſuſceptum, ſucceſſorem regni conſtituit. Is regali vnguento per Sadoc ſacerdotem vnctus, patre adhuc incolumi, rex appellatus. Dauid cum regnaſſet annos XL, defunctus eſt.

annis, idem in Paralipomenis vnà cum Græco refert, *tribus*, vt fecit Sulpicius cap.xxi.

Angelus, cuius dextera populus proſternebatur.] *Angelum percutientem* vocat ſcriptura.

Veniam precari, ſeque unum pro omnibus pœnæ obijcere.] Dixit enim. *Ego ſum, qui peccaui. & ego iniquè egi. iſti, qui oues ſunt, quid fecerunt? vertatur obſecro manus tua contra me, & contra domum patris mei.* idem eſt in Regibus, & in Paralipomenis.

Dauid in loco, in quo angelum viderat, arã Domino ſtatuit.] Nempe in area Areunæ Iebuſæi. *cum ab Areuna aream, & boues emiſſet argenti ſiclos quinquaginta, ibi ædificauit altare, & obtulit holocauſta, & pacifica, & placatus eſt Deus, & peſtis ceſſauit.*

Mox annis & morbo infractior.] Expresſit verba prima tertii regum. *Rex Dauid ſenuerat, habebatq́; ætatis plurimos annos, cumq́; operiretur veſtibus, non calefiebat.*

Salomonem filium ex Berſabee Vriæ vxore ſuſceptum ſucceſſorem regni conſtituit.] Cum audiſſet, Adoniam filium ſuum ex Aggith regnum vſurpaſſe, rogatu Berſabees vxoris regnum Salomoni filio deſtinauit, ac Sadoc pontifici, & prophetæ Nathan, vt illum regem vngerent, imperauit. ea res in Gihon magna cæremonia eſt perfecta, cum Iſrael, & Iuda regem Salomonem acclamaſſent, Adonias ſibi timens in tabernaculum confugit. cap. i. & ii. tertii Regum.

Dauid cum regnaſſet annos xl defunctus eſt.] Regnauit an. vii in Hebron, & annos xxxiii in Hieruſalem. Ibidem.

SALOMON REX.

Salomon initio regni vrbem muro circumdedit. Huic per ſoporẽ aſtare Dominus viſus eſt, petendi quę vellet tribuens optionem. Sed ille non aliud ſibi quàm ſapientiam dari popoſcit, reliqua oĩa parui æſtimans.

Salomon initio regni vrbem muro circumdedit.] Iam res Salomonis regis aggreditur, vt vrbem muro cinxerit, inter duas mulieres ſapienter iudicarit, templum conſtruxerit, atque in Deum deliquerit. De ædificatione murorum ſic cap. iii. lib. iii. Regum. *Salomon duxit vxorem filiam Pha*

raonis Aegypti, & adduxit in ciuitatem Dauid, donec compleret ædificans domum ſuam, & domum Domini, & murum Hieruſalem per circuitum.

Huic per ſoporem aſtare Dominus viſus eſt, petendi, quæ vellet, tribuens optionem, ſed ille non aliud ſibi, quàm ſapientiã, dari popoſcit.] De Sapientia eius addit ibidem. *Apparuit Dominus Salomoni per ſomnium nocte dicens. Poſtula, quod vis, vt dem tibi. Cui Salomon. Dabis ſeruo tuo cor docile, vt populum tuum iudicare poſſit, & diſcernere inter bonum, & malum. Cui Deus. Ecce feci tibi ſecundùm ſermones tuos, & dedi tibi cor ſapiens, & intelligens in tantum, vt nullus ante te ſimilis tui fuerit, nec poſt te ſurrecturus ſit.* Eadẽ ſunt in Paralipomenon lib. II. cap. I.

Ita ſomno excitatus, cũ ante ſacrarium Domini con ſtitiſſet.] Iudicium affert Salomonis in argumentum incredibilis acceptæ diuinitus ſapientiæ, quod ille tulit inter duas mulieres de nece filii paruuli contendentes. res vulgo nota etiam uerbis Sulpicii eſt illuſtrior. Quod vocat [*ſacrarium*] ſcriptura uocat *arcam fœderis. Cum aſtitiſſet ante arcam fœderis Domini, & obtuliſſet holocauſta.* lib. III. cap. III Regum.

Reges vicinarum gentiũ.] Significat Hiran regem Tyri, qui fama ſapientię motus miſit ad eum legatos ad renouandam amicitiam, quæ cum patre eius Dauide fuerat.

Ita ſomno excitatus, cũ ante ſacrarium Domini conſtitiſſet, indultæ ſibi à Domino ſapientiæ documentum dedit. Namque duæ mulieres vna in domo diuerſantes, cùm eodem tempore pueros edidiſſent, atque ex his alter poſt diem tertium nocte obiſſet, mater defuncti ſomno alterius inſidiata, mortuum ſuum ſuppoſuit, viuentem abſtulit. Inde inter eas de puero altercatio: poſtremò res ad regem delata: difficilis iudicij abſolutio inter negantes, vbi teſtis deerat. Tum Salomon diuinæ ſapiẽtiæ munere perimi puerum, corpuſque eius diuidi inter ambigentes iubet. Cumque vna earum

rum iudicio acquieuiſſet, alia verò cedere potius puero, quàm diſcerpi eum mallet, Salomon ex affectu feminæ hāc verè matrē eſſe coniectans, puerum illi adiudicauit, non ſine circunſtantium admiratione: ſiquidem latentem veritatem prudentia protuliſſet. Ita in admirationem ingenij prudentięq; eius reges vicinarum gentium amicitiam ab eo, fœduſq; petiere, parati imperata facere.

Queis opibus confiſus, templum Domino immenſi operis facere aggreſſus, paratis per triennium impendijs, quarto ferè imperij anno primum fundamentum iecit: à profectione Hebræorum ex Aegypto anno ferè octauo, & octogeſimo, & quingenteſimo. Licet libro Regnorum tertio, CCCC XL fuiſſe referantur: quod nequaquam conuenit. Siquidem per ſeriem ſuperiùs cōprehenſam facilius fuerit, vt minus fortaſsis annorum, quàm amplius, annotarim. Sed non dubito, librariorū potius negligentia, præſertim tot iam ſæculis intercedentibus, veritatem fuiſſe cor-

Queis opibus confiſus tēplum.] De templo conſtructo agere orditur. Ceterùm Deus à principio mandauit, vt tabernaculum fieret, vt in eo ſibi ſacrificaretur. Hoc non ab omnibus obſeruatū eſt. ſed multi iam inde ſub Iudicibus patiente Deo in Excelſis ſacrificarunt, in primiſque Salomon. de quo ſic ſcribitur cap. III, libro III. Regum. *Dilexit Salomon Dominum ambulans in præceptis patris ſui, excepto, quòd in excelſis immolabat. abyt itaq; in Gabaon, vt immolaret ibi. illud quippe erat excelſum maximum.* Inde iuſſu Dei pro tabernaculo magnificentiſſimum templum inſtituit, in quo item arca reponeretur, & ſacrificia fierent, perinde, atque in tabernaculo conſueuerat. S. Auguſtinus ſuper Iudices libro VII, cap. LXXI. *Tanta conſuetudo præter*

ter tabernaculum ſacrificandi crebuerat, vt etiam Salomon in excelſis ſacrificaſſe inueniatur, nec eius ſacrificium fuiſſe reprobatum. Et tamen notantur reges, qui inter opera laudabilia ſua non dextruxerunt excelſa, vbi contra legem Dei populus ſacrificare conſueuerat. & qui deſtruxit, maiore prædicatione laudatur. Ita Deus conſuetudinē populi ſui, qua præter eius tabernaculum tamen non dijs alienis offerebat, ſed Domino Deo ſuo, ſuſtinebat potius, quàm vetabat, etiam ſic exaudiens offerentes. Hoc templum fundari cæptum eſt anno quarto eius, & anno vndecimo perfectū. itaque ſeptem annis totum opus completum eſt, vt ſcriptum eſt cap. VI. Poſitum autem templum fuit in mōte Moria, qui demonſtratus fuerat patri eius. Paralipom lib. II. cap. III. Montem autem Moriam collem vnum fuiſſe montis Sion opinor. in altero vero colle humiliore fuiſſe arcem. Nam Ioſephus loquens de templo libro XV. inquit, *Collis erat ſaxoſus paulum erectius à parte Orientali ciuitatis pronus ſuper arcem, quam Salomon muro cinxerat, ab inferioribus incipiens, quem vallis altiſſima circundabat.*

corruptam, quàm vt propheta errauerit. ſicut in hoc ipſo noſtro opuſculo futurum credimus, vt deſcribentium incuria, quæ non incurioſè à nobis ſunt digeſta, vitientur. [Igitur Salomon cœptum templi opus viceſimo anno explicuit. Celebrato deinde ibidem ſacrificio, dictaque oratione, qua populum templumque benedixit, Dominus ad eum locutus eſt, denuntians fore, ſi quando peccaſſent, ac Dominum reliquiſſent, templū illud ſolo æquandum. Quod iampridem impletum videmus, & mox connexum rerum ordinem exponemus.

A profectione Hebræorum ex Aegypto anno fere octauo, & octogeſimo, & quingenteſimo.] Ego tamen inuenio tantum ex ſupputatione eius annos DX. hoc modo.

In Deſerto manſere annos 40. Ioſue præfuit annos 27. Iudices vſque ad mortem Sanſonis an. 339. vt ſupra monſtratum eſt. Heli an. 20. ex Sulpicio. Samuel cum Saule an. 40. ex ipſo Sulpicio.

picio. Dauid an. 40. Salomon an. 4.

Licet libro Regum tertio CCCCXI *fuiſſe referuntur.*] cap. VI. lib. III Regum in Codice Hebręo numerantur anni CDLXXX. in Græco CDXL. quæ res torquet multos, qui cælum terra miſcere malunt, quàm vt aliquid vitij, vel humana contractum incuria in ſacris libris aſſerant. Sulpicius autem natus ante annos mille ducentos librariorum negligentia mendoſa multa in ſacris libris facta eſſe, præſertim in numeris cenſet, idque ne in ſuis aliquando eueniat, timet, aut potius præuidet. neque enim quidquam apud eum numeris eſt vitioſius. Nonnulli verò poſt tot annorū ſpatia, multaque litterarum detrimenta omnia bene habere defendunt, ac ſophiſticis rationibus ſynceritatem hiſtoricæ veritatis corrumpunt. In numeris autem annorum Regum Iudæ, & Iſrael tanta diuerſitas, atque aliquando abſurditas eſt, vt tutius eſſe videatur, conſiteri eos librariorum culpa aliquando vitioſos eſſe, quam ad ineptas interpretationes, & ſolutiones confugere. diuerſitas autē apparet, nō ſolū ſi ipſi numeri librorū Regū per ſe ſpectentur, ſed etiam multo magis, ſi cū numeris librorum Paralipomenon conferantur. qua de re alibi diſſeremus, & viam ad errores tollendos aperiemus.

Igitur Salomon cœptum templi opus viceſimo anno expleuit.] Non videtur rectè expreſſiſſe ſententiam ſcripturæ Sulpicius. nā cap. VI. ſcriptum eſt, domum Domini anno quarto fundatam, vndecimo perfectam eſſe, idq; opus ſeptennio conſummatum. & cap. VIII. Salomonem domum ſuam ædificaſſe annis XIII, atq; abſoluiſſe. Hic verò vtrumque annorum ſpatium ad templi ædificationem accommodauit, ſeptem inquam, ac tredecim, ac viginti effecit.

Celebrato deinde ibidem ſacrificio.] Sacrificium eſt cap. VIII. *Igitur rex, & omnis Iſrael cum eo immolabant victimas coram Domino, mactauitq; Salomō hoſtias pacificas, quas immolauit Domino, boum vigintimillia, & ouium centum viginti millia.*

Dicta oratione, qua populum, templumq; benedixit.] Hæc oratio multis verbis elata in eodem capite reperitur. *Stetit Salomon ante altare Domini in conſpectu eccleſiæ Iſrael, & expandit manus ſuas in cælum, & ait. Domine Deus Iſrael, non eſt ſimilis tui Deus in cælo deſuper, & ſuper terram deorſum*, & quæ ſequuntur. neque enim propter longitudinem deſcribenda videtur. Summa autem precationis fuit, vt populum in rebus ſuis dubijs, atque afflictis opem

opem eius in illo templo implorantem exaudire vellet in cælo. Inde cap. VIII. ſequitur. *Eodem etiam tempore arcam Domini detulit de Ciuitate Dauid, ideſt de Sion, & tabernaculum fœderis, & omnia vaſa ſanctuarij, quæ erant in tabernaculo, in templum. & intulerunt ſacerdotes arcam fœderis Domini in locum ſuum in oraculum templi, in Sancta Sanctorum ſubter alas Cherubin. In arca verò non erat aliud, niſi duæ tabulæ lapideæ, quas poſuerat in ea Moyſes in Horeb.* Velum autem, vt in tabernaculo, ſic in templo diuidebat Sancta Sanctorrm à templo, quod in morte Chriſti ſciſſum eſt.

Dominus iampridem locutus eſt denuncians fore.] Verba denunciationis huius hæc fuerunt cap. IX. *Si auerſione auerſi fueritis vos, & filij veſtri non ſequentes me, nec cuſtodientes mandata mea, & cæremonias meas, quas propoſui vobis, ſed abieritis, & colueritis deos alienos, & adoraueritis eos, auferam Iſrael de ſuperficie terræ, quam dedi eis, & templum, quod ſanctificaui nomini meo, proijciam à conſpectu meo.*

Quod iampridem impletum videmus.] Templum bis euerſum eſt, primùm per Nabucdonoſorem regem Babyloniæ, tum cum à Deo defeciſſent, iterum per Veſpaſianum Imperatorẽ Romanum, poſtquam Ieſum Chriſtum Deum, & Dei filium necauerunt. inquit. n. *iampridem impletum videmus*, quia templum euerſum eſt anno Chriſti LXXI. ipſe verò ſcripſit anno Chriſti CD.

Et mox connexum rerum ordinem exponemus.] Significat, ſe ſuo loco hanc rem litteris proditurum; nempe cum ad tempora Veſpaſiani explicanda peruenerit.

Interea Salomon florẽs.] In maxima rerum proſperitate Salomon quoque, vt pater, peccauit. nam coniuges ex alieni genis ſibi ſociauit, & idola habere, quibus more gentis ſuæ ſacrificarent, permiſit. atque ita Deum offendit. vnde vltionem à Deo meruit. De potentia Salomonis agitur cap. x. vbi ad extremum ſcribitur. *Magnificatus eſt ergo Salomon ſuper omnes*

Interea Salomon florens opibus, omnium, qui vnquã fuerant, regum ditiſsimus: quique ſemper ordo rerum eſt, ab opibus in luxum, & vitia delapſus, cùm aduerſum interdictũ Dei ex alienigenis coniugia ſumpſiſſet, etiam ſeptingentas vxores & trecentas concubinas habe-

haberet, idola eis ritu gentium ſuarum, quibus litarent, conſtituit. Quibus rebus auerſus Dominus, grauiter increpito pænam denuntiauit, fore vt regnũ ex parte maiore ademptum filio, ſeruo illius traderetur. Idque ita accidit.

omnes reges terræ diuitijs, & ſapientia. & vniuerſa terra deſiderauit vultum Salomonis, vt audiret ſapientiã eius, quam dederat ei Deus in corde eius. & ſinguli deferebant ei munera, vaſa argentea, & aurea, veſtes, & arma bellica, aromata quoque, et equos, & mulos per annos ſingulos. Fecitq́, vt tanta eſſet abundantia argenti in Hieruſalem, quanta & lapidum. cap. xxix. lib. 1. Paralip.

Cum aduerſus interdictum Dei ex alienigenis coniugia ſumpſiſſet.] cap. x1. *Adamauit mulieres alienigenas multas, filiam quoque Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, & Sidonias, & Cetheas. ſuper quibus dixit Dominus filiis Iſrael. Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad veſtras. Certiſſimè enim auertent corda veſtra, vt ſequamini deos earum.*

Etiam ſeptingentas vxores, & trecentas concubinas haberet.] cap. xi. *His itaque copulatus eſt Salomon ardentiſſimo amore. fuerũtq́, ei vxores quaſi reginæ ſaptingentæ, & concubinæ trecentæ, & auerterunt mulieres cor eius.*

Idola eis ritu gentium ſuarum, quibus litarent, conſtituit.] Ibidem. *Cumq́, iam eſſet ſenex, deprauatum eſt cor eius per mulieres, vt ſequeretur Deos alienos. nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. ſed colebat Salomon Aſtarthedeam Sidoniorum, & Camos deum Moabitarum, & Meloch idolum Ammonitarum & ædificauit fanum Camos idolo Moab, & Meloch idolo filiorum Ammon. atque ita fecit vniuerſis vxoribus ſuis alienigenis, quæ adolebant thura, & immolabant dijs ſuis.*

Quibus rebus auerſus Dominus.] His rebus iratus Deus Salomoni ſic dixit. *Quia non cuſtodiſti pactum meum, ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo. Veruntamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum. de manu filij tui ſcindam illud, nec totum regnum auferam, ſed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid ſeruum meum, & Hieruſalem, quam elegi.* De morte inde Salomonis. cap. xi. *Dies, quos regnauit Salomon in Hieruſalem ſuper omnem*

Iſrael,

Iſrael, quadraginta anni ſunt. dormiuitq́, Solomon cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in ciuitate Dauid patris ſui, regnauitq́, Roboam filius eius pro eo.

DIVISIO REGNI ISRAELITARVM IN IVDAM, ET ISRAEL

ROBOAM REX.

Defuncto Salomone.] Ab hoc tempore inita diuiſio regni Hebræorum, ſiue Iſraelitarum, qui Dauidi, & Salomoni paruerant, & ex vno duo effecta ſunt ea ratione, qua demonſtrabitur. vnum Iudæ, quod obtinuit Roboam filius Salomonis, alterum communi nomine Iſrael appellatum, cui præfuit Hieroboam ſeruus eius. Ceterum cum duodecim eſſent tribus, duæ Beniamin, & Iuda in vnum Iudæ nomen coniectæ, decem aliæ Iſraelis nomine appellatæ ſunt. Leui verò tribus relictis vrbibus, quas habebat inter decem tribus in tribũ Iudæ, & Beniamin, vt vicina templo eſſet, ſe contulit, vt ſcriptũ eſt cap. XI ſecũdi Paralip. & apud S. Auguſt. lib. XVII. de Ciuitate Dei. cap. XXI. *Tribus* X. *quas accepit Hieroboam ſeruus Salomonis, rex eius in Samaria conſtitutus, propriè vocabantur Iſrael, quãuis hoc vniuerſi po puli nomen eſſet. Duabus tribus*

Defuncto Salomone anno imperii quadrageſimo, cùm Roboam filius, anno ætatis ſexto & decimo regnum patrium tenere cœpiſſet, pars populi ab eo offenſa diſcedit. Etenim cùm laxari ſibi ſtipendium popoſciſſet, quod Salomõ grauiſſimum impoſuerat, repudiatis precibus ſupplicum, fauorem vniuerſæ plebis auerterat. Itaque conſenſu omnium, imperium ad Hieroboam defertur. Is medio genere ortus, aliquandiu Salomoni ſeruitutem pependerat. Sed cùm ei reſponſo Achiæ prophetæ regnũ Hebræorum annuntiatum cõperiſſet, necare eum clàm deſtinauerat. Quo ille metu in Aegyptum confugit: ibiq́; vxore accepta, ex ſtirpe re-

pe regia, coguita demum Salomonis. morte, in ſolum patrium regreſſus, voluntate populi, vt ſuprà retulimus, ſumpſit imperium. Penes Roboam tamē duæ tribus, Iudæ & Beniamin, reſederant: ex his ad trecenta millia parauit exercitum. Cūq; acies promouerentur, verbis Dei populus admonetur, prœlio abſtineret: ex ſuo nutu Hieroboam regnū accepiſſe.

bus Iuda, & Beniamin, quæ propter Dauid, ne regnum ſtirpis eius fuiſſet eradicatum, remanſerant ſubiacentes ciuitati Hieruſalem, Iudæ nomen fuit, quia ipſa erat tribus, vnde Dauid. Beniamin tribus altera ad id regnum pertinens erat, vnde fuit Saul rex ante Dauid. Sed ſimul iſtæ duæ tribus Iuda vocabantur, & hoc nomine diſcernebantur ab Iſrael, quæ appellabantur decem tribus habentes ſuum regem. Nam tribus Leui, quoniam ſacerdotalis fuit, Dei, non regum, ſeruitio mancipata, tertia decima numerabatur. Ioſeph quippe vnus è XII *filijs Iſrael non vnam, ſicut ceteri ſingulas, ſed duas tribus fecit Effrem, & Manaſſem. Veruntamen tribus Leui ad regnum Hieroſolymitanum pertinebat magis, vbi erat templum Dei, cui ſeruiebat.* Poſt obitum ergo Salomonis diuiſum eſt regnum Hæbreorum, ſiue Iſrael, vniuerſo populo in duas partes ita diſtracto, vt duæ tribus Iudæ, & Beniamin vnà cum Roboam Salomonis filio remanerent, reliquæ vero ad Hieroboam Nabath filium ex tribu Ephraim ſe cōferrēt. Quod porro inquit, Roboam [*anno ætatis ſextodecimo*] regnum iniſſe, videri mendoſum poteſt. nam XIIII tertij Regum, & XII ſecundi Paralipomenon ita ſcriptum eſt. *Quadraginta & vnius anni erat Roboam, cum regnare cæpiſſet, & decem, ac ſeptem annis regnauit in Hieruſalem.* Error autem ex notis ortus XLI, & XVI, L littera in V verſa.

Etenim cum laxari ſibi ſtipendium popoſciſſet.] Cauſſa, cur decem tribus à Roboam diſceſſerint, fuit, quòd rogatus, vt graue tributum Hebræis à patre Salomone impoſitum relaxaret, conſilium ſequutus iuuenum preces Hebræorum repudiauit, inquiens. *Pater meus aggrauauit iugum veſtrum, ego autem addam iugo veſtro. Pater meus cæcidit vos flagellis, ego autem cædam vos ſcorpionibus* III Reg. & II. Paralipom.

Itaque conſenſu omnium Imperium ad Hieroboam defertur.] Sic III. Reg. cap. XII. *Factum eſt autem, cum audiſſet omnis Iſrael, quòd ex Aegypto reuerſus eſſet Hieroboam, miſerunt, & vocauerunt eum, congregato cœtu, & conſtituerunt eum regem ſuper omnem Iſrael.*

Is Salomoni ſeruitutem aliquandiu penderat.] Repetit ea, quæ Hieroboam, viuente Salomone, paſſus fuerat, exprimens illa verba Regum. *Salomon ædificauit Mello, & coæquauit voraginem patris ſui Dauid. erat autẽ Hieroboam vir fortis, ac potens. Videnſq; Salomon adoleſcentem bonæ indolis, et induſtrium conſtituerat eum præfectum ſuper tributa vniuerſæ domus Ioſeph.* & alibi. *Hieroboam filius Nabath Ephratæus de Sared ſeruus Salomonis leuauit manum contra regem.* Hoc autem facilè diſcere Salomon potuit. quia Achias propheta ſumpta veſte ſua, & in duodecim partes ſciſſa Hieroboam monuit, vt decem partes eius ſibi vendicaret. ſic enim placere Deo, vt ille regni Salomonis decem tribus haberet, filius vero Salomonis vnam. III Regum cap. XI. Conſueuit autẽ Deus poſthac Iſraelitis omnes eorum caſus ſiue proſperos, ſiue aduerſos per prophetas prænunciare. quos illi ferme cõtemptui habuerunt. Itaque abhinc vſque ad tranſmigrationem in Babyloniam magnus prophetarum prouentus fuit.

Quo ille metu in Aegyptum confugit.] Significat Hieroboam metu Salomonis illi propterea inſidias comparantis profugiſſe in Aegyptum. Sic enim ſcriptum eſt ibidem. *Voluit Salomon interficere Hieroboam, qui ſurrexit, & aufugit in Aegyptum ad Seſac Regem Aegypti, & fuit in Aegypto vſque ad mortem Salomonis.* Qua cognita demum regreſſus.

Voluntate populi, vt ſupra rettulimus, ſumpſit imperium.] Eius regnum decem tribuum, & Iſrael à maiore populi parte vocatũ eſt. quare id nomen, quod omnibus tribubus Hebræorum erat commune, dum hoc manſit diſsidium, in decem tribubus fuit proprium.

Penes Roboam tamen duæ tribus Iudæ, & Beniamin reſederunt.] Quippe tribus Iuda eum non deſeruit propter ſanguinis coniunctionem. tribus autem Beniamin, quia ipſi tribui Iudæ iuncta erat. Verùm quoniam ipſa non magnas opes habebat, propterea eodem loco ſcriptum eſt. *Nec ſecutus eſt quiſquam domum Dauid præter tribum Iuda ſolam.* Inde regnum duarum tribuum, & regnum Iudæ appellatum.

Ex his ad trecenta millia parauit exercitum.] Nempe vt bellum

inferret

inferret ipſi Hieroboam, qui decem tribus ipſas à ſe auerterat. Apud ſacros autem libros, vnde hæc ſumpta ſunt, centum octoginta millia ſcriptum eſt. *Venit autem Roboam Hieruſalem, & congregauit vniuerſam domum Iuda, & tribum Beniamin, centum octoginta millia electorum virorum, & bellatorum, vt pugnarent contra domum Iſrael, & reducerent regnum Roboam filio Salomonis.* Quare opinor Sulpicium ducenta ſcripſiſſe numero rotundo addita, *Ad*, ſed ex notis C C errorem manaſſe, & C C C facta eſſe.

Cumq; acies promouerentur, verbis Dei populus admonetur, prælio abſtineret.] cap. XII. eiuſdem libri regum hoc ſic explicatur. *Hæc dicit Dominus, Non aſcendetis, neque bellabitis contra fratres veſtros filios Iſrael. reuertatur vir in domum ſuam. audierunt ſermonem Domini, & reuerſi ſunt.*

HIEROBOAM REX ISRAEL.

Ita ſpreto regis imperio, exercitus dilapſus: Hieroboam imperium inualuerat. Sed cùm Hieroſolymã Roboam obtineret, vbi templo à Salomone facto populus ſacrificare Domino conſueuerat: veritus Hieroboã, ne ab eo plebẽ religio auerteret, ſtatuit animos eius ſuperſtitione occupare. Itaq; vaccam auream in Bethel, alteram apud Dan conſtituit, quibus populus litaret: ſacerdoteſque, omiſſa Leui tribu, ex plebe inſtituit. Inuiſum Domino flagitium, expoſtulatio conſecuta. Crebra

Ita ſpreto regis imperio.] Tranſit ad res Hieroboam enarrãdas, quæ nihil aliud, quàm ſumma in Deum fuerunt impietas, quæ ad extremum totum populum peſſum dedit.

Sed cum Hieroſolymã Roboam obtineret.] Hieroſolyma erat in tribu Iuda, propterea Roboam eam vrbem regni ſedem obtinuit. Quare hoc regnum appellatum eſt modò duarum tribuum, nempe Iudæ, & Beniamin, modò Iudæ à tribu regis Roboam, modò Hieroſolymitanum, ab vrbe metropoli.

Vbi templo à Salomone facto populus ſacrificare Domino conſueuerat.] Salomon autẽ non ſolum templũ Hieroſo-

roſolymis fecerat, ſed etiã omnes ibi Iſraelitas Deo ſacrificare conſtituerat. Hieroboam verò ædificauit oppidum Sichem in mõte Effraim, & habitauit ibi, & egreſſus inde ędificauit Phanuel. Quare veritus, ne ſi

bra deinde inter reges prœlia, dubio euentu regnum obtinebant. Roboam ſeptimo & decimo imperij anno exacto, vita functus eſt.

populum ſuum Hieruſalem ire ad ſacrificandum ex lege in Templo permitteret, ille ad dominum ſuum rediret, & ſibi necem inferret, noua religione, ſed praua, populum ſuum obſtrinxit. Quippe ab cultu veri Dei ad idolorum cultum ſe cõtulit, ac more Aegyptio, vnde nuper redierat, duos vitulos æneos in finibus regni populo ſuo adorãdos cõſtituit. Quos aũt ſacri libri vitulos dicunt, vaccas vocauit Sulpicius. In Bethel autem, & apud Dan poſuit, quòd ij regni ſui, ideſt decem tribuum, eſſent termini. nam totius regni extrema erant Dan, & Berſabee. Sunt autem nomina duarum vrbium, quarum Dan fuit ad fontes parui Iordanis, Berſabee in terra Idumæorum, illa ad Septentrionem, hęc ad meridiem. Ioſephus.

Sacerdotesq; omiſſa Leui tribu ex plebe inſtituit.] Liber Regum. *Sacerdotes fecit de extremis populi, qui non erant de filijs Leui.* Erat autem Leui tribus, vt ſupra dictum eſt, cui terræ pars nulla fuerat data, ſed ſacerdotia tantum commiſſa. Quare Hieroboam duabus in rebus veterem diſciplinam corrupit, in idolis aſciſcendis, & in tribu Leui à ſacerdotijs remouenda. Leuitæ vero in tribum Iudam ſe contulerant, vt dixi.

Inuiſum Domino flagitium expoſtulatio conſequuta.] Quippe ad ſacrificãtem illum in Bethel miſſus eſt Iad propheta ex vrbe Hieroſolymorum, qui ita loquutus eſt: *Altare hæc dicit Dominus. Ecce filius naſcetur domui Dauid Ioſias nomine, & immolabit ſuper te ſacerdotes excelſorum, qui nunc in te thura ſuccendunt, & oſſa hominum ſuper te incendunt.* Hæc autem poſt facta ſunt à rege Iudæ Ioſia, vt ſcriptum eſt Reg. IV. cap. XXIII. Hic eſt autem alter propheta, qui hæc tempora illuſtrauit.

Crebra deinde inter reges prælia dubio euentu regnum obtinebant.] Sic III. Regum. *Fuitq; bellum inter Roboam, & Hieroboam cunctis diebus.*

Roboam ſeptimo decimo Imperij anno exacto vita functus eſt.] Illud omiſſum

omiſſum eſt in rebus Roboam, quòd & ipſe aras, & ſtatuas, & lucos in montibus excelſis ſtatuit, & omnes abominationes gentium fecit, item quòd anno quinto regni Seſac rex Aegyptius Hieroſolymam cepit,& theſauros regios aſportauit. Quattuor enim reges vicinos infeſtos habuere ipſi reges Iudæ, & Iſrael, Aegyptium, Syrium, Aſſyrium, & Babyloniæ. Verùm omniũ infeſtiſſimi fuere Aſſyrij, & Babylonij, vt à quibus poſt fuerint deleti, & exterminati.

ABIA REX IVDAE.

In huius locum Abiud filius eius regnum Hieroſolymę ſex annos tenuit:quamuis in Chronicis triennio regnaſſe referatur.

In huius locum Abiud.] In libris Regũ, Paralipom. & apud S. Matthæum cap. 1. hic rex dicitur Abia, non Abiud. Ceterùm hunc locũ ad ſacrorũ librorum veritatem ita ſcribendum cenſerem. *Tres annos tenuit, quamuis in Chronicis ſex annis regnaſſe referatur.* nam III. Reg. cap. XV. ita ſcriptum eſt. *Regnauit filius pro patre Roboam ſuper Iudam. tribus annis regnauit in Hieruſalem.* Huic addendum erat, quod ad impietatem Abiæ notandam tradit deinceps ſcriptura. *Ambulauitq́, in omnibus peccatis patris ſui, quæ fecerat ante eum, nec erat cor eius perfectum in Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. Bellum fuit inter Roboam, & Hieroboam omni tempore vitæ eius.*

ASA REX IVDAE.

Huic Aſab filius ſucceſſit, à Dauid quintus ferè, quippe abnepos eius: fuit religioſus Domini cultor. namq; deletis aris lucisque idolorum, veſtigia paternæ perfidiæ ſuſtulit. Fœdus cũ rege

Huic Aſab filius ſucceſſit, à Dauid quintus fere, quippe abnepos eius.] rectè. fuit enim primùm Dauid, tum Salamon, tertius Roboam, quartus Abia, quintus Aſa, quare abnepos. vbique in ſacris litteris hic dicitur *Aſa.* Præcipuè in Regibus. *Regnauitq́, pro Abia*

Abia filius Aſa. Eſt autem præclarum cognitu, quemadmodum Iudæ reges ita regnum exceperint, vt ſemper filij patrem ſint conſequuti. Fauit enim Deus huic familię, licèt aliquo aliquando impietatis errore imbutæ, propter Dauid. Vnde ſcriptum eſt cap. xv. III. Reg. *Sed propter Dauid dedit ei Dñs ſuus lucernã in Hieruſalem, eo, quòd feciſſet Dauid rectum in oculis Domini, & non declinaſſet ab omnibus, quæ præceperat ei*. Res inde Aſæ hoc modo perſequitur.

Fuit religioſus Domini cultor.] Ideſt, vt inquit ſcriptura, *fecit rectum ante conſpectum Domini, ſicut Dauid pater eius*. Fuit autem inter reges Iudæ, & Iſrael illud diſcriminis, quòd Iſraelitæ ſemper in inſtitutis Hieroboami manſerunt, ideſt relicto vero Deo, Idola perpetuò coluerunt. ex regibus Iudæ alij Roboami impietatem ſequuti ſunt, alij ad Dauid imitationem ſe contulerunt, & præcepta legis Dei ſeruarunt. inter primos pietatis cultores fuit Aſa.

Namq; deletis aris, luciſq; idolorum, veſtigia paternæ perfidiæ ſuſtulit.] Ideſt purgauit omnes ſordes idolorum, quæ fecerat patres ſui Roboam, & Abia, qui illa ædificarant. IIII. Regum, cap. xv. Addit tamen ſcriptura, eum excelſa non ſuſtuliſſe, quòd aras, quas ædificauit Roboam ſuper colles excelſos, non remouerit. peccatũ autem in eo cõmiſerat, quòd extra Templum ſacrificari, vt ante Templi ædificationem, voluerat.

Fœdus cum rege Syriæ firmauit.] Regem Damaſci intelligit nomine

rege Syriæ firmauit: eius auxilio Hieroboæ regnum, quod tum à filio tenebatur, multa clade affecit: ac ſæpe victis hoſtibus prædam ex ex victoria retulit. Poſt vnũ & quadrageſimum annum, æger pedibus deceſsit. Huic triplex peccatum adſcribitur: vnum, quòd ſocietate regis Syriæ nimium confiſus ſit: alterum, quòd prophetã Domini, hoc ipſum increpantem, in vincula coniecit: tertium, quia in pedum dolore remedium non à Domino, ſed à medicis ſperauerit. Sed initio regni huius, Hieroboam rex decem tribuum defunctus eſt: regnũ

mine Benadad, filium Tabremon, filium Hezion. Ibidem.

Eius auxilio Hieroboæ regnum, quod tum à filio tenebatur, multa clade affecit.] Hoc fœdus percuſsit cum rege Syriæ contra Baaſa tertium regem Iſrael: & communibus armis vrbes multas eius excidit, atq; ita regem Baaſam ab ædificatione vrbis Ramæ auertit. Inde arreptis lapidibus, & lignis ab eo ad Ramæ conſtructionem paratis ipſe regni ſui oppida Gabaa, Beniamin, & Maſpha condidit. Quare Sulpicij meritò hoc loco requiri vigilantia poteſt. non enim Baaſa filius fuit Hieroboam, verùm hoſtis adeo infeſtus, vt genus etiam eius totum extinxerit, eumque in regno ſucceſſor exceperit.

Poſt vnum, & quadrageſimum annum æger pedibus deceſſit.] Sic Paralipom. libro ſecundo cap. XVI. *Aſa rex Iuda anno trigeſimo nono regni ſui dolore pedum vehementiſſime laborauit. inde mortuus eſt quadrageſimo primo.*

Huic triplex peccatum adſcribitur.] Hæc tria peccata expreſſa ſunt ex II. lib. Paralipom. cap. XVI. Sunt autem ſocietas inita cum rege Syriæ, Anani prophetæ conſtrictio, ſpes valetudinis ſuæ recuperandæ in medicis, & non in Deo repoſita.

Prophetam Domini hoc ipſum increpantem in vincula coniecit.] Nomen prophetæ, cuius meminit, fuit Anani, quem appellat Videntem ſcriptura. *Iratus Aſa aduerſus Videntem iuſſit eum mitti in neruum.* Vnde prophetiæ oracula Viſiones vocatæ. Olim autem Videntes, poſt prophetæ dicti. primo Regum. cap. IX.

Sed initio regni huius Hieroboam rex decem tribuũ defunctus eſt.] Vt regnum Roboam dictum eſt duarum tribuum, ſic regnum Hieroboam decem, vt illud Iuda, ſic hoc Ephraim à tribu Hieroboam. Oſeæ cap. V. Initio autem regni dixit, quia Hieroboam ſecundo anno Aſæ moriens regnum Nadab filio reliquit.

NADAB REX ISRAEL.

Nadab filio reliquit. Is malis operibus, & tam ſuis quàm paternis meritis inuiſus Domino, non vltra biennium regno potitus eſt.

[Nadab filio reliquit.] Ibidem in Regibus, & Paralipom.

Nadab malis operibus, & tam ſuis, quàm maternis meritis inuiſus Domino non vltra biennium regno potitus eſt.]

Iuda regnauit Ela, filius Baaſa, ſuper Iſrael in Therſa duobus annis. Nomen autem Therſa oppidi fuit, in quo ſecunda regum Iſrael familia ſedem poſuit.

AMRI REX ISRAEL.

Namque eum Zambri princeps equitum epulantem interfecit, regnumque occupauit: vir perinde in Dominum atque homines impius. Ab hoc pars populi ſeceſsit, Thamni cuidam regium nomen delatum. Sed Iambri ante hunc ſeptem annos, & cum eodem duodecim regnauit.

[*Namq; eum Zambri princeps equitum epulantem interfecit, regnumq; occupauit.*] Hæc res eſt ſic expreſſa eſt cap. eodem. *Rebellauit contra Elam ſeruus ſuus Zambri dux mediæ partis equitum, & occidit eum. Erat autem Ela in Therſa bibens, & temulentus in domo Arſa præfecti Therſa. irruens ergo Zambri percuſsit, & occidit, regnauitq; pro eo.* Id verò factum à Deo propter impietatem Baaſæ, & filij Elæ addit ſcriptura. Atque hæc quidem tertia familia fuit, quæ regnum Iſrael tenuit, prima enim fuit Hieroboam ex tribu Ephraim, ſecunda Baaſa ex tribu Iſſachar, tertia Zambri, qui regnauit ſeptem tantùm diebus in Therſa. Cum enim *exercitus, qui obſidebat Gebbethon vrbem Philiſtinorum, audiſſet rebellaſſe Zambri, & occidiſſe regem, fecit ſibi regem omnis Iſrael Amri, qui erat princeps militiæ ſuper Iſrael in die illa in caſtris. Quod vbi ſenſit Zambri, ingreſſus eſt palatium, & ſuccendit ſe cum domo regia. Tunc diuiſus eſt populus Iſrael in duas partes, quarum vna delegit ſibi regem Amri, altera Thebni,* cap. eodem. Ex his apparet, poſt Elam ſucceſsiſſe Zambri percuſſorem eius, & poſt ſeptem dies Amri in diſsidio populi. Sulpicius autem Euſebium ſequutus omittit Zambri, vt qui dies tantùm ſeptem regnarit, & Elam ab Amri percuſſum facit. & nomina Zambri, & Ambri, credo, librariorum culpa confundit. Quare vbique apud eum Amri legēdum. [*Vir perinde in Dominum, atque in homines impius.*] Zambri impius in homines fuit, quia Elā occidit, & familiam Baaſæ funditus extinxit, nam *ne mingentem quidem ad parietem*, ideſt *canem*, reliquit; in Dominum, quia

malum fecit corã Domino, & ambulauit in vijs Hieroboam. cap. XVI.

Ab hoc pars populi seceſſit, Thamni cuidam regium nomen delatum.] Res hoc ſucceſſu acta. *Vbi Zambri mors eſt audita, populus Iſrael in duas partes diuiſus eſt, quarum vna delegit regem ſibi Thebni filium Gineth, altera Amri, & hęc præualuit, mortuusq; eſt Thebni.*

Sed Amri ante hunc ſeptem annos, & cum eodem duodecim regnauit.] Significat Amri regnaſſe ſolum ſine Thebni annos ſeptē, inde cum eodem duodecim. At longe alia eſt ſcripturæ ſententia, nempe Amri regnaſſe duodecim annos, ſex quidem priores in Therſa, vt proximi reges fecerant, inde ſex poſteriores in oppido Samariæ à ſe condito. Atq; hoc ita eſſe ex eo apparet, quòd ex hac ſede regni poſt hac regnum Samariæ nomen accepit. Audiamus verba Regum cap. XVI. *Amri regnauit ſuper Iſrael duodecim annos, in Therſa regnauit ſex annos. emitq; montem Samariæ à Somer duobus talentis argenti, & ædificauit eum, & vocauit nomen ciuitatis, quam extruxerat, nomine Somer domini montis Samariæ.* Nec Ioſephus aliter hunc locum intellexit.

IOSAPHAT REX IVDAE.

At in parte tribus Iudæ Aſab mortuo, Ioſaphat filius eius regnare cœpit, vir religioſis virtutibus meritò clarus. Is cum Iambri pacē habuit. Defunctus eſt autem, cum regnaſſet annos V. & XX.

At in parte tribus Iudę Aſa mortuo, Ioſaphat filius eius regnare cœpit.] De hoc Ioſaphat ſic Paralipom. II. cap. XVII. *Regnauit Ioſaphat pro Aſa patre, et inualuit contra Iſrael, conſtituitq; militum numeros in ciuitatibus Iudà, quæ erant vallatæ muris, præſidiaq; diſpoſuit in terra Iuda, et in ciuitatibus Ephraim, quas ceperat pater eius.*

Vir religioſis virtutibus clarus.] Malim *religionis.* De religione Ioſaphat ſic eodem in loco. *Et fuit Dominus cum Ioſaphat, quia ambulauit in vijs patris ſui Dauid. Cumq; ſumpſiſſet cor eius audaciam propter vias Domini, etiam excelſa, & lucos de Iuda abſtulit, & miſit in ciuitates ſacerdotes habentes librum legis Domini, qui docuerunt populum, atque ita finitimos ſolo nominis terrore in officio continuit.*

Is cum Amri pacem habuit.] Hoc neque eſt in ſacris libris, neq; eſſe

eſſe poteſt. quia Ioſaphat regnum cepit anno quarto Achab, qui poſt patrem ſuum Amri regnauit, quare neque bellum, neque pacem habere cum Amri potuit.

Defunctus eſt autem, cum regnaſſet annos viginti quinque.] Sic in ſacris. Verum Sulpicius pij, & clari regis multa memorabilia acta, immo vero vniuerſa omiſit. quæ hoc loco ſignificanda ſunt. quippe affinitatem cum Achab rege Iſrael impio iunxit, Athaliæ filia eius in matrimonium Ioram filio collocata. eúmque ad Syriacum bellum ſequutus diuina ope ſeruatus eſt. Vatem Iehu affinitatem illam increpantem benigne audijt. iterum remp. conſtituit. bello finitimorum petitus ieiunijs, & precibus victoriam obtinuit. Inde cum Ochozia, & Ioram ipſius Achab ſucceſſoribus ſocietatem renouauit, & cum Moabitis congreſſus victor diſceſſit. In Reg. & Paralipom.

ACHAB REX ISRAEL.

Huius imperij tempore Achab Iambri filius, rex decem tribuum fuit, vltra omnes in Dominum impius. Namque Iezabel filia Baſæ regis ex Sidone in matrimonio accepta, Baali idolo arã lucoſque conſtituit, & prophetas Domini interemit.

Huius Imperij tempore Achab Amri filius rex decem tribuum fuit.] recte. nam, vt dixi, Ioſaphat anno quarto Achab regnum inijt. & inde etiam cum filio, & nepote eius regnauit. Hic inter reges Iſrael ſingulare fuit impietatis, & iniuſtitiæ exemplum ſummæ Ioſaphatis religioni, ac virtuti oppoſitum. Vnde addit.

Vltra omnes in Dominum impius.] Nam *fecit malum in conſpectu Domini ſuper omnes, qui fuerunt ante eum.* cap. xv. III Regum. Perſequitur inde Sulpicius ſingula eius flagitia, vt quæ ſint ad memorandum inſignia.

Namq; Iezabel filia Baſæ regis ex Sidone in matrimonio accepta.] Hoc graue putatur. quia impiam duxit. Mirum autem cur Baſam vocet, qui Ethbaal dicebatur. Eodem in loco. *Inſuper vxorem duxit Iezabel filiam Ethbaal regis Sidoniorum.* Ioſephus in hiſtoria nominat Ithobalum. Ithobalus autem rex fuit Tyri, teſte Menandro Epheſio, vt ſcribit idem contra Appionem.

Baali idolo aram, lucosq́ conſtituit.] Multò etiam indignius, quòd Baal coluit. Ibidem. Ceterum Baal deus fuit Aſſyriorum, vt Aſtaroth, ſiue Aſtarthe Sidoniorum, ſiue Tyriorum. Baalim autem ſacellum ipſi Baali conſtitutum. Ioſephus. Baal autem cre do eſt, quod Græci dixere Belum. Achab verò adorauit Baal, & poſuit aram in Templo, quod ædificauerat in Samaria, & plantauit lucum.

Et prophetas Domini interemit.] Ab eadem impietate profectũ, quòd prophetas Domini occidit. XVIII. cap. *Cum interficeret Iezabel prophetas Domini*

HELIAS PROPHETA.

Quo tẽpore Helias propheta oratione cælum concluſit, ne pluuiam terræ daret: idque regi denunciauit, vt ſe impius cauſſam mali eſſe cognoſceret. Igitur ſuſpẽſis cælo aquis, cùm loca omnia aduſta ſolis ardoribus non victum hominibus, nõ pabulum iumentis darent, ipſe ſe intra periculum famis propheta concluſerat. Ea tempeſtate cùm eremũ petiſſet, coruis cibum miniſtrantibus, vixit. A quam torrẽs proximus, donec aruit, dedit. Inde admonitus à Domino, Saraptæ opidũ petijt: ad mulierem viduam diuertit. Cumque ab ea eſuriens cibum

Quo tempore Helias oratione cælum concluſit.] Interſerit res Heliæ prophetæ his temporibus clari. In primis ergo Deus ſumma Achab impietate offenſus ipſum primùm fame, deinde verbis caſtigauit, in vtraque re Heliæ prophetæ miniſterio vſus. Helias verò iuſſu Dei nunciauit regi, ſe effecturum, ne per triennium plueret. idque effecit. Vnde fœda fames prouinciæ conſequuta. III Regum. cap. XVII.

Igitur ſuſpẽſis cælo aquis.] Narrat igitur, quemadmodum Helias famem eãdem, quam per ſiccitatem à Deo impetratam intulerat, ipſe quoque pertulit, & quemadmodum eãdem Dei ope depulit. Primum, inquit, in deſerto famem Heliæ corui cibum deferentes, ſitim pro-

cibum peteret, illa cauſſari, nõ eſſe ſibi niſi puſillum far ris, & puſillum olei: quo abſumpto, vnà cum filijs mortẽ exſpectaret. Sed cùm Helias verbis Dei polliceretur, nec hydriam farre, nec vas oleo eſſe minuendum, mulier poſcenti fidem non cunctata prophetę credere, promiſſorum fidem conſecuta eſt. Siquidem diuinis incrementis tantum accreſceret, quantum quotidie detrahebat. Eodem tempore, eiuſdem viduæ filium mortuum Helias in vitam reduxit.

proximus aquæ torrẽs ſubleuarunt. Sic enim ibidem. *Cum abijſſet, ſedit in torrente Carith, qui eſt contra Iordanem. corui quoque deferebant ei panem, & carnes mane, ſimiliter panem, & carnes veſperi. & bibebat de Torrente.* *Inde admonitus à Domino Saraptæ oppidum petijt.*] Inde ſiccato torrente cum iuſſu Dei ad oppidum Saraptã ſe cõtuliſſet, & ad viduam quandam diuertiſſet, ab ea, tanquam ſecundo remedio, ſuſtentatus eſt. Ibidem. *Poſt dies aliquot ſiccatus eſt torrens. non enim pluuerat ſuper terram. factus eſt ergo ſermo Domini ad eum. Surge, & vade in Sarepta Sidoniorum, & manebis ibi. præcepi enim mulieri viduæ, vt paſcat te.* Ille verò abijt, & petijt cibum. verba verò cibum petentis fuerunt. *Affer mihi buccellam panis in manu tua.* Eiuſdem copiam pollicentis hæc. *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael. Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur vſque ad diem, in qua Dominus daturus eſt pluuiam ſuper faciem terræ.*

Mulier poſcenti fidem, non cunctata prophetæ credere, promiſſorum fidem conſequuta eſt.] Popoſcit Helias fidem, cum dixit. *Noli timere, ſed vade, & fac ſicut dixiſti, ideſt collige ligna, & ex farina fac panem.* Inde addidit. *Verumtamen mihi primum fac de ipſa farinula ſubcinericium panem paruulum, & affer ad me.* Mulier autem [*non cunctata credere promiſſa eſt conſequuta.*] Siquidem *cum abijſſet, & feciſſet iuxta verbum Heliæ, & comedit ipſe, & illa, & domus eius, & ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non eſt imminutus iuxta verbum Domini, quod locutus fuerat in manu Heliæ.* Ibidem. Narratur inde, vt Helias puerum viduæ hoſpitæ ſuæ mortuum excitarit, & gratiam hoſpitæ ſuæ cumulatè rettulerit,

Siqui-

Siquidem *clamauit ad Dominum, & dixit Domine Deus meus, etiam ne viduam, apud quam ego vtcumq; ſuſtentor, afflixiſti, vt interficeres filium eius?* Atque ita puerum à mortuis excitauit.

Tum iuſſu Domini regem adit, exprobratoq; ei ſacrilegio popoſcit ad ſe omnem populum congregari.] Hactenus Deus caſtigauit Achab factis, nunc verba ſequuntur. Quippe vbi Achab calamitate famis, ſiccitate triennij immiſſa, ad Dei agnitionē non redijt, tum verò Deus per eundem Heliam ipſum admonendum verbis de officio ſuo curauit. Nam Helias ad eum profectus ſacrilegium exprobrauit, & vt populum conuocaret, mandauit. Verba eius hæc fuerunt. *Non ego turbaui Iſrael, ſed tu, & patres tui, qui dereliquiſtis mandata Domini, & ſequuti eſtis Baal. Verum tamen nunc mitte, & congrega ad me vniuerſum Iſrael in monte Carmeli, & prophetas Baal* CCCCL, *prophetasq; lucorum, qui comedunt de menſa Iezabel.*

Helia Dominum prædicante illi ſuperſtitiones ſuas aſſerebant.] Sulpicius ſignificat in illo concilio prophetarū actum vtrinque de religione eſſe, atque vtramque partem ius, factumque ſuum verbis defendiſſe. Scriptura verò

Tum iuſſu Domini regē adijt, exprobratoq; ei ſacrilegio, popoſcit ad ſe omnē populum congregari. Qui cùm properè conueniſſet, accitis idolorum ac lucorū ſacerdotibus CCCC ferè & L. inter eos inde orta eſt altercatio. Helia Dominum prædicante, illi ſuperſtitiones ſuas aſſerebant. Poſtremò, placuit fieri periculum, vt ſi cuius cæſam hoſtiam miſſus cælo ignis abſumeret, rata eſſet religio, quæ virtutem edidiſſet. Ita ſacerdotes occiſo vitulo, Baal idolum inuocare cœperūt: fruſtraque conſumptis inuocationibus, imbecillitatē domini ſui tacitè fatebantur. Tum fortè Helias irridens eos: Ne fortè, inquit, dormiat, clamate vehementiùs, vt ſomno quo tenetur, euigilet. Enimuerò miſeri tre-

trepidantes muſſare, & tamen quid nam Helias factu rus eſſet, exſpectare. At ille cæſum vitulum impoſuit, cum prius ſacrarium aqua oppleſſet: inuocatoq; Domino, exſpectantibus cunctis, ignis cælo delapſus aquam cum hoſtia aſſumpſit. Tum verò populus ſolo ſtratus, Dominum fateri, idola exſecrari: poſtremò, Heliæ iuſſu profani ſacerdotes cõprehenſi, deductique ad torrentem, necati ſunt. Redeuntem inde regem propheta proſecutus eſt. Sed cùm ei Ieſabel regis vxor uitæ periculum pararet, ad remotiora ſeceſſit. Ibi eum Dominus allocutus eſt, ſeptem millia virorum eſſe adhuc pronuntians, qui ſe idolis non dediſſent. Mirum id Heliæ fuit, qui ſolum ſe à ſacrilegio immunem eſſe crediderat.

verò non exprimit, à parte Iſraelitarum aliquid pro religione Baalis reſponſum. Sic enim dixit Helias. *Vſq; quo claudicatis in duas partes, ſi Dominus eſt Deus, ſequimini eum, & non reſpondit ei populus verbum.*

Poſtremò placuit fieri periculum, vt ſi cuius cæſam hoſtiam miſſus cælo ignis abſumeret, rata eſſet religio, quæ virtutum edidiſſet.] Vbi verò Helias verbis conuincere falſos prophetas non potuit, miraculis eos edendis aggreſſus eſt, atque illos prouocauit ad virtutis periculum faciendum. Res breuiter, & obſcurè à Sulpicio traditur. Verum ita acta dicitur in libro Regum. *Iuſſit Helias, vt illi, qui erant quadringenti prophetæ Baal, & ipſe, qui vnus relictus erat Dei propheta, bouem mactarent, & in rogum membra imponerent. inde illi Baal, ipſe Deum oraret, vt cælitus igne demiſſo rogum accenderet. ſic enim fore, vt cuius ope ligna flammam concepiſſent, is verus Deus eſſet. Ita ſacerdotes Iſraelitæ vitulo occiſo, Baal inuocare cæperunt, fruſtraq; cõſumptis inuocationibus permiſſu Heliæ priores periculum ſuæ religionis fecerunt, inuocantes nomen Baal à mane vſque ad meridiem, dicentes. Baal exaudi nos, & non erat vox, nec qui reſponderet. tranſiliebantq; altare, quod fecerant.*

Hæc

Hæc tum illi parum proſpero ſuæ ſuperſtitionis euentu. Inde, quid Helias fecerit, ſubdit.

Tum forte Helias irridens eos, Ne forte, inquit, dormiat, clamate vehementius, vt ſomno, quo tenetur, euigilet.] Hoc ſic ibidem. *Cumq; eſſet meridies, illudebat eis Helias dicens, Clamate voce maiore. Deus enim & forſitan loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut certè dormit, vt excitetur.* Apud Sulpicium primum [*Forte,*] videtur vacare, aut mendoſum eſſe. [*At ille cæſum vitulum impoſuit, cum prius ſacrarium aqua oppleſſet.*] Nunc mirandum opus Heliæ prodit, vt facilè pſeudoprophetas, & regem confuderit. Hic enim non ſolum, vt ille, vitulum ſuper ligna impoſuit, ſed etiam ad virtutem maiorem oſtendendam, fecit aquæductum quaſi per duas aratiunculas in circuitu altaris, & compoſuit ligna, diuiſitque per membra bouem, & poſuit ſuper ligna, & ait, *Implete quattuor hydrias aqua, & fundite ſuper holocauſtum, & ligna.*

Inuocatoq; Domino ignis cælo delapſus aquam cum hoſtia abſumpſit.] Inde ita Deum vocauit. *Domine Deus Abraham, & Iſaac, & Iſrael oſtende hodie, quia tu es Deus Iſrael, & ego ſeruus tuus, & iuxta præceptum tuum feci omnia verba hæc. Exaudi me Domine, exaudi me, vt diſcat populus iſte, quia tu es Dominus Deus, & tu conuertiſti cor eorum iterum. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocauſtum, & ligna, & lapides, puluerem quoque, & aquam, quæ erat in aquæductu, lambens.* Ibidem.

Tum verò populus ſolo ſtratus Dominum fateri.] Ibidem. *Quod cum vidiſſet omnis populus, cecidit in faciem ſuam, & ait, Dominus ipſe eſt Deus.*

Poſtremò Heliæ iuſſu profani ſacerdotes comprehenſi, deductiq; ad torrentem necati ſunt.] Quippe dixit Helias ad eos. *Apprehendite prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendiſſet, duxit eos ad torrentem Ciſon, & interfecit eos ibi. Interfecit* autem, ideſt, interficiendos per regem curauit.

Redeuntem inde regem propheta proſequutus eſt.] Ibidem. *Aſcendens Achab abijt in Iſrael, & manus Domini facta eſt ſuper Eliam, accinctiſq; lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Iezrael.* Hoc autem factum eſt, poſtquã Helias pluuiam vberem è cœlo deuocauerat, famemque depulerat.

Sed cum ei Iezabel regis vxor vitæ periculum pararet.] Iezabel Tyria, mulier impia, Heliam interimere voluit, quia ſuos ille occiderat prophetas. Sic enim ad illum dixit. *Hæc mihi Dij faciant, & hæc*

& hæc addant, niſi hac hora cras poſuero animam tuam, ſicut animam vnius ex illis. Ex ea re inde Helias profugit in deſertum Berſabee, vbique diuinitus ſuſtentatus, inde iuſſu Dei redijt Damaſcum, & vnxit Hazael in regem Syriæ, Iehu in regem Iſrael, & Heliſeum in prophetam.

Ibi eum Dominus allocutus eſt, ſeptem millia virorum eſſe adhuc pronuncians, qui ſe idolis non dediſſent. Mirum id Heliæ fuit, qui ſolum ſe à ſacrilegio immunem eſſe crediderat.] Verba Dei ad Heliam in deſerto Berſabee hæc fuerunt. *Derelinquam mihi in Iſrael ſeptem millia virorum, quorum genua non ſunt incuruata ante Baal.*

Ea tẽpeſtate Achab rex Samarię vineam Nabuthæi, adhærentem ſibi, concupiuit. Quam cum ille ei vendere noluiſſet, dolis Iezabel interfectus eſt. Ita Achab vinea potitus eſt, cùm tamẽ Nabuthæi mortem doluiſſe referatur. Mox per Heliam verbo Domini increpitus, agnitoq; crimine cilicio indutus, egiſſe pænitentiam traditur. Quo facto, imminentem pœnam auertit.

Ea tempeſtate Achab rex Samariæ vineam Nabuthei ſibi adhærentem concupiuit.] Adhuc narrata eſt impietas Achab in Deum, nunc iniuſtitia explicatur in homines. nempe quẽmadmodũ Iezabel vxor eius Nabatheum vineam ſibi vendere detrectantem dolo ſuſtulerit, atque ita vineam ſibi parauit. Hęc res narratur cap. xxi. Reg. III.

Dolis Iezabel interfectus eſt.] Nempe falſis ſubornatis teſtibus, qui dicerent eũ benedixiſſe Deum, & regẽ, lapidibus obrutus eſt.

Per Heliam verbo Domini increpitus.] Helias iuſſu Domini non ſolùm Achab increpuit, ſed cladem ei denunciauit, qualem paſſa erat domus Hieroboam, & Baaſa regum æquè impiorum. Quare ille *ſcidit veſtimenta ſua, & operuit cilicio carnem ſuam, ieiunauitq; & dormiuit in ſacco, & ambulauit demiſſo capite.*

Quo facto imminentem pœnam auertit.] Quippe dixit Deus. *Quia Achab humiliatus eſt cauſa mei, nõ inducam malum in domum eius.* intellexit autem Ioram F. eius, qui à Iehu extinctus eſt.

Namq;

Namque rex Syriæ magno cum exercitu, duobus & triginta regibus in ſocietatem belli aſcitis, fines Samariæ ingreſſus, cum rege vrbem obſidere cœpit. Actis deinde obſeſſorum rebus, dat belli conditiones, ſi aurum & argentum & feminas tradidiſſent, fore vti vitæ eorum parceret. Sed tam iniuſtis conditionibus extrema perpeti ſatius viſum. Et cùm iam omnium deſperata eſſet ſalus, Propheta à Domino miſſus, regē adit, hortatur vt in prœlium exeat: cunctantem multis confirmat. Ita eruptione facta, fuſi hoſtes, copioſaque præda reperta. Sed poſt annum reparatis viribus, Syrus in Samariam regreſſus, acceptā cladem vltum ire cupiens, rurſum victus eſt. Eo prœlio cxx. millia Syrorum interiere: Regi venia data, regnum ei, & priſtinus ſtatus conceſſus. Tum Achab verbis Dei à propheta increpitus,

Namque rex Syriæ magno cum exercitu.] Nouum peccatum Achab, quòd Benadad regem Syriæ arma ſibi inferentem bis victum incolumem dimiſit. Hoc narratur III Regum. cap. xxI. ante cædem Nabathei occiſi propter vineam negatā, & ante pœnitētiam Achab. Benadad verò filius fuit Hazael. cap. xx.

Duobus & triginta Regibus in belli ſocietatem aſcitis.] Apparet, tum multos in ſingulis regionibus fuiſſe reges, ſi ex Syria, aut vicinis prouincijs triginta duo ad bellum Samariæ conuenerunt.

Actis deinde obſeſſorum rebus.] Nempe rebus Achab obſeſſi. malim autem legi, *Fractis*, quàm *Actis*. licet autem Achab obſeſſus ad extrema redactus eſſet, tamen à propheta confirmatus eruptione facta cladem hoſti ingentem attulit. poſt annum autem Syrus reuerſus, vt acceptam calamitatem vlciſceretur, iterū ab Achab victus eſt. Quare verbis Dei à propheta Helia increpitus eſt, quòd regem bis victum impune dimiſiſſet. verba Heliæ fuerunt. *Hæc dicit Dominus. Quia dimiſiſti virum dignum morte de manu*

pitus, cur abuſus diuino munere, hoſti ſibi tradito pepercisſet.

manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius. His expoſitis narratur in ſacris literis cædes Nabathei propter negatam vineam, de qua Sulpicius præpoſterè ſcripſit.

Igitur Syrus poſt triennium, bellum Hebræis intulit. Aduerſum hunc Achab, pſeudoprophetarum impulſu, in prœlium deſcendit: ſpreto Michæa propheta, & in vincula coniecto, quòd ei exitiabilem fore pugnā denuntiaſſet.

Igitur Syrus poſt triennium bellum Hebræis intulit.] Non ad fidem expreſſa eſt ſententia ſacræ ſcripturæ. Non enim Syrus bellum intulit Hebræis, ſed Hebræi Syro: Nam Achab, vt recuperaret Ramoth Galaad, Ioſaphat regem Iudæ affinem ſuum ſollicitauit, & coniunctis armis in Syriam contendit. cap. XXII Regum III.

Pſeudoprophetarum impulſu.] CCCC prophetas dicitur conuocaſſe Achab rex eos de belli exitu conſulturus. qui proſpera ei omnia euentura pronunciarunt, vnus Michæas infauſta reſpondit, quem Sedecias percuſſit in maxillam, pro quo Sulpicius, *Michæam in vincula coniectum* dixit. Hic eſt autem Michæas, cuius extat prophetia aduerſus Iſrael.

OCHOZIAS REX ISRAEL.

Ita eo prœlio Achab interfectus Ochoziæ filio imperium reliquit. Is æger corpore, cùm ex miniſtris, qui idolum pro ſalute eius conſulerent, miſiſſet: Helias à Deo monitus, obuiam ſe eis obtu-

Ita eo prælio Achab interfectus Ochoziæ filio imperium reliquit.] Quippe, vt eſt cap. XXII, *iaculo traiectus inter commiſſuras, et loricam.* Hic Ochozias filius Achab Baal quoque coluit, quare à Deo meruit, vt puniretur defectione Moabitarum, & naufragio claſsis, quam in Ci-

Ciliciā miſerat, ac demū letali morbo abſūptus. Ibidē.

Is æger corpore.] Ex caſu letifero morbo affectus miniſtros miſit, qui Beelzebub Idolum Accaronēſium pro ſalute ſua conſulerent. Ex hoc loco incipit hiſtoria quarti libri Regum.

obtulit, increpitoſque renūtiare regi iubet, mortē eius conſecuturam. Tum rex cōprehendi eum, ac deduci ad ſe iubet: ſed miſſi, cæleſti igne abſumpti. Rex, vt propheta prædixerat, obiit.

Helias à Deo monitus obuiam ſe eis obtulit, increpitoſq; renunciare regi iubet, mortem eius conſecuturam.] Verba increpationis fuerunt. *Nunquid non eſt Deus in Iſrael, vt eatis ad conſulendum Beelzebub Deum Accaron? Quamobrem ait Dominus, De lectulo, quem aſcendiſti, non deſcendes, ſed morte morieris.* Ibidem. cap. primo.

Rex, vt propheta prædixerat, obijt.] Ibidem. *Mortuus eſt Ochozias iuxta ſermonem Domini, quem locutus eſt Helias.*

IORAM REX ISRAEL.

Succesſit autem Iorā ei, frater eius: iſque duodecim annis imperio potitus eſt.

Succeſsit autem Ioram ei frater eius.] Quia Ochozias virilem prolem non reliquit, propterea frater eius Ioram regnauit pro eo. Ibidem. Hic eſt filius, in quo familiam Achabi extinctum iri Deus denunciauit.

IORAM REX IVDAE.

At in parte duarum tribuum Ioſaphat rege defuncto, Ioram filius regnum tenuit annos duodeuiginti. Is Achab filiam vxorem habuit, ſocero quàm patri propior.

At in parte duarum tribuum Ioſaphat rege defuncto Ioram filius regnum tenuit annos duodeuiginti.] Tranſit ad reges Iudæ. Mortuo Ioſaphat, qui annos vigintiquinque regnauit cum Achab, Ochozia, & Ioram regibus Iſrael (nam anno quinto Io

ram

ram eſt mortuus) ſucceſſit filius Ioram.ita vt duo Ioram eodem tempore regna tenuerint, vnus Iſrael, alter Iuda. quod autem dicitur hic regnaſſe annos *octodecim*, legendum eſt *octo*. Sic enim ſcriptum eſt in Regum libro, & rectè. error ex notis natus XVIII, & VIII.

Is Achab filiam vxorem habuit, ſocero, quàm patri propior.] Sic ibidem. *Ioram ambulauit in vijs regum Iſrael, vt ambulauerat domus Achab ſoceri ſui. filia enim Achab erat vxor eius, & fecit malum in conſpectu Domini.* Hæc eſt autem affinitas, quam Ioſaphat pater cum Achab contraxit, vt ſupra diximus. Socerum verò Achab imitatus potius, quam patrem Ioſaphat, ſacella collium inſtaurauit, quæ Ioſaphat demolitus fuerat, Heliæ minas eluſit. Propterea Idumæos, & Lobnam defectione amiſit, & ab Arabibus, & Palæſtinis bello petitus, demum inteſtinorum morbo per biennium diuexatus vita ceſſit. cap. VIII, quarti Reg.

OCHOZIAS REX IVDAE.

Poſt hũc Ochozias filius imperium adeptus eſt. Hoc regnante, Helias tranſlatus refertur.

Poſt hunc Ochozia filius Imperiũ adeptus eſt.] Ochozias inquam filius Ioram regis Iudæ. ſucceſſit enim ita Ochozias Ioræ, vt Ioram ſucceſſerat Ioſaphati. Hic eſt, qui in prœlio aduerſus Iehu opem ferens Ioræ regi Iſrael cecidit, vt poſt dicetur.

Hoc regnante Helias tranſlatus refertur.] Intelligit Ochoziam regem Iudæ, vt poſt ſignificat. Cum autem trans Iordanem Heliſeus, & Helias ſermonem inter ſe haberent, ecce currus igneus, & equi ignei diremerunt vtrunque, & aſcendit Helias per turbinem in cœlum. Ibidem.

HELISEVS PROPHETA.

Eodem tempore Heliſeus diſcipulus eius, multis ſignis potẽs extitit: quæ omnia

Eodem tempore Eliſeus diſcipulus eius.] Alter propheta Heliſeus vates ob ingẽtia miracula à ſe edita inclytus floruit ſub Iorã rege Iſrael, teſte

nia notiora ſunt, quàm vt noſtro ſtylo egeant. Ab eo eſt viduæ filius reſuſcitatus, Syrus lepra purgatus. Famis tempore, omnium rerũ copia fugatis hoſtibus inuecta, iu vſum trium exercituum aquæ præbitæ: de exiguo olei immodicis incremeutis ſolutum mulieris debitum, & ipſi ſufficiens viuẽdi ſubſtantia data.

teſte Ioſepho. Res verò eius narrãtur libro quarto Reg. cap. II, III, IIII, V, & VI, quæ fuerunt huiuſmodi.

Ab eo viduæ filius reſuſcitatus.] Vnum ex mirandis operibus Heliſei, quòd mortuũ ſuſcitauit. Vidua fuit, Sunamitis, ideſt ex Suna oppido.

Syrus lepra purgatus.] Alterum operum Heliſei, quòd leproſum ſanauit. Rex Syriæ de virtutibus Heliſei certior factus miſit principem militũ Naamã cũ litteris ad Iorã regem Iſrael, præcipiens, vt virum illum ſanaret. Quæ res cum Ioram in magnum tumultum conieciſſet, Heliſeus re cognita hominem ad ſe accitũ curauit, iubens, vt ſepties ſe ablueret in Iordane. atque ita ſanitatem recepit. qui typus videtur baptiſmi, quo lepra peccati abluitur.

Famis tempore.] Tertium opus Heliſei. quòd in ſumma inopia copiam imminere, prædixit. Quod autem ſcribit, fuit eiuſmodi. Cũ Benadad rex Syriæ obſideret Samariam, fames vrbẽ adeo ſæua inuaſit, vt caput aſini venderetur octoginta argenteis, & quarta pars ſtercoris columbarum quinque argenteis. ea de re anxio rege Ioram, Heliſeus prædixit, ingentem copiã mox affuturam. ac paullo poſt exercitus Syriæ panico terrore copiarũ Iſraelitarum perculſus obſidione ſoluta receſſit, & tabernacula cibariorum, opumq; plena reliquit. prædaq; opima potiti Iſraelitici Heliſeum vera vaticinatum eſſe probarunt.

In vſum trium exercituũ aquę.] Quartũ opus Heliſei. Tres reges Iſrael, Iudæ, & Edom exercitus ducebant aduerſus Moabitas per ſolitudinem Idumeæ. laborantes autẽ penuria aquarũ rex Iſrael Heliſeũ cõſuluit, qui ita dixit. *Facite alueum torrentis huius foſſas, & foſſas. non videbitis ventum, neque pluuiam, & alueus iſte replebitur aquis, & bibetis vos, & familię veſtrę, & iumenta veſtra.*

De exiguo olei immodicis incrementis ſolutum mulieris debitum.] quod

Hoc quartum eſt ex mirabilibus operibus Heliſei. quòd oleum modicum auxit. Querente enim muliere vidua, quòd non haberet, vnde ſolueret debitũ mariti mortui, Eliſeus modicũ olei, quod illa habebat, in tantam magnitudinem auxit, vt abundè habuerit, vnde æs alienum diſſoluerit.

Huius temporibus, vt diximus, Ochozias duarum tribuum erat rex: decem verò Ioram, vt ſuprà retulimus, imperabat. Interque eos fœdus ictum. Nam & aduerſus Syros iunctis viribus bellatum: & aduerſum Iehu, qui per prophetam in regem decem tribuum vnctus fuerat, pariter in prœlium egreſsi, eadem pugna interiere.

Huius temporibus, vt diximus, Ochozias.] Præclarius fuerat dictu, Heliam translatum eſſe, & Eliſeum prodigia edidiſſe ſub Ioram rege Iſrael, & Ioram rege Iudæ, quàm ſub Ochozia rege Iudæ. nam Ioram rex Iſrael Imperium tenuit annos duodecim, Ioram Iudę annos octo eodem tempore. Ochozias verò annum vnum, qui fuit duodecimus Ioræ Iſraelitici. ſic enim omnia in vnum conijciuntur, cum in multos ſint digerenda. Adde, quòd Helias, & Eliſeus inter decem tribus vaticinium exercuerunt, non inter duas.

Inter eos fœdus ictum. nam & aduerſus Syros iunctis viribus bellatum, & aduerſum Iehu.] Anno duodecimo Ioram Iſraelitici Ochozias Imperium nactus fœdus icit cum eo, atque cum eodẽ aduerſus Hazael regem Syrorum profectus eſt. in eo bello Ioras vulnus accepit, & curandi ſui cauſſa in Iezrabel receſsit. Eliſeus interim iuſſu Dei miſit prophetam, qui vngeret in regem ſuper Iſrael Iehu filium Ioaphat filij Nanſi, vt vlciſceretur domum impij Achab, quemadmodum ſe facturum eſſe denunciarat. Quo facto Iehu rex declaratus ad Iezrabel contra Ioram profectus eſt, qui in lecto cubabat ægrotus, aſsiſtente ſibi Ochozia rege Iuda. & cum ambo ſibi obuiam proceſsiſſent, adortus eos diſiecit, ac poſt necauit. & ſcriptis litteris in Samariam omnem progeniẽ Achab deleuit, ita vt à Deo prædictum fuerat.

IEHV REX ISRAEL.

Sed regnum Ioram Iehu tenuit, poſito Ochozia in Iudæa rege. Qui vno anno regnauit. mater eius Gotholia regnũ occupauit.] Hoc malè librarii interpunxerunt. Tu igitur ſic diſtingue. *Sed regnum Ioram Iehu tenuit. Poſito Ochozia in Iudæa rege, qui vno anno regnauit, mater eius Gotholia imperium occupauit*. Poſito autem videtur ſcriptum pro depoſito, ideſt ſepulto. Res enim ita narratur cap. x i. ubi Athalia pro Gotholia ſcribitur. Sed Gotholiæ nomen eſt in Paralipom. Hæc eſt autem quarta familia, quæ tenuit regnum Iſrael.

Sed regnum Ioram, Iehu tenuit, poſito Ochozia in Iudæa rege, qui vno anno regnauit,

ATHALIA REGINA IVDAE.

Mater eius Gotholia imperiũ occupauit, adempto nepoti Imperio etiam tum paruo puero, cui Ioas nomen fuit.] Nam Athalia omnes filios filii Ochoziæ interemit, præter Ioam annum vnum natum, quem Ioſaba amita ſurripuit, & marito Ioiadæ pontifici educandum occultè præbuit. Athalia inde ſeptem annos imperium tenuit, ſeq; in omnibus rebus iniquiſſime geſſit, quemadmodum Achabi filiam decuit.

Mater eius Gotholia imperium occupauit, adempto nepoti imperio, etiam tum paruo puero, cui Ioas nomen fuit.

IOAS REX IVDAE.

Sed huic ab auia prærepturm imperium poſt octo fere annos per ſacerdotem, & populum depulſa auia redditum.] Ioſaba Ochoziæ ſoror Ioam puerũ poſt ſeptem annos diuulgauit, & legen-

Sed huic ab auia prærep tum imperium, poſt octo ferè annos, per ſacerdotem & populũ depulſa auia redditum. Hic initio regni obſer-

ſeruantiſsimus diuini cultus fuit, magniſque ſumptibus templum exornauit. poſt adulatione principum deprauatus, adoratuſque ab eis, Dei irã meruit. Namq; ei Azahel rex Syriæ bellum intulit: inclinatiſque rebus ſuis, auro templi pacem redemit. Nec tamen ea potitus eſt, facti inuidia à ſuis interfectus, anno imperij quadrageſimo. Huic Amaſia filius ſucceſsit.

legendũ regem curauit contra Athaliam auiam eius, quam Ioiada pontifex populo incitato de medio ſuſtulit. Erat autem ſeptem annorum Ioas, cum regnare inſtituit. Ibidem.

Hic initio regni obſeruantiſſimus diuini cultus fuit, magniſq; ſumptibus templum exornauit.] Sic cap. XLI. *Fecit rectum Ioas coram Domino cunctis diebus, quibus docuit eum Ioiada ſacerdos. & pecuniam, quæ offerebatur pro pretio animæ, inſtaurationi templi attribuit, idq; inſtaurauit.*

Poſt adulatione principum deprauatus, adoratusq; ab eis.] Hoc non eſt in libro Regum, ſed in II. Paralipo. cap. XXIV. *Mortuo Ioiada, ingreſſi ſunt principes Iuda. adorauerunt regem. qui delinitus obſequijs eorum acquieuit eis, & lucis, ac ſtatuis ſeruiuit, & Zachariam Ioiadæ filium pœnas comminantem interfici à populo permiſit.* Non eſt autem hic Zacharias ille propheta, qui poſt captiuitatem vaticinio claruit, cuius liber extat, ſed alter. ſ. ille, qui, vt ſcriptum eſt in Euangelio, periit inter altare, & ædem, interprete S. Hieronymo.

Iram Dei meruit. Namque Azahel rex Syriæ bellum intulit] Ibidem. *Et facta eſt ira contra Iudam, & Hieruſalem propter hoc peccatum, cumq; euolutus eſſet annus, aſcendit contra eum exercitus Syriæ, uenitq; in Iudam, & Hieruſalem, & interfecit cunctos principes populi.*

Inclinatiſq; rebus ſuis auro templi pacem obtinuit.] Sic in libris Regum. Cum bellum regis Syri propulſare vellet, omnia ornamenta, quæ pater, & auus ſuus templo intulerant, abſtulit, ut regi daret, ne Hieruſalem adiret.

Nec tamen ea potitus eſt facti inuidia à ſuis interfectus.] Nõ quia donaria templi abſtuliſſet, ſed quia Zachariam interfecerat, eſt

Ioas extinctus. Sic enim cap. XXIII. Regum quarto: *Surrexerunt contra Ioam ſerui ſui in ultionem ſanguinis filij Ioiadæ ſacerdotis, & occiderunt eum in lectulo ſuo.* Vocat autem ſeruos ſcriptura eos, qui ſubiecti erant regis imperio.

Huic Amaſia filius ſucceſſit.] Ibidem. *Regnauit Amaſias filius eius pro eo.*

IOACHAS REX ISRAEL.

At in parte decem tribuũ defuncto Iehu, Ioachas filius eius regnauit, inuiſus Deo, malis operibus, ob quæ regnum eius Syris prædę fuit, donec Dei miſericordia depulſis hoſtibus, priſtinum habere ſtatum cœperunt.

At in parte decem tribuũ defuncto Iehu Ioachas filius eius regnauit.] omiſſũ eſt egregium Iehu facinus. Is enim *ſimulato cultu Baal omnes ſeruos Baal in templum aduocauit, ac trucidauit, & ſtatuam eius imminuit, & tẽplum euertit. non tamen receſſit à cultu vitulorum, quos erexerat in Dan, & Bethel rex Hieroboam. Quare dixit ad eum Dominus, Quia ſtudioſè egiſti, quod rectum erat, & placebat in oculis meis, filij tui vſque ad quartam generationem ſedebunt ſuper thronum Iſrael.* rectè. nam hi poſt illum ex poſteritate eius regnarunt, Ioachas, Ioas, Hieroboam, & Zacharias, quem Sellum occidit. De Ioachas patrem Iehu excipiente lib. IIII. cap. XIII. Regum.

Inuiſus Deo malis operibus.] Ibidem. *Ioachas fecit malum coram Domino, ſecutusq́, eſt peccata Hieroboam filij Nabath, qui peccare fecit Iſrael, & non declinauit ab eis.*

Ob quæ regnum eius Syris prædæ fuit.] Ibidem. *Iratusq́, eſt furor Domini contra Iſrael, & tradidit in manu Hazael regis Syriæ, & in manu Benadad filij Hazael cunctis diebus.*

Donec Dei miſericordia depulſis hoſtibus priſtinum habere ſtatum cæperunt.] Ibidem. *Deprecatus eſt Ioachas faciem Domini, & audiuit eum Dominus. Vidit enim anguſtiam Iſrael, quia attriuerat eos rex Syriæ, & dedit Dominus ſaluatorem Iſraeli, & liberatus eſt de manu regis Syriæ, habitaueruntq́, filij Iſrael in tabernaculis ſuis, ſicut heri, & nudius tertius.*

IOAS

IOAS REX ISRAEL ET AMASIAS REX IVDA.

Ioachas diem functus, Iohæ filio reliquit regnum, Is Amaſiæ regi duarum tribuum ciuile bellum intulit, victoriaq́; potitus, multam prædam in regnum ſuum conuertit. Idq́ue ob Amaſiæ delictum accidiſſe traditur. Siquidem Idumæorum fines victor ingreſſus, idola gentis eius aſſumpſerat. Hic nouem annos regnaſſe ſcribitur, quantum in libris Regnorum reperi. Sed in Paralipomenis, atque etiam in Chronicis, nouem & viginti annos imperium tenuiſſe annotatum eſt: ea nimirum id perſuadente ratione, quæ in his regnorum libris facilè perſpici poteſt.

Ioachas diẽ functus Ioæ filio reliquit regnum.] Anno triceſimo nono, quo regnabat Ioas rex Iudæ, cui ſucceſſit Amaſias filius, obijt Ioachas rex Iſrael, ac regnum Ioæ filio reliquit.

Is Amaſiæ regi duarũ tribuum ciuile bellum intulit.] Hoc facere potuit, quia Amaſias inijt regnum Iudæ anno ſecundo ipſius Ioæ regis Iſrael bellum inferentis. quamuis Sulpicius ante meminit regis Amaſiæ, quâm Ioæ ineuntis. De ciuili hoc bello, ſic ibidem. *Amaſias rex Iuda prouocauit Ioam regem Iſrael, & congreſſus cum eo in Bethſames oppido Iudæ. percuſſusq́; eſt Iuda coram Iſrael, & fugerunt unuſquiſque in tabernacula ſua. Amaſiam uerò regem cepit Ioas in Bethſames, & adduxit eum in Hieruſalem, & interrupit murum Hieruſalem. tulitq́; omne aurum, & argentum, & vaſa, & obſides, & reuerſus eſt iu Samariam.* Ex quo apparet regẽ Iſrael non bellũ intuliſſe, vt inquit Sulpicius, Amaſiæ, ſed excepiſſe.

Idq́; ob Amaſiæ delictum accidiſſe traditur, ſiquidem Idumeorum fines victor ingreſſus idola gentis eius aſſumpſerat.] De bello Idumæorum ſic in Regibus *Amaſias percuſſit Edom in valle Salinarum decem millia, & apprehendit Petram in prælio.* Atque hoc factum eſt, antequam prouocaret regem Iſrael. De idolis verò ſic in Paralipom. *Amaſias poſt cædem Idumæorum, & allatos Deos filio-*

rum Steir, ſtatuit illos in Deos ſibi, & adorabat eos, & illis adolebat in cenſum. Quamobrem iratus Dominus contra Amaſiam, miſit ad eum prophetam.

Hic nouem annos regnaſſe ſcribitur, quantum in libris Regnorum reperi.] Hodie lib. IIII Regum, cap. XIIII ſic ſcribitur. *Amaſias vigintiquinque annorum erat, cum regnare cœpiſſet, viginti autem, & nouem annos regnauit in Hieruſalem.*

Sed in Paralipomenis, atque etiam in Chronicis nouem, & uiginti annos Imperium tenuiſſe annotatum eſt.] Idem numerus, & eadem verba hodie ſunt etiam in II. Paralipom. cap. XXV. quæ ſunt in Regibus.

IORAM, SIVE HIEROBOAM REX ISRAEL.

Ioram enim ex decem tribuum, octauo anno imperij Amaſsiæ traditur regnare cœpiſſe, vnumq; & quadraginta annos imperium tenuiſſe: regnante demùm Ozia Amaſsiæ filio, quarto imperij eius anno defunctus eſt. Qua ratione viginti & nouē annos regi Amaſſię effecit. Itaque nos hoc ipſum ſecuti, quia rationem temporum perſequi placet, Chronicorũ auctoritati acceſsimus. Igitur Amaſsiæ Ozia filius ſucceſsit. nam in parte decem tribuum Ioas diem functus, Ioram filio locum fecerat:

Ioram enim rex decē tribuum octauo anno imperij Amaſiæ traditur regnare cœpiſſe.] Hodie quoque in libris Regum, cap. VIII. lib. IIII. ſic legitur. *Anno quintodecimo Amaſiæ regis Iudæ regnauit Hieroboam in Samaria, filius Ioas regis Iſrael quadraginta, & uno anno.* & rectè legitur. Ceterũ in libris Regum dicitur *Hieroboam*, qui in Paralipome. *Ioram.*

Regnante demum Ozia Amaſiæ filio, quarto imperij eius anno defunctus eſt.] Quid ſibi uelit illud *Quarto*, non video. ſiquidem Ioram, ſiue Hieroboam defunctus eſt anno XXXVIII Oziæ. nā eo anno Zacharias filius ſucceſſit ei. ex libris Regum.

Qua

Qua ratione uiginti & nouẽ annos Regi Amaſiæ effecit.] Si etiam ea, quæ ſcribit Sulpicius, vera eſſent: tamen hunc numerum viginti nouem annorum non efficerent. Nam ſi ſumas annos Amaſiæ, qui ſunt ab octo ad viginti nouem, efficiunt viginti vnum, ſi addas quattuor Oziæ, erunt viginti quinque, non uiginti nouem. Vt igitur hic numerus conficeretur, ita legendum eſſet. *Ioram enim rex decem tribuum quinto decimo anno imperij Amaſiæ traditur regnare cœpiſſe, vnumque, & quadraginta annos Imperium tenuiſſe. regnante demum Ozia Amaſiæ filio, viceſimo octauo eius Imperij anno defunctus eſt.*

Itaque nos hoc ipſum ſequuti Chronicorum auctoritati acceſſimus.] Euſebii Chronica intelligere poteſt, qui annos uiginti nouem Amaſiæ tribuit.

Igitur Amaſiæ Ozia filius ſucceſſit.] Qui in libris Regum dicitur Azarias, in Paralipomenis appellatur Ozias, vt etiam à S. Matthæo cap. 1. Hoc regnante Oſee propheta vaticinium ſuum inijt, vt ipſe ſcripſit. Item Amos. Vterq; excidia Iſraelitarum, & Iudæorum, itemq; uicinorum Regum futura prædixit.

Nam in parte decem tribuum Ioas diem functus Ioram filio locum fecerat.] Hoc ſignificauit ſupra, quando dixit. *Ioram enim rex decem tribuum octauo anno Imperij Amaſiæ traditur regnare cœpiſſe*

ZACHARIAS REX ISRAEL.

Poſtque hunc Zacharias eius filius regnauit. Horum nos regum, omniumque, qui in parte decem tribuum Samariæ præfuerunt, annotanda eſſe tempora non putauimus: quia breuitati ſtudentes, ſuperflua omiſimus, & ad cognitionem temporum eius potiſsimum partis annos credimus perſequendos,

Poſtque hunc Zacharias filius eius regnauit.] Ibidem Zacharias excepit Hieroboam patrem anno trigeſimo octauo Oziæ regis Iudæ.

Horum nos regum.] Reddit rationem, cur nõ notet numerum annorum, quos regnarunt reges Iſrael, ita, vt eorum, qui fuerunt Iudæ. & inquit, vt prolixitatẽ vitarem, & quia ſeries annorum regum Iudæ lõgius pro-

dos,quæ in captiuitatem poſterius abducta, prolixius tempus in regno habuit.

producta eſt, quàm regum Iſrael. & propterea eorum potius, quàm horum, habuit rationem, vt aptiorum ad tempora digerenda. Nã reges Iſrael multis annis ante in Aſſyriam translati ſunt, quàm reges Iudæ in Babyloniam.

OZIAS REX IVDAE.

Igitur Ozias regnum Iudæ adeptus præcipuam curam Domini cognoſcendi habuit, Zacharia propheta plurimùm vſus. Eſaias etiã ſub hoc primùm prophetaſſe traditur, quo merito proſperis euentibus aduerſus finitimos bella geſsit. Arabas etiam deuicit. Iamq; Aegyptum terrore nominis ſui concuſſerat, elatusq; ſecundis rebus, illicita præſumẽs, incẽſum Deo obtulit: quod ſolis facere ſacerdotibus fas erat. Itaque cum per Azariam ſacerdotem increpitus eo loco decedere cogeretur, atque in iram exarſiſſet, lepra oppletus deceſſit. Quo morbo affectus, vita functus eſt, cùm regnaſſet

Igitur Ozias regnum Iudæ adeptus præcipuam curam Domini cognoſcendi habuit.] Ozias clarum fuit pietatis exemplum. Sic in libris Regum. *Fecit, quod placitum erat Domino iuxta omnia, quæ fecit Amaſias pater eius.*

Zacharia propheta plurimùm uſus.] In Paralipom. *Et exquiſiuit Dominum in die Zachariæ intelligentis, & uidentis Deum, cumq; requireret Dominum, direxit eum in omnibus.*

Eſaias etiam ſub hoc primum prophetaſſe dicitur.] Sumpſit ab Iſaia, qui ſic exorſus eſt. *Viſio Iſaiæ filij Amos, quam vidit ſuper Iudam, & Hieruſalẽ in diebus Oziæ, Ioatham, & Achaz, & Ezechiæ regum Iuda,* item in Paralipom. Hic præter ceteros adeo apertè de Chriſto uaticinatus eſt, vt euangeliſta potius, quàm propheta cenſendus ſit, teſte S. Hierony.

Quo

ſet annos duos & quinquaginta.

Quo meritò proſperis euentibus aduerſus finitimos bella geſſit.] Ideſt Philiſtæos, & Ammonitas. ex Paralipom.

Arabas etiam deuicit.] Item in Paralipom.

Iamq; Aegyptum terrore nominis ſui concuſſerat.] Item in Paralipom. *Et diuulgatum eſt nomen eius uſque ad introitum Aegypti propter crebras uictorias.*

Elatusq; ſecundis rebus illicita præſumens incenſum Deo obtulit, quod ſolis facere ſacerdotibus fas erat.] Ibidem. *Sed cum corroboratus eſſet, eleuatum eſt cor eius in interitum ſuum, & neglexit Dominum ſuum, ingreſſusq; templum Domini adolere uoluit incenſum ſuper altare thymiamatis, ſtatimq; ingreſſus poſt eum Azarias ſacerdos. & cũ eo ſacerdotes Domini octoginta reſtiterunt regi, & dixerunt. Non eſt tui officij Ozia, ut adoleas incenſum Domino, ſed ſacerdotum, hoc eſt filiorum Aaron, qui conſecrati ſunt ad huiuſmodi miniſterium. Egredere de ſanctuario. ne contempſeris. Iratusq; Ozias, & tenens in manu thuribulum, ut adoleret incenſum, minabatur ſacerdotibus. ſtatimq; orta eſt lepra in fronte eius coram ſacerdotibus.*

Lepra oppletus deceſsit.] Deceſsit, non eſt obiit, ſed templo abijt. Nam poſt ſubdit. Quo morbo affectus uita functus eſt. expreſsit enim uerba Paralipom. Et ipſe perterritus accelerauit egredi.

Cum regnaſſet annos duos, & quinquaginta.] ex cap. xv. lib. IIII. Regum.

IOATHAS REX IVDAE.

Regnum inde Ioathæ filio datum: isque admodum ſanctus fuiſſe traditur, proſpereque imperium adminiſtrauit: gentem Ammonitarum bello victam, ſtipendium præſtare coegit. regnauit autẽ annis XVI. Eidemq; Achaz filius ſucceſsit.

Regnum deinde Ioathæ filio datum.] Ex eodẽ loco. Ceterum regnante apud Iudam Ioatha Michæas prophetiam iniuit, ut ipſe ſcripſit, eamque deinceps ſub Achaz, & Ezechia exercuit, exitium Iſraeli, & Iudæ propter impietatem denũciãs, ac tandem redemptionem etiam oſtentans. Quod poſt ipſum plurimi alij præcipuo

Dominum pænitentia populi placandum, nauim, quæ longè diuerſa regione Tharſos petebat, conſcendit. Sed vbi in altum proceſſum, nautæ ſæuitia maris compulſi, quis nam eſſet mali cauſſa, ſorte explorauere. Cùm ſuper Ionam ſors decidiſſet, tanquam piaculum tempeſtatis in profundum proiectus eſt: exceptusque à ceto, marino monſtro, ac deuoratus, poſt triduum ferè Niniuitarum littoribus eiectus, iuſſa prædicat, vrbem ſcilicet ob peccata populi triduò perituram. Igitur nō diſsimulanter, vt olim Sodomis, audita eſt vox Prophetæ: ac ſtatim iuſſu regis, exemploque, populus vniuerſus, quin & recens nati, cibo potuque abſtinere iubentur: iumenta itidem & diuerſi generis animalia fame ac ſiti, lamentātium ſpeciem cum hominibus præbebant. Ita imminens malum auerſum. Ionæ apud Deum

Ionæ, in quo ipſe rem præcipuè memoriæ commendauit, ſed ita, vt tempus, quo hæc geſta ſit, occulat. at liber quartus Regū, cap. XIIII. oſtendit, ſub Hieroboam Ioæ filio hæc accidiſſe. *Hierobbam*, inquit, *reſtituit terminos Iſrael iuxta ſermonem Domini Dei Iſrael, quem locutus eſt per ſeruum ſuum Ionam filium Amathi prophetam.* Atque ita expoſuit quoque Ioſephus libro nono, & poſt eum S. Hieronymus.

Id oppidum olim ab Aſſur Seon filio conditum.] Sumptum ex IIII Geneſis.

Alens virorum millia centum viginti.] Ex cap. IIII Ionæ.

Tharſos petebat.] Tharſum vrbem Ciliciæ principem ſignificat, vt interpretatur Ioſephus. S. Auguſtinus Tharſeis Ciliciā, Tharſum vrbē metropolim tradidit. idem etiam Tharſeis Carthaginem potius eſſe putauit in expoſitione Pſalmi XLVII. *In ſpiritu violento conteres naues Tharſeis.*

Niniuitarum littoribus eiectus.] Ionas ſcripſit, ſe eiectum in aridam, idest in littus, Niniuitarum verò non dixit. quomodo autem potuit, qui in mari Syriaco deuoratus

Deum conquerenti, quòd fides dictis non affuiſſet: reſponſum, pænitentibus veniam negari non poſſe.

uoratus eſt à cete, eijci ab eodem ad littora Niniue, quæ erat ad Tigrim? at Ioſephus melius. *Eiectus eſt ad littus Ponti Euxini, inde pedibus ſe Niniue contulit.*

Ac ſtatim iuſſu regis, exemploq; populus vniuerſus, quin & recens nati cibo, potuq; abſtinere iubentur. iumenta ibidem, & diuerſi generis animalia compulſa fame, ac ſiti lamentantium ſpeciem cum hominibus præbebant.] Hoc longe alijs verbis expreſsit Ionas. *Rex ſurrexit de ſolio ſuo, et abiecit veſtimētum ſuum à ſe, & indutus eſt ſacco, et ſedit in cinere, & clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis, & principū eius dicens. Homines, & iumenta, & boues, & pecora non guſtent quidquam, nec paſcantur, & aquam non bibant, & operiantur ſaccis homines, & iumenta, & clament ad Dñm in fortitudine.* Tria porro ſunt, quę in luctu, & dolore magno, aut in peccati pœnitentia antiquitus fecere Hebræi, atque Hebræorum exemplo ceteri, qui aliquam Dei notionē habuerunt. veſtimenta ſua ſciderunt, aut eis abiectis ſaccum induerunt, ieiunio ſe macerarunt, & capita puluere, aut cinere conſperſerunt. vt Gen. c.37. Leu.21. Num. 14. primo Regum. c.1. ſecundo Paralip. c.20. Euerſio autem Niniuis, quam nunc Deus remiſit, poſt ſub alio rege accidit, vt dicemus. S. Auguſtinus in lib. de Symbolo ad catechumenos oſtendit omnibus actionibus Ionæ reſpondere actiones Chriſti.

SELLA REX ISRAEL.

At in Samaria Zachariã regem admodum impium, quem ſuperiùs regnaſſe memorauimus, Sella quidam interemit, regnumque occupauit:

At in Samaria Zachariã regem admodum impium, quē ſuperius regnaſſe memorauimus, Sella quidã interemit.] Hoc his verbis expreſſum eſt cap. xv. IIII Regum. *Zacharias fecit, quod malum erat coram Domino, ſicut fecerant patres eius. nec receſsit à peccatis Hieroboam filij Nabath, qui peccare fecit Iſrael. Coniurauit autem contra eum Sellum filius Iabes, percuſsitq; eum palam, & interfecit, regnauitq; pro eo.* Atque in hunc modum quarta familia

regum

regum Iſrael à Deo excitata ad id faſtigium, vt religionem ſuam conſeruaret, propter cultum impietatis extincta eſt. fuit autem progenies regis Iehu.

MANEHEM REX ISRAEL.

Idemque Manæ inſidijs, exemplo facti ſui perit. Mane ereptum Sellæ imperium tenuit.

Idemq; Manæ inſidijs exēplo facti ſui perit.] Quod euenit olim Zambri, vt interfecto Ela regnum per vim occupatum ſeptem in dies tenuerit, idem quoque Sellæ contigit, qui eo vno tantùm menſe potitus eſt. Nam, vt inquit ſcriptura, *aſcendit Manehem filius Gadi de Therſa, venitq; in Samariam, & percuſſit Sellum filium Iabes in Samaria, & interfecit eum, regnauitq; pro eo.* Et hęc quinta regum familia fuit. Legēdum autem videtur pro *Manæ inſidijs Manehem inſidijs.* extremæ ſyllabæ locum errori dederunt.

Mane ereptum Sellæ Imperium tenuit.] Sic cap. xv. quarto Regum. *Manehem fecit, quod erat malum coram Domino, non receſſit a peccatis Hieroboam, qui peccare fecit Iſrael cunctis diebus eius. Venit Phul rex Aſſyriorum in Therſam & dedit Manehem Phul mille talenta argenti, vt eſſet ei in auxilium, & firmaret regnum eius. Indixitq; Manehem argentum ſuper Iſrael cunctis potentibus, & diuitibus, vt daret regi Aſſyriorum quinquaginta ſiclos argenti, reuerſusq; eſt rex Aſſyriorum, & non eſt moratus in Therſa.* Hic dicitur à gentilibus Phul bel Ochus, qui regnauit inter Aſſyrios extincto Sardanapalo. ac primus cum Iſraelitis negocium habuit.

PHACEIA REX ISRAEL.

Filioque Pachæ reliquit.

Filioq; Pachæ reliquit.] Regnauit Phaceia filius Manehem pro eo, qui & ipſe patrem imitatus *malum fecit coram Domino*. Quare occiſus ſimul vitam, imperiumque amiſit.

PHA-

PHACEE REX ISRAEL
Tranſlatio Zabulon, & Nephtalim in Aſſyriam.

Eundem verò Pache qui dam eiuſdem oominis in-- teremit, regnumq́ue occu- pauit.

Eundẽ verò Pache quidam eiuſdem nominis interemit, regnumque occupauit.] In libris regum non ſunt eiuſdem omnino nominis filius regis Manehẽ interfectus, & interfector, ac ſucceſſor eius. nam ille Phaceia, hic Phacee dicitur. Res autem eius per annos viginti geſtæ, & à Sulpicio prætermiſſæ, hæ fuerũt. Hieroboami impietatem imitatur, Iudæam ſub rege Iudæ Ioatham excurſionibus vexat, inde aſſumpto Razi rege Syriæ, Achazum ſucceſſorem Ioathæ armis aggreditur, & facta ingenti cæde Hieroſolyma obſidet. Achazus in auxilium ſui regem Aſſyriorũ aduocat, qui Teglat Phulaſſar dicebatur. qui Galilęam ei adimit, & tribus Galilęę Zabulon, & Nephtalim in Aſſyriam transfert. atque hæc prima tranſmigratio fuit populi Iſrael. Quare Phacee in odium ſuorum adductus ab Oſee inita coniuratione perimitur. lib. IIII Regum cap. xv, & xvi. Hoc modo Iudæi Galilęa potiti eam habitare cœpiſſe iudicari poſſunt.

OSEE REX ISRAEL.

Mox ab Oſee peremptus, eodem ſcelere quo aſſumpſerat, imperium amiſit. Hic vltra omnes reges ſuperiores impius, pœnam ſibi, perpetuamq́ue genti captiuitatem à Deo meruit. Namq́ue ei Salmanaſſar rex Aſſyriorum intulit bellum, victumq́ue tributarium ſibi efficit.

Mox ab Oſee peremtus eodem ſcelere, quo aſſumpſerat, Imperium amiſit.]. Sic cap. xv. *Coniurauit autem, & tetendit inſidias Oſee filius Ela contra Phacee filium Romeliæ, & percuſſit eum, & interfecit, regnauitq́ pro eo.*

Hic vltra omnes reges ſuperiores impius.] Immo minus, quã reges ſuperiores, inquit Regum hiſtoria cap. XVII.

effecit. Sed cùm occultis cõ ſiliis rebellionem pararet, regemque Aethiopum, qui tum Aegyptum obtinebat, in auxilium accerſeret, idq; Salmanaſſar compeririſſet, perpetuis eũ vinculis in carcerem coniecit, vrbemque excidit, populũ vniuerſum in regnum ſuum abduxit, Aſſyriis in hoſtili ſolo ad cuſtodiam poſitis. exinde ea pars Samaria appellata: ꝙ lingua Aſſyriorum cuſto-des Samaritas vocãt. ex qui bus plerique diuinas cærimonias receperunt, reliquis in errore gentilitatis perſeuerantibus. Hoc bello Tobias in captiuitatem ductus eſt.

xvii. *Fecitq́, malum coram Domino, ſed non ſicut reges Iſrael, qui ante eum fuerunt.*

TRANSLATIO ISRAEL IN ASSYRIAM.

Namque ei Salmanaſſar rex Aſſyriorum.] Hæc eſt clades extrema regum, & populi Iſrael, qua in Aſſyriã translatus eſt. Nam anno primo Oſee regis Salmanaſſar rex Aſſyriorum exercitum aduerſus Oſee adduxit, victumque ſibi dare tributum coegit. Atque inde domum regreſſus cum ſeptimo anno comperiſſet, Oſee legatos ad Sua regem Aegypti miſiſſe, vt eius ope ſe à tributo impoſito liberaret, iterum in Samariam uenit, & Samariam triennio cum rege obſedit, ac tandem anno nono cepit. Rex, & populus captiuus in Aſſyriam eſt translatus, & in urbibus Hala, & Habor iuxta fluuium Gozam in ciuitatibus Medorum collocatus. cap. xvii. & xviii.

Tributarium ſibi fecit.] Anno primo Oſee.

Sed cum occultis conſilijs rebellionem pararet.] Anno ſeptimo Oſee.

Regem Aethiopum, qui tum Aegyptum obtinebat.] Hic nominabatur Sua. neque à ſcriptura, neque à Ioſepho Aethiopum rex vocatur, ſed tantùm Aegyptiorum.

Perpetuis eum uinculis in carcerem coniecit.] Nempe poſt triennalem obſidionem anno nono

Vrbem excidit.] Nempe Samariam, melius erat dictu, cepit. neque enim ſcriptura exciſam memorat, & recte, cum tradita ſit ad habitandum Aſſyriis.

In regnum ſuum abduxit.] In Aſſyriam, & præcipuè Niniue vrbem. conſueuere enim Aſſyrii populos contumaces alio trāsferre, vt in officio continerent. Pergit inde ſcriptura docere, in hāc cladem incidiſſe Iſraelitas, quia à cultu Dei, quem tradiderat Moyſes, defecerant, & nouam Deorum religionem aſciuerant: *Factum eſt,* inquit, *cum peccaſſent filij Iſrael Domino Deo ſuo, qui eduxerat eos de terra Aegypti de manu Pharaonis regis Aegypti, coluerūt Deos alienos, & ambulauerunt iuxta ritum gentium, quas conſumpſerat Dominus in conſpectu filiorum Iſrael, & regum Iſrael. Iratusq́, eſt Dominus vehementer Iſraeli; & abſtulit eos à conſpectu ſuo, & non remanſit niſi tribus Iuda tantummodo, proiecitq́, Dominus omne ſemen Iſrael, & afflixit eos, & tradidit eos in manu diripientium, donec proijceret eos à facie ſua.*

Aſſyriis in hoſtili ſolo ad cuſtodiam poſitis.] Scriptura inquit, Aſſyrios in Samariam eſſe adductos, qui eam pro Iſraelitis incolerent, non qui cuſtodirent. Sic enim cap. XVII. *Adduxit rex Aſſyriorum de Babylone, & de Cutha, & collocauit eos in ciuitatibus Samariæ pro filijs Iſrael, qui poſſederunt Samariam, & habitauerunt in vrbibus eius.*

Exinde pars Samaria appellata.] Quanquam Samarites cuſtodem ſignificat, non tamen ex eo Samaria nomen accepit, verum à *Somer*, qui montem vendidit, vbi vrbs Samariæ condita eſt, vt ſupra diximus. Sic enim Regum III, cap. XXVI. *Amri rex Iſrael emit montem Samariæ à Somer, & ædificauit eum, & vocauit nomen ciuitatis, quam extruxerat nomine Somer domini montis Samariam.* Itaque multò ante hoc tempus ſcriptura nomen Samariæ celebrauit.

Ex quibus plerique diuinas cærimonias receperunt, reliquis in errore gentilitatis perſeuerantibus.] Hanc rem omnium maximè memorabilem nimis anguſtè expreſſit. fuit verò talis. Qui tranſlati in Samariam ex Babylonia fuerant, ferme Cuthei erant, homines gentilitatis errore imbuti. Cum autem diis patriis ſacrum facerent, à leonibus deuorari cœperunt. Cum autem didiciſſent, id euenire, quòd in ea terra nō more gentis Iſraeliticæ cultui vnius Dei operam darent, rex Aſſyriorum doctus permiſit, vt vnum è ſacerdotibus captiuum eò reducerent, qui eos iura regionis doceret

ceret. Venit vnus ex ijs, & habitauit in Bethel, & docuit. & unaquæque gens fabricauit Deum ſuum, & nihilominus colebāt Dominum. Hæc cap. XVIII. Addit Ioſephus eos recepiſſe quinque libros Moyſis, ſed malè interpretatos eſſe, quare Samaritas neq; gentiles, neq; Iudæos euaſiſſe. Verum, cum Iudæi bene rem ſuā gererent, ſe Iudæos, & Ioſeph progeniem aſſeruiſſe, cum malè, ſe Babylonios affirmaſſe.

Hoc bello Tobias in captiuitatem ductus eſt.] Sumptum eſt ex principio libri Tobiæ. ſic enim ſcriptum eſt. *Tobias ex tribu, & ciuitate Nepthali, cum captus eſſet in diebus Salmanaſſar regis Aſſyriorum, in captiuitate tamen poſitus viam veritatis non deſeruit.* & poſt. *Igitur, cum per captiuitatem deueniſſet cum vxore ſua, & filio in ciuitatem Niniuen cum omni tribu ſua, & cum omnes ederent ex cibis gentilium, iſte cuſtodiuit animam ſuam, & nunquam contaminatus eſt in eſcis eorum, & propterea Deus dedit illi gratiā in conſpectu Salmanaſſar regis.*

ACHAZ REX IVDAE.

At in parte duarum tribuum rex Achas ob impietatem inuiſus Deo, cùm finitimorum bellis ſæpe premeretur, deos gentium colere decreuit, nimirum quia eorum illæ auxilio victores frequentibus prœliis exſtitiſſent. Ita in hoc nefariæ mentis piaculo diem functus eſt, cùm XVI annis in regno fuiſſet.

At in parte duarum tribuum rex Achaz ob impietatem inuiſus Deo.] Supra Achaz regnum cepiſſe oſtēdit, cum ſcripſit. *Ioathæ Achaz filius ſucceſſit.* Inde interrupto ſermone de regibus Iudæ, tranſijt ad Iſraeliticos Zachariam, Sellam, Manehem, Phaceiam, Phacee, & Oſee. atque ita hiſtoriam eorum captiuitate Aſſyria terminauit. Nunc verò redit ad reges Iudæ, & præcipuè ad Achaz, de quo ſermonem inſtituerat, & de impietate eius tradit, qua ceteros reges ſuperauit. Vnde Paralip. II, cap. XXVIII. *Achaz non rectum fecit in conſpectu Domini, ſicut Dauid pater eius, ſed ambulauit in vijs regum Iſrael, inſuper & ſtatuas fudit Baalim.*

Cum finitimorum bellis ſæpe premeretur.] Finitimis bellis petitus ad gentilium Deorum opem confugit. primum Raſis regis Syriæ, & Phacee regis Iſrael bellum paſſus eſt. contra quos auxilium regis Aſſyriorum Teglatphulaſſar aduocauit, ut ſupra diximus, deinde incurſionibus Idumæorum, & Palæſtinorum, qui aliquot ei urbes ademerunt, afflictatus eſt. Reg. xvi. Paralipo. xxv. Iſaias vii.

Deos gentium colere decreuit, nimirum quia eorum ille auxilio uictores frequẽtibus prælijs extitiſſent.] Et hoc obſcurius dictũ eſt propter orationis anguſtias. Res autem ita habuit. Achaz à Deo opẽ poſcere ab Iſaia vate iuſſus, id facere abnuit. & ad auxiliũ Teglat Phulaſſaris Aſſyrii regis confugit. Ad eum inde, cum Damaſci eſſet, profectus aram maximam Syrorum Deorum ibi animaduertit, atque exemplar eius Hieruſalem ad Vriam pontificem miſit, mandans, ut ſimilem fabricaret. Vbi uerò Hieruſalem rediit, aram illam ueneratus eſt, & ſacrificium fecit, idemque Vriæ pontifici faciendum mandauit. Hæc reg. xvi. Additur Paralipome. xxviii. *Inſuper & tempore anguſtiæ ſuæ auxit contemptum in Dominum, ipſe per ſe rex Achaz immolauit Dijs Damaſci uictimas percuſſoribus ſuis, & dixit. Dij regum Syriæ auxiliantur ijs, quos ego placabo hoſtijs, & aderunt mihi, cum è contrario ipſi fuerint ruinæ ei, & uniuerſo Iſrael.* Ita in hoc nefariæ mentis piaculo diẽ functus eſt.] Ibidem.

EZECHIAS REX IVDAE.

Huic Ezechias filius ſucceſſit.] Iam aggreditur Ezechiam regem Iudæ, virum, ſi quiſquã alius fuerit, præclari exempli, ac ſingularis in Dominum pietatis. Nam iampridem ita regnabatur in Iudæa, vt viciſſim boni reges prauos exciperent, cõtraque malis probi imperium traderent. Itaque ut Achaz præclara Ioathæ patris inſtituta repudiarat, ſic Eze-

Huic Ezechias filius ſucceſſit, multum paterni diſsimilis ingenii. Namq; initio regni, populum ſacerdoteſque ad Dei cultum cohortatus, multis diſſeruit, vt frequenter caſtigati à Domino, ſæpius eſſent miſericordiam conſecuti: vt poſtremum decem tribus, in captiuita-

uitatem nuper abductæ, ſacrilegij pœnas diſſoluerent: curandum eis ſedulò, ne eadem pati mereantur. Ita cõuerſis ad religionem omniũ animis, Leuitas Sacerdoteſque omnes ad celebranda, ſecundum legem ſacrificia ordinauit: celebrarique Paſcha inſtituit, quod iam pridem fuerat omiſſum. Cumque dies feſtus adeſſet, dimiſsis per omnem terram nuntiis, conuentus diẽ edixit: vt ſi qui poſt abductionem decem tribuum in Samaria reſediſſent, ad ſolemne ſacrum conuenirent. Ita frequentisſimo cõuẽtu dies ſacer publica lætitia exactus, longo poſt interuallo religione legitima per Ezechiam reſtituta.

Ezechias longè ſe ab Achaz patris corrupta diſciplina remouit. & rectè. Nã *fecit, quod placitum erat in conſpectu Domini iuxta omnia mandata, quæ fecerat Dauid pater eius*. Paralipom. 11, xxix.

Namque initio regni populum, ſacerdoteſq; cohortatus, multis diſſeruit, vt frequenter caſtigati à Domino ſæpius eſſent miſericordiam conſequuti.] Ezechiæ res pluribus perſequitur, vt quæ fuerint egregiæ, & memoratũ dignisſimæ, vnde plurimum iuuari lector ad imitationẽ poſsit. Ille verò rem diuinã, & bellicam egregiè geſsit. Rei diuinæ primũ opus fuit oratio habita ad populum pro religione uetere inſtauranda, de qua agitur eodem in loco ita. *Ezechias ipſo anno, & menſe primo regni ſui aperuit valuas domus Domini, & inſtaurauit eas; adduxitq; ſacerdotes, atq; leuitas, & congregauit eos in plateam orientalem, dixitq; ad eos. Audite me, & quæ ſequuntur.* Quod verò inquit Sulpicius,

Vt poſtremum decem tribus in captiuitatem nuper abductæ ſacrilegÿs pœnas diſſoluerent.] Hoc non ſolum Ezechias initio regni non dixit, vt apparet ex ſacris libris, ſed neque dicere potuit. nam anno quarto Ezechiæ Salmanaſſar bellũ intulit regi Oſee, anno uerò ſeptimo eundem cum decem tribubus in Aſſyriam abduxit: ipſe verò hanc orationem habuit primo menſe anni primi.

Ita conuerſis ad religionem omnium animis leuitas, ſacerdoteſq; omnes ad celebranda ſecundùm legem ſacrificia ordinauit.] Secundum

religionis opus fuit, legitima ſacrificiorum inſtauratio, de qua itē multis uerbis Paralipom. cap. xxix.

Celebrariq; Paſcha inſtituit.] Tertium religionis opus inſtauratio Paſchatis. Quippe *aduocauit omnes populos Iſrael, & Iudæ, ut uenirent ad celebrandum Paſcha de Berſabee uſq; Dan.* Ibidem cap. xx. Ex quo apparet, ſi populos Iſrael aduocauit, eos nondum in Aſſyriam fuiſſe traductos.

Cumq; dies feſtus adeſſet, dimiſſis per omnem terram nuntijs conuentus diem edixit, ut ſi qui poſt abductionem decem tribuum in Samaria reſediſſent, ad ſolemne ſacrum conuenirent.] Ab eodem errore hoc edictum finxit Sulpicius, quo illa uerba ſuperiora de abductione decem tribuum protulit. Edictum verò illius non fuit ſententiæ: neque enim miſit ad eos, qui remanſerant ex decem tribubus. nā nemo remanſerat, ſed ad ipſas tribus nondum abductas. Siquidē ſcriptum eſt. *Curſores urgebant uelociter de ciuitate in ciuitatem per totam Ephraim, & Manaſſe, uſque Zabulon, illis irridentibus, & ſubſannantibus eos. Attamen quidam uiri ex Aſer, & Manaſſe, & Zabulon acquieſcentes conſilio uenerunt Hieruſalem. Magna etiam pars populi de Ephraim, et Manaſſe, et Iſſachar, et Zabulon, quæ ſanctificata non erat, comedit Phaſe. Feceruntque filij Iſrael, qui inuenti ſunt in Hieruſalem, ſolemnitatem Azymorum ſeptem diebus magna lætitia laudantes Dominum per ſingulos dies. Et hilaritate profuſa omnis turba Iuda tam ſacerdotum, & leuitarum, quàm uniuerſæ frequentiæ, quæ venerat ex Iſrael, presbyterorum quoque ex terra Iſrael, & habitantiū in Iuda, factaque eſt grandis celebritas in Hieruſalem, qualis à diebus Salomonis filij Dauid regis Iſrael in ea non fuerat.* Hæc ſi ita ſunt, videat quæſo Sulpicius, quam tribuum frequentiam in his locis poſt illas abductas inuenerit. Ceterùm hoc eodem modo & ſcripſit, & intellexit Ioſephus.

Pari deinde induſtria, qua diuina curauerat, rem bellicam adminiſtrauit, Allophylosque frequentibus prœliis contudit: donec ei Sennacherib rex Aſſyriorum bellum intulit, magno cum exercitu

Pari deinde induſtria, qua diuina curauerat, rem bellicam adminiſtrauit, Allophyloſque frequentibus prælijs contudit,] Exponit inde res bellicas Ezechiæ. quarum prima fuit egregia victoria de Philiſtæis parta. Nam Allophylos, ut ſupra, Phi-

exercitu fines eius ingreſſus: lateque agris vaſtatis, nullo obſiſtente, vrbis obſidionē vrgebat. Ezechias enim multitudine inferior, non auſus manum conſerere, muris ſe tuebatur. Rex Aſſyrius portis aſſultans, minitari excidium, deditionem imperare, & Ezechiam fruſtra Deo confidere, ſe Dei nutu potius arma ſuppreſſiſſe: victorem omnium gentium, euerſorem Samariæ, effugi non poſſe, ni matura deditione ſibimet cōſuluiſſent. In hoc rerum ſtatu Ezechias Deo fretus, Eſaiam prophetam conſulit: eiuſque reſponſo edocetur, nihil ex hoſte periculi fore, diuinum autem auxilium non defuturum. Nec multò poſt Tirchac rex Aethiopum regnū Aſſyriorum inuadit. Quo nuntio Sennacherib ad ſua tuenda conuerſus, fremens & clamitans, victori ſibi victoriā eripi, bellum omiſit: miſſis ad Ezechiam litteris, cum

Philiſtæos appellat. de qua re ſic cap. XVIII. Reg. *Percuſſit Philiſtæos vſque ad Gazam, & omnes terminos eorū à turre cuſtodum uſq; ad ciuitatem munitam.*

Donec ei Sennacherib rex Aſſyriorum bellum intulit.] Secundum opus bellicū, bellum memorabile Aſſyriū, quo Ezechias propter pietatem ſuam à Deo liberatus eſt. Salmanaſſar anno ſexto Ezechię deleuit Oſee regē Iſrael. inde anno quartodecimo eiuſdem Ezechię Sennacherib, qui iam poſt Salmanaſſar ſeptimū annū regnabat, venit contra Ezechiam regem Iudę, qui à ſe defecerat. & quanquā muneribꝰ ampliſſimis ab eo redimendę gratiæ cauſſa, cultus tamē Hieroſolymis obſidionē admouit, atq; inde deditionē ſibi fieri poſtulauit.

Rex Aſſyrius portis aſſultans minitari excidium, deditionem imperare.] Cum Sennacherib ad oppidum Lachis ſederet, miſit ad Ezechiam, qui trepidus urbe Hieroſolymorum ſe continebat, legatos cum huius atrocitatis mandatis. Ibidem in libro Regnorum, & Paralipom.

Ezechiam fruſtra Deo confidere, ſe Dei nutu potius arma

ma, ſuppreſſiſſe. uictorem omnium gentium euerſorem Samariæ effugi non poſſe.] Verba legatorum nomine regis fuerunt hæc. *In quo confidis? Si dixeritis, in Domino Deo noſtro habemus fiduciam; non ne iſte eſt, cuius abſtulit Ezechias excelſa, & altaria? Nũquid ſine Domini uoluntate aſcendi ad locum iſtum, ut demolirer eum. Dominus dixit mihi. Aſcende ad terrã hanc, & demolire eam,* &: poſt. *Nunquid liberauerunt Dij gẽtium terram ſuam de manu regis Aſſyriorum. Nunquid liberauerunt Samariam de manu mea?* Ex uerbis illis, *Dominus dixit mihi. Aſcende ad terram hanc, & demolire eã,* coniicio legendũ eſſe apud Sulpicium. *Se Dei nutu potius arma ſumpſiſſe,* non *ſuppreſſiſſe.* Ita uero quoq; intellexit Ioſephus.

In hoc rerũ ſtatu Ezechias fretus Deo Eſaiam prophetam conſulit.] Nouum pietatis argumentum in Ezechia, quòd in rebus aduerſis Iſaiam prophetam in conſiliũ aduocauit. Etenim in his anguſtiis poſitus *ſcidit ueſtimenta ſua, & opertus eſt ſacco, ingreſſusq; eſt domum Domini, & miſit Eliacim ad prophetam Iſaiam filium Amos.*

verborum contumeliis denuncians, ſe paullo poſt rebus domi compoſitis ad excidium Iudææ maturè rediturum. Sed nihil his Ezechias motus, oraſſe Dominum traditur, ne hanc tantã hominis inſolentiam inultã ſineret. Ita eadem nocte angelus caſtra Aſſyriorum aggreſſus, multa hominũ millia leto dedit. Rex trepidus in opidum Niniuen confugit, ibiq; à filiis interfectus, dignum ſe exitium tulit.

Per idem tempus Ezechias, æger corpore morbo incubuerat. Cumque Eſaias ei verbum Domini annũciaſſet, vitæ eius finem adeſſe: fleſſe rex traditur. ita xv annos prorogari ſibi ad uitam meruit. Quibus peractis, nono & viceſimo imperii anno deceſſit.

Eiusq; reſponſo edocetur, nihil ex hoſte periculi fore.] Iſaias uerò reſpondit. *Hæc dicit Dominus. Noli timere à facie ſermonum, quos audiſti; quibus blaſphemauerunt pueri Aſſyriorum me. Ecce ego immittam*

mittam ei ſpiritum, & audiet nuncium, & reuertetur in terram ſuam, & deijciam eum gladio in terra ſua. IIII. Regum. cap. XIX. & Iſaia cap. XXXVII.

Nec multò poſt Tirchac rex Aethiopum regnum Aſſyriorum inuadit.] Hoc eſt auxilium Dei promiſſum. nempe regis Aethiopum expeditio de qua cap. XIX. *Cumque audiſſet de Tharaca rege Aethiopiæ dicentes. Ecce egreſſus eſt, vt pugnet aduerſus te, & iret contra eum.* Ioſephus autem interpretatur, regem Aſſyriorum relicto Rapſace duce cum parte exercitus in obſidione Hieroſolymorũ contra regem Aegypti contendiſſe, & diu Peluſium oppidũ Aegypti obſediſſe, cum autem audiſſet, regem Aethiopum Tharſicen cum maximo exercitu regi Aegyptiorum auxilio properare, ac per deſertum iter facere decreuiſſe, vt ex improuiſo agrũ Aſſyriorum inuaderet, ipſum re infecta receſſiſſe Hieroſolymã, atq; exercitum Rapſacis deletum peſtilentia reperiſſe.

Quo nuncio Sennacherib ad ſua tuenda conuerſus bellum omiſit.] Nempe veritus, ne Taraca agrum Aſſyrium popularetur, in Aſſyriam properans Hieroſolymam rediit.

Miſſis ad Ezechiam literis cum verborum contumelia denuncians ſe paullo poſt rebus domi compoſitis ad excidium Iudæ maturè rediturum.] Nullas litteras ſcripſiſſe traditur Sennacherib ab obſidione diſcedens, ſed tum, cum obſidione vrbem premebat, & ad deditionem urgebat. Sic enim XXII. Paralipom. *Epiſtolas quoq; ſcripſit plenas blaſphemiæ in Dominum Deum Iſrael. & locutus eſt aduerſus eum, ſicut dij gentium ceterarum non potuerunt liberare populũ ſuũ de manu mea, ſic & Deus Ezechiæ eruere non poterit populum ſuum de manu iſta.*

Sed nihil his Ezechias motus oraſſe Dominum traditur, ne hanc tan tam hominis inſolentiam inultam ſineret.] Et hæc oratio edita eſt obſidente urbem rege, non diſceſſum parante. Ibidem. *Orauerunt igitur Ezechias rex, & Iſaias filius Amos prophetam aduerſus hanc blaſphemiam, ac vociferati ſunt vſque in cælum.* Verba precationis ſunt. cap. XIX Regum, & reſponſi diuini per Iſaiam. *Hæc dicit Dominus de rege Aſſyriorum. Non ingredietur vrbem hanc, nec mittet in eam ſagittam, nec occupabit eam clypeus, nec circumdabit eam munitio. Per uiam, qua venit, reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. Protegamq; urbem hanc, & ſaluabo eam propter me, & propter Dauid ſeruum meum.*

Ita eadem nocte angelus caſtra Aſſyriorum aggreſſus multa homi-

num

num millia letho dedit. Ibidem. *Et miſit Dominus angelum, qui percuſſit omnem uirum robuſtum, & bellatorem, & principem exercitus regis Aſſyriorum.* item in Regibus. *Factum eſt igitur in nocte illa, venit angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octoginta quinque millia.* Hoc eſt autem, quod Ioſephus interpretatus eſt, Sennacherib reperiſſe exercitum ſuum, qui obſidebat Hieruſalem, peſtilentia confectum.

Rex trepidus in oppidum Niniuem confugit.] ibidem. *Et reuerſus eſt Sennacherib rex Aſſyriorum, & manſit in Niniue:* item in Paralipom. *Reuerſuſq; eſt cum ignominia in terram ſuam.* Terram autẽ ſuam urbem regiam Niniuem intellexit.

Ibique à filijs interfectus dignum ſe exitium tulit.] in Regibus ita. *Cum adoraret in templo Neſroch Deum ſuum, Adremelech, & Saraſar filij eius percuſſerunt eum gladio, fugeruntq; in terram Armeniorum, & regnauit Aſſaradon filius eius pro eo.*

Per idem tempus Ezechias æger corpore morbo incubuerat, cumque Eſaias ei uerbum Domini annuntiaſſet, uitæ eius finem adeſſe, fleſſe rex traditur. ita quindecim annos prorogari ſibi ad uitam meruit. Alterũ pietatis argumentum Ezechiæ, de quo ſic in Regibus. cap. xx. *In diebus illis ægrotauit Ezechias uſque ad mortem, & uenit ad eum Iſaias filius Amos propheta, dixitque ei: Hæc dicit Dominus Deus. Præcipe domui tuæ, morieris enim tu, & non uiues: Qui conuertit faciem ſuam ad parietem, & orauit Dominum, & fleuit fletu magno. Et antequam egrederetur Iſaias mediam partem atrij, factus eſt ſermo Domini ad eum dicens: Reuertere, & dic Ezechiæ duci populi mei: Hæc dicit Deus Dauid patris mei. Audiui orationem tuam, & uidi lacrymam tuam, & ecce leuaui te, die tertio aſcendes templum Domini; & addam diebus tuis quindecim annos. Sed & de manu regis Aſſyriorum liberabo te, & ciuitatem hanc.* Eodem tempore Merodac Baludan rex Babyloniorum, & Chaldæorum, de quo diximus, cum audiſſet, Ezechiam regem Iudæorum morbo affectum conualuiſſe, legatos miſit, qui illum inuiſerent, quos ille benignè excepit, atque eis theſauros ſuos omnes oſtendit. Quod ubi Iſaias cognouit, factum increpuit, atque oraculum edidit, fore, vt theſauri eius à rege Babyloniæ auerterentur, & pueri ad miniſterium eunuchorum adhiberentur. quod poſtea ab illo, & à Nabucdonoſore ſucceſſore eius eſt factum. Hoc ſcriptum eſt apud Iſaiam cap. xxxix. & in Regibus eodem in loco. *In tempore illo miſit Merodac Baludan filius Baludan rex Babylonis, legatos, & munera*

ad Ezechiam. audierat enim, quòd ægrotaſſet, & conualuiſſet. Læratus eſt autem ſuper eis Ezechias, & oſtendit eis cellam aromatum, & argenti, & auri, & odoramentorum, & vnguenti optimi, & omnes apothecas ſuppelectilis ſuæ, & vniuerſa, quæ inuéta ſunt in theſauris eius. Narratur inde, vt Ezechias legatis regis omnes theſauros ſuos oſtenderit, & ut Iſaiæ eos ſe oſtendiſſe retulerit. cui reſpondit Iſaias: *Audi ſermonem Domini. Ecce dies venient, & auferentur omnia, quæ ſunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui, vſque in diem hanc, in Babylonem, non remanebit quidquam, ait Dominus.*

Quibus peroratis viceſimo nono Imperij anno deceſſit.] Viginti nouem annos Ezechias cum tribus Aſſyriorum regibus egit, cum Salmanaſſare, qui anno ſexto regni ipſius Ezechiæ vita ceſſit, cũ Sennacherib, cuius arma expertus eſt anno XIIII, quo anno ille mortuus eſt; cum Aſſaradon, quem per decem annos, neq; amicum, neque inimicum habuit; & eodem tempore cum Merodac Baludan rege Babyloniorum, quo amico uſus eſt, vt pote ab eo viſitatus, cum ægrotaſſet. inde ex morbo recreatus quindecim annos Dei beneficio ſuperuixit. quo temporis ſpatio Manaſſem filiũ ſuſcepit, eumq; ſucceſſorem ſuum reliquit.

MANASSES REX IVDAE.

Regnum Manaſſæ filio reliquit. Is à patre multum degenerans, relicto Domino, culturas impias exercuit: ob quod in poteſtatem Aſſyriorum traditus, malo coactus agnouit errorem: populumq; adhortatus eſt, vti relictis idolis Dominũ coleret. Nihil ſanè dignum memoria geſsit. regnauit autem annos V. & L.

Regnum Manaſſæ filio reliquit.] Is autem regnare cœpit, cum eſſet annorum duodecim. Reg. & Paralip.

Is à patre multum degenerans, relicto Domino, culturas impias exercuit.] Quantum Ezechias colenda pietate laudis adeptus eſt, tantum filius eius in exercenda impietate amiſit, vſque adeo, vt flagitia Manaſſis Deum ad excidium Iudæorum accenderint. Quare fuit Manaſſes Iudæis, quod fuerat Achab Iſraelitis. Quomodo verò à patris laude defecit.

cit? nempe, *quia fecit malum in conſpectu Domini iuxta idola gentium, quas deleuit Dominus à facie filiorum Iſrael, conuerſusq; eſt, & ædificauit excelſa, quæ diſſipauerat Ezechias pater eius, & erexit aras Baal, & fecit lucos, ſicut fecerat Achab rex Iſrael, & aſtra coluit.* Ibidem Idem etiam, quod atrocius fuit, Iſaiam prophetam hæc increpantem ſerra diſſecuit, vt inquit Epiphanius.

Ob quod in poteſtatem Aſſyriorum traditur.] Vt autem Ezechiam vni Deo deditum Deus ab Aſſyrij regis impetu conſeruauit, ſic Manaſſem ab eo auerſum in eius poteſtatem, arbitriumque coniecit. Sic enim eſt ſcriptum in Paralipom. *Iccircò ſuperinduxit eis principes exercitus regis Aſſyriorum. ceperuntq; Manaſſem, & vinctum cathenis, atque compedibus duxerunt Babylonem.* Hunc regem, quem ſcriptura vocat regem Aſſyriorum, Ioſephus nominat regem Chaldæorum, & Babyloniorum. neque id parum cum ſcriptura conuenienter. nam & ipſa Manaſſem Babylonem, non Niniuem adductum eſſe teſtatur. Ex quo intelligere poſſumus, proximis annis regnum Aſſyriorum, quod erat in Niniue collocatum, à Babylonijs, & Chaldæis eſſe deletum, ac Babylonem ad Eufratem eſſe translatum. Indicat hoc Ioſephus ſcribens, Medos, & Chaldæos Aſſyriorũ regem deleuiſſe. & S. Hieronymus, qui ſcripſit in Habacuch. *Quomodo propheta Nahum prophetiam habuit contra Niniuem, & Aſſyrios, qui vaſtauerant decem tribus, ita Habacuc aduerſus Babylonem, & Nabucdonoſor. à quibus Iuda, & Hieruſalem, Templumq; euerſa ſunt. Vixit autem Habacuch tempore Danielis, ideſt captiuitatis Babylonicæ, Et quidē hoc rerum ſucceſſu Deo permittente regna mundi deleta ſunt.* Aſſyrij ſubegere ceteros populos, & tranſtulere Iſrael. Babylonij, & Chaldæi deleuere Aſſyrios, ſubegere Aegyptum, & Syriam, & tranſtulere Iudæos, Medi, & Perſę deleuere Babylonios, Macedones deleuere Perſas, Romani Macedones. Rex verò, qui Aſſyrios, Niniuemque deleuit, fuit Merodac Baladan rex Babyloniorum, de quo ante diximus, qui, vt puto, Aſſaradon poſt decimum regni annum extinxit, vt ſcripſit aperte Suidas, & Glycas. & innuit Hieremias neſcio quomodo cap. 1. cum prædicens excidium regni Babylonici inſtituti à Merodac dixit. *Capta eſt Babylon. Confuſus eſt Bel. victus eſt Merodac.* Atque hæc eſt illa euerſio Niniuis, quam Deus primum nunciauit per Ionam prophetam, deinde pœnitentia Niniuitarum motus diſtulit in hoc tempus. nam, vt inquit S. Hieronymus. *Niniuitæ, & reges accepta miſericordia Dei mox ſe grauioribus*

ribus criminibus implicuerunt, atque ita rurſus Dei iram aduerſus ſe concitarunt. Quod cum Nahum propheta videret, librum ſcripſit, in quo excidium regni Aſſyriorum, & in primis vrbis Niniuis nunciauit. Hinc Hieremias dixit cap.L. *Primus comedit Iſrael rex Aſſur. iſte nouiſſimus exoſſabit eum Nabucdonoſor rex Babylonis. Ecce ego viſitabo regem Babylonis, & terram eius, ſicut viſitaui regem Aſſur, & reducam Iſrael ad habitaculum ſuum.* Hic nominat Iſrael vniuerſas duodecim tribus, & inquit, *Primus rex Aſſyriæ decem tribus Iſrael comedit, rurſus Nabucdonoſor rex Babylonis exoſſabit duas,* nimirum tranſlatis illis Niniuem, his verò Babylonem. verùm quemadmodum deletus eſt rex Aſſyriæ, ſic delebitur rex Babylonis. & vniuerſę tribus in ſolum patrium reducentur. quemadmodum poſt apparebit. Iam igitur apparet, cur rex Manaſſes non Niniuem, ſed Babylonem traductus ſit. Atque hoc eſt, quod Iſaias propheta Ezechiam patrem reprehendit, quòd legatis ipſius Merodac theſauros ſuos oſtendiſſet, inquiens. *Babylonij de filijs tuis, qui egredientur ex te, quos generabis, tollent, & erũt eunuchi in palatio regis Babylonis.* Atque hæc prima Iudæ tranſmigratio Babylonica fuit, qua Manaſſes rex captiuus abductus eſt. quemadmodũm prima Iſraelitarum fuit regnante Phacee per regem oratio Aſſyriorum Ieglatphulaſſar.

Malo coactus agnouit errorem.] rectè. Etenim *poſtquam coangustatus eſt, orauit Dominum Deum ſuum, & egit pœnitentiam valde coram Deo patrum ſuorum, deprecatusq́, eſt eum, obſecrauit intentè. & exaudiuit orationem eius, duxitq́, eum Hieruſalem in regnum ſuum, & cognouit Manaſſes, quòd ipſe eſſet Deus.* Ibidem. Extat quoque Manaſſis ſeparatim edita.

Populumq́, adhortatus eſt, vt relictis idolis Dominum coleret.] cap. XXXIII. Paralipom. hæc ab eo procurata traduntur. *Et abſtulit Deos alienos, & ſimulachrum de domo Domini, aras quoque, quas fecerat in monte domus Domini, & in Hieruſalem, & proiecit omnia extra vrbem.*

Regnauit annos quinque, & quinquaginta.] Hic numerus traditur in libro Regum.

AMON REX IVDAE.

Amon deinde filius eius regnum *Amon deinde filius regnũ adeptus paternæ impietatis he-*

res Domini negligens.] Viginti duorum annorũ erat Amon, cum regnum accepit. Is patris flagitia, non pœnitentiam imitatus parem exitum habuit. Nam à ſuis circumuentus inſidijs, perijt. De impietate, & nece eius ſic in Paralip. *Fecit malum in conſpectu Domini, ſicut fecerat Manaſſes pater eius. & cunctis idolis, quæ Manaſſes fuerat fabricatus, immolauit, atque ſeruiuit. Et non eſt reueritus faciem Domini, ſicut reueritus eſt Manaſſes pater eius, & multò maiora deliquit. Cumq́, coniuraſſent aduerſus eum ſerui ſui, interfecerunt eum in domo ſua.*

regnum adeptus eſt, nec vltra biennium eo potitus eſt: paternæ impietatis heres, Domini negligens, ſuorum inſidijs circumuentus perijt.

IOSIAS REX IVDAE.

Ad Ioſiam filium Imperiũ deuolutum.] Præclarè. Nam reliqua multitudo cæſis ijs, qui Amon percuſſerat, conſtituit regem Ioſiam filium eius pro eo. Ceterum hic eſt ille Ioſias à Deo per prophetam Iad iamprid ē promiſſus, atque ad expiandas idololatriæ conceptas in Iudæa labes datus. magnum enim ſe virum in hoc laudis genere geſſit Ezechias, ſed multò maiorem quoque Ioſias. talem enim ſucceſſorē fœda Amonis nequitia poſtulauit. Quare res eius Sulpicius diligentius explicabit. Hoc regnante Sophonias vaticinium edidit, vt ipſe ſcribit.

Is admodum religioſus fuiſſe tra-

Ad Ioſiam filium imperium deuolutum. Is admodum religioſus fuiſſe traditur, ſummaque cura diuina adminiſtraſſe, Helchia ſacerdote vſus bene. Is cùm in templo librum verbi Dei ſcriptum, repertum à ſacerdote legiſſet, quo continebatur, Hebræam gentem ob crebras impietates & ſacrilegia delendam, pijs ad Deum precibus fletuque iugi imminētem cladem auertit. Quod vbi indultum ſibi per Ollam prophetiſſam comperit, maiore cura, vt pote

te obligatus diuinis beneficijs, cultum Dei exercuit. Igitur vaſa omnia, anteriorum regum ſuperſtitionibus idolis conſecrata, cremauit. Namque eò profani ritus inualuerant, vt Soli ac Lunæ diuinos honores darent, eiſdemq; etiam ex metallis ſacraria ædificarent: Quibus Ioſias in puluerem redactis, ſacerdotes quoq; profanarum ædium interfecit. Sed ne ſepulcris quidem impiorum pepercit: quod olim prædictum à propheta, impletum animaduerſum eſt. Huius octauo & decimo imperij anno Paſcha celebratum. Poſt triennium ferè, aduerſus Nechao regem Aegypti, qui bellum Aſſyrijs inferebat, in prœlium egreſſus, priuſquā inter ſe acies concurrerent, ſagitta ictus eſt. Exque eo vulnere in vrbem relatus deceſſit, cùm regnaſſet annos I & XX.

ſe traditur.] Hoc genus eſt, quo illa exprimuntur. *Fecit, quod rectum eſt in conſpectu Domini, & ambulauit in vijs Dauid patris ſui, & non declinauit neq; ad dexteram, neque ad ſiniſtram.* Ibidem.

Summaq, cura diuina adminiſtraſſe.] Iam partes pietatis aggreditur, ſed ita breuiter tradit, vt vix comprehendi poſſint. Res autem ita habuit. *Ioſias octauo anno regni cœpit quærere Deum patris ſui Dauid, & duodecimo anno, poſtquam cœperat, mundauit Iudam, & Hieruſalem ab excelſis, & lucis, ſimulachriſq, & ſculptilibus. & octauo decimo mundata iā terra, & Templo Domini inſtituit, qui inſtaurarent domum Domini Dei ſui.* Ibidem.

Helchia ſacerdote vſus bene.] Helcias pontifex numeratur ab Aaron XXV à Ioſepho. Hoc adiuuante Ioſias Templum renouauit.

Is cùm in Templo librum verbi Dei ſcriptum repertum à ſacerdote legiſſet, quo continebatur, Hebræorum gentem ob crebras impietates, & ſacrilegia delendam, pijs ad Deum precibus, fletuq, ingi imminentem cladem auertit.] Et hoc anno XVIII factum eſt. Hunc librum nempe Deuteronomium abſconditum fuiſſe Manaſſe regnante credūt,

tum cum is legem aboleuit, & gentilium religionem aſciuit. inuentus autem. eſt ab Helcia pontifice, cum pecuniam è Templo efferret, quæ inſtaurando Templo deſtinata à rege fuerat, & à ſcriba delatus ad regem. Rex autem vbi verba legis exitia omnia ijs, qui à lege receſsiſſent intentantis audiuit, ſcidit veſtimenta ſua, & præcepit Helciæ, & alijs, vt orarent Deum pro ſe, & relliquijs Iſrael, & Iuda. quia furor Dei immineret, quia non cuſtodiſſent uerba legis. Locus Deutero. eſt cap. XXVIII. *Niſi cuſtodieris, & feceris omnia verba legis huius, quæ ſcripta ſunt in hoc volumine, & timueris nomen eius glorioſum, & terribile, hoc eſt Dominum Deum tuum, augebit Dominus plagas tuas, & plagas ſeminis tui, plagas magnas & perſeuerantes, infirmitates peſſimas, & perpetuas, & conuertet in te omnes afflictiones Aegypti, quas timuiſti, & adhærebunt tibi. Inſuper & vniuerſos languores, & plagas, quæ non ſunt ſcriptæ in volumine legis huius, inducet Dominus ſuper te, donec te conterat: & remanebitis pauci numero, qui prius eratis ſicut aſtra cœli præ multitudine. quoniam non audiſti vocem Domini Dei tui. Et ſicut ante lætatus eſt Dominus ſuper vos, bene vobis faciens, voſq; multiplicans, ſic lætabitur diſperdens vos, atque ſubuertens, vt auferamini de terra, ad quam ingredieris poſsidendam. Diſperget te Dominus in omnes populos à ſummitate terræ vſque ad terminos eius, & ſeruies ibi Dijs alienis, quos & tu ignoras, & patres tui, lignis, & lapidibus. In gentibus quoq; illis non quieſces, neque erit requies veſtigio pedis tui.*

Quod vbi indultum ſibi per Oldam prophetiſſam comperit.] Res ita acta eſt. Lecto libro iuſſu regis, abijt Helcias pontifex, & ceteri ad Oldam prophetiſſam, & ſuperiora narrauit. Illa verò reſpondit. *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael. Dicite viro, qui miſit vos ad me. Hæc dicit Dominus. Ecce ego inducam mala ſuper locum iſtum, & ſuper habitatores eius, cunctaq; maledicta, quæ ſcripta ſunt in libro hoc, quem legerunt coram rege Iuda. quia dereliquerunt me, & ſacrificauerunt Deis alienis. Ad regem Iuda, qui miſit vos, ſic loquimini. Hæc dicit Dominus Deus Iſrael. Quoniam audiſti verba voluminis, atque emollitum eſt cor tuum, & humiliatus eſt in conſpectu Domini ſuper his, quæ dicta ſunt contra locum hunc, & habitatores Hieruſalem, reueritusq; faciem meam, ſcidiſti veſtimenta tua, & fleuiſti coram me, ego quoque exaudiui te. Iam enim colligam te ad patres tuos, & infereris in ſepulchrum tuum in pace, nec videbunt oculi tui omne malum, quod ego inducturus ſum ſuper locum iſtum. & ſuper habitatores eius.* Ibidem. Eſt autem notanda hæc Dei ſententia, qua Iudæos propter

pter impietatem damnauit anno Ioſiæ XVIII. vt ſcribit Theodoretus in Ezechielem. nam ſunt qui LXX captiuitatis annos hinc ordiantur, quibus non eſt tamen aſſentiendum.

Maiore cura, vtpote obligatus diuinis beneficijs cultum Dei exercuit.] In eodem loco ſic hiſtoria continuatur. *Rettulerunt regi cuncta, quæ Olda dixerat. at ille conuocatis vniuerſis maioribus natu, aſcendit in domum Domini, vnà omnes viri Iuda, & habitatores Hieruſalem, atque eis audientibus legit verba voluminis. Et ſtans in tribunali ſuo percuſſit fœdus coram Domino, vt ambularet poſt eum, vt custodiret præcepta, & teſtimonia, & iuſtificationes eius in toto corde ſuo, & tota anima ſua, faceretq́ quæ ſcripta ſunt in volumine illo, quod legerat. adiurauitq́ omnes, qui reperti erant in Hieruſalem, & Beniamin, & fecerunt iuxta pactum Domini.*

Igitur vaſa omnia anteriorum regum ſuperſtitionibus Idolis conſecrata cremauit.] Hæc ex vigeſimotertio quarti Regum. *Et præcepit rex Helciæ pontifici, & ſacerdotibus ſecundi ordinis, vt proijcerent de Templo Domini omnia vaſa, quæ facta fuerant Baal, & in luco, & vniuerſæ militiæ cæli, & deleuit aruſpices, qui adolebant incenſum Baal, & Soli, & Lunæ, & duodecim ſignis, & omni militiæ cæli.*

Quibus in puluerem redactis.] Ibidem. *Et combuſſit ea foris Hieruſalem in conualle Cedron, & tulit puluerem eorum in Bethel.*

Sacerdotes quoque profanarum ædium interfecit.] Item. *Et occidit vniuerſos ſacerdotes excelſorum, quę erant in ciuitatibus Samarię.*

Sed ne ſepulchris quidem impiorum pepercit.] Item. *Et conuerſus Ioſias vidit ibi ſepulchra, quæ erant in monte, miſitq́ & tulit oſſa de ſepulchris, & combuſſit ea ſuper altare.*

Quod olim prædictum à propheta impletum animaduerſum eſt.] Sic dixit Ioſias, poſtquam ſuperſtitione Samariæ deleta reuertit Hieruſalem. *Facite Phaſe Domino Deo noſtro ſecundùm quod ſcriptum eſt in libro fœderis huius. Nec factum eſt Phaſe tale à diebus iudicum, qui iudicauerunt Iſrael, & regnum Iuda, ſicut in octauo decimo regis Ioſiæ.*

Poſt triennium ferme aduerſus Nechao regem Aegypti, qui bellum Aſſyrijs inferebat, in prælium egreſſus, priuſquam inter ſe acies concurrerent ſagitta ictus eſt, ex eoq́ vulnere in vrbem relatus deceſsit.] Hęc eſt mors indigna Ioſiæ ab Aegyptio rege illata. quæ ſic exponitur cap. XXIII Regum. *In diebus Ioſiæ aſcendit Pharao Nechao rex Aegypti contra regem Aſſyriorum ad flumen Euphratem, & abijt Ioſias rex in occurſum eius, & occiſus eſt in Maggedo, cum vidiſſet eum,*

& portauerunt eum ſerui ſui mortuum de Maggedo, & pertulerunt in Hieruſalem. In Paralipom. autem ita. *Poſtquam inſtaurauerat Ioſias Templum, aſcendit Nechao rex Aegypti ad pugnandum in Charcanis iuxta Euphratem & proceſſit in occurſum eius Ioſias, vt dimicaret in campo Maggedo, ibiq; vulneratus à ſagittarijs dixit pueris ſuis. Educite me de prælio, quia oppido vulneratus ſum.* Ioſephus autem rem totam ita declarat. *Nechao rex Aegyptiorum ad Euphratem tendebat bellum illaturus Medis, & Babylonijs, qui Aſſyriorum Imperium extinxerant. Cum autem ad Mendam vrbem Ioſiæ perueniſſet, occurrit ei tranſitum prohibiturus in Medos, neque per legatos rogatus à Nechao, vt quieſceret, & ſe in Aſſyriam ire permitteret, parere voluit. Quare cum aciem inſtrueret, & curru vectus à cornu ad cornu tranſiret: ſagitta ab Aegyptio ictus eſt. atque ita Hieroſolyma reuerti cum exercitu coactus ibi ex vulnere mortuus eſt.* Rex autem Babylonius hic fuit Nabulaſar pater Nabucdonoſoris, qui anno ſeptimo Ioſiæ regnum inijuerat. cuius meminit Beroſus apud Ioſephum contra Apionem, & Metaſthenes, qui eum Nabucdonoſor primum appellat. Quòd autem ſcribit Sulpicius, hoc factum eſſe triennio poſt Paſcha celebratum, id ab ea opinione ductus facit, quòd ſcripſit, Ioſiam regnaſſe annos viginti vnum, cum triginta vnum regnarit, teſte ſcriptura. Quare *tredecim* annis pro *tribus* eſt reponendum.

IOACHAZ REX IVDAE.

Ioachas inde filius eius regnum adeptus, tribus mẽſibus tenuit, captiuitati ob impietatem deſtinatus. namque eum Nechao rex Aegypti vinctum, captumque duxit. Nec multò poſt in vinculis diem functus eſt. Iudæis ſtipendium annuum imperatum.

Ioachaz inde filius eius regnum accepit.] Sic in Regibus. *Tulitq; populus terræ Ioachaz filium Ioſiæ, & unxerunt eum. & conſtituerunt eum regem pro patre ſuo.*

Tribus menſibus tenuit captiuitati ob impietatem datus.] Ibidem. *Ioachaz fecit malum coram Domino iuxta omnia, quæ fecerant patres eius.*

Namque eum Nechao rex Aegypti uinctum, captumque duxit.

duxit.] Ibidem. *Vinxitq́ eum Pharao Nechao in Reblata, quæ eſt in terra Emath, ne regnaret in Hieruſalem, & impoſuit multam terræ centum talentis argenti, & talento auri, & Ioachaz duxit in Aegyptum.* Ioſephus autem ita. *Aegyptiorum rex rediens à bello vocauit ad ſe Ioachaz in Ematha, quæ eſt urbs Syriæ, & progreſſum uinxit.* Ceterùm hanc urbem S. Auguſtinus poſt Antiochiam fuiſſe ſcribit in libro de mirabilibus ſcripturæ.

ELIACIM, SIVE IOACIM REX IVDAE NABVCDONOSOR REX BABYLONIAE.

Rex eis Eliachim arbitrio victoris datus, qui poſtea immutato nomine Ioachis vocitatus eſt. Hic Ioachæ fratris Ioſiæ filius fuit, fratri, quàm patri propior, ſacrilegio inuiſus Deo. igitur cùm regi Aegyptio pareret, quippe cui tributum penderet, Nabuchodonoſor rex Babylonius Iudæã terram occupauit armis, & per triennium iure belli uictor poſſedit. etenim cedente iam regẽ Aegypti, determinatiſque inter eos imperii finibus, conuenerat Iudæos ad Babylonem pertinere.

Rex Eliacim arbitrio uictoris datus.] Ibidem. *Regem conſtituit Nechao. Eliacim Ioſiæ filium pro Ioſia patre eius, vertitque nomen eius Ioacim.* Apud Sulpicium hec nomina mendis aſperſa ſunt, nam pro Ioacim [*Ioachis*] ſcriptum eſt.

Hic Ioachæ fratris Ioſiæ filius fuit, fratri, quàm patri propior.] Legendum eſt. *Hic Ioachæ filij Ioſiæ frater fuit.* Sic enim in ſacris libris legitur. atque ita quoque iuxta Sulpicii ſententiam propior fratri Ioachæ, ſiue Ioachaz erit, homini impio, quàm Ioſiæ patri, uiro inſigni pietate ornato. Sic autẽ in Regibus. *Conſtituit Eliacim filium Ioſiæ pro Ioſia patre ſuo.* Ioſephus etiam adijcit, Ioacim maiorem natu fratrem fuiſſe, quàm Ioachaz, quæ fortaſſe cauſſa ipſum Nechao impulit, ut illum prætulerit. Principio regni Ioacim

Ieremias iuſſu Dei prædicare cœpit excidium eius & urbis, & po puli. Quare periculū capitis adiit. cap. XXII, XXVI, & XXXVI. Anno quarto Ioacim prædixit, fore, vt à Babylonio rege urbs excinderetur, & Iudæi Babylonem transferrentur, ibiq; per ſeptuaginta annos ſeruirent, inde in patriam reducerentur. cap. XXV, & XXIX. prꝫterea cap. XXXVI ipſius Hieremiæ.

*Sacrilegio inuiſus De*o.] Ibidem. *Et fecit malum coram Domino iuxta omnia, quæ fecerant patres eius.*

Prima translatio Iudæorum in Babyloniam ſub rege Ioacim.

Igitur cum regi Aegyptio pareret, quippe cui tributum penderet, Nabucdonoſor rex Babylonius Iudæam terram occupauit armis, & per triennium iure belli uictor poſſedit.] Quemadmodum Ioſias rex propter ſocietatem regum Babyloniorum bellum in ſe conuertit Aegyptiorum, ſic Ioacim propter amicitiam Aegyptiorum arma in ſe adduxit Babyloniorum, ideſt Nabucdonoſoris tū regnantis. Ceterùm hinc incipiunt bella Nabucdonoſoris regis aduerſus Iudæam, quæ fuere quattuor. duo ſub rege Ioacim, tertium ſub Ioachin, quartum ſub Sedecia. item quattuor clades. vna, cum abduxit regem Ioacim quarto anno eius Babylonem unà cum propheta Daniele, & tribus pueris ſociis. ſecunda, cum undecimo anno illum iam in regnum dimiſſum urbe capta interfecit, & Ioachin filium illi ſubſtituit. tertia, cum urbe iterum capta Ioachim ipſum tertio menſe abduxit Babylonem cum matre, & Ezechiele propheta, & optimatibus. quarta, cum Sedeciam anno illius undecimo abduxit cum popularibus Babylonem urbe euerſa, & tēplo incenſo. Quare tres translationes, ſeu captiuitates ſunt, una ſub Ioacim, altera ſub Ioachim, tertia ſub Sedecia. Duæ porro clades regis Ioacim hæ fuerunt. Anno quarto regis Ioacim Nabucdonoſor, qui, teſte Hieremia, cap. XXV, & XLVI, tum primum regnum occeperat, uenit ad Euphratem bellum illaturus Nechao regi Aegyptiorum, cui parebat Syria tota. Qua re accepta, Nechao ei ad Euphratem occurrit, ſed prœlio facto uictus abſceſſit. Quare Nabucdonoſor traiecto Euphrate, fugauit Nechao, (Hierem. cap. XLVI.) & omnia ſubegit uſque ad Peluſium præter Iudæam. Inde exercitu reducto in Iudæos Ioacim regem cepit, eūq; Babylonem abductum coegit ſibi tributum dare. atque ita inde

per

per tres annos ab illo domum dimiſſo exegit. Quibus tranſactis, cum uideret, Ioacim amicitia Aegypti regis fultum tributum ſibi negare, rediit Hieruſalem, & cepit iterum Ioacim, atque occiſum abiecit. De prima clade ſcripſit Daniel cap. I. *Anno tertio regni Ioacim regis Iudæ uenit Nabucdonoſor in Hieruſalem, & obſedit eã, & tradidit Dominus in manu eius Ioacim regem Iudæ, & partem uaſorum domus Dei, & aſportauit ea in terram Sennaar.* Item Eſdræ lib. III. cap. I. *Aſcendit Nabucdonoſor rex Babylonis, & alligans Ioacim in æreo uinculo perduxit in Babyloniam.* Item libro IIII Regum. cap. XXIII. *In diebus Ioacim aſcendit Nabucdonoſor rex Babylonis, & factus eſt ei Ioacim ſeruus tribus annis.* Seruum autem intelligit tributarium. item in Paralipom. lib. II. *Contra Ioacim aſcendit Nabucdonoſor, & uinctum cathenis duxit in Babylonem, & vaſa Domini tranſtulit.* De ſecunda clade, ideſt de nece Ioacim ſic Hieremias cap. XXII. *Hæc dicit Dominus ad Ioacim Ioſiæ filium regem Iuda. Væ iſti viro, non eum plangentes clamabunt, Eheu frater, neque inter plorandum eum Dominum, ac fratrem inclamabunt, ſed aſini ſepultura ſepelietur, & cum computruerit, proijcietur extra portam Hieroſolymorum.* & cap. XXXVI. *Non erit ex eo, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, & cadauer eius proijcietur ad æſtum per diem, & ad gelu per noctem.* Hæc omnia prætermiſit Sulpicius.

IOACHIM, SIVE IECHONIAS REX IVDAE.

Ita cùm Ioachis exactis in regno annis vndecim, filio eiuſdem nominis locum feciſſet, iſque regis Babylonii in ſe iram concitaſſet, Deo nimirum agente, cui conſtitutum erat Iudæam gentem captiuitati & internecioni dare, Nabuchodonoſor Hieroſolymam cũ exercitu ingreſſus, vrbem muros-que

Ita cum Ioachis exactis in regno annis undecim filio eiuſdem nominis locum feciſſet.] Filius ipſius Ioacim dictus eſt Ioachim, ſiue Ieconias, vt ſcriptum eſt apud Hieremiam cap. XXII, in Regibus, in Paralipomenis. & apud S. Lucam. Hic eſt autem Ioachim, ſub quo ſecunda trãſmigratio, & captiuitas accidit. de qua Sulpicius ſcribere pergit.

Secunda tranſlatio Iudæorum in Babyloniam ſub rege Ioachim.

Iſque regis Babylonis in ſe iram concitaſſet, Deo nimirum agente, cui conſtitutum erat Iudæam gentem captiuitati, & internecioni dare.] Ioachim non ſolùm regis Babylonii, ſed etiam Dei iram in ſe accendit; Dei, *quia fecit malum in conſpectu Domini iuxta omnia, quæ fecerat pater eius*; Regis, quia ſuſpicionem dedit, ne aliquando necem patris ſui Ioacim ulturus eſſet. Quare Nabucdonoſor poſt tertium menſem exercitum urbi admouit, eamque cepit. Vnde Sulpicius inquit.

ſque ac templũ ſolo ſtrauit: auri immenſum modum & ſacra ornamenta vel publica vel priuata, pubereſque omnes virilis, ac muliebris ſexus tranſtulit: relictis, quorum imbecillitas, aut ætas faſtidio victoribus fuit, quæ turba inutilis ſeruitio, exercendis colendiſque agris, ne incultum eſſet ſolum, deputata.

Nabucdonoſor Hieroſolymam cum exercitu ingreſſus urbem, muroſque, ac templum ſolo ſtrauit.] De hac clade ſic apud Hieremiam cap. XXII. *Viuo ego, dicit Dominus, quia ſi fuerit Ieconias filius Ioacim regis Iuda, annulus in manu dextera mea, inde euellam eum. Et dabo te in manu quærentium animam tuam, & in manu Nabucdonoſor regis Babylonis, & in manu Chaldæorum. Et mittam te, & matrem tuam, quæ genuit te, in terram alienam, in qua nati non eſtis, ibique moriemini. nec erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid.* Item quarto Regum cap. XXIIII. *In tempore illo aſcenderunt Nabucdonoſor rex Babylonis ad ciuitatem cum ſeruis ſuis, ut oppugnarent eam, egreſſusq; eſt Ioachim rex Iuda ad regem Babylonis, & ſuſcepit eum rex octauo anno regni ſui: & protulit inde omnes theſauros domus Domini, & domus regiæ, & tranſtulit omnem Hieruſalem, & uniuerſos principes, & omnes fortes exercitus decem millia in captiuitatem, & omnem artificum, & incluſorum multitudinem. nihilque relictum eſt exceptis pauperibus populi terræ. tranſtulit quoque Ioachim in Babylonem, & matrem, & eunuchos, & iudices terræ duxit in captiuitatem, & omnes viros robuſtos ſeptem millia, & artifices, & incluſores mille, omnes viros fortes, & bellatores.* In Paralipomen. autem cap. ultimo

vltimo ita. *Regnauit Ioachim filius pro patre Ioacim. octo annorum erat Ioachim, cum regnare cœpiſſet, & tribus menſibus, & decem diebus regnauit in Hieruſalem, fecitque malum in conſpectu Domini, cũq; anni circulus uolueretur, miſit Nabucdonoſor rex, qui & adduxerunt eum in Babylonem aſportatis ſimul pretioſiſſimis uaſis domus Domini.* In his locis nihil de urbe, temploq; & mœnibus ſolo ſtratis agitur, quæ Sulpicius addidit. Ceterum malim, Iecomam annos octodecim natum regnare cœpiſſe, vt eſt quarto Regum, cap. xxIIII, quàm octo, vt eſt in Paralipomenis. Hac uero tranſmigratione Ezechiel propheta Babylonem abductus eſt. Vnde ipſe ſcripſit cap. I. *Quinto anno tranſmigrationis regis Ioachim factum eſt uerbum Domini ad Ezechielem filium Buzi ſacerdotem ſecus flumen Chobar*, & cap. xL. *In uiceſimo quinto anno tranſmigrationis noſtræ quartodecimo anno poſtquam percuſſa eſt ciuitas.*

Relictis quorum imbecillitas, aut ætas faſtidio uictoribus fuit. quæ turba inutilis ſeruitio exercendis, colendisq; agris, ne incultum eſſet ſolum, deputata.] Hæc ex ingenio Sulpicii manarunt, non ex ſacris libris, ut ſupra apparet.

SEDECIAS REX IVDAE.

Eiſdemq; rex Sedechias præpoſitus; ademptis viribus inani tantùm vmbra regii nominis conceſſa. Sed Ioachis tribus menſibus tẽpus imperii habuit. Is cum populo Babyloniam tranſlatus, & in carcerem coniectus eſt: triceſimum poſt annum emiſſus, atque à rege in amicitiam receptus, mẽſaque & conſiliis participatus, non fine ſolatio depulſæ calamitatis deceſsit. Interea

Eiſdem rex Sedechias præpoſitus.] libro quarto Regum, cap. ultimo. *Et conſtituit Nabucdonoſor Matthaniam patruum Ioachim pro eo, impoſuitq; nomen ei Sedeciam.* De vmbra regii nominis, nullum uerbum.

Sed Ioachis tribus menſibus tempus imperij habuit.] Ibidem.

Triceſimum poſt annũ emiſſus.] Legendum. *Triceſimum ſeptimum.* Sic enim in libris regum cap. xxv. *Factũ eſt in anno triceſimo ſeptimo tranſmigrationis Ioachin regis Iudæ, menſe duodecimo, uiceſi-*

ceſima ſeptima die menſis, ſub leuauit Euilmerodach rex Babylonis anno, quo regnare cœperat, caput Ioachin regis Iuda de carcere. Rectè.nam poſt abductionem Ioachim regnauit Sedecias annos XI. & poſt abductionem Sedeciæ Nabucdonoſor regnauit annos XXVI. Eluilmerodach verò, qui Nabucdonoſori ſucceſſit, ipſum anno ſuo primo dimiſit, atq; honore affecit. Ibidem.

Interim Sedecias rex turbę inutilis.] Turbæ inutili præfecit, quia pauperes relicti fuiſſe dicuntur.

Dei immemor, qui non intelligeret, captiuitatem ob delicta gentis illatam.] Cauſſas belli, & cladis quartæ ſequẽtis præponit. Sic in Paralip. *Fecitque malum in oculis Domini ſui, nec erubuit faciem Hieremiæ prophetæ loquentis ad ſe ex ore Domini.* In libris Regum. *Fecit malum coram Domino iuxta omnia, quæ fecerat Ioacim. Iraſcebatur enim Dominus contra Hieruſalem, & contra Iudam, donec proijceret eos à facie ſua.* Eſdræ lib. III. cap. I. *Et adiuratus à rege Nabucdonoſor periurans diſceſſit, & indurata cernice ſua, & corde ſuo tranſgreſſus eſt legitima Domini Dei Iſrael.*

terea Sedechias rex turbæ inutilis, quamquam ſine viribus, infido ingenio, & Dei immemor, qui non intelligeret captiuitatem ob delicta gẽtis illatam: poſtremis, denique malis debitus, regis animum offendit. Ita ei poſt nouẽ annos Nabuchodonoſor bellum intulit: compulſumque intra muros cõfugere triennio obſedit. Qua tempeſtate Hieremiã prophetam, qui iam ſæpiùs imminere vrbi captiuitatẽ pronunciauerat, conſulit, ſi quid ſpei forſitan ſupereſſet. Sed ille, cæleſtis iræ non ignarus, eadem ſæpius interrogatus, reſpondit, ipſi regi ſpecialem pœnam denuncians. Tùm verò Sedechias in iram excitatus, trudi prophetam in carcerem iubet: moxque eum crudelis facti piguit. Sed obſiſtentibus Iudæorum principibus, quibus iã inde à principio moris fuerat bonos premere, abſoluere innocentem non

eſt auſus. Iiſdem cogentibus, in lacum immenſi profundi, cœnoq́; ac ſordibus, atque ex eo exitiabili fœtore horridum, demiſſus eſt, vt ne ſimplici quidem morte exſpiraret. Sed rex, licèt impius, aliquanto tamen ſacerdotibus mitior, educi prophetam de lacu, & carceris cuſtodiæ reddi iubet. Interea obſeſſos vis hoſtiũ, & pænuria vrgebat: cõſumptiſque omnibus quæ mandi poterant, fames inualuerat. Ita defesſis inedia defenſoribus, opidum captũ, incenſumque. Rex, vt propheta dixerat, effosſis oculis, Babyloniam tranſlatus: Hieremias miſericordia hoſtili carcere exemptus. Cũ eum Nabuzardan princeps regius captiuum cum ceteris duceret, delata ſibi optione ab eo, vtrum in ſolo patrio deſerto, deſolatoq́; ſubſiſtere, an ſecum abire in ſummis honoribus vellet, reſidere in patria maluit. Na-

Regis animum offendit.] Nempe *receſſit à rege Babylonis, qui adiurauerat eum per Deum, & indurauit ceruicem ſuam, & cor ſuum, ut non reuerteretur ad Dominum Deũ ſuum Iſrael.* Perfidiam Sedeciæ in regem Nabucdonoſor egregiè narrauit Ezechiel, & Theodoretus in eũ.

Tertia translatio Iudęorum in Babyloniam ſub rege Sedecia, quæ urbis deſolatio dicitur.

Itaque ei poſt nouem annos Nabucdonoſor bellum intulit.] Hæc eſt quarta, & ultima clades Iudæorum, & vrbis ſub Sedecia rege, quã urbis deſolationem vocat Philo. De qua ex cap. XXXIV, & LII Hieremiæ ſic in libris Regum. *Anno nono regni Sedeciæ venit Nabucdonoſor, et omnis exercitus eius in Hieruſalem, & circundederunt eã, & extruxerũt in circuitu eius munitiones. Et clauſa eſt ciuitas, atque uallata vſq; ad undecimum annum regis Sedeciæ.* Meminit eiuſdem Ezechiel. cap. XVII. & Eſdra libro III. cap. I. *Fretus inde auxilio Aegyptij regis Sedecias defecit à Babylonia.* Hieremias cap. XXXVII. & Ezechiel

chiel cap. xvII.

Quæ tempeſtate Hieremiã prophetam, qui iam ſæpius im minere captiuitatem urbi præ nuntiauerat, conſulit, ſi quid ſpei forſitan ſupereſſet.] Quæ inſerũtur de uexatione Hieremiæ prophetæ, non ſunt neque in Regnis, neque in Paralipo. Sed cap. xxxvII, xxxvIII, & xxxIx Hieremiæ.

Sed ille cæleſtis iræ nõ ignarus eadem ſæpius interrogatus reſpondit, ipſi regi ſpecialem pœnam denuncians.] Dixit enim. *In manu regis Babylonis traderis.* cap. xxvII. Hieremiæ.

Nabuchdonoſor abducto populo, reſiduis quos belli condicio, vel prædæ faſtidium reliqui à victoribus fecerat, Godoliam eiuſdem gentis præpoſuit, abſq; vllo inſigni regio, aut imperii nomine: quia præeſſe paucis, & calamitoſis, nulla dignitas erat.

Trudi prophetam in carcerem iubet.] Ibidem. *Præcepit Sedecias, ut traderetur Hieremias in ueſtibulo carceris.*

Abſoluere innocentem non eſt auſus.] Nam cum dixiſſent principes. *Rogamus, ut occidatur homo iſte, dixit rex. Ecce ipſe in manibus ueſtris eſt. nec enim fas eſt, regem vobis quidquam negare.*

In lacum immenſi profundi, cœnoque ac ſordibus, atq; ex eo exitiabili fœtore, horridum demiſſus eſt.] Sic cap. xxxvIII Hieremiæ. *Submiſerunt Hieremiam in funibus in lacum, in quo non erat aqua, ſed lutum.*

Sed rex educi prophetam de lacu, & careris cuſtodiæ reddi iubet.] Quippe *mandauit Abdemelech Aethiopi, ut leuaret eum de lacu, antequam moreretur. & extraxerunt eum funibus, & eduxerunt de lacu, & manſit in veſtibulo carceris.* Hoc autem factum eſt ante nonum annum Sedeciæ regis. ut ſcriptum eſt apud Hieremiam cap. xxxix.

Interea obſeſſos uis hoſtium, & penuria urgebat, conſumptisq; omnibus, quæ mandi poterant, fames inualuerat.] Sic cap. xxv. Regum. *Prænaluitq; fames in ciuitate, nec erat panis populo terræ.*

Ita defeſſis inedia defenſoribus oppidum captum, incenſumq;.] Ibidem. *Et interrupta eſt ciuitas, & omnes uiri bellatores nocte fugerũt per viam portæ, quæ eſt inter duplicem murum ad hortum regis (porrò Chaldæi obſidebant in circuitu ciuitatem.) Fugit itaque Sedecias per viam, quæ ducit ad campeſtria ſolitudinis, & perſecutus eſt exercitus*

citus Chaldæorum regem, comprehenditq; eum in planicie Iericho, & omnes bellatores, qui erant cum eo, diſperſi ſunt, & reliquerunt eum. Apprehenſum ergo eum duxerunt ad regem Babylonis in Reblatha, qui locutus eſt cum eo iudicium. De oppido capto, & incenſo ſic poſt. *Nabuzardan princeps exercitus uenit Hieruſalem, & ſuccendit domum Domini, & domum regis, & domos Hieruſalem, omnemq; domum combuſſit igne. & muros Hieruſalem in circuitu deſtruxit.* Hęc acta anno XIX Nabucdonoſoris. Hieremias.cap.LII. & lib. IIII Regum, cap.XXV.

Rex, ut propheta dixerat, effoſſis oculis Babylonem translatus eſt.] Hic propheta fuit Ezechiel, qui ita ex ore Domini prophetauit cap.XII. *Et adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum, & ipſam non uidebit, & ibi morietur.* Nam Hieremias cap.XXXIV dixerat. *Et oculi tui oculos regis Babylonis videbunt.* neque tamen Ezechieli contradixit.

Hieremias miſericordia hoſtili carcere exemptus.] cap. XXXIX Hieremiæ. *At omnes optimates regis Babylonis miſerunt, & tulerũt Hieremiam de veſtibulo carceris.*

Cum eum Nabuzardan princeps regius captiuum cum ceteris duceret, delata ſibi optione ab eo, utrum in ſolo patrio deſerto.] Verba optionis fuerunt. *Ecce ſolui te de cathenis, quæ ſunt in manibus tuis Si placet tibi, ut venias mecum Babylonem, veni, & ponã oculos meos ſuper te. Si autem diſpliceat tibi uenire in Babylonem, reſide. Venit autem Hieremias ad Godoliam ibi à rege præpoſitum.*

Nabucdonoſor abducto populo reſiduis, quos belli conditio, uel prædæ faſtidium reliqui à uictoribus fecerat; Godoliam eiuſdem gentis præpoſuit.] Ibidem. *Populo, qui relictus in terra Iuda, quam dimiſerat Nabucdonoſor, præfecit Godoliam.* Vide, ne relinqui legendum ſit.

Abſque ullo inſigni regio.] Hoc addit de ſuo Sulpicius. Atq; hãc quidem ille captiuitatem Iudæorum Babylonicam putat, in qua per ſeptuaginta annos fuerint.

CAROLI

CAROLI SIGONII IN LIBRVM SECVNDVM B. SVLPICII SEVERI COMMENTARIVS.

CAPTIVITAS IVDAEORVM IN BABYLONIA ANNORVM LXX.

CAPTIVITATIS tempora prophetarum vaticinijs atque actibus illuſtrata ſunt. Maximè itaq; Danielis egregiam ad conſeruandam legem perſe uerantiam,& in abſolutioné Suſannæ diuino conſilio,ceteraque ab eo geſta ordine perſequemur.

Captiuitatis tempora prophetarum vaticinijs, atque actibus illuſtrata ſunt.] Hæc eſt quinta ætas, de qua ſic S. Auguſtinus. *Quinta ætas porrigitur à trãſmigratione vſque ad tempora Chriſti. & fit mane tranſmigratio in Babyloniam. cum in ea captiuitate populus leniter, & in peregrino ocio collocatus eſt. Et re vera ſic iſta ætas à regni robore inclinata & fracta eſt in populo Iudæorum, quemadmodum homo à iuuentute fit ſenior. & bene comparatur illi diei quinto, quo facta ſunt in aquis animalia, & volatilia cœli, poſteaquam illi homines inter gentes, tanquam in mari eſſe cæperunt, &* habere

habere incertam ſedem,& inſtabilem,ſicut volantes aues. Huius diei, hoc eſt huius ætatis veſpera eſt multiplicatio peccatorum in populo Iudæorum quia ſic excæcati ſunt,vt etiam Dominum Ieſum Chriſtum non poſſent agnoſcere. Continet autem hæc ætas ſeruitutem Babylonicam, reductionem in patriam, vrbis, & templi reſtitutionem. deſolationem , & ſeruitutem ſub rege Syriæ Antiocho Epiphane,& liberationem per Aſſamonæos. regni reparationem, ſeditiones , & finem imperij Iudæorum . Sulpicius autem expoſitis cladibus,& tranſportationibus Iſraelitarum, & Iudæorum deinceps tractat tempora Iudæorum in captiuitate,quàm poſt per ſeptuaginta annos pertulerunt in Babylonia, vt plurimis Hieremiæ, Ezechielis,& Danielis teſtimonijs conſtat. Quanquam autem orditur captiuitatis annos ab capto , & tranſlato Sedecia , (ſiquidem ratio annorum, quam ille affert, hanc ſummam continet) tamen altius repetit, ideſt à tranſlatione Ioachim, nempe ante annos vndecim,quàm Sedecias abſtraheretur . Summa annorum captiuitatis,quam ille prodit, eſt hæc. Poſt Sedeciam abductum Nabucdonoſor rex Babyloniorum regnat annos XXVI. Euilmerodach an. XII. Balthaſar an. XIV. Darius an. XVIII rex Medorum,& Babyloniorum. Cyrus rex Perſarum. Hos LXX annos Daniel,& Ezechiel prophetæ captiui apud Babylonios , & Ieremias in Iudeæ ſolo relictus partim vaticinando,partim agendo illuſtrarunt.

Maxime itaque Danielis.] Quanquam Ezechielis , & Hieremiæ multa inſignia acta ſunt , tamen Danielis & plura , & illuſtriora fuerunt , & propterea pollicetur, ea ſe potiſsimum traditurum .

Egregiam ad conſeruandam legem perſeuerantiam.] Præcipuè verò abſtinentiam à cibis gentilium illegitimis,de qua mox.

Et abſolutionem Suſannæ diuino conſilio.] Legendum eſt , *Diuinum conſilium.* vt ſit, maxime ſe quoque perſecuturum diuinum Danielis conſilium in abſolutionem Suſannæ.

Ceteraq; ab eo geſta.] Nempe viſiones regum,quas ad res futuras pertinentes Daniel interpretatus eſt , & alias ipſius proprias Danielis. Verùm præter hæc multa alia narraturus eſt,vt honores habitos Danieli à Nabucdonoſore,Balthaſare, Dario & Cyro regibus, Ezechielis acta, Godoliæ necem , ſtatuam Nabucdonoſoris cum periculo trium puerorum Hebræorum,regna Euilmerodaci, Balthaſaris, & Darij.

DA-

DANIEL REGI NABVCDONOSORI CARVS.

Hic ſub rege Ioachim captus deductusque Babyloniam, paruus admodũ puer: poſtea ob elegantiam vultus inter miniſtros regios aſſumptus, vnaque cum eo Ananias, Miſael, & Azarias. Sed cùm eos rex delicatioribus cibis curari præcepiſſet, idq; Aſphanæ eunucho negotij dediſſet, Daniel paternarũ traditionum memor, ne ex menſa regis gentilium cibis participaret, popoſcit ab eunucho, vt leguminibus tantùm vterentur. Cauſſante Aſphane, ne diſsimulatum imperium regis conſecutura macies proderet: Daniel Domino fretus, pollicetur maioris decoris ſibi vultus ex leguminibus, quàm ex cibis regijs fore. Fideſque dictis affuit, ita vt minimè eorum vultus cõparabiles haberentur, qui imperialibus impendijs procurabantur. Igitur à rege in honore & gratia

Hic ſub rege Ioachim captus.] Orditur narrationem de Daniele. Daniel ſub rege Ioacim, non Ioachim, captus fuerat, ipſomet teſte, ita ordiente. *Anno tertio regni Ioacim regis Iuda venit Nabucdonoſor rex Babylonis in Hieruſalem, & obſedit eã, & tradidit Dominus in manu eius Ioacim.* Quare Ioacim eſt legendum.

Vnaq; cum eo Ananias, Miſael, & Azarias.] Hos omnes ſcribit Daniel de filijs Iudæ fuiſſe, & nominatos à Babylonijs fuiſſe Sidrac, Miſac, & Abdenago, ſe autem Balthaſarem.

Sed cum eos rex delicatioribus cibis curari pręcepiſſet.] Hoc pertinet ad abſtinentiam ciborum immundorum, quam adhibuit Daniel ex lege Iudæorum apud Babylonios. de qua ſic ipſemet Daniel. *Conſtituit eis rex annonam per ſingulos dies de cibis ſuis, & de vino, vnde bibebat ipſe.* Hæc verò acta ſunt primo anno regis Nabucdonoſoris, qui in tertium, & quartum annum Ioacim regis incurrit.

Aſphanæ eunucho.] Daniel Aſphanez præpoſitum ennu-

gratia adhibiti, prudentia & diſciplina breui omnibus regis proximis antelati.

eunuchorum appellat. eunuchi autem græcè dicebantur miniſtri regij, qui cubile regium aſſeruabant.

Daniel paternarum traditionum memor.] Mallem, *patriarum*. vt ad præcepta legis Iudæorum reſpiceret potius, quàm ad monita patris. nam in lege de ciborum ratione ſanctum erat, ideſt, ne animalibus immundis veſcerentur. ea verò quæ ſint, declaratur Leuitici cap. x i.

Ne ex menſa regis gentilium cibis participaret.] Daniel ſcripſit. *Ne contaminaretur.* nam immunda contaminant, & polluunt.

Vt leguminibus tantùm vterentur.] Malim, *veſcerentur*. ſic enim ſcripſit Daniel. *Dentur nobis legumina ad veſcendum, & aqua ad bibendum.*

Cauſſante Aſphane, ne diſſimulatum imperium regis conſecutura macies proderet.] Verba Aſphanis apud Danielem hæc ſunt. *Timeo ego dominum meum regem, qui conſtituit vobis cibum, & potum, qui ſi viderit vultus veſtros macilentiores præ ceteris adoleſcentibus coæuis veſtris, condemnabitis caput meum regi. Cauſſante* ergo eſt, *cauſſam afferente.*

Daniel Domino fretus, pollicetur maioris decoris ſibi vultus ex leguminibus, quàm ex cibis regijs fore.] Sic enim dixit. *Contemplare vultus noſtros, & vultus puerorum, qui veſcuntur cibo regio. & ſicut videris, facies cum ſeruis tuis.*

Fideſq; dictis affuit, ita vt minimè eorum vultus comparabiles haberentur, qui Imperialibus impendijs procurabantur.] Sic Daniel. *Poſt dies decem apparuerunt vultus eorum meliores, & corpulentiores præ omnibus pueris, qui veſcebantur cibo regio.*

Igitur à rege in honore, & gratia adhibiti prudentia, & diſciplina breui omnibus regis proximis antelati.] Daniel. *Cumq; eis locutus eſſet rex, non ſunt inuenti tales de vniuerſis. & ſteterunt in conſpectu regis. Et omne verbum ſapientiæ, et intellectus, quod ſciſcitatus eſt ab eis rex, inuenit ab eis decuplum ſuper cunctos ariolos, & magos, qui erant in vniuerſo regno eius.*

IVDICIVM SVSANNAE PER DANIELEM.

Per idem tempus Suſanna

Per idem tempus Suſanna quædam.] Secundo loco expo-

exponit iudicium Suſannę, quod diuino Danielis conſilio abſolutione Suſannę perfectum eſt. Annum eius incertum putamus, factum tamen id puero Daniele apparet etiam ex ipſa narratione. Refertur autem hęc hiſtoria non ſecundo capite, ſed quartodecimo Danielis, neque à Iudæis, vt aiunt, accepta eſt. Ceterum factũ hoc dicitur euenisse Babylone, cum iudicium eius anni eſſet penes duos ſenes, quos Sulpicius vocat preſbyteros. Hi ſenes cum propter tractationem iudiciorum domum cuiuſdam Ioacim, cui nupta erat Suſanna, frequentarent, quòd ille omnibus honore pręſtaret, ea conſpecta amore flagrare cœperũt, & dolore communicato, tempus ad tentandam mulierem ſtatuerunt, cum ſola in pomario lauaretur. quare cum ſe in pomario occuluiſſent, eam adorti ſunt. Suſanna verò tale flagitium detrectante, ira exacerbati, crimen in eã confinxerunt, & ſe illam in adulterio cum iuuene deprehendiſſe dixerunt. atque ita in iudicium vocatam, tanquam adulteram, condemnarunt. Tum verò Daniel puer exclamauit, ac rẽnouo

na quædam Ioachim nupta, ſpectatæ femina pulcritudinis, à duobus preſbyteris appetita, cùm impudicis non acquieuiſſet, falſo crimine inceſsitur: ijſdem presbyteris deferentibus, in remotis locis adoleſcentem cum ea deprehenſum, ſed illum iuuenili alacritate ſenum manus effugiſſe. Ita presbyteris fides habita, iudicio populi Suſanna dãnatur. Quæ cùm ſecũdum legem ad ſupplicium duceretur, Daniel tum annos natus XII increpitis Iudæis, quòd innocentem morti dediſſent, reducere eam in iudiciũ, cauſſamq; denuò audiri poſtulat. Enim uerò multitudo Iudæorum, quæ tum aderat, nõ ſine Domino, exiſtimans puerũ contemptæ ætatulæ in hanc conſtantiam prorupiſſe, fauore accommodato, in conſilium reuertitur. Initur denuò iudicium: Danieli, vt inter maiores natu reſideret, delatũ. Igitur ſeparari accuſatores iubet:

iubet: vnumque ex eis interrogat, ſub cuius generis arbore adulteram deprehendiſſet: ex varietate reſponſi, falſitas deprehenſa: Suſanna abſoluta: presbyteri, qui innocenti periculum creauerant, capite damnati.

nouo iudicio committendam indixit. quo facto, cũ & ipſe puer inter ſeniores iudex eſſet aſcitus, ſenes illos falſi noua interrogatione facta, conuicit, atque in eos damnatos animaduertit.

A duobus presbyteris appetita.] Daniel dixit, *ambos, fuiſſe uulneratos amore illius, & arſiſſe concupiſcentia eius.*

Cum impudicis non acquieuiſſet.] Dixit enim: *Melius eſt mihi abſque opere incidere in manus veſtras, quàm peccare in conſpectu Domini.*

Falſo crimine inceſſitur.] Delatio enim criminis his verbis concepta eſt. *Venit ad eam adoleſcens, qui erat abditus, & concubuit cum ea. porro nos, cum eſſemus in angulo pomarij, videntes iniquitatem cucurrimus ad eos, & vidimus eos pariter commiſceri. Et illum quidem non quiuimus comprehendere, quia fortior nobis erat. Huius rei teſtes ſumus.*

Ita presbyteris fides habita, iudicio populi Suſanna damnatur.] Sic Daniel. *Credidit eis multitudo, quaſi ſenibus, & iudicibus populi, & condemnauerunt eam ad mortem.* nempe ex lege de adulterio data à Deo, Deuteronom. cap. XXII.

Quæ cum ſecundùm legem ad ſupplicium duceretur, Daniel tum annos natus duodecim increpitis Iudæis, quòd innocentem morti dediſſent.] Daniel ita. *Cumq; duceretur ad mortem, ſuſcitauit Dominus ſpiritum ſanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel. exclamauit voce magna. Sic fatui filij Iſrael non iudicantes, neque, quod verum eſt, cognoſcentes, condemnaſtis filiam Iſrael?*

Reducere eam in iudicium, cauſſamq; audiri poſtulat.] Sic enim addidit. *Reuertimini ad iudicium, quia falſum teſtimonium loquuti ſunt aduerſus eam.* De annis Danielis ex ſcriptura nihil certi.

In conſilium reuertit.] Daniel. *Reuerſus eſt ergo populus cum feſtinatione.*

Danieli, vt inter maiores natu reſideret, delatum.] Præclare. *Dixerunt enim ei ſenes. Veni, & ſede in medio noſtrum, quia Deus dedit tibi honorem ſenectutis.*

Igitur ſeparari accuſatores iubet.] Et quidem his verbis. *Separa te illos ab inuicem procul, & diiudicabo eos.*

Vnumq; ex eis interrogat, ſub cuius generis arbore adulteram deprehendiſſent.] Nempe vtens his verbis. *Nunc ergo, ſi vidiſti eam, dic ſub qua arbore videris eos colloquentes ſibi.*

Ex varietate reſponſi falſitas deprehenſa.] Ex reſponſo vnius veritas elici non potuit. Quare ita legendum videretur. *Vnum, atque alterum ex eis interrogat.* Varietatem autem reſponſi adhibuerunt dicentes, vnus ſub ſchino arbore, alter ſub prino.

Suſanna abſoluta.] Quippe, vt inquit ſcriptura, *ſaluatus eſt ſanguis innoxius in die illa.*

Presbyteri capite damnati.] Apertius ſcriptura. *Fecerunt eis, ſicut male egerant aduerſus proximum, vt facerent ſecundùm legem Moyſi, & interficerent eos.* Hanc legem inuenies cap. xix. Deuteronomij.

SOMNIVM NABVCDONOSORIS DE REGNIS FVTVRIS EXPOSITVM A DANIELE.

Ea tempeſtate Nabuchodonoſor ſomnium vidit, myſterio futurorum mirabile. Cuius interpretationẽ, cùm per ſe non poſſet euoluere, aſcitis ad interpretandum Chaldæis, qui magicis artibus, extiſque hoſtiarum ſcire occulta, & futura præcinere videbantur: mox veritus ne more hominum non vera, ſed placita regi ex ſomnio coniectarent, viſa ſupprimit, popoſcitque ab eis, vt ſi

Ea tempeſtate Nabucdonoſor ſomnium vidit.] Tertiò narrat, vt Daniel Nabucdonoſori regi ſomnium eius narrarit, vimque eius explicuerit. duplex enim Danielis in eo laus fuit, vna, quòd ſomnium diuinauit, altera, quòd interpretatus eſt. Somniauit autem rex, ſe videre ſtatuam caput aureum habentem, brachia argentea, ventrem, & femora ænea, & crura ferrea, ſed in pedes ferreos, & fictiles deſinentia, ita, vt ferrum teſtę cohęrere non poſſet. inde ſomno excitus, ſomnij eſt oblitus. quare quæſiuit, qui ſibi

vt ſi vera in his diuinatio eſſet, ſomnium ipſum ſibi dicerent: tum demùm interpretationi eorum crediturum, ſi priùs enuntiando ſomnium, artis periculum feciſſent. Illi verò tantam molem abnuentes, non eſſe id humanæ opis confitebantur. Rex motus, quòd falſa diuinandi profeſsione homines erroribus illuderét, cùm aſtricti præſenti negotio nihil ſcire ſe confiterentur: ita edicto regis in eos animaduerſum, palamq́; omnes huius artis interficiebantur. Quod vbi Danieli compertum, regis proximum appellat: enuntiationem ſomnij, interpretationemq́; eius pollicetur. Res ad regem defertur: Daniel accerſitur, iam reuelato ſibi per Dominum myſterio. viſio regis refertur, ſolutioque. Sed res poſtulat, vt regis ſomnium, & interpretationem prophetæ, & conſequentium fidem exponamus. Viderat rex per

ſibi ſomnium in memoriã redigeret primùm, deinde verò etiam explanaret. Hoc factum ſcribitur ſecundo anno regni Nabucdonoſor, qui in quintum annum Ioacim regis incideret. cui opinioni etiam S. Auguſtinus aſtipulatur in libro de Mirabilibus ſacræ ſcripturæ.

Cuius interpretationem cũ per ſe non poſſet euoluere, aſcitis ad interpretandum Chaldæis.] Daniel ſcribit, *ſomnium fugiſſe à Nabucdonoſore*, ideſt ex eius memoria, vt ferme fit, excidiſſe, & propterea mandaſſe, vt conuocarentur arioli, magi, malefici, & Chaldæi, *vt indicarent ſibi ſomnia ſua*, ideſt, vt narrarent ſomnium, quod ſibi exciderat iuxta prouerbium. *Meum mihi narraſti ſomnium*. Itaque allocutus eos dixit. *Sermo receſsit à me, niſi indicaueritis mihi ſomnium, & coniecturã eius, peribitis vos.*

Popoſcitq́, ab eis, vt ſi vera in eis diuinatio eſſet, ſomnium ipſum ſibi dicerent. tum demum interpretationi eorum crediturum, ſi prius enunciando ſomnium artis periculum feciſſent.] Quippe dixit. *Si ſomnium indicaueritis mihi, vna eſt de vobis ſententia, quòd interpretationem quoq;*

perium quartum; idque Romanum intelligitur, omnibus ante regnis validiſsimũ. Pedes verò partim ferrei, partim fictiles, diuidendum eſſe Romanum regnum, ita vt nunquam inter ſe coeat, præfigurant: quod æquè impletum eſt. Siquidem iam non ab vno imperatore, ſed etiam à pluribus ſemperque inter ſe armis, aut ſtudijs diſſentientibus res Romana adminiſtratur. Denique commiſceri teſtum atque ferrũ nunquam inter ſe coeuntem materiam; comiſtiones humani generis futuræ à ſe inuicem diſsidentes, ſignificantur. Siquidem Romanum ſolum ab exteris gentibus aut rebellib. occupatum, aut dedentibus ſemper pacis ſpecie traditum conſtat: exercitibusque noſtris vrbibus, atque prouincijs permiſtas barbaras nationes, & præcipuè Iudæos inter nos degere, nec tamen in mores noſtros tranſire videamus. Atque

ge poteſtatem acceperat.

Daniel accerſitur iam reuelato ſibi per Dominum myſterio.] Daniel, accitis ſocijs ſuis Anania, Miſaele, & Azaria, iisque miſericordiam Dei ſuper ſacramento iſto quærere iuſsis, nocte myſterium per iuſsionem cognouit.

Viſio regis refertur, ſolutioq́.] Ideſt exponitur, eum vidiſſe ſtatuam, & quid illa viſio ſignificaret. Statua verò, qualis fuerit, refertur à Sulpicio. at Daniel ita exprimit. *Huius ſtatuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem, & brachia de argento, porro venter, & fæmora ex ære, tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis.*

Sed ferrum, atque teſtum inter ſe confuſum coire non poterat.] Hoc non eſt apud Danielem. teſtum autem dixit, quod alij teſtam, rem fictilem.

Ad extremum imaginem lapis ſine manibus abſciſſis proterebat, redactáq́ omnia in puluerem vento ablata.] Liquidiora multò mihi Danielis verba videntur. *Videbas ita, donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus, & percuſſit ſtatuam in pedibus eius ferreis, & fictilibus, & comminuit*

mit eos. Tum contrita ſunt pariter ferrum, & teſta, æs, argentum, & aurum, & redacta quaſi in fauillam æſtiuæ areæ, quæ rapta ſunt vento.

Igitur ſecundùm prophetæ interpretationem imago viſa figuram mundi gerit.] Sulpicius ex perſona ſua ſtatuam interpretatur, non Danielis. at ſcriptura, ex Danielis. ita Sulpicius addit quędam, vt is, qui, quæ euētura erāt, iam euenisse vidit.

Caput aureum Chaldæorū Imperium eſt.] Daniel. *Tu es ergo caput aureum, & poſt te conſurget regnum aliud minus te, & regnum tertium æreum, quod imperabit vniuerſæ terræ. Et regnum quartum erit, velut ferrum.*

Siquidem id primum, & opulentiſſimum fuiſſe accepimus.] Hæc tanquam à Sulpicio dicta, non tanquam à Daniele accipere debemus. Regnum enim Aſſyriorum, quod deinde ad Babylonios translatum eſt, primum fuit.

Cyrus enim victis Chaldæis, atque Medis regnum ad Perſas contulit.] Hoc factū à Dario, ex ſcriptura colligitur. Darium autem Cyrus excepit.

que hæc eſſe poſtrema tempora prophetæ annuntiant. In lapide verò ſine manibus abſciſſo, qui aurum, argentum, & ferrū teſtumq; comminuit, Chriſti figuram eſſe. Is enim non conditione humana editus (ſiquidem non ex volūtate viri, ſed ex Deo natus eſt) mundum iſtum, in quo ſunt regna terrarum, in nihilum redigit, regnumque aliud incorruptum atq; perpetuum, id eſt, futurum ſæculum, quod ſanctis paratum eſt, cōfirmabit. De quo vno adhuc quorundam fides in ambiguo eſt: Non credendum de futuris, cùm de præteritis conuincantur. Igitur Daniel multis à rege muneribus donatur, præfectus Babyloniæ, atque omni imperio, in ſummis honoribus habebatur. Eius ſuffragio Ananias, Azarias, & Miſael ad ſummam æquè dignitatem & poteſtatem prouecti.

Idq; impletum videmus, ſiquidem Alexander.] Daniel neque Cyri, neque Alexandri meminit, ſed Perſarum tantùm, & Macedo-

num

num regnum ſucceſſurum ſecundo,& tertio loco innuit.

Idq; Romanum intelligitur omnibus ante regnis validiſsimum.] Idem dico de Imperio Romanorum ex interpretatione Sulpicij proficiſci, non Danielis. id tamen voluiſſe Daniel vulgo putatur, teſte etiam Theodoreto. illud autem *omnibus validiſsimum,* vereor ne non ſatis grammaticis probet.

Pedes verò partim ferrei, partim fictiles, diuidendum eſſe Romanum regnum, ita vt nunquam inter ſe coeat, præfigurant.] Obſcurius Daniel nomine Romanorum ſuppreſſo. *Et digitos pedum ex parte ferreos, & ex parte fictiles, ex parte regnum erit ſolidum, & ex parte contritum.*

Quod æque impletum eſt.] Item hoc ex perſona Sulpicij dictum, vt cetera, quæ ſequuntur.

Siquidem iam non ab vno Imperatore, ſed à pluribus, ſemperq; inter ſe aut armis, aut ſtudijs diſſentiētibus res Romana adminiſtratur.] Sulpicius vixit, & ſcripſit imperante Honorio. quare cognouit Imperatores Conſtantinum, & Conſtantem, Magnentium, & Conſtantium, Maximum, & Valentinianum, Eugenium, & Theodoſium armis inter ſe diſsidentes. Conſtantium verò, & Conſtantem, Valentinianum, & Valentem, Gratianum, & Valentinianum minorem ſtudijs religionis ſæuiente Arrianiſmo, inter ſe diſcordantes. Nã Arcadius, & Honorius neque armis, neque ſtudijs inter ſe decertarunt, ſed concitatores odiorum non defuerunt.

Denique commiſceri teſtum, atque ferrum nunquam inter ſe coeuntem materiam commiſtiones humani generis futuræ à ſe inuicem diſsidentes ſignificantur.] Multò apertius Daniel. *Quod autem vidiſti ferrum miſtum teſtæ ex luto, commiſcebuntur quidem humano ſemine, ſed non adhærebunt ſibi, ſicuti ferrum miſceri non poteſt teſtæ.*

Siquidem Romanum ſolum ab exteris gentibus, aut rebellibus occupatum, aut dedentibus ſemper pacis ſpecie traditum conſtat. Hæc declaratio eſt Sulpicij omnia ad ſua tempora referentis. Significat autem prouincias Imperij Romani occupatas aut à barbaris rebellibus, qui Rhenum tranſiuerunt, Vandalis, Sueuis, Francis, Burgundionibus, qui Galliam, & Hiſpaniam tenuerunt, aut à Gotthis, qui ſpecie pacis ſe dediderunt Valenti Imperatori, cum Danubio traiecto arma in eum ceperunt, atque in tugurio combuſſerunt. exercituque deleto Illyricum, & Pannoniam, & Græciam inuaſerunt. ac demum ſe in Italiam, Galliam, & Hiſpaniam

intulerunt. Res à me latius in libris de occidentali Imperio explicita eſt. Non eſt autem dubium, quin apud Sulpicium legatur perperam, [*dedentibus ſemper pacis ſpecie,*] & pro eo reponendum ſit, *dedentibus ſe per pacis ſpeciem.*

Exercitibusq; noſtris, vrbibus, atque prouincijs permiſtas barbaris nationes.] Theodoſius maior primus Gotthos, alioſque barbaros in vrbes, in legiones, & in partem reip. Romanæ admiſit. teſte Synæſio in oratione ad Arcadium, qui eam rem reprehẽdit, vt reip. Romanæ exitiabilem.

Et præcipuè Iudæos inter nos degere.] Iudæi ex vltima diſperſione in omnes prouincias diuiſi ſunt. Quare Claudius Imperator dicitur eos Roma expuliſſe tumultuantes. D. Ambroſius ſcribit, ſe, imperante maiore Theodoſio, reperiſſe Bononiæ corpora SS. martyrum Vitalis, & Agricolæ in ſolo Iudæorum, cum turba aſtantium Iudæorum circumfunderetur. Procopius addit, Neapoli tam multos fuiſſe Iudæos, vt vrbis defenſionem aduerſus Beliſarium ſibi depopoſcerint. In exercitu etiam Honorij contra Gotthos ducem Iudæum fuiſſe proditum eſt.

Nec tamen in mores noſtros tranſire videmus.] Gerebant enim barbari inter Romanos habitum patrium, & religionem patriam colebant, & moribus patrijs viuebant. Quod dolet Synæſius in oratione ad Arcadium.

Atque hæc eſſe poſtrema tempora prophetæ annunciant.] Hæc Sulpicij ſunt ex carminibus aliorum prophetarum ſumpta.

In lapide verò ſine manibus abſciſſo, qui aurum, argentum, ferrum, teſtumq; comminuit, Chriſti figuram eſſe.] De Chriſto non tam apertè Daniel. dixit enim. *Secundum, quod vidiſti, quòd de monte abſciſſus eſt lapis ſine manibus, & comminuit teſtam, & ferrum, & æs, & argentum, & aurum, Deus magnus oſtendit regi, quæ ventura ſunt poſtea.* Regem autem Sulpicius Chriſtum interpretatur, vt qui omnia, quæ tum futura prædicebantur, proſpexerit. Quare Chriſti figuram inde explicat, inquiens.

Is enim non conditione humana editus, ſiquidem non ex voluntate viri, ſed ex Deo natus eſt.] Sumptum ex primo cap. S. Ioannis.

Mundum iſtum, in quo ſunt regna terrarum, in nihilum rediget.] Sic Daniel, vt multò pluribus, ſic multò dilucidius. *In diebus autẽ regnorum illorum ſuſcitabit Deus cæli regnum, quod in æternum non diſſipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur, comminuet autem, & conſumet vniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum.*

Id eſt

Ideſt futurum ſeculum, quod ſanctis paratum eſt,] Hoc ex locis Euangelij, vbi traditur de die iudicij. Matth. XXIV. Luc. XXI. Marc. XIII. Item ex ſermone Chriſti in monte apud S. Matthæum.

De quo vno adhuc quorumdam fides in ambiguo eſt, Non credendum de futuris, cum de præteritis conuincantur.] Cum multa prædixerit Daniel euentura, omnia iam euenerunt, præter vltimum Chriſti aduentum, & regnum eius perpetuum. de quo, vno, quia adhuc non euenit, multi ambigunt, an eueniet vnquam, ſed ſine ratione, cum conuincantur ex eo, quòd cetera, quæ prædicta erant, omnia euenerunt.

Igitur Daniel multis à rege muneribus donatur.] Sic Daniel. *Tūc rex Danielem in ſublime extulit, & munera multa, & magna dedit ei, & conſtituit eum principem ſuper omnes prouincias Babylonis, & præfectum magiſtratuum ſuper omnes ſapientes Babylonis.*

Eius ſuffragio Ananias, Azarias, & Miſael ad ſummam æquè dignitatem, & poteſtatem prouecti.] Quippe Daniel poſtulauit à rege, & conſtituit ſuper opera prouinciæ Babylonis Sidrac, Miſac, & Abdenago.

EZECHIELIS PROPHETIA.

Eodem ferè tēpore, præclara Ezechielis prophetia exſtitit, reuelato ei futurorū & reſurrectionis myſterio. Exſtat liber magni operis, & cum cura legendus.

Eodem ferè tēpore præclara Ezechielis prophetia extitit.] Tranſit ad narrationem de Ezechiele captiuo in Babylonia cum Daniele. is verò, vt diximus, captus ſub Ioachim cum eodem abſtractus in Babyloniam fuerat. cui ſtatim ſucceſſerat Sedecias. Anno verò quinto Sedeciæ, qui idem erat quintus tranſmigrationis Ioachim, Ezechiel prophetiam uidit. quam litteris prodidit. Quare quodam in loco dixit. *Et vidi viſiones Dei in quinta menſis. ipſe eſt annus quintus tranſmigrationis Ioachim.*

Reuelato ei futurorum, & reſurrectionis myſterio.] Futura intellexit obſidionem, captionem, & euerſionem Hieruſalem, & templi incendium. quæ Sedeciæ anno undecimo euentura erant. Eze chiel

chiel.cap.III.& v. & deinceps. Reſurrectionem autem intellexit templi, & vrbis poſt ſeptuaginta annos reædificationem: nam corporum reſurrectionem in die ultimo Daniel prædixit. cap. XII.

Extat liber magni operis.] In quẽ D.Hieronymus ſcripſit apud Latinos, & D.Theodoretus apud Græcos.

RELIQVIAE IVDAEORVM IN IVDAEA DISPERSAE.

At in Iudæa, cui poſt excidium Hieroſolymæ Godoliam præpoſitum ſupra diximus, ægrè ferentes Iudęi principem ſibi ex ſtirpe non regia arbitrio uictoris datum, Iſmael quodam duce, & concitatore nefandæ coniurationis diſpoſitis eũ in conuiuio inſidiis peremerunt.] Hæc acta ſunt menſe ſeptimo poſt abductum Sedeciam, & urbem exciſam, anno XX regis Nabucdonoſoris. De Godoliæ nece ſic loquitur Hieremias. *Et factum eſt in menſe ſeptimo uenit Iſmael filius Hathaniæ, & optimates regis ad Godoliam, etiam comederunt ibi panes ſimul in Maſphat. Surrexit autem Iſmael, & decem viri, qui cum eo erant, & per cuſſerunt Godoliã gladio, & interfecerunt eum, quem præfecerat rex Babylonis terræ.* Idem eſt lib. IV Regũ, cap. vltimo.

At ij, qui extra noxiã fuerant

At in Iudæa, cui poſt excidium Hieroſolymę Godoliam præpoſitum, ſuprà memorauimus, ægrè ferentes Iudæi, principem ſibi ex ſtirpe non regia, arbitrio victoris datum: Iſmael quodam duce & concitatore nefandæ coniurationis, diſpoſitis eum in cõuiuio inſidiis, peremerunt. At hi qui extra noxiam fuerant, vltum ire facinus cupientes, properè aduerſum Iſmael arma capiũt. Sed ille quia cognouit exitium ſibi imminere, relicto exercitu, quem contraxerat, nõ ampliùs quã octo comitãtibus, ad Ammonitas confugit. Igitur populũ vniuerſum metus peruaſerat, ne paucorum ſcelus omnium

nium exitio rex Babylonius vltum iret, nam præter Godoliam, multos ex Chaldęis cum eo interfecerant. Itaq; conſilium ineunt fugiendi in Aegyptum. Sed prius Hieremiam frequentes adeunt, ſciſcitantes diuinum reſponſum. At ille verbis Dei vniuerſos hortari, in ſolo patrio manerẽt: ſi id feciſſent, Dei præſidio tuendos, nullumque à Babyloniis periculum fore, ſin Aegyptum peterent, omnes ibi ferro ac fame, diuerſoque mortis genere perituros. Sed plebs aſſueto malo inſolens parendi ſalubribus conſiliis, & diuino imperio, profecta eſt in Aegyptum. Quid de ea poſtea actum, ſacris litteris ſiletur: nobis nihil compertum.

rant vltum ire facinus cupientes propere aduerſum Iſmael arma capiunt.] Et hoc etiã apud Hieremiam cap. XLI. Nomen ducis eius, qui ulciſcendum ſibi Iſmaelem putauit, eſt Ioannan F. Careæ, ad quẽ omnes ſe cõtulerũt, q metu Iſmaelis in Iudæos ſæuientis diffugerant.

Itaque conſilium ineunt fugiendi in Aegyptum.] Sic Hieremias. *Abierunt in Chamaam, quæ eſt iuxta Bethleem, vt pergerent, & introirent Aegyptum à facie Chaldæorum. timebant enim eos, quia percuſſerat Iſmael Godoliam, quem præpoſuerat rex Babylonis in terra Iuda.* Sulpicius autem ait, quia interfecerat multos Chaldæorum.

Sed prius Hieremiam frequentes adeunt, ſciſcitantes diuinum reſponſum.] Hoc ſcriptum eſt apud Hieremiã cap. XLII. His verò reſpondit Hieremias. *Hæc dicit Dominus. Si quieſcentes manſeritis in terra hac, ædificabo vos, & non deſtruam. Iam enim placatus ſum ſuper malo, quod feci vobis. Nolite timere à facie regis Babylonis, quem vos pauidi formidatis. ſi poſueritis faciem veſtram, vt ingrediamini Aegyptum, & intraueritis, vt ibi habitetis, gladius, quem vos formidabitis, ibi comprehendet vos in terra Aegypti, & fames, pro qua eſtis ſoliciti, adhærebit vobis in Aegypto, & ibi moriemini.*

Sed plebs aſſueta malo inſolens parendi ſalubribus conſilijs, & diui-

no imperio profecta eſt in Aegyptum. Hieremias cap.XLIII. *Et non audiuit Ioannan filius Carreæ, & omnes principes bellatorum, & uniuerſus populus vocem Domini, vt manerent in terra Iuda, ſed tollens Ioannan filius Carree, & uniuerſi principes bellatorum vniuerſos relliquiarum Iuda, qui reuerſi fuerant de cunctis gentibus, ad quas fuerant ante diſperſi, vt habitarent in terra Iuda, ingreſſi ſunt in terram Aegypti, quia non obedierunt voci Domini.*

Quid de ea poſtea actum, ſacris litteris ſiletur, nobis nihil compertum.] Atqui Hieremias prodidit, fore, vt Aegyptus à Nabucdonoſore ſubigeretur, & gens ipſa Iudæorum funditus deleretur. cap.XLIV.& XLVI.& Ezechiel cap.XXIX. Quod verò illi futurum prænunciarunt, id pro facto credere debuit Sulpicius. ſiquidem ſatis conſtat, Ezechiele teſte cap.XXIX. à Nabucdonoſore anno captiuitatis Ioachim XXVII, Syriam, & Aegyptum eſſe ſubactas. Ioſephus autem hæc facta prodit anno XXIII regni ſui, quinto poſt vrbem euerſam lib.x. Theodoretus autem in Danielem ea in XVIII annum regni Nabucdonoſor coniicit.

STATVA AVREA NABVCDONOSORIS REGIS A DANIELE NEGLECTA.

Hoc tractu temporū Nabuchodonoſor elatus rebus ſecundis, ſtatuam ſibi aureā immenſæ magnitudinis poſuit: adorarique eam ut ſacram effigiem præcepit. Quod cùm certatim ab omnibus deprauatis adulatione omnium animis fieret, Ananias, Azarias, & Miſael profano officio abſtinuerunt, non ignorantes honorem hunc ſoli Deo debitū. Igitur rei ex edicto regis cō ſtituun

Hoc tractu temporū Nabucdonoſor elatus rebus ſecundis ſtatuam ſibi auream immenſæ magnitudinis poſuit.] Tranſit ad narrationem ſtatuæ, quam ſibi poſuit Nabucdonoſor. Res autem ſecundas intelligit, Iudæam, Aegyptum, Syriamque ſibi armis victoria glorioſa ſubiectas. Quare ſupra conditionem humanitatis elatus diuinos honores appetiuit, ac ſtatuam ſuam auream, & altisſimam pro Deo adorari uoluit.

Statuam immenſæ magnitudinis.] Nempe altitudine cu-

ſtituuntur: propoſitaque eis conditio pœnarum, ardens caminus, vt præſenti metu adorare ſtatuam cogerentur. Verùm illi deuorari ignibus, quàm piaculum cōmittere, maluerunt. Itaque vincti pedibus, in medias flammas coniiciuntur. Sed miniſtros infandi operis, dū promptiùs dānatos in ignē propellunt, flamma abſorbuit: Hebræos (mirum dictu, & incredibile, non viſentibus) ignis non attigit, cùm aſpectantibus deambulātes in camino pſalmum Deo dicere cernerentur. Viſusque cum his inter ignem quartus ſpecie angeli, quem Nabuchodonoſor propiùs intuitus, filium Dei ſe vidiſſe confeſſus eſt. Tum rex haud dubius, diuinam in re præſenti fuiſſe virtutem, miſſis per omne regnum ſuum edictis, facti miraculum promulgauit: confeſſus, ſoli Deo honorem deferendum.

cubitorum ſexaginta, latitudine cubitorum ſex. Daniel cap. XXIII.

Adorarique eam, vt ſacrā effigiem, præcepit.] Verba præcepti fuerunt. *Vobis dicitur populis, tribubus, & linguis. In qua die audieritis ſonitum inſtrumentorum muſicorum videntes adorate ſtatuā, quam conſtituit Nabucdonoſor rex. Si quis autem non proſtratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis.* Ibidem.

Ananias, Azarias, & Miſael profano officio abſtinuerunt, non ignorantes honorem hunc ſoli Deo debitum.] Itaque ad regem accuſati ſunt, his verbis. *Sunt viri Iudæi, quos conſtituiſti ſuper opera regionis Babylonię Sidrac, Miſac, & Abdenago, viri iſti contempſerunt edictum tuum, deos tuos non colunt, & ſtatuā auream, quam erexiſti, non adorant.* Ecce uiros, appellat, quos primum pueros dixerat, vt intelligamus, rē hanc ſero admodum. i. illis iā ætate prouectis, contigiſſe.

Igitur rei ex edicto regis cōſtituuntur.] Sic Daniel. *Tum Nabucdonoſor in furore, & ira præcepit, vt adducerentur Sidrac, Miſac, & Abdenago, qui confeſtim abducti ſunt in conſpectu regis.*

Ardens caminus.] Fornax ignis ardentis. Daniel.

Verùm illi deuorari ignibus, quàm piaculum committere, maluerunt.] Sic enim regi inſtanti reſponderunt. *Notum tibi ſit rex, quia deos tuos non colimus, & ſtatuam auream, quam erexiſti, non adoramus.*

Sed miniſtros infandi operis, dum promptius damnatos in ignem propellunt, flamma abſorbuit.] Sic Daniel. *Porrò uiros illos, qui miſerãt Sidrac, Miſac, & Abdenago, interfecit flamma ignis.*

Hebræos ignis non attigit, cum aſpectantibus deambulantes in camino pſalmum Deo dicere cernerentur.] Sic Daniel. *Et ambulabant in medio flammæ, laudantes Deum, & benedicentes Domino.* Pſalmus autem eſt. *Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum.*

Viſusq; cum his inter ignem quartus ſpecie angeli, quem Nabucdonoſor propius intuitus, filium Dei ſe vidiſſe confeſſus eſt.] Vt pluribus, ſic liquidius Daniel. *Tum Nabucdonoſor obſtupuit, & ait optimatibus ſuis. Nonne tres viros miſimus in medium ignis compeditos? qui reſpondentes regi dixere. Verè Rex.* Reſpondit, & ait. *Ecce ego video quattuor uiros ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis eſt, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei.*

Tum rex haud dubius, diuinam in re præſenti fuiſſe uirtutem, miſſis per omne regnum ſuum edictis facti miraculum prouulgauit.] Verba vnius edicti fuerunt. *Vt omnis populus, tribus, & lingua, quæcunq; locuta fuerit blaſphemiam contra Deum Sidrac, Miſac, & Abdenago, diſpereat, & domus eius vaſtetur, neque enim eſt alius Deus, qui poſſit ita ſaluare.* alterius verò. *Nabucdonoſor rex omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in uniuerſa terra, pax uobis multiplicetur. Signa & mirabilia apud me fecit Deus excelſus, placuit ergo mihi prædicare ſigna eius, quia magna ſunt.*

NABVCDONOSORIS INSANIA, ET SANITAS.

Nec multò poſt, rex obiecto ſibi ſomnio, mox voce etiam cælo emiſſa admonitus, poteſtate regia abiecta, atque ab omni conuerſatio-

ne

Nec multò poſt rex obiecto ſibi ſomnio, mox voce etiam cælo emiſſa admonitus.] Narratur inde apud Danielem cap. IIII. ut Nabucdonoſor non permanẽs in agnitione veri Dei inſania

ne humana remotus,herbis tantùm vitam ſuſtinens, egiſſe pænitentiam traditur. ſeruatum ei nutu Dei imperium,donec impleto tempore,agnito demùm Deo,poſt ſeptem annos, & regno, & ſtatui priſtino reſtitutus eſt. Hic poſt deuictum,vt ſuprà diximus,Sedechiam, quem captiuum Babylonem tranſtulit, regnaſſe traditur annos VI, & XX. quamquam id non in Sacra hiſtoria ſcriptum inuenerim. Sed forte accidit, vt dum multa euoluerem,annotationem hanc iam interpolato per ætatem libello, ſine auctoris nomine,reperirem, in quo regũ Babyloniorum tempora cõtinebantur:quã prætereundam non putaui. ſiquidem & Chronicis conſentirent: & ita illius nobis ratio quadraret, vt per ordinem regum, quorum tempora continebat, vſque in primum Cyri regis annum, LXX. annos, (tot enim per Sacram hiſto-

nia correptus ſit, atq; expulſus regno per ſeptem annos in ſyluis cum feris habitauerit, deinde ſanitatem, regnũque receperit. Hæc autem mala ei euentura Deus præmonuit, ſomnio, & uiua uoce de cælo miſſa. Somnium fuit tale. Videre ſibi uiſus eſt in quiete arborem altisſimam foliis, fructibusq; pulcherrimis. Sub qua habitabant pecudes, & verſabantur volucres, & ex ea cibum capiebant omnes. & ab ea angelus Domini affuit dicens. *arborem ſuccide, folia excute, fructus diſperge, & beſtias, auesq; propelle. attamen germen eius in terram demitte, & ferreo, æneoque uinculo aſtringe in herbis foris, & rore cæli temet aſperge, & cum feris herbas participa. & ſeptem tempora ſuper te mutentur.* Cum autem interpretationem huius ſomnii ex Chaldæis nemo afferre uellet, accitus Daniel reſpondit, ipſum regem eſſe, qui ab arbore illa celſisſima fingeretur. fore autem, ut ipſe ab hominibus eiiceretur, & cũ feris habitaret, & tanquam bos fœnum comederet, & rore cæli aſpergeretur. & ſeptem tempora ſuper eum mutarentur, donec cognoſceret Deum dare regnum cui

cui velit. Poſtquam autem id cognouiſſet, ſemen, ideſt regnum eius illi manſurum. Vocis autem ratio fuit hęc. *Vox de cælo ruit. Tibi dicitur Nabucdonoſor rex. Regnum tuum tranſibit à te. & ab hominibus eijcient te, & cum beſtijs feris erit habitatio tua.*

hiſtoriam à captiuitate vſq; ad Cyrum fuiſſe referuntur) impleret. Poſt Nabuchodonoſor filius eius regnum eſt adeptus,

Poteſtate regia abiecta.] Videtur ſignificare Sulpicius. *Nabucdonoſorem ſomnio, & noce exanimatum ſponte regno ſe abdicaſſe, & in ſolitudinem receſſiſſe.* At Daniel compulſum ſcribit his uerbis. *Eadem hora ſermo expletus eſt ſuper Nabucdonoſor, & ex hominibus abiectus eſt, & fœnum vt bos comedit, & rore cæli corpus eius infectū eſt, donec capilli in ſimilitudinem aquilarum creſcerent, & ungues eius quaſi auium.* Quæ verba ita Theodoretus interpretatur. *Expulſus primum eſt propter furorem, ne noceret furioſus effectus, deinde propter odium, quod clam gerebant homines in eum, cum ualebat, & deinde ægrotante illo effuderunt.*

Egiſſe pœnitentiam traditur.] Hæc putat Sulpicius egiſſe Nabucdonoſorem mente ualentem, at Theodoretus ſcribit, illum furore cæcatum fœnum ediſſe, & cetera, quæ diximus, peregiſſe.

Donec impleto tempore agnito demum Deo poſt ſeptem annos, & regno, & ſtatui priſtino reſtitutus eſt.] Sic loquitur hac de re de ſe apud Danielem Nabucdonoſor. *Igitur poſt finem dierum ego Nabucdonoſor oculos meos ad cælum leuaui. & ſenſus meus redditus eſt mihi, & altiſſimo benedixi. In ipſo tempore ſenſus meus reuerſus eſt ad me, & optimates mei, & magiſtratus mei requiſierunt me, & in regno meo reſtitutus ſum.*

Hic poſt deuictum, vt diximus, Sedeciam regnaſſe traditur annos ſex, & viginti.] Rectè. nam anno vndecimo Sedeciæ iam nonum decimum regnabat, cui numero ſi addas XXVI, quadraginta quinque efficies, qui illius regnō à ſcriptoribus tribuuntur, ut à Megaſthene. Adde quod Euilmerodach filius eius primo anno regni ſui liberauit Ioachim poſt annos XXXVII, quàm ab Nabucdonoſor abductus fuerat. Si autem undecim annis Sedeciæ, qui excepit ipſum Ioachim, adiicias ipſos XXVI annos Nabucdonoſoris, erunt XXXVII.

Annotationem hanc in interpolato per ætatem libello ſine auctoris

nomine reperi.] Significat fuiſſe, qui in libello, in quo regum Babyloniorum tempora digerebantur, abraſerint aliquem uerſum, & pro eo repoſuerint. *Nabucdonoſorem* XXVI *annos poſt captum Sedeciam regnaſſe.* Interpolaſſe enim eſt, nomen, quod deleris, noua ſcriptura ſupplere. *per ætatem* autem inquit. quia fere euenit, vt qui libri propter vetuſtatem in manibus multorum verſentur, in ijs multa eiuſmodi per multos, prout cuiuſque fert ingenium, reponantur.

Siquidẽ & Chronicis conſentirent.] vt Euſebii, & Metaſthenis.

Et ita illius nobis ratio quadraret, vt per ordinem regum, quorum tempora continebat, vſque in primum Cyri regis annum LXIX *annos impleret.*] Et quidem hoc modo, *Nabucdonoſor an.* XXVI. Euilmerodac an. XII. Balthaſar an. XIV. Darius an. XVIII. Atque ex hoc quidem loco apparet, ipſum tempus captiuitatis ſumere à Sedecia, non à Ioachim in ſeruitutem abſtracto.

Tot enim per ſacram hiſtoriam.] Captiuitatis annorum ſeptuaginta numerus in ſacra hiſtoria eſt celeberrimus apud Hieremiã, Ezechielem, Danielem, & Eſdram. ut poſt oſtendimus.

EVILMERODAC REX BABYLONIORVM.

quem in Chronicis Euilmarodac fuiſſe vocitatum reperi. Hic duodecimo imperii anno diem functus, fratri minori,

Quẽ in Chronicis Euilmerodac fuiſſe uocitatum reperi.] Immo uerò etiam multò ante in ſacris libris. vt apud Hieremiam cap. LII.

BALTHASAR REX BABYLONIORVM.

Viſum Balthaſaris regis ad excidium eius pertinens expoſitum à Daniele.

Qui Balthaſar dictus eſt, locum fecit. Is cum quarto & decimo anno publicum epulum principibus ac præfectis ſuis daret, ſacra vaſa, quæ

Qui Balthaſar dictus eſt, locum fecit. Is cum quarto, & decimo anno.] Daniel cap. v. uocat Balthaſar.

Is cum quartodecimo anno publicum epulũ principibus, R *& præ-*

& præfectis ſuis daret ſacra vaſa, & c. proferri imperauit.] Nunc narrare incipit viſa Balthaſaris regis filii Nabucdonoſoris, quæ Daniel interpretatus eſt, ut apud eum ſcriptum eſt cap. v. Viſum fuit tale. Cum obſidente Babylonem Dario Balthaſar rex conuiuiũ daret principibus ſuis, atque ad id ſacra vaſa quondam Hieroſolymis abſportata adhiberet, Deus offenſus excidium prædixit. nam manus appaiuit ſcribens in pariete tria verba, ex quibus Daniel illum regnum amiſſurum prænunciauit. atque ita ea nocte capta eſt Babylon.

Omnis uirilis, & muliebris ſexus.] Legendum eſt, vt ſupra, *omnes.* Daniel autem ſcripſit. *Biberunt in eis rex, & optimates eius, uxores, & concubinæ illius.*

Subitò rex in pariete conſpicit digitos ſcribentes, cernebanturq; in uerſum ductæ litteræ.] Sic Daniel. *In eadem hora apparuerunt digiti, quaſi manus hominis ſcribentis cõtra candelabrum in ſuperficie parietis aulæ regiæ, & rex aſpiciebat articulos manus ſcribentis.* Ex his ſuſpicor legendum apud Sulpicium. *in candelabrum uerſum*, vt dixit.

quæ per Nabuchodonoſor de templo Hieroſolymæ ablata, ac in regales vſus vſurpata, ſed recondita in theſauris habebantur, proferri imperauit. Cùm his per luxum ac licentiam regalis cõuiuii promiſcuè omnis virilis, ac muliebris ſexus, vxores, concubinæque eius vterentur; ſubitò rex in pariete conſpicit digitos ſcribentes: cernebãturq; in uerſùm ductæ litteræ. Sed qui poſſet ſcripta legere, non reperiebatur. Igitur rex perterritus, magos & Chaldæos aduocat. Quibus muſſitantibus, nec quidquam reſpondentibus, regina regem admonet, eſſe quendam Hebræum Daniel nomine, qui olim Nabuchodonoſor occulti myſterii ſomnium reuelaſſet, iam tum ob illuſtrẽ ſapientiam ſummis honoribus donatum. Itaque accitus Daniel, perlegit, interpretatuſque, ob delictum regis, qui ſacra Deo vaſa teme-

meraſſet, ipſi exitium immi nere, regnumq́; eius Medis, ac Perſis datum.

dixit Cicero, *in forum uerſus*.

Igitur rex perterritus.] Quippe facies eius commu tata eſt, & cogitationes eius conturbabant eum, & compages renum eius ſoluebantur, & genua ad ſe inuicem collidebantur.

Magos, & Chaldæos aduocat.] Exclamauit, vt introducerent magos, Chaldæos, & aruſpices.

Quibus muſſitantibus, nec quidquam reſpondentibus.] Daniel. Tũc ingreſſi omnes ſapientes regis non potuerunt, nec ſcripturam legere, nec interpretationem indicare regi.

Regina regem admonet, eſſe quendam Hebræum Daniel nomine, qui olim Nabucdonoſor occulti myſterij ſomnium reuelaſſet, iam tum ob illuſtrem ſapientiam ſummis honoribus donatum.] Verba reginæ hæc fuere. *Eſt vir in regno tuo, qui ſpiritum Deorum ſanctorum in ſe habet, & in diebus patris tui ſcientia, & ſapientia inuentæ ſunt in eo. nam & rex Nabucdonoſor pater tuus principem magorum, incantatorum, Chaldæorum, aruſpicum conſtituit eum.*

Itaque accitus Daniel perlegit, interpretatusq; ob delictum regis, qui ſacra Deo vaſa temeraſſet, ipſi exitium imminere, regnumque eius Medis, & Perſis datum.] Verba eius fuere. *Quia eleuatus es more patris tui Nabucdonoſor aduerſus dominatorem cæli, & ex uaſis eius bibiſti tu, & concubinæ tuæ, iccirco miſſus eſt articulus manus, qui hæc ſcripſit, Mane, Thecel, Phares. quorum uerborum interpretatio eſt. Mane, Numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud. Thecel, Appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens. Phares. diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis, & Perſis.*

DARIVS REX MEDORVM, ET BABYLONIORVM.

Quod mox conſecutum eſt. nam eadem nocte Balthaſar interiit, regnumq́ue eius Darius natione Medus occupauit: Danielem illuſtri

Quod mox conſequutũ eſt. nam eadem nocte Balthaſar interiit, regnumq́ue eius Darius natione Medus occupauit.] Sic Daniel. *Eadem nocte interfectus eſt Balthaſſar rex Chaldæus, &*

 Da-

Darius Medus ſucceſſit in regnum annos natus ſexaginta duos.

Danielem illuſtri opinione compertum uniuerſo Imperio præpoſuit.] Deinceps de Dario agit, atque ab illo hono ratum Danielem ſcribit. Sic autem Daniel. *Placuit Dario, & conſtituit ſuper regnũ ſatrapas centum uiginti, vt eſſent in toto regno ſuo, & ſuper eos principes tres. ex quibus Daniel unus erat, vt ſatrapæ illi redderent rationem.*

ſtri opinione compertum, vniuerſo imperio præpoſuit ſecutus ſuperiorum regum iudicium. Nam & Nabuchodonoſor eum regno prę fecerat, & Balthaſar ueſte purpurea & torque aureo donatum, tertiũ regni principem conſtituerat.

Nam & Nabucdonoſor eum regno præfecerat.] Supra dictum eſt, poſt interpretationem primi ſomnii.

Et Balthaſar ueſte purpurea, & torque aureo donatum tertium regni principem conſtituerat.] Daniel. *Tunc iubente rege Balthaſar indutus eſt Daniel purpura, & circundata eſt torques aurea collo eius, & prædicatum eſt de eo, quòd haberet poteſtatem tertius in regno.*

DANIEL LEONIBVS OBIECTVS A REGE DARIO.

Igitur ii, qui vnà cum eo rerum potentes erant, exagitati inuidia, quòd eis alienigena captiuæ gentis fuiſſet æquatus.] Nunc narrat, vt propter inuidiam ſummi honoris collegæ Danielis ipſum Danielem euerterint. quippe impulſo rege, vt ediceret, diuinos ſibi honores deferri, cum ſcirent, Danielem cum cultum detrectaturum, rem eò deduxerũt, vt Danielem parere abnuentem rex in lacũ leonum ſine

Igitur hi, qui vna cum eo rerum potentes erant, exagitati inuidia, quòd eis alienigena captiuæ gentis fuiſſet æquatus, regem deprauatum adulatione compellũt, vt ſibi diebus proximis triginta diuini honores darentur: neque cuiquam liceret Dominum, niſi regem precari. Facilè id Dario per-

perſuaſum, ſtultitia regum omnium, qui ſibi diuina vindicant. Igitur Daniel non rudis, neque inſcius, Deo preces, non homini deferendas: reus conſtituitur, edicto regis non paruiſſe. Multumque abnuente Dario, cui carus acceptuſque ſemper fuerat, principes peruicere, vt in lacum demitteretur. Sed obiecto beſtiis nullum periculum fuit. Quod cùm rex comperiſſet, accuſatores deputari leonibus præcepit: qui non ſimili exẽplo perfuncti ſunt. nam continuò deuorati, ferarum famem expleuernnt. Daniel clarus ante, clarior haberi cœpit: rex antiquato edicto ſuo, nouum propoſuit: relictis erroribus ac ſuperſtitionibus, Deum Danielis colendum.

ne cibo coniiceret. ex quo diuinitus incolumis euaſit. Res narratur apud Danielẽ. cap. VI.

Compellunt, ut ſibi diebus proximis triginta diuini honores darentur, neque cuiquam liceret dominũ niſi regem precari.] Verba petitionis ſatraparũ clariora ſunt apud Danielem. extat edictum. *Vt omnis, qui petierit, aliquã petitionem à quocunque Deo, & homine intra triginta dies, niſi à te rex, mittatur in lacũ leonum.*

Daniel reus conſtituitur, edicto regis nõ paruiſſe.] ibidẽ *Interim Daniel ingreſſus eſt domum ſuam, & feneſtris apertis in cænaculo ſuo contra Hieruſalem tribus temporibus in diem flexit genua ſua, & adorauit, confeſſuſque eſt Deum, ſicut & ante facere conſueuerat. Viri autem illi curioſius inquirentes inuenerũt Danielem orantem Deum ſuum. & accedentes ad regem, id ei detulerunt, & ut ex edicto in lacum leonum daretur, inſtiterunt.*

Multum abnuente Dario.] Nam *pro Daniele poſuit cor, vt liberaret eum, & vſque ad occaſum ſolis laborauit, vt erueret illum.*

Principes peruicere.] Nempe dicentes. *Scito rex, quia lex Medorum, atque Perſarum eſt, vt omne decretum, quod conſtitueris rex, non liceat immutari. Tum rex præcepit, & adduxerunt Danie-*

 lem,

lem, & miſerunt in lacum leonum.

Sed obiecto beſtijs nullum periculum fuit.] Nam *Deus miſit angelum ſuum, & concluſit ora leonum, & non nocuerunt ei. eductusque eſt Daniel de lacu. & nulla læſio inuenta eſt in eo, quia credidit Deo ſuo.*

Quod cum rex comperiſſet, accuſatores deputari leonibus præcepit.] Daniel. *Iubente rege adducti ſunt viri illi, qui accuſauerunt Danielē, & in lacum leonum miſſi ſunt ipſi, & filij, & uxores eorum. & non peruenerunt uſq; ad pauimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia oſſa eorum comminuerunt.*

Rex antiquato edicto ſuo, nouum propoſuit, relictis erroribus, ac ſuperſtitionibus Deum Danielis colendum.] Verba edicti noui fuere. *A me conſtitutum eſt decretum, ut in uniuerſo Imperio, & regno meo tremiſcant, & paueant Deum Danielis, ipſe enim eſt Deus uiuens, & æternus in ſæcula.*

VISIONES DANIELIS DE REGNIS FVTVRIS, CHRISTO, ET ANTICHRISTO.

Extant etiam uiſiones eius.] Liber Danielis, de quo loquitur, continet, ut ſupra dixi, ſomnia, & uiſiones regum Nabucdonoſoris, Balthaſaris, & Darii, quas ille coniecit, & uiſiones ipſius Danielis cum interpretatione. cap. VII, VIII, IX, & X. ex iis una obiecta eſt anno primo Balthaſaris de quattuor beſtiis, leæna alas habente, urſo, pardo, & quarta beſtia cornua decē habente, altera uerò anno tertio Balthaſaris de ariete duorum cornuum, & hirco vnius, deinde quattuor, qui deuicit arietem. & primo anno reuelationem de ſe-

Exſtant etiam viſiones eius, quibus conſequentium ſæculorum ordinem reuelauit: annorum etiam numerum complexus, intra quē Chriſtum, ſicut factum eſt, deſcenſurum ad terras pronuntiauit, venturumque Antichriſtum manifeſtè expoſuit. Quòd ſi quis ſtudioſior erit, rectius ibi quæſitum reperiet: nobis propoſitū eſt, rerum tantùm ordinem cōtexere. Darius duodeuiginti annos regnaſſe traditur. Qua

Qua tempeſtate Aſtyages Medis imperabat.

ſeptuaginta hebdomadib. poſt quas uenturus erat Chriſtus.

Quibus conſequentium ſæculorum ordinem reuelauit.]Hæ ſunt primæ duæ uiſiones, quibus præuidit ſeriem regnorum futurorum. nam in prima uiſione uidit quattuor beſtias, quattuor regna ſignificantes, quæ ſe inter ſe exceptura erant, Aſſyriorum, Perſarum, Macedonum, & Romanorum, de quibus ſic Daniel. *Hæ quattuor beſtiæ magnæ, quattuor ſunt regna, quæ conſurgunt de terra, ſuſcipient autem regnum ſancti Dei altiſſimi, & obſeruabunt regnum vſque in ſæculum, & in ſæculum ſæculorum. Beſtia quarta regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit vniuerſam terram, & conculcabit, & comminuet eum.* Secunda verò viſio fuit, qua ſe uidiſſe aſſeruit arietem, cui ceteræ beſtiæ reſiſtere non poterant. ueniſſe autem ab occidentē hircum, qui habebat cornu inſigne inter oculos ſuos, & percuſſiſſe arietem. hircum autem magnum factũ eſſe. inde fractum illi cornu magnum, & orta eſſe quattuor cornua. de uno autem egreſſum eſſe cornu unum, quod iuge ſacrificium abſtulerit, & locum ſanctificationis deiecerit. Interpretantur autem hircum fore Alexandrum Magnum, qui arietem, id eſt Darium Perſarum regem ſubegit. & moriens quattuor cornua, id eſt regna reliquit. ex quibus unus Antiochus Epiphanes rex Syriæ religionem Iudæorum mutauit, & templum profanauit, ut poſtea uidebimus. Hæc verò uix ſignificauit Sulpicius.

Annorum etiam numerum complexus intra quem Chriſtum, ſicut factum eſt, deſcenſurum ad terras pronunciauit.) Tertia hæc eſt viſio, qua poſt LXX annorum hebdomades Chriſtum uenturum prænouit. Locus eſt cap. IX. *In anno primo Darij filij Aſſueri de ſemine Medorum, qui imperauit ſuper regnum Chaldæorum, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus eſt ſermo Domini ad Hieremiam prophetam, vt complerentur deſolationis Hieruſalem ſeptuaginta anni.* & addit, oranti ſibi Deum angelum reſpondiſſe. *Septuaginta hebdomades abbreuiatæ ſunt ſuper populum tuum, & ſuper vrbem ſanctam tuam, vt conſummetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iuſtitia ſempiterna, & impleatur uiſio, & prophetia, & vngatur ſanctus ſanctorum. Scito ergo, & animaduerte ab exitu ſermonis, ut iterum ædificetur Hieruſalem, vſque ad Chriſtum ducem, hebdomades ſeptem, & hebdoma-*

des ſexaginta duæ erant, & rurſum ædificabitur platea, & muri in anguſtia temporum. Et poſt hebdomodes ſexaginta duas occidetur Chriſtus, & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt. Confirmabit autem pactum multis una hebdomada, & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium, & erit in templo abominatio deſolationis, & uſque ad conſummationem, & finem perſeuerabit deſolatio. Ceterum ſeptuaginta annorum hebdomades annos conſiciunt CDXC. Initium autem hebdomadum ab aliis, vt inquit Theodoretus, in anno primo Cyri regis Perſarum collocatur, cum Iudæi domũ dimiſſi ſunt, ab aliis in ſexto anno Darii, cum templum perfectum eſt, ab aliis in anno uiceſimo Artaxerſis Longimani, cum urbs inſtaurata eſt. finis uerò, aut in baptiſmo Chriſti, aut in cruce, aut in tẽpli euerſione ſtatuitur, nempe ſub Hadriano. De qua re tota ſic S. Auguſtinus lib. XVIII, cap. XXXIV de Ciuitate Dei. *Tempus, quo venturus fuerat Chriſtus, atque paſſurus, Daniel numero definiuit annorum, quod longum eſt in computando monſtrare. Vt autem illi ſeptuaginta anni populum captiuitate Iudaica liberarunt, ſic hæ ſeptuaginta annorum hebdomades populum in ueram libertatem uindicabunt, nempe aduerſus tyrannidem Satanæ, quam Chriſti promiſſi aduentus, & paſſio labefactabit.*

Venturumq; Antichriſtum manifeſtè expoſuit.] Hæc eſt alia viſio, qua Antichriſtum prænunciauit, explicita capite ſeptimo, vbi primam viſionem exponit, de quattuor beſtiis. Loquens enim de quarta ſic inquit angelus. *Beſtia quarta regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit uniuerſam terrã, & conculcabit, & comminuet eam. Porro cornua decem ipſius regni decem reges erunt. & alius conſurget poſt eos. & ipſe potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit. Et ſermones contra excelſum loquetur. & ſanctos altiſſimi conteret, & putabit quod poſſit mutare tempora, & leges, & tradentur in manu eius uſque ad tempus, & tempora, & dimidium temporis.* Quæ verba interpretans Theodoretus ſic inquit. *Decem reges circa finem exurgent, & poſtremus Antichriſtus exorietur, regnumq; obtinere contendet, ac tres illos euertet. nec contentus victoria, quam de hominibus retulerit, etiam maledicta contra Deum altiſſimum conijciet, & ſanctos ſupplicio afficiet, & putabit, ſe poſſe pietatem, quæ tunc uigebit, euertere, & remp. commutare.*

Darius duodeuiginti annos regnaſſe traditur. Qua tempeſtate Aſtyages Medis imperabat.] Eodem tempore Aſtyages regnauit inter Medos, Cyrus nepos eius ex filia inter Perſas, & Darius Medus,

dus,ſiue de ſemine Medorum,Aſſueri filius, (ſic enim inquit Daniel,)Balthaſarem regem Babyloniorum deleuit, & regnum eorum ſibi aſciuit.quot autem annos tenuerit,non conſtat inter ſcriptores.qui minimum anno vno,qui plurimum octodecim, inter quos eſt Sulpicius,&fortaſſe ſolus. Atq; hæc quidem in captiuitatem,& eius tempora dicta ſint.

CYRVS REX PERSARVM, MEDORVM, ET BABYLONIORVM.

Hunc Cyrus ex filia nepos eius,regno expulit, Perſarum vſus armis: vnde ſumma imperii ad Perſas tranſlata eſt.Babylonii quoque in poteſtatem ditionemque eius conceſſere.Igitur initio regni, propoſitis publicè edictis,dat poteſtatē Iudæis, in ſolum patrium redeundi: ſacra etiam vaſa, quæ Nabuchodonoſor de templo Hieroſolymæ abſtulerat, reddidit. Itaque pauci tum in Iudæam regreſſi: ceteris redeundi animus, an facultas defuerit,parum comperimus.

Hunc Cyrus ex filia nepos eius regno expulit.] Narrare deinceps incipit de Cyro rege Perſarum ſucceſſore Darii regis Medorum. Græcorum verò opinioni aſſentit, qui Aſtyagē à Cyro oppreſſum ſcripſere. Sunt tamen,qui hæreditate illud regnum ėi obtigiſſe ſcribant, non armis. Quod innuere uidetur Daniel,cap.XIII.cum inquit. *Et rex Aſtyages appoſitis eſt ad patres ſuos, & ſuſcepit Cyrus Perſes regnum eius.*

Babylonij quoque in poteſtatem, ditionemq; eius conceſſere.] Perſico regno Cyrus adiunxit Babylonicum. quia mortuo Dario ſocero regnum illud obtinuit. atque ita tria regna Perſarū, Medorum, & Babyloniorū coniunxit.

Reſtitutio Iudæorum in Patriam. Templi reædificatio inchoata.

Igitur initio regni propoſitis publicè edictis dat poteſtatem Iudæis in

in ſolum patrium redeundi.] Explicitis ſeptuaginta captiuitatis annis, deinceps narrare pergit ea tempora, quibus Iudæi per Cyrum regem Perſarum in Iudæam dimiſſi templum, & vrbem reædificarũt. & legem ac remp. reſtituerunt. fuerunt autem anni ducenti uiginti, ipſo ſupputante Sulpicio, neque enim ei cum ceteris conuenit. Hæc verò tempora illuſtrarunt ipſi Perſarum reges, Cyrus, qui Iudæos dimiſit, Cambyſes, Darius Hydaſpis filius, Xerſes, Artaxerſes Longimanus, qui ædificationẽ impediunt. Darius Ochus, ſub quo templum refectũ, & Artaxerſes Mnemõ, ſub quo vrbs ab ipſo dicitur reſtituta. Poſt quem Ochus, Arſes, & Darius fuit, quem Alexander Macedo deleuit. Agamus ergo Sulpicium ſequuti de ſingulis, ita tamen, vt lectorem præmoneamus, rectius ſub Dario Hydaſpis filio templum reſtitutum, & ſub Artaxerſe Longimano urbem reædificatam eſſe, credi, quod alij prodiderunt. Redeundi uerò poteſtas data eſt à Cyro rege anno primo regni ſui Zorobabeli principi Iudęorum, & Ioſue pontifici expletis demum annis ſeptuaginta captiuitatis, cum adeſſet tempus à deo promiſſum Iudæis repetendæ patriæ, templi reficiendi, & vrbis inſtaurandę. Ex quo Iſaias cap. XXVI. *Qui dico Cyro, Paſtor meus es, & voluntatem meam complebis. Qui dico Hieruſalem, ædificaberis, & templo, fundaberis.* & Hieremias cap. XXV. *Et erit vniuerſa terra hæc in ſolitudinem, & in ſtuporem, & ſeruient omnes gentes iſtæ regi Babylonis ſeptuaginta annis, cumque impleti fuerint ſeptuaginta anni, viſitabo ſuper regem Babylonis, & iniquitatem eorum, & ſuper terram Chaldæorum.* & cap. XXIX. *Cum cœperint impleri Babylone ſeptuaginta anni, uiſitabo uos, & reducam vos ad locum iſtum.* Inde ab Hieremia reliqui ſumpſere. vt ſcriptor Paralipomenon. cap. XXXVI. *Si quis euaſerat gladium ductus in Babylonem, ſeruiuit regi, & filijs eius, donec imperaret rex Perſarum, vt compleretur ſermo Domini ex ore Hieremiæ, & celebraret terra ſabbata ſua: cunctis enim diebus deſolationis egit ſabbatum uſq; dum complerentur ſeptuaginta anni. anno autem primo Cyri regis Perſarum ſuſcitauit Dominus ſpiritum Cyri, qui iuſſit prædicari in uniuerſo regno ſuo. Deus præcepit mihi, vt ædificarem ei domum in Hieruſalem.* Hinc etiam Eſdra cap. I. ſcriptum reliquit. *Anno primo Cyri regis Perſarum, vt compleretur verbum Domini ex ore Hieremiæ, ſuſcitauit Dominus ſpiritum Cyri regis Perſarum, ut ædificaret ei templum in Hieruſalem. & locutus ad populum Iudæ, hortatus eſt, ut irent in Hieruſalem, & ædificarent templum.* & cap. V, ac VI. *Anno primo*

Cyri

Cyri regis Babylonis Cyrus rex propoſuit edictum, ut domus Dei ædificaretur.

Sacra etiam vaſa, quæ Nabucdonoſor de templo Hieroſolymæ abſtulerat, reſtituit.] Eſdras cap. 1. *Rex Cyrus protulit uaſa templi Domini, quæ tulerat Nabucdonoſor de Hieruſalem, & poſuerat ea in templo Dei ſui.* inde numerat ea.

Itaque pauci tum in Iudæam regreſſi.] Omnis multitudo, inquit Eſdras, quadraginta duo millia trecenti ſexaginta ſeptem.

IDOLVM BELI DELETVM A DANIELE BABYLONE.

Erat ea tempeſtate apud Babylonios Beli antiquisſimi regis, cuius etiam Virgilius meminit, ex ære ſimulacrum, quod ſuperſtitione hominum conſecratum, Cyrus quoque adorare erat ſolitus, antiſtitum eius dolo illuſus, qui veſci effigiem illam atque potare affirmabant: cùm diurnam penſitationem, quæ idolo inferebatur, clam ipſi abſumerēt. Igitur Cyrus cùm Daniele familiariter vteretur, quærit ab eo, cur ſimulacrum non adoraret, cum manifeſtum viuentis Dei eſſet indicium, abſumentis ea quæ inferebantur? Daniel ridens hominis errorem, negare id

Erat ea tempeſtate apud Babylonios Beli antiquisſimi regis, cuius etiam Virgilius meminit, ex ære ſimulachrum.] Interſerit hiſtoriam ad reditum Iudæorũ non pertinentem, nempe, ut Babylone Daniel uirtutem ſuam coram Cyro rege oſtenderit, ſacerdotibus Beli falſi conuictis, cum Beli ſimulachrum ueſci cibis, qui apponebantur, aſſererent. Hoc eſt autem apud Danielem. cap. XIV. *Erat idolum apud Babylonios nomine Bel.* De quo ſic S. Ambroſius, quem ſecutus eſt Sulpicius, in epiſto. ad Romanos. *Primi Babylonij deũ vocauerunt figmentum cuiuſdam Beli quondam hominis mortui, qui principatum in eis dicitur egiſſe. Et quidem ante Ninum dicitur regnaſſe Belus. verùm puto idolum illud fuiſſe potius dei Baal, quàm Beli*

Beli regis. Ceterum non uidetur Virgilius eundem Belum Babylonium intelligere. cum de Tyriis loquens dixit. *Genitor tum Belus opimam vaſtabat Cyprum.* Qua re vereor, vt hæc verba aſficta ſint ab alio aliquo parum hiſtoriarum perito. [*cuius etiam Virgilius meminit.*] & temere deinde ex margine in textum irrepſerint.

Cyrus quoque adorare eam ſolitus.] Daniel. *Rex quoque colebat eum, & ibat per ſingulos dies adorare eum.*

Qui veſci effigiem illam, atque potare affirmabant.] Nam *impēdebantur in eo per dies ſingulos ſimile artabæ, & oues quadraginta, & uini amphoræ ſex.* Ibidem.

Cyrus cum Daniele familiariter vteretur, quærit ab eo, cur ſimulachrum non adoraret, cum manifeſtum uiuentis Dei eſſet indicium abſumentis ea, quæ inferebantur.] Verba Cyri fuerunt. *Quare non adoras Bel? cui reſpondit Daniel. Quia non colo idola manufacta, ſed viuentē Deū. Cui rex. Non videtur tibi eſſe Bel viuens Deus? an non vides, quanta comedat, & bibat quotidie?*

Daniel ridens hominis errorem negare id poſſe fieri.] Re-

id poſſe fieri, vt æs illud, id eſt, bruta materies, cibo vteretur, aut potu. Accerſi ergo rex ſacerdotes iubet: nam ferè ad ſeptuaginta erant. adhibitoque eos terrore increpitat, quis impenſa conſumeret? cùm Daniel, vir prudentia inſignis, minimè id ab inſenſibili ſimulacro poſſe fieri contenderet. Tum illi confiſi parato dolo, inferre, & obſignari à rege templum depoſcunt, vti, niſi omnia poſtero die abſumpta deprehenderentur, morte pœnas perſoluerent: dum eadem conditio Danieli maneret. Itaque ſigno regis templum obſignatur, cùm prius Daniel, ſacerdotibus inſciis, pauimentum cinere aſperſiſſet, vt introeuntium occultos aditus veſtigia proderent. Igitur poſtero die rex templum ingreſſus, animaduertit abſumpta, quæ idolo apponi iuſſerat. Tum Daniel occultam fraudem ueſtigiis pro-

prodentibus reſerat: ſacerdotes cum uxoribus, & filiis, ſubfoſſo foramine ingreſſos, ea quæ idolo appoſita fuerant, deuoraſſe. Ita omnes iuſſu regis interfecti, templum ac ſimulacrũ Manieli in poteſtatem datum, atq; arbitrio eius dirutum.

Reſponſum Danielis ridentis fuit tale. *Ne erres rex. iſte enim eſt intrinſecus luteus, & forinſecus æreus, neque comedit aliquando.*

Accerſi ergo ſacerdotes iubet, nam fere ad ſeptuaginta erant.] Ibidem. *Et iratus rex uocauit ſacerdotes eius. erant autem ſacerdotes Bel ſeptuaginta.* Eſt autem mirũ, cum Daniel aſſerat fuiſſe ſeptuaginta, Sulpicium quaſi dubitantem addidiſſe, [*Fermè ad ſeptuaginta.*]

Adhibitoq; eos terrore increpitat, quis impenſa conſumeret?] Verba increpationis fuerunt. *Niſi dixeritis mihi, quis eſt, qui comedat impenſas has, moriemini.*

Dum illi confiſi parato dolo, inferre, & obſignari à rege templum depoſcunt.] Sic enim dixerunt. *Ecce nos egrediemur foras, & tu rex pone eſcas, & vinum miſce, & claude oſtium, & ſigna annulo tuo, & cum ingreſſus fueris mane, niſi inueneris omnia comeſta à Bel, morte moriemur, vel Daniel, qui mentitus eſt aduerſus nos.* Dolus autem ſic exponitur. *Contemnebant autem, quia fecerant ſub menſa abſconditum introitum, & per illum ingrediebantur ſemper, & deuorabant ea.*

Cum prius Daniel ſacerdotibus inſcijs pauimentum cinere conſperſiſſet.] rectè. *præcepit enim pueris ſuis, vt afferrent cinerem, & cribrauit per totum templum coram rege.*

Animaduertit abſumpta, quæ idolo apponi iuſſerat.] Nam *ſacerdotes ingreſſi nocte iuxta conſuetudinem, & uxores, & filij eorum comederunt omnia, & biberunt.*

Tum Daniel occultam fraudem ueſtigijs prodentibus reſerat.] Dixit enim. *Ecce pauimentum. animaduerte, cuius ueſtigia ſint hæc.*

Sacerdotes cum vxoribus, & filijs ſubfoſſo foramine ingreſſos ea, quæ idolo appoſita fuerant, deuoraſſe.] Ibidem. *Tunc apprehendit ſacerdotes, & vxores, & filios eorum, & oſtenderunt ei abſcondita oſtiola, per quæ ingrediebantur, & conſumebant, quæ erant ſuper menſam.*

Itaque

Itaque omnes iuſſu regis interfecti. Templum, & ſimulachrum Danieli in poteſtatē datum, atque arbitrio eius dirutum.] Ibidem. *occidit ergo illos rex, & tradidit Bel in poteſtatem Danielis, qui ſubuertit eum, & templum eius.*

REAEDIFICATIO TEMPLI IMPEDITA.

Interea Iudæi, quos ex permiſſu Cyri in patriam regreſſos ſuprà memorauimus, vrbem ac templum reſtituere aggreſſi, vt pauci atque inopes, parum proficiebant: donec centeſimo ferè anno, Artaxerxe rege Perſis imperitante, per eos qui locis præerant, ab ædificando ſunt deterriti. Etenim tum Syria, atque omnis Iudæa ſub Perſarum imperio per magiſtratus ac præſides regebatur. Igitur his conſilium fuit, regi Artaxerxi ſcribere, non oportere Iudæis reſtituendæ urbis ſuæ copiam dari, ne pro contumaci ingenio, reſumptis uiribus, aliis gentibus imperare ſoliti, non paterētur ſub alieno imperio degere. Ita comprobato à rege

Interea Iudæi, quos ex permiſſu Cyri in patriam regreſſos ſupra memorauimus, vrbem, ac templum reſtituere aggreſſi.] Redit ad hiſtoriam Iudæorum, qui in Iudæam redierunt, eosq; primum templo excitando operam impendiſſe ſcribit. ſed per centum annos propter paucitatem, & inopiā parum profeciſſe. qui numerus conuenit ætati Artaxerſis primi cognomento Longimani, ſub quo impeditam ipſe cenſet ædificationem.

Donec centeſimo ferè anno Artaxerſe rege Perſis imperitante per eos, qui locis præerant, ab ædificando deterriti ſunt.] Per centum, inquit, annos nihil in ædificando templo profecerunt, anno centeſimo propter imperiū Artaxerſis regis omnino ab opere receſſerunt. Inde regnante, ut addet, Dario templum eſt reſtitutum. Cum autem duo ſint Darii, & duo Artaxerſes, ipſe ædificationem impeditam ab Artaxerſe primo, qui Longima-

ge præſidum conſilio, prohibita vrbis ædificatio, uſq; in ſecundum Darii regis annũ dilata eſt.

manus eſt dictus, putauit. Templum reſtitutum ſub Dario ſecundo, qui Ochus eſt nominatus, vrbem repoſitam ſub Artaxerſe ſecundo, quem Mnemona appellauere. Eſdras autem impeditos quidem eſſe per Artaxerſem Iudæos ſcribit, uerùm neutrũ horum eſſe, conuincitur. Verè autem hoc opus inchoatum eſt, vt diximus ducibus Zorobabele principe, & Ioſue pontifice, qui ſub Cyro altare tantum conſtruxerunt, & templi fundamenta iecerunt, Samaritarum uicinorum populorum inuidiã, quo minus ultra tum pergerent, impediti, qui rem ad præfectos regionis detulerunt. perfectum autem ſub Dario primo, non ſecundo, quod præter ceteros Iudæi indicarunt, qui loquentes cum Chriſto negarunt eum poſſe reſuſcitare triduo templum illud, quod quadraginta ſex annis eſſet perfectum. tot enim ſunt à primo anno Cyri ad ſextum Darii primi.

Igitur his conſilium fuit, regi Artaxerſi ſcribere, non oportere Iudæis reſtituendæ urbis ſuæ copiam dari, ne pro contumaci ingenio reſumptis viribus alijs gentibus imperare ſoliti non paterentur ſub alieno imperio degere.] Hæc præſides regionis ex ſuggeſtione Samaritarum fecerunt. qui epiſtolam his uerbis ad regem Artaxerſem compoſuerunt. *Notum ſit regi, quia Iudæi, qui aſcenderunt à te ad nos, venerunt in Hieruſalem ciuitatem rebellem, & peſſimam, quam ædificãt extruentes muros eius, & parietes componentes. nunc autem notum ſit regi, quia ſi ciuitas illa ædificata fuerit, & muri eius inſtaurati, tributum, & uectigal annuos redditus non dabunt, & uſque ad reges hæc noxa perueniet.* Eſdras cap. v. lib. I.

Ita comprobato à rege præſidum conſilio prohibita urbis ædificatio, vſq; in ſecundum Darij regis annum dilata eſt.] Verba regis prohibentis ad Samaritas accuſatores, apud Eſdram hæc fuerunt. *Prohibeatis uiros illos, vt vrbs illa non ædificetur, donec ſi forte à me iuſſũ fuerit. Lecto edicto regis illi abierunt feſtini in Hieruſalem ad Iudæos, & prohibuerunt in brachio, & robore. Tum intermiſſum eſt opus domus Domini in Hieruſalem, & non fiebat uſq; ad annum ſecundum regni Darij regis Perſarum.* Ecce vt non nominet Darium ſecundum.

Sed

Sed hoc tractu temporum, qui reges Perſis imperauerint, inſeremus.] Hoc loco iterum interrumpit narrationem pollicens, ſe à Cyro ad Darium reges Perſarum explicaturum, & annos eorum appoſiturum.vt ratio temporum extet.nam cum Iudæi obedirent Perſis,abijs, vt à dominis ſum mã temporũ ſubducere oportuit.ſunt aũt Cyrus,aũt Cambyſes, Magi, Darius. Hyſtaſpis filius. Xerſes,Artaxerſes Longimanus,Xerſes ſecundus, Sogdianus, Darius ochus, Artaxerſes Mnemon, Ochus, Artes, Darius vltimus.

Poſt Darium medum Cyrus vno, & triginta annis.] Reges Perſarum explicuere Diodorus, Iuſtinus, Euſebius, & Metaſthenes. Cyro ab omnibus anni triginta tribuuntur.

Scythis bellum inferens in prælio cecidit.] Iuſtinus. *Thamyris regina Scytharum compoſitis in montibus inſidijs ducẽta millia Perſarum cum ipſo rege trucidauit.*

Secundo anno, poſtquam Tarquinius ſuperbus Romæ regnare cœperat.] Apud Euſebium ſecũdus annnus Tarquinij ſuperbi incidit in quintum decimum Cyri. Verum

Sed hoc tractu temporum qui reges Perſis imperauerint, inſeremus, quo faciliùs annorum ſeries in ordinem contexta prodatur. Poſt Darium Medum, quem duodeuiginti annos regnaſſe ſignificauimus, Cyrus vno & triginta annis rerum potitus eſt. Scythis bellum inferens, in prœlio cecidit: ſecũdo anno poſtquam Tarquinius Superbus Romæ regnare cœperat. Cyro Cambyſes filius eius ſucceſſit, regnauitque annos nouem.Hic cùm Aegyptum atque Aethiopiam bello premeret & ſubegiſſet,victorq; in Perſas reuerteretur, caſu ſeipſum vulnerauit, ex eoq; ictu petijt. Poſt huius mortem magi duo fratres, natione Medi, menſes ſeptem Perſarum regnum obtinuerunt. Ad hos interficiendos ſeptem nobiliſsimi Perſæ cõiurauerunt: quorum princeps fuit Darius Hyſtaſpis filius,natus ex fratre patruele

le Cyri, omniumque conſenſu regnum ei delatũ: regnauit annos ſex & triginta. Hic ante quadriẽniũ quàm decederet, apud Marathonem pugnauit, celeberrimo Grȩcis Romaniſque hiſtorijs prœlio. Id geſtum poſt Romam conditam anno ferè ducenteſimo & ſexageſimo, Macherino & Augurino conſulibus, abhinc annos, ſi tamen inueſtigatio Romanorum conſulum nõ fefellit, DCCCLXXX & VIII. Omne enim tempus in Stiliconem cõſulem direxi. Poſt Darium Xerxes fuit, iſque vno & viginti annis regnaſſe traditur: quamquam in plerisque exemplaribus viginti & quinque annos imperij eius fuiſſe reperi. Huic ſucceſsit Artaxerxes, cuius ſupra mentionem fecimus, Hic cùm inhiberi ædificationem vrbis Iudeæ, tẽpliq; iuſsiſſet, ſuſpẽſum opus vſq; in ſecundum Darij regis annum pependit. Sed vt vſque ad

Verùm quocunque modo, Cyri mors regnante Superbo Romæ accidit. Vnde S. Auguſtinus libro XVIII, cap. XXVI. de Ciuitate Dei ſcripſit. *Sub Dario Perſarum rege, expletis ſeptuaginta annis, quos Hieremias prophe ta prædixerat, reddita eſt Iudæis ſoluta captiuitate libertas, regnante Romanorum ſeptimo rege Tarquinio.* Dariũ autem hic primum, non ſecundum intellexit, qui & ipſe regnante Romȩ Superbo regnauit.

CAMBYSES REX PERSARVM.

Cyro Cambyſes filius eius ſucceſsit, regnauitq́; annos nouem.] Sic ceteri omnes, illo vno excepto, quod Cambyſi ſeptem, aut paullò amplius annos adſcribunt. De nece eius Iuſtinus. Sub hoc templi reædificationem impeditam plerique ex Eſdra colligũt contra Sulpicium.

Magi fratres menſes ſeptem.] Item ceteri.

DARIVS HYDASPIS F. REX PERSARVM.

Ad hos interficiendos ſeptem nobiliſsimi Perſæ coniurauerunt; quorum princeps S *Darius*

Darius Hydaſpis filius, natus ex fratre patruele Cyri, omniumq; conſenſu regnum ei delatum. regnauit annos ſex, & triginta.] Hic eſt Darius primus. de quo ſic Iuſtinus. *Tanta moderatio ceteris fuit, vt audito auſpicio confeſtim equis deſilierint, & Darium regem ſalutarint, populus quoque vniuerſus ſequutus iudicium principum eundem conſtituit regem.* Item in ceteris ceteri.

ad eum tẽporum ordo connexus ſit, Artaxerxes regnauit annos vnum & quadraginta, Xerxes duobus menſibus. Poſtque eum Sucdianus ſeptem menſibus fuit.

Hic ante quadriennium, quàm decederet, apud Marathonem pugnauit.] Et quidem duce apud Græcos Athenienſi Miltiade. Auctor Diodorus, Iuſtinus, Probus. nihil hac hiſtoria notius.

Id geſtum poſt Romam conditam anno fere ducenteſimo, & ſexageſimo, Macerino, & Augurino coſſ.] T. Geganius Macerinus, & P. Minucius Augurinus conſules fuerunt anno Vrbis CCLIX, teſte Liuio, quem hic ſequutus eſt.

Abhinc annos DCCCLXXX & VIII.] Rectè. Nam Stilico cõſul, quo hæc ſcripta ſunt, incidit in annum Vrbis conditæ MCLII, à quo numero ſi demas CCLX, fient DCCCLXXXXVIII. Hoc igitur regnante templum abſolutum tradunt omnes ferme præter Sulpicium. apud quem legendum DCCCLXXXXVIII.

XERSES REX PERSARVM.

Poſt Darium Xerſes fuit, isq; XXXI annis regnaſſe traditur.] Ceteri XXX produnt.

ARTAXERSES LONGIMANVS REX PERSARVM.

Huic ſucceſſit Artaxerſes, cuius ſupra mentionem fecimus.] Nempe cum dixit, per eum prohibitam Templi ædificationem fuiſſe. quod nunc quoque repetit. Hic eſt autem Artaxerſes cognomine Longimanus.

Vſque in ſecundum Darij regis annum.] Darij inquam ſecundi, cui Ochus, & Nothus eſt appellatus. hoc enim à nobis ſæpe repetendum eſt. ad eius igitur vſque annum ſecundum ſuſpenſam templi ædificationem fuiſſe, inquit.

Sed

Sed vt vſque ad eum.] Et quoniam eò tendimus, vt ad templi reædificationem accedamus, annos etiam regum, qui medij inter Xerſem, & Darium fuerunt, inſeremus.

Artaxerſes regnauit annos vnum, & quadraginta.] Omiſit ſucceſſorem Xerſis Artabanum, qui dies tantùm ſeptem regnauit, quòd nihil ad ſummam hanc afferat. Artaxerſes autem Longimanus, qui Artabanum excepit, annos XL regnaſſe apud alios proditur.

DARIVS OCHVS REX PERSARVM.

RESTITVTIO TEMPLI ABSOLVTA.

Darius deinde, ſub quo templum eſt reſtitutum, regnũ adeptus eſt, cui Ochus tum nomen erat. Hic cùm ex Hebræis tres adoleſcentes ſpectatæ fidei, corporis cuſtodes haberet, vnuſque ex his prudentiæ documento admirationem regis in ſe cõuertiſſet, delata ſibi optione petendi ſi quid animo concepiſſet, ingemiſcens patrię ruinis, copiam reſtituendæ vrbis popoſcit. meruitq; à rege, vt ſubregulis ac præſidibus imperaret, vt ædificationem ſacræ ædis præbitis impendijs maturarent. Ita templum quadriennio conſummatum, ſexto poſt anno, quàm Darius regnare

Darius deinde, ſub quo Templum eſt reſtitutum, regnum adeptus eſt, cui Ochus tum nomen erat.] Sic quoque ceteri. Nothus etiam, vt dixi, appellatur.

Hic cum ex Hebræis tres adoleſcentes ſpectatæ fidei corporis cuſtodes haberet, vnuſq; ex his prudentiæ documento admirationem regis in ſe conuertiſſet, delata ſibi optione petendi, ſi quid animo concepiſſet, ingemiſcens patrię ruinis copiam reſtituendæ vrbis popoſcit.] Hoc ſcriptum eſt apud Eſdram lib. III. cap. III. *Vacarunt ab ædificatione Templi in Hieruſalẽ vſq; ad ſecundum annum regni Darij regis Perſarum.* Darij inquit, verùm nõ ſecundi Darij. Narrat inde ex libro tertio Eſdræ de tribus adoleſcentibus cuſtodibus corporis, qui oblectandi regis cauſſa quæſtionem poſuerunt.

runt, quæ nam res maiores vires haberet. cum vnus dixiſſet vinum, alter regem, Zorobabel tertius intulit, mulierem, ſed ſupra omnia veritatem. cuius ſapiētiam cum rex probaſſet, iuſsit, vt peteret quod vellet, ille dixit. *Memor eſto voti tui, quòd vouiſti ædificare Hieruſalem, in die, qua regnum accepiſti, & omnia vaſa, quæ accepta ſunt ex Hieruſalem, remittere ea ibi. & tu vouiſti ædificare templum, quod incenderunt Idumæi, quando exterminata eſt Iudæa à Chaldæis. Et nunc hoc eſt, quod poſtulo domine.* Videndum eſt autem Sulpicio, num rectè Zorobabel dici adoleſcens, regnante Dario ſecundo, poſsit, qui centum amplius annos ipſo ſupputante haberet. Verùm præterquam quòd hiſtoria libri tertij Eſdræ improbata eſt, neque ex ea elicitur, Zorobabelem cum Dario ſecundo egiſſe potius, quàm cum primo.

re cœperat: idque Iudæis ſatis viſum: & quia magnæ molis erat vrbem reſtituere, diffiſi viribus, opus multi laboris incipere non auſi, templo continebantur.

Meruitq́, à rege, vt ſubregulis, ac præſidibus imperaret, vt ædificationem ſacræ ædis præbitis impendijs maturarent.] Eſdras. *Tunc rex ſcripſit epiſtolas ad omnes diſpenſatores, & præfectos, & purpuratos, vt deducerent eum, & eos, qui cum illo erant, omnes aſcendentes ædificare Hieruſalem, &c.*

Ita Templum quadriennio conſummatum ſexto poſt anno, quàm Darius regnare cœperat.] Res ab Eſdra ſic narratur. *Aggæo, & Zacharia verbum Dei in Iudæa pandentibus Zorobabel, & Ioſue cœperunt anno ſecundo Darij ædificare Templum. Illis molientibus opus Thatamai dux regionis, quæſiuit, cuius auctoritate ædificarent. cui reſponderunt, ſe edicto Cyri ædificare. placuit autem, vt res referretur ad Darium. itaque epiſtola miſſa res tota expoſita eſt. Darius quæri edictum Cyri iuſsit. idq́, inuentum impleri voluit. Quare dux ille, & Iudæi annitentes Templi ædificationi acriter incubuerunt. & quarto poſt anno, qui fuit ſextus Darij, perfecerunt, ac dedicarunt. & paſcha magna lætitia celebrarunt.* Libro primo, cap. v, & vi. lib. iii. cap. ii, iii, & vi. quæ verba ad Darium primum referēda ſunt, non ad ſecundum ob ea, quæ diximus.

Et quia magnæ molis erat, vrbem reſtituere.] Tum tantummodo templum repoſitum eſt, quia maioris operis erat, vrbem inſtaurare.

ſtaurare. Quare Iudæi omiſſa ædificatione vrbis templo ſe per multos inde annos continuerunt. ideſt vſque ad viceſimum annum Artaxerſis primi, ideſt Longimani, non Mnemonis, vt inquit Sulpicius.

ARTAXERSES MNEMON REX PERSARVM. RESTITVTIO LEGIS.

Per idem tempus Eſdras ſcriba legis poſt viginti ferè annos quàm templum fuerat conſummatum, defuncto iam Dario, qui vnum de viginti annos rerum fuerat potitus, permiſſu Artaxerxis ſecundi, non illius, qui inter duos Xerxes fuit, ſed huius, qui Dario Ocho ſucceſſerat, Babylonia profectus, multique eum ſecuti, Hieroſolymam peruenere. Vaſa quoq; diuerſi operis, & dona, quæ rex tẽplo Dei miſerat, cum duodecim Leuitis. Vix enim hic numerus ex illa tribu repertus traditur. Is cum deprehendiſſet Iudæos gentilium connubijs permiſtos, multis increpitos, renunciare iſtiuſmodi matrimonijs, ac filios ex his ſuſceptos extrudi iubet. om-

Per idem tempus Eſdras ſcriba legis poſt viginti fere annos, quam templum fuerat conſummatum.] Tria fuerũt à Iudæis reparanda, templum, diſciplina, vrbs. templum à Zorobabele ſexto anno Darij ſecundi perfectum eſt: diſciplina ab Eſdra ſeptimo anno Artaxerſis Mnemonis formata. Vrbs à viceſimo anno eiuſdem Artaxerſis vſq; ad triceſimũ ſecundum per Neemiam reſtituta eſt, teſte Sulpicio. Nunc vbi de templo egit, de diſciplina per Eſdram reſtituta differit. vt ab Eſdra ſcriptum eſt cap. VII. Ceterùm ſcribas legis Iudæi vocabant, iuriſperitos, & theologos. Extat in hanc ſententiam titulus epiſtolæ Artaxerſis regis ad Eſdram talis. *Artaxerſes rex regum Eſdræ ſacerdoti ſcribæ legis Dei cæli doctiſſimo.* de his exactius nos in libris de rep. Hebræorum.

Poſt viginti ferme annos, quàm templum fuerat conſum

matum

matum.] Rectè. nam anno ſexto Darij templũ eſt conſummatum. inde Darius ſu peruixit annos XIII, quibus ſi addantur ſeptem Artaxerſis, cum Eſdras in Hieruſalem venit, efficiuntur viginti.

Qui vndeuiginti annis rerum fuerat potitus.] Eundem numerum regni Dario ſecundo ceteri aſcribunt.

omnesque dicto paruere. Purgatus populus, veteris legis ritum agebat. Ceterùm Eſdram nihil ſuper reficienda vrbe egiſſe comperio: credo potiorem curam ratus, plebem corruptis moribus reformare.

Permiſſu Artaxerſis ſecundi, non illius, qui inter duos Xerſes fuit.] Quia nouam opinionem affert, propterea eam, quoad poteſt, illuſtrat. nam ceteri de Artaxerſe primo, ideſt, Longimano intellexerunt. qui inter duos Xerſes regnauit. quod ipſe ad ſecundum, ideſt ad Mnemonem tranſtulit. Verba autem Artaxerſis permittentis hæc fuerunt. *A me decretum eſt, vt cuicunque placuerit in regno meo de populo Iſrael, & de ſacerdotibus eius, & de leuitis ire in Hieruſalem, tecum vadat.*

Vaſa quoque diuerſi operis.] Ibidem. *Et omne argentum, & aurum quodcunque inueneris in vniuerſa prouincia Babylonis, & populus offerre voluerit, & de ſacerdotibus, qui ſponte obtulerint domui Dei ſui, quæ eſt in Hieruſalem, liberè accipe. Vaſa quoque, quæ dantur tibi in miniſterium Dei tui, trade in conſpectu Dei in Hieruſalem.*

Cum duodecim leuitis, vix enim hic numerus ex illa tribu repertus eſt.] Cap. VIII. *Quæſiuiq́ in populo, & in ſacerdotibus de filijs Leui, & non inueni ibi.*

Is cum deprehendiſſet Iudæos gentilium connubijs permiſtos.] Hoc ynum caput eſt diſciplinæ Iudaicæ per Eſdram emendatæ, quòd yxores gentiles dimitti tanquam nefarias iuſsit. Verba fuerunt. *Vos transgreſsi eſtis, & duxiſtis uxores alienigenas, vt adderetis ſuper delictum Iſrael. Et nunc date confeſſionem Domino Deo patrum veſtrorum, & facite placitum eius, & ſeparamini à populis terræ, & ab vxoribus alienigenis. Et reſpondit vniuerſa multitudo, dixitq́ voce magna. Iuxta verbum tuum ad nos, ſic fiat.* Lex, quæ cauebat, ne Hebræi ducerent vxores alienigenas, eſt Exodi cap. XXXIV.

RESTI-

RESTITVTIO HIERVSALEM.

Erat ea tempeſtate apud Babyloniam Neemias, miniſter regius, gente Iudæus, Artaxerxi merito obſequiorum cariſsimus. Is Iudæos percontatus, quis paternæ vrbis ſtatus eſſet, vbi comperit, in iiſdem ruinis iacere patriam, totis ſenſibus conturbatus, cum gemitu multiſque lacrymis oraſſe ad Deum traditur, delicta gentis ſuæ reputans, miſericordiamque diuinam efflagitãs. Igitur cùm eum rex inter epulas mæſtum extra ſolitum animaduertiſſet, popoſcit ab eo, cauſſam dolorum vt exponeret. Tum ille aduerſa gentis ſuæ, & ruinã ciuitatis deflere, quæ iã per annos ferè ducentos & quinquaginta ſolo ſtrata, malorum teſtimonium, ſpectaculum inimicis præberet: daret ſibi eundi, & reſtituendæ eius poteſtatem. Paruit rex pijs precibus: ſtatimque eum

Erat ea tempeſtate apud Babyloniam Neemias miniſter regius, gente Iudæus, Artaxerſi merito obſequiorum cariſsimus.] Nunc narrat de vrbe per Neemiam reſtituta ſub eodem, vt putat, Artaxerſe Mnemone. Hanc hiſtoriam litteris prodidit ipſe Neemias, vt Eſdras ſuperiora. Sed tamen ſub titulo ſecundi Eſdræ edita eſt. Ceterùm hoc ordine hæc peracta fuere. Anno viceſimo eiuſdem regis Artaxerſis Neemias Iudæus pincerna regis, cum eſſet Suſis, rogauit Hanani de ſtatu Iudæorum, qui remanſerunt in Babylonia de captiuitate Hieruſalem. qui reſpondit, *eos in afflictione magna eſſe, & opprobrio. & mœnia Hieruſalem diſturbata, & portas vrbis combuſtas iacere.*

Totis ſenſibus conturbatus cum gemitu, multiſq; lacrymis oraſſe ad Deum traditur.] Sic enim ipſe ſubſequitur narrando. *Cumque audiſſem verba huiuſcemodi, ſedi, & fleui, & luxi diebus multis, & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cæli. & dixi. Queſo Domine, &c.*

Igitur cum eum rex inter epulas mæſtum extra ſolitum an-

animaduertiſſet.] Quippe dixit rex, *Quare vultus tuus triſtis eſt, cum te ægrotum non videam? non eſt hoc fruſtra, ſed malum neſcio quod in corde tuo eſt.*

Tum ille aduerſa gẽtis ſuæ, & ruinam ciuitatis deflere.] Verba, quibus patriam deplorauit, hæc fuere. *Quare non mæreat vultus meus, quia ciuitas domus ſepulchrorum patris mei deſerta eſt, & portæ eius combuſtæ ſunt igni?*

Quæ iam per annos fere ducentos, & quinquaginta ſolo ſtrata.] Ad ſummam Sulpicij ſunt anni ducenti quinquaginta octo. quare rectius diceretur, *annos fere ducentos ſexaginta*. atque ita poſt loquutus eſt.

Daret ſibi eundi, & reſtituendæ eius poteſtatẽ.] Poſtulati huius hæc verba fuerunt. *Si placet ſeruus tuus ante faciem tuam, vt mittas me in Iudæam ad ciuitatem ſepulchri patris mei, & ædificabo eam. dixitq́ ei rex, & regina, quæ ſedebat iuxta eum, vſque ad quod tempus erit iter tuum, & quando reuerteris? Et placuit ante vultum regis, & miſit me, & conſtitui ei tempus.*

eum cum præſidio equitum, quo tutius iter ageret, dimiſit: datis ad prætores epiſtolis, vt neceſſaria præberent. Is cum Hieroſolymã perueniſſet, viritim populo opus vrbis diſtribuit, & certatim iuſſa omnes curabãt; iamq́; ad medium machinæ proceſſerant, cum flagrante inuidia gentium vicinæ vrbes conſpirant opera interrumpere, Iudæos ab ædificando deterrere. Sed Neemias diſpoſitis aduerſum incurſantes præſidijs, nihil territus, cœpta explicuit: conſummatoque, & valuis portarum perfectis, per familias conſtruendis interius domibus vrbem dimenſus eſt.

Cum præſidio equitum.] Miſit enim cum eo principes militum, & equites.

Datis ad prætores epiſtolis.] Nempe epiſtolam *ad Aſaph cuſtodem ſaltus regis, vt daret ligna.*

Cœpta explicuit.] Cum *media pars iuuenum faceret opus, & media parata eſſet ad bellum, & vna manu ſua faceret opus, altera teneret gladium.*

Conſummatoq́,& valuis portarum perfectis.] Crediderim, deſiderari, *muro*, vt ſit *conſummatoq́ muro*. Sic enim Neemias. *Poſtquam ædificatus eſt murus,& poſuit valuas*.

Cenſuitque populum minimè vrbi parem. Neque enim amplius quàm ad quinquaginta millia promiſcui ſexus atque ordinis reperta. Tantum ex illo quondã immani numero frequentibus bellis abſumptum, aut captiuitate detentum. Nam olim hæ duæ tribus, quarum hoc reſiduum fuit, cùm ab his decem tribus ſeparatæ ſunt, CCC. & XX. millia virorum armauerant. Adeò ob peccatum internecioni & captiuitati datæ, ad hanc vſque paucitatem deuenerant. Sed hæc, vt dixi, plebs duarum tribuum fuit: decem verò prius ductæ, per Parthos, Medos, Indos, atq; Aethiopas diſperſæ, nunquam in ſolum patrium ſunt regreſſæ: hodieque barbararum gentium imperijs continentur.

Cenſuitq́, populum minimè vrbi parem.] Vrbe reſtituta Neemias populi numerũ, quantus eſſet, recenſuit. ſic .n. Neemias loquitur cap. VII. *Deus autem dedit in corde meo,& congregaui optimates, et magiſtratus,& vulgus, vt recenſerem eos,& inueni librum cenſus eorum. qui aſcenderunt primum. & inuentum eſt in eo omnis multitudo quaſi vir vnus quadraginta duo millia ſexcẽti ſexaginta abſque ſeruis, & ancillis eorum, qui erant ſeptem millia trecenti triginta ſeptẽ, & inter eos cantores, & cantatrices ducenti quadraginta quinque.* atque ita rectè dixit *ad quinquaginta millia promiſcui ſexus; atque ordinis reperta.*

Nam olim hæ duæ tribus CCCXX *millia virorum armauerãt.*] Lege, CLXXX *millia*. ſic enim ſupra ſcriptum eſt ex libro Regum. error ex notis natus CCCXX, & CLXXX.

Decem verò prius ductæ per Parthos; Medos, Indos, atq; Aethiopas diſperſæ nunquam in ſolum patrium ſunt regreſſæ.] Contra cenſet Theodoritus in Ezechielem inquiens. *Nemo*

Nemo dicat, ædificationem Hieruſalem ad Iſrael non pertinuiſſe, cum iampridem à tribu Iuda diuiſus eſſet. namque poſt reditum haud manſit illa diuiſio. verùm concordes, & vnanimes omnes, qui reditum conſequuti fuerunt, degebant, Hieruſalem metropolim incolentes. Huic verò, neſcio, an ſit aſſenſus præbendus.

Supputat tempora.

Sed cõſummatio reſtitutæ vrbis xxx. & II. imperij Artaxerxis anno refertur. A quo tempore vſque ad Chriſti crucem, id eſt, Fuſium Gemininum & Rebellium conſules, anni CCCXC. & VIII. Ceterùm, à reſtitutione templi vſque in euerſionem, quæ ſub Veſpaſiano conſule Auguſto, per Titum Cæſarem conſummata eſt, anni CCCCLXXX. & III. Prædictum id olim à Daniele, qui ab inſtauratione templi vſque in euerſionem LX. & IX. hebdomadas futuras pronuntiauerat. A die autem captiuitatis Iudęorum, vſque in tempus reſtitutæ ciuitatis, fuerunt anni CCLX.

Sed conſummatio reſtitutæ vrbis XXXII *Imperij Artaxerſis anno refertur.*] Inſerit ſupputationẽ temporũ, qua nihil vtilius, ſi rectè concepta ſit. Hoc itẽ ex Neemiæ libro expreſſum. qui inquit cap. V. *A die illa, quam præceperat rex mihi, vt eſſem dux in terra Iuda ab anno viceſimo vſque ad annum triceſimum ſecundùm Artaxerſis regis per annos duodecim ego Neemias, & fratres mei annonas, quæ ducibus debebantur, non comedimus.* verùm de Artaxerſe primo intelligendum, non ſecundo, vt Sulpicius.

A quo die vſque ad Chriſti crucem, id eſt Fuſium Geminum, & Rubellium conſules anni CCCXCVIII.] C. Fuſius Geminus, & C. Rubellius Geminus conſulatum geſſerunt anno vrbis conditæ DCCLXXXII. At verò triceſimus ſecundus Artaxerſis ſecundi incidit in annum vrbis ferme CCCLXXVIII. itaque tot ferme anni intermedij ſunt, niſi ſi quid propter diuerſas ſupputationes variet.

Ceterum à reſtitutione templi vſque in euerſionem, quæ ſub Veſpaſiano conſule Auguſto per Titum Cæſarem conſummata eſt, anni

CDLX.

cdlxxxiii. *prædictum id olim eſt à Daniele, qui ab inſtauratione Templi vſque in euerſionem ſexaginta nouem hebdomades futuras pronunciauerat.*] Hic neque à liberatione Iudæorum ſub Cyro, neque à reſtitutione vrbis ſub Artaxerſe, ſed à reſtitutione templi ſub Dario incipit hebdomades Danielis, eaſque neque ad baptiſmum, neque ad mortem Chriſti, ſed ad euerſionem templi perducit. Euerſio autem, cuius meminit, ſub Veſpaſiano facta eſt anno vrbis dcccxxiii. ſi autem regredieris, quouſque expleas annos cdlxxxiii, peruenies ad annum vrbis cccxxxiii. tum verò ex Euſebij auctoritate Darius Ochus regnum obtinuit, quo regnante templum reſtitutum Sulpicius cenſuit anno eius ſexto. In eadem prope ſententia fuit Euſebius, qui ſcribit. *Si quis ab anno* xxxii *Artaxerſis Longimani hebdomadas à Daniele ſcriptas numeret, quæ faciunt annos* cdxc, *reperiet eas in regnò Neronis expletas, ſub quo obſideri Hieruſalem cœpta, ſecundo poſtea Veſpaſiani anno capitur.*

A die autem captiuitatis Iudæorum vſque in tempus reſtitutæ ciuitatis fuerunt anni cclx.] Omnino tot ſunt ab vndecimo anno Sedeciæ regis, ſi ſeptuaginta ab illo vſque ad Cyrum annos efficias, atque inde vſque ad viceſimum annum Artaxerſis ſecundi progrediaris.

HISTORIA HESTER IVDEAE MVLIERIS IN PERSIDE.

Hoc temporum tractu Heſter, atque Iudith fuiſſe arbitramur.] Hoc loco Intertexit duas hiſtorias, nihil ad id, quo de agitur, pertinentes, Heſter, & Iudith. Extant quippe inter ſacros libros libri duo, vnus, qui hiſtoriam Heſter, alter, qui Iudith continet. Quæ ambæ Hebrææ fuerunt, egregiæ indolis, atque ingentis animi feminæ. Heſter vxor regis Artaxerſis, Mardocheũ

patrue-

Hoc temporum tractu, Heſter, atque Iudith fuiſſe arbitramur. Quarum quidem actus, quibus potiſſimum regibus connectam, non facilè perſpexerim. Nã cum Heſter ſub Artaxerxe rege referatur, (porrò duos huius nominis Perſarum reges fuiſſe reperi) multa cun

ctatio

patruelem, & Iudæos omnes in ditione regis ſitos periculo mortis illis ab Hamã principe regis paratæ exemit, atque Haman ei cruci ſuffigendum curauit, quam ille Iudęorum populo deſtinarat. Iudith vidua in caſtra hoſtium profecta blanditijs gratiam Olofernis ducis adepta illum per noctē obtruncauit, & ad ſuos incolumis reuerſa auctor rei bene gerendæ illis fuit. Diu verò diſputatum eſt, quorumnam regum tempore vtrumque acciderit. neque enim ipſæ hiſtoriæ ſatis diſertè ſe explicant. Sulpicius Heſter Artaxerſi ſecundo annectit, Iudith verò Dario Ocho, qui illum excepit. & propterea in hanc partem eas coniecit.

Quarum quidem actus, quibus potiſſimũ regibus connectam, non facile perſpexerim. Nam cum Heſter ſub Artaxerſe rege referatur, porro duos huius nominis Perſarum reges fuiſſe reperi.] Quærit primùm quonam rege imperante Heſter floruerit, & quoniam dicitur fuiſſe vxor regis Artaxerſis, duo verò fuerunt, vt ſæpius diximus, Longimanus, & Mnemon, vtri in matrimonio collocata

hæc

ctatio eſt, cuius hæc temporibus applicetur. Mihi tamen viſum eſt, huic Artaxerxi, ſub quo Hieroſolyma eſt reſtituta, Heſter hiſtoriam connectere, quæ ante fuit veriſimilis: vt ſi ſub priore Artaxerxe fuiſſet, cuius tempora complexus eſt, nullam tam illuſtris feminæ mentionem retuliſſet, maximè cum ab illo Artaxerxe inhibitam templi ædificationem, ſicut ſupra memorauimus, conſtet: neque Heſter paſſura fuerit tum, ſi in illius matrimonio tum fuiſſet. Nunc geſta ediſſerã. Erat ea tempeſtate regi in matrimonio Vaſtis quædã, miræ femina pulchritudinis. Cuius cum formam omnibus prædicaret, die quodam cum publicum conuiuium dabat, adeſſe reginam demonſtrandæ pulchritudinis gratia iubet. Illa verò ſtulto rege conſultior, pudens virorum oculis ſpectaculum corporis prębere, iuſ

ſa

ſa abnuit. Qua contumelia barbarus animus permotus, vxorem matrimonio ac regia depellit. Igitur cum in locum eius puella regis coniugio quæreret, reperta eſt Heſter ceteras ſpecie vincere. Hæc Iudæa, ex tribu Beniamin, vtroque parente orba, à Mardochæo patruele fratre educta, cùm ad regales nuptias duceretur, mandante educatore, genus ac patriam occultauit: admonita, nè paternarum traditionum immemor, etſi in matrimoniũ alienigenæ captiua ſuccederet, gentilium cibis participaret. Igitur iuncta regi, breui (vt fit) vi pulchritudinis totum eius animum facilè cepit: adeò vt eam æquatam imperio, inſigni regio, veſte purpurea donaret. Qua tempeſtate Mardochæus inter proximos regis erat, pro virili portione negotiorum familiarium curator. Is compoſitas à duobus ſpadonib. regi in-

hæc tanta parauit.

Mihi tamen viſum eſt, huic Artaxerſi, ſub quo Hieroſolyma eſt reſtituta, Heſter hiſtoriam connectere, quę ante fuit veriſimilis, vt ſi ſub priore Artaxerſe fuiſſet, qui eius tempora complexus eſt, nullam tam illuſtris feminæ mentionem retuliſſet, maxime cum ab illo Artaxerſe inhibitam templi ædificationem, ſicut ſupra memorauimus, conſtet.] Sententiam ſuam interponit, ſed verba, atque ſententiam laceratã ſumpſit ab Euſebio in Chronicis. qui ita ſcribit. *Ea, quæ de Heſter, & Mardochæo ſcripta ſunt, quidam affirmant ſub Artaxerſe Longimano rege geſta, quod ego non puto. nunquam enim Eſdras de Heſter ſiluiſſet, qui ſcribit, hoc tempore Eſdram, & Neemiam reuerſos ex Babylone, & ea deinceps conſecuta, quæ ab his geſta feruntur.* Hoc idem ergo dixit Sulpicius, ſed librariorum iniuria deprauatus eſt. Quare ego ita legendum cenſeo. *Mihi viſum eſt huic Artaxerſi, ſub quo Hieroſolyma eſt reſtituta, Heſter hiſtoriã cõnectere, quia haud fuit veriſimile, ſi ſub priore Artaxerſe fuiſſet, qui eius tẽpora complexus eſt, nullam tam illuſtris feminæ mentionẽ rettuliſſe.* Ioſephus

tamen

tamen hanc hiſtoriam Artaxerſi primo. ideſt Longimano annectit. Neutrum tamen verum eſſe videtur. Nam S. Athanaſius in Synopſi hæc in captiuitate acta fuiſſe ait, quæ fuit ſub Sedecia.

Maximè cum ab illo Artaxerſe inhibitam templi ædificationem, ſicut ſupra memorauimus, conſtet.] In hoc error maximus inſidet, quòd ædificationem ab Artaxerſe Longimano inhibitam putat, cùm à Cambyſe fuerit, quem Aſſuerum, & Artaxerſem Eſdras appellauit. Conſentit ergo cum Euſebio, qui & ipſe cenſet ſub Artaxerſe Mnemone hæc adminiſtrata eſſe. Nam ita poſt addidit. *Sub Artaxerſe Mnemone mihi videtur hiſtoria, quæ in Heſter libro continetur, expleta. ipſe quippe eſt, qui ab Hebræis Aſſuerus, & à ſeptuaginta interpretibus Artaxerſes vocatur.*

Erat ea tempeſtate regi in matrimonio Vaſtis quædam.] Narrat primum, vt rex Aſſuerus offenſus moribus reginæ Vaſtis eam dimiſerit, inde vt Heſter Hebrēā puellam forma præcellentem ſibi copularit.

Adeſſe reginam demõſtrandæ pulchritudinis cauſſa iubet.]

gi inſidias prodiderat: atq; ex eo carior, ſummiſque honoribus donatus. Erat ea tempeſtate regi Haman quidam perfamiliaris: quem æquatum ſibi, adorari more regum præceperat. Id Mardochæus vnus ex omnibus facere faſtidiens, odia Perſæ in ſe grauiter accenderat. Igitur Haman ad perniciem Hebræi animum intendens, regem adijt: affirmatque, eſſe in regno eius hominum genus, prauis ſuperſtitionibus Deo, hominibusque inuiſum, externis legibus viuens, dignum exitio. Rectum eſſe, omnes huius gentis internecioni dare: exque eorum bonis immenſas opes pollicetur. Facilè id barbaro perſuaſum. Edictum emittitur, Iudæos necandos. Miſsique continuò, qui per omne regnum ab India vſque Aethiopiam edictum promulgarent. Id vbi Mardochæo compertū, conſciſsis veſtibus ſacco ob

uolui-

uoluitur: conſperſusque cinere pergit ad reginā, ibiq; eiulatu multo, cuncta queſtibus replet: Facinus indignum, immeritam gentem perire, neque vllam pereundi cauſſam dari. Heſter lamentātis voce excita, rem, vt erat, cognoſcit. Tum verò anceps conſilij, quia adeundi regem poteſtas nō erat (etenim more Perſarum, reginæ introire ad regem, niſi accerſitæ, non licet: nec tamen, cùm fuerit regi libitū, ſed ſtatuto tempore admittitur) & fortè tū ita euenerat, vt diebus triginta proximis ſeparata à conſpectu regis Heſter haberetur: igitur audendum aliquid pro ciuibus rata, etſi certa peſtis adeſſet, pulcro in negotio occumbere parat: inuocato priùs Domino, aulam regis ingreditur. At barbarus re inſolita perculſus, paullatim blandimento muliebri delinitus: poſtremò ad cenam reginæ per-

bet.] Nempe præcepit eunuchis ſeptem, vt introducerent reginam Vaſtim coram rege poſito ſuper caput diademate, vt oſtenderet cunctis populis, & principibus pulchritudinem illius. erat enim pulchra valde. cap. 1.

Virorum oculis ſpectaculum præbere iuſſa abnuit.] *Renuit, & ad regis imperium venire contempſit.* Ibidem.

Vxorem matrimonio, ac regia depellit.] Quippe *ex conſilio ſapientis Mamuchan iuſſit, vt nequaquam vltra Vaſtis regrediatur ad regem, ſed regnum illius altera, quæ melior ſi illa, accipiat.* Ibidem.

Reperta eſt Heſter ceteras ſpecie vincere. Hæc Iudæa ex tribu Beniamin, vtroq; parente orba, à Mardochæo patruele fratre educta.] Res ita narratur in libro Heſter. *Mardochæus fuit Iudæus in Suſan ciuitate, filius Iair, filij Semei, filij Cis, de ſtirpe Iemini, qui tranſlatus fuerat de Hieruſalem eo tempore, quo Ieconiam regem Iuda Nabucdonoſor rex Babylonis tranſtulerat, qui fuit nutricius filiæ fratris ſuæ Ediſſæ, quæ altero nomine vocabatur Heſther, & vtrumque parentem amiſerat, pulchra nimis, & decora facie mortuiſq; patre eius, ac matre Mar-

Mardochæus eam ſibi adoptauit in filiam: cumq́; iuxta regis mandatum multæ pulchræ virgines adducerentur Suſan, & Egæo traderentur eunucho, Heſter quoque inter ceteras puellas ei tradita eſt, vt ſeruaretur in numero feminarum. quæ placuit ei, & inuenit gratiam in cōſpectu illius. cap. II. Sulpicius inquit, Mardochæum puellæ fratrem patruelem fuiſſe, cum dicat ſcriptura *patruum* extitiſſe.

Mandante educatore genus, ac patriam occultauit.] Ibidem. *Nec dum prodiderat Heſter patriam ſuam, ac populum ſuum iuxta mandatum eius.*

Ne gentilium cibis participaret.] Hinc ipſa dixit cap. XVI ad Deum: *Tu ſcis, quòd non comederim in menſa Haman, nec mihi placuerit conuiuiū regis, & non biberim vinum libaminum.*

Is compoſitas à duobus ſpadonibus inſidias prodiderat.] cap. II: *Bagathan, & Thares eunuchi duo voluerunt inſurgere in regem, & occidere eum. Quod Mardochæum non latuit, ſtatimq́; indicauit reginæ Heſther.*

Erat ea tempeſtate regi Haman quidam perfamiliaris.] cap. III. *Poſthæc Aſſuerus exal-*

perducitur: vnaque cum illo Haman ille regi carus, & Iudææ gentia infeſtus. Igitur cum iam poſt epulas multis poculis conuiuium calere cœpiſſet, Heſter genibus regis aduoluitur, gentis ſuæ perniciem deprecatur. Rex verò nihil ſe petenti, ſi quid vltra peteret, negaturum pollicetur. Tum Heſter arrepto tempore, Hamanis mortem flagitat, in vltionē gentis, quam perditam cupierat. Sed rex amici memor, paulliſper cunctatur: deliberandique gratia modicum ſeceſsit. Deinde regreſſus, vidit Haman reginæ genua complexum: ſucenſus ira, & appetitam reginam clamitans, morte eū affici iubet. Et tū regi compertum erat, pœnam crucis per Haman Mardochæo paratam. Ita Haman eidem cruci affigitur. Omniaque bona eius Mardochæo data, Iudæique ſunt abſoluti. Artaxerxes regnauit annos duos

duos & ſexaginta, eidemq; Ochus ſucceſsit.

exaltauit Haman filium Adanathi, & poſuit ſolium eius ſu per omnes principes, quos habebat. cunctiq; ſerui eius, qui in foribus palatij verſabantur, flectebant genua, & adorabant Haman. Sic enim præceperat eis Imperator.

Id Mardochæus vnus ex omnibus facere faſtidiens.] *Solus Mardochæus non flectebat genua, neque adorabat eum.*] ibidem.

Odia Perſæ in ſe grauiter accenderat.] Ibidem. *Iratus eſt valde Haman, & pro nihilo duxit in vnum Mardochæum mittere manus ſuas.*

Regem adit, affirmatq; eſſe in regno eius hominum genus prauis ſuperſtitionibus Deo, hominibusq; inuiſum.] Verba eius fuere. *Eſt populus per omnes prouincias regni tui diſperſus, & à ſe mutuo ſeparatus nouis vtens legibus, & cærimonijs, ſuper regis ſcita contemnens.* Hæc verba tẽpus captiuitatis indicant, vt cenſuit S. Athanaſius at fieri poteſt, vt non omnes domum reuerterint, ſed multi in Babylonia, & Media remanſerint. quibus poſtea Alexander Magnus libertatem indulſit.

Rectum eſſe omnes huius gentis internecioni dare, exque eorum bonis immenſas opes pollicetur.] Addit. *Si tibi placet, decerne, vt pereat, & decem millia talentorum appendam ærarij gazæ tuæ.*

Facilè id barbaro perſuaſum.] Dixit enim: *Argentum, quod tu polliceris, tuum ſit. de populo age quod tibi placet.*

Edictum mittitur, Iudæos necandos.] *Scriptum eſt ex nomine regis Aſſueri, & litteræ ſignatæ ipſius annulo miſſæ ſunt ad vniuerſas prouincias, vt occiderent, atque delerent omnes Iudæos à puero vſque ad ſenem, & paruulos, & mulieres.*

Id vbi Mardochæo compertum, conſciſsis veſtibus ſacco obuoluitur, conſperſusq; cinere pergit ad reginam.] cap. IV. *Quæ cum audiſſet Mardochæus, ſcidit veſtimenta ſua, & indutus eſt ſacco ſpargens cinerem capiti, & in platea mediæ ciuitatis voce magna clamabat, oſtendens amaritudinem animi ſui, & cum eiulatu vſque ad fores palatij gradiens.*

Heſter lamentantis voce excita.] Nam *audiens conſternata eſt, & veſtem miſit, vt ablato ſacco indueret eam, quam accipere noluit, deinde cauſſam queſtus per Achath eunuchum ad eum miſſum cognouit.*

Anceps conſilij.] Sic enim loquuta eſt. *Ego quomodo ad regem*

intrare potero, quæ triginta iam diebus non ſum vocata ad eum.

Etenim more Perſarum reginæ introire ad regem niſi accerſitæ non licet.] *Immo omnes ſerui regis, & cunctæ, quæ ſub ditione eius ſunt, norunt prouinciæ, quòd ſiue vir, ſiue mulier non vocatus interius atrium regis intrauerit abſq; vlla cunctatione, ſtatim interficiatur.* Ibidem.

Inuocato prius Domino.] Ibidem. *Indicto omnibus Iudæis in triduum ieiunio.*

Aulam regis ingreditur.] Ibi. *Stetit in atrio domus regiæ, & intro vocata eſt à rege.*

Paullatim blandimento muliebri delinitus.] Ibi. *Nam placuit oculis eius, ideſt regis.*

Poſtremò ad cœnam reginæ perducitur.] Ibi. *Heſter inuitauit regem ad cœnandũ ſecum. Venit autem rex, & Haman ad conuiuium, quod eis regina parauerat.*

Igitur eum iam poſt epulas multis poculis conuiuium calere cœpiſſet.] cap. VII. *Intrauit itaque rex, & Haman, vt biberent cum regina. dixitq́; ei rex ſecunda die, poſtquam vino incaluerat. Quæ eſt petitio tua Eſter, vt detur tibi? Etſi dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis.*

Heſter genibus regis aduoluitur.] Hoc eſt Sulpicij.

Gentis ſuæ perniciem deprecatur.] Deprecatio his verbis concepta fuit. *Traditi ſumus ego, & populus meus, vt conteramur, iugulemur, & pereamus. Hoſtis, & inimicus noſter peſſimus iſte Haman.*

Modicum ſeceſſit.] Ibi. *De loco conuiuij intrauit in hortum arboribus conſitum.*

Vidit Haman reginæ genua amplexum.] Aliquanto ſuſpicioſius rem actam prodit ſcriptura. *Haman quoque*, inquit, *ſurrexit, vt rogaret Heſter reginam pro anima ſua. Rex cum reuerſus eſſet de horto nemoribus conſito, & intraſſet conuiuij locum, reperit Haman ſuper lectulum corruiſſe, in quo iacebat Heſter, & ait. etiam reginam vult opprimere me præſente in domo mea? & dixit, Appendite eum in ligno, quod parauerat Mardochæo.* Opprimere enim eſt violare apud ſcripturam. vt capite XIII ſecundi Regum. *Noli frater mi opprimere me. neque.n. fas eſt hoc.* apud Sulpicium legendum. *Vt vidit.*

Ita Haman eidem cruci affigitur.] Ibidem. *Suſpenſus eſt itaque Haman in patibulo, quod parauerat Mardochæo. & regis ira quieuit.*

Omniaq́; bona eius Mardochæo data.] Cap. VIII. *Die illo dedit rex Aſſuerus Heſter reginæ domum Haman aduerſarij Iudæorum*

rum. tulitq́, rex annulum, quem ab Haman recipi iuſſerat, & tradidit Mardochæo. Bona ergo eius data ſunt Reginæ, non Mardochæo.

OCHVS REX PERSARVM.

Artaxerſes regnauit annos LXII. eidemq́; Ochus ſucceſsit.] Legendũ eſt XLII. Probant verba, quæ aliquot poſt verſibus ſequuntur. *Hæc Ocho regnãte, vt opinamur, geſta ſunt, anno Imperij eius duodecimo. A tẽpore Hieroſolymæ reſtitutæ vſque in id bellum fuerunt anni duo, & viginti.* Sume enim decem annos Artaxerſis, qui poſt XXXII relinquuntur, vt regnet annos XLII, his adijce duodecim Ochi, conficies viginti duos.

HISTORIA IVDITH MVLIERIS IVDAEAE IN IVDAEA.

Huic rerum ordini recte Iudith actus conferam. traditur enim poſt captiuitatem fuiſſe. ſed quis eo tempore Perſis regnauerit, hiſtoria diuina non edidit. regem tamen, ſub quo illa geſta ſint, Nabuchodonoſor nuncupat, non vtique eum qui Hieroſolymam ceperit. Sed nullũ hoc nomine poſt captiuitatem apud Perſas regnaſſe reperio, niſi ſi ob impatientiam & pariles conatus quicum ille rex Nabuchodonoſor à Iudæis vocitatus eſt. Plerique tamen Cam-

Huic rerum ordini recte Iudith actus cõferam.] Nunc aggreditur narrare hiſtoriam Iudith, de qua ſupra dictum eſt. Summa huius hiſtoriæ fuit. Holoferne duce Nabucdonoſor regis Aſſyriorum vrbem obſidente, & ſeruitutem cuncto populo intentante, Iudith vidua ſtudio libertatis accenſa in caſtra eius exijt, atque ipſo interfecto vrbem imminenti periculo liberauit.

Traditur enim poſt captiuitatem fuiſſe.] Primum diſcutit tempus, quo Iudith vixerit. ac multis idoneis rationibus docet, ſub Ocho rege floruiſſe. poſt captiuitatem autem hoc factũ eſſe, colligitur ex epilogo vitæ Hebræorũ, qui ſequitur, in quo

quo hæc verba ſunt. *Nuper autem reuerſi ad Dominum Deum ſuum ex diſperſione, qua diſperſi fuerant, adunati ſunt. & aſcenderunt montana hæc omnia, & iterum poſſident Hieruſalem.*

Sed quis eo tempore Perſis regnauerit, hiſtoria diuina non edidit.] Poſt captiuitatem Perſæ imperarunt Iudæis. nota regum eorum nomina ſunt. at neminem eorum ſcriptura prodit. quæ res difficultatem affert ad tempus huius hiſtoriæ diſcernendum.

Regem tamen, ſub quo illa geſta ſint, Nabucdonoſor nuncupat, non vtique eum, qui Hieroſolymam ceperit.] Auget difficultatem, quòd eadem ſcriptura nominat regem, ſub quo hęc geſta ſint, Nabucdonoſor, & quidem alium ab eo, qui Hieroſolyma cepit, de quo in monumentis litterarum nihil ſcriptum inuenitur.

Sed nullũ hoc nomine poſt captiuitatem apud Perſas regnaſſe reperio, niſi ſi ob impatientiam, & pariles conatus, quicum ille rex Nabucdonoſor à Iudæis vocitatus eſt.] Poſt captiuitatem Iudæorum neminem prodidere hiſtoriæ Perſarum regẽ nomine Nabucdonoſor, niſi forte Cambyſen, Cyri regis filiũ, putant eſſe: quòd victor Aegyptum atque Aethiopiam penetrauerit. Sed huic opinioni eadem Sacra hiſtoria repugnat. nam duodecimo regis illius anno Iudith fuiſſe ſignatur. Porrò Cambyſes non vltra nouem annos rerum potitus eſt. Vnde, ſi in hiſtoria opinari licet, ſub Ocho rege, qui poſt Artaxerxem ſecũdum fuit, hęc geſta crediderim: idq; vel ex hoc conijcio, quòd idem Ochus (vt in ſæcularibus quibuſdam ſcriptis legi) natura immitis, cupidusque bellorum traditur. Nam & arma finimitis intulit, & Aegyptum, quæ ante multos annos deſciuerat, bello recuperauit. Quo tempore etiam ſacra eorum, & Apim in Deum receptum, irriſiſſe traditur: quòd poſtea Baguas, ſpado eius, natione Aegyptius, indignatus, contumeliam gẽtis morte regis vltus eſt. Meminit autem

autem huius Baguę hiſtoria diuina. nam cùm Holofernes, iuſſu regis aduerſus Iudæos duxerat exercitum, Baguam in ijſdem caſtris fuiſſe memorauit. Vnde nõ immeritò in argumentum noſtræ opinionis adduxerim, vt rex ille Nabuchodonoſor nuncupatus, Ochus fuerit, ſub quo Baguam fuiſſe mundiales hiſtorici prodiderunt. Ceterùm illud nemini mirum eſſe oportebit, quòd ſcriptores ſæcularium litterarum, nihil ex his, quæ ſacris voluminibus ſcripta ſunt, attigerunt: Dei Spiritu preualente, vt intaminata ab ore corrupto, & falſis vera miſcente, intra ſua tantùm myſteria contineretur hiſtoria, quæ ſeparata à mundi negotijs, & ſacris tantùm vocibus proferenda, permiſceri cum alijs velut æquali ſorte non debuit. Etenim erat indignißimũ, vt alia agentibus, aut alia quærentibus, hæc quoque cum

fortaſſe, inquit, Iudæi aliquem ex regibus Perſarum, vt Ochum ob ſimilitudinẽ morum, & actionum eo nomine appellarint. quemadmodum ſi quem coniurato rem exempli gratia Catilinam vocaremus. Legẽdum autem puto. *Niſi ſi ob impotentiam.* Item *quicunque ille*, vt ſit. *Niſi ſi ob impotentiam animi, & pares in crudelitate conatus, quicunque ille rex fuerit, à Iudæis Nabucdonoſor appellatus ſit.*

Plerique tamẽ Cambyſen, Cyri regis filium putant eſſe.] Recitat aliorum opinionẽ, à qua eſt receſſurus. inter eos eſt Euſebius in Chronicis, & S. Auguſtinus libro XVIII. cap. XVI. de Ciuitate Dei. Nam loquens de Cyro ait. *Per idem tempus etiam illa ſunt geſta, quæ conſcripta ſunt in libro Iudith. quem ſane in canone ſcripturarum Iudæi non recepiſſe dicuntur.* Atque hæc eſt cauſſa, cur Ioſephus Iudith non meminerit.

Vnde, ſi in hiſtoria opinari licet, ſub Ocho rege, qui poſt Artaxerſem ſecundum fuit, hæc geſta crediderim, idq́ue vel ex hoc conijcio, quòd idem Ochus, (vt in ſæcularibus quibuſdam ſcriptis legi.) natura immitis, cupidusq́ue bellorum

caput comit, vultu expolitur, comite ancilla caſtra hoſtium ingreditur. Statimq; ad Holofernem deducta, perditas res ſuorum memorat, ſe transfugio vitæ conſuluiſſe. Deinde à duce poſcit liberum extra caſtra nocturno tempore egreſſum, orandi gratia. mādatum id vigilibus, portarumque cuſtodibus. Sed vbi per triduū egrediendi ac redeundi conſuetudinem ſibi, barbaris fidem fecit, Holofernem cupido inceſsit, dedititiæ corpore abuti. Etenim forma excellēti, Perſam facilè permouerat. Ita ad ducis tentorium per Baguam eunuchū deducunt, initioq; conuiuij barbarus multo ſe vino obruit. Tū remotis miniſtris, priusquàm vim mulieri inferret, ſomno captus eſt. Iudith tempore arrepto, caput hoſtis deſecat. ſecumq; aufert. Et cùm ſecundùm conſuetudinem caſtris egredi crederetur, incolumis ad ſuos

dūm merita iratum, aut placatum Deum viciſsitudine expertos.] Intelligit variū ſtatum, quem paſsi ſunt ſub Iudicibus Hebræi, modò à Palæſtinis, alijsque finitimis populis oppreſsi, modò in libertatem virtute ſuorum vindicati. item ſtatum ſub regibus, cū ab regibus Aegyptijs, Syris, Aſſyrijs, & Babylonijs, afflictati, ac demum in ſeruitutem redacti, poſtremo autē etiā libertate, patriaque ſua donati ſūt. vnde illa infert, de quib. diximus: *Nuper autē reuerſi ad Dominū Deum ſuum, ex diſperſione, qua diſperſi fuerant, adunati ſunt, & aſcenderunt montana hæc omnia, et iterum poſsident Hieruſalem.*

Ceterùm ſi præſenti tempore abſque peccato ſint, nullo modo eos poſſe ſuperari.] Verba, quibus hanc expreſsit ſententiā Achior, hæc fuerunt. *Nunc ergo mi Domine perquire, ſi eſt aliqua iniquitas eorum in conſpectu Dei eorum, & nos aſcendamus ad illos. quoniam tradens tradet illos Deus eorum ſibi. Si verò non eſt offenſio populi huius coram Deo ſuo, non poterimus reſiſtere illis, quoniam Deus eorum defendet illos.*

Ad hæc Holofernes ferox

rox multis victorijs nihil ſibi inuictum ratus, ira accenſus, cur ex peccato potiſſimum Iudæorum pendere illius victoria putaretur,] Quippe vehementer indignatus dixit ad Achior. *Quoniam propheta ſti nobis dicens, quod gens Iſrael defendatur à Deo ſuo, vt oſtendam tibi, quoniam non eſt Deus, niſi Nabucdonoſor, cum percuſſerimus eos omnes, ſicut hominē vnum, tunc & ipſe cum illis Aſſyriorum gladio peribis.*

Propelli Accitor in caſtra Hebræorum iubet.] *Præcepit ſeruis ſuis, vt comprehenderent Achior, & perducerent eum in Bethuliam, et traderent eum in manus filiorum Iſrael.*

Ac tum Iudæi montana ſuos regreſſa eſt. Poſtero die Hebræi, caput Holofernis de ſuperioribus oſtentantes, eruptione facta, ad caſtra hoſtium pergunt. Tū verò barbari ſignum pugnę poſcētes, tabernaculum ducis frequentes aſsiſtunt. Vbi truncum corpus repertum, fœda formidine in fugam verſi, terga hoſtibus præbuerunt. Iudæi fugientes perſecuti, cæſiſque multis millibus, caſtris ac præda potiti: Iudith ſummis laudibus celebrata, centum & quinque annos vixiſſe traditur.

petiuerunt. Ita quibus id negotij datum, ima montium ſucceſſere, ibique vinctum Accitor reliquerunt.] Ibidem. *Et accipientes eum ſerui Holofernis profecti ſunt per campeſtria, ſed cum appropinquaſſēt ad montana, exierunt contra eos fundibularij. illi autem diuertentes à latere montis ligauerunt Achior ad arborem manibus, & pedibus. & ſic vinctum de reſtibus dimiſerunt eum.*

Quod vbi Iudæi animaduerterunt, exemptum vinculis in collem perducunt.] Nempe *ſoluentes duxerunt ad Bethuliam.*

Cauſſas rei quærentibus geſta exponit.] Nam percunctatis, quid eſſet, quod illum vinctum Aſſyrij reliquiſſent, in conſpectu omnium dixit omnia, quæ locutus ipſe de Iudęis, & eorum Deo ſeruatore ſuo fuerat, ab Holoferne rogatus.

Receptuſque parem exitum opperiebatur.] Ideſt expectabat, ſe ab Aſſyrijs pariter cum Iudæis oppreſſum iri.

Is poſt victoriam circunciſus Iudęus factus.] cap. XIIII. *Tum Achior videns virtutem, quam fecit Deus Iſrael, relicto gentilitatis*

litatis ritu credidit Deo, & circuncidit carnem præputij ſui, & appoſitus eſt ad populum Iſrael. Hos homines, qui Iudæorum ſacra ſuſciperent, proſelytos appellabant, vt nos, qui Chriſtianorum, neophytos.

Montes militibus circundat.] Credo exprimere voluiſſe illa. *Venerunt per crepidinem montis vſque ad apicem.* Sed fecit parum feliciter. Montes autem intelligit vbi erat Bethulia, cui obſidio admouebatur.

Aquationibus prohibet.] Incidi præcepit aquæductum illorum. & poſuit centenarios cuſtodes fontium, ne haurirent aquam ex eis.

Itaque victi penuria aquæ ad Oziam principem concurrũt.] Ibidẽ. *Defecerunt ciſternæ, & collectiones aquarum omnibus habitantibus Bethuliam. Tunc ad Oziam congregati omnes viri feminæq́; iuuenes, & paruuli, petentes, vt congregarentur omnes, qui in ciuitate eſſent, vt ſponte traderent ſe Holoferni.*

Ille verò operiendum paullìſper, & diuinum auxilium expectandum reſpondens quintodecimo die deditionis tempus conſtituit.] Legendum arbitror, *Quinto die, aut quinto demum die.* Sic enim ille dixit. *Aequo animo eſtote fratres. & hos quinque dies expectemus à Domino miſericordiam.*

Quod vbi Iudith compertum, quæ viro vidua.] Hæc eſt mulier, quæ per nouum fortitudinis genus meruit huic hiſtoriæ nomen dare, vt illi alteri Heſther dedit. *Erat autem vidua relicta Manaſſe iam annis tribus, & menſibus ſex eleganti aſpectu nimis, cui vir ſuus reliquerat diuitias multas, at hæc erat in omnibus famoſiſſima, quoniam timebat Dominum valde. nec erat, qui loqueretur de illa verbum malum.* Ibidem.

Caput comit, vultu expolitur.] *Exuit ſe veſtimentis viduitatis ſuæ, & lauit corpus ſuum, & vnxit ſe myrto optimo, & diſcriminauit crinem capitis ſui, & impoſuit mitram ſuper caput ſuum, & induit ſe veſtimentis iucunditatis ſuæ.*

Comite ancilla.] *Abram* vocat ſcriptura.

Statimque ad Holofernem deducta.] *Speculatores deduxerunt illam ad tabernaculum Holofernis.*

Perditas res ſuorum memorat, ſe transfugio vitę conſuluiſſe.] Verba eius hæc fuerunt. *Fames inuaſit Hebræos, & ab ariditate aquæ iam inter mortuos computantur. denique hoc ordinant, vt interficiant pecora ſua, & bibant ſanguinem eorum. ergo quoniam hæc faciunt,*

ciunt, certum eſt, quòd in perditionem dabuntur. Quod ego ancilla tua cognoſcens fugi ab illis.

Deinde à duce poſcit liberum extra caſtra nocturno tempore egreſſum, orandi gratia.] Ibidem. *Et petijt, dum introiret, vt daretur ei copia nocte, & ante lucem egrediendi foras, & deprecandi Dominum, & præcepit cubicularijs ſuis, vt, ſicut placeret illi, exiret, & introiret ad orandum Deum ſuum per triduum.*

Holofernem cupido inceſſit dedititiæ corpore abuti.] Dixit enim ad Vagao eunuchum ſuum, *Vade, & ſuade Hebræam illam, vt ſponte conſentiat habitare mecum. Tunc introiuit Vagao ad Iudith.* & poſt. *Cor autem Holofernis concuſſum eſt. erat enim ardens in concupiſcentia eius.* Hic eſt autem Vagao, quem Sulpicius appellat Baguam.

Initioque conuiuij barbarus multo ſe vino.] Ibi. *Bibit Holofernes vinum multum nimis, quantum nunquam biberat in vita ſua.*

Somno captus eſt.] Porro *Holofernes iacebat in lecto nimia ebrietate ſopitus.*

Iudith tempore arrepto caput hoſtis deſecat, ſecumque aufert.] Quippe *acceſsit ad columnam, quæ erat ad caput lectuli eius, & pugionem eius, qui in ea ligatus pendebat, exoluit, cumq; euaginaſſet illum, apprehendit comam capitis eius, & percuſſit bis in ceruicem eius, & abſcidit caput eius.*

Et cum ſecundùm conſuetudinem caſtris egredi crederetur, incolumis ad ſuos regreſſa eſt.] Ibi. *Et exierunt duæ ſecundùm conſuetudinem ſuam quaſi ad orationem, & tranſierunt caſtra, & gyrantes vallem venerunt ad portas ciuitatis.*

Poſtero die Hebræi caput Holofernis de ſuperioribus oſtentantes eruptione facta caſtra hoſtium pergunt.] Item ibi. *Mox autem, vt ortus eſt dies, ſuſpenderunt ſuper muros caput Holofernis, acceperitq; vnuſquiſque vir arma ſua, & egreſsi ſunt cum grandi ſtrepitu, & vlulatu.*

Tum verò barbari ſignum pugnæ poſcentes.] *Quod videntes exploratores ad tabernaculum Holofernis cucurrerunt.*

Vbi truncum corpus repertum, fœda formidine in fugam verſi terga hoſtibus præbuerunt.] *Cumq; omnis exercitus decollatum Holofernem audiſſet, fugit mens, & conſilium ab eis, & ſolo tremore, & metu agitati fugæ præſidium ſumunt, ita vt nullus loqueretur cum proximo ſuo, ſed inclinato capite relictis omnibus euadere feſtinabant Hebræos, quos armatos ſuper ſe venire audierant, fugientes*

tes per vias camporum, & ſemitas callium.

Iudæi fugientes perſecuti, cæſisq́; multis millibus, caſtris, ac præda potiti.] Videntes itaque filij Iſrael fugientes ſequuti ſunt illos. *Filij Iſrael vno agmine perſequentes debilitabant omnes, quos inuenire potuiſſent. reliqui autem, qui erant in Bethulia, ingreſſi ſunt caſtra Aſſyriorum, & prædam, quam fugientes Aſſyrij reliquerant, abſtulerunt, & onuſtati ſunt valde.*

Iudith ſummis laudibus celebrata.] Quippe *benedixerunt eam omnes vna voce dicentes. Tu gloria Hieruſalem, tu lætitia Iſrael, tu honorificentia populi noſtri, quia feciſti viriliter.*

Centum, & quinque annos vixiſſe traditur.] Ibidem. *Manſit in domo viri ſui annos centum quinque.*

Hæc, Ocho rege, vt opinamur, geſta ſunt, anno imperij eius duodecimo. A tempore Hieroſolymæ reſtitutæ, vſque in id bellum, fuerunt anni duo & viginti. Ceterùm Ochus viginti & tres annos regnauit. Fuit autem vltra omnes cruentus, & pluſquàm barbaro animo. Hũc Bagua ſpado ægrotantem venenis ſuſtulit. Poſt eum Arxes, filius eius, triennio imperium tenuit. Darius annos quatuor.

Hæc Ocho regnante, vt opinamur, geſta ſnnt anno imperij eius duodecimo.] Rurſus redit ad ſupputationem annorum. hoc verò ex cap. primo Iudith ſumptũ. vbi ſcribitur, acta hæc eſſe anno duodecimo regis Nabucdonoſor.

A tempore Hieroſolymæ reſtitutæ vſque in id bellum fuerunt anni duo & viginti.] Hic eſt locus, qui probat, ſupra legendum eſſe, Artaxerſem regnaſſe annos XLII, non LXII.

Ceterum Ochus viginti tres annos regnauit.] Sic ceteri quoque.

Fuit vltra omnes cruentus.] Plutarchus in extremo vitæ Artaxerſis ait, ipſum ſuperaſſe omnes crudelitate.

Hunc Bagua ſpado ægrotantem veniens ſuſtulit.] Supra oſtenſum eſt.

ARSES, ET DARIVS III. REGES PERSARVM.

Poſt eum Arſes filius eius triennio imperium tenuit.] Idem etiam Arſanes dicitur. Sic ceteri.

Darius annis quattuor.] Eundem numerum aſcribunt quoque ceteri.

IVDAEI SVB REGIBVS MACEDONIAE. ALEXANDER MAGNVS REX MACEDONIAE, ET PERSARVM.

Aduerſum hunc Alexander Macedo acie conflixit. Eo victo, Perſis imperium ademptum: quod ab initio Cyri ſteterat annos ducentos & quinquaginta. Alexander victor ferè omnium gentium, adijſſe Hieroſolymæ templum dicitur, ac dona intuliſſe: edixitque per omne imperium, quod ſui iuris effecerat, vt Iudæis ibidem degentibus liberum eſſet in patriam reuerti. Exacto duodecimo imperij anno, ſeptimo poſtea quàm Darium deuicerat, apud Babyloniam defunctus eſt. Regnum amici eius, qui ſimul cum illo maxima illa bella geſſerant, partiti ſunt.

Aduerſus hunc Alexander Macedo.] Vt Perſis regibus Macedones ſucceſſere, ſic Iudæi pro Perſico Macedonicum Imperium ſubiere. Is fuit Alexander rex, Philippi filius cognomento Magnus, qui digerēte Diodoro, anno regni ſui quarto vicit Darium regem Perſarum ad Iſſum in Cilicia, quinto Tyrum, & Aegyptum ſubegit, ſexto Dariū in Arbellis debellauit, ſeptimo Perſicum regnum euertit, Dario ipſo à Beſſo præfecto ſuo interfecto. Cui Curtius, Arrianus, & Iuſtinus conſentiunt. Ceterum quæ deinceps de Iudæis dicentur, ea fermè nobis libri duo Machabæorum grecè ſcripti ſuppeditabunt. Ex ijs primus res narrat ab Antiocho Epiphane rege Syriæ vſque ad Antiochum Sidetem, quo regnante Ioannes

nes Hyrcanus principatum Iudæorum adminiſtrauit, ſecundus verò à Seleuco Epiphanis patre vſq; ad Demetrium regem, quo rerum potiente Iudas Machabæus Mathatiæ Aſſamonæi filius principatum ſibi parauit. Quare ſecundus, vt deberet, non excipit primum, cum aut eadem repetat, aut citra eius ſe fines contineat. nam Iudas longè Ioannem antecedit. Ex quo intelligi poteſt, ab eodem ambos non eſſe ſcriptos. quod etiam diſſona annorum digerendorum ab vtroque vſurpata ratio comprobat. Quod autem inquit Sulpicius, *regnum Perſarum ſtetiſſe annos* CCL, ſciendum eſt, ſi Artaxerſi ſecundo dederis annos LXII, fore ſummam annorum CCL, ſi XLII, fore annorum CCXXX. Quod vero addit, *Alexandrum victorem adiſſe Hieroſolymæ templum, & dona intuliſſe*, ſumpſit à Ioſepho, apud quem libro XI hæc pluribus verbis relata inueniuntur. *Anno quinto regni ſui, quo Tyrum expugnauit, Alexander Hieroſolyma progreſſus receptus eſt à Iudæis obuiam prodeuntibus cum ſacerdotibus in veſtibus ſolemnibus. & ille adorauit pontificem teſtans, Deum ſibi eo habitu in ſomnis apparuiſſe, & ſe, vt vltra pergeret, impuliſſe, nam Darium deuicturum. & ingreſſus vrbem in Templo ex præſcripto pontificis Deo ſacrificauit, & honorem Iaddo pontifici habuit. cum autem oſtenſus eſſet ei Danielis liber, in quo ſcriptum erat, regem quendam deleturum regem Perſarum, ſe illum arbitratus, præ lætitia populum dimiſit. ac poſtridie conuocata concione iuſſit, vt peterent, quod liberet. pontifice petente leges proprias, & vacationem tributi ſeptimi anni, indulſit. item vt Iudæi Babyloniæ, & Mediæ ſuis legibus viuerent.* Reſp. verò penes Pontifices manſit, vt ſupra ex Ioſepho oſtendimus. Tertiodecimo verò regni anno, & ſeptimo poſt profligatum in Arbelis Darium Alexander Babylone veneno inſidijs ſuorum dato extinctus eſt. Diodorus, Curtius, & alij.

Regnum amici eius, qui ſimul cum eo maxima illa bella geſſerant, partiti ſunt.] Iuſtinus porrò, & Diodorus ſcribunt, duces eius *regnum*, ideſt prouincias eius, & veteres & nouas inter ſe eſſe partitos, vt eas tanquam præfecturas adminiſtrarent. Inde Iuſtinus ſubijcit. *Hæc diuiſio cum velut fatale munus ſingulis contigiſſet, ita magna incrementorum materia plurimis fuit. Siquidem non magno poſt tempore, quaſi regna, non præfecturas diuiſiſſent, ſic reges ex præfectis facti magnas opes non ſibi tantum parauerunt, verùm & poſteris reliquerunt.*

ARRIDAEVS REX MACEDONIAE.

Inde aliquanto tempore ſine vſurpatione regali ſuſceptas partes procurauerunt, Arridæo quodam Philippo Alexandri fratre regnāte, cui perimbecillo verbo datum impetium videbatur: res autem penes eos erat, qui ſibi exercitum & prouincias diſtribuerant. Nec verò hic rerum ſtatus diu manſit, omneſque ſe reges appellari maluerunt.

Inde aliquanto tempore ſine vſurpatione regali ſuſceptas partes procurarunt, Arridæo quodam Philippo Alexandri fratre regnante, cui per imbecillo verbo datum Imperium videbatur.] Poſt mortem Alexādri Arridæus hic perimbecillus ſeptem per annos, teſte Euſebio, tenuit Macedoniæ imperium verbo, cum adminiſtratio eſſet penes Antipatrum. qui poſtea heredem reliquit Caſſandrum, qui regnum illud inuaſit, & tenuit. item penes alios, qui ſibi exercitum, & prouincias diſtribuerant, vt Ptolemæum, & Seleucum, qui Aegyptum, & Syriam ſibi aſciuerant.

IVDAEI SVB PTOLEMAEIS AEGYPTI REGIBVS, DEINDE SVB REGIBVS SYRIAE.

Primus in Syria poſt Alexandrum Seleucus rex fuit, ſubiecta eidē Perſide ac Babylone. Qua tempeſtate Iudæi annuum ſtipēdium trecenta argenti talenta regi dabant: nec tamen per ternos magiſtratus, ſed per ſacerdotes ſuos regebantur, pa-

Primus in Syria poſt Alexādrum Seleucus rex fuit.] Quia Sulpicius vidit librū Machabæorum, qui ſubſequentem nobis ſuppeditabit hiſtoriam, regum Syriæ meminiſſe, initio ducto ab Antiocho Magno, & Antiocho Epiphane, atque inde XXXV annos imperij eorum litteris conſecrare; (nam orſus in anno Græcorum

patrioque ritu viuebant. rum, idest Macedonum imperij CXLIII definit in anno CLXXVII) propterea ipſe omnes etiam ante Antiochum Magnum Syriæ reges ſibi recenſendos exiſtimauit, ac propterea à Seleuco Nicanore regni conditore exorſus reliquos inde, ſed paullo poſt, perſequitur.

Qua tempeſtate Iudæi annuum ſtipendium regi trecenta argenti talenta dabant.] Videtur ſignificare, Iudæam poſt Alexandrum tributum pendiſſe regi Syriæ Seleuco, cui Babylon, & Perſis paruerit. Quod ſi credidit, vehementer errauit. nam Iudæa primum paruit Ptolemæo Lagi filio Aegypti regi, qui illam armis occupauit, teſte Ioſepho, & Euſebio. inde Ptolemæo Philadelpho, qui biblia conuertenda per ſeptuaginta Iudæos interpretes procurauit. de quorum interpretatione mirabili, ac diuina Iuſtinus, Tertullianus, Epiphanius, & Auguſtinus de Ciuitate Dei libro XVIII, cap. XLII. Tum Ptolemæo Euergeti, ad extremum Ptolemæo Eupatori filio eius. quo tempore vnus poſt alterum regnarunt in Syria, Seleucus Nicanor, Antiochus Soter, Antiochus Theus, Seleucus Callinicus, Seleucus Callinici filius, & Antiochus frater eius, cognomento Magnus. Hic verò demum Ptolemæo Eupatori Syriam eripuit. Quod Ptolemæus Epiphanes ſucceſſor Eupatoris ferre non potuit. Itaque miſſo Scopa duce Antiocho illam extorſit. Sed Antiochus ſuperato Scopa rurſus recepit. Inde collocata Ptol. Epiphani in matrimoniū filia Cleopatra partem tributorum Iudææ nomine dotis illi attribuit, ac partem ſibi retinuit. Iudæa tamen in poteſtate regum Syriæ manſit. Ioſepho teſte.

Nec tum per ternos magiſtratus, ſed per ſacerdotes ſuos regebatur.] Significat Iudæam, ac Hieroſolymam tributariam tum fuiſſe, verum liberam; tributariam, quia regibus Aegypti primùm, deinde Syriæ ſtipendium penſitauit, liberam, quia leges, ac magiſtratus ſuos habuit, non externos. Pontifices autem vnà cum Ioſepho cenſet curam & ſacrorum, & reip. tum habuiſſe. Puto verò illud, *Ternos*, niendoſe eſſe, prò, externos. vt ſignificet non paruiſſe præfectis regum, ſed pontificibus ſuis. Hunc autem ſtatum reipublicæ, atque hoc ocium ciuitatis expreſsit liber II Machabæorum cap. III. his verbis. *Igitur cum ſancta ciuitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè cuſtodirentur, propter Oniæ pontificis diſpoſitionem, fiebat vt et ipſi reges, & principes locum*

ſummo honore dignum ducerent, & templum maximis muneribus illuſtrarent, ita vt Seleucus Aſiæ rex de redditibus ſuis præſtaret omnes ſumptus ad miniſterium ſacrificiorum pertinentes. Seleucus autem, de quo loquitur, eſt Antiochi Magni Syriæ regis filius, cognomento Philopater.

SELEVCVS PHILOPATER REX SYRIAE.

SEDITIO IVDAEORVM.

Donec plerique eorum lóga rurſum pace corrupti, miſcere omnia ſeditionibus, & turbare cœperunt, affectantes ſummum ſacerdotium libidine, auaritia, & dominandi cupidine. Namque primùm ſub rege Seleuco, Antiochi Magni filio, Oniam ſacerdotem, virum ſanctum atque integrum, Simon quidam falſis apud regem criminibus inſimulatum, exquirere nequiuerat. Interiecto deinde tempore, Iaſon frater Oniæ, Antiochum regem, qui Seleuco fratri ſucceſſerat, adijt, augmentum ſtipendij pollicés, ſi ſibi ſummum ſacerdotiú traderetur. Et quamquam inſolitum, neq; ante permiſſum cuiquam erat, perpe-

Donec plerique eorú longa pace rurſum corrupti.] Hinc prauæ Iudæorum ſeditiones initia ducunt. Longam autem pacem intelligit, quam agitarunt ſub Alexandro Magno, qui libertaté reſtituit, & deinceps ſub quatuor Ptolemæis per annos amplius centum. Cupiditas autem Pontificatus, ideſt ſummi tú Imperij, eos ad ſeditiones conflandas adduxit. Seditiones externa regum Imperia inuexerunt, quæ remp. ac religionem funditus euerterunt, vt apparebit.

Namque primum ſub rege Seleuco Antiochi Magni filio Oniam ſacerdotem virum ſanctum, atque integrum Simon quidam falſis criminibus inſimulatú exqrere nequiuerat.] Simon auctor turbarú fuit regnante Seleuco Philopatre Syriæ rege. Res multis verbis narratur cap. III, libro II Machabæorú, hoc modo. *Simon de tribu Benia*

tuó ſacerdotio perſungi: ſolicitus tamen regis animus, atque æger auaritia, facilè ſuperatus eſt. Ita depulſo Onia, Iaſoni ſacerdotium eſt mandatum. Is fœdè admodum ciues, patriamq; lacerauit. Dein cùm per Menelaum quendam, Simonis illius fratrem, promiſſam regi pecuniam miſiſſet, patefacta ſemel ambitioni via, iiſdem artibus quibus Iaſon prius, Menelaus quoque ſacerdotium obtinuerat. Nec multò poſt, cum is promiſſum argenti modum nō reddidiſſet, loco pellitur: Lyſimachus ſubſtituitur. Inde inter Iaſonem & Menelaū fœda fuere certamina, donec Iaſon profugus patria exceſsit.

min præpoſitus templi, ſtudēs noui aliquid in ciuitate moliri, vbi fortem nactus eſt aduerſarium Oniam pontificem, virum integrum, per Apolloniū ducem Syriæ nunciauit regi, eſſe Hieroſolymis multas pecunias, quæ ad rationem ſacrorum nō pertinerent. qua re motus Seleucus rex miſit Heliodorum ad eas auferendas, qui Deo reſiſtente, abſportare non potuit. nam miniſtris prodigijs cæleſtibus territis ipſe exanguis cecidit, nec niſi precibus Oniæ pontificis ſalutem recepit. Simon autem cæpit Oniā criminibus inceſſere, & inſidijs tanquam horum malorum auctorem appetere. cumq; multæ cædes factæ fuiſſent, Onias periculum contentionis intuitus ad regem ſe contulit, vt ope eius ciuitati conſuleret. Quod autem apud Sulpicium legitur, *exquirere nequiuerat*, videtur reponendum, *extinguere*. Nam Simon Oniæ inſidias ad mortē, ſed fruſtra, parauit, multæq; cædes cōſequutæ ſunt.

ANTIOCHVS EPIPHANES REX SYRIAE.

Interiecto deinde tempore Iaſon frater Oniæ Antiochum regem, qui Seleuco fratri ſucceſſerat, adijt.] Vt hæc pontificia Iudæorum contentio clarius eluceſcat, pontifices à tempore Alexandri vſque ad hæc tempora, auctore Ioſepho, enumerabo. Primus fuit Iaddus, inde Onias F. inde Simon Iuſtus nepos, tum Simonis frater

 Elea-

Eleazarus. deinde patruus eius Manaſſes, tum Onias Simonis Iuſti filius, inde Simon filius, inde Onias filius, -is, de quo modò dicebamus. quo cum primum Simon Beniamites, deinde Iaſon frater ipſius Oniæ contendit de poſſeſſione pontificatus ſub Antiocho Epiphane Syriæ rege, qui Seleuco fratri ſucceſſerat.

Augmentum ſtipendij pollicens, ſi ſibi ſummum ſacerdotium traderetur.] Quippe Simon egit apud Seleucum regem, pecunijs abditis indicatis, Iaſon verò apud ſucceſſorem Antiochum Epiphanem grandiore ſtipendio oſtentato. Hæc autem res ſic proditur libro II. Machabæorum, cap. IIII. *Poſt Seleuci vitæ exceſſum, cum ſuſcepiſſet regnum Antiochus Epiphanes, ambiebat Iaſon frater Oniæ pontificatum adito rege promittens ei argenti trecenta ſexaginta, & ex redditibus alijs talenta octoginta.*

Et quanquam inſolitum, neque ante permiſſum cuiquam erat perpetuo ſacerdotio fungi.] Significat Sulpicius, ſi ita legas, Iaſonem voluiſſe efficere, vt pontificatus, qui erat temporarius, fieret perpetuus contra inſtituta Iudæorum, at contrarium petijt, vt pontificatus ad tempus daretur. ſatis enim conſtat, pontificatum ab initio fuiſſe perpetuum, atque ad hæc vſque tempora ita ſeruatum. Quare ita legendum: *Et quanquam inſolitum, neque ante permiſſum cuiquam erat, non perpetuò ſacerdotio fungi, tamen rex auaritia præualente Oniam depulit, & Iaſoni pontificatum conceſsit.*

Solicitus tamen regis animus facile ſuperatus eſt. Ita depulſo Onia, Iaſoni ſacerdotium eſt mandatum.] Iniuria Iaſonis fuit multiplex, quòd pecunia ambiuit, non virtute, & à rege, non à populo poſtulauit. quòd fratrem depulit, nec mortem eius expectauit, & pontificatum perpetuum temporarium fecit. Apud Machabæos ita: *Quod cum rex annuiſſet, & obtinuiſſet principatum.* Ex quo apparet pontifices tum principatum in vrbe geſsiſſe.

Is fœde admodum ciues, patriamq́; lacerauit.] Ibidem: *Auſus eſt ſub ipſa arce gymnaſium conſtituere, & optimos quoſque epheborum in lupanarium ponere.*

Deinceps per Menelaum quendam Simonis illius fratrem promiſſam regi pecuniam miſiſſet, patefacta ſemel ambitioni via, ijſdem artibus, quibus Iaſon prius, Menelaus quoque ſacerdotium obtinuit.] Hic eſt alter Pontifex, qui pecunia honorem ab Antiocho Epiphane emit, morte prioris non expectata. ijſdem enim artibus intelligit incremento ſtipendij. nam apud Machabæos ſic pergitur. *Et poſt trienmj tempus miſit Iaſon Menelaum ſupradicti Simonis*

fratrem

fratrem portantem pecunias regi. At ille commendatus regi, cum magnificaſſet faciem poteſtatis eius, in ſemetipſum retorſit pontificatum ſuperponens Iaſoni talenta argenti trecenta. Ioſephus autem Menelaum Iaſonis fratrem appellat. ſi verò Machabæorum hiſtoriam ſequamur, Iaſon vltimus erit pontifex ex poſteris Eleazari.

Nec multò poſt cum is promiſſum argenti modum non reddidiſſet, loco pellitur, Lyſimachus ſubſtituitur.] Ibidem. *Menelaus autem principatum quidem obtinuit, de pecunijs verò regi promiſsis nihil agebat, cum exactionem faceret Soſtratus, qui arci erat præpoſitus. quam ob cauſſam vtrique ad regem ſunt euocati. Et Menelaus amotus eſt à ſacerdotio, ſuccedente Lyſimacho fratre ſuo.*

Inde inter Iaſonem, & Menelaum fœda fuere certamina, donec Iaſon profugus patria exceſſit.] Hanc rem multò vberius deinceps prodit caput v Machabæorum, his verbis. *Falſo rumore de morte regis Antiochi diſſipato, Iaſon aſſumptis non minus mille viris, repente aggreſſus eſt ciuitatem, & ciuibus ad murum conuolantibus, ad vltimum capta ciuitate Menelaus fugit in arcem, Iaſon verò non parcebat in cæde ciuibus ſuis. & principatum quidem non obtinuit, finem verò inſidiarum ſuarum confuſionem accepit, & profugus iterum abijt in Ammonitem, & de ciuitate in ciuitatem fugiens in Aegyptum extruſus eſt.*

SERVITVS IVDAEORVM SVB ANTIOCHO EPIPHANE REGE SYRIAE.

His initijs corruptis moribus, eo vſque proceſſum, vt plerique popularium ab Antiocho poſcerent, permitti ſibi more gentilium viuere. Quod cùm rex petentibus annuiſſet, certatim peſſimus quiſque delubra exſtruere, idolis ſupplicare, legem profanare occeperat.

His initijs corruptis moribus eo vſque proceſſum, vt plerique popularium ab Antiocho poſcerent, permitti ſibi viuere more gentilium.] Hactenus de ſeditione dixit. mox quæ mala illa intulerit, ſubijcit. Eſt autem memoria repetendũ, Hebræos tres clades propter peccata ſua perpeſſos eſſe, ſeruitutem in Aegypto, qua miſericordia Dei poſt CCCC annos liberati ſunt,

captiuitatem in Babylonia, ex qua poſt annos LXX in patriam reducti exempti ſunt. tertiam verò eſſe hanc, qua per Antiochum Epiphanem Syriæ regem religione, patria, ac ſimul libertate multati ſunt. atque hæc omnia Deus illis per prophetas euentura oſtendit. Nunc verò quomodo in tertiam calamitatem, de qua Daniel, vt ſupra dixi, vaticinatus fuerat, lapſi ſint, docetur in primo Machabæorum cap. I. immo primi libri hiſtoria hinc orditur. *In diebus illis exierunt ex Iſrael filij iniqui, & ſuaſerunt multis, dicentes. Eamus, & diſponamus teſtamētum in gentibus, quæ circa nos ſunt, quia ex quo receſſimus ab eis, inuenerunt nos multa mala. Et deſtinauerunt aliqui de populo, & abierunt ad regem, & dedit illis poteſtatem, vt facerent iuſtitiam gentium, & ædificauerūt gymnaſium in Hieroſolymis ſecundùm leges nationum, & fecerunt ſibi præputia, & receſſerunt à teſtamento ſancto, & iuncti ſunt gentibus.* Ioſephus autem auctorē expreſsit inquiens. *Menelaus cum filijs Tobiæ Antiochiam ad Antiochum Epiphanem regem adijt, ſpondens ſe patrias leges relicturum, & ritus Græcorum ſuſcepturum.*

Interea Antiochus rediens ab Alexandria (namque tū bellum regi Aegyptio intulerat, quod iuſſu ſenatus & populi Romani depoſuit, Paullo & Craſſo conſulib.) Hieroſolymam adijt. Cùm diſcordantem ſuperſtitionibus ſuſceptis populum reperiſſet, legē Dei deſtruens, & his fauens, qui impia ſequebantur, omnia templi ornamenta detraxit, ac multa cæde vaſtauit. Id geſtum ab exceſſu Alexandri anno centeſimo vno & quinquageſimo, Paullo, vt diximus, Craſſoque conſulibus, poſt quinquenniū ferè quàm Antiochus regnare cœperat. Sed vt temporum ordo conſertus ſit, ac liqueat euidentius, quis hic fuerit Antiochus, regum qui poſt Alexandrum in Syria fuerunt, & nomina & tempora enumerabimus.

Interim Antiochus ab Alexandria.] Ecce vt calamitas calami-

tatem

tatem infert. Seditio corrupit veterem diſciplinam; deprauatio diſciplinæ accerſiuit vaſtationem, & deprædationem ciuitatis, & Templi. Quippe L. Aemilio Paullo, C. Licinio Craſſo coſ. anno vrbis DLXXXV, Antiochus Epiphanes bellum inferens Ptolemæo Philometori Aegypti regi ſpecie reducendi Ptolemæi Physconis maioris natu fratris; deterritus eſt à Romanis, miſſo C. Popillio legato, qui mandatis ſenatus editis, cum ille in præſens reſpondere abnueret, illum virgula circunſcripſit, & antequam eo circulo excederet, reſpondere iuſſit. Antiochus ſe pariturum dixit, atque ex Aegypto exercitum abduxit. Liuius libro XLV, & Iuſtinus libro XXXIV. atque inde [*Hieroſolymam adÿt*] vt addit liber primus, & ſecundus Machabæorum inquiens. *Et conuertit Antiochus, poſtquam percuſſit Aegyptum in centeſimo quadrageſimo tertio anno, & aſcendit ad Iſrael, & aſcendit Hieroſolymam in multitudine graui.*

Cum diſcordantem ſuperſtitionibus ſuſceptis populum reperiſſet, legem Dei deſtruens, & ÿs fauens, qui impia ſequebantur, omnia Templi ornamenta detraxit, ac multa cæde vaſtauit.] Inuenit quippe Antiochus partes duas populi, vnam in vetere diſciplina, & religione manētem, alteram ſuperſtitionibus gentilium deprauatam, atque ita fauens ei, quam ipſe colebat, & Dei legem euertens templum expilauit. Etenim *intrauit in ſanctificationem cum ſuperbia, & accepit altare aureum, quod in facie templi erat, & comminuit omnia. & accepit argentum, & aurum, & vaſa concupiſcibilia, & accepit theſauros occultos, quos inuenit, & ſublatis omnibus abÿt in terram ſuam.* & libro II. cap. V. *Igitur Antiochus mille, & octingentis ablatis de templo talentis velociter Antiochiam regreſſus eſt.* Hæc verò ſic prædixit Daniel cap. VIII. *Cornu, quod exÿt ex vno quattuor cornuum hirci vſque ad principem fortitudinis magnificatum eſt, & ab eo tulit iuge ſacrificium, & deiecit locum ſanctificationis eius. robur autem datum eſt cōtra iuge ſacrificium propter peccata.* Quod autem inquit Sulpicius. *Ac multa cæde vaſtauit,* libro II. cap. V. Machabæorum eſt. *Profectus ex Aegypto efferatis animis, ciuitatem quidem armis cepit, iuſſit autem militibus interficere, nec parcere occurſantibus. fiebant ergo cædes iuuenū, ac ſeniorum, mulierum, ac natorum exterminia; virginumq; & paruulorum neces. erant autem toto triduo octoginta millia interfecti, quadraginta millia vincti, non minus autem venundati.* Ex quibus legendum putarem apud Sulpicium. *Ac multa cæde vrbem vaſtauit.*

ENVMERAT OMNES REGES SYRIAE VSQVE AD EPIPHANEM.

Defunĉto, vt ſupra retulimus, rege Alexandro, ab amicis eius regnum omne diuiſum, ac regio nomine aliquamdiu adminiſtratum eſt. Seleucus poſt nouem annos in Syria rex eſt appellatus, regnauitq; annos duos & triginta. Poſt eum Antiochus filius eius, annos vnum de viginti. Inde Antiochus, Antiochi filius, qui & Theus cognominatus eſt, annos quindecim. poſt hunc Seleucus filius, cognomine Callinicus, annos unum & viginti. Item Seleucus filius Callinici, annos tres. Hoc defunĉto, Antiochus frater Callinici Aſiam & Syriã tenuit, annos ſeptem & triginta. Hic eſt Antiochus, aduerſus quẽ Scipio Africani frater bellauit: quo bello victus, & imperij parte mulctatus eſt. Hic duos filios habuit,

Defunĉto, vt ſupra retulimus, rege Alexandro, ab amicis eius regnum diuiſum, ac regio nomine aliquandiu adminiſtratum eſt.] Ab initio reges Syriæ repetit. Mortuo Alexandro præfecti eius regni totius prouincias inter ſe diſtribuerunt, easq; nomine regis Arridæi admini ſtrarunt, vt ante dictum eſt. Inde ipſi ſe reges appellarunt.

Seleucus poſt nouem annos in Syria rex appellatus eſt.] Euſebius non nouem affert, ſed duodecim. Ab hoc Seleuco liber Machabæorum incipit annos regni Græcorum, teſte quoque Euſebio. Numerus annorum Seleuci idem eſt apud ceteros: nem pe XXXII. nominatus eſt Seleucus Nicanor.

Poſt eũ Antiochus filius annos vndeuiginti.] Item ceteri. appellatus eſt Antiochus Soter.

Inde Antiochus Antiochi filius, qui & Theus cognominatus eſt annos quindecim.] Item ceteri.

Poſt hunc Seleucus filius cognomine Callinicus annos XXI.] Item ceteri.

Item Seleucus filius Callinici

buit, Seleucum & Antiochum, quem obſidem Romanis dederat. Ita Antiocho Magno mortuo, Seleucus eius filius natu minor regnum adeptus eſt: ſub quo Oniam ſacerdotem à Simone inſimulatum diximus. Tum Antiochus à Romanis dimiſſus, datusque in locum eius obſes Demetrius Seleuci regis, qui eo tempore regnabat, filius. Seleuco mortuo, anno imperij duodecimo regnum frater Antiochus, qui Romæ obſes fuerat, occupauit.

nici annos tres.] Eodem modo ceteri: Huic Cerauno cognomen fuit. teſte Euſebio in Chronicis.

Hoc defuncto, Antiochus frater Callinici Aſiam, & Syriam tenuit annos XXXVII.] Et hoc quoque alij.

Hic eſt Antiochus, aduerſus quem Scipio Africani frater bellauit.] L. Scipio conſul P. Scipionem victorem Africæ fratrem legatum habens bellum geſſit contra Antiochum, cognomento Magnum, & parte regni vltra Taurum multauit, vnde Aſiatici cognomen inuenit. Liuius, & ceteri.

Hic duos filios habuit Seleucum, & Antiochum, quê obſidem Romanis dederat.] Antiochus Magnus, cum pacem cum Romanis fecit, ex duobus filijs vnum maiorem natu obſidem eis dedit, nomine Antiochum. alter verò minor nomine Seleucus poſt mortem eius regnum cepit.

Ita Antiocho Magno mortuo, Seleucus eius filius natu minor regnũ adeptus eſt.] Non teſtamento, aut iure, ſed occaſione abſentiæ fratris Antiochi, quem pater Romam obſidem miſerat. Hic eſt autem Seleucus Philopater, ſub quo primum reſp. Iudæorum ſeditionibus agitari cœpta eſt per Simonem, qui Oniam pontificem accuſauit. vt ſupra dictum eſt.

Tum Antiochus à Romanis dimiſſus, datusq; in locum eius obſes Demetrius Seleuci regis, qui eo tempore regnabat, filius.] Si obſes dabatur à rege ad fidem fœderis confirmandam, ergo à Seleuco rege obſes erat repetendus. Quare Romani dimiſſo Antiocho, qui poſt Epiphanes dictus eſt, Demetrium regis Seleuci filium obſidem receperunt.

Seleuco mortuo anno Imperij XII *regnum frater Antiochus, qui Ro*

mæ obſes fuerat, occupauit.] Hic eſt inquam Antiochus Epiphanes, de quo ſupra dici cœptum erat.

REDIT AD SERVITVTEM IVDAEORVM SVB ANTIOCHO EPIPHANE.

Is poſt quinquennium, quàm regnare.] Nunc redit eò, vnde diuertit, vt dicat de Antiocho Epiphane, qui Hieroſolymam, & templum diripuit. repetit autem verba ſuperiora. *Id geſtum poſt quinquennium fere, quàm Antiochus regnare cœperat.*

Etenim graue Romanis ſtipendium penſitans.] Stipendium intelligit impoſitum à Romanis, Antiocho Magno deuicto.

Poſt biennium deinde pari rurſum clade affectis Iudæis, ne forte frequentibus malis compulſi bellum ſumerent, præſidium arci impoſuit.] Addit, vt ciuitatẽ Dauid in arcem muniuerit, & præſidio firmarit. Libro 1. cap. 1. Machabæorum. *Et poſt duos annos miſit rex principem tributorum in ciuitates Iuda, & venit in Hieruſalem cum turba magna, & irruit ſuper ciuitatem repente, & percuſſit eam plaga magna, & perdidit populum multum ex Iſrael. & deſtruxit domos eius, & muros eius in*

Is poſt quinquennium, quàm regnare cœperat, vt ſupra docuimus, Hieroſolymam depopulatus eſt. Etenim graue Romanis ſtipendium penſitans, ipſe immenſis ſumptib. pæne neceſſariò cogebatur pecunias rapto quærere, neque vllam prædandi occaſionem omittere. Poſt biennium deinde, pari rurſum clade affectis Iudæis, ne forte frequentibus malis compulſi bellum ſumerent, præſidium arci impoſuit. Inde ſacram legẽ euertere aggreſſus, mittit edictum, vt omnes relictis maiorum ſuorum traditionibus gentilium ritu viuerent. Nec defuere, qui profano imperio volentes parerent. Tum verò fœdum ſpectaculum, per vniuerſam vrbẽ palàm in plateis

dijs

dijs litabatur: ſacra etiam & prophetarum volumina igni cremata.

in circuitu. & ædificauerunt ciuitatẽ Dauid muro magno, & firmo, & turribus firmis, & facta eſt illis in arcẽ, & poſuerũt illic gentem peccatricẽ viros iniquos, & conualuerunt in ea. Ceterùm tres fuere colles in vrbe, inquit Ioſephus lib. v. de bello. vnus in quo erat vrbs, quam Dauid conſtruxerat, & ciuitatem Dauid vocabant. alter, in quo erat arx, qui vndique decliuis erat, & ſubiectam vrbem inferiorem habebat. tertius humilior, in quo erat templum. Ergo Syri vrbem Dauidis occupatam in arcis formam redegerunt, ac præſidio tenuerunt.

Inde ſacram legem euertere aggreſſus mittit edictum, vt omnes relictis maiorum ſuorum traditionibus gentilium ritu viuerent.] Adijcit, vt diſciplinam veterem labefactarit Epiphanes. Ibidem. *Et ſcripſit rex Antiochus omni regno ſuo, vt eſſet omnis populus vnus, & relinqueret vnuſquiſque legem ſuam, & conſenſerunt omnes ſecundùm verbum regis Antiochi. & multi ex Iſrael conſenſerunt ſeruituti eius, & ſacrificauerunt idolis, & coinquinauerunt ſabbatum. & miſit rex libros per manus nuntiorum in Hieruſalem, vt ſequerentur leges gentium terræ, & prohiberent holocauſta, & ſacrificia, & celebrari ſabbatum.*

Tum vero fœdum ſpectaculum, per vniuerſam vrbem palam in plateis Dijs litabatur, ſacra etiam legis, & prophetarum volumina igni cremata.] Concludit miſerabilem ſpeciem Hyeroſolymæ, quæ ad gẽtilitatem redacta erat. ſic.n.in primo Machabæorũ vberius. *Quinto, & quadrageſimo, & centeſimo anno,* (ideſt regni Græcorũ) *ædificauit rex Antiochus abominandum idolum deſolationis ſuper altare Dei, & per vniuerſas ciuitates Iudæ in circuitu ædificauerunt aras, & ante ianuas domorum, & in plateis incendebant thura, & ſacrificabant; & libros legis Dei combuſſerunt igni ſcindentes eos. & quicunque obſeruabat legem Domini, ſecundùm edictum regis trucidabant eum. Idolum autem fuit Iouis Olympij.*

RESTITVTIO IVDAEORVM.
ASSAMONAEORVM PRINCIPATVS.
Mathatias Aſſamonæus Princeps Iudæorum.

Ea tempeſtate Mathatias,

Ea tempeſtate Mathatias,

thias, Iohannis filius ſacerdos erat. hic cum à regijs cogeretur edicto parere, egregia conſtantia profana contemnens, Hebræum publicè profanantem in ore omnium iugulauit. Tum demum reperto duce facta ſeceſsio eſt. Mathathias opido egreſſus, multis ad eum confluentibus ſpeciem iuſti exercitus effecerat: queis omnibus deſtinatum erat, aduerſus profanum imperium ſe armis tueri, & in bello potius occcumbere, quàm impias cærimonias exercere.

tias, Ioannis filius, ſacerdos erat.] Hactenus clades Iudæorum expoſita, qua gẽs deleta, vrbs vaſtata, templũ direptum, & religio immũtata per Antiochum fuerat. Hinc reſtituendæ libertatis, reparandæ vrbis, & reformandæ religionis ducitur initium. qui ſtatus poſt Iudæorum remp. tenuit, quouſque noua fratrum regum ſeditione res turbari ſunt cœptæ, & Iudæi in ditionẽ Romanorum redacti. Auctor tam præclari, ac memorandi operis fuit Mathatias Aſſamonæus vnà cum Iuda Machabæo, Ionatha, Simone, & Ioanne filijs, qui omnes deinceps poſt eum principatum Iudæorum aduerſus Syriæ reges impotentius ſe gerentes cepetunt. & eximiam in vindicanda, & conſeruanda libertate operam, ac fortitudinem præſtiterunt. lib. 1 Machab. c. 2. Quare ex hoc loco exordium capit celeberrimus Aſſamonæorum principatus. qui vſq; ad Herodem regem Hieroſolymis, primum nomine principis, deinde regis rerum potiti ſunt. ac cum regno etiam pontificiam dignitatem cõiunxerunt, quouſque Chriſtus acceſſit, qui Iudæorum rex ſimul, & pontifex in æternum erat conſtitutus.

Hic cum à regijs cogeretur edicto parere egregia conſtantia profana contemnens, Hebræum publice profanantem in ore omnium iugulauit.] Primum exponit ardens Mathatiæ ſtudium in religione tuenda, deinde in libertate vindicanda. Studij ſui erga religionem documentum illud inſigne dedit, quòd Hebræum profanantem, ideſt idolis ſacrificantem, ferre non potuit, atque in conſpectu omniũ interemit. Quam rem liber Machabæorum ſic expreſsit. *Dixere*

regij

regij ad Mathatiam. Accede prior, & fac iuſſum regis, ſicut fecerunt omnes gentes, & viri Iuda, & qui remanſerunt in Hieruſalem! Quibus ille reſpondit. Etſi omnes regi Antiocho obediunt, vt diſcedāt vnuſquiſque à ſeruitute legis patrum ſuorum, et conſentiant mandatis eius, ego, & filij mei, & fratres mei obediemus legi patrum noſtrorum. Acceſsit tum quidam Iudæus in omnium oculis ſacrificare idolis ſuper arā in ciuitate Modin ſecundùm iuſſum regis. & vidit Mathatias, & doluit, & contremuerunt renes eius, & accenſus eſt furor eius ſecundùm iudicium legis, & inſiliens trucidauit eum ſuper aram.

Tum demum reperto duce facta ſeceſsio eſt.] Deinceps narrat ſtudium recuperandę libertatis, qui ſe ducem prætulerit. Siquidem, vt ibi ſcriptum eſt, *Et fugit Mathatias, & filij eius in montes, & reliquerunt quæcunque habebant in ciuitate. tunc deſcenderunt multi quærentes iudicium, atque iuſtitiam in deſertum.* Itaque ſpeciem iuſti exercitus, vt inquit Sulpicius, Mathatias effecit. Cum ergo iuſtitiam, & iudicium ab eo poſcerent, apparet, vt ſcribit Ioſephus, eum principem conſtitutum.

Interea Antiochus per Græcas quoque vrbes, quæ in illius imperio erant, repertos Iudæos ſacrificare cogebat, inauditisque cruciatibus reluctantes afficiebat. Qua tempeſtate illuſtris illa paſsio ſeptem fratrum, matriſque fuit: qui omnes, cum legem Dei & inſtituta maiorum violare ſupplicijs cogerentur, mori maluerunt. Ad extremum pœnas mortesque eorum comitata mater eſt.

Interea Antiochus per Grecas quoque vrbes, quæ in illius imperio erant, repertos Iudæos ſacrificare cogebat.] Non contentus Antiochus profanaſſe Iudeam, etiam Grçciam ipſam inuaſit. *Etenim decretum exijt in proximas gentilium ciuitates, ſuggerentibus Ptolemæis, vt & pari modo & ipſi aduerſus Iudæos agerent, & ſacrificarent, eos autem, qui nollent tranſire ad inſtituta gentium, interficerent. erat ergo videre miſeria.* cap. VI.

Qua tempeſtate illuſtris illa paſsio ſeptem fratrum, matriſq; fuit.] Hi ſeptem fratres Machabæi dicuntur, qui, ne carnibus ſuillis Iudęorum lege vetitis, veſcerentur, ſartagines

gines accenſas, aliaq; tormenta ſęuiſsima, ac mortem denique acerbiſsimam pertulerunt, ac ſumma cōſtantia regi pręparatam damnationem denunciarunt. mater autem filios ad ſupplicia patienda hortata, eodem cum illis ſupplicio eſt affecta. cap. VII. libri II. Machabęorum. Horum paſsionem Eccleſia Kal. Auguſti celebrat, vt in veteribus Martyrologijs ſcriptum eſt. Quare in eum diem multę quoque ſanctorum ſcriptę extant homilię. Horum etiam martyria expreſsit S. Cyprianus in libro de exhortatione martyrum.

IVDAS MACHABAEVS PRINCEPS IVDAEORVM.

Interea Mathathias moritur: vicarium exercitui, quem parauerat, ducem, Iudam filium ſubſtituit. Huius ductu, aduerſus regios, frequentib. prœlijs proſperè pugnatū. Nam primùm Apollonium ducem hoſtiū, qui magnis copijs in conflictum deſcenderat, cùm omni exercitu deleuit.

Interea Mathatias moritur, vicariū exercitui, quem parauerat, ducem Iudam filium ſubſtituit.] Iam ad res geſtas Iudę, cognomento Machabęi, Mathatię filij tranſit, qui patris ducatum excipiens libertatem Iudęorū reſtituit. de quibus cap. II ſic agitur. *Et defunctus eſt anno centeſimo quadrageſimo ſexto, & ſepultus eſt Mathatias à filijs ſuis in ſepulchris patrum ſuorum in Modin, & planxerunt eum omnis Iſrael planctu magno.* Inde cap. III. *Et ſurrexit Iudas, qui vocabatur Machabæus filius eius pro eo, & adiuuabant eum omnes fratres eius, & vniuerſi, qui ſe coniunxerant patri eius.*

Huius ductu aduerſus regios frequentibus prælijs proſperè pugnatum.] Res à Iuda proſperè geſtę multę narrantur. quarum ſummam hanc proponit, partes ſigillatim ſubinde perſecuturus.

Nam primum Apollonium ducem hoſtium, qui magnis copijs in conflictum deſcenderat, cum omni exercitu deleuit.] Primùm cum Apollonio duce Iudas conflixit, eumque extinxit. Ibidem. *Et congregauit Apollonius gentes, & à Samaria virtutem multam, & magnam ad bellandum contra Iſrael. Et cognouit Iudas, & exijt obuiam*

illi, & percuſſit, & occidit illum, & ceciderunt vulnerati multi, & reliqui fugerunt, & accepit ſpolia eorum.

Quod cùm Seron quidã, qui tum Syriæ præerat, comperiſſet, multiplicatis legionibus Iudam aggreſſus, ferox, quia numero præſtabat, vbi in certamen deſcenſum, fuſus ac fugatus, octingentis fermè amiſsis, in Syriam regreſſus eſt.

Quod cũ Seron quidam, qui tum Syriæ præerat, comperiſſet multiplicatis legionibus Iudam aggreſſus.] Secũdã Iudæ expeditio fuit contra Seronem. de qua ita ibidẽ. *Et audiuit Seron princeps exercitus Syriæ, & præparauit ſe, & aſcenderunt cum eo caſtra impiorum fortes auxiliarij, vt facerent vindictam in filios Iſrael, & appropinquauerunt vſque ad Bechoron. & exiuit Iudas obuiam illi cum paucis. vt autem viderunt exercitum venientem ſibi obuiam, confirmatis animis inſiliuit in eos ſubitò, & contritus eſt Seron, et exercitus eius in conſpectu ipſius. & perſecutus eſt eum in deſcenſu Bechoron vſque in campum, & ceciderunt ex eis octingenti viri, reliqui autem fugerunt in terram Philiſtijm.*

Id vbi compertũ eſt Antiocho, ira & dolore ſuccenſus (quippe angebatur duces ſuos cum magnis exercitibus deuictos) auxilium per omne regnum contrahit, donatiuum militib. exhauſtis penitus theſauris largitur. Etenim tum precipuè grauiter pecuniæ inopia affectus erat. Nam deficientibus Iudæis ab eo, qui ei vltra trecenta argenti talenta annua

Id vbi cõpertum eſt Antiocho, ira, & dolore ſuccenſus auxilium per omne regnum contrahit.] Iam tertiam expeditionẽ Iudæ expoſiturus eſt, quam proſperè obiuit aduerſus Lyſiam Antiochi ducem. Ante verò apparatum militum, & pecuniarum exponit, quas Antiochus in auxilia colligenda impendit. Qua de re ſic in eodem loco. *Vt autem audiuit Antiochus ſermones iſtos, iratus eſt animo, & congregauit exercitum vniuerſi regni ſui caſtra fortia,*

fortia valde, & aperuit ærarium ſuum, & dedit ſtipendia exercitui, et mandauit illis, vt eſſent parati ad omnia.

Donatiuum militibus, exhauſtis penitus theſauris, largitur. Etenim tum præcipuè grauiter pecuniæ inopia affectus erat.] Antiochus, vt milites ad fortiter pugnãdum donis accenderet, theſauros ipſos, largiendi cauſſà, exhauſit. Quare in magnã pecuniæ inopiam incidit. Hoc ſic in Machabæis. *Et vidit, quòd defecit pecunia de theſauris ſuis.*

Nam deficientibus Iudæis ab eo, qui ei vltra trecenta argenti talenta annua penſitauerant, præterea Græcis vrbibus, multisq; regionibus perſecutionis malo turbatis, (ne gentilibus quidem pepercerat, quos deſerere inueteratas ſuperſtitiones, & ad vnum ritũ deducere tẽtauerat.) illis quidem, vbi nihil ſancti erat, facile relinquentibus, ſed tamen omnibus metu, ac clade affectis, vectigalia ceſſauerant.] Hæc ipſa ante adeo obſcura erant, vt non intelligerentur. nunc repoſita parentheſi, quæ ſenſum omnem verborum non expreſſà turbabat, planè eluceſcunt. Graui tum, inquit, rex pecuniæ inopia laborabat. nam vectigalia annua penſitauerant, præterea Græcis vrbibus multisque regionibus perſecutionis malo turbatis (ne gentilibus quidem pepercerat: quos deſerere inueteratas ſuperſtitiones, & ad vnum ritum deducere tẽtauerat:) illis quidem, vbi nihil ſancti erat, facilè relinquentibus: ſed tamẽ omnibus metu ac clade affectis, vectigalia ceſſauerant. Quibus rebus æſtuans (etenim ipſe olim omnibus regibus opulentior, ſuomet ſcelere inopiam perſenſerat) copias cum Lyſia partitur, eique Syriam, & bellũ aduerſus Iudæos committit, ipſe in Perſas ad cogenda vectigalia profectus. Igitur Lyſias duces belli delegit, Ptolemæũ, Gorgiam, Doronem, & Nicanorem: his XL millia peditum, ſeptem equitum data. Ac primo impetu magnum Iudęis terrorem intulerunt. Tum Iudas cunctis deſperantib. ſuos adhortatus, forti animo

mo deſcenderent in prœliũ: Deo fretis, nihil inuictum fore: ſæpe antea à paucioribus aduerſum plures bene pugnatum. Ieiunio indicto, celebratoque ſacrificio, in aciem deſcenſum, fuſæ hoſtium copiæ: Iudas caſtris potitus, multumque ibi auri & Tyriarum opum repertum. Namque ex Syria negotiatores nihil de victoria dubitantes, regium exercitũ ſecuti, ſpe captiuos mercandi, prædæ fuere.

galia ceſſauerant, Iudæis ab eo deficientibus, qui ei vltra trecenta argenti talenta annua penſitauerãt, & Græcis perſecutionis malo turbatis, Iudæis quidem facile eum relinquẽtibus, apud quem nihil ſancti erat, gentilibus verò omnibus metu, ac clade affectis. nam Antiochus rex ne gentilibus quidem pepercerat, cum cogeret eos, veteribus relictis ſuperſtitionibus, ad vnum ritum adducere. Expreſsit autem, aut potius adumbrauit illa, quæ etiam propter orationis anguſtias apud Machabæorum hiſtoriam ſunt obſcura. *Et tributa regionis modica propter diſſenſionem, & plagam, quam fecit in terra, vt tolleret, & timuit, ne non haberet vt ſemel, & bis in ſumptus, & donaria, quæ dederat ante larga manu.*

Quibus rebus æſtuans (etenim ipſe olim omnibus regibus opulentior, ſuomet ſcelere inopiam perſenſerat) copias cum Lyſia partitur. eiq; Syriam, & bellum aduerſus Iudæos committit. ipſe in Perſas ad cogenda vectigalia profectus.] Quod inquit. Antiochum omnibus regibus opulentiorem fuiſſe, expreſsit de Machabæorum libro, in quo eſt. *Et abundauerat ſuper reges, qui ante fuerant.* Reliqua verò de bello Lyſiæ mandato ex eis: *Et reliquit Lyſiam ſuper negotia regia à flumine Eupratbe vſque ad flumen Aegypti, & vt nutriret Antiochum filium ſuum, donec rediret. & cogitauit ire in Perſidem, & accipere tributa regionum, & congregare argentum multum.*

Igitur Lyſias duces belli delegit Ptolemæum, Doronem, Gorgiam, & Nicanorem.] Lyſias non ipſe ad bellum prodijt, ſed duces alios miſit, Ptolemæum Doryminis filium, Gorgiam, & Nicanorem. ſic enim legendum apparet ex Machabæis. *Elegit Lyſias Ptolemæum*

lemæum filium Dorymini, & Nicanorem, & Gorgiam. Sic etiam legit Ioſephus. XL autem millia peditum, & VII equitum data, etiam ſcriptura teſtatur.

Tum Iudas cunctis deſperantibus ſuos adhortatus.] Duo conquiſiuit ſubſidia Iudas, vnum militum, quos verbis ad virtutem nauandam accendit, alterum Dei, quem ieiunio, & precatione propitiauit. Ibidem. *Et vidit Iudas, & fratres eius, quia multiplicata ſunt mala, & dixerunt vnuſquiſque ad proximum ſuum. Exigamus deiectorem populi noſtri, & pugnemus pro populo noſtro, & ſanctis noſtris, & congregatus eſt conuentus, vt eſſent parati ad prælium.*

Ieiunio indicto, celebratoq; ſacrificio in aciem deſcenſum.] Deinceps. *Et ieiunauerunt illa die, & induerunt ſe ciliciis, & cinerem impoſuerunt capiti ſuo, & diſciderunt veſtimenta ſua, & expanderunt libros legis.*

Fuſæ hoſtium copiæ.] Ibidem. *Et exierunt de caſtris in prælium, & tuba cecinerunt iis, qui erant cum Iuda, & congreſſi ſunt, & contritæ ſunt gentes, & fugerunt in campum.*

Iudas caſtris potitus. multumq; ibi auri, & Tyriarum opum repertum.] Ibidem. *Et Iudas reuerſus eſt ad ſpolia caſtrorum, & acceperunt aurum multum, & argentum, & hyacinthum, & purpuram marinam, & opes magnas.* Purpuram marinam vertit Sulpicius Tyrias opes.

Namque ex Syria mercatores nihil de victoria dubitantes regium exercitum ſequuti ſpe captiuos mercandi prædæ fuere.] Hoc ante ſcriptum fuerat cap. III. *Et audierunt mercatores regionum nomen eorum, & acceperunt argentum, & aurum multum valde, & pueros, & venerunt in caſtra, vt acciperent filios Iſrael in ſeruos.* Syros autem mercatores dixit Sulpicius, quia ea gens maximè illi quæſtui dedita fuit.

Hæc vbi Lyſiæ ex nuntiis comperta, maiore cura copias parat: annoque poſt immani exercitu Iudæos aggreditur. victus denuò Antiochiam ſe recepit.

Hæc vbi Lyſiæ ex nunciis comperta, maiore cura copias parat, annoq; poſt immani exercitu Iudæos aggreditur. victus denuo Antiochiam ſe ſe recepit.] Quarta hæc eſt clades, quam Iudas Lyſiæ Antiochi duci attulit. de qua ſic in Machabæis. *Quibus auditis Lyſias conſternatus animo defecit*

fecit. & ſequenti anno congregauit virorum electorum ſexaginta millia, & equitum quinque millia, vt debellaret eos. & occurrit illis Iudas cum decem millibus viris, & commiſerunt prælium, & ceciderũt de exercitu Lyſiæ quinque millia virorum. Videns autem Lyſias fugam ſuorum, & Iudæorum audaciam, & quòd parati eſſent aut viuere, aut mori fortiter, abijt Antiochiam.

Iudas pulſis hoſtibus Hieroſolymam regreſſus, purgare templum, & reſtituere, animum intẽdit: quod euerſum ab Antiocho, profanatumque à gentibus, fœdam ſui ſpeciem præbebat. Sed Syris arcem tenentibus, quę continua templo, & loci natura ſuperior, atque inexpugnabilis erat, adiri ſubiecta non poterant, crebris eruptionibus prohibentibus. Aduerſum hos Iudas validiſſimam ſuorum aciem obiecit. Ita opus ſacræ ædis curatum, templumque muro circumdatum, conſtitutique qui perpetuum præſidium armati agitarent.

Iudas pulſis hoſtibus Hieroſolymã regreſſus purgare Templum, & reſtituere animum intendit.] Ex hoc loco incipit reformatio religionis, quam Antiochus deleuerat tribus annis & ſex menſibus, poſtquàm aboleta ab Antiocho fuerat, quod etiã prædictũ eſſe à Daniele volunt. cap. VIII, & XII. cũ dixit, fore, vt poſt dies mille trecentos mundaretur Sanctuarium. hoc verò opera Iudæ perfectum. *Dixit enim ille, & fratres eius. Ecce contriti ſunt inimici noſtri. aſcendamus nunc mundare ſancta, & renouare. & congregatus eſt omnis exercitus, & aſcenderunt in montem Sion, & viderunt ſanctificationem deſertam, & altare profanatum, & portas exuſtas.*

Sed Syris arcem tenẽtibus, quæ continua templo, & loci natura ſuperior, atque inexpugnabilis erat, adiri ſubiecta non poterant, crebris eruptionibus prohibentibus. aduerſus hoc Iudas validiſſimam ſuorum aciem obiecit.] In eodem loco ſic pergitur. *Tunc ordinauit Iudas viros, vt pugnarent aduerſus eos, qui erant in arce, donec emundaret Sancta. & elegit ſacerdotes ſine macula voluntat habentes in lege Dei, & mundauerunt*

ſancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum. Ioſephus autem lib. XII. Antiq. cap. VII. itemque cap. XIIII. inquit arcem ſupraſtetiſſe templo.

Ita opus ſacræ ædis curatum, Templumque muro circundatum. Conſtitutique qui perpetuum præſidium armati agitarêt.] Altare holocauſti refectum, templum munitum, præſidioque firmatum eſt. Ibidem. *Et cogitauit de altari holocauſtorum, quod profanatum erat, quid de eo faceret. & incidit illis conſilium bonum, vt deſtrueret illud, ne forte illis eſſet in opprobrium, quia contaminauerant illud gentes. & demoliti ſunt illud. & repoſuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoad vſque veniret propheta, & reſponderet de eis. & acceperunt lapides integros ſecundum legem, & ædificauere altare nouum ſecundum illud, quod prius fuit, & ædificauerunt ſancta, & quæ intra domũ erant intrinſecus, & ædẽ et atria ſanctificauerunt. & hæc acta ſunt anno cẽteſimo quadrageſimo octauo. Et ædificauerunt montem Sion, & per circuitum muros altos, & turres firmas, ne quando venirent gentes, & conculcarent eum, ſicut antea fecerant, & collocauit illic exercitum, vt ſeruarent eum.* Hinc in euangelio, & in Actis nominatur dux templi. ex turribus vna fuit primum Baris, deinde Antonia nominata. Ioſephus.

At Lyſias multiplicato exercitu in Iudæam regreſſus, rurſum vincitur, magna clade exercitus & auxiliorũ, quæ ei à ciuitatibus miſſa in bellum conſpirauerãt. Interea Antiochus, quem in Perſidem profectum ſuprà memorauimus, opidum Elimum, regionis illius opulentiſsimum, fanumque ibi ſitum multo auro refertum, diripere conatus, confluente

At Lyſias multiplicato exercitu in Iudæam regreſſus rurſum vincitur magna clade exercitus, & auxiliorũ, quæ ei à ciuitatibus miſſa in bellũ conſpirauerant.] Lyſias, poſtquam ſemel victus receſsit Antiochiam, elegit quidem milites, vt multiplicatis eis rurſus veniret in Iudæam. verùm venisse non dicitur neq; ab auctore libri Machabæorum, neque à Ioſepho. ſed multa prœlia ſecunda cum finitimis gẽtibus feciſſe, quæ deinceps quinto capite explicantur.

In-

te vndique ad defenſionem loci multitudine, fugatus: in ſuper nuntium accepit, res vel à Lyſia, vel à Lyſimacho improſperè geſtas. Ita ex mærore animi, corporis morbo incubuit. Sed cum internis doloribus angeretur, reminiſcens malorum, quibus populum Dei vexauerat, meritò ſibi illa accidiſſe confitebatur. Deinde poſt paucos dies moritur, cùm regnaſſet annos vndecim. Antiocho filio regnum reliquit, cui Eupator nomen fuit.

Interea Antiochus, quem in Perſidem profectum ſupra memorauimus, oppidum Elymum regionis illius opulentiſſimum, fanumq́; ibi ſitum multo auro refertum diripere conatus, &c. inſuper nuncium accepit, res vel à Lyſia, vel à Lyſimacho improſperègeſtas.] Nunc mortē Antiochi Epiphanis narraturus eſt, quam accepto de rebus infeliciter à Lyſia geſtis nuncio, obijt. Hæc verò ſic expreſſa ſunt apud Machabæos. cap. VI. *Rex Antiochus audiuit eſſe ciuitatem Elymaidem in Perſide nobiliſsimam, & copioſam in auro, et argento, templumq́; in ea locuples valde. & venit, & quærebat capere eam, & depopulari, & non potuit. quoniam innotuit ſermo ijs, qui erant in ciuitate, & inſurrexerunt in prælium, & fugit inde. & abijt cum magna triſtitia, & reuerſus eſt in Babyloniam. & venit, qui nunciaret ei in Perſide, quia fugata erant caſtra, quæ erant in terra Iuda, & quia abijt Lyſias, & fugatus eſt à facie Iudæorum.* Intelligit autem fugam, qua victus Lyſias Antiochiā abijt. Eſt porro apud Sulpicium legendum, *à Lyſia*, nam reliqua alicuius ſunt inepti gloſſatoris. nempe, *Vel à Lyſimacho*.

Ita ex mærore animi corporis morbo incubuit.] Ibidem. *Et factum eſt, vt audiuit rex ſermones iſtos, expauit, & commotus eſt valde, & decidit in lectum, & incidit in langorem præ triſtitia.*

Sed cū internis doloribus angeretur, reminiſcens malorū, quibus populū Dei vexauerat, meritò ſibi illa accidiſſe cōfitebatur.] Verba confeſſionis eius hæc fuerunt. *Nunc verò reminiſcor malorū, quæ feci in Hieruſalē, vnde et abſtuli omnia ſpolia aurea, et argētea, quæ erant in ea, et miſi auferre habitantes Iudææ ſine cauſſa. Cognoui ergo, qa propterea inuenerūt me mala iſta, et ecce pereo triſtitia magna in terra aliena.*

ANTIOCHVS EVPATOR REX SYRIAE.

Deinde poſt paucos dies moritur, cum regnaſſet annos XI *Antiocho filio regnum reliquit, cui Eupator nomen fuit.*] Ibidem. *Et mortuus eſt Antiochus rex anno centeſimo quadrageſimo nono. & cognouit id Lyſias. & conſtituit regnare Antiochum filium eius, quem nutriuit adoleſcentem, & vocauit nomen eius Eupatorem.*

Ea tempeſtate Iudas Syros in arce poſitos obſidebat, Qui cùm fame atque inopia afficerentur, miſsis ad regem nũtijs, præſidium implorãt. Ita Eupator cum centum millibus, & equitũ viginti millibus, ſuis ſubſidio venit: præeuntibus aciẽ cum ingenti terrore elephantis. Tum Iudas laxata obſidione, regi obuiam tendit, primoque prœlio Syros fundit. Rex petit pacẽ: quia infido ingenio malè vſus, perfidiam conſecuta vltio.

Ea tempeſtate Iudas Syros in arce poſitos obſidebat.] Recepta vrbe Hieroſolymitana, Iudas inde vrbem Dauidis, quam pro arce tenebãt Syri, recuperare aggreſſus eſt, atque ita occaſionem aperuit bello cum rege Eupatore gerẽdo, quod proſperè, vt cetera, geſsit. Ibidem. *Et cogitauit Iudas diſperdere eos, qui erant in arce, & conuocauit vniuerſum populum, vt obſideret eos, & conuenerunt ſimul, & obſederunt eos anno centeſimo quinquageſimo.*

Qui cum fame, atque inopia afficerentur, miſſis ad regẽ nuncijs præſidiũ implorarũt.] Obſeſsi Syri petunt auxiliũ ab rege Eupatore. Quippe exierunt quidam ex eis, qui obſidebantur, & abierunt ad regem, & dixerunt. *Quouſque non facis iudicium, & vindicas fratres noſtros?*

Ita Eupator cum centum millibus, & equitum viginti millibus ſubſidio venit, præeuntibus aciem cũ ingenti terrore elephantis.] Eupator rex periculo ſuorum, qui in arce obſidebantur, comperto, ſuccurrit. *Etenim iratus eſt, vt hoc audiuit, & conuocauit omnes amicos ſuos. & erat numerus eius centum millia peditum, & viginti millia*

equi-

equitum,et elephanti triginta duo. Ex hoc apparet,legendum apud Sulpicium, *Cum peditum centum millibus*.

Tum Iudas laxata obſidione regi obuiam tendit,primoq́; prælio Syros fundit.] Hoc eſt prœlium quintum proſperè à Iuda commiſſum cum regibus Syris, ex quo liquet, numine diuino rebus eius fauente,hæc omnia adminiſtrata fuiſſe.Sic autem hæc apud Machabæos narrantur. *Et receſſit Iudas ab arce,& mouit caſtra contra caſtra regis.* Refertur inde prœlium. in quo tum fuſi Syri non dicuntur,ſed tamen non ſine detrimento pugnatum, vſqueadeo, vt rex de pace cogitarit..

Rex petit pacem.] His tot,& tam continentibus victorijs illud Iudas eſt aſſequutus,vt rex pacem ab eo petierit, Lyſia ipſo auctore. Etenim is ad regem, & duces exercitus ſic dixit. *Deficimus quotidie, & eſca nobis modica eſt,& locus, quem obſidemus, eſt munitus.& incumbit nobis ordinare de regno. nunc itaque demus dexteras hominibus,& faciamus cum illis pacem,& cum omni gente eorũ, & conſtituamus illis,vt ambulent in legitimis ſuis,ſicut prius. propter legitima enim ipſorum,quæ deſpeximus, irati ſunt, & fecerunt omnia hæc. Et placuit ſermo in conſpectu regis. & miſit ad Iudæos pacem facere. & receperunt illam. & iurauit illis rex, & exierunt de munitione.* cap. VI.

Quia infido ingenio malè vſus,perfidiam conſequuta vltio.] Proemium eſt ad ea,quæ ſequuntur,ex ingenio Sulpicij promptum, non ex ſcriptura. Perfidiam verò regis ſic expreſsit ſcriptura. *Et intrauit rex montem Sion,& vidit munitionem loci,& rupit citius iuramentum,quod iurauit, & mandauit deſtruere murum in gyro, & reuerſus eſt Antiochiam.* inde diuinam vltionem conſequutam exponit.

DEMETRIVS SOTER REX SYRIAE.

Nam Demetrius Seleuci filius, quem Romanis obſidem datum ſupra memorauimus,vt audiuit Antiochũ deceſsiſſe, petiuit,vt ſe in regnum remitterent. Quod cum

Nam Demetrius Seleuci filius, qu[illegible] Romanis obſidem [illegible]ra memorauimu[illegible]uiuit, Antiochũ dec[illegible] petiuit,vt ſe in regnum [illegible]mitterent. Quod cum ei negatum fuiſſet, clã Roma profugit. in Syriam venit,

venit, regnumq́ue occupauit, Antiocho filio, qui annum vnum, & ſex menſes regnauerat, interfecto.] Deus autem vltus eſt Antiochi Eupatoris adhuc pueri perfidiam erga Iudæos. nã à Demetrio patruo ſuo Roma in regnum regreſſo necatus eſt. Sulpicius autem hæc obſcurius, nos aliquanto dilucidius exponemus, Antiochũ Eupatorem perfidiam in pace cum Iudæis compoſita exercentem breui vltio conſecuta eſt. Nam paullo poſt mortuus eſt, paruulo relicto filio Antiocho rege. Demetrius autem Seleuci filius, & Eupatoris patruus Romæ obſes, vt audiuit Antiochum Epiphanem fratrem ſuum deceſsiſſe, inuitis Romanis Roma profugit, atque in Syriam profectus Antiocho Eupatore Epiphanis filio interfecto regnum inuaſit. Hoc autem ſic liber Machabæorum prodidit. *Anno centeſimo quinquageſimo primo Demetrius Seleuci filius exijt ab vrbe Roma, & aſcendit cum paucis viris in ciuitatem maritimam. et regnauit illic cum paucis viris. vt autem ingreſſus eſt domum regni patrum ſuorum, comprehendit exercitus Antiochum, & Lyſiam, vt adduceret eos ad eum, & res ei innotuit, & ait. Nolite mihi oſtendere faciem eorum, & occidit eos exercitus, & ſedit Demetrius ſuper ſedem regni ſui.* Eadem Iuſtinus, & quidem planius. *Reuerſus in regnum Antio-*

cùm ei negatũ fuiſſet, clàm Roma profugit: in Syriam venit, regnumq́ue occupauit: Antiocho filio, qui annum vnum & menſes ſex regnauerat, interfecto. Hoc regnante, primùm Iudęi à populo Romano amicitiã fœdusq́; petiere: benigneq́; excepta legatio, decreto Senatus ſocij atque amici appellati. Interim Demetrius aduerſus Iudam per duces ſuos bellum gerebat. Ac primum per Bacchidem quendam & Alcimum Iudæum ductus exercitus: poſt Nicanor bello præpoſitus, in prœlio occubuit. Tum Bacchides & Alcimus reſumptis viribus, auctisque copijs, aduerſum Iudam confligunt. in ea pugna victores Syri, cruentè admodum victoria ſunt vſi.

Antiochus decedit, relicto paruulo admodum filio, cui cum tutores dati à populo eſſent, patruus eius Demetrius, qui obſes Romæ erat, cognita morte Antiochi fratris, ſenatum adijt, obſidemq́; ſe viuo fratre veniſſe. quo mortuo cuius obſes ſit, ignorare. dimitti ergo ſe ad regnum petendum æquum eſſe. quod ſicut iure gentium maiori fratri ceſſerit, ita nunc ſibi, qui pupillum ætate antecedat, deberi. Cum ſe non dimitti animaduerteret à ſenatu tacito iudicio, tutius apud pupillum, quàm apud eum, regnum futurum arbitrante, ſpecie venandi ab vrbe profectus, Oſtiæ tacitus cum fugæ comitibus nauem conſcendit. Delatus in Syriam ſecundo fauore omnium excipitur. regnumq́; ei occiſo pupillo traditur. Item Liuius libro XLVI in epitomis. *Moriens Antiochus Epiphanes filium Antiochum puerum admodum reliquit. Hunc Antiochum puerum cum Lyſia tutore eius Demetrius Seleuci filius, qui Romam obſes miſſus fuerat, clam, quia non dimittebatur à Romanis, interemit, & ipſe in regnum receptus.*

Hoc regnante primum Iudæi à populo Romano amicitiam, fœdusq́; petiere.] Sequuntur res Iudæ geſtæ cum Demetrio rege & primum fœdus cum Romanis ictum. Tum verò Iudas audiens magnitudinem Romanorum, & vt reges finitimos ſubegiſſent, legatos miſit Romam, qui amicitiam à Senatu poſtularent. Ita fœdus primum cum Romanis à Iudæis auctore Iuda ictum eſt, vt Romani Iudæos, Iudæi Romanos aduerſus hoſtes ſuos conſeruarent. & regi Demetrio, ne vexarent Iudæos, indictum. Hæc apud Machabæos cap. VIII. & Ioſephum libro XII.

Interim Demetrius aduerſus Iudam per duces ſuos bellũ gerebat.] Interim verò Demetrius bellum gerebat cum Iuda. Nam cum Alcimum Iudæum, qui ad ſe transfugerat, pontificem conſtituiſſet, in ſpem victoriæ ductus bellum Iudæis intulit, atque ei ſocium Bacchidem adiunxit.

Ac primum per Bacchidem quendam, et Alcimum Iudæum ductus exercitus.] Primum igitur rem tentauit per duces ſuos Bacchidem, & Alcimum Iudæum. Sic enim pergit ſcriptura. *Et elegit rex ex amicis ſuis Bacchidem, & miſit eum, & Alcimum Iudæum, qui transfugerat, & mandauit ei facere vltionem in filios Iſrael.* Fuit autem Alcimus ex tribu quidem Leui, ſed non ex poſteris Eleazari.

Poſt Nicanor bello præpoſitus in prælio occubuit.] Poſt autem *Antiochus vbi vidit, ſe per Bacchidem, & Alcimum opprimere Iudã non poſſe, miſit Nicanorem vnum ex principibus ſuis nobilioribus, qui* ini-

inimicitias exercebat contra Iſrael, & mandauit ei euertere populum. & commiſſo prælio contrita ſunt caſtra Nicanoris, & cecidit ipſe primus in prælio. Hæc cap. VII. inde ſequenti refertur fœdus percuſſum cum Romanis, de quo dictum eſt.

Tum Bacchides, & Alcimus reſumptis viribus, auctisq́, copijs aduerſus Iudam confligunt. in ea pugna victores Syri cruentè admodum victoria vſi ſunt.] Hoc eſt vltimum Iudæ prœlium ab eo commiſſum aduerſus Nicanorem ante muros Hieruſalem, in quo ille occubuit. Ea verò res ſic capite IX narratur. *Interea, vt audiuit Demetrius, cecidiſſe Nicanorem, & exercitum eius in prælio, appoſuit & Bacchidem, & Alcimum rurſum mittere in Iudæam. In menſe primo anni centeſimi quinquageſimi ſecundi applicuerunt exercitum ad Hieruſalem. Poſt commiſſo atrociſsimo prælio ceciderunt vulnerati multi ex his, & ex illis. Et Iudas cecidit, & ceteri fugerunt.*

IONATHAS PRINCEPS IVDAEORVM PONT.

Hebræi in locum Iudæ Ionathan, fratrem eius, deligũt. Interea Alcimus cùm fœdè Hieroſolymam vaſtaſſet, moritur. Bacchides ſocio deſtitutus, ad regem redit. Dein poſt biennium rurſus Bacchides bellum Iudæis intulit, victus pacem petit. Quæ propoſitis conditionibns data, ſi perfugas captiuosq́ue & omnia bello rapta redderet.

Hebræi in locum Iudæ Ionathan fratrem eius deligunt.] Mortuo Iudæ ſuffecere Iudæi fratrem eius Ionathã, *Nunc te hodie eligimus eſſe pro Iuda nobis in principẽ, & ducem ad bellandum bellum noſtrum. & ſuſcepit Ionathas tempore illo principatum, & ſurrexit loco Iudæ fratris ſui.* Hinc ego ſuſpicor legendum eſſe apud Sulpicium, in locum occiſi Iudę. neque enim ex alio loco cecidiſſe Iudam, apparet apud eum.

Interea Alcimus cum fœdè Hieroſolymam vaſtaſſet, moritur.] Alcimus autem Ionatha cum ſuis trans Iordanem compulſo, licèt mille viris amiſsis, Iudææ vrbes muniuit, & filios principum obſides in arce Hieruſalem cuſtodiendos collocauit, &

præce-

præcepit, *deſtrui muros domus ſanctæ interioris, & deſtrui opera prophetarum, & cœpit deſtruere. & percuſſus eſt. & impedita ſunt opera eius. & diſſolutus eſt paralyſi. & mortuus eſt. & Bacchides reuerſus eſt ad regem. & ſiluit terra Iuda annis duobus.* cap. IX. Ex his apparet, Syros adhuc arcem tenuiſſe, neque eam reddidiſſe.

Dein per biennium rurſus Bacchides bellum Iudæis intulit, victus pacem petijt.] Poſt biennium renouato bello pax conſequuta eſt. Hoc breuiſsimè à Sulpicio perſtrictum ſic in libro Machabæorum exponitur. *Et cogitauerunt omnes iniqui dicentes. Ecce Ionathas, & qui cum eo ſunt, in ſilentio habitant confidenter. nunc ergo adducamus Bacchidem, & comprehendet omnes eos vna nocte. Et venit Bacchides, & caſtra poſuit deſuper Betheſſen, & oppugnauit eam dies multos. & reliquit Ionathas Simonem fratrem ſuum. Simon verò, & qui cum ipſo erant, exierunt de ciuitate, & pugnauerunt contra Bacchidem, & contritus eſt ab eis. & afflixerunt eum valde. Et Ionathas miſit ad eum legatos componere pacem cum ipſo & reddere ei captiuitatem. & libenter accepit, & fecit ſecundum verba eius. & iurauit, ſe nihil facturum ei mali omnibus diebus vitæ eius. Et reddidit ei captiuitatem, quam prius erat prædatus de terra Iuda. Et conuerſus abijt in terram ſuam, & non appetiuit amplius venire in fines eius. & ceſſauit gladius ex Iſrael, & habitauit Ionathas in Machmas, & cœpit Ionathas ibi iudicare populum, & exterminauit impios ex Iſrael.*

ALEXANDER REX SYRIAE.

Dum hæc intra Iudæam geruntur, adoleſcens quidam Rhodi educatus, nomine Alexander, Antiochi ſe eſſe filium dictitans (quod falſum erat) adiutus opibus Ptolemæi regis Alexādrini, in Syriam cum exercitu venit: Demetrium bello ſuperatum occidit, cùm regnaſſet

Dum hęc intra Iudæam geruntur, adoleſcens quidā Rhodi educatus, nomine Alexander, Antiochi ſe eſſe filium dictitans.] Interim contra Demetrium regem nouus rex inſurrexit, nomine Alexander, qui ſe filium eſſe Antiochi Epiphanis aſſerebat. Res à Sulpicio in nimias redacta orationis anguſtias ſic in libro 1 Machabæorum exponitur. *Et anno*

anno centeſimo ſexageſimo aſcendit Alexander Antiochi filius, qui cognominatus eſt Epiphanes, & occupauit Ptolemaidem, et receperunt eum, & regnauit illic. Et audiuit Demetrius rex, & congregauit exercitum copioſum, & obuiam illi iuit. Et commiſerunt prælium duo reges, & fugit exercitus Demetrij, & inſecutus eſt eum Alexander, & inualuit prælium nimis, donec occidit Sol, & cecidit Demetrius in die illa. Eadem ſic Iuſtinus. *Alexander totius ferme orientis viribus ſuccinctus bellum Demetrio infert, victumq́; vita pariter, ac regno ſpoliat. Demetrius primo prælio hoſtem fugauit, & regibus prælium reſtituentibus multa millia cæcidit in acie, ad poſtremum tamen inuicto animo inter confertiſſimos hoſtes fortiſſime dimicans cecidit.*

ſet annos XII. Hic Alexander, priuſquàm aduerſus Demetrium confligeret, fœdus cum Ionatha fecerat, eumq́; veſte purpurea & inſignib. regijs donauerat. ob quod eum Ionatha auxilijs iuuerat; victoque Demetrio, primus omnium congratulatũ occurrerat. Neque poſtea Alexander datã fidem violauit. Ita quinquennio, quo rerũ potitus eſt, res Iudæorum tranquillę fuerunt.

Hic Alexander, priuſquam aduerſus Demetrium confligeret, fœdus cum Ionatha fecerat. eumq; veſte purpurea, & inſignib. regijs donauerat.] Bello inter Demetrium, & Alexandrum cõflato vterque Iudæorum amicitiam appetiuit, eoſque magnis prẹmijs, & immunitatib. ſibi iungere ſtuduit. Iudæi auctore Ionatha Alexandri ſocietatem Demetrij amicitiæ antetulerunt. Alexander autem hanc ad eos epiſtolam miſerat. *Rex Alexander fratri Ionathæ. S. Audiuimus de te, quòd vir potens ſis viribus, & aptus, vt ſis amicus noſter, & nunc conſtituimus te pontificem gentis tuæ, vt amicus voceris regis. (& miſit ei purpuram, & coronam auream.) & quæ noſtra ſunt, ſentias nobiſcum, & conſerues amicitias ad nos. Et induit ſe Ionathas ſtola ſancta ſeptimo menſe anno centeſimo ſexageſimo in die ſolemni Scenopegiæ. & congregauit exercitum, & fecit arma copioſa.* Ibidem. Quod autem Sulpicius regijs inſignibus eum donatum inquit, puto errorem eſſe. nam pontificia ea fuere. neque enim Ionathas rex factus eſt, ſed

Pontifex.

Pontifex. Adde, quòd, quam ſtolam ſanctam vocat verſio Latina, Græca ſcriptura habet, Pontificiam veſtem. Et Ioſephus hoc quarto anno poſt mortem Iudæ fratris pontificis factum adijcit. Ita pontificatus ad Aſſamonæam familiam eſt translatus.

Ita quinquennio, quo rerum potitus eſt, res Iudæorum tranquillæ fuerunt.] Hæc ex ingenio ſuo Sulpicius, non in ſcriptura expreſſa inuenit, ſed veri ſimilitudinem eſt ſequutus.

DEMETRIVS NICATOR REX SYRIAE.

Igitur Demetrij filius, qui poſt mortem patris Cretam confugerat, hortante Laſthene Cretenſium duce, regnum patrium bello repetens, impar viribus, Ptolemæum Philometorem regē Aegypti, Alexandri ſocerū, iam tum genero infeſtum, vt ſibi ſit auxilio, implorat. Ille verò non tam ſupplicis precibus, quàm ſpe Syrię occupandæ illectus, copias cū eo iungit: ac filiam Alexandro nuptam, dat Demetrio. Aduerſus hos Alexander acie confligit. eo prœlio vincitur Ptolemæus, cadit Alexander. Vincitur Ptolemæus, & paullo poſt interficitur, cū regnaſſet annos v. vel,

Igitur Demetrij filius, qui poſt mortem patris in Cretam confugerat, hortante Laſthene Cretenſium duce, regnum patrium bello repetens, impar viribus, Ptolemæum Philometorē regem Aegypti, Alexandri ſocerum, iam tum genero infeſtum, vt ſibi auxilio ſit, implorat.] Narrat inde, vt Demetrius Demetrij filius Alexandrum regem ope Ptolomæi regis Aegypti ſubuerterit, regnumq; ſibi aſciuerit. ac primum, cum comperiſſet, eum Alexandro genero ſuo nō eſſe amicum, vt ab illo auxilium poſtularit. Res narratur libro primo Machabæorum cap. x. *In anno centeſimo ſexageſimoquinto venit Demetrius filius Demetrij à Creta in terram patrum ſuorum. Et audiuit Alexander rex, et contriſtatus eſt valde. & reuerſus eſt Antiochiam. Ptolemæus*

mæus autem quærebat obtinere regnum Alexandri dolo, et addere illud regno ſuo. & cogitabat contra Alexandrum conſilia mala. Ex his apparet, apud Sulpicium deeſſe vocem, *Demetrius*, vt ſit Demetrius Demetrij filius. Laſthenes autem Cretenſis, teſte Ioſepho, Demetrio non ſolum conſilium dedit, ſed etiam auxilium tulit.

Ille nõ tam ſupplicis precibus, quàm ſpe Syriæ occupandæ illectus, copias cũ eo iungit, ac filiam Alexandro nuptã, dat Demetrio.] Hæc Ptolemaidę acta ſunt. Sic enim ſcriptũ eſt cap. x. *Et exiuit Ptolemæus de Aegypto ipſe, & Cleopatra filia eius, & venit Ptolemaidam*

vel, vt in pleriſque auctoribus regeri, nouem. Demetrius regnum adeptus, Ionathan benignè habuit, fœdus cum eo fecit, Iudæos legibus ſuis reddidit. Interea Tryphon, qui partium Alexandri fuerat, prefectus Syriæ regno eum bello prohibiturus, contra Ionathan in prœlium deſcendit, terribilis XL millium exercitu. Tryphon, vbi ſe imparem cernit, pacem ſimulat: receptumq; in amicitiam, inuitatumq; Ptolemaidam, interfecit.

anno centeſimo ſexageſimo ſecundo. & occurrit ei Alexander rex. & dedit ei Cleopatram filiam ſuam, & fecit nuptias eius Ptolemaidæ, ſicut regis, in magna gloria. Additur inde, vt Ionathas ab Alexandro aduocatus venerit, & ſummis honoribus ab eo affectus ſit. atque inde magna cum gloria Hieruſalem ſe receperit.

Aduerſus hos Alexander acie configit. eo prœlio vincitur Ptolemæus, cadit Alexander, vincitur Ptolemæus, & paullo poſt interficitur, cum regnaſſet annos quinque.] Satis conſtat hæc nomina peruerſa eſſe, nec locum ſuum tenere. Nam ita legendum eſt. *Eo prælio vincitur Alexander, cadit Ptolemæus. vincitur Alexander, & paullo poſt interficitur, cum regnaſſet annos quinque.* Declarat hoc locus Machabæorum. *Venit Alexander rex ad Ptolemæum, in bellum, & produxit Ptolemæus exercitum, & occurrit ei in manu valida, & fugauit eum. & fugit Alexander. rex autem Ptolemæus exaltatus eſt. Et abſtulit Zabdiel Arabs caput Alexandri, & miſit Ptolemæo. & rex Ptolemæus mortuus eſt in die tertia. & regnauit Demetrius anno centeſimo ſexageſimo ſeptimo.*

mo. Quod porro ſcriptum eſt, *Ptolemæus exaltatus eſt*, ad victoriam partam refertur. Nam de eo poſt ſic ſcribit Ioſephus. *Ptolemæum equus deiecit voce elephanti perculſus. deiectum hoſtes circumuenerunt, & caput eius ſauciarunt, & paullo poſt moritur.* Periiſſe autem vulnere capitis, Liuius tradit libro LII. *Alexandrum Demetrius Demetrij filius, qui à patre quondam ob incertos belli caſus ablegatus in Cnidum fuerat, contempta ſocordia, inertiaq; eius, adiuuante Ptolemæo Aegypti rege, cuius filiam Cleopatram acceperat in matrimonium, bello interemit. Ptolemæus in caput grauiter vulneratus inter curationem, dum oſſa medici terebrare contendunt, expirauit.* Alexandrum porro regnaſſe annos quinque Ioſephus prodidit, decem Euſebius. Atque hic etiam annorum numerus ſatis declarat, ita legendum eſſe apud Sulpicium, ſicut monui, alioquin hic quinque annorum numerus contra morem, & contra veritatem Ptolemæo tribueretur, non Alexandro.

Demetrius regnum indeptus Ionathan benignè habuit, Iudæos legibus ſuis reſtituit.] Adhuc Iudæi religionem, pontificatum, & vetera inſtituta cum vrbe recuperarant. ac tantum tributum, & vectigal Syris regibus adhuc arcem præſidio tenentibus perſoluebant. nunc verò Demetrij beneficio etiam vectigalium immunitatem adepti ſunt, prout cap. XI Machabæorum oſtenditur. in quo ita ſcriptum eſt. *Demetrius fecit Ionathæ, ſicut fecerant, qui ante eum fuerant. & exaltauit eum in conſpectu omnium amicorũ ſuorum. ac firmauit ei pontificatum, & quæcunque alia habuit prius pretioſa. & poſtulauit Ionathas à rege, vt immunem faceret Iudæam, & tres toparchias Samariam, Ioppen, & Galilæam, & confines eius. & promiſit ei talenta trecenta, & conſenſit rex.* Eadem repetit Ioſephus. Extat etiam epiſtola eius ad Laſthenem ſuper immunitate in hæc verba. *Iudæorum genti ſociæ, & iura erga nos cuſtodienti beneuolentiæ ergò decreui gratificari. ac tres nomos Apherina, Lydda, & Rhamatha, qui Iudææ attributi ſunt à Samaria, & quæ ad eos pertinent, & quæcunque ex frugibus terræ, & ſtirpibus, & alia ad nos pertinentia, & ſalinas, & coronas, quæ ad nos deferuntur, condono illis.* Quæ cum ita ſint, perſpicuum eſt, Sulpicium non bene vertiſſe, leges redditas Iudæis eſſe, quæ multò ante fuerant recuperatæ, atque libertatem pro immunitate cepiſſe. Liber eſt enim, qui paret legibus, & magiſtratibus ſuis, immunis, qui vectigalia, & tributa non penſitat.

Interea Tryphon, qui partium Alexandri fuerat, præfectus Syriæ regno, eum bello prohibiturus contra Ionathan in prœlium deſcendit, terribilis XL millium exercitu.] An fieri poteſt, vt aliquis adeo ſtupidi ingenij ſit, qui hæc cum ſcriptura confe-rens,vitium eorum non ſentiat? Nam ita diſtincta, vt in emendatis modo doctorum virorum opera libris reperiuntur, totam veritatem peruertunt. Lege igitur ita: *Interea Tryphon, qui partium Alexandri fuerat, præfectus Syriæ regno.* hic punctum pone. deinde adde. *Eum bello prohibiturus contra Ionatha in prælium deſcendit terribilis quadraginta milliũ exercitu.* Sic enim cap. XII. *Cum cogitaſſet Tryphon regnare Aſiæ, & aſſumere diadema, & extendere manum in Antiochum Alexandri F.(quem deducebat.) timens ne forte non permitteret eum Ionathas, ſed pugnaret aduerſus ſe, quærebat comprehendere eum, & occidere. Et exurgens abijt in Bethſan. Et exiuit Ionathas obuiam illi cum quadraginta millibus virorum electorum in prælium, & venit Bethſan.*

Tryphon, vbi ſe imparem cernit, pacem ſimulat, receptumq; in amicitiam, inuitatumq; Ptolemaidam interfecit.] Ionathas autem tantarum virium fuit, vt à Tryphone vinci aperto marte nequiuerit. Quare eum per ſpeciem amicitiæ ad ſe vocatum dolo occidit. Si quidem, vt eſt eodem in loco, *Vidit Tryphon, quia venit Ionathas cum exercitu multo, vt extenderet in eum manus, & timuit, & excepit eum honore. & commendauit eum omnibus amicis ſuis, & dedit ei munera, & præcepit exercitibus ſuis, vt obedirent ei, ſicut ſibi. & dixit Ionathæ. Elige tibi paucos, qui tecum ſint, & veni mecum Ptolemaidam, & tradam eam tibi, & reliqua præſidia. Et credidit ei, & fecit, ſicut dixit, & dimiſit exercitum. Vt autem intrauit Ptolemaidam Ionathas, clauſerunt ciuitatem Ptolemaidenſes, & comprehenderunt eum, & omnes, qui cum eo intrauerant, gladio interfecerunt.*

SIMON PRINCEPS IVDAEORVM, ET PONT.

Poſt Ionathan, ſumma rerum ad Simonem fratrem defertur. Is funus fratris magnificè curauit: ſeptēq; illas

Poſt Ionathan ſumma rerum ad Simonem fratrē defertur.] Nempe à Iudæis, qui ita dixerunt. *Tu es dux noſter loco Iudæ, & Iona-*

illas pyramidas nobiliſsimi operis exſtruxit, in quib. & fratrũ & patris oſſa cōdidit.

Tum Demetrius, refecto cum Iudæis fœdere, contemplatione cladis à Tryphone illatæ (nam poſt Ionathæ necem vrbes eorum atque agros bello vaſtauerat) annua eius vectigalia in perpetuum remittit. Etenim vſque ad id tēpus, regibus Syriæ, niſi cum armis reſiſterent, ſtipendiũ penſitauerant. Id geſtum Demetrij regis anno ſecundo. quod ideo ſignauimus, quia vſque in hunc annum per tempora Aſianorum regum cucurrimus, vt ratio temporum digeſta luceret. Nunc autem per tempora eorum, qui Iudæis vel pontifices vel reges fuerũt, vſque ad Chriſti natiuitatem rerũ ordinem digeremus. Igitur poſt Ionathan Simon frater eius, vt ſuprà dictum eſt, Hebræis præfuit iure pontificis. id enim ei tum à ſuis, tum

Ionathæ fratris tui. Pugna prælium noſtrum, & omnia, quæcumque dixeris nobis, faciemus. cap. XIII.

Is funus fratris magnificè curauit, ſeptemq; illas pyramides nobiliſsimi operis ſtruxit.] Deinceps ibidem. *Et miſit Simon, & accepit oſſa Ionathæ fratris ſui, & ſepeliuit ea in Modin ciuitate patrum eius, & planxerunt eum omnis Iſrael planctu magno, & luxerunt eum dies multos. & ædificauit Simon ſuper ſepulchrum patris ſui, & fratrum ſuorum ædificium altum viſu lapide polito retro, & ante, & ſtatuit ſeptem pyramides vnam contra vnam patri, & matri, et quattuor fratribus.* Hæc autem conſuetudo pyramidũ in ſepulchris ponendarum ex Aegypto manaſſe videtur. vt Diodorus notauit.

IVDAEORVM LIBERTAS.

Tum Demetrius refecto cum Iudæis fœdere, contemplatione cladis à Tryphone illatæ (nam poſt Ionathę necem vrbes eorum, atqne agros bello vaſtauerat) annua eis vectigalia in perpetuum remittit.] Hæc eſt vltima immunitas à regi-

à regibus Syris data Iudæis vectigalium,& tributorum omnium,quæ adhuc ſolue rant. qua accepta ſe prorſus in libertatem vindicatos, vt regum tempore fue rant, arbitrati ſunt. Petierunt autem eam ab Demetrio propter grauia belli de trimenta, quod illius cauſſa cum Tryphone geſſerant. De hac re ſic in Machabæis. *Elegit Simon viros, & miſit ad Demetrium regem, vt faceret remiſſionem regioni, quia actus omnes Tryphonis per direptionem fuerant geſti. cui ille inter alia reſcripſit. Remittimus ignorantias, & peccata vſque in hodiernum diem, & coronam, quam debebatis, et, ſi quid alind erat tributarium in Hieruſalem, iam non ſit tributarium, et ſit inter nos pax.* Seruitutis autem huius, qua Iudæi gentibus ſubiecti fuerunt, initium à temporibus regis Babylonij Nabucdonoſoris duci poteſt. nam deinde Perſis, tum Macedonibus ſiue Aegypti, ſiue Syriæ regibus tributum aſsiduè pependerunt, à quo nunc demum liberati libertatem integram inierunt.

tum à populo Romano honotis delatum. Hic cùm ſecundo Demetrij regis anno ciuibus præeſſe cœpiſſet, poſt octo annos inſidijs Ptolemæi circumuentus occubuit.

Id geſtum Demetrij regis anno ſecundo.] Res tam inſignis fuit proprij anni commemoratione notanda. quod etiam in ſcri ptura eſt obſeruatum, nempe anno centeſimo ſeptuageſimo re gni Græcorum.

Hucuſque per tempora Aſianorum regum cucurrimus, vt ratio temporum digeſta luceret, nunc autem per tempora eorum, qui Iudæis vel pontifices, vel reges fuerunt, vſque ad Chriſti natiuitatem rerum ordinem digeremus.] Hic honos habendus eſt libertati, vt quæ à Iudæis liberis geſta ſunt, ea per annos ſuorum magiſtratuum digerantur. itaque quando poſt reges Iudæorum ſublatos, anni regum Babyloniæ, Perſarum, Aſiæq; notati ſunt, nunc quando principatus verè cum libertate receptus eſt, ad antiquam conſuetudinem eſt redeundum. anniq; regum, & pontificum annotandi ſunt. nam per aliquot annos pontificatus, & principatus ad eundem hominem eſt delatus, cum antiquitus diuerſis hominibus, & diuerſa in tribu natis tribueretur.

Igitur poſt Ionathan Simon frater eius, vt ſupra dictum eſt,

Hebræis

Hebræis præfuit iure pontificis.] Si verba ſcripturæ diligentius attendiſſet, ſcripſiſſet, *iure pontificis, & principis*. Siquidem in actis ſcribebant. *Anno primo ſub Simone pontifice, & principe Iudæorum.*

Id enim ei tum à ſuis, tum etiam à populo Romano honoris delatum.] Verius dixiſſet, *tum à ſuis, tum à regibus honoris delatum.* nam hoc & Alexander, & Demetrius reges conceſſerunt. Romani verò quomodo hoc concedere poterant, qui adhuc in Syria nihil iuris habebant? Iudæos autem illi ſocios appellauerunt. ſic enim ſcriptum eſt in decreto Iudæorum cap. XIIII. *Et rex Demetrius ſtatuit illi pontificatum, & fecit amicum ſuum. audiuit enim quòd appellati ſunt Iudæi à Romanis amici.*

Hic cum ſecundo Demetrij regis anno ciuibus præeſſe cœpiſſet, poſt octo annos inſidijs Ptolemæi circumuentus occubuit.] Nemo eſt, qui hæc legens non opinaturus ſit, Simonem à Ptolemæo rege Aegypti eſſe extinctum, cum tamen falſum ſit. fuit enim hic Ptolemæus gener eius. ſic enim ſcriptura Machabæorum loquitur. *Ptolemæus filius Abobi, gener Simonis pontificis, volebat obtinere regionem & cogitabat dolum aduerſus Simonem, & filios eius, vt tolleret eos. Simon autem deſcendit in Iericho, & ipſe, & Mathatias filius eius, & Iudas anno centeſimo ſeptuageſimo ſeptimo, & ſuſcepit eos Ptolemæus, & fecit conuiuium magnum, & abſcondit illic viros, & cum inebriatus eſſet Simon, & filij eius, ſurrexit Ptolemæus cum ſuis, & ſumpſerunt arma ſua, & intrauerunt in conuiuium, & occiderunt eum, & duos filios eius.* Fortaſſe autem legendum eſt apud Sulpicium. *Inſidijs Ptolomæi generi circumuentus*. Ceterum res Simonis præclaræ in primis, atque à Sulpicio omiſſæ hæ fuerunt, vt ſcriptum eſt cap. XIII. libri primi Machabæorum. *Simon princeps declaratus conuocatis omnibus bellatoribus ſtuduit abſoluere omnes muros Hieruſalem, & muniuit eam in circuitu. Qui verò erant in arce, miſerunt legatos ad Tryphonem, vt ſibi ſuccurreret. nec tamẽ Tryphon id facere potuit. atque Antiocho adoleſcente rege occiſo ſibi diadema impoſuit: Simon autem vrbes Iudææ munitionibus omnis generis confirmauit. ac legatos ad Demetrium regem miſit, vt ſibi tributa omnia remitteret, propter detrimenta à Tryphone hoſte illius accepta. & ille omnia remiſit.* Itaque mox addit ſcriptura. *Anno centeſimo ſeptuageſimo ablatum eſt iugum gentium ab Iſrael. & cæpit populus Iſrael ſcribere in tabulis, & Actis publicis. anno primo ſub Simone pontifice, duce, & principe Iudæorum.*

Inde Simon cepit Gazam, & eiectis ciuibus, mundauit vrbem ſimulachris euerſis. Deinceps de deditione eorũ, qui in arce Hieruſalem erãt, ſubijcit. *Qui erãt in arce Hieruſalem prohibebãtur egredi, & ingredi regionem, & emere, & vendere, & eſurierunt valde, & multi ex eis fame perierunt, & clamauerunt ad Simonem, vt dextras acciperet. & dedit illis, & eiecit eos inde. & mundauit arcem à contaminationibus, & intrauerunt in eam tertia, et viceſima die menſis anno* CLXXI, *cum laude, & ramis palmarum, & cytharis, & cymbalis, & thiaris, & hymnis, & canticis, quia contritus eſt inimicus magnus ex Iſrael. Et conſtituit, vt omnibus annis agerentur dies cum lætitia. Et muniuit montem templi, qui erat ſecus arcem, & habitauit ibi ipſe, & qui cũ eo erant. Inde ſumma pax Iudæam vniuerſam excepit. Quibus rebus moti Lacedæmonij amicitiam cum eo renouarunt. & Simon legatos Romam miſit ad fœdus inſtaurandum.* Antiochus inde Sidetes, ſiue Euſebes, Demetrij filius ſic ad eum ſcripſit. *Statuo tibi omnes oblationes, quas remiſerunt tibi ante me omnes reges, & quæcunque alia dona remiſerunt tibi, & promitto tibi facere percuſſuram numiſmatis in regione tua. Hieruſalem autem ſanctam eſſe, & liberam, & omnia arma, quæ fabricata ſunt, et præſidia, quæ conſtruxiſti quæ tenes, maneant tibi. et omne debitum regis, et quæ futura ſunt regi, ex hoc et in totum tempus remittuntur tibi.* Inde Romani ad omnes reges. populosque ſcripſerunt, ne Simoni in aliqua re eſſe moleſti vellent.

IOANNES HYRCANVS PONT. ET PRINCEPS IVDAEORVM.

Huic Iohannes filius ſuccesſit. qui cùm aduerſum Hyrcanos, gentem validisſimam, egregiè pugnaſſet, Hyrcani cognomẽ accepit. Mortuus eſt, annos V I & X X rerum potitus.

Huic Ioannes filius ſuccesſit.] Excepit inde principatum Ioannes Simonis filius. in quo finitur hiſtoria libri primi Machabæorum. ſic enim ibi. *Bella Ioannis, et virtutes, quibus fortiter geſſit, & ædificium murorum, quos extruxit, & res geſtæ eius ecce ſcripta ſunt in libro dierum pontificatus eius, ex quo factus eſt pontifex poſt fratrem ſuũ.* Hic, teſte Euſebio in Chronico, Hyrcanus ab Hyrcanis victis eſt dictus.

dictus. Idem auctore Ioſepho Ptolemæum affinem, patris interfectorem armis eſt perſecutus. & bello Antiochi Sidetis, Demetrij filij, regis Syriæ exagitatus, atque Hieroſolymis obſeſſus eſt, ac tandem liberatus, illo in Perſide mortuo. Qua de re ſic Iudæi in epiſtola ad Aegyptios libro II Mach. cap. primo: *De magnis periculis à Deo liberati anno centeſimo octogeſimo octauo, magnificè gratias agimus ipſi, vt pote qui aduerſus talem regem dimicauimus. ipſe enim ebulliri fecit de Perſide eos, qui pugnauerunt contra nos, et ſanctam ciuitatem. Nam cum in Perſide eſſet dux ipſe Antiochus, & cum ipſo immenſus exercitus, cecidit in templo Naneæ. per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios.* Atque hoc eſt, quod ſcripſit Iuſtinus libro XXXVI: *Antiochus Iudæos, qui in Macedonico imperio ſub Demetrio patre armis ſe in libertatem vindicauerant, ſubegit.* Antiocho verò mortuo Ioannes Syriam inuaſit, atque vrbes quaſdam prius Iudæis ereptas recepit. Idumæos victos ad circunciſionem accipiendam adegit. Samariam vrbem obſidione captam ſolo æquauit. Templum Samaritanorum in Garizin diruit. Amicitiam cum Romanis renouauit. A Phariſæis domi vexatus, illorum legibus abrogatis, ad Sadducęos ſe contulit. atque inde diē ſuum obijt. ex Ioſepho. Phariſæi verò ſecta philoſophorum fuit, quæ ab hoc tempore magnas in vrbe opes habere, eamque turbare pro libidine cępit. præter hos duę aliæ fuerunt, vna Eſſæorum, altera Sadducęorum. de quibus Epiphanius, & Ioſephus.

Mortuus eſt annos VI, *&* XX *rerum potitus.*] Eundem numerum affert quoque Euſebius.

ARISTOBVLVS REX PRIMVS IVDAEORVM.

Poſt hunc Ariſtobulus pōtifex ſubſtitutus, primus omnium poſt captiuitatem regium nomen aſſumpſit, capitique diadema impoſuit. Exacto anno, diem functus eſt.

Poſt hunc Ariſtobulus pōtifex ſubſtitutus primus omnium poſt captiuitatem regium nomen aſſumpſit, capitique diadema impoſuit.] Libertati Iudæorū recuperatę deerat inſigne, nomenque regium, quod antiquitus habuerant. Quare Ariſtobulus Ioānis filius,

qui patrem eſt ſubſequutus, hoc decus adiecit. Vnde Ioſephus libro xx ſcripſit. *Defuncto Hyrcano patre maior filius Ariſtobulus principatum ad regiam dignitatem prouexit, primusq; diadema ſibi impoſuit poſt* CCCCLXXI *annos, & tres menſes, ex quo captiuitate Babylonica populus exemptus domos repetiuit.* Idem Ariſtobulus Ituręos bello domitos ad circunciſionem adegit, eosq; ad Idumoeos adiunxit. Antigonum fratrem ad ſe armatum venientem inſidiatorem ſuſpicatus per ſatellites interfecit. atque alios fratres in carcerem condidit. moritur anno primo regni ſui. Ioſephus. Et hic Sadduceus fuit.

ALEXANDER IANNEVS REX IVDAEORVM.

Alexander deinde, filius eius, rex pariter & pontifex fuit: regnauit annos VII & viginti. in cuius actibus nihil, præter crudelitatem, memoria dignum reperi.

Alexander deinde filius eius rex pariter, & pontifex fuit. regnauit annos VII, & XX.] Alexander inde Ariſtobulum excepit, non filius, vt inquit Sulpicius, ſed frater. idque Alexandræ Ariſtobuli vxoris aſtutia. Sic enim ſcribit Ioſephus. *Mortuo Ariſtobulo Salome vxor eius, quæ apud Græcos Alexandra nominatur, ſoluens fratres eius, quos Ariſtobulus in vincula coniecerat, Ianneum, qui Alexander dicebatur, ætate minorem regem declarauit, atque eidem nupſit, ita vt duorum fratrum vxor fuerit. Ceterùm Alexander Cæleſyriam, & Phœnicem tentauit, atque ex ijs vrbes aliquot abſtulit. Cum in feſto Vmbraculorum de more pontifex aris aſtans ſacrificaret, à populo, quem Phariſæi concitauerunt, dictis, & operibus contumelioſis eſt appetitus. Quare immiſſis in populũ militibus ad ſex millia interfecit, atque inde Cilices, & Piſidas corporis cuſtodes ſibi aſciuit. Moabitas, & Galaaditas victos vectigales fecit. Phariſæi bellum contra eum excitarunt, ac Demetrium Eucærum regem Syriæ auxilio aduocarunt. quare Moabitide, & Galaatide cedere compulſus eſt. Demetrio inde ob Iudæorum transfugia domum reuerſo Bethomæ ſeditioſorum principes circũſedit, atque vrbe expugnata in deditionem accepit.*

In cuius actibus nihil præter crudelitatem memoria dignum reperi.]

vi.] Significat cædem Iudæorum illam, quæ eſt conſecuta. nam Hieroſolymam reuerſus, cœnans cum concubinis ſuis cruci affigi iuſsit Phariſæos octingentos ex ſeditioſis illis, quos Bethomæ comprehenderat, & liberos, vxoresque eorum illis inſpectantibus trucidauit. Quare à Iudæis crucifixor eſt appellatus. Demum in obſidione Geraſenorum eſt mortuus, cum regnaſſet annos XXVII. *Ioſephus.*

SALOME ALEXANDRA REGINA IVDAEORVM.

Hic, cùm Ariſtobulũ & Hyrcanum paruos filios reliquiſſet, Solina ſiue Alexandra vxor eius regnum per nouem annos tenuit.

Hic cum Ariſtobulum, & Hyrcanum paruos filios reliquiſſet, Solima, ſiue Alexandra vxor eius regnum per nouem annos tenuit.] Alexandra mariti teſtamento regnum tenuit, pontificatu Hyrcano maiori natu filio attributo. Phariſæis eximiè ſtuduit, quos ſuperiores reges inſectati fuerant. nam leges à Ioanne Hyrcano rege abrogatas retulit, atque eos in amicos Alexandri, qui crudelitatis eius auctores fuiſſe dicerentur, ſæuire, & populum eis obedire permiſit. ita vt illi imperium exercerent, ipſa tantùm nomen regium ferret. ab illo tempore Phariſæi priſtinas opes recuperarunt. Ceterùm Tigranem regem Armeniæ in Syriam, quam etiam occupauit, inuectum pecunia oblata ab Iudæa adeunda auertit. & paullo poſt anno regni nono moritur. Ioſephus. Euſebius autem, quem ſequutus eſt Sulpicius, ipſam Salinam appellat, Ioſephus Salomen. Hæc geſta ſunt tum cum Lucullus proconſul Romanus cum Mithridate Ponti, & Tigrane Armeniæ regibus in Aſia rem gerebat.

HYRCANVS REX IVDAEORVM.

Poſt huius obitum fœda inter fratres de regno certami-

Poſt huius obitum fœda inter fratres de regno certamina. ac primum Hyrcanus regnum obtinebat.] Ale-

Alexandra moriēs regnum teſtamento Hyrcano pontifici maiori filio reliquit. Hyrcanus verò regnum tantùm tres menſes tenuit, inde ab Ariſtobulo fratre minore praua imperandi cupidine pulſus. ex his Ariſtobulus Sadducæus fuit, Hyrcanus verò Phariſæus.

tamina. Ac primùm Hyrcanus imperium obtinebat:

ARISTOBVLVS II REX IVDAEORVM.

Mox ab Ariſtobulo fratre pulſus.] Ex hoc tempore ſeditiones in regno Iudæorum, quod cœperat florere, recruduerunt. quo factum eſt, vt ab Aſſamoneis, Iudæis mox ad alienigenas ſit tranſlatum. Id ſæua dominandi libido, qua Ariſtobulus flagrabat, inuexit. Initium tantorum malorū factum eſt Q. Metello Cretico, & Q. Hortenſio conſulibus, anno vrbis conditæ DCLXXXV. Ariſtobulus autem Hyrcano fratri bellum intulit, & poſt aduerſam ad Hiericuntem pugnam in fano cum amicis obſeſſum & pontificatu, & regno ſibi cedere compulit. atque inde etiam Aretæ Arabum regi per Antipatrum Aſcalonitam Hyrcanum in regnum reducenti acriter obſtitit. Regnauit annos ſex. Ioſephus.

Mox ab Ariſtobulo fratre pulſus, confugit ad Pompeium: qui tum Mithridatico bello confecto, pacataq; Armenia & Ponto, victor omnium gētium, quas adierat, vltrorſum pergere, & vicina quæque Romano imperio adiungere cupiens, cauſſas belli & materiā vincendi quærebat. Igitur Hyrcanum libens excepit, ductuque eius Iudæos aggreditur: vrbe capta, atque arce, templo pepercit: Ariſtobulum victum Romam mittit, Hyrcano ius pontificatus reſtituit: impoſitoq; Iudæis ſtipendio, procuratorem eis Antipatrum quendā Aſcalonitem præpoſuit.

Hyrcanus quatuor & triginta annos rerum potitus, dum aduerſum Parthos bella gerit, capitur.

IVDAEA PROVINCIA P. R. FACTA.

Hyrcanus cõfugit ad Pompeium.] Hæc mira breuitate à Sulpicio ſignificata pluribus enarranda ſunt. Iampridem populus Rom. bellum cum Mithridate rege Ponti gerebat, & cauſſa eius cum affine Mithridatis Tigrane rege Armeniæ, qui paullo ante Syriam in poteſtatẽ, Iudæa excepta, ſubiunxerat. Res primum geſta fuerat duce Sylla, inde Murena, tum Lucullo. ad poſtremum verò negotium commiſſum fuerat Cn. Pompeio Magno. is demũ anno DCXCI M. Cicerone & C. Antonio coſſ. rem confecit, Ponto, & Bithynia in poteſtatem adductis, & Mithridate vita exuto. Quibus rebus perfectis in Syriam venit, eamque, quòd tum fuerat Tigranis, armis inuaſit. inde conuentus ab Hyrcano, & ſibi contra fratrem adeſſe iuſſus, Ariſtobulum ad mitiora conſilia redacturus in Iudæam acceſsit. cum autem illum parere, & regnum Hyrcano reddere detrectantem inueniſſet, ad arma ſe contulit. atque ita occaſionem vrbis oppugnandæ nactus Hieruſalem in ditionẽ adduxit, ſed templum non attigit, atque Ariſtobulum captiuum fecit. Hoc facto reliqua Iudæa in ditionem Romanorum conceſsit. Cum ergo Pompeius hoc bello Pontum, Bithyniam, Syriam, & Iudæam iuri populi Romani adiunxiſſet, eas omnes prouincias fecit, atque vt quotannis eò prætor Roma mitteretur ex ſententia decem legatorum à ſenatu miſſorum inſtituit. Pontus, & Bithynia vna prouincia facta, Syria verò altera, eaque prætori mandata. Iudęa neque omnino à Syria ſeparata eſt, neque prorſus ei eſt attributa. Nam Pompeius Hyrcanum quondam regem genti ſuæ præeſſe recepta dignitate pontificia voluit. Antipatrum vero Aſcalonitam virum ſtrenuum, qui partes Hyrcani palam tuebatur, Iudææ procuratorem reliquit, ita tamen, vt prætori, aut proconſuli Syriæ obediret. Tributum item Iudææ impoſuit. Hoc modo Iudæi libertate paullo ante armis, ac memorabili virtute recuperata, demum à Romanis multati ſunt. quæ mala nefaria fratrum diſcordia intulit. Antipater autem fuit patria Aſcalone, ſed origine Idumæus. Idumæi vero nuper, vt dixi, relicta gentilitate ſacra Iudęorum aſciuerant. Sed tamen cum eſſent alienigenæ, parum probati Iudæis erant. fuit autem pater

hic Magni Herodis, vir prudentiç ſingularis. Quod autem ſcriptum eſt apud Sulpicium. *Ariſtobulum victum Romam mittit*, legendum eſt *vinctum*, Ioſepho, & ceteris omnibus auctoribus.

C. CAESARIS PRINCIPATVS.

Anno inde DCCVI C. Iulius Cæſar ciuili bello victor, quod cum optimatibus Pompeio duce gerebat, reip. Romanæ principatũ, Dictatura in perpetuum aſſumpta, ſibi aſciuit. ac ſequenti Pompeium, qui in Aegyptum exercitu amiſſo profugerat, venit, ac victoria parta Ptolemæo minori, & Cleopatræ ſorori regnum Aegypti conceſsit, atque Antipatrum Aſcalonitam Iudęę procuratorem, & Hyrcanum pontificem confirmauit. Ioſephus.

TRIVMVIRI R. P. C.

Anno inde DCCXI C. Cæſar ab optimatibus libertatis recuperandæ ſtudio inflammatis inita coniuratione occiſus eſt. eo, & ſequenti anno reſp. priſtinum ſtatum retinuit. tum verò V. Kal. Decembris Triumuiri reip. conſtituendç creati ſunt M. Lepidus. M. Antonius, & C. Cęſar Octauianus, Cęſaris adoptione filius. qui remp. per annos XII armis oppreſſam in poteſtate habuerunt. Ab hoc anno multi imperium Octauiani, qui poſtea Auguſtus eſt appellatus, incipiunt.

ANTIGONVS REX IVDAEORVM.

Interim Iudęa Romanis erepta rurſus ad regni formulã eſt redacta. Auctor huius mutationis fuit Antigonus Ariſtobuli nuper regis filius, qui à Pompeio abductus cum patre fuerat. Is è cuſtodia patre iam defuncto, elapſus ad Parthos Syrię prouincię Romanorum imminentes confugit. atque eos in Iudęam adduxit. atque eorum auxilio vrbem Hieroſolymorum obſedit. eáque in poteſtatem adducta Hyrcanum auribus mutilauit, ne quando recipiendo pontificatui per legem idoneus in poſterum eſſet. Hyrcano à Parthis abducto, ipſe regnum inuaſit anno DCCXIV Cn. Domitio Caluino II, & C. Aſinio Pollione conſulibus. idque inde per tres annos tenuit. Quod autem legitur apud Sulpicium, *Hyrcanus IIII & XXX annos rerum potitus, dum aduer-*

aduerſum Parthos bella gerit, capitur, legendum IIII, & XX. tot enim ſunt à conſulatu Ciceronis ad conſulatum Pollionis.

HERODES REX IVDAEORVM.

Tum Herodes alienigena, Antipatri Aſcalonitæ filius, regnum Iudææ à Senatu & populo Romano petijt, accepitq́; Hunc primum Iudæi externum regem cœperunt habere. Etenim iam aduentante Chriſto, neceſſe erat, ſecundùm vaticinia prophetarum, ſuis eos ducib. priuari, ne quid vltra Chriſtum expectarẽt.

Tum Herodes alienigena Antipatri Aſcalonitæ filius regnum à ſenatu, & populo Rom. petijt. Etenim iam aduentante Chriſto, neceſſe erat, ſecundùm vaticinia prophetarum ſuis ducibus eos priuari, ne quid vltra Chriſtum expectarent.] Vbi verò Antigonum regnum Iudææ recuperaſſe, Romæ eſt nunciatum, ſenatus, Triumuiris ipſis agentibus, Antigonum ipſum hoſtem iudicauit, & Herodem Antipatri Aſcalonitæ filium, qui Iudæam procuratorio nomine rexerat, magnas tum in Iudæa poſt patrem opes habentem, quemque nuper M. Antonius triumuir tetrarchæ titulo decorauerat, regem aduerſus Antigonum appellauit, eo conſilio, vt, cum Hyrcani gener eſſet, ope illius Iudæa facilius ad auctoritatẽ Romanorum redigeretur. Herodes autem poſt triennium, nempe anno DCCXVII, C. Soſio Syriæ proconſule adiuuante exercitum ad vrbem Hieroſolymorum adduxit, eaq́; expugnata, Antigonum in poteſtatem adductum vita ſpoliauit. ſeq́; inde pro rege geſsit. Hinc autem verè regni eius anni incipiunt. licèt multi ab appellatione Romanorum exordiantur. Si quis autem quærat, cur Iudæi regem alienigenam contra omnia ſua inſtituta pertulerint, reſpondet Sulpicius, id neceſsitate quadam factum eſſe, vt prophetarum vaticinia explerentur, qui regno Iudæorũ à Iudæis ad alienigenas tranſlato tum demum Chriſtum regem venturum prædixerant. Ceterùm iuſtum Hebræorum regnum primum fuit in domo Dauid, inde in domo Aſſamonæa, ad extremum ad alienigenas eſt tranſlatum, quorum primus fuit Herodes

des Magnus. Vaticinia verò, quæ innuit, apud Euſebium in Chronico his verbis referuntur. *Herodes Antipatri Aſcalonitæ, & matris Cypridos Arabicæ filius, à Romanis Iudæorum ſuſcepit principatum, cuius tempore Chriſti natiuitate vicina regnum, & ſacerdotium Iudææ, quod prius per ſucceſſiones minorum tenebatur, deſtructũ eſt, completa prophetia, quæ ita per Moſen loquitur. Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de fæmoribus eius, donec veniat, cui repoſitum eſt, & ipſe erit expectatio gentium. In hoc loco etiam Chriſtus, quem Danielis ſcriptura præfatur, accipit finem. Nam vſque ad Herodem Chriſti, ideſt, ſacerdotes erant reges, qui imperare cæperunt* LXV *Olympiade. & ab inſtauratione templi ſub Dario vſque ad Hyrcanum, &* CLXXXVI *Olympiadẽ, anni* CDLXXXIII *in medio tranſacti, quos Daniel quoque ſignificat, dicens. Et ſcies, & intelliges ab initio ſermonis reſpondendi, & ædificandi Hieruſalem vſque ad Chriſti principatum hebdomades* VII, *& hebdomades* LXII, *quæ* LXIX *hebdomades faciunt annos* CCCCLXXXIII. *in quibus Chriſti ideſt ſacerdotes vnctione conſecrati regnauerunt vſque ad Hyrcanum, quo extremo omnium à Parthis capto, Herodes Antipatri filius nihil ad ſe pertinentem Iudæam ab Auguſto, & Senatu accepit, filijq; eius poſt eum regnauerunt vſque ad nouiſſimam Hieroſolymitarum captiuitatem, nequaquam ex ſucceſſione ſacerdotalis generis Pontificibus conſtitutis, neque perpetuitate vitæ ſecundùm legem Moſi ſeruientibus deo. Ignobiles vero quidam, & alio tẽpore alij, & nonnulli vnius anni, ſiue modico amplius à Romanis Imperatoribus ſacerdotium emebant. Quæ omnia etiam Daniel propheta vaticinatur ita dicens: Et poſt hebdomadas* VII *&* LXII *interibit chriſma, & iudicium non erit in eo, & Templum ſanctum corrumpet populus duce veniente, & cædentur cataclyſmo belli. Et in ſequentibus: Et ſuper Templum, inquit, abominatio deſolationum, & vſque ad conſummationem temporis conſummatio dabitur ſuper deſolationem.* Hæc Euſebius.

Quoniam autem huius Herodis res inſignes, & maximè ad hanc hiſtoriã pertinentes Sulpicius præterijt, eas nos huc breuiter ex Ioſephi hiſtoria conferemus. Is populum auarè, impotenterq; tractauit. Hyrcanum ſocerum Babylone captiuũ redemit, atque apud ſe in honore aliquandiu habuit. Pontificiam dignitatem, quæ ſecundũm generis propinquitatem, & auitam ſucceſsionem in perpetuum deferri ſolebat, noua quadam ratione mandauit. neque enim pontifices in perpetuum, aut in multos annos, ſed in annum, aut certè ad breue tempus commiſit, neque pontifi-

cijs familijs, ſed ſæpe abiectis quibuſdam, & alienis hominibus detulit, quem morem deinde filius eius Archelaus, & poſt Archelaum Romani tenuerunt. Quin etiam ſacram pontificatus ſtolam apud ſe cuſtodiuit, neque amplius pontificibus aſſeruandam permiſit. Primum autem pontificem creauit Ananelum Leuitem Babylonium ex non pontificali familia ortum anno vrbis DCCXVII, qui fuit Herodis regni primus.

AVGVSTVS IMP.

Anno inde vrb. DCCXXIII Octauianus victo ad Actium M. Antonio triumuiro, totum Rom. Imperium ſibi vindicauit. Hoc verò vbi Herodes audiuit, Hyrcanum ſocerum, quòd vulgo ſalutari tanquam regem videret, cum tota progenie interemit, anno ipſius Hyrcani principatus quadrageſimo, inde ad Octauianum, qui Auguſtus vocatus eſt, profectus humili omni oblato obſequio ita ſibi deuinxit, vt ab eo quoque regni confirmationem obtinuerit. Quare domum reuerſus theatrum, & amphitheatrum extruxit. eaq; Auguſti trophæis, ac titulis exornauit, & in honorem eius agonem quinquennalem celebrauit. atque vrbes alias nouas condidit, alias veteres communiuit. anno inde regni ſui XVIII Templum Domini Hieroſolymitanum à fundamentis inſtaurauit, ac magnificentius reddidit. Hæc ex Ioſepho. In breuiario quoque Philonis de temporibus ſcriptum eſt, eum anno regni triceſimo Synedrium, ſiue concilium Iudæorum, quod ex ſeptuaginta ſenioribus de domo Dauid conſtabat, ab illa familia remouiſſe, ſenioribus illis, vt Thalmudiſtæ addunt, omnibus, vno excepto, peremptis.

IESVS CHRISTVS DEI F. NASCITVR.

Sub hoc Herode, anno imperij eius tertio & XXX. Chriſtus natus eſt, Sabino & Rufino conſulibus, VIII. Kalend. Ianuarias. Verùm hæc, quæ Euangelijs ac deinceps

Sub hoc Herode anno Imperij eius XXXIII. Chriſtus natus eſt Sabino, & Rufino conſ. VIII. Kal. Ianu.] Tandem ad ipſum IESVM CHRISTVM, de quo ſæpe ante diximus, ventum eſt. Qui Dei filius, æternus

nus ſacerdos, & rex Iudæorum, à Deo promiſſus patribus, prænunciatus à vatibus, figuris plurimis præſignificatus, & à pijs hominibus, tanquam ſalus hominum expectatus, ſicut prophetæ cecinerant, ex virgine Maria genus à Dauide rege trahẽte natus eſt, vt prædicatione ſua voluntatem Dei panderet, atque euangelicam legem, cæleſtemque iuſtitiam traderet, ac denique morte ſua mortem primi hominis peccato contractam deſtrueret, & vitam reſurgendo repararet. Vnde ſcripſit S. Paulus ad Galatas. *Cum autem venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuum factum ex muliere, factum ſub lege, vt eos, qui ſub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus*. Ieſus autem dictus eſt, ideſt Saluator, quia ſalutem daturus eſſet hominibus, Chriſtus autem, ideſt, Vnctus, quia tanquam rex, & ſacerdos inunctus eſſet, verum non ab hominibus, vt ceteri, ſed ab ipſo Deo patre per Spiritum ſanctum. Cum autem certum ſit, Chriſtum Auguſto imperante, & Herode regnante natum, non tamen quo anno, ideſt, quibus potiſsimũ conſulibus ortus ſit, conſtat. Sulpicius, ac multi alij Sabino, & Rufo coſſ. id factum prodiderunt. qui conſulatus incidit in annum triceſimnm quartum Herodis regis, & vrbis Romæ ſeptingenteſimum quinquageſimum, Imperij verò Auguſti, ſi triumuiratum quoque annumeres, quadrageſimum. At Euſebius in hiſtoria, & Epiphanius libro ſecundo contra hæreſes oſtendit, eum natum eſſe Auguſto tertiumdecimum, & Siluano conſulibus, ipſius Auguſti anno quadrageſimo ſecundo, qui erit vrbis ſeptingenteſimus quinquageſimus ſecundus. Cui ſupputationi, quia Chronographi ferme omnes hoc tempore eam non ſine ratione ſequuntur, ne quam in tempora perturbationem introducamus, & nos hærebimus, ita tamen vt Sulpicia-

inceps Apoſtolorum actibus continentur, attingere non auſus, ne quid forma præciſi operis, rerum dignitatibus diminueret, reliqua exſequar. Herodes poſt natiuitatem Domini regnauit annos IIII. Nam omne imperij eius tempus, VII. XXX. anni fuerunt. Poſt quem Archelaus tetrarcha annis IX. Herodes an. XX. & IIII.

nam ſummam in Sulpicio interpretando non relinquamus.

Verùm hæc, quæ Euangelijs, ac deinceps Apoſtolorum Actibus continentur, attingere non auſus.] Negat ſe hiſtoriam Chriſti, & apoſtolorum eius, à quattuor Euangeliſtis memoriæ traditam narraturum, ne breuitate ſua magnitudini rerum officiat. Ceterùm, ne Chriſti, quem finem eſſe huius hiſtoriæ ab initio diximus, promiſſus à Deo toties aduentus, ac ſupra à nobis ſæpe repetitus, hoc loco deſideretur, hæc nos breuiter inſeremus. Expleto tempore, quo Deus ſe mundo ſalutem, & gentibus expectationem in terras miſſurum eſſe poſt peccatum Adæ promiſerat, tandem angelum Gabrielem in vrbem Galilææ Nazareth miſit, qui Mariæ virgini ex familia Dauidis nunciaret, fore, vt ipſa de ſpiritu ſancto puerum pareret, qui Dei filius vocaretur. atque ita annuente illa *verbum, quod in principio fuerat apud Deum, caro eſt factum*. Ioſeph autem, cui virgo deſponſa fuerat, cum illam, antequam cum ea conueniret, ventrem ferre ſentiret, repudiare conſtituit, verum ab angelo monitus deſtitit, præcipiente, *quod paritura virgo eſſet, ſanctum Dei eſſe, Ieſum autem appellaret, quod ſaluum facturus eſſet populum ſuum à peccatis. cui Ioſeph paruit, neque virginem cognouit.* Poſt aliquot inde menſes edictum à Cæſare Auguſto eſt editum, vt cenſeretur vniuerſus orbis, ita vt vnuſquiſque in patria ſua profiteretur. quo accepto vt ceteri, ſic Ioſeph unà cum Maria vxore grauida ex Galilæa in Iudæam Bethleemum, veterem patriam ſuam profitendi cauſſa contendit. Nam bellis ſuperioribus deſerta Bethleem maiores Ioſeph in Galilæam, vt inquit Epiphanius, ſeceſſerant. Ibi verò cum in diuerſorio eſſent, Maria plenis iam ad pariendum diebus puerum VIII Kal. Ianuarij peperit, & pannis inuolutum in præſepi recondidit, quòd locum in diuerſorio non haberet. interim Angelus ad paſtores, qui in ea regione gregi ſuo inuigilabant, acceſsit, atque ingenti luce, ita vt terrerentur, afflatos his verbis appellauit. *Nolite formidare, ego enim nuncio vobis gaudium magnum, idq; ad populum pertinens vniuerſum; quippe hodie natus eſt Saluator, qui eſt Chriſtus dominus, in ciuitate Dauid. inuenietis autem infantem pannis innolutum, atque in præſepi repoſitum.* Ac ſubitò angelum ingens cœleſtium ſpirituum chorus excepit Deum his verbis collaudãtium: *Gloria in excelſis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Profectis inde Angelis paſtores conſilio de adeundo puero inter

ſe habito propere iter ingreſsi ſunt, atque ad locum progreſsi Mariam, & Ioſeph cum puero in præſepi repoſito inuenerunt, & cetera, quæ ab Angelo audierant, explorarunt, &, cum ceteris rettuliſſent, ingentem admirationem omnibus incuſſerunt. Diebus inde octo, poſtquam in lucem prodijt puer, nempe Kal. Ianuarij ex lege Moyſis eſt circunciſus, & Ieſus nomine, quod angelus impoſuerat, inſignitus. Interim puero Bethleemi nato, tribus Magis in Oriente ſtella ceteris illuſtrior, pulchriorq; ſic apparuit, vt eorum in ſe oculos, animosq; conuerterit, qui aliquid de natali Saluatoris ab ea ſignificari didicerant. Illius ergo videndi, atque adeo etiam venerandi cupidi, ſequuti ſuperni illius luminis ductum, & præuij fulgoris indicium, latiſsimas regiones emenſi, Hieroſolymā peruenerunt, ac ſtella duce amiſſa de Chriſto puero nato, qui rex Iudæorum eſſet, anxij quærere inſtiterunt. Herodes autem rex Iudæorum principem natum audiens ſucceſſorem ſuſpicatus expauit, ac Magos ſecretò admonuit, vt diligenter puerum veſtigarent, eoq; inuento certiorem ſe in reditu facerent. nam ſe quoque eius adorandi ſumma cupiditate teneri. Illi vero eadem ſtella rurſus illuceſcente, ac viam monſtrante VIII Idus Ianuarij Bethleemum progreſsi puerum cum matre reperiunt, eumq; humi proſtrati adorant, muneribus thure, myrrha, & auro oblatis. Poſtquam autem expleti ſunt dies Purgationis, parentes ex lege puerum IIII. Nonas Februarias Hieroſolymā detulere, vt ipſum Domino offerrent, ac ſolemnia legis dona præberent. Itaque templum ingreſsi ipſum Simeoni occurrenti tradiderunt. Is magnis virtutibus prēditus Iudæorum ſalutem iampridē anxius expectabat. &, quòd ætate confectus erat, antequam è vita migraret, redemptorem mundi viſere cupiebat. quòd ſpiritus ſancti oraculo, ſe non ante deceſſurum accepiſſet, quàm illum oculis ſubiectum haberet. Itaque eo ſpiritu ductus cum in Templum veniſſet, receptumq; in brachia puerum agnouiſſet, primum gratias Deo egit, quòd ſe tanti beneficij compotem effeciſſet, deinde horam ſibi mortis imminere profeſſus eſt, quòd aliquando tandem Saluatorem mundi vidiſſet. S. Lucas. cap. II. Abſoluta inde purgatione Ioſeph rebus omnibus in Iudæa perfectis, quas ſibi ex lege obeundas exiſtimauit, Galilæam cum beata Virgine, puerоq; Chriſto ſibi repetendam putauit. Herodes autē rex Iudææ, vbi Magos in patriam ſuam alio reuerſos itinere ſine

ſua,

ſua, vt petierat, admonitione cognouit, iracundia incitatus, mi ſit, qui infantes omnes bimos, aut minores Bethleemi, aut in finibus eius conquiſitos necarent, ratus ſe ea ratione Chriſtum quoque regni vindicem in illo numero deleturum. Neque tamen voti ſui compos eſt factus. Etenim Ioſeph in ſomnis ab angelo de prauo Herodis conſilio monitus, Galilæa omiſſa puerũ cum matre in Aegyptum poſt paullo traduxit. Cædes inde puerorum facta eſt in exitu eius anni v. Kal. Ianuarias, anno Chriſti ineunte ſecundo. ac poſt aliquot menſes Herodes rex vita ceſsit, cum annos regni expleſſet triginta ſeptem. vt omnes conſentiunt. S. Matth. cap. II.

Herodes poſt natiuitatem Domini regnauit annos quattuor.] Rectè ad ſummam Sulpicij, qui Chriſtum natum eſſe inquit anno Herodis XXXIV. nam regnauit annos XXXVII.

[ARCHELAVS REX IVDAEORVM, ET HERODES ANTIPAS TETRARCHA Galilææ.

Poſt quem Archelaus tetrarcha annos IX, Herodes annos XXIIII.] Legendum videretur ex S. Matthæo, & S. Luca, Ioſepho, & Euſebio, *Poſt quem Archelaus rex annos* IX, *Herodes tetrarcha annos* XXXIIII. Herodes enim moriens teſtamento filijs regnum diuiſit, atque Archelao regnum Iudææ dedit, Herodem Antipam Tetrarcham Galilææ fecit. Gaulonitidem, Trachonitidem, Bathaneam, & Paniada Philippo tetrarchiæ iure conceſſit; Lyſaniæ Abylinam. S. Lucas, & Ioſephus. Panias autem eſt, quæ poſtea à Philippo Cæſarea Philippi eſt appellata. Ituream inde Philippus ab Auguſto accepit.

Mortuo inde Herode rege Ioſeph ab angelo monitus Chriſtum puerum ex Aegypto in Iudæã reportauit, verùm quia Archelaum regem patris ſui loco regnare audiuit, eò non acceſsit, ſed eiuſdem angeli monitu in Galilæam ſeceſsit, atque in Nazareo oppido habitauit, vt impleretur, quod ſcriptum erat per prophetas. *Quod Nazareus vocabitur*. Matth. cap. III. Sunt qui Chriſtum ſeptem annos in Aegypto fuiſſe tradant. quod fieri nequit, ſi ſtatim mortuo Herode, & Archelao regnum adepto relatus eſt. quod S. Matthæus ſignificare videtur. neque enim quocunque anno natum eum dicas, hic ſeptem annorum nume-

rus iniri ſaluis hiſtorijs poteſt. Epiphanius certè biennium tantum agnoſcit. Archelaus rex Eleazarum pontificem fecit, atque ei deinde ſucceſſores more inſtituto dedit. Inde poſt nouem annos à Iudæis apud Auguſtum accuſatus, quòd Iudæos impotenter haberet, cum ſe purgare non poſſet, regno ſpoliatus Viennam in Galliam relegatus eſt an. vrb. cond. DCCLXIII. Chriſti XI.

IVDAEA ITERVM IMPERII ROM. PROVINCIA FACTA.

His actis Auguſtus Iudæam iterum prouinciam fecit, ac iuriſdictioni prouinciæ Syriæ attribuit, atque, vt ante, procuratorem ei ad ius dicendum impoſuit, pontificatum verò Iudæis, ſed ad tempus, permiſit. Primus procurator factus eſt C. Coponius, qui duobus annis præfuit. Annanus verò, ſiue Anna pontifex à Quirino Syriæ proconſule datus eſt. Cum autem Ioſeph quotannis è Galilæa Hieroſolymā ad feſtum Paſchatis cum Virgine, & puero more gentis accederet, factum eſt, vt puer, cum ageret annum duodecimum, eò progreſſus in Templo cum ſapientibus de lege Dei ſubtiliter adeo diſputarit, vt omnes in admirationē ſui adduxerit. Lucas II. Neque poſthac vſque ad annum triceſimum vlla illius mentio litteris, ac memoriæ conſecrata eſt. Anno inde Chriſti tertiodecimo M. Ambiuius Iudæā procuratorio nomine rexit, quartodecimo, & quintodecimo Annius Ruſus.

TIBERIVS IMP.

Eodem verò anno Auguſtus Imperator eſt mortuus XIV. Kal. Septembris, ac ſtatim illum Tiberius gener eius heres teſtamento inſtitutus excepit. qui ſequenti anno, qui fuit Chriſti XVI, M. Valerium Gratum procuratorem Iudææ dedit. isq; eam per annos vndecim rexit. quibus tranſactis anno Chriſti XXVII Pontius Pilatus eſt miſſus.

CHRISTI PRAEDICATIO, ET MIRACVLA.

Hæc verò eſt ſexta ætas. de qua ſic S. Auguſtinus. *Sexta ætate nunc fit prædicatione euangelij per Dominum noſtrum Ieſum Chri-*

ſtum

ſtum. Incipit ſextus dies, in quo ſenectus veteris hominis apparet. hac enim ætate illud carnale regnum vehementer attritum eſt, quando & templum deiectum eſt, & ſacrificia ceſſauerunt, & nunc ea gens, quantùm ad vires regni ſui attinet, quaſi extremam vitam trahit. in iſta autem ætate, tanquam in ſenectute veteris hominis homo nouus naſcitur, qui iam ſpiritaliter viuit. Huius ætatis quaſi veſpera illa eſt, de qua Dominus dicit: Putas, cum veniet filius hominis, inueniet fidem ſuper terram? Poſt iſtam veſperam fiet mane, cum ipſe Dominus in claritate venturus eſt. tunc requieſcent cum Chriſto ab omnibus operibus ſuis ij, quibus dictum eſt, Eſtote perfecti ſicut pater ueſter, qui in cælis eſt. tales enim faciunt opera bona valde. poſt enim talia opera ſperanda eſt requies in die ſeptimo, qui veſperam non habet. Hæc ille. continet autem hæc ætas prædicationem, & paſsionem Chriſti, prædicationem apoſtolorum, & Chriſtianæ fundationem Eccleſiæ, hæreſes in Eccleſia excitatas, & concilia aduerſus eas, martyres, & confeſſores Chriſti, & doctores euangelij in ſingula tempora explanatores. Ceterùm anno Tiberij XV, quem ille iniuit XIV. Kal. Septembris Silano, & Nerua coſſ. Pontio Pilato procuratore, & Anna pontifice, & Caiſa, cum annos Chriſtus ageret XXIX, Ioannes Zachariæ filius, Chriſti præcurſor pœnitentiam prædicare, & ad Iordanem profectus homines aqua tingere cæpit, de quo ſic S. Lucas. cap. III: *An. XV Imperij Tiberij Cæſaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo fratre eius tetrarcha Itureæ, & Trachonitidis regionis, & Lyſania Abylinæ tetrarcha, ſub Pontifice Anna, & Caiſa factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem Zachariæ filium in deſerto. Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſſionem peccatorum. Exiſtimante autem populo, ac cogitantibus omnibus in cordibus ſuis de Ioanne, ne forte ipſe eſſet Chriſtus, reſpondit Ioannes, dicens omnibus. Ego quidem aqua baptizo vos, veniet autem fortior me poſt me, cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calciamentorum eius. ipſe vos baptizabit in ſpiritu ſancto, & igni.* Sequenti verò anno cum iam Chriſtus XXIX annos, & tredecim dies triceſimi tranſegiſſet, VII Idus Ianuarias venit ad Iordanem, & à Ioanne baptiſmum popoſcit. Quare ſic pergit Lucas: *Factum eſt autem, cum baptizaretur omnis populus, & Ieſu baptizato, & orante apertum eſt cælum. Et deſcendit ſpiritus ſanctus corporali ſpecie, ſicut columba, in ipſum, et vox de cælo facta eſt. Tu es filius meus dilectus, in te mihi complacui.*

Et ipſe erat incipiens quaſi annorum triginta. Inde Matth. III. Marc. I. Luc. III. Ioann. I. ita pergunt. *Ieſus autem plenus ſpiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane, & agebatur à ſpiritu in deſertum diebus quadraginta. & tentabatur à diabolo, & nihil manducauit in diebus illis, & conſummatis illis poſtea eſuriјt*. Anno inde XXXI ineunte Ieſus ad nuptias in Cana Galilææ cum matre, & diſcipulis inuitatus VIII Idus Ianuarias adijt, cum autem vinum defeciſſet, rogatu matris aquam in optimum vinum conuertit. Inde imminente Paſchate Hieroſolymam adijt, & cũ inueniſſet in tẽplo homines vẽdentes oues, boues, ac columbas, nummulariosq́; ſedentes, flagro ex funiculis facto, omnes inde exegit, & æra nummulariorum effudit, menſasq́; diſiecit. Digreſſus inde Hieroſolymis, ac per Samariam tranſiens mulierem Samaritanam longo cum ea inſtituto ſermone conuertit, atque in Galilæam reuerſus cum multas res mirandas ad ſalutem hominum edidit, tum conciones plures de cæleſti regno, atque iuſtitia habuit. quarum vna fuit inſignis poſtero anno habita in monte Tabor. in quo legem ſuam promulgauit, qua legem Moyſis adimpleuit. Vnde ipſe quodam in loco dixit. *Non veni legem ſoluere, ſed adimplere. & quæ adimpletio eſſet, docuit dicens. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra ſuper iuſtitiam Phariſæorum, non introibitis in regnum cælorum. Hoc eſt enim adimplere, quod deſit, adijcere. Lex dicit. Non occides, at ipſe, Nec iraſceris ſine cauſſa fratri tuo. lex adulterium interdicit, at ipſe curioſum in feminas damnauit aſpectum. Ex quo apparet, quanto maior ſit lege fides, cuius laus non ex hominibus, ſed ex Deo eſt. quia lex ramos peccati præſtringit, fides radices eruit, quæ nos non operibus, ſed & ſenſibus immaculatos facit, vt vere ad primordialem dignitatem, hoc eſt Dei ſimilitudinem reformemur, non ſolum corporei, ſed & corde mundati*. vt S. Paulinus epiſt. ſecunda ad hunc Sulpicium ſcripſit. Virtutes autem, quas ille interim edidit, hæ fuerunt. Debiles, ac membris captos ita curauit, vt receptis repente uiribus confirmati ipſi lectulos ſuos reportarẽt, in quibus fuerant paullo ante delati. claudis verò, ac vitio pedũ affectis non modò gradiendi, ſed etiam currendi facultatem impertijt. cæcorum oculos in naturalem aſpectum reſtituit, mutorum linguas in eloquium ſoluit, ſurdorum patefactis auribus auditum inſinuauit. vexatos immundis ſpiritibus liberauit, & pollutos, atque aſperſos maculis expurgauit. quin etiam vita functos, quod dictu mirabilius eſt, veluti ſomno ſolutos ſuſcitauit.

tauit, atque ad vitam priſtinam reuocauit. atque hæc quidem ſolo aut verbo, aut imperio, aut tactu omnia cum ingenti omnium ſtupore perfecit. Quibus rebus auditis Ioannes ex carcere, in quem coniectus ab Herode tetrarcha fuerat, diſcipulos miſit ad eum rogans: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Quibus ille reſpondit. *Euntes renunciate Ioanni quæ audiſtis, & vidiſtis. Cæci vident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes euangelizantur, & beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me.* Chriſtum enim plane ſe eſſe oſtendit, cum in ſe ea, quæ de Chriſto venturo Iſaias prædixerat, veritatis obtinerent effectum. Itaque cum poſt venisſet Nazareht, & intraſſet in Synagogam, traditus eſt illi liber Iſaiæ prophetæ. & vt reuoluit librum, inuenit locum, vbi ſcriptum erat: *Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, ſanare contritos corde, prædicare captiuis remiſſionem, & cæcis viſum, dimittere contractos in remiſſionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Et cum plicuiſſet librum, reddidit miniſtro, & ſedit. & omnium in Synagoga oculi erant intendentes in eum. cœpit autem dicere ad illos. Quia hodie impleta eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris.* His rebus acceſſit, quòd cum immẽſa vbique mortalium multitudo illum ſtiparet, vel debilium, vel ægrotorum, vel certe eorum, qui curandos ſuos offerre cupiebant, quodam die in montem quendam deſertum, vt ibi oraret, aſcendit. vbi cum triduo moraretur, ac populus inedia affligeretur, vocauit diſcipulos quærens, quantum ſecum ciborum haberent, illi quinque panes, & duos piſces adeſſe dixerunt. afferri igitur ea, ac multitudinem per centenos, ac quinquagenos diſtributam diſcumbere iuſſit. ac panem, piſcesq; comminuit, & cum apponi illa populo imperaſſet, quinque hominum millia ſaturauit, ac duodecim cophinos de reſiduis fragmentorum impleuit. quin etiam alio die alia eiuſmodi vrgente neceſſitate quattuor millia ſeptem panibus ita pauit, vt ſeptem ſportas reliquiarum expleuerit. Iam vero alio tempore ſeceſſurus orandi cauſſa, vt ſolebat, in montem, præcepit diſcipulis, vt nauiculã ſumerent, ſeq; præcederẽt. at illi imminente iam veſpere profecti contrario vento laborare cœperunt. cumq; iam medium fretum tenerent, tum pedibus mare ingreſſus eos, tanquã in ſolido graderetur, eſt conſequutus. & rurſus cum puluino capiti ſuppoſito dormire cœpiſſet, repente tanta ſuborta eſt

 tempeſtas

tempeſtas, vt fluctibus nauicula mergeretur. Itaque diſcipuli metu exanimati excitant illum ſtatim, ac rogãt, vt ſibi fereat opem, quòd pereant. ille verò increpitis illis, quòd exiguæ fidei eſſent, experrectus, vento protinus, vt ſileret, & fluctibus, qui atrociſſimi ferebantur, vt quieſcerent, imperauit, ſtatimque dictum eius tranquillitas ſumma excepit. Iam verò ex ingenti diſcipulorũ numero duodecim ſelegit, quos apoſtolos appellauit, nempe Petrum & Andream fratrem eius, Iacobum maiorem, & Ioannem fratrem eius, Simonem, & Iudam Iſcarioten, Philippum, Bartholomæum, Matthæum, Thomam, Iacobum minorem, & Thadæum fratrem eius, & præterea alios diſcipulos ſeptuaginta duos. atque eis poteſtatem & prædicandi euangelij, & ſignorum in ſuo nomine edendorum conceſsit. Quibus rebus ſeniores populi Hieroſolymitani, & pontifices, itemque ſcribæ, & Phariſæi incitati ſæpe de illius nece conſilium habuerunt. Ieſus autem, licèt eorum animos exploratos haberet, tamen ſibi faciendum ratus, vt iuxta patris voluntatem obiret, ſequenti anno Hieroſolyma ad Paſcha ex inſtitutio contendit, atque honorificè à plebe obuiam prodeunte receptus, vehementius etiam eorum in ſe odia concitauit.

CHRISTI MORS, RESVRRECTIO, ET ASCENSIO.

Hoc regnante, anno regni octauo & decimo, Dominvs crucifixus eſt, Fuſio Gemino & Rebellio Gemino conſulibus. A quo tempore vſque in Stiliconem conſulem, ſunt anni CCCLXX I.

Hoc regnante anno regni XVIII. *Dominus crucifixus eſt.*] Mox ſacra cæna cum diſcipulis celebrata, agnum ex lege comedit, & nouo inſtituto diuinum corporis, ac ſanguinis ſui ſacramentum ſingulis impertiuit. atque inde in hortum per noctem cum tribus diſcipulis ad orandum exceſſit. nec multò poſt à cohorte Iudæorum à Iuda proditore adducta capitur, atque ad Caiſam pontificem ducitur. apud quem Concilio Seniorum conuocato, cum ſe Dei filium eſſe confeſſus eſſet, eo nomine die iam illuce-

luceſcente morti addicitur. ac propterea ad Pontium Pilatũ procuratorem Romanorum, ſine quo iudicium peragi ex lege Romanorum non poterat, mittitur. ille verò cum crimen in eo non inueniſſet, dimittere voluit, atque vt tam fœdi iudicij inuidiam à ſe reijceret, Ieſum ad Herodem Galilææ tetrarcham, qui forte Hieroſolymis erat, vt in ipſum tanquam in Galilæum, animaduerteret, miſit. qui cum nulli crimini affinem eſſe & ipſe comperiſſet, ad Pilatum remittit. Demum inſtantibus Iudæis, vt necaretur, quòd ſe regem Iudæorum aſſereret, Pilatus ipſum virgis cędi, ac corona ſpinea coronari, ac purpura indui, & arundinẽ proſceptro dari præcepit, ratus ſe his contumelijs incitatam Iudæorum libidinem compreſſurum. Verum nihil profecit. Itaque denunciantibus illis, ſi ei parceret, qui ſe regem Iudæorum faceret, in offenſionem Cæſaris incurſurum, perturbatus tandem eorum petitioni aſſenſit. atque ita in die Paraſceues in medio duorum latronum ſexta hora crucifixus, nona expirauit. Qua ratione omnia de illo vaticina, quibus vita, morſque eius prædicta fuerat, veritatem aſſequuta ſunt. Inde corpus Ioſeph ab Arimathia diſcipulus Pilato permittente de cruce detractum nouo monumento recondidit. Tranſacto inde ſabbato Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome ſummo mane ad ſepulchrum venerunt, vt corpus Chriſti aromatibus oblinirent. vbi verò propius acceſſerunt, lapidem ab oſtio detractum aſpexerunt, ac ſtatim rem Petro, ac Ioanni ſignificarunt. qui cum ad monumentum veniſſent, ſola in eo linteamina, quibus corpus inuolutum fuerat, repererunt. mulieribus autem de corpore non inuento ſolicitis, viri duo candida veſte induti dixere, Chriſtum ſurrexiſſe, atque eis in memoriam redegere, quod ille dixerat, fore, vt nefarijs hominibus traderetur, crucifigeretur, & mortuus die tertia reuiuiſceret. proinde diſcipulis, & præſertim Petro nunciarent, ſe illos in Galilæam præceſſurum. Inde Ieſus per dies aliquot in terris verſatus diſcipulis ſæpius ſe oſtendit, ac verè ſe reſurrexiſſe probauit. cumque eis omnes ſcripturas ad ſe pertinentes aperuiſſet, Petro nominatim cura gregis ſui commiſſa, omnibus peccatorum remittendorũ, docendi, & in nomine patris, ac filij, & ſpiritus ſancti baptizandi poteſtatem cōceſſit. Inde quadrageſimo, poſtquam reſurrexerat, die in monte Oliuarum, diſcipulis, vt ſpiritum ſanctum expectarent, admonitis, illis videntibus in cælum aſcendit. tum poſt dies decem ſpiritum ſanctum è cælo in

eos

eos in vnum locum conuocatos demiſit, qui omnes ita afflauit, vt extemplo diuerſis loqui linguis incœperint. Hæc ferme ſunt, quæ litteris prodere Sulpicius recuſauit, nos verò attingere neceſſarium eſſe duximus.

A quo tempore vſq; in Stiliconem conſulē ſunt anni CCCLXXII.] Ex hoc loco Sulpicius mutat rationem annorum ſupputandorū, nominans annos, qui ſunt ante Stiliconem conſulem, cuius conſulatus incidit in annū vbis CCCC. Quare ſi ab anno Chriſti XXXIII, quo ipſum paſſum eſſe diximus, vſque ad annum CCCC, numerando perueniens, CCCLXVII annos efficies. atque ita X. in V verſa numeri plane congruent.

PRAEDICATIO, ET PASSIO APOSTOLORVM.

Apoſtolorum actus Lucas edidit, vſque in tempus quo Paulus Romam deductus eſt, Nerone imperante.

Apoſtolorum actus Lucas edidit vſque in tempus, quo Paulus Romam deductus eſt, Nerone imperante.] S. Lucas apoſtolorum actiones Petri, & Pauli vno libro collegit, quem Actus apoſtolorum vocauit, exorſus à die, quo ſpiritus ſanctus in apoſtolos Hieroſolymis ſedentes eſt miſſus, vſque ad tertium Neronis annum, quo Paulus Romam ſub militari cuſtodia ductus eſt. ideſt ab annno XXXIII Chriſti vſque ad LVIII, qui numerus eſt annorum vigintiſex. Quo temporis interuallo apoſtoli, & diſcipuli toto terrarum orbe diſperſi Chriſti fidem, ac diſciplinam gentibus æque, ac Iudæis annunciarūt, Chriſtianorumq; nomen latè in omnes prouincias propagarunt. atq: extrema omnia pro Chriſti nomine pertulerūt. ſed nihil præclarius, quàm quod Paulus Tarſenſis ex acerrimo Chriſti perſecutore ad fidem cōuerſus, & ad apoſtolatū à Chriſto euocatus mirificè prædicatione ſua fidem ipſam Chriſti prouexit.

CAIVS IMP. AGRIPPA HERODES REX IVDAEORVM.

Anno interim Chriſti XXXVIII Tiberio Imp. defuncto ſucceſſit Ca-

ſic Caius. qui ſtatim Agrippam Herodem Ariſtobuli filium, Herodis magni nepotem regem appellauit, atque ei tetrarchias Philippi, Lyſaniæq; conceſsit. anno verò XLI Herode tetrarcha Lugdunum relegato, Galilæam quoque adiecit.

CLAVDIVS IMP.

Anno vero XLII Caium Imperatorem mortuum excepit Claudius: qui Herodem Agrippam vniuerſæ Iudææ & Samariæ regem appellauit. Qui Herodes Iacobum apoſtolum Zebedæi filium Ioannis fratrem gladio ſuſtulit, & Petrum principem apoſtolorum, vt gratiam à Iudæis iniret, comprehenſum in carcerem condidit. vnde poſt angeli ductu euaſit, vt S. Lucas in Actibus prodit. Itaque anno XLIIII Petrus apoſtolus Romam primum venit, atque ibi verbum Dei prædicare inſtituit, epiſcopumq; ſe geſsit.

IVDAEA TERTIVM PROVINCIA FACTA.

Anno XLV Agrippa Herode rege mortuo, Claudius Imp. rurſus Iudæam Syriç prouinciæ Romanæ attribuit, ac Cuſpium Fadum procuratorem eò miſit, atque Herodi fratri regis Agrippæ, quem ipſius rogatu regem Chalcidicæ fecerat, poteſtatem pontifices inſtituendi dedit. Itaque anno XLVII Alexander procurator eſt miſſus. anno verò XLIX Ventidius Cumanus, Herodes vero Chalcidicæ rex mortuus eſt. Anno inde LI Agrippa iunior Agrippæ filius rex Chalcidicæ à Claudio eſt appellatus. Anno LII Antonius Felix procurator in Iudæam eſt miſſus. Anno LV Paulus apoſtolus verbo Dei in Aſia, Macedonia, & Græcia prædicato, à Iudæis Hieroſolymis captus, & Felici Iudææ procuratori traditus ab eo per biennium in cuſtodia habetur.

NERO IMP. ET PERSECVTIO EIVS.

Qui non dicam regum, ſed omnium hominum, & vel immanium beſtiarum ſordi-

Nerone imperante.] Eodem anno Nero Imp. Claudio defuncto ſucceſsit. qui biennio poſt Porcium Feſtum

ſtum procuratorem in Iudæam deſtinauit. Hic Paullum, cum Cæſarem appellaſſet, Romam poſtero anno miſit, vbi per biennium manſit, omnes, qui ad ſe adibant, recipiens, regnum Dei prædicans, & quæ ad Deum pertinebant, liberè, ac ſine impedimento docens. Lucas in fine Actuũ. quo in loco meminit quoque Agrippæ regis, qui venerat ad viſitandum Feſtũ. quem Agrippam regẽ Chalcidicæ eſſe ſupra diximus. anno LXIII Iacobus frater Domini; qui epiſcopus Hieroſolymorum fuerat cõſtitutus, à Iudæis de Templo præcipitatus eſt. anno LXV Geſsius Florus procurator in Iudæam à Nerone miſſus.

Qui non dicam regum, ſed omnium hominum.] Ex rebus, quæ poſt hiſtoriam Actuum apoſtolorum præcipuè Chriſtianos attigerunt, vna, eaq; memorabilis fuit, multiplex Perſecutio, qua Chriſtiani ab Imperatoribus Romanis miſerè lacerati ſunt. ac propterea Sulpicius omnes Perſecutiones ſibi notandas ſuſcepit, quarum prima ſub Nerone anno LXV incœpit. atque inde vſque ad mortẽ eius ſordidiſsimus dignus extitit, qui perſecutionem in Chriſtianos primus inciperet: neſcio an & poſtremus explerit. ſiquidem opinione multorũ receptum ſit, ipſum Antichriſtum venturum. huius vitia vt pleniùs exponerem, res admonebat, niſi non eſſet huius operis tam vaſta ingredi: id tantùm annotaſſe contentus ſum, hunc per omnia fœdiſsima, & crudeliſsima eò proceſsiſſe, vt matrem interficeret: pòſt etiam Pythagoræ cuidam in modum ſolemniũ coniugiorum nuberet, indi tumq; imperatori flammeum, dos & genialis torus, & faces nuptiales: cuncta denique quæ vel in feminis non ſine verecundia conſpiciuntur, ſpectata. Reliqua verò eius, incertũ pigeat an pudeat magis diſſerere. Hic primus Chriſtianum nomen tollere aggreſſus eſt: quippe ſemper

inimica

inimica virtutib. vitia ſunt, & optimi quique ab impro bis quaſi exprobrantes aſpiciuntur. Namque eo tẽpore diuina apud vrbem re ligio inualuerat, Petro ibi epiſcopatum gerente: & Paullo, poſteaquàm ab iniuſto præſulis iudicio Cæſarem appellauerat, Romam deducto, ad quem tum audiendum plures cõ ueniebant: qui veritate intellecta, virtutibusq; Apoſtolorum, quas tum crebrò ediderant, permoti, ad cultum Dei ſeſe conferebant. Etenim tum illuſtris illa aduerſus Simonẽ, Petri ac Paulli congreſsio fuit. Qui cum magicis artibus, vt ſe Deum probaret, duobus ſuffultus dæmo nijs euolaſſet, orationibus Apoſtolorum fugatis dæmonibus, delapſus in terrã, populo inſpectante diſruptus eſt. Interea abundante iam Chriſtianorum mul titudine, accidit vt Roma incendio

eius exſæuijt. quæ anno Chriſti LXIX contigit. Neronis autem probra, vt pri mi, & vltimi perſecutoris, & omnium maximè Chriſtianis infeſti, perſequitur, quæ Suetonius diſertè expli cuit, homo eiuſmodi crimi num colligendorum ſtudio ſiſsimus. Primum autem fuiſſe Neronem, qui Perſecutionem in Chriſtianos commouerit, omnium teſtimonio conſtat. cæpit ſæuire anno Chriſti LXV, Lecanio, Licinioq; conſulib. culpa incẽdij vrbis in Chriſtianos innocentes collata: vt Tacitus quoque memoriæ prodidit. Perſecutiones autem appellarunt Chriſtiani, cum publico Imperatorũ edicto aut iudicijs, aut tormentis, aut vltimis ſupplicijs diuexati ſunt.

Neſcio an es poſtremus expleret. ſiquidem opinione mul torum receptum ſit, ipſum Antichriſtum venturum.] Antichriſtum venturum ſupra oſtendimus, cum de Danielis viſionibus loquebamur. Cum hac fide mentes Chriſtianorum imbutæ eſſent, fuere multi, qui putarint, eundem fore Neronem, vt quemadmodum ille primã Perſecutionem iniuit, ſic vl timam expleret. de qua opinione

opinione mox dicemus. *Expleris* autẽ, eſt futurum, pro *Expleturus ſit*.

Huius vitia, vt plenius exponerem.] Vitia Neronis negat ſe expoſiturum propter multitudinem eorum. duo verò tantùm ſe allaturum, vnum crudelitatis, alterum fœditatis inſignis; crudelitatis argumentum fuit nex matri Agrippinæ allata, fœditatis, quòd ſe Pythagoræ cuidam in matrimonium, tanquam femina, dicauit. Qua de re ſic Suetonius. *Et cum affatim deſæuiſſet, conficeretur à Doryphoro liberto, cui etiam, ſicut ipſi Sporus, ita ipſe denupſit*. Quod porro inquit *inditum Imperatori flammeum, dos, & genialis torus, & faces nuptiales.*] Sex. Victor ita expreſsit. *Nero eo dedecore reliquum vitæ egit, vt pudeat memorare huiuſcemodi quenquam. eò progreſſus eſt, vt neque ſuæ, neque aliorum pudicitiæ parcens ad extremum amictus nubentium virginum ſpecie palam conuocato ſenatu, dote dicta, cunctis de more frequentantibus nuberet.*

Hic primus Chriſtianum nomen tollere aggreſſus eſt.] Redit ad prima, vt de prima, quæ fuit Neronis, perſecutione incendio conflagraret, Nerone apud Antium conſtituto. Sed opinio omnium inuidiam incendij in Principem retorquebat, credebaturq; Imperator gloriã innouandæ vrbis quæſiſſe. Neque vlla re Nero efficiebat, quin ab eo iuſſum incendium putaretur. Igitur vertit inuidiam in Chriſtianos, actæq; in innoxios crudeliſsimæ quæſtiones: quin & nouæ mortes excogitate, vt ferarum tergis contecti, laniatu canũ interirent. Multi crucibus affixi, aut flamma vſti. Plerique in id reſeruati, vt cùm defeciſſet dies, in vſum nocturni luminis vterentur. Hoc initio in Chriſtianos ſæuiri cœptum. Pòſt etiam datis legibus religio vetabatur: palamq; edictis propoſitis, Chriſtianum eſſe non licebat. Tum Paullus ac Petrus capitis damnati: quorum vni ceruix gladio deſecta, Petrus in crucem ſublatus eſt.

ſecutione dicat. Nero ergo primus omnium Imperatorum edi ctum propoſuit, vt in eos quæſtiones exercerentur, qui ſe Chriſti cultui dediſſent. vt ſcribit Tertullianus in Apologetico, Euſebius hiſt. lib. VI. Oroſius libro VII. Nam ſi qua ante Neronem vexatio Chriſtianorum extiterat, ea ferme non ab Imperatore, ſed à Iudæis ſuſcepta fuerat, vt aduerſus S. Stephanum, duos SS. Iacobos, Petrum, & S. Paulum. Imperatorum autem, vt inquit Sulpicius, nouem perſecutiones fuerunt, Neronis, Domitiani, Traiani, Hadriani, Antonini, Seueri, Decij, Valeriani, Diocletiani, quæ & Maximiani, & decima futura Antichriſti. At D. Auguſtinus libro de Ciuitate Dei XVIII, cap. LII vndecim refert, Neronis, Domitiani, Traiani, Antonini, Seueri, Maximini, Decij, Valeriani, Aureliani, Diocletiani, & vndecimā Antichriſti. Reddens inde rationē, cur Nero in Chriſtianos ſæuierit, inquit.

Quippe ſemper inimica virtutibus vitia ſunt, & optimi quique ab improbis quaſi exprobrantes aſpiciuntur.] Ideſt ne mireris, Neronem primum gladium in Chriſtianos ſtrinxiſſe. Vt quiſque peſſimus eſt, ſic acerrimo odio in optimum quenque hominem fertur, quòd eos, quaſi ſua ſibi ſcelera exprobrātes intueatur. Innuit autem ea, quæ de S. Paulo S. Ioannes Chryſoſtomus ſcripſit. *Nero dormientibus omnibus omnium bona diripiebat, nuptias inuadebat, domos ſubuertebat, nullum ſceleris genus prætermittebat. poſtquam vero S. Paulum vidit afferre ſermonem doctrinæ, quo ſua reprehendebatur iniquitas, quò omnia licenter facere poſſet, curauit, vt extingueretur prædicatio, & interficeretur magiſter.*

Namque eo tempore diuina.] Diuina religio primùm prædicata Romæ à S. Petro, & S. Paulo putatur. S. Petrus princeps apoſtolorum Claudio imperante Romam, vt diximus, venit anno Chriſti XLIIII, nempe poſt Aſcenſionem eius decimo, teſte Euſebio. atque ibi epiſcopus prædicato euangelio multos ad fidem traduxit. quadriennio inde poſt Hieroſolymam redijt, & concilio apoſtolorum interſuit anno XLVII. inde Romam repetijt anno LVI. Biennio inde poſt Paulus iniuſto Porcij Feſti Iudææ procuratoris iudicio oppreſſus Cæſarem appellauit, ac Romam propterea miſſus eſt anno LVIII. Lucas in Actis, & Euſebius libro II. *Iniuſtum* autem *præſidis iudicium* vocat, cum Feſtus rogauit eum, num Hieroſolymam ad dicendam cauſſam contendere vellet, nam Cæſareæ tum erat. Quod Paulus ita reſpuit, vt Cæſarem appellarit. Quem Sulpicius dixit *præſulem*

lem S. Lucas vocauit, quem reliqui omnes Romano more *præſidem*, nemo vnquam *præſulem* appellauit. Quare vitium ineſſe arbitror.

Ad quem tum audiendum plures conueniebant.] Expreſsit verba S. Lucæ in fine Actuum, de S. Paullo loquens. *Manſit biennio toto in ſuo diuerſorio, & ſuſcipiebat omnes, qui ingrediebantur ad ſe prædicans regnum Dei, & docens, quæ ſunt de Domino Ieſu Chriſto cum omni fiducia ſine prohibitione.*

Qui veritate intellecta, virtutibusq; apoſtolorum, quas tum crebrò ediderant, permoti ad cultum Dei ſeſe conferebant.] Narrat Linus in Paſsionibus ipſorum Apoſtolorum, vtrunque eorum homines debilitatibus, ac morbis varijs afflictatos ſanitati priſtinæ reddidiſſe, & mortuos ad vitam reuocaſſe, cum Romæ veritatem, ideſt Chriſtum Dei filium, & doctrinam eius prædicarét.

Etenim tum illuſtris illa aduerſus Simonem Petri, & Pauli congreſſio fuit.] Magna quæſtio eſt, quo anno Simon magus à Petro fuerit expugnatus. Euſebius libro ſecundo regnante id Claudio factum, cum primum Petrus Romam venit, anno, vt conijci poteſt, quadrageſimo ſexto. S. Auguſtinus, & multi alij paullo ante mortem S. Petri, & S. Pauli anno LXVII. Hic vero Sulpicius in aduentum S. Pauli coniecit, qui anno LVIII Romæ primum prædicauit. Nos S. Auguſtini opinionem ſequendam eſſe putamus. quia Nero hac re incitatus in apoſtolos mox odio acerbiore deſæuijt. Is in ſermonibus ſic ſcribit. *Hodierno die beati apoſtoli ſanguinem profuderunt. Sed videamus cauſſam, quare iſta perpeſſi ſunt. ſcilicet, quòd inter cetera mirabilia etiam Simonem magum illum orationibus ſuis de aeris vacuo præcipitij ruina proſtrauerint. Cum enim Simon ſe Chriſtum diceret, & tanquam Chriſtum ad patrem aſſereret ſe poſſe conſcendere, atque elatus ſubito magicis artibus volare cœpiſſet, tunc Petrus fixis genibus precatus eſt Dominum, & precatione ſancta vicit magicam leuitatem. nam velut vinctum eum de ſublimi aere depoſuit, & quodam præcipitio in ſaxo elidens crura confregit.* Item Arnobius. *Viderunt Romani currum Simonis magi, & quadrigas igneas Petri ore difflatas, & nominato Ch iſto euanuiſſe.*

Interea abundante iam Chriſtianorum multitudine, accidit, vt Roma incendio conflagraret, Nerone apud Antium conſtituto.] Hoc factum eſt Lecanio Licinioq; conſulibus, anno Chriſti LXV. De quo ſic Tacitus. *Incendium forte, an dolo Principis conſtatum fuerit, in incerto*

in incerto fuit. eo certè tempore Antij agens Nero non ante in vrbem regreſſus eſt, quàm domus eius, qua Palatium, & Mæcenatis hortos continuauerat, ignis propinquaret.

Sed opinio omnium inuidiam incendij in Principem retorquebat, credebaturque Imperator gloriam innouandæ vrbis quæſiſſe.] Taciti verba ſunt. *Videbaturq́; Nero condendæ vrbis, & cognomento ſuo appellandæ quærere.*

Igitur vertit inuidiam in Chriſtianos.] Et hæc è Tacito. *Vt autē rumorem Nero aboleret, quo iuſſum incendium credebatur, ſubdidit reos, & exquiſitiſſimis ſupplicijs affecit, quos per flagitia inuiſos vulgus Chriſtianos appellabat. Igitur primo correpti qui fatebantur, deinde indicio eorum multitudo ingens haud perinde in crimine, quàm odio humani generis conuicti ſunt. ea pereuntibus addita ludibria, vt ferarum tergis contecti laniatu canum interirent, aut crucibus affixi, aut flammandi, aut vbi defeciſſet dies, in vſum nocturni luminis vrerentur.* Libro xv.

Hoc incœpto in Chriſtianos ſæuiri cœptum. poſt etiam datis legibus religio vetabatur, palamq́; edictis propoſitis Chriſtianum eſſe non licebat.] Tertullianus in Apologetico: *Conſulite veſtros commentarios. illic reperietis, Neronem primum in hanc ſectam tum maximè Romæ orientem Cæſariano gladio ferociſſe.* & Oroſius: *Primus Nero Chriſtianos ſupplicijs, & mortibus affecit, ac per omnes prouincias pari perſecutione excruciari imperauit.* Apud Sulpicium pro *datis legibus, latis* legendum cenſeo.

Tunc Paulus, ac Petrus capitis damnati, quorum vni ceruix gladio deſecta, Petrus in crucem ſublatus eſt.] Hoc factum eſt anno Chriſti LXVIII, Neronis anno XIII. teſte Euſebio Hinc Chryſoſtomus: *Nero, poſtquam Paulo non perſuaſit, vt deſiſteret puellæ dare conſilium, tandem caput ei amputari iuſſit.* Tertullianus de Præſcriptionibus: *Felix Romana Eccleſia, cui totam doctrinam apoſtoli cum ſanguine ſuo profuderunt, vbi Petrus paſſioni Domini adæquatur, vbi Paulus Ioannis exitu coronatur.* De ſupplicijs eorum plura Linus. Ceterum in alijs prouincijs quoque, & regnis alij apoſtoli, atque diſcipuli ſacram martyrij coronam propter Chriſti nomen acceperunt.

IVDAEORVM REBELLIO.

Dum hæc Romæ gerun- Dum hæc Romæ gerun

tur, Iudæi præſidis ſui Feſti Flori iniurias non ferentes, rebellare cœperunt. Aduerſus eos Veſpaſianus pro cõſulari imperio à Nerone miſſus, multis, grauibuſq́ue prœlijs deuictos, coegit intra muros Hieroſolymę cõfugere. Interim Nero iam etiam ſibi pro conſcientia ſcelerum inuiſus, humanis rebus eximitur: incertum an ipſe ſibi mortem conſciuerit. Certè corpus illius interemptum. Vnde creditur, etiam ſi ſe gladio ipſe tranſfixerit, curato vulnere eius ſeruatus: ſecundùm illud quod de eo ſcriptum eſt: Vt plaga mortis eius curata eſt, ſub ſæculi fine mittendus, vt myſterium iniquitatis exerceat.

tur, Iudæi præſidis ſui Feſti Flori iniurias non ferentes rebellare cœperunt.] Hoc eſt initium belli, quo Hieroſolyma, & Iudæa ſubditus perijt, quemadmodũ prædictum à Chriſto fuerat. Concitatum eſt autem anno Imperij Neronis duodecimo, cum Geſsius Florus procurator multos Iudæos verberibus cæſos in crucem egiſſet. Verba ſunt Euſebij, qui à Ioſepho ſumpſit: *Contra Iudæos, qui Geſſii Flori auaritiam non ferentes rebellabant, Veſpaſianus magiſter militiæ a Nerone tranſmittitur.* De hoc Floro ſic Ioſephus. *Hic veluti non ad regendam prouinciam, ſed ad damnatorum pœnas carnifex miſſus, neque rapinarum vllum morem, neque afflictionum omiſit. in miſeris autem crudeliſsimus erat, in turpibus impudentiſsimus. totas ſimul diſpoliabat vrbes, & labes populis inferebat, tantum non voce per totam regionem edicens, liberum eſſe omnibus latrocinari, dum ipſe praeclaram acciperet portionem.* De bello Iudaico lib. II. cap. XXIV.

Aduerſus eos Veſpaſianus pro conſulari imperio à Nerone miſſus.] Ioſephus libro III. cap. I. belli Iudaici. *Idem Veſpaſianus poſtea proconſul Hieroſolyma obſidens Imperator à militibus ſalutatus eſt.*

Interim Nero iam ſibi etiam pro conſcientia ſcelerum inuiſus, humanis rebus eximitur, incertum an ipſe ſibi mortem conſciuerit.] Quippe cum audiſſet, Galbam in Hiſpania ab exercitu Imperatorem appel-

appellatum, hoſtis à ſenatu iudicatus, vrbe fugiens, ſemet ictu gladij tranſegit, adiuuante trepidantem manum eunucho Sporo, cum prius nullo reperto, à quo feriretur, exclamaret, Ita ne? nec inimicum habeo, nec amicum. dedecoroſè vixi. turpius peream. Suetonius, Victor, & alij.

Vnde creditur, etiam ſi ſe ipſe gladio transfixerit, curato vulnere eius ſeruatus, ſecundùm illud, quod de eo ſcriptum eſt: Vt plaga mortis eius curata eſt, ſub ſæculi fine mittendus, vt myſterium iniquitatis exerceat.] Supra dixit, fuiſſe opinionem, Antichriſtum venturum nihil aliud eſſe, quàm Neronem, qui ſub ſæculi finē venturus ſit, & Perſecutionē vltimam obiturus. confirmat eam opinionem prophetia S. Ioannis in Apocalypſi, qui ſcripſit. *Et beſtia, quam vidi, ſimilis erat pardo, & pedes eius, ſicut pedes vrſi, & os eius, ſicut os leonis. Et dedit illi draco virtutem ſuam, & poteſtatem magnam. Et vidi vnum de capitibus ſuis, quaſi occiſum in mortem. Et plaga mortis eius curata eſt. Et aperuit os ſuum in blaſphemias in Deum, blaſphemare nomen eius, & tabernaculum eius, & eos, qui in cælo habitant.* Verba autem illa, *Vt myſterium iniquitatis exerceat*, ſunt S. Pauli ad Theſſalonicenſes. *Nam myſterium iam operatur iniquitatis.* quæ de Antichriſto dicta eſſe interpretatur S. Ambroſius in epiſtola ad Timotheum. *Myſterium iniquitatis à Nerone inceptum eſt, qui zelo idolorum apoſtolos interfecit inſtigante patre ſuo diabolo vſque ad Diocletianum.* Item S. Auguſtinus. Vnde Sulpicius in vita S. Martini dixit. *Ex quo conijcere poſſumus, iſtiuſmodi pſeudoprophetis exiſtentibus Antichriſti aduentum imminere, qui iam in iſtis myſterium iniquitatis operatur.* De hac re ſic S. Auguſtinus lib. xx. de Ciuit. Dei. cap. xix. *Quidam putant hoc de Imperio Rom. dictum eſſe, & propterea Paulum apoſtolum ea apertè ſcribere noluiſſe, ne calumniam incurreret, quod Imperio Rom. malè optaret, quod ſperaretur æternum. & vt hoc quod dixit, Iam enim myſterium iniquitatis operatur, Neronem voluerit intelligi, cuius iã facta velut Antichriſti videbantur. Vnde nonnulli ipſum reſurrecturum, & futurum Antichriſtum ſuſpicantur. alij verò non eum occiſum putant, ſed ſubſtractum potius, vt putaretur occiſus, & viuum occultari in vigore ipſius ætatis, in qua fuit, cum crederetur extinctus, donec ſuo tempore releuetur, & reſtituatur in regnum. ſed multum mihi mira hæc eſt opinantium præſumptio.* Verùm Sulpicius aliam de illo opinionem affert in fine ſecundi Dialogi inquiens. *Ceterùm cum à Gallo de fine ſæculi quæreremus, ait nobis, Neronem, & Antichri-*

tichriſtum prius eſſe venturos, Neronem in Occidentali plaga regibus ſubactis decem imperaturum. Perſecutionem autem ab illo hactenus exercendam, vt idola gentilium coli cogat. ab Antichriſto verò Orientale Imperium eſſe capiendum, qui quidem ſedem, & regni caput Hieroſolymam eſſet habiturus. ab illo vrbem, & templum reparandum eſſe. illius eam Perſecutionem futuram eſſe, vt Chriſtum Dominum cogat negari, ſe potius Chriſtum eſſe confirmans, omneſq́, ſecundum legem circumcidi iubeat, & ipſum denique Neronem ab Antichriſto eſſe perimendum. atque ſub illius poteſtate vniuerſum orbem, cunctaſq́, gentes eſſe redigendas, donec aduentum Chriſti impius opprimatur, non eſſe autem dubium, quin Antichriſtus malo ſpiritu conceptus eſſet etiam in annis puerilibus conſtitutus ætate legitima ſumpturus imperium. Quo autem hæc ab illo audiuimus, annus octauus eſt. vos autem æſtimate, quo in præcipitio conſiſtunt, quæ futura ſunt. Apud Sulpicium. *Vt plaga mortis*, legendum, *Et*, ex apocalypſi.

GALBA, OTHO, VITELLIVS IMPERATORES.

Igitur poſt exceſſum Neronis, Galba imperium rapuit: mox Otho, Galba interfecto, occupauit. Tunc Vitellius in Gallias, fretus exercitibus, quibus preerat, vrbem ingreſſus, Othone interfecto, ſummam rerum vſurpauit.

Igitur poſt exceſſum Neronis Galba imperium rapuit, mox Otho, Galba interfecto, occupauit.] Galba Imperium arripuit viuente Nerone in Hiſpania anno Chriſti LXIX. indeſequenti ab exercitu eſt interfectus. Quo facto Otho Romæ, Vitellius in Gallijs Imperium inuaſere. eodemq́; anno Otho ad Bebriacum à Vitellianis prœlio victus, cum rebus ſuis diffideret; ſibi mortem conſciuit.

Tunc Vitellius in Gallias fretus exercitibus, quibus præerat, vrbem ingreſſus, Othone interfecto, ſummam rerum vſurpauit.] Vitellius interfecto à ſuis Othone ex Gallijs Romam venit, atque ibi Imperatorem ſe geſſit. Apud Sulpicium, *ex Gallijs*, pro *in Gallias*, legi oportet.

VESPASIANVS IMP. ET EXCIDIVM HIEROSOLYMORVM.

Quæ poſteaquam ad Veſpaſianum delata, licet malo exemplo, bono tamen affectu Reip. ab improbis vindicandæ, cùm Hieroſolymam obſideret, ſumit imperium: &, vt mos eſt, diademate capiti impoſito, ab exercitu Imperator conſalutatus, Titum filium Cæſarem facit. eidem pars copiarum, & obſidendæ Hieroſolymæ negotium datũ. Veſpaſianus Romam profectus, ſummo fauore ſenatus & populi receptus, cum ſe Vitellius interfeciſſet, imperium confirmauit. Interea Iudæi obſidione clauſi, quia nulla neque pacis, neque deditionis copia dabatur, ad extremum fame interibant, paſsimque viæ oppleri cadaueribus cœpere, victo iam officio humandi: quin omnia nefanda inſuper auſi, ne humanis quidẽ cor-

Quæ poſteaquam ad Veſpaſianum delata, licèt malo exemplo, bono tamen affectu reip. ab improbis vindicandæ, cum Hieroſolymam obſideret, ſumit Imperium, &, vt mos eſt, diademate capiti impoſito, ab exercitu Imperator conſalutatus.] Veſpaſianus pro conſul in Iudæa, cum iuſſu Neronis Hieroſolymã obſideret, vt audijt tumultus Imperij, necesq; Neronis, Galbæ, & Othonis, & ipſe à ſuis militibus appellatus Imperator Imperium inuaſit. ac bellum Vitellio per duces intulit, eoque occiſo, poſt ſex menſes ſolus imperauit, ac Titum, & Domitianum filios Cæſares appellauit. Suetonius, Tacitus. reliqui.

Eidem pars copiarum, & obſidendæ Hieroſolymæ negotium datum.] Veſpaſianus Romam deceſſurus reliquit in obſidione Hieroſolymorum Titum filium Cæſarẽ. inde Romam profectus, Vitellium aduentãs adeo exterruit, vt trepidus ſe abdiderit, ac mox ex latebris tractus miſerè trucidatus ſit.

*Interea Iudæi obſidione clau*ſi,

ſi, quia nulla neque pacis, neque deditionis copia dabatur, ad extremũ fame interibant.] Pertinet ad ſacram hiſtoriã obſidio, & expugnatio Hieroſolymorum prædicta à Chriſto, qua gens Iudæorum deleta eſt. Obſidio verò, fames, ceteraque in illa expugnatione incommoda narrantur à Ioſepho, qui huic bello interfuit, libro ad hoc ſcripto. capta eſt autem Hieruſalem anno Chriſti LXXI.

Ac tum fortè in diem Paſchæ omnis ex agris, aliĳsq; Iudææ oppidis multitudo conuenerat.] Infinita multitudo Hieroſolymis eſt inuenta, tum cum vrbs capta eſt, quòd per dies Azymorum Iudæi vndiq; de more confluxerant. id quod diuino facto myſterio inquit, vt Iudæi eodem die darent pœnas, quo ſcelus in Chriſtum admiſerant. Glycas item libro III.

Phariſæi aliquantiſper pro templo acerrime reſtiterunt.] Plures ſectæ philoſophorum Hieroſolymis erant, Eſſæorum, Sadducæorum, Phariſæorum. Ex quibus Phariſæi certiorem legaliũ rituum notitiam profitebantur, & fato omnia tribuebant. ac ſuperioribus annis

corporibus pepercerũt, niſi quæ eiuſmodi alimentis tabes præripuerat. Igitur defeſsis defenſoribus irrupere Romani. Ac tum fortè in diẽ Paſchæ omnis ex agris, alijsque Iudææ opidis multitudo conuenerat: nimirũ ita Deo placitum, vt eo tempore, quo Dominum cruci affixerat, gens impia internecioni daretur. Phariſæi aliquantiſper pro templo acerrimè reſtiterunt: donec obſtinatis ad mortem animis, vltrò ſe ſubiectis ignibus intulerunt. Numerus peremptorum ad vndecies centena millia refertur: capta verò C. millia, ac venundata. Fertur Titus adhibito conſilio prius deliberaſſe, an templum tanti operis euerteret. Etenim nonnullis videbatur, ædem ſacratam, vltra omnia mortalia illuſtrẽ, non debere deleri: quæ ſeruata modeſtiæ Romanæ teſtimonium, diruta perennẽ crudelitatis notam præberet.

ret. At contra alij, & Titus ipſe, euertendum templum in primis cenſebant, quo plenius Iudæorum & Chriſtianorum religio tolleretur. Quippe has religiones, licet contrarias ſibi, iiſdem tamen auctoribus profectas. Chriſtianos ex Iudæis exſtitiſſe: radice ſublata, ſtirpem facilè perituram. Ita Dei nutu, accenſis omnium animis, templum dirutum, abhinc annos trecentos triginta & vnum. Atque hæc vltima templi euerſio, & poſtrema Iudęorum captiuitas, qua extorres patria, per orbem terrarum diſperſi cernũtur: quotidie mũdo teſtimonio ſunt non ob aliud eos, quàm ob illatas Chriſto impias manus, fuiſſe punitos. nam ſæpè aliàs cùm propter peccata captiuitatibus traderentur, nunquam tamen vltra ſeptuaginta annos ſeruitutis pœnam pependerunt,

nis Alexandra regnante tantas opes in vrbe ſibi pararant, vt prope dominari viderentur. Quam potentiam vſque ad extremum retinuerunt. Quare non eſt mirum, cum fatalia omnia eſſe, & bona, & mala putarent, illos obſtinatis animis ſe in incendium intuliſſe.

Numerus peremptorum ad vndecies centena millia refertur, capta verò centum millia, ac venundata.] Ex Ioſepho libro ſeptimo. *Et captiuorum quidẽ, qui toto bello comprehenſi ſunt, nonaginta ſeptẽ millium fuit numerus. mortuorum verò per omne tempus obſidionis vndecies cẽtum millia. Horum plerique gentiles fuere, ſed non indigenæ. ab omnibus enim regionibus ad Azymorum diem feſtum congregati bello ſubitò circunfuſi ſunt.*

Fertur Titus adhibito conſilio prius deliberaſſe, an Templum tanti operis euerteret.] Ioſephus inquit adhibuiſſe in conſilium tribunos militum, & procuratorem Iudææ, & centuriones quoſdã, ad eoſq; retuliſſe, quid faciendum cenſerẽt de Templo.

Etenim nonnullis videbatur ædem ſacratam vltra omnia mortalia illuſtrem non debere

bere deleri, quæ ſeruata modeſtiæ Romanæ teſtimonium, diruta perennem crudelitatis notam præberet.] Ioſephus aliter. Viſum fuiſſe nonnullis, ſi Iudæi arma deponerent, templo parcendum eſſe, ſi retinerent, incendium inferendum, quoniam caſtellum iam eſſet, non templum, & piaculum committerent non ipſi, ſed qui id facere coegiſſent. alijs verò placuit, lege belli vtendum eſſe. nunquam enim Iudæos noua moliri deſituros, dum templum haberent, quo conuocarentur.

At contra alij, & Titus ipſe, euertendum templum inprimis cenſebant, quò plenius Iudæorum, & Chriſtianorum religio tolleretur.] Credo hoc item ex ingenio ſuo expreſsiſſe Sulpicium. nam Ioſephus aliter diſputatum prodidit. Titus negauit, ſe tanti operis templum incenſurum, neque etiam ſi Iudæi ponere arma noluiſſent, ne in muros inanimatos pro viris ſæuire videretur. Romanorum enim fore detrimentum, ſi periret, monumentum Imperij, ſi maneret. Inde poſtero die templum ipſo inuito, ac repugnante ſuccenſum, fatali die inſtante, qui erat decimus Auguſti, quo etiam à Babyloniorum rege fuerat concrematum.

Quippe has religiones licet contrarias ſibi, ijſdem tamen auctoribus profectas.] *ab ijſdem*, legendum puto. Hebræi vtramque religionem conſtituerunt, illam Moyſes, hanc Chriſtus ſecundum carnem Iudæus. contrariæ autem inter ſe erant, quia Hebræorum cæremonias, & inſtituta, & circũciſionem lex Chriſtianorum ſuſtulit, ſed quæ in vtraque religione à Sulpicio diſputata dicuntur, in Ioſephi hiſtoria vberrima non inueniuntur.

Ita Dei nutu, accenſis omnium animis, Templum dirutum.] Ioſephus ita. *Miles quidam non expectato edicto, ſed diuino motus impetu, à contubernali ſuo tollitur, & raptum ignem in feneſtram inſerit auream. quod vt audiuit Titus, raptim accurrit prohibiturus incendium, verum imperium eius præ tumultu exaudiri non potuit. ita ſecundo anno imperij Veſpaſiani templum conflagrauit.*

Ab hinc annos CCCXXXI.] More iam inſtituto à conſulatu Stiliconis notat annos.

Atque hæc vltima templi euerſio, & poſtrema Iudæorum captiuitas, qua extorres patria per orbem terrarum diſperſi cernuntur.] Ter deliquerunt in Deum ſuum Hebræi, ac propterea in ſeruitutem traditi ſunt, verum poſt pœnitentiam actam aliquot annorum actam, iterum à Deo priſtino ſtatui reſtituti ſunt. at poſt grauiſſimum ſcelus, quo ſe Chriſto occidendo obſtrinxerunt, patria,

temploq; deletis, exules toto orbe terrarum in hunc vſque diem manſerunt. de qua ſic Hieremias: *Gladio ſternam eos in conſpectu ſuorum hoſtium, & vrbem internecioni, & ruinæ perpetuæ dabo. Carnes filiorum, filiarumq; ſuarum comedent, adeoq; conteram hanc vrbem inſtar vaſis teſtacei, vt amplius redintegrari non poſſit.*

Nam ſæpe aliàs cum propter peccata captiuitatibus traderentur, nunquam tamen vltra ſeptuaginta annos ſeruitutis pœnam pependerunt.] Hebræi primum in Aegypto ſeruierunt, deinde in Babylonia captiui, tertiò ſub Antiocho Epiphane rege Syriæ domi ſuæ lege ſpoliati; ſed hæ captiuitates, & ſeruitutes prædictæ illis fuerunt, ſimulque reſtitutiones. at de captiuitatis vltimæ liberatione promiſſum nihil fuit. Nam quòd Romani euerſuri eſſent Hieroſolyma, ſcripſit Ioſephus Danielis teſtimonio nixus. quod autem illius deſolationis finis aliquando eſſet futurus, non ſcripſit, quòd vatem nihil eius prædixiſſe inuenit. Glycas libro III. Danielis oraculum editum eſt cap. IX: *Et in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium, & erit in templo abominatio deſolationis, & vſque ad conſummationem, & finem perſeuerabit deſolatio.* Hinc Prudentius contra Iudæos cecinit.

Exilijs vagus huc illuc fluitantibus errat
Iudæus, poſtquam patria de ſede reuulſus
Supplicium pro cæde luit, Chriſtique negati
Sanguine reſperſus commiſſa piacula ſoluit.

DOMITIANI PERSECVTIO.

Interiecto deinde tempore, Domitianus, Veſpaſiani filius, perſecutus eſt Chriſtianos. Quo tempore Iohannem Apoſtolum atque Euangeliſtam, in Pathmum inſulam relegauit: vbi ille arcanis ſibi myſterijs reuelatis, librum ſacræ Apocalypſis (qui quidem à pleriſque

Interiecto deinde tẽpore Domitianus Veſpaſiani filius perſecutus eſt Chriſtianos.] Hæc eſt ſecunda Perſecutio, quam exercuit Domitianus anno XCV. Cum Domitianus non exiguam partem nobilium Romæ temere ſuſtuliſſet, atque alios ſpoliatos bonis in exiliũ pepuliſſet, tandem in ſceleratã Neroniani odij, & impietatis hereditatem ſucceſſit. ſecundus

cundus autem fuit, qui contra Christianos Perſecutionis incendium excitarit. Euſebius, & Oroſius.

riſque aut ſtultè aut impiè non recipitur) conſcriptum edidit.

Quo tempore Ioănem Apoſtolum, atque euangeliſtam in Pathmum inſulam relegarunt.] Hoc idem ſcribit S.Hieronymus. *Quartodecimo anno Domitiani ſecunpoſt Neronem Perſecutionem mouente Domitiano Ioannes in Pathmū inſulam relegatus ſcripſit Apocalypſim. quam interpretatur Iuſtinus martyr.* idem ante illum ſcripſerat quoque Irenæus libro v. aduer ſus Valentinum.

Vbi ille arcanis ſibi myſterijs reuelatis librum ſacræ Apocalypſis, qui quidem à pleriſque aut ſtultè, aut impiè non recipitur, edidit.] De hoc libro ſic ſcripſit S. Athanaſius in Synopſi: *Hoc nomine vocatur hic liber, propterea quòd hanc reuelationem ipſe Ioannes Euangeliſta & Theologus in Pathmo inſula die dominico vidit, iuſſusq́; conſcripſit, vt ad ſeptem eccleſias mitteret, videlicet iſtas, Epheſum, Smyrnam, Pergamum, Thyatiram, Sardeis, Philadelphiam, & Laodiceam. Quæ vero in hac viſione vidit, multa ſunt, ac differentia. Circa finem perditionem etiam Antichriſti cum diabolo vidit. Iubetur autem primum ſcribere ſingulis prædictarum eccleſiarum angelis ſecundùm cuiuſque actiones.* Quod autem inquit Sulpicius, librum à nonnullis non recipi, ſignificat id, quod tradit ex verbis Dionyſij Euſebius, fuiſſe quoſdam, qui negarint, Apocalypſim eſſe S. Ioannis Euangeliſtæ, ſed Cerinthi cuiuſdam hæretici aſſeruerint. quos Sulpicius nunc aut ſtultitiæ arguit, ſi veritatem non perſpiciunt, aut impietatis, ſi perſpectam non approbant, & ſcripturam Catholicā homini hæretico tribuunt. Alludit autē ad id, de quo ſcribit Epiphanius, tales hæreticos alogos dictos, quaſi ratione carentes, aut *Verbum* non aſſerentes, de quō S. Ioannes: *In principio erat verbum.*

TRAIANI PERSECVTIO, IVDAEORVM REBELLIO, ET EXTREMVM VRBIS EXCIDIVM.

Non multo deinde interuallo tertia Perſecutio per Traianum fuit.] Traiani Perſecutionem anno CVIII. ini-

Non multo deinde interuallo, tertia perſecutio per Traianum fuit. qui cùm tormen-

mentis & quæſtionibus nihil in Chriſtianis morte aut pœna dignum reperiſſet, ſæuiri in eos vltrà vetuit. Sub Hadriano deinde Iudæi rebellare voluerunt, Syriam ac Palæſtinam diripere conati: miſſoque exercitu ſubacti ſunt. Qua tempeſtate Hadrianus exiſtimans ſe Chriſtianam fidem loci iniuria perempturum, & in templo ac loco Dominicæ paſsionis dæmonum ſimulacra cõſtituit: & quia Chriſtiani ex Iudæis potiſsimũ putabantur (namque tum Hieroſolymę non niſi ex circumciſione habebat Eccleſia ſacerdotem) militum cohortem cuſtodias in perpetuum agitare iuſsit, quæ Iudæos omnes Hieroſolymæ aditu arceret. Quod quidẽ Chriſtianæ fidei proficiebat: quia tum pæne omnes Chriſtum Deum ſub legis obſeruatione credebant. Nimirum id Domino ordinante diſpoſitum, vt legis ſerui-tus

initam Tertullianus, & S. Auguſtinus tertiam nominarunt. Is, vt inquit in S. Ignatio Metaphraſtes, edictum propoſuit, vt Chriſtiani vbique conquirerentur, & per tormenta, ſi aliter non poſſet, vſque ad mortem ſacrificare ritu maiorum adigerentur.

Qui cum tormentis.] Anno CXI, vt in Chronico notauit Euſebius, Plinius Bithyniæ proconſul cum aſſiduis Chriſtianorum delationibus vrgeretur, atq; eorum varias eſſe cauſſas reperiret, incertus ſentẽtiæ Traianum conſuluit, atque epiſtolam ad eum miſit, quæ quia in promptu eſt omnibus, in eius intexta epiſtolis, nunc omittitur. cui ille hoc modo reſpondit. *Chriſtiani conquirendi non ſunt. Si deferantur, & arguantur, puniendi ſunt. Sine auctore propoſiti libelli nullo crimine locum habere debeant. nam et peſsimi exempli, nec noſtri ſaeculi eſt.*

Sub Hadriano deinde Iudæi rebellare voluerunt. Syriam, ac Palæſtinam diripere conati, miſſoque exercitu ſubacti ſunt.] Rebellio Iudæorum hæc fuit. Anno CXXXV Iudæus quidam cognomento Barchobebus, te-ſte

ſte Iuſtino, Iudæos hortatus eſt, vt Chriſtianos, niſi à Chriſto deficerent, ad grauia ſupplicia abriperent. Fuſus autem Iudææ præfectus ab Hadriano miſſus magnam vtriuſque ſexus Iudæorum ſtragem propterea tus à libertate fidei atq; Eccleſię tolleretur. Ita tum primum Marcus ex gentibus, apud Hieroſolymã epiſcopus fuit. edidit, atque agrum eis ademptum Romanis addixit. ſequenti anno vrbs capta, & ſolo æquata, veteribus templi reliquijs igne deletis. Tumque demum Ieſu Chriſti vox diuina completa, cum dixit, *fore, vt Hieroſolymis lapis ſuper lapidem non remaneret.*

Qua tempeſtate Hadrianus exiſtimans, ſe Chriſtianam fidem loci iniuria perempturum.] Hadrianus Templum quoque Domini ad tollendam religionem terra obruit, ac templum aliud Veneri dedicauit, manſitque eo modo vſque ad Conſtantinum. Dio, Euſebius, Epiphanius. Paulinus in epiſt. ad hunc Seuerum. *Vbi ſacra nati ſaluatoris infantia vagierat, illic Veneris lamenta fingentium laſciuis luctibus infamis ritus vlulabat.*

Militum cohortem cuſtodias in perpetuum agitare iuſsit, quę Iudæos omnes Hieroſolymæ aditu arceret.] Legem etiam tulit, ne cui è gente Iudæa liceret in agrum Hieroſolymitanum inire. Iidem. Chryſoſtomus in Lucam: *Venit Hadrianus, & quoniam rurſum in Galilæa rebellarunt Iudæi, relliquias ipſius ciuitatis deſolauit: legem etiam tulit, vt nullus Iudæorum Hieroſolymam accederet.*

Hieroſolymæ non niſi ex circunciſione habebat Eccleſia ſacerdotem.] Ideſt eccleſia Chriſtianorum Hieroſolymæ non habebat epiſcopum, niſi, qui fuiſſet Iudæus, ac circunciſus, vt Iacobum fratrem Domini, & Symeonem filium Cleophæ, & ceteros, qui ab illis conſecuti ſunt vſque ad Marcum.

Quod quidem Chriſtianæ fidei proficiebat.] Vtile erat Chriſtianæ fidei, neminem eſſe Chriſtianum, niſi qui Iudæus ſub legis obſeruatione vixiſſet. ita ordinante Deo, vt libertas fidei legis ſeruitutem abrogaret.

Ita tum primum Marcus ex gentibus apud Hieroſolymam epiſcopus fuit.] Euſebius huius rei auctor eſt libro IV. cap. VI. Hiſt. Eccleſ. inde reliqui.

HADRIA-

HADRIANI PERSECVTIO.

Quarta ſub Hadriano perſecutio numeratur, quã tamen poſtea exerceri prohibuit: iniuſtũ eſſe pronuntians, vt quiſquam ſine crimine reus conſtitueretur. Poſt Hadrianum Antonino Pio imperante, pax eccleſijs fuit.

Quarta ſub Hadriano Perſecutio numeratur, quã tamen poſtea exerceri prohibuit, iniuſtum eſſe pronuncians, vt quiſquam ſine crimine reus conſtitueretur.] Meminit huius Perſecutionis Euſebius quoque & S. Auguſtinus. cum autem quæſtiones acerbiſſimę exercerentur, Serennius Grannianus præfectus Aſię litteras, vt inquit S. Iuſtinus, ad Hadrianum miſit in hanc ſententiam, Sibi iniquum videri, Chriſtianos nullo obiecto crimine, & indirecta cauſſa, quo populi acclamationibus ſatisfieret, neci dari. Quibus litteris reſcripſit Hadrianus, *Minucio Fundano ſucceſſore eius Aſiæ proconſule, vt neminem Chriſtianum ſine iuſto crimine, & non niſi nomine ad ſe delato morte multaret.* Extat reſcriptum eius apud Euſebium multis verbis ſcriptum, & propterea hoc loco prætericur.

Poſt Hadrianum Antonino Pio imperante pax eccleſijs fuit.] Hac de re ſic Xiphilinus ex Dione: *Conſtat inter omnes, Antoninum Pium probum virum fuiſſe. neque enim ceteris ſubditis grauis, nec Chriſtianis infenſus fuit. quos vehementer obſeruauit.* Idem ſcribit Euſebius.

AVRELII PERSECVTIO.

Sub Aurelio deinde Antonini filio, perſecutio quinta agitata. Ac tum primum intra Gallias martyria viſa, ſerius trans Alpes Dei religione ſuſcepta.

Sub Aurelio deinde Antonini filio Perſecutio quinta agitata.] Hæc temporibus Marci Aurelij cõmota eſt, verum exercita à Lucio Vero illius collega. Euſebius libro quinto: *Anno ſeptimo Antonini Veri, grauis, & acerba in nonnullis terræ par-*

partibus Perſecutionis procella ex temerario populi impetu per ſingulas vrbes excitata contra nos ingraueſcere capit. in qua infiniti martyrio coronati ſunt.

Actum primum intra Gallias martyria viſa.] Qualia martyria hęc fuerint, affert Euſebius ex litteris eccleſiarum Gallicarũ ad Aſianas. quarum ille verba profert. nos eo labore ſuperſedemus. Hinc Gregorius Turonenſis in hiſtoria ſcripſit. *In Gallijs multi pro Chriſti nomine ſunt per martyrium gemmis cæleſtibus coronati, quorum paſſionum hiſtoriæ apud nos fideliter vſque hodie retinentur.*

Serius trans alpes Dei religione ſuſcepta.] Hoc parum verum eſſe puto. nam S. Martialis Lemouicum, Eucherius Treuiros, Fronto Pretagoricas, Sabinus, & Potentianus Senonas ad prædicandum euangelium à S. Petro Apoſtolo miſsi poſt ſub Nerone paſsi eſſe dicuntur.

SEVERI PERSECVTIO.

Sexta deinde, Seuero imperante, Chriſtianorum vexatio fuit. Quo tempore Leonidas, Origenis pater, ſacrum in martyrio ſanguinem fudit. Interiectis deinde annis VIII, & XXX pax Chriſtianis fuit: niſi quòd medio tempore, Maximinus nonnullarum Eccleſiarum clericos vexauit.

Sexta deinde Seuero imperante Chriſtianorũ vexatio fuit.] Oroſius hanc quintam ꝑſecutionẽ vocat. *Seuerus,* inquit, *quinta poſt Neronẽ perſecutione Chriſtianos excruciauit. plurimiq; ſanctorũ per diuerſas prouincias cruciati ſunt.* Euſebius, & S. Auguſtinus ſextam nominãt.

Quo tempore Leonidas Origenis pater ſacrum in martyrio ſanguinẽ fudit.] Magnitudo Origenis filij facit, vt pater Leonidas illuſtrior ſit. Res eſt expoſita pluribus verbis ab Euſebio, qui Origenem doctum virum in primis, & probum vnicè dilexit. quamuis ille in multis fidei decretis errauerit.

Interiectis inde annis VIII, & XXX pax Chriſtianis fuit.] A primo anno Seueri vſque ad primum Decij anni numerantur XXVIII, non XXXVIII. quare hic numerus eſt retinendus, atque

per

per eos annos quieuiſſe Chriſtianos inquit.

Niſi quod medio tempore Maximinus nonnullarum eccleſiarum clericos vexauit.] Sumptum eſt ab Euſebio. qui ita ſcribit. *Maximinus propter grauem inuidiam, qua contra Alexandri familiam, in qua complures fideles, & Chriſtiani verſabantur, flagrabat, acerbam Perſecutionem concitauit, iuſſitq́, ſolos eccleſiarum præſides, tanquam auctores doctrinæ euangelicæ, neci dari.* Firmilianus etiam epiſcopus Cappadociæ epiſtola LXXV apud Cyprianum inquit, *hanc Perſecutionem non per totum mundum, ſed localem fuiſſe.*

DECII, ET VALERIANI PERSECVTIONES.

Mox Decio imperante, iam tum ſeptima perſecutione ſæuitum in Chriſtianos. Inde Valerianus octauus ſanctorum hoſtis fuit.

Mox Decio imperante iã tum ſeptima Perſecutione ſæuitum in Chriſtianos.] Huius meminit Euſebius, Oroſius, Auguſtinus, omnes. fuit enĩ crudelitate inſignis.

Inde Valerianus octauus ſanctorũ hoſtis fuit.] De hac Perſecutione Cyprianus, Euſebius, S. Auguſtinus, Oroſius.

DIOCLETIANI PERSECVTIO.

Poſt eum, interiectis annis ferè quinquaginta, Diocletiano & Maximiano imperãtibus, acerbiſsima perſecutio exorta, quæ per x. continuos annos plebem Dei depopulata eſt. qua tẽpeſtate omnis ferè ſacro martyrum cruore orbis infectus eſt: quippe certatim glorioſa in certamina ruebatur,

Poſt eum interiectis annis fere quinquaginta Diocletiano & Maximiano Imperatoribus acerbiſsima perſecutio exorta, quæ per decem continuos annos plebẽ Dei depopulata eſt.] Diocletianus, & Maximianus toto Imperij ſui tempore infeſti Chriſtianis fuerunt, ſed anno nonodecimo infeſtiſſimi, edictis acerbiſſimis aduerſus eos propoſitis eaq. nona, ab alijs decima Perſecutio appellata cœpta eſt an

no

no CCCIII. deſijt anno CCCXII, cum decem annos ſæuiſſet. Exercuere illam Diocletianus, & Maximianus anno vno, quouſque imperio ſe abdicarũt, inde Galerius in Illyrico, Maximinus in Oriente, Maxentius in Italia. Nam Conſtantius, & Conſtantinus Magnus in Gallia, Hiſpania, & Britannia ab ea abſtinuerunt. Hãc Perſecutionem pluribus deſcripſit Euſebius memoriæ illius æqualis.

Qua tempeſtate omnis fere ſacro martyrum cruore orbis infectus eſt.] Quippe triginta dierum ſpatio XVII millia trucidata ferũtur. Beda, & ceteri.

Quippe certatim glorioſa in certamina ruebatur.] Opportunè reddens rationem, cur tam multi ſacro tũ martyrio coronati ſint, laudat eorum temporum Chriſtianos, & maximè epiſcopos, qui non ſolum quæſiti ſupplicia non horreſcebant, ſed etiam non quæſiti vltro ſe cruciatibus offerebant. Extat præclarum de epiſcopis illorum temporum teſtimonium apud Marcellinum hominem à Chriſtiana pietate remotum. quod hoc loco prætermittere nefas eſſe exiſtimo. id eſt libro XXVII. his verbis: *Quoſdam prouinciales antiſtites tenuitas edendi, potandiq; parciſſime, vilitas etiam indumentorum, & ſupercilia humum ſpectantia perpetuo numini, veriſq. eius cultoribus vt puros commendant, & verecundos.* Vt autem laudat illos, ſic æquales ſuos non obſcurè carpit, quòd prauis ambitionibus epiſcopatus appeterent. ex quo apparet centum annorum ſpatio, pace eccleſijs reddita, priſcam illam diſciplinam eſſe corruptam.

batur, multoque auidius tũ martyria glorioſis mortibus quærebantur, quàm nunc epiſcopatus prauis ambitionibus appetuntur. Nullis vnquam magis bellis mundus exhauſtus eſt: neq. maiore vnquam triumpho vicimus, quàm cùm decem annorum ſtragibus vinci non potuimus. Exſtant etiam mandatæ litteris præclaræ eius temporis martyrum paſsiones: quas connectẽdas nõ putaui, ne modum operis excederẽ. Sed finis pſecutionis illius fuit, abhinc annos IX, & LXXXX. à quo tẽpore Chriſti ani imperatores eſſe cœperunt.

ac Chriſtianos præclarius ſe in bello, quam in pace geſſiſſe.

Nullis vnquam magis bellis.] Comparat Perſecutionem cum bello, & ait nullo bello maiorem vnquam numerum hominum eſſe deletum, quàm hac Perſecutione, nec Chriſtianos maiore vnquam triumpho viciſſe, quàm, cum decem annorum ſtragibus vinci non potuerunt. Vinci autẽ non potuerunt, quia vſq; ad extremum Chriſtianam conſtantiam tenuerunt, & ſupplicia tyrannorum contempſerunt. is enim victor martyrij dicitur, qui tyranno ſæuienti non cedit.

Extant etiam mandatæ litteris martyrum paſſiones.] Credo intelligit eas, quas Euſebius hiſtoriæ ſuæ mandauit. ille enim ſeparatim eas quoque edidit. verum nos non habemus. fortaſſe Sulpicius habuit. Vtinam autem ad tam præclaram conſeruandam memoriam ille in hanc hiſtoriam incluſiſſet.

Sed finis Perſecutionis illius fuit ab hinc annos I X. & L X X X. à quo tempore Chriſtiani Imperatores eſſe cœperunt.] Hic eſt annus C C C X I I, quo Conſtantinus Magnus ex Gallijs Romam profectus, tyranno extincto Maxentio, Chriſtianum ſe aperte profeſſus eſt.

PAX SVB CONSTANTINO MAXIMO.

Nanq. tum Conſtantinus rerum potiebatur, qui primus omnium Romanorum principũ Chriſtianus fuit. Sanè tum Licinius, quia aduerſum Conſtantinum de imperio certauit, milites ſuos litare præceperat: abnuentes, militia reiiciebat. Sed id inter perſecutiones non computatur: adeò res leuioris negotij fuit, quàm vt ad Eccleſiarum vul-

Namq; tum Conſtantinus rerum potiebatur, qui primus omnium Romanorum Principum Chriſtianus fuit.] Diocletiani Perſecutionem pax excipit à Cõſtantino Imperatore illata. Hoc ſcripſit Euſebius, atq; etiam Lactantius in Proemio ita: *Hoc opus nunc nominis tui auſpicio inchoamus Conſtantine Imperator Maxime, qui primus Romanorum Principum repudiatis erroribus maieſtatem Dei ſingularis, ac veri, & cognouiſti, & honoraſti.*

Sanè tum Licinius, qui aduerſus Conſtantinum de Imperio decertauit, milites ſuos litare præceperat, abnuētes militia reijciebat, ſed id inter Perſecutiones non reputatur.] Diocletianus Galerium ſucceſſorem reliquit in Orientali Imperio, Galerius Illyricum reliquit Licinio, homini Daco, Oriētem Maximino ſororis filio, Italiam, & Africam Seuero item ſororis alterius filio, quas ei Maxentius Maximini filius eripuit. Conſtantinus inde Galliam, Hiſpaniam, & Britanniam à patre Conſtantio acceptas retinens Italiam, & Africam Maxentio ademit. & Conſtantiam ſororem Licinio in matrimonium tradidit anno CCCXIII Mediolani. Licinius igitur primùm gratia Conſtantini Chriſtianis pepercit, & communibus armis Maximinum ſæuiētem deleuit, & ſibi Orientem vindicauit. Inde ſubortis ſimultatibus Illyrico ſpoliatus eſt à Conſtātino prœlio ad Cibalas in Pannonia ſuperatus. Inde anno CCCXIX veteribus repetitis offenſionibus, vt Conſtantinum exacerbaret, Chriſtianos vexare, ideſt ad ſacrificia cogere, cœpit. Itaque anno CCCXXIII, & CCCXXIIII, bello à Conſtantino in Thracia, & Bithynia victus Imperio primum, deinde vita exutus eſt. Ex Euſebio, Zoſimo, & alijs. Edicta Licinij contra Chriſtianos hæc fuerunt. ne epiſcopi inter ſe conuenirent. ne Chriſtiani in ſuo Palatio verſarentur. ne viri cum mulieribus precationis cauſſa in eccleſijs cōuenirent. ne epiſcopi mulieres ſacra Chriſtiana docerent. ne milites niſi nudato capite ſacrificijs intereſſent. abnuentes muneribus ſpoliauit, atque acerbiſſimis martyrijs affecit. quam tamē vexationem leuiorem eſſe putat Sulpicius, quàm vt inter Perſecutiones numeretur. fuerunt enim relliquiæ Perſecutionis Diocletiani.

vulnera perueniret. Exinde tranquillis rebus pace perfruimur: neque vlterius perſecutionem fore credimus, niſi eam quam ſub fine iam ſæculi Antichriſtus exercebit. Etenim ſacris vocibus, x. plagis mundum afficiendum, pronuntiatum eſt: ita cum iam IX. fuerint, quæ ſupereſt, vltima erit. Hoc temporum tractu mirum eſt quantum inualuerit religio Chriſtiana.

Exinde tranquillis rebus pace fruimur.] Poſt Licinium nullæ à gen-

à gentilibus Perſecutiones manarunt, ſed ab hæreticis Imperatoribus. quas inter Perſecutiones non numerant, ne decem numerum excedant. quod S. Auguſtinus miratur.

Neque vlterius Perſecutionem fore credimus, niſi eam, quã ſub fine iam ſæculi Antichriſtus exercebit.] De qua ſcripſit Daniel, & S. Ioannes in Apocalypſi, vt ſupra dictum eſt, cap. XI.

Etenim ſacris vocibus, decem plagis mundum afficiendum pronunciatum eſt. ita cum iam nouem fuerint, quæ ſupereſt, vltima erit.] Hoc breuiſſimè à Sulpicio ſignificatum multis verbis explanauit S. Auguſtinus libro XIX de Ciuitate Dei cap. XXI. cũ hanc opinionem, vt inanem, refelleret: *Proinde nec illud quidem temere puto eſſe credendum, quod nonnullis viſum eſt, vel videtur, nõ amplius Eccleſiam paſſuram Perſecutiones vſque ad tempus Antichriſti, quàm quot iam paſſa eſt, id eſt decem. & vndecima, eademq. ſit ab Antichriſto nouiſſima. Primam quidem computant à Nerone quæ facta eſt, ſecundam à Domitiano, tertiam à Traiano, quartam ab Antonino, quintam à Seuero, ſextam à Maximino, ſeptimam à Decio, octauam a Valeriano, nonam ab Aureliano, decimam à Diocletiano, & Maximiano. Plagas enim Aegyptiorum, quoniam decem fuerunt, antequam inde exire inciperet populus Dei, putant ad hunc intellectũ eſſe referendas, vt nouiſſima Antichriſti Perſecutio ſimilis videatur vndecimæ plagæ, qua Aegyptij, dum hoſtiliter perſequerentur Hebræos, in mari Rubro, populo Dei per ſiccum tranſeunte, perierunt. Sed ego illa re geſta in Aegypto iſtas Perſecutiones prophetice ſignificatas eſſe non arbitror, quamuis ab eis, qui hoc putant, exquiſitè, & ingenioſè illa ſingula his ſingulis comparata videantur, non prophetico ſpiritu, ſed coniectura mentis humanæ, quæ aliquando ad verum peruenit, aliquando fallitur.* Oſtendit inde multas alias perſecutiones fuiſſe partim à Iudæis, partim à regibus hæreticis illatas. atque ita concludit. *Hæc, atque huiuſmodi mihi cogitanti non videtur eſſe definiendus numerus Perſecutionum, quibus exerceri oportet Eccleſiam. Sed rurſus affirmare aliquas futuras à regibus, præter illam nouiſſimam, de qua nullus ambigit Chriſtianus, non minoris eſt temeritatis. Itaque hoc in medio relinquimus, neutram partem quæſtionis huius aſtruentes, ſiue deſtruentes, ſed tantummodo ab affirmandi quodlibet horum audaci præſumptione reuocantes.*

Hoc temporum tractu mirum eſt, quantum inualuerit religio Chriſtiana.] Nempe ab anno CCCXII, quo Cõſtantinus Chriſtũ profeſſus eſt, vſq; ad annum CCCXXXVII, quo mortem oppetijt.

S. CRVCIS INVENTIO.

Tum ſiquidem Hieroſolyma horrens ruinis, frequẽtiſſimis, ac magnificentiſſimis templis eſt adornata.] Conſtantinus deleto Licinio, & Oriente ſibi adiuncto Nicęnum concilium abſoluit. Inde templum magnificentiſſimum ædificari iuſsit apud Hieruſalem in loco Caluariæ ad mortem Chriſti cohoneſtandam. Helena vero mater alterum in Bethleem, tertium in monte Oliueti ad natiuitatem, & aſcenſionem honorandã conſtruxit anno CCCXXVI. vocat autem Hieroſolymã horrentem ruinis, propter excidium à Tito, & ab Hadriano illatũ. quamuis poſt Hadrianus ruinas vrbis miſeratus eam aliqua ex parte refecerit, atque Aeliam appellarit.

Nanque Helena, mater principis Conſtantini, quæ Auguſta cum filio conregnabat, cum Hieroſolymã agnoſcere concupiſceret, reperta ibi ido'a, ac templa protriuit.] Helena Auguſta iã exacta ætate, vt Orientem, in quo erat Iudæa, in poteſtatem filij veniſſe vidit, pietatis cauſſa Hieroſolymam adijt, vt locũ, in quo Chri-

Tum ſiquidem Hieroſolyma horrens ruinis, frequentiſsimis ac magnificentiſsimis Eccleſijs eſt adornata. Nanque Helena, mater principis Conſtantini, quæ Auguſta cum filio cõregnabat, cum Hieroſolymam agnoſcere cõcupiſceret, reperta ibi idola ac tẽpla protriuit: mox vſa regni viribus, baſilicam in loco Dominicæ paſsionis, & reſurrectionis, & aſcenſionis conſtituit. Illud mirum, quòd locus ille, in quo poſtremùm inſtiterant diuina veſtigia, cùm in cælum Dominus nube ſublatus eſt, continuari pauimento cum reliqua ſtratorum parte nõ potuit. Siquidẽ quæcũque applicabãtur, inſolens humana ſuſcipere terra reſpueret, excuſsis in ora apponentium ſæpe marmoribus. quinetiam calcati Deo pulueris adeò perenne do-

ſtus cu-

cumentum eſt, vt veſtigia impreſſa cernantur. Et cùm quotidie confluentium ſides certatim Domino calcata diripiat, damnum tamen arena non ſentiat: & eadem adhuc ſui ſpeciem, velut impreſsis ſignata veſtigijs, terra cuſtodit. Eiuſdem reginæ beneficio crux Domini tum reperta: quæ neque in principio obſiſtentibus Iudæis potuerat conſecrari, & poſtea dirutæ ciuitatis oppreſſa ruderibus, non niſi tam fideliter requirenti meruit oſtendi. Igitur Helena primùm de loco paſsionis certior facta, admota militari manu, atque omnium prouincialiũ multitudine in ſtudia reginæ certantium, effodi terrã, & contigua quæque ac vaſtiſsima ruinarum purgari iubet: mox pretium fidei & laboris tres pariter cruces, ſic vt olim Domino ac latronibus duobus fixæ fuerant, reperiuntur, Hic verò

ſtus homo verſatus fuerat, oculis ſuis ſubijceret. cumque in loco ſepulchri templum, & ſimulachrum Veneris ibi ab Hadriano collocatum reperiſſet, vtrumque diruit. vt Euſebius prodit. atque hæc ſunt idola, quę Sulpicius tradit.

Mox vſa regni viribus baſilicã in loco Dñicæ paſſionis, & reſurrectiõis, & aſcenſionis conſtituit.] Baſilicas Chriſtiani appellarunt maiores eccleſias, vt Titulos, & parochias, minores. Baſilicas vero aut Deo dicarũt, eaque Dñica dixerunt, aut martyribus, & Martyria nominarũt. Helena vero baſilicam ex vectigalibus Imperij permittente filio condidit; vnam in loco Dñicæ paſſionis, ideſt in monte Caluariæ. quod nunc Sepulchrum Domini dicitur; alteram in loco Aſcenſionis, ideſt in monte Olíueti. in loco vero reſurrectionis nullam. nam idem eſt reſurrectionis ac ſepulturæ locus. melius dixiſſet, in loco natiuitatis, vt baſilicam in Bethleem conditam indicaret. Euſebius.

Illud mirum, quòd locus ille, in quo poſtremum inſtiterant diuina veſtigia, cũ in cælũ Dominus nube ſub-

latus eſt, continuari paui-mento cum reliqua ſtratorum parte non potuit.] Hoc miraculum apud neminem alium legi. loquitur autem de templo Oliueti.

Eiuſdem reginæ beneficio crux Domini tum reperta.] Crucem ab Helena inuentam produnt Euſebius de vita Conſtantini, Paulinus ad Seuerum epiſtola II. Rufinus in hiſtoria eccleſiaſtica, itemque Theodoritus, & S. Ambroſius in Oratione de obitu Theodoſij.

Quæ neque in principio obſiſtentibus Iudæis potuerat conſecrari, & poſtea dirutæ ciuitatis oppreſſa ruderibus, non niſi tam fideliter inquirenti meruit oſtendi.] A principio Chriſtiani crucem conſecrare non potuerunt, quia Iudæi per annos XXXVIII. prohibuerunt. ſequuta eſt inde anno LXXI ruina templi, & Hieruſalē, qua crux obruta ruderibus prope euanuit, vſque ad annū CCCXXVI. quo diuino ſpiritu reuelata inuenta eſt.

rò maior dignoſcendi patibuli, in quo Dominus pependerat, difficultas omnium animos mentesque turbauerat, ne errore mortalium forſitan pro cruce Domini latronis patibulum conſecrarent. Capiunt deinde conſilium, vt aliquem recens mortuum crucibus admouerent. Nec mora, quaſi Dei nutu funeris exſtincti ſollēnibus exequijs deferebatur, concurſuque omnium feretro corpus eripitur. Duabus priùs fruſtra crucibus admotis, vbi Chriſti patibulo attactum eſt, dictu mirabile, trepidantibus cūctis, funus excuſſum, & inter ſpectatores ſuos aſtitit: Crux reperta, dignoque ambitu conſecrata.

Igitur Helena primum de loco paſſionis certior facta.] Admonita nempe ab incolis loci, ſepulchrum ibi fuiſſe, vbi tum erat templum, & ſimulachrum Veneris, terram egeri iuſſit, atque ea altè effoſſa tandem tres cruces inuenit, adhuc terræ ita fixas, vt ſteterant, cum Chriſtus, & latrones eis affixi fuerant. Euſebius, Rufinus, Theodoritus, Paulinus.

Hic verò maior dignoſcēdi patibuli, in quo Dominus pependerat,

rat, difficultas.] Cum tres eſſent, ambigere cœperunt, quæ potiſſimum corpus Domini ſuſtinuiſſet, ne crucem latronis pro cruce Domini conſecrarent, ac colerent.

Capiunt inde conſilium, vt aliquem recens mortuum crucibus admouerent.] Alij ægrotum admotum. Sulpicius, & Paullinus mortuum produnt.

Nec mora, quaſi Dei nutu funeris extincti ſolemnibus exequijs deferebatur.] Legendum *funus extincti*, vt ſit funus hominis mortui deferebatur. ſic Cicero de Oratore. *Cum funus quoddam duceretur*.

Funus excuſſum, & inter ſpectatores ſuos aſtitit.] Ideſt mortuus excitatus eſt.

Crux reperta, dignoque ambitu conſecrata.] Ambitum honorem, & pompam conſecrationis vocat.

HAERESIS ARRIANA, ET CONCILIVM NICAENVM CATHOLICVM contra eum.

His per Helenam geſtis, principe Chriſtiano libertatem atque exemplum fidei mundus acceperat: ſed longè atrocius periculum cunctis Eccleſijs illa pace generatum. namque tum hæreſis Arrij prorupit, totumq́; orbem inuecto errore turbauerat. Etenim duobus Arrijs, acerrimis perfidiæ huius auctoribus, Imperator etiam deprauatur: dúque ſibi religionis officium videtur implere, vim perſecutio-

His per Helenam geſtis, principe Chriſtiano, libertatem, atque exemplum fidei mundus acceperat. ſed longè atrocius periculũ cunctis eccleſijs illa pace generatum. nanque tum hæreſis Arrij prorupit.] Reſtant huius libri duo exponenda capita, quæ res continent vt periculoſas, ſic ad memoriam maximè inſignes. Vnũ eſt hæreſis Arriana, alterũ, quæ Priſcillaniſtarum eſt dicta. De hæreſi Arriana hinc dicere orſus inde narrationem longius prouehet. atque in primis quinque concilia ad eam rem habita memorabit, Nicænum, & Sardicenſe,

dicenſe, quæ Catholica fuerunt, Sirmienſe, Mediolanenſe, & Ariminenſe, in qui bus Arrianorum eſt defenſa ſententia. Ordo aũt huius hiſtoriæ ſic contexitur. Anno CCCXIX Arrius preſbyter cum epiſcopo ſuo Alexandro de Trinitate diſputare inſtituit, atque opinionem Sabellianæ contrariam intulit. vt enim ille vnam, naturam, & perſonam eſſe patris, & filij cenſuit, ſic Arrius duas eſſe naturas, duaſque perſonas aſſeruit, ac filium ita à patre creatum eſſe, vt fuiſſet tempus, cum non eſſet. cum autem magnæ propterea inter epiſcopos Orientis cõflatæ diſſenſiones eſſent, recta fides in magnum adducta diſcrimẽ erat. Interim Conſtantinus anno CCCXXIII bellum cũ Licinio Orientis domino inijt, atq; illud anno CCCXXIV feliciſsimè confecit. Cum autem ex Thracia in Aſiam, & Aegyptum tranſire victor ad eas prouincias ordinandas vellet, tumultus graues eccleſiarum, & cauſſam eorum accepit. atque ita ex Syluestri tum pontificis auctoritate conciliũ ad eam rem tranſigendam in Bithyniam Nicæam indixit. quo anno ſequenti, ideſt CCC-

cutionis exercuit: actique in exilium epiſcopi, ſæuitũ in clericos, animaduerſum in laicos, qui ſe ab Arrianorum communione ſecreuerant. Quæ autem Arriani prædicabant, erant huiuſcemodi: patrem Domini inſtituendi orbis cauſſa genuiſſe filium: eò pro poteſtate ſui ex nihilo, in ſubſtãtiam nouam atque alterã, factum Dominum nouum, alterumq;: fuiſſe autem tempus, quo filius non fuiſſet. Igitur huius mali cauſſa Synodus apud Nicæam ex toto orbe contrahitur. CCC ſiquidem & duo de viginti epiſcopis congregatis, fides plena conſcribitur: hæreſis Arriana damnatur, Imperator decretum epiſcopale complectitur. Arriani nihil contra ſanam fidem retractare auſi, ſe quoque tamquã acquieſcentes, nec aliud ſentientes, Eccleſijs miſcuerunt: manebat tamẽ in pectoribus eòrum inſitũ in

in catholicos viros odium: & aduerſus quos de fide diſceptare non poterant, eos ſubornatis accuſatoribus, fictisq; criminibus appetebant. Itaque primùm Athanaſium Alexandriæ epiſcopum, iuriſconſultum, qui apud Nicænam ſynodum diaconus adfuerat, aggrediuntur, abſentemque condemnant. Etenim ad crimina, quæ falſi teſtes cōgeſſerāt, aggregabāt, quòd Marcellum atque Photinū, hæreticos ſacerdotes, Synodi iudicio condemnatos, prauo ſtudio recepiſſet. Sed de Photino dubium nō erat, meritò fuiſſe damnatum: in Marcello nihil tum damnatione dignum repertū videbatur: maximumq; ei ſtudium partium innocētium acceſſerat, quòd eoſdem illos iudices, à quibus fuerat condemnatus, hæreticos eſſe nemo dubitabat. Ceterùm Arriani non hos potius quàm Athanaſium, rumo-

CCCXXV Paullino, & Iuliano coſſ. epiſcopi CCCXVIII conuenerunt, ac formulam fidei conſcripſerunt, in qua præter cetera *filium genitum, non factum, conſubſtantialem patri, & ex patre natum ante omnia ſæcula confirmarunt.* Inde Helena in Orientem progreſſa crucem inuenit. Hæc teſtimonio Euſebij, Socratis, Theodoriti, Rufini aliorumque ſcriptorum ita manifeſta ſunt, vt conuelli non poſſint. Neque vero aliter ſentit Sulpicius, niſi quòd in ordine rerum non mediocriter labitur. Nam ſignificat, Helenā ante crucem inueniſſe, quàm Arriana prorumperet hæreſis, aut Concilium Nicænum aduocaretur. Quod facere non potuit, Licinio vſque ad CCCXXIV annum Chriſti Oriētis Imperiū obtinente.

Etenim duobus Arrijs acerrimis perfidiæ huius auctoribus Imperator etiā depraua tur.] Quæratur fortaſſe, qui ſint hi duo Arrij. Horum vnus fuit Arrius auctor hæreſis aſſerentis, Chriſtum à Deo creatum eſſe ex nihilo. Alter verò fuit Arrius ille ſecundus, cuius Alexander epiſcopus in epiſtola apud Socratem meminit, credo, presbyter ille, quem Con-

Conſtantia moriens Conſtantino fratri Auguſto commendauit, & per quem Ario priori Conſtantinus cōciliatus eſt. & cui Conſtantinus moriens teſtamentum ſuum commiſit. Hi Conſtantinū ſpecie pietatis aut corruperunt, aut certè decepērūt, cum ſe cū Catholicis ſentire prolata falſa fidei formula ſimularent. Huius presbyteri Socrates, & reliqui meminerunt, ſed ſuppreſſo nomine. Verùm hæc, quæ ante Nicænū concilium acta fuiſſe, Sulpicius videtur innuere, non ſolum poſt concilium, ſed etiam in extremo Conſtantini imperio acta ſunt.

remouere cupiebant. Itaq; Imperatorem eò vſque cōpellunt, vt Athanaſius exulatum ad Gallias mitteretur. Mox in Aegypto octoginta epiſcopi congregati, Athanaſium iniuſtè condemnatum eſſe pronuntiāt.

Actique in exilium epiſcopi.] Vnum tantum Athanaſium accepimus à Conſtātino eſſe in Galliam relegatum, vt pacem Alexandrinæ eccleſiæ pareret. quem etiam moriens paullo poſt reſtitui iuſſit. Cetera, quæ in clericos, & laicos à Conſtantino, tanquam Arriano, facta dicuntur, apud locupletes auctores nō inueniuntur.

Quæ autem Arriani prædicabant, erant huiuſcemodi. Patrem Domini inſtituendi orbis cauſſa genuiſſe filium, & pro poteſtate ſui ex nihilo in ſubſtantiam nouam, atque alteram factū Dominum nouum, alterumq;, fuiſſe autem tempus, quo filius non fuiſſet.] Ex epiſtola Alexandri epiſcopi apud Socratem, Arrius dixit filium factum eſſe proprio Dei verbo, & ſapientia, per quam cetera omnia fecit. item noſtra cauſſa factum eſſe, vt Deus per ipſum, tanquam per inſtrumentum nos crearet, neq; extitiſſe, niſi Deus nos creare decreuiſſet. Itaq; his verbis oppoſita ſunt verba illa Symboli Nicæni contra illum conſtituti. *Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis.* Ceterum cenſuit Arrius, filium non eſſe ex eadem ſubſtātia, qua patrem, neque coæternum, ſed factum, & creatum fuiſſe ex nihilo, & fuiſſe tempus, cum non eſſet. Vnde in quadam epiſtola apud Epiphanium dixit: *Propter hoc Perſecutionem patimur, quia diximus, Principium habet filius, Deus verò ſine principio eſt; quòd dicimus: Filius ex nihilo eſt, eò quod neque pars Dei eſt, neque ex ſubiecto quodam.*

Igitur huius mali cauſſa Synodus apud Nicæam ex toto orbe contrahitur.] Conſtantinus deleto, vt dixi, in Bithynia Licinio, cũ audiſſet, Aegyptum, Aſiamq; turbatam eſſe diſſidijs epiſcoporum inter ſe de fide diſſentientium, concilium Nicæam in Bithynia conuocauit ex auctoritate Syluestri pontificis. Anno CCCXXV, Iuliano, & Paullino coſſ. conuenere ferè ex Oriente CCCXVIII epiſcopi, quibus etiam vehicula, & iumenta ad celeritatem itineris Conſtantinus ſuppeditauit. affuere etiam legati Syluestri Pontificis Victor, & Vincentius, præterea ex Hiſpania Oſius epiſcopus Cordubenſis.

Fides plena conſcribitur.] Fidem appellat Symbolum fidei à concilio Nicæno conſcriptum; plenum autem, quia illo omnibus hæreſibus, quæ de patre, & filio ante fuerant, eſt reſponſum, certaque fides pleniſſimè conſtituta, quod in Symbolo Apoſtolico non fuerat factum. in illa enim breuiter ita ſcriptum erat. Credo in Deum patrem omnipotentem creatorem cæli, & terræ. in hoc verò plenius. Credo in vnum Deum patrem omnipotentem, factorem cæli, & terræ, viſibilium omnium, & inuiſibilium. Ibi erat: Et in Ieſum Chriſtum filium eius vnicum, Dominum noſtrum, qui conceptus eſt de Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine, paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & ſepultus. deſcendit ad inferos, tertia die reſurrexit à mortuis. aſcendit ad cęlos, ſedet ad dexteram Dei patris omnipotentis, inde venturus eſt iudicare viuos, & mortuos. In hoc verò omnia vberius. Et in vnum Dominum Ieſum Chriſtum, filiũ Dei vnigenitum, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt, qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cælis, & incarnatus eſt de Spiritu ſancto, & homo factus eſt. & quæ ſequuntur. Quæ verò ad Spiritum ſanctum pertinent, ea tum intacta relicta, ac poſt Chalcedonenſi concilio pluribus explicata, & aucta.

Hæreſis Arriana damnatur.] Et quidem his verbis. *Qui dicunt, Erat, quando non erat, & priuſquam gigneretur, non erat, aut quòd ex nihilo factus eſt, aut ex alia ſubſtantia, vel eſſentia, dicentes eſſe aut creatum, aut alterabilem filium Dei, hos tales anathematizat Catholica, & Apoſtolica Eccleſia.* Dicitur autem anathema, teſte Socrate, ſententia contra alicuius blaſphemiæ auctorem pronunciata, quod perinde nota fiat, ac ſi in colũna inciſa publicè proponatur.

Impe-

Imperator decretum epiſcoporum amplectitur.] Quippe narrat Euſebius, perfecto concilio Conſtantinum miſiſſe litteras in omnes prouincias ad epiſcopos, eoſque certiores feciſſe de ijs, quæ in Nicæno concilio conſtituta erant, de quæſtione Trinitatis, & diei Paſchatis celebrandi. ſimulq; edictum litteris adiunxiſſe, vt omnes ei decreto aſſentirentur. Euſebius, Socrates, & ceteri.

Arriani nihil contra ſanam fidem retractare auſi, ſe quoque tanquam acquieſcentes, nec aliud ſentientes, Eccleſiis miſcuerunt.] Hi fuere Euſebius epiſcopus Nicomedienſis, & pauci alij, qui poſt aliquot annos cum libellum pœnitentiæ porrexiſſent, eccleſijs ſuis, quas damnati amiſerant, reſtituti ſunt.

Manebat tamen in pectoribus eorum inſitum in Chatholicos viros odium, & aduerſus quos de fide diſputare non poterant, eos ſubornatis accuſatoribus, fictiſq; criminibus appetebant.] Qui ſint Catholici, aut vnde vocentur, & quemadmodum opponantur hęreticis, pluribus docuit D. Pacianus in epiſtola ad Sympronianum Nouatianum. quam de induſtria de Catholico nomine ſcripſit his verbis. *Sub apoſtolis,* inquies, *nemo Catholicus vocabatur. eſto. ſic fuerit. vel illud indulge, cum poſt apoſtolos hæreſes extitiſſent, diuerſiſq; nominibus columbam Dei, atque reginam lacerare per partes, & ſcindere niterentur, nonne cognomen ſuum plebs apoſtolica poſtulabat, quæ incorrupti populi diſtingueret vnitatem?* Et poſt. *Chriſtianus mihi nomen eſt, Catholicus vero cognomen. illud me nuncupat, iſtud oſtendit. hoc probor, inde ſignificor. Et ſi reddenda poſtremo Catholici vocabuli ratio eſt, & exprimenda de Græco interpretatione Romana, Catholicus vbique vnum, vel, vt doctiores putant, obedientia omnium nuncupatur mandatorum, ſcilicet Dei. vnde Apoſtolus, Si in omnibus obedientes eſtis.* Et iterum. *Sicut enim per inobedientiam vnius peccatores conſtituti ſunt multi, ſic per dicto audientiam vnius iuſti conſtituentur multi. Ergo qui Catholicus, idem obediens, idem eſt Chriſtianus. atque ita Catholicus Chriſtianus eſt. Quare ab hæretico nomine noſter populus hac appellatione diuiditur, cum Catholicus nuncupatur. Sed & quòd catholicus vbique vnũ eſt, ſicut ſuperiores putãt, id ipſum Dauid indicat dicens, Aſtitit regina veſte aurata, & varietate circundata. hoc eſt vna in omnibus. Et in Cantico Canticorum ſponſus hæc loquitur. Vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuæ, electa eſt genitrici ſuæ. Ergo in omnibus vna, & vna ſuper omnia.* Hæc ille. Nos autem putamus Catholicum dici, qui fide catholica imbutus eſt, fides autem Catholica eſt, quam Catholica tuetur Eccleſia.

ſia, quod nomen apoſtoli in ſymbolo fidei à ſe confecto poſuerunt, *Et ſanctam Catholicam Eccleſiam*. Vt autem epiſtolæ Catholicæ dictæ ſunt, quæ non vni ſigillatim, ſed in vniuerſum multis, aut vniuerſis ſunt miſſæ, ſic fides Chriſtiana Catholica dicta eſt, quæ legem continet non Hebræis tantum à Deo datam, vt lex Moyſis, ſed Hebræis, & gentilibus, & ceteris omnibus. Qui ergo Chriſtianus cum Catholica ſentit Eccleſia, is verè catholicus, qui ab ea paullulū diſsidet, hæreticus appellatur. Apoſtoli enim, fidem à Chriſto traditam breuiter in ſymbolo digeſſerunt. quod poſtea ſubortis hæreſibus patres interpretantes magis dilatarunt: ac ſanctam Catholicam Eccleſiam eam, quam apoſtoli conſtituiſſent, prodiderunt.

Itaque primum Athanaſium Alexandriæ epiſcopum iuriſconſultū qui apud Nicænam Synodum affuerat diaconus, aggrediuntur, abſentemq́, condemnant.] Hæc vix intelligi poſſunt. niſi pluribus verbis explicentur. Poſt res Nicæno concilio conſtitutas Euſtathius epiſcopus Antiochenus ſcriptum edidit, in quo conſubſtantialem patri filium, quod negauerant Arriani, defendit. Cui Arriani reſponderunt. Ita recrudeſcente odio concilium ad eam rem Antiochiæ habitum eſt, in quo Arriani Euſtathium Antiochenum, & Athanaſium Alexandrinum epiſcopos, Catholicorum principes, confictis criminibus accuſarunt, atque Euſtathium obiecto adulterio eccleſia depulerunt. Athanaſium inde aduerſus falſa aduerſariorum crimina Conſtantinus defendit. inde cum manū mortuo Arſenio deſecuiſſe, ſacrum calicem confregiſſe, & ſtuprum commiſiſſe obijcerent, ad eas res concilium Cæſaream anno CCCXXXIV aduocauit. Athanaſius autem, qui illi concilio non affuerat, poſtero Tyrum acceſsit, ac refutatis criminibus, concilio nondum dimiſſo ad Conſtantinum ſe contulit. atque ita abſens, quòd citatus ad Cæſarienſe concilium non affuiſſet, damnatus eſt. Hæc ex Apologia Athanaſij, & Socrate, ceteriſque,

Etenim ad crimina, quæ falſi teſtes congeſſerant, aggregabant, quòd Marcellum, atque Photinum hæreticos ſacerdotes Synodi iudicio condemnatos prauo ſtudio recepiſſet. De Photino dubium non erat, meritò fuiſſe damnatum. In Marcello nihil tum damnatione dignum repertum.] Mire hoc loco res, & tempora à Sulpicio confunduntur. nam Græci, quibus hæc tradere præcipuę curæ fuit, hęc ipſa poſt mortem Conſtantini facta rettulerunt, quæ à Sulpicio præpoſtero ordine in ætatem Conſtantini reijciuntur, & quidem hoc illi

ordine.

ordine. Anno cccxxxv viuente adhuc Conſtantino, teſte Socrate, Marcellus Ancyræ epiſcopus contra Aſterium quendam, qui tum editis libris Arrij dogma aſſerebat, librum conſcripſit. & dum errorem eius coarguere voluit, imprudenter ſeſe in contrarium induit, quippe aſſerens Chriſtum, quomodo Paullus Samoſatenus cenſuerat, ſolum hominem eſſe. Cum autem eo anno epiſcopi Hieroſolymis conueniſſent, Aſterij, vt hominis priuati, nullam rationem habuerunt, ſed à Marcello, vt ab epiſcopo, libri ſui rationem repopoſcerunt, eaq; re comperta, vt ſententia deſiſteret, prçceperũt. ille librum ſe combuſturum promiſit. concilio inde Conſtantinopolim à Conſtantino aduocato rurſus de Marcelli cauſſa diſceptarunt. atque eum, contra quàm promiſerat, librum ſe comburere velle recuſantem, eccleſia ſpoliarunt. ac loco eius Baſilium Ancyram miſerunt. Euſebius autem Pamphyli tribus libris editis opinionem eius redarguit. Hæc Socrates. Hos ego Euſebij libros nondum typis impreſſos legi, à Ioanne Curterio viro doctiſſimo, & eiuſmodi monumentorum indagatore diligentiſſimo mihi datos. Anno cccxxxvi Cõſtantinus nouis Arrianorum criminationibus in Athanaſium intentis permotus ipſum Treuiros in Galliã amãdauit. Anno cccxxxvii Cõſtantino mortuo Athanaſius Conſtantini iunioris ope ad Eccleſiam Alexandrinam ſe rettulit. Anno cccxli Arriani epiſcopi Antiochię conuocati Athanaſium epiſcopum eccleſia depulerunt, quòd iniuſſu epiſcoporũ ad illã ſe recepiſſet. Anno cccxlii Marcellus Ancyræ epiſcopus Romam profectus Iulij pontificis litteris eccleſiam ſuam recuperauit. Anno cccxliiii Photinus epiſcopus Sirmienſis Marcelli diſcipulus ſupradictam hæreſim renouauit, neque cum Catholicis, neque cũ Arrianis vtique congruentem, nempe filium nullo modo ante ſæcula genitum fuiſſe, ſed ex Maria primum initium habuiſſe, atq; hominem tantummodo eſſe, cum Catholici genitum ab æterno dicerent, Arriani verò tum factum, cum creare Deus mundũ conſtituit. Anno inde cccxlviii Concilium Sardicæ in Dacia Mæſiæ Catholici habuerunt, in quo fidem Nicænam, quæ oppugnabatur, cõfirmauerunt, atq; Athanaſium, ac Marcellum ab Arrianis, vt diximus, damnatos abſoluerunt, Photinum vero vt verè hæreticum condemnarunt. tum verò Athanaſius Marcellum abſolutum in communionem recepit, Photinum damnatum non item. Hæc hoc ordine geſta eſſe, oſtendit Socrates, & Sozomenus. Quæ peruersè

relata

relata eſſe à Sulpicio conſtat.Falſum eſt.n. Arrianos viuente Conſtantino Athanaſio obieciſſe, quòd Marcellum, & Photinũ damnatos recepiſſet. neq; enim Athanaſius Marcellũ recepit in communionem, niſi poſtquam Sardicenſi cõcilio abſolutus eſt, Photinum autem nunquam. Et Photini cauſa viuente Conſtantino tractari non potuit, cum poſt eius mortem hæreſim ſuam intulerit. Arriani autem eum neq; Hieroſolymitano, neq; Conſtantinopolitano concilio, ideſt viuente Conſtantino, abſoluerunt. ſed poſt Sardicenſi concilio abſolutus eſt à Catholicis.

Maximeq; ei ſtudium partium innocentium acceſſerat, quòd eoſdem illos iudices, à quibus fuerat condemnatus, hæreticos eſſe, nemo dubitabat.] Catholici maximè eo nomine ad abſolutionem Marcelli inclinarunt, quòd is ab Arrianis hæreticis fuerat condemnatus.

Ceterum Arriani non hos potius, quàm Athanaſium remouere cupiebant. Itaque Imperatorem eouſq; compellunt, vt Athanaſius exulatum ad Gallias mitteretur.] Quam vellem, hanc partem nunquam attigiſſet Sulpicius. confundit enim tempora Conſtantini patris hominis Catholici cum temporibus Conſtantij Arriana labe imbuti. quod poſtea fecere quoque alij, hanc hiſtoriam multis erroribus deprauantes. Athanaſius enim à Conſtantino Treuiros in Gallias relegatus eſt, antequam Photini nomen in Eccleſia increbeſceret.

Mox in Aegypto octoginta epiſcopi congregati Athanaſium iniuſte condemnatum fuiſſe pronunciant.] Huius concilij nemo præter hunc alius meminit.

CONCILIVM SARDICENSE CATHOLICVM COTRA ARRIANOS.

Res ad Conſtantinum refertur. iubet ex toto orbe apud Sardicam epiſcopos congregari: atque omne iudiciũ, quo Athanaſius damnatus fuerat, retractari. Inter hęc Conſtantinus moritur.

Res ad Conſtantinum refertur, iubet ex toto orbe apud Sardicam epiſcopos congregari.] Nihil fingi poteſt peruerſius. Nam Concilium Sardicenſe rogatu Conſtantis, & permiſſu Conſtantij actum eſt in Dacia anno decimo, poſtquam Conſtantinus pater vita deceſſerat. in

in quo, vt dixi fides Nicæna eſt confirmata, Athanaſius, & Marcellus abſoluti, Photinus condemnatus.

Inter hæc Conſtantinus moritur.] Moritur Conſtantinus anno CCCXXXVII, Concilium Sardicæ habetur anno CCCXLVII. Vide, quàm hæc omnia labent.

Synodus congregata iam Conſtantino Imperatore, Athanaſium abſoluit, Marcellus quoq; epiſcopatui redditur.] Verum vtrunque, falſum illud, Sardicæ viuente Conſtantino epiſcopos conueniſſe.

Nam de Photino epiſcopo Sirmienſi non eſt reſciſſa ſententia, quia etiam noſtrorum iudicio hæreticus probabatur.] Quoniam Photinus de filio neque cum Catholicis, neq; cum Arrianis conſentiebat, propterea Catholici damnationem Arrianorum non reſciderunt, ſed confirmarunt. ſi modo verum eſt, eum ante Sardicenſe concilium condemnatum.

Et tamen hoc ipſum Marcellum grauabat, quia Photinus auditor eius fuiſſe in adoleſcentia videbatur.] Hoc idem tradunt Græci, Photinum diſcipulum Marcelli fuiſſe. Quare mirum fuit, abſolui

tur. Synodus congregata iã Conſtantino Imptratore, Athanaſium abſoluit: Marcellus quoque epiſcopatui redditur. Nam de Photino epiſcopo Sirmienſi non eſt reſciſſa ſentẽtia, quia etiam noſtrorum iudicio hæreticus probabatur. Et tamen hoc ipſum Marcellũ grauãbat, quia Photinus auditor eius fuiſſe in adoleſcentia videbatur. Veruntamen ad Athanaſij abſolutionẽ etiã illud acceſſerat, quod Vrſatius & Valens, principes Arrianorum, cùm poſt Synodum Sardicenſem viderẽtur à communione ſecreti, coràm poſiti, à Iulio Romanæ vrbis epiſcopo veniã poposcerunt, quòd innoxium condemnaſſent: meritoque eum ſententia concilij Sardicenſis abſolutum profeſsi ſunt. Interiecto deinde tempore Athanaſius, cùm Marcellum parum ſanę fidei eſſe penitus comperiſſet, à communione ſuſpendit. habuitque

buitque ille hanc verecundiam, vt tanti viri iudicio notatus, ſponte concederet. Ceterùm antea innocẽs, poſtea deprauatus, videri poterat iam tum nocens fuiſſe, cùm de eo fuerat iudicatum.

abſolui magiſtrum, cõdemnari diſcipulum. Verùm longe inter ſe opinione diſſenſerant, nam Marcelli opinio ad Sabellianam propius accedebat, Photini ad Paulianam.

Verùtamẽ ad Athanaſii abſolutionem etiam illud acceſſerat.] Hoc de ſe ſcripſit Athanaſius in Apologia, & repetiuit Socrates. factum eſt autem anno CCCXLVIII. Vrſatius Singidonis Mœſiæ, Valens Murſæ. Pannoniæ epiſcopi fuerunt. Iulius poſt Marcum pontifex fuit.

Interiecto deinde tempore Athanaſius, cum Marcellum parum ſanæ fidei comperiſſet, à communione ſuſpendit.] Huius rei Sulpicius ſolus eſt auctor. Epiphanius autem inquit, Athanaſium à ſe de Marcello interrogatum ita reſpondiſſe, vt neque defenderit eum, neque arguerit, ſed leui riſu edito oſtenderit, haud magnum illum flagitium eſſe, vt qui ſemetipſum purgaſſet.

CONCILIVM SIRMIENSE ARRIANVM.

Nacti ergo Arriani iſtiuſmodi occaſionem, conſpiuant, penitus Sardicenſis Synodi decreta ſubuertere. Etenim eis color quidã ſuppetere videbatur, quod tam iniuſtè fuiſſet pro Athanaſio iudicatum, quàm Marcellus fuerat abſolutus, qui nunc etiam Athanaſij iudicio hæreticus eſſe probaretur. Namque Marcellus Sabellia-

Nacti ergo Arriani eiuſmodi occaſionem conſpirant penitus Sardicenſis Synodi decreta peruertere.] Græci ſcribunt, Arrianos Conſtantis Imperatoris morte excitatos, & Conſtantij leuitate confiſos conſilia cõcilij Sardicenſis peruertendi cepiſſe. Sulpicius verò alias fortaſſe, quibus nos caremus, ſequutus hiſtorias, iudicio Athanaſij Marcellum condemnantis adductos tradit.

Etenim eis color quidã ſup-

petere videbatur, quòd tam iniuſtè fuiſſet pro Athanaſio iudicatum.] Concilium Sardicenſe damnabant eo nomine, quòd Athanaſium abſoluiſſet. nam tam illum iniuſtè abſolutũ fuiſſe, quàm Marcellus fuerat, quẽ poſt Athanaſius, tanquam hæreticum, à communione depulerat.

Nanque Marcellus Sabellianæ hæreſis auctor extiterat.] Hoc idem ſcribit Epiphanius libro tertio contra hæreſes. Quare Arriani bellum ei mouerunt, vt qui Sabellianis aduerſentur, nam vt Sabelliani ſolam diuinitatem in Chriſto defendunt, ſic Arriani ſolam humanitatem.

Photinus verò nouam hæreſim iã ante protulerat à Sabellio quidem in vnione diſſentiens, ſed initium Chriſti ex Maria prædicabat.] Epiphanius inquit, Sabellium docuiſſe eundem eſſe Patrem, & Filium, & Spiritum ſanctum, vt ſint in vna ſubſtantia tres nomẽclaturæ: Photinus vero hoc negauit. quippe qui Chriſtum non ante fuiſſe, quàm Mariã Matrẽ, atque ex ea principium habuiſſe, dixerit. Arriani verò Chriſtum creatum ante ſæcula dixerunt.

belliane hereſis aſſertor extiterat: Photinus verò nouam hæreſim iam ante protulerat, à Sabellio quidem in vnione diſſentiens, ſed initiũ Chriſti ex Maria prædicabat. Igitur Arriani aſtu to conſilio miſcent innoxiũ criminoſis, dãnationemque Photini & Marcelli & Athanaſij eadem ſententia comprehendunt: illud nimirum apud Imperatorum animos præſtruentes, vt non putarentur de Athanaſio perperam iudicaſſe, qui de Marcello atq; Photino vera ſenſiſſent, Veruntamen ea tempeſtate Arriani perfidiam ſuam occultabant, non auſi palàm erroris ſui dogmata prædicare, catholicos ſe gerebant, nihil ſibi prius agendum rati, quàm vt Athanaſium Eccleſia ſubmouerẽt, qui ſemper eis velut murus obſtiterat: quo remoto, reliquos in libidinem ſuã ceſſuros ſperabant. Sed pars epiſcoporum, quæ Arrium

Itaque ſeque-

ſequebatur, damnationem Athanaſij cupitam accepit: pars coacti metu & factione, in ſtudia partium cōceſſerant. pauci quibus fides cara, & veritas potior erat, iniuſtum iudicium non receperunt. inter quos Paullinus, epiſcopus Treuerorū, oblata ſibi epiſtola ita ſubſcripſiſſe traditur, ſe in Photini atque Marcelli damnationem præbere cōſenſum, de Athanaſio non probare. Tum verò Arriani, vbi doli parum proceſſerant, vi agere decernunt. Nam quodlibet audere atque agere facile erat, regis amicitia ſubnixis, quem ſibi prauis adulationibus deuinxerant. Quin etiam ex conſenſione multorū inexpugnabiles erant. nā omnes ferè duarum Panoniarum epiſcopi, multiq; Orientalium, ac tota Aſia in perfidia eorum coniurauerant. Sed principes mali iſtius habebantur, à Singiduno Vrſatius, Valens à Mur-

Itaque Arriani aſtuto conſilio miſcent innoxium criminoſis, damnationemq; Photini, & Marcelli eadem ſententia comprehendunt.] Arriani anno CCCLI impulere Conſtantium, vt concilium Sirmium in Pannonia aduocaret. quò cauſſa Photini, quę vtriq; parti improbabatur, cognoſceretur. ibique Photinum dānarunt, quia damnatione dignus omnibus videbatur; Marcellum verò, quia, vt inquit Sulpicius, ab Athanaſio damnatus fuerat., Athanaſium autem, quaſi veritatem eandem ſequuti, quam in Photino, & Marcello ſpectarant. De eodem concilio etiam Socrates, Sozomenus, Theodoritus, & Rufinus.

Veruntamen ea tempeſtate Arriani perfidiam ſuam occultabant, non auſi palam erroris ſui dogmata prædicare, Catholicos ſe gerebant.] Arriani in concilio tres fidei formulas protulerunt. in quibus diuerſis verbis remota *ſubſtantiæ* mentione filium Patri ſimilē affirmarunt, nondum auſi diſsimilitudinem aſſerere, quod poſtea fecerunt. illud rebus omnibus ante ferentes, vt Athanaſiū ante remouerent, qui tanquam murus contra ſe pro

Catholicis ſtabat, quo remoto reliquos facilè ſibi ſperabant ceſſuros. Hi cum verbis ab Arrio diſſentirēt, ſed re conſentirent, Semiarriani, teſte Epiphanio, dicti ſunt.

Sed pars Epiſcoporum, quę Arrium ſequebatur, damnationem Athanaſii cupitam accepit.] In ſententijs de Athanaſio ferendis, in tres partes diuiſi epiſcopi ſunt. vna ſtudio Arrij Athanaſiū condemnauit, altera metu coacta in eorum ſententiam abijt. tertij, quibus veritas potior erat, Athanaſij damnationi aſſenſum, vt iniuſtæ, præbere detrectarunt.

Inter quos Paullinus epiſcopus Treuirorum oblata ſibi epiſtola ita ſubſcripſiſſè traditur, ſè in Photini, atque Marcelli damnationem præbere aſſenſum, de Athanaſio non probare.] Inter ceteros, qui veritatem ſequuti ſunt, fuit Paullinus, qui Athanaſium apertè ſe condemnare poſſe negauit. Hic verò metropolitanus in Gallia fuit, vir ſanctus in primis, & eruditus.

Tum verò Arriani, vbi doli parum proceſſerant, vi agere decernunt.] Quippe edictum à Conſtantio Imperatore impetrarunt, vt qui non Murſa, ab Heraclia Theodorus, Stephanus Antiochenus, Acatius à Cæſarea, Menophanes Epheſo, Georgius Laodicea, Narciſſus à Neapoli. Hi ita palatium occupauerant, vt nihil ſine eorū nutu ageret Imperator: obnoxius quidē omnibus, ſed præcipuè Valenti deditus. Nam eo tempore quo apud Morſam contra Magnentium armis certatum, Conſtantius deſcendere in conſpectum pugnæ non auſus, in baſilica martyrum extra opidum ſita, Valente tum eius loci epiſcopo in ſolatium aſſumpto, diuerſatus eſt. Ceterùm Valens callidè per ſuos diſpoſuerat, vt quis prœlij fuiſſet euentus, primus cognoſceret: vel gratiam regis captans, ſi prior bonum nuntium detuliſſet: vel vitæ conſulens, antè capturus fugiendi ſpatium, ſi quid contrà accidiſſet. Itaque paucis, qui circa regē erant metu trepidis, Imperato-

ratore anxio, primus nuntiat hoſtes fugere. Cùm ille indicem ipſum intromitti poſceret, Valens vt reuerentiam ſui adderet, angelum ſibi fuiſſe nuntium reſpondit. Facilis ad credendum Imperator, palàm poſtea dicere e ſt ſolitus, ſe Valentis meritis, non virtute exercitus viciſſe. Ab hoc initio illecti principis extulere animos Arriani, poteſtate regis vſuri, vbi auctoritate ſua parū valuiſſent. Igitur cùm ſententiam eorum, quam de Athanaſio dederant, noſtri non reciperent, edictum ab imperatore proponitur, vt qui in damnationem Athanaſij non ſubſcriberent, in exſilium pellerentur.

non aſſentirentur, in exilium irent.

Nam quodlibet audère, atque agere facile erat, regis amicitia ſubnixis, quem ſibi prauis adulationibus deuinxerant.] Vna hæc ratio eſt, cur facile edictum tam iniuſtum à Conſtantio obtinuerint, quòd ab illis deprauatus prauis adulationibus erat.

Quin etiam ex conſenſione multorum inexpugnabiles erant.] Altera ratio, quia multi epiſcopi erant, & vno animo in Athanaſium coniurauerant, ac Palatiū Principis ita occupauerant, vt ſine ſe nihil ageret.

Sed principes mali iſtius habebantur à Singiduno Vrſatius, Valens à Murſa, ab Heraclia Theodorus, Stephanus Antiochenus, Acatius à Cæſarea, Menophanes Epheſo, Georgius Laodiceæ, Narciſſus à Neapoli.] Horū nomina ſumpta ſunt ab Athanaſio ipſo in ſecunda apologia, & in libro de fuga ſua. Quoniā verò vno in loco vocat Narciſſū à Neroniade Ciliciæ, in altero Neropolitanū, propterea legendum putarim *Narciſſus à Neronipoli.* hic autem ſubſcripſit concilio Ancyrano, Neocæſarienſi, Nicæno, & Antiocheno, *Narciſſus Nerodiadis, & Neronipolis Ciliciæ.*

Obnoxius quidem omnibus, ſed præcipuè Valenti deditus. Nam eo tempore, quo apud Murſam contra Magnentium armis verſatur.] Conſtantius cum ceteros omnes, tum maximè Valentem admirabatur, magna ſanctitatis eius opinione concepta ex eo, quòd

primus ſibi victoriam contra Magnentium nunciauit. quod ille fraude aſſecutus eſt, non virtute. Conſtantius pugnauit contra Magnentium, qui Conſtante Imperatore fratre ſuo in Gallia interempto imperium ſibi aſſumpſerat, atque eum ad Murſam in Pannonia vicit. res multis verbis à Zoſimo declaratur. Doli autem, quo vſus eſt Valens in præripiendo victoriæ nuncio, ſolus Sulpicius auctor eſt.

Ab hoc initio illecti principis extulere animos Arriani.] Redit vnde digreſſus erat. Arriani, vbi doli in concilijs adhibiti parum pro ceſſerunt, vi agere decreuerunt. atque edictum ab illecto, ſiue decepto principe Conſtantio obtinuerunt, vt qui damnationi Athanaſij non ſubſcriberent, in exilium irent.

CONCILIVM ARELATENSE ET BITERRENSE.
Arrianum.

Ceterùm à noſtris tum apud Arelatem ac Buteras opida Galliarum, epiſcoporum concilia fuere. Petebatur, vt priuſquàm in Athanaſium ſubſcribere cogerentur, de fide potius diſceptarent: nec tum demum de re cognoſcendum, cùm de perſona iudicium conſtitiſſet. Sed Valens, ſocijque eius, prius Athanaſij damnationem extorquere cupiebant, de fide certare non auſi. Ab hoc partium conflictu agitur in exſilium Paullinus.

Ceterũ à noſtris tum apud Arelate, & Biterras oppida Galliarum epiſcoporum concilia fuere.] Edicto Conſtantij publicato epiſcopi Gallici, & maximè Catholici Arelate, & Biterris cum Arrianis conuenerunt. quorum Arelate eſt in prouincia Viennenſi, Biterræ in Narbonenſi. quorum conciliorum meminit S. Hilarius, & S. Hieronymus. Hęc acta ſunt anno CCCLIII.

Petebatur, vt priuſquam in Athanaſium ſubſcribere cogerentur.] Catholici petebant, vt ante de fide, quàm de perſona Athanaſij ageretur. neque enim æquum eſſe, poſtquã de perſona iudicatũ eſſet, de re cognoſcere.

Sed

Sed Valens.] Tum Valens, & ſocij eius, quorum principatum geſſit Saturninus Arelatenſis epiſcopus, cuius poſtea meminit, inquiens: *Reſiſtebat ſanis conſilijs Saturninus Arelatenſis epiſcopus, vir ſane peſſimus, & ingenio malo, prauoq́;* hi, inquam, reſtiterunt poſtulationi Catholicorũ, ac de fide certare non auſi prius Athanaſij damnationem extorquere cupierunt.

Ab hoc conflictu partium agitur Paullinus in exilium.] Paullino addendus fuit etiam Hilarius Pictauorum epiſcopus à Saturnino damnatus. Siquidem Hilarius in libro contra Maxentium, & in libro de Synodis, ſe à Saturnino Arelatenſi epiſcopo concilio Biterrenſi damnatum ait. Quare S. Hieronymus in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis ſcripſit, Hilarium factione Saturnini epiſcopi Arelatenſis concilio Biterrenſi eſſe damnatum. Quin etiã idem Hilarius in libro ad Conſtantinum inquit, Euſebium Vercellenſem epiſcopum poſt Arelatenſem ſynodum iuſſum eſſe Mediolanum venire.

CONCILIVM MEDIOLANENSE. ARRIANVM.

Interea Mediolanũ conuenitur, vbi tum aderat Imperator. eadem illa contentio nihil inuicem relaxabat. Tum Euſebius Vercellenſium, Lucifer à Caranalis Sardiniæ epiſcopi relegati. Ceterùm Dionyſius Mediolanenſiũ ſacerdos, in Athanaſij damnationem ſe conſentire ſubſcripſit, dummodo de fide inter epiſcopos quæreretur. Sed Valens & Vrſatius, ceterique, metu plebis,

Interea Mediolanum conuenitur, vbi tum aderat Imperator.] Vbi res conuenire non potuit, Conſtantius rogatu Arrianorum cõcilium Orientalibus, & Occidentalibus epiſcopis Mediolanũ indixit. Id verò anno CCCLV habitum eſt, præſente Conſtantio. quo concilio Arriani victores fuere, principibus Catholicorum in exilium pulſis Euſebio Vercellenſi, Lucifero Caralitano, Dionyſio Mediolanenſi, Paullino Treuirenſi, Hilario Pictauenſi, Liberio Romano, Oſio Cordubenſi, & Rhodanio Gallicano epiſcopis,

pis, quia damnationi Athanaſij ſubſcribere noluerunt. De quibus ſic Athanaſius in epiſtola ad ſolitarios: *Conſtantius vocatis ad ſe Paullino epiſcopo Treuirorum, quæ Galliarum metropolis eſt, Lucifero metropolitano Sardiniæ, Euſebio Vercellis ciuitate Italiæ, Dionyſio Mediolani, quod & ipſum metropolis eſt Italiæ, mandauit, vt contra Athanaſiũ ſubſcriberent, & cum hæreticis communionem inirent. atque ijs dicentibus id non eſſe eccleſiaſtici canonis, ſubiecit. at quod ego volo, pro canone ſit. ita enim me loquentem Syriæ epiſcopi ſuſtinent. aut igitur obtemperate, aut vos quoque exules eſtote. Ita ſancti viri excuſſo puluere, & oculis in Deum conuerſis nec Cæſaris minas timuerunt, neq; ob ſtrictos enſes veritatem prodiderunt, & exilium veluti miniſterij ſui officium acceperunt.* Item in apologia ad Conſtantium. *Vbique iactabatur, Liberium Romæ epiſcopum, & Hiſpaniarum Oſium, Paullinũ Galliarum, Dionyſium, & Euſebium Italiæ, Luciferum Sardiniæ epiſcopos, aliosq; complures exterminatos eſſe, quòd contra vos ſubſcribere recuſaſſent.* Item de fuga ſua. *Liberius Rom. Pontifex, Paullinus*

plebis, quæ catholicam fidẽ egregio ſtudio cõſeruabat, non auſi piacula profiteri, intra palatium congregantur. Illinc epiſtolam ſub Imperatoris nomine emittunt, omni prauitate refertam: eo nimirum conſilio, vt ſi ea æquis auribus populus recepiſſet, publica auctoritate cupita proferrent. ſin aliter fuiſſet excepta, omnis inuidia eſſet in rege, & ipſa venialis: quia etiam tum catechumenus, ſacramentum fidei meritò videretur potuiſſe neſcire. Igitur lectam in Eccleſia epiſtolam populus auerſatur. Dionyſius, quia non eſſet aſſenſus, vrbe pellitur: ſtatimq; eius in locum epiſcopus ſubrogatur. Liberius quoque vrbis Romæ, & Hilarius Pictauorum epiſcopus, dantur exſilio. Rhodanium quoque, & Doſanũ antiſtitem (qui naturà lenior, non tam ſuis viribus, quàm Hilarij ſocietate non ceſſerat Arrianis eadẽ condicio

dicio implicuit: cùm tamen homines parati eſſent Athanaſium à communione ſuſpẽdere, modò vt de fide inter epiſcopos quæreretur. Sed Arrianis optimum viſum, præſtantiſsimos viros à certamine ſubmouere. Ita pulſi in exſilium, quos ſuprà memorauimus, abhinc annos quinque & quadraginta, Arbetione & Lolliano conſulibus. Sed Liberius paullo pòſt vrbi redditur, ob ſeditiones Romanas. Ceterùm exſules ſatis conſtat tótius orbis ſtudijs celebratos, pecuniaſque eis in ſumptum affatim congeſtas, legationibus quoque eos plebis catholicæ ex omnibus fere prouincijs frequentatos.

linus Galliarum metropolitanus, Dionyſius Italiæ, Lucifer Sardiniæ, Euſebius item Italiæ, omnes boni, et præclari epiſcopi in exilium aguntur nulla alia de cauſſa, niſi quod aſtipulati non ſunt Arrianorum hæreſi, & illorum calumnijs aduerſum nos ſubſcribere noluerunt. Nam de magno, & grauiſsimæ ætatis viro, eodemq; confeſſore Oſio ſuperfluum arbitror meminiſſe. cũ nemo ignoret, eum ab iſtis quoque in exilium miſſum. Quin etiam Hilarius contra Conſtantium ſcriptum reliquit. *Tu Paullinum beatæ memoriæ virum blandimento ſolicitatum relegaſti, & eccleſiam ſanctam Treuirorum tali ſacerdote ſpoliaſti.* Hilarium affuiſſe Mediolanenſi concilio, ipſe indicat, cum contra Maxentium inquit, ipſum Maxentium Mediolani ſibi probri loco obieciſſe, quòd damnatus à Saturnino fuiſſet, negans ipſum propterea, vt epiſcopum, audiri debere. Excepere inde hæc dicta, & in hiſtorias rettulere Socrates, Sozomenus, & Rufinus. qui ita ſcribit. *Ob hoc apud Mediolanum epiſcoporum concilium conuocatur. plures decepti. Dionyſius verò, Euſebius, Paullinus, Rhodanius, & Lucifer dolum in negocio eſſe proclamantes, aſſerenteſq; quòd ſubſcriptio in Athanaſium non ob aliam cauſſam, quàm deſtruendæ fidei, moliretur, in exilium truſi ſunt. His & Hilarius iungitur, ceteris, vel ignorantibus, vel non credentibus fraudem.*

Ceterum Dionyſius Mediolanenſium ſacerdos.] Socrates ſcribit, Dionyſium tabulis arreptis ſcribere fidem ſuam inſtituiſſe, verum Valentem, & ſocios impedimentum attuliſſe, ac mox ſe è Dominico in Palatium contuliſſe, quod ab Hilario ſumpſit è libro ad Conſtantium.

Metu plebis, quæ Catholicam fidem egregio ſtudio conſeruabat, non auſi piacula profiteri.] Valens, & ſocij fidem ſuam profiteri, vtpote nefariam, metu populi Mediolanenſis, qui Catholicus erat, non auſi in Palatium receſſerunt.

Illinc epiſtolam ſub Imperatoris nomine emittunt omni prauitate refertam.] Hæc epiſtola formulam fidei Arrianæ complexa eſt, de qua nemo meminit, niſi illa ſit, quæ Ariminenſi concilio quoque prolata eſt, in qua filius patri ſimilis affirmabatur. de qua poſt.

Eo conſilio, vt ſi ea æquis auribus populus recepiſſet.] Aperit fraudem nouam Arrianorum, qui nomine Imperatoris epiſtolam protulerunt de fide agentem. nimirum, vt ſi à populo improbata fuiſſet, culpa omnis in eo reſideret, ſed leuis, quia adhuc catechumenus omnia ſacramenta fidei noſſe non potuiſſet. Chriſtiani diu catechumeni erant, antequam baptiſmo inficerentur. Catechumenum vocabant, qui primis fidei rudimentis imbuebatur. Vnde dixit S. Auguſtinus libro VIII Confeſsionum. *Eamus in eccleſiam, Chriſtianus volo fieri. At ille non capiens ſe lætitia perrexit cum eo. Vbi autem imbutus eſt primis inſtructionum ſacramentis, non multò poſt nomen dedit, vt per baptiſmum regeneraretur.* Neque enim ſolum Conſtantius, qui poſt morti vicinus ab Euzoio episcopo Arriano In nomine Patris per Filium tinctus eſt, ſed etiam Theodoſius maior, & Valentinianus minor Imperatores, præterea S. Ambroſius, & S. Martinus epiſcopi ſerò admodum baptizati ſunt in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti.

Igitur lectā in Eccleſia epiſtolam populus auerſatur.] Et hoc apud ſolum Sulpicium ſcriptum reperitur.

Dionyſius, quia non eſſet aſſenſus, vrbe pellitur, ſtatimq́, eius in locum epiſcopus ſubrogatur.] Athanaſius in epiſtola ad ſolitariā vitam agentes: *Auxentium delatorem potius, quàm Chriſtianum Conſtantius è Cappadocia Mediolanum miſit, & expulſo inde ob ſuam in Chriſtum pietatem Dionyſio, eum ibi epiſcopum conſtituit, hominem ne Romanæ quidem linguæ, ſed tantummodo hæreſeos peritum.* Huius meminit ſæpe S. Ambroſius in orationibus ad Valentinianum. Idem traditur à Socrate, Sozomeno, Theodorito, S. Hieronymo

mo in Chronicis. Apud Sulpicium ſuſpicor deeſſe nomen *Auxentij*, vt ſit. *ſtatimq́ in eius locum Auxentius epiſcopus ſubrogatur.* Ab hoc inde Arriana labe infecta Liguria eſt.

Liberius quoque vrbis Romæ, & Hilarius Pictauorum epiſcopus dantur exilio.] Liberius aberat à concilio Mediolanenſi. Quare ceteris in exilium pulſis Conſtantius Liberium quoque euocauit, & venire recuſantem vi adduci præcepit. quo nihil fieri potuit indignius. atque inde conſtantiā retinentem, & ſubſcribere recuſantem in exilium egit: auctor Socrates, Sozomenus, Theodoritus, qui etiam longum dialogum cum Conſtantio de fide habitum adijcit. Hilarius autem, qui ante Biterrenſi concilio factione Saturnini damnatus fuerat, inde hoc concilio in Phrygiā relegatus eſt. ſic enim ipſe loquitur in Apologia contra Auxentium: *Cum dicerem fingi, fidem negari, Deum, atque homines illudi, iubeor de Mediolano proficiſci, cum conſiſtendi mihi in ea inuito rege nulla eſſet libertas, quia damnatum quondam à Saturnino audiri, vt epiſcopum, non oporteret.* Et in alia apologia: *Ego grauiſſimum fidei periculum longe antea prouidens poſt ſanctorum virorum exilia Paullini, Euſebij, Luciferi, Dionyſij quinto ab hinc anno à Saturnini Valentis, et Vrſatij communione me cum Gallicanis epiſcopis ſeparaui.* Eundem in Phrygiam relegatum ſcribit vnà cum Sulpicio S. Hieronymus.

Rhodanium quoque, & Doſanum antiſtites.] Rhodanij epiſcopi cum ceteris, qui ſupra nominati ſunt, pulſi meminit Rufinus libro primo, & S. Hieronymus in Chronico. *Doſanum*, quod legerim, nemo prodidit. Quare ſuſpicor legendum eſſe Hoſium. hunc enim Athanaſius inter ceteros pulſum nominauit, qui falli non potuit, vt ſupra diximus. Adde, quòd ei conueniunt illa verba. *Qui natura lenior non tam viribus ſuis, quàm Hilarij ſocietate, non ceſſit.* nam qui concilio Mediolanenſi propter lenitatem naturæ labauit, is paullo poſt Ariminenſi corruit. Cordubenſis hic epiſcopus fuit. qui præclarè ſe concilio Nicæno, & Sardicenſi pro Catholicis geſſit.

Ita pulſi in exilium, quos ſupra memorauimus, abhinc annos quinque & quadraginta, Arbetione, & Lolliano coſſ.] His coſſ. conuentus Mediolanenſis eſt actus, teſte Socrate, anno CCCLV. à quo vſque ad Stiliconem conſulem anni ſunt XLV. is enim anno CD conſul fuit.

Sed Liberius paullo poſt vrbi redditur ob ſeditiones Romanas.] Sequenti

quenti anno Conſtantium, cum Mediolano Romam veniſſet, matronæ Romanæ à viris ſuis impulſæ rogarunt, vt ſibi Liberiũ pontificem redderet, quod Felix, qui ſuffectus ei fuerat, non placeret. itaque biennio poſt Liberius redijt, Felice ſede à populo deturbato. Socrates, Sozomenus, Theodoritus.

Ceterùm exules ſatis conſtat totius orbis ſtudijs celebratos.] Athanaſius ad ſolitarios: *Epiſcopi pulſi pergentes ex vrbe in vrbem, licèt in vinculis eſſent, euangelizabant, piam quidem fidem prædicantes, Arrianam vero hæreſim anathemate damnantes, & perfidiam Vrſacij, ac Valentis infamia notantes. resq; illa inſidiatoribus plane in contrarium abijt. quantò enim longius in exilium ibant, tantò maius odium aduerſus inſidiatores concitabant. iterq; ſanctorum non niſi prædicatio erat contra Arrianam hæreſim. quis enim eos in itinere conſpectos non vt confeſſores admiratus eſt, & iſtos non vt impios cum abominatione, vel potius, vt carnifices, & homicidas auerſatus eſt?* Euſebius epiſcopus Vercellenſis cauea concluſus Scythopolim miſſus dicitur in vita eius, atque ibi Ab Ariomanitis crudeliſſimè cruciatus. vnde ſcripſit epiſtolam ad Patrophylum, quæ extat, miſerias narrans ſuas. Atque hæc quidem ad Mediolanenſe concilium pertinent.

CONCILIVM ARIMINENSE ARRIANVM.

Interea Arriani non occultè, vt antea, ſed palàm ac publicè hæreſis piacula prædicabant: quinetiam Synodũ Nicænam pro ſe interpretãtes, quam vnius literæ adiectione corruperant, caliginem quandam iniecerant veritati. Nam vbi ὁμόσιον erat ſcriptum, quod vnius eſt ſubſtantiæ: illi

Interea Arriani non occultè, vt antea, ſed palam, ac publicè hæreſis piacula prædicabant.] Iam tranſit ad exponenda duo concilia à Conſtantio indicta, vnum Arimini in Italia, alterum Seleuciæ in Aſia. quæ propterea habita ſunt, quia Arriani, principibus Catholicorũ in exilium actis, palam, ac publicè filium non *conſubſtã tialem patri* prædicabant, verùm in hoc fraudem adhibebant. nam primum ſimulantes

illi ὁμοιούσιον, quod eſt ſimilis ſubſtantiæ, ſcriptum dicebant: concedentes ſimilitudinem, dum adimerent vnitatem: quia multum ab vnitate ſimilitudo diſtaret. vt, verbi gratia, pictura humani corporis eſſet homini ſimilis, nec tamen haberet hominis vnitatem. Sed quidam ex his vltra proceſſerant, Anomœouſiam, id eſt, diſsimilem ſubſtantiam confirmantes. Eoq; his certaminibus proceſſum, vt iſtiuſmodi piaculis orbis terrarum implicaretur. nã Italiam, Illyricum, atque Orientem Valens & Vrſatius, ceteriq́ue, quorum nomina edidimus, infecerant. Gallias noſtras Saturninus Arelatenſium epiſcopus, homo impotens & factioſus, premebat. Oſium quoque ab Hiſpania in eandem perfidiam conceſsiſſe, opinio fuit: quod eo mirum atque incredibile videtur, quia omni ferè ætatis ſuæ tem-

tes ſe conſentire cum Concilio Nicæno, quod vſũ erat hac voce homouſiõ.i.cõſubſtantialẽ, vel vnius ſubſtantiæ, illi vno iota addito homoiuſion ſcriptũ fuiſſe dicebant.i. ſimilis ſubſtantiæ. & quanquam verè ſimilitudiné nõ concedebant, tñ præſtare putabant, eam concedere, vt vnitatẽ tollerent. deinde audacia prouecti anomoiuſion etiã, ideſt diſſimilitudinem ſubſtantiæ patris, & filij intulerunt. Narrat etiã Sozomenus libro III. cap. XVII, Conſtantium ab Arrianis deceptũ, cũ diceret, idẽ eſſe homouſiõ, & homoiuſion. ſed illud dici in corporibus, hoc in rebus corpore vacantib.

Concedentes ſimilitudinem dum adimerẽt unitatem. quia multum ab unitate ſimilitudo diſtaret. ut verbi gratia pictura humani corporis eſſet homini ſimilis, nec tamen haberet hominis veritatem.] vox *veritatem* ferri poteſt, ſed mihi loco apta non videtur, ac pro ea *unitatẽ* rectius reponi poſſe cenſerem. Similitudo inquit, diſtat ab vnitate, quia ſimilitudo duo corpora ponit, vnitas vnum. veluti pictura hominis habet ſimilitudinem, quia duo corpora ſunt, quorum vnũ, ideſt pictum eſt ſimile alteri,

ri, ideſt naturali. quanquam autem pictura hominis, & homo habent inter ſe ſimilitudinem, non tamen habent ſubſtantiæ vnitatem, vt ſint vnus homo. Hac de re cum loqueretur Epiphanius libro tertio ſic dixit. *Exprimunt, & plaſtæ ſtatuas, & aſſimilant imagines ex ali qua materia. aut per colores & ſimilitudinem habent, nihil autē iuxta æqualitatem expreſſorum.* æqualitatem dixit, non *veritatem.*

Eoq́; his certaminibus proceſſerunt, vt iſtius modi piaculis orbis terrarum implicaretur.] Arriani, inquit, hac fraude inuenta totum orbē Chriſtianorum deprauarūt. Nam Italiam corrupit Auxentius Dionyſio Mediolani ſucceſſor datus, Illyricū, ideſt Pannoniam, Dalmatiā, & Græciam Valens & Vrſatius; Orientem, ideſt Aſiā, Syriam, Aegyptum reliqui ſocij eorum, quos ſupra nominauit; Gallias Saturninus Arelatenſis epiſcopus; Hiſpanias Hoſius, cum propter ætatis infirmitatē à Catholicis defeciſſet, domumq́ue ſe recepiſſet.

Hoſium quoque ab Hiſpania in eandem perfidiam conceſſiſſe opinio fuit.] Quæ de Hoſio feruntur, hæc fermè ſunt. tempore cōſtantiſſimus noſtrarum partium, & Nicæna Synodus auctore illo cōfecta habebatur: niſi fatiſcente æuo (etenim maior centenario fuit,) vt S. Hilarius in epiſtolis refert) delirauerit.

Quibus rebus perturbato orbe terrarum, & morbo quodam Eccleſijs languentibus, ſegnior quidem, ſed non minus grauis cura principē exercebat: quod liceret Arriani, quibus fauebat, ſuperiores viderentur, necdum tamen de fide inter epiſcopos conueniret. Igitur apud Ariminum, vrbē Italiæ, Synodum congregari iubet: idq́ue Tauro præfecto imperat, vt collectos in vnum non antè dimitteret, quàm in vnā fidem cōſentirent: promiſſo eidem conſulatu, ſi rem effectui tradidiſſet. Ita miſsis per Illiricum, Italiam, Africam Hiſpanias, Galliasq́; magiſtris officialibus, acciti aut

macti

macti quadringenti & aliquanto amplius Occidentales epiſcopi, Ariminum cõuenere: quibus omnibus annonas & cellaria dare Im perator præceperat. ſed id noſtris, id eſt Aquitanis, Gallis, ac Britannis indecens viſum: repudiatis fiſcalibus, proprijs ſumptib. viuere maluerunt. Tres tantùm ex Britannia, inopia proprij, publico vſi ſunt, cùm oblatam à ceteris collationem reſpuiſſent: ſanctius putantes fiſcum grauare, quàm ſingulos. Hoc ego Gauidium epiſcopum noſtrum, quaſi obtrectantem referre ſolitum audiui. ſed longè aliter ſenſerim: laudiq; attribuo epiſcopis, tam pauperes fuiſſe, vt nihil proprium haberent, neque ab aliis potius quàm à fiſco ſumerent, vbi nemiñe grauabant, ita in vtriuſque egregium exemplum. De reliquis nihil memoria dignũ traditur. ſed redeo ad ordinem.

ſunt. Concilium Nicænum prope auctoritate ſua confecit. Sardicenſi quoque egregiam operam præſtitit. Sirmienſi vi adeſſe coactus Arrianæ formulæ verberibus compulſus ſubſcripſit. Mediolanenſi ab Hilario cõfirmatus nõ ceſſit. inde ætate vacillante ad partes Arrianas conceſſit, & ſimilitudinem ſubſtantiæ in Hiſpania docuit. Hæc ex Euſebio, Socrate, & Sozomeno, & ex hoc loco Sulpicij.

Niſi fatiſcente æuo (*etenim maior centenario fuit* (*vt S. Hilarius in epiſtolis refert.*) *delirauerit.*] *Fatiſcente æuo* dixit, pro deficiente: vt Tacitus libro XIV: *Exercitus per inopiam, & labores fatiſcebant carne pecudum propulſare famem coacti.* Locus Hilarij, vbi dixerit, *centenario tum maiorem fuiſſe Hoſium*, non inuenitur. at vero contra Conſtantium, *Hoſij deliramenta* vocauit, vt vere videatur non bene de illo exiſtimaſſe. Itaque ſuſpicor verba illa gloſſema eſſe. nunquam enim aliàs nominauit aliquem nomine Sancti, vt *S. Hilarius.* & alibi Hilarium tantum dixit.

Quibus rebus perturbato orbe terrarum.] De eodem ſic Iſidorus in libro de uiris illu-

illuſtrib. *Hoſius poſt longum terminum vetuſtatis, ideſt poſt centeſimũ primum annum in ipſo iam limine vitæ à fidei limitibus ſubruens ſerpentis iaculo concidit. Nam accerſitus à Conſtantio principe, miniſq; perterritus, metuens, ne ſenex, & diues damna rerũ, vel exilium pateretur, illico Arrianæ impietati conſenſit, & vocabulum homouſion, quod ſimul cum patribus ſanctis eccleſijs ſequentium tradiderat, arreptus impietatis furore damnauit. cuius quidem vitam, vt meruit, exitus crudelis finiuit.* Porro autem de exceſſu etiam eiuſmemorabili placet afferre quæ idẽ ſcripſerit ex Marcellino presbytero. *Poſt impiam, inquit, Hoſij præuaricationem dum S. Gregorius Iliberitanus epiſcopus in Cordubenſem vrbem iuxta Imperiale decretum fuiſſet adductus, ac minimè vellet illi communicare, commotus Hoſius dixit Clemẽtino Conſtantij principis vicario, vt mitteret eum in exilium. At ille non audeo, inquit, epiſcopũ in exiliũ mittere, niſi prius eum ab epiſcopatu deieceris. Vt aute vidit S. Gregorius, quòd Hoſius vellet ferre ſententiam, appellat Chriſtum totis fidei ſuæ viſceribus exclamans ita: Chri-*

ſte

nem. Poſteaquam omnes, vt ſuprà dictum, in vnum collecti ſunt, fit partium ſeceſsio. Eccleſiam noſtri obtinent, Arriani tum Edẽtum de induſtria vacantẽ, orationis loco capiunt: ſed hi non amplius quàm octoginta. Reliqui noſtrarum partium erant. Igitur frequentibus concilijs nihil actum, noſtris in fide manẽtibus, illis de perfidia non cedentibus. Ad poſtremũ placuit, decem legatos mitti ad Imperatorem, vt quæ eſſet partium fides & ſentẽtia cognoſceret, ſciretq; pacem cum hæreticis eſſe non poſſe. Idem Arriani faciunt, mittuntque numero pari legatos, qui aduerſum noſtros corã Imperatore cõfligerent. ſed ex parte noſtrorũ leguntur hoĩes adoleſcentes parũ docti, & parũ cauti. ab Arrianis autem miſsi, ſenes, callidi, & ingenio valentes, veterno perfidiæ imbuti, qui apud

regem

regem facilè ſuperiores ex ſtiterunt: Sed noſtris man datum, ne quo modo cum Arrianis communionē ini rent, omniaque integra Sy nodo reſeruarent.

ſte Deus, qui venturus es iudicare viuos, & mortuos, ne patiaris hodie, humanam proferri ſententiam aduerſus me minimū ſeruum tuum, qui pro fide nominis tui, vt reus aſſiſtēs ſpectaculū factus ſim, ſed tu ipſe quæſo in cauſſa tua hodie iudica. ipſe ſententiam proferre dignare per vltionē. non ego quaſi metuens exiliū fugere cupio, cū mihi pro tuo nomine nullum ſupplicium graue ſit, ſed vt multi præuaricationis errore liberentur, cum præſentem viderint vltionem. His dictis ecce repente Hoſius reſidens factus, quaſi regalis imperij ſententiā conaretur exprimere, os vertit diſtorquens pariter & ceruicem. & de ſeſſu in terram eliditur, atq; illico expirauit. Tunc admirantibus cunctis etiam Clementinus ille gentilis expauit. & licet eſſet index, tamem timens, ne in ſe ſimile ſupplicium iudicaretur, proſtrauit ſe ad pedes ſancti viri, obſecrans, vt ſibi parceret. qui in eum diuinæ legis ignoratione peccaſſet, & non tam proprio imperio, quàm mandati imperio. inde eſt quod ſolus Gregorius vindicantium integram fidem nec in fugam verſus eſt, nec paſſus eſt exilium. vnuſquiſque. n. timuit de illo vlterius iudicare. His de cauſsis Conſtantius, cum videret non ſolum Arrianos à Chatholicis diſſentire, quòd Catholici vnitatem, Arriani ſimilitudinem prædicarent, ſed etiam Arrianos inter ſe diſcrepare, quòd alij ſimilitudinem, alij diſſimilitudinem affirmarent, animo anxius nouum concilium indixit, vnum Ariminum Occidentalibus, alterum Seleuciam Orientalibus. Concilium Ariminenſe prodidit Rufinus, Socrates, Sozomenus, Theodoritus, S. Hieronymus contra Luciferianos. verū Sulpicius multa, quæ apud illos non leguntur, adiecit.

Igitur apud Ariminum vrbem Italiæ ſynodum congregari iubet, idq; Tauro præfecto imperat.] Acta concilij Ariminenſis aggreditur, in quibus narrandis multa ab alijs prætermiſſa prodit. Taurum autē præfectū prætorio Italiæ intelligit. erant autē in occidentali Imperio duo præfecti prætorio, vnus Italiæ, alter Galliarum appellatus. quibus reliqui magiſtratus parebant. Tauri præfecti prætorio per Italiam meminit Marcellinus libro XXI. Eum vero S. Hieronymus etiam Ariminenſi præfuiſſe concilio adijcit. Valēs Murſenſis epiſcopus, qui eam formulam conſcripſerat præſente Tau-

te Tauro prætorij præfecto, qui iuſſu regis ſynodo aderat, profeſſus eſt, ſe Arrianum non eſſe. Hæc acta anno CCCLIX.

Promiſſo eidem conſulatu, ſi rem effectui tradidiſſet.] Veriſimile id videtur, ſi quidem Taurus biennio poſt cum Florentio conſul fuit.

Itaque miſſis per Illyricum, Italiam, Africam, Hiſpanias, Galliasq́; magiſtris officialibus acciti, aut coacti quadringenti, & amplius Occidentales epiſcopi Ariminum conuenere.] Prouinciæ, quas nominat, Occidentalis Imperij fuerunt. Magiſtri officiales ſunt, qui magiſtri officiorum appellantur. de quibus in libro, qui dicitur Notitia vtriuſque Imperij. Marcellinus in hiſtoria, & poſt ſæpe Sulpicius *Accitos* ſignificat Arrianos, *coactos* Catholicos.

Quibus omnibus annonas, & cellaria dare Imperator præceperat.] Malim *dari*, ne ſubaudias, *Tauro*. annonæ, & cellaria idem ſunt, atque, quod Romani dicebant, *loca, lautia*. cellaria enim pro hoſpitijs, ſiue cellis hoſpitalibus accipio.

Sed id noſtris, ideſt Aquitanis, Gallis, & Britannis, indecens viſum. repudiatis fiſcalibus proprijs ſumptibus viuere maluerunt.] Auſim affirmare, illa verba (*ideſt Aquitanis, Gallis, & Britannis,*) eſſe gloſsema imperiti alicuius, quod ex margine in textũ irrepſerit. Nam Sulpicius fermè cum dicit, *Noſtros*, Catholicos intelligit, non Gallos. & ſi *Noſtri* pro Gallis eſſent accipiendi, cur Britannos nominaret? iam verò cum Galliarum prouinciæ tum eſſent ſeptemdecim, atque Aquitaniæ duæ inter eas numerarẽtur, ridiculum videtur, Aquitanos à Gallis diſtinguere, quaſi verò Aquitani non ſint Galli. Addo etiam, Sulpicium in hoc modeſtiam Catholicornm laudare velle, non Gallorum. Iuſſit ergo Conſtantius, dari omnibus annonas, ideſt Catholicis, & Arrianis, ſed noſtri, ideſt Catholici repudiatis fiſcalibus, proprio viuere maluerunt, præter tres tantùm epiſcopos ex Britannia.

Tres tantùm ex Britannia inopia proprij publico vſi ſunt, cum oblatam à ceteris collationem reſpuiſſent, ſanctius putantes, fiſcum grauare, quàm ſingulos.] Tres tantùm epiſcopi è Britannia fuerunt adeo inopes, vt de ſuo ſe alere nõ poſſent, adeo modeſti, vt ab aliis epiſcopis non admodum fortaſſe abundantibus, ſed tamen offerentibus, quæ neceſſaria ſibi erant, accipere noluerint, ſed à fiſco potius ceperint. *collationem* vocat, quàm Græci & Latini quoque ſymbolam,

Hoc ego Gauidium epiſcopum noſtrum quaſi obtrectantem referre ſolitum

ſolitum audiui.] *Noſtrum* intellige aut amicum, aut eiuſdem prouinciæ, aut earundem partium. Quærit autem, num rectè illi fecerint, cum à fiſco, quàm ab epiſcopis, capere maluerint. ac primò ponit Gauidij ſententiam, qui illorum factum increpuit, iudicans æquius eſſe, epiſcopũ ab epiſcopo, quàm ab Imperatore accipere. deinde ſuam ſententiam adijcit, atque eis contra duplicem laudẽ tribuit, vnam paupertatis, alteram modeſtiæ, quòd grauare fiſcum, quàm priuatos, maluerint. Vnde ego, quæ ſequũtur, *Ita in vtriuſq; egregium exemplum*, lego, *vitæ in vtriuſque egregium exemplum*, vt vtramque vitam intellexerit, paupertatem in habendo, & modeſtiam in capiendo.

De reliquis nihil memoria dignum traditur.] Reliquos puto intelligi Arrianos, qui nullum virtutis exemplum ediderint, qualia catholici, nam aut nihil ab Imperatore ſumpſerunt, aut vbi coacti ſunt, fiſcum, quàm epiſcopos, grauare maluerunt. Quod ſi hãc rẽ ad Gallos rettuliſſet, id eſſet cum ceterorum Catholicorum ignominia. quorum laudi ſeruire, res admonet. Quod ſi ita, vt ego ſẽtio, legas, omnia in laudem Catholicorum recidũt, & probrum Arrianorum.

Sed redeo ad ordinem. Poſteaquam omnes, vt ſupra dictum, in vnum collecti ſunt, fit partium ſeceſſio.] Redit ad acta concilij Ariminenſis explicanda. Vbi conuenerunt epiſcopi, inquit, extemplò in duas partes ſeceſſerunt. Catholici eccleſiam Chriſtianorũ occuparunt, Arriani ædem gentilium tum de induſtria vacantem. Verum cum eſſent quadringenti, octoginta tantùm erant Arriani, reliqui, ideſt CCCXX erant noſtrarum partium, nẽpe Catholici.

Igitur frequentibus concilijs nihil actum, noſtris in fide manẽtibus, illis de perfidia nõ cedentib.] Concilia vocat cõuentus, quibus inter ſe diſceptabant in vnũ locum conuocati. Ac Catholici quidem homouſion tuebantur, neque ab eo dimoueri poterant, Arriani vero homoiuſion ſic enim intelligendum eſt ex præcedentibus.

Ad extremum placuit decem legatos mitti ad Imperatorem.] Huius legationis totius ordinem expoſuit Athanaſius, à quo ſumpſere hiſtorici. Miſere Catholici legatos decem ad Conſtantium Conſtantinopolim, atque expoſita controuerſia petierunt, vt ſibi tandem paupertate laborantibus reditum ad eccleſias daret. Arriani item decem alios miſerunt: qui anteuerſo itinere ante ad eum, quàm Catholici, peruenerunt, & Catholicos inſimu-

larunt, quòd formulam fidei à ſe propoſitam, & ab illo Sirmij cō firmatam repudiaſſent. Quibus verbis ille incenſus Catholicos accedentes audire noluit. Socrates, & ceteri. At Sulpicius hanc formulam poſt legatos auditos propoſitam ait.

Sed noſtris mandatum, ne quo modo cum Arrianis communionem inirent.] Ideſt, ne legati horum cum legatis illorum congrederentur, & omnia integra concilio reſeruarent. quod non fecerūt.

CONCILIVM SELEVCIENSE CATHOLICVM CONTRA Arrianos.

Interim in Oriente exēplo occidentalium, Imperator iubet cunctos ferè epiſcopos apud Seleuciam Iſauriæ opidum congregari. Qua tempeſtate Hilarius, quartum iam exſilij annum in Phrygia agens, inter reliquos epiſcopos, per vicarium ac præſidem data euectionis copia adeſſe compellitur; cùm tamen nihil de eo ſpecialiter mandaſſēt Imperator. iudices tantum generalem iuſsionem ſecuti, qua omnes epiſcopos ad concilium cogere iubebantur, hunc quoque inter reliquos volētes miſcere, vt ego cōiicio: Dei nutu ita geſtum, vt

Interim in Oriente exemplo occidentalium Imperator iubet cunctos fere epiſcopos apud Seleuciam Iſauriæ oppidum congregari.] Interſerit nūc acta concilij Seleucienſis, quod eodem tempore ab Orientalibus epiſcopis actū eſt Seleuciæ in Iſauria, quo alterum Arimini ab occidentalibus in Italia. auctor Socrates, & ceteri.

Qua tempeſtate Hilarius quartum iam exilij annum in Phrygia agens inter reliquos epiſcopos per vicariū, ac præſidē data euectionis copia adeſſe compellitur.] Ex Notitia Imperij Oriētalis apparet, Phrygias duas fuiſſe Pacatianam, & Salutarem, atque eas duos, quos nominat, magiſtratus, Vicarium, & Præſidem habuiſſe. Quid vero ſit euectionis copia declaratur ex Codicis libro XII. de curſu publico. *Euectionum*

vt vir diuinarum rerum inſtructiſsimus, cum de fide diſceptandum erat, intereſſet. Is vbi Seleuciam venit, magno cum fauore exceptus, omnium in ſe animos & ſtudia conuerterat. ac primùm quæſitum ab eo, quæ eſſet Gallorum fides: quia tum Arrianis praua de nobis vulgantibus, ſuſpecti ab Orientalibus habebamur, trionymam ſolitarij Dei vnionem ſecundùm Sabelliũ crediдiſſe. ſed expoſita fide ſua, iuxta ea quæ Nicææ erant à patribus conſcripta Occidẽtalibus perhibuit teſtimonium. Ita abſolutis omnium animis, intra conſciẽtiam communionis, nec non etiam in ſocietatem receptus, concilioque aſcitus eſt. Agi deinde cœptum: repertique prauæ hæreſis auctores, atque ab Eccleſiæ corpore auulſi. In eo numero fuere, Georgius ab Alexandria, Acacius, Eudoxius, Vranius, Leõtius, Theodo-

num copiam, cum proficiſcendi ad nos neceſſitas fuerit, ſerenitas noſtra largita eſt. Ergo Vicarius, & Præſes Phrygiæ data euectionis copia, ideſt tuti itineris fide, Hilarium quoque in Phrygia exulantem adeſſe compulerunt. licet ſpeciale de illo euocando mandatum ab Imperatore non haberent.

Iudices tantum generalem iuſſionem ſequuti, qua omnes epiſcopos ad concilium cogere iubebantur, hunc quoque inter ceteros volentes miſcuere.] ego malim *volentem*. vt ſit iudices vi generalis mandati, quo omnes epiſcopos cogere, ideſt aduocare ad concilium iubebantur, Hilariũ quoque inter ceteros, quia volebat, miſcuere. quaſi vero ſi abnuiſſet, vim facturi non fuerint.

Vt ego conijcio, Dei nutu ita geſtum, vt vir.] Illa verba, *vt ego conijcio*, alij ad ſuperiora retulerunt. ego ad ſequentia malim, vt coniecturam ſuam afferat de Dei conſilio.

Is vbi Seleuciam venit.] Hilarius in Concilium Seleucienſe ab Orientalibus magno fauore exceptus, duo hæc ſalutaria obiuit, vnum, quòd teſtimonium occidẽtalibus fidei rectæ per-

 hi-

doſius, Euagrius, Theodolus. Sed confecta Synodo, decreta ad Imperatorem legatio, quæ geſta inſinuaret. damnati quoque ad regem profecti, ſatis freti ſociorũ viribus, & principis ſocietate.

hibuit, alterum quòd in refellendis Arrianis ſocium ſe acrem exhibuit. Quod ad primum attinet, cum ſuſpectæ fidei haberetur, quòd cum Sabellio ſentire perinde, ac ceteri occidentales, putaretur, rogatus eſt, vt fidem ſuam proderet. ille cõuenientem Nicænæ formulæ prodidit.

Arrianis praua de nobis vulgantibus, trionymam ſolitarij Dei vnionem ſecundùm Sabellium credidiſſe.] Supra dictum eſt, Sabellium credidiſſe, eumdem eſſe patrem, & filium, & ſpiritum ſanctum, & tantùm inter ſe nominibus diuerſos fuiſſe. quare Deum vnum, & ſolitarium extitiſſe, & trium nominum diuerſorum vnionem effectam eſſe. Vnde S. Hieronymus contra Luciferianos: *In tribus vocabulis trinominem eſſe credens Deum in Sabellij hæreſim incurrit.* Qui verò reſiſtit Arrio, de eo facilè ſuſpicari licet, quin faueat Sabellio. nam inter ſe aduerſantur.

Ita abſolutis omnium animis.] Ita liberati Orientales ea ſuſpicione, quam de Hilario conceperant, ne cum Sabellio faceret, primum in conſcientiam communionis, deinde in ſocietatem congreſſionis admiſerunt.

Agi deinde cæptum. repertiq; prauæ hæreſis auctores, atque eccleſiæ corpore auulſi.] Inde concilium eſt habitum. atque hæretici patefacti, atque ab eccleſia ſeparati. nomina verò hæreticorum ferme omnia eadem affert Sozomenus, Vranium appellans Tyri epiſcopum, Acacium Cæſareæ, Eudoxium Antiochiæ.

Confecta ſynodo decreta ad Imperatorem legatio.] Idem Sozomenus, & alij.

REDIT AD CONCILIVM ARIMINENSE ARRIANVM.

Interea legatos Ariminenſis concilij ex parte noſtro-

Interim legatos Ariminenſis concilij.] Expleta concilij Seleucienſis hiſtoria, redit

ſtrorum compellit Imperator, vniri hęreticorum communioni: eiſdemq; conſcriptam ab improbis fidē tradit, verbis fallentibus inuolutam, quæ Catholicam diſciplinam, perfidia latente, loqueretur. Namque Vſiæ verbum tāquam ambiguū, & temerè à patribus vſurpatum, neque ex auctoritate ſcripturarum profectum, ſub ſpecie falſę rationis abolebatur, ne vnius cum patre ſubſtantiæ filius crederetur. Eadem fides ſimilem patri filiū fatebatur. ſed interiùs aderat fraus parata, vt eſſet ſimilis, non eſſet ęqualis. Ita dimiſsis legatis, præfecto mandatum, vt Synodum nō antè laxaret, quàm conſcriptæ fidei conſentire ſe omnes ſubſcriptionibus profiterentur. Ac, ſi qui pertinaciùs obſiſterent, dummodo is numerus intra quindecim eſſet, in exſilium pellerētur. Sed regreſsis legatis, licèt vim regiam deprecantibus, negata

dit ad Ariminenſe narrandum. Ceterùm Socrates, Sozomenus, & ceteri Græci tradunt, Imperatorem noluiſſe legatos catholicos audire, ſed in aliud tempus eos reieciſſe, bellicas occupationes cauſſatum. atque ita Ariminenſe concilium eſſe dimiſſum. ex quo apparet, eos rerum Occidentalium planè rudes fuiſſe. nā noſtri multò plura ad rem conficiendam addiderunt. quæ nūc à Sulpicio afferuntur. quorum vnum hoc eſt, coegiſſe eum, vt legati Catholici Arrianorum legatorum communionem contra mandata inirent. quod quemadmodum factum ſit, ſubijcit.

Eiſdemq; conſcriptam ab improbis fidem tradit, verbis fallentibus inuolutam, quæ catholicam diſciplinam, perfidia latente, loqueretur.] Poſtquam videre Arriani, Catholicos ab eo deduci non poſſe, quin vnitatem in Patre, Filioque aſſererent, neque ſubſtantia ſimilem eſſe affirmarent, eò deſcenderunt, vt ſubſtantiæ nomen remouerent, ac tātùm filium Patri ſimilem dicerent. Formulam verò partim catholica, partim hęretica ratione ſcripſerūt.

teſtibus Græcis, qui iam tũ Sirmij illam ſcriptam fuiſſe tradunt, & S. Hieronymo contra Luciferianos. ea vero fuit hæc: *Sub rege Conſtansio Euſebio, & Hypatio coſſ. Credimus in vnum verum Deum, patrem omnipotentem. in vnigenitum Dei filiũ, qui ante omnia ſæcula, & ante omne principium natus eſt ex Deo. natum autem vnigenitum ſolum ex ſolo patre, Deum ex Deo, ſimilem genitori ſuo Patri ſecundum ſcripturas. cuius natiuitatem nullus nouit, niſi qui ſolus eum genuit Pater.*

Namq; Vſiæ verbum tanquam ambiguum, & temere à patribus vſurpatum, neque ex auctoritate ſcripturarum profectum, ſub ſpecie falſæ rationis abolebat, ne vnius cum patre ſubſtantiæ filius crederetur.] Declarat vitia superioris formulæ, quæ verbis fallentibus Catholicam diſciplinam loquebatur. Primũ nomẽ *ſubſtantiæ* ſuſtulerunt, vt quod eſſet ambignum, & de rebus corporeis, & incorporeis diceretur. & imprudenter à patribus Nicænis in formula Nicæna vſurpatũ, & quod in veteribus ſcripturis non inueniretur. at dolum eorum mens ſpectabat, nem-

pe

negata communio. Enimuerò compertis quæ decreta erant, maior rerũ & conſiliorum perturbatio: dein paullatim plerique noſtrorum, partim imbecillitate ingenij partim tædio peregrinationis euicti, dedere ſe aduerſarijs, iam poſt reditum legatorum ſuperioribus, & Eccleſiam noſtris inde detruſis obtinentibus. factaq; ſemel inclinatione animorum, cateruatim in partem alteram conceſſum: donec ad viginti vſque noſtrorum numerus imminutus eſt. Sed hi quanto pauciores, tanto validiores erant. conſtantiſsimusq; inter eos habebatur noſter Fægadius, & Seruatio Tungrorum epiſcopus. hos, quia minis & terriculis nõ ceſſerant, Taurus precibus aggreditur, ac lacrymans obteſtatur, mitiora vti conſulerent. Clauſos intra vnam vrbem epiſcopos iam ſeptimum menſem agere: iniuria hiemis &

inopia

inopia cõfectis, nullam ſpẽ reuerſionis dari: quis tandem eſſet finis? ſequerentur plurium exemplum, auctoritatem ſaltem ex numero ſumerent. Et enimuerò Fægadius paratum ſe exſilio, atque ad omne ſupplicium, in quod depoſceretur, profiteri, ſe ab Arrianis conceptam fidem non recepturum. Ita in hoc certamine aliquot dies tracti. vbi parum ad pacem proficiebãt, paullatim & ipſe infractior, ad extremũ propoſita condicione euincitur. Namque Valẽs & Vrſatius affirmantes, præſentem fidem Catholica ratione conceptam, ab Oriẽtalibus Imperatore auctore prolatam, cum piaculo repudiari, vt quis diſcordiarum finis foret, ſi quæ Orientalibus placuiſſet, Occidentalibus diſpliceret? Poſtremò ſi quid minus plenè præſenti fide editum videretur, ipſi adderent, quę addenda putarent: præbitu-

rос

pe ne ſubſtantię nomine poſito, filius vnius cũ patre ſubſtãtiæ crederetur. Hac de re pluribus Epiphanius libro tertio contra Semiarrianos.

Eadem fides ſimilem patri filium fatebatur. ſed interius aderat fraus, vt eſſet ſimilis, non eſſet æqualis.] Remoto ſubſtantiæ nomine, relinquebatur tantũ, vt filius patri ſimilis eſſet, quod poſuerunt, vt poſita ſimilitudine tollerent æqualitatem. nam ſimilitudo refertur ad qualitatem, exempli gratia, ut honore ſimiles ſint, æqualitas ad ſubſtãtiam, vt ſint eiuſdẽ naturæ.

Ita dimiſſis legatis præfecto mandatum.] Primum dedit formulam fidei, cui ſubſcriberent, deinde præfecto mandauit, vt ſubſcribere cogeret, & abnuentes in exilium pelleret.

Sed regreſſis legatis, licet vim regiam deprecantibus, negata communio.] Catholici, vbi legati ſui Ariminum redierunt, eos in communionem recipere noluerunt, quòd contra mandata legatos Arrianos in communionem accepiſſent, neque eorum excuſationem probarunt, vim ſibi à rege factam aſſerentium.

Enimuero compertis, quæ decreta

decreta erant, maior rerum.] Formula Imperatoris accepta, & voluntate eiuſdem cognita, Catholici vehementius æſtuare cœperunt, ac primùm paullatim formulæ ſubſcripſerunt, partim imbecillitate ingenij, quia minas præfecti horrerent, partim tædio, quia longe à domo abeſſent. præſertim verò cum poſt reditum legatorum Arriani auxilio præfecti Catholicos Eccleſia deturbaſſent, & ſuperiores facti eſſent. inde cateruatim omnes ſubſcripſerunt præter viginti, qui in propoſito vetere permanſerunt.

Sed hi quantò pauciores, tantò validiores erant, conſtantiſſimusq; inter eos habebatur noſter Fœgadius, et Seruatio Tungrorum epiſcopus.] Inter viginti Catholicos, qui ſubſcribere detrectarũt, duo præcipui fuere Fœgadius, & Seruatio. Fœgadium eſſe eũdem arbitror, qui Sæbadius à S. Hieronymo dicitur. cum in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis inquit. *Sebadius Agenni Galliarum epiſcopus edidit contra Arrianos librum. viuit vſque hodie decrepita ſenectute.* Agennum autem oppidum

ros ſe, in his quæ eſſent adiecta, conſenſum. Fauorabilis profeſsio pronis omnium animis excepta: nec vltrà noſtri repugnare auſi, iam quoquo modo finem rebus imponere cupientes. Dein conceptæ à Fægadio & Seruatione profeſsiones, edi cœpere: in quis primùm damnatur Arrius, totaque eius perfidia: ceterùm non etiam patri æqualis, & ſine initio, ſine tempore Dei filius pronuntiatur. Tũ Valẽs tanquam noſtros adiuuans, ſubiecit ſentẽtiam, cui inerat occultus dolus: filium Dei non eſſe creaturam ſicut ceteras creaturas. fefellitque audientes fraus profeſsionis. Etenim his verbis, quibus ſimilis eſſe ceteris creaturis filius negabatur, creatura tamen, potior tantùm ceteris, pronuntiabatur. Ita neutra pars viciſſe ſe penitus, aut victam putare poterat: quia fides ipſa pro Arrianis, profeſsiones

verò poſtea adiectæ pro noſtris erant:pręter illam quã Valens ſubiunxerat, quæ tum non intellecta, ſerò demum aduerſa eſt. Hoc verò modo concilium dimiſſum, bono initio, fœdo exitu eſt conſummatum. Igitur Arriani rebus nimirum proſperè & ſecũdùm vota fluentibus, Conſtantinopolim ad Imperatorem concurrunt: ibi repertos Seleucienſis Synodi legatos, vi regia compellunt, exemplo Occidentalium, prauam illam fidem recipere. Plerique abnuentes iniurioſa cuſtodia ac fame vexati, captiuam conſcientiam dedere. Multi conſtantius renitentes, adempto epiſcopatu in exſilium detruſi, atque in eorũ locum alij dati. Ita optimis ſacerdotibus aut metu territis, aut exſilio deductis, perfidiæ paucorum cuncti conceſſerant. Aderat ibi tũ Hilarius, à Seleucia legatos ſecutus, nullis certis de ſe man-

dum fuit Aquitaniæ ſecundæ, quare propterea Sulpicius, qui erat Bituricenſis ex Aquitania prima epiſcopus, *ſuum* appellauit, vicinitate ſibi coniunctum. Fœgadium etiam epiſcopum præfuiſſe Valentino concilio ſub Gratiano ſcribit Iſidorus. Seruationis Tungrorum epiſcopi meminit quoque Athanaſius in Apologia ad Conſtantium. neque verò idẽ eſt cum eo, qui poſt veniente in Italiam Attila rege Hunnorum floruit, cuius meminit Gregorius Turonenſis Hiſtoriæ libro II. nam ab hoc tempore ad illud annorum centum eſt interuallum. quod alij non viderunt.

Hos, quia minis, & terriculis non ceſſerant, Taurus precibus aggreditur ac lacrymans obteſtatur, mitiora vti conſulerent.] Hos viginti, qui minis Tauri non ceſſerant, Taurus deinde precibus expugnare adortus eſt. ac lacrimans obſecrauit, vti mitiora conſilia caperent. Inde ad tacitas minas reuerſus dixit, eos ſeptem iam menſes Arimino clauſos hiemis incommodis, inopiaque confectos, ſine ſpe reuerſionis ſedere. debere eos, quod maxima pars feciſſet,

mandatis opperiens Imperatoris voluntatem, ſi forſitan redire ad exſilium iubetur. Is vbi extremum fidei periculum animaduertit, Occidētalibus deceptis, Orientales per ſcelus vinci: tribus libellis publicè datis audientiam regis popoſcit, vt de fide corā aduerſarijs diſceptaret. Id verò Arriani maximopere abnuere. Poſtremò quaſi diſcordiæ ſeminarium & perturbator Orientis, redire ad Gallias iubetur, abſque exſilij indulgentia.

feciſſet, imitari.

Et enimuero Fœgadius paratum ſe exſilio, atque omne ſupplicium, in quod depoſceretur, profiteri, ſe ab Arrianis conceptam fidem non recepturum.] Fœgadius autem reſpondit, ſe exilium, & omnia potius ſupplicia ſubiturum, quàm vt tali formulæ ſubſcriberet. Exilium autem intentauerat, cum dixerat, *ſeptem menſes clauſos ſine ſpe reuerſionis ſedere.*

Ita in hoc certamine aliquot dies tracti.] Certamen intelligit minarum, & precũ, quibus alternatim vſus erat Taurus præfectus.

Vbi parum ad pacem proficiebant, paullatim & ipſe infractior, ad extremum propoſita conditione euincitur.] Opinor legi rectius poſſe, *proficiebat.* vt ſit, Fœgadius, vbi parum ad pacem conſtantia retinenda proficiebat, paullatim mollior euadens, tandem propoſita conditione expugnatur.

Namque Valens, & Vrſatius affirmantes præſentem fidem Catholica ratione conceptam ab Orientalibus Imperatore auctore prolatam cum piaculo repudiari, vt quis diſcordiarum finis foret, ſi quæ Orientalibus placuiſſet, occidentalibus diſpliceret?] Et hoc loco legendum arbitror, pro, *vt quis*, ecquis. Fidem autem vocat formulam vltimo allatam, cui præſcriptum erat nomen Conſtantij Imperatoris, quæque filij cum patre ſimilitudinem continebat. quam illi auctore Imperatore prolatam affirmantes ſine ſcelere repudiari non poſſe, rogabant ecquis tandem finis diſcordiarum foret, ſi quæ orientalibus placuiſſent, occidentalibus diſplicerent?

Poſtremò ſi quid minus plene præſenti fide editum videretur, ipſi adde-

adderent, quæ addenda putarent, præbituros ſe in his, quæ eſſent adiecta, conſenſum.] Conditio vero propoſita fuit hæc. vt ad formulam, in qua dicebatur, *Filius Patri ſimilis*, adderent, quod vellent. nam ſe id cauſſa concordiæ probaturos.

Fauorabilis profeſſio pronis omnium animis excepta. nec vltra noſtri repugnare auſi iam quoquo modo finem rebus imponere cupientes.] *Fauorabilem profeſsionem* appellat conditionem, ſiue oblationem vltimam, quæ propter æquitatem ſuam accipi mereretur, & propterea à Catholicis viginti promptis animis exceptam ait, præſertim vero cum feſsi iam finem concilio imponere cuperent.

Dein concepta à Fœgadio, & Seruatione profeſſiones edi cœpere. in queis primum damnatur Arrius, totaq; eius perfidia. Ceterum non etiam Patri æqualis, & ſine initio, ſine tempore Dei filius pronunciatur.] Hic locus meritò obſcuriſsimus eſt, vt omnia, quæ doctrinã Trinitatis attingunt. Mihi verò hæc eſſe horum verborum ſententia videtur. Arrius dixerat. *Credo in Ieſum Chriſtum à Deo ex nihilo creatum, ita vt fuerit tempus, quando non eſſet.* Contra quem Catholici in Nicæna Synodo ita formulam fidei conceperant. *Credo in vnum Dominum Ieſum Chriſtum Dei filium vnigenitum, & ex patre natum ante omnia ſæcula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, conſubſtantialem patri, per quem omnia facta ſunt.* Inde poſt aliquot verba addiderunt. *Et dicentes, Erat quando non erat. aut Non erat, antequam fieret, & quòd ex non extantibus factus eſt, hos tales anathematizat catholica, & apoſtolica eccleſia.* Semiarriani verò non omnino in verbis Arrij permanentes vltimam formulam protulerunt his verbis. *Credo in vnigenitum Dei filium, qui ante omnia ſæcula, & ante omne principium natus eſt ex Deo, natum autem vnigenitum ſolum ex ſolo patre, Deum de Deo, ſimilem genitori ſuo patri ſecundum ſcripturas.* Quam formulam cum Catholici denique præter paucos approbaſſent, Fœgadius, & Seruatio accepta poteſtate addendi ei addiderunt ex formula Nicæna contra Arrium filium expreſſe creaturam eſſe dicentem. *Genitum, non creatum. Dicentes autem, Erat, quando non erat, aut, non erat, antequam fieret, vt Arrius, atque hæreſis eius aſſeruit, anathema ſint.* atque his verbis ſatisfactum conſcientiæ ſuæ, & Nicænam formulam conſeruatam putarunt. neque addiderunt id, quod adhuc quæſtionem fecerat, *Conſubſtantialem Patri*, item, *ex patre natum ante omnia ſæcula.* nam putarunt, Conſubſtantialitatem, ſiue æqualitatem expreſſam in ijs verbis

verbis vltimæ formulæ, *ſimilem genitori ſuo patri ſecundum ſcripturas.* nec, *ſine principio, & ſine tempore natum eſſe,* addiderunt, ſatis expreſſum id arbitrantes in ijs verbis formulæ Semiarrianæ, *Qui ante omnia ſæcula, & ante omne principium natus eſt.*

Tum Valens, tanquam noſtros adiuuans, ſubiecit ſententiam, cui inerat dolus, filium Dei non eſſe creaturam, ſicut ceteras creaturas.] Vbi verò Valens audiuit adiectionem factam à Fœgadio, & Seruatione, cum dixerat, *Genitum, & non creatum,* ſtatim quaſi eorum ſententiam, vt nimis breuem ſupplere, aut vt nimis obſcuram illuſtrare vellet, adiecit. *filium Dei creaturam eſſe non ſicut alias creaturas.* quæ verba Catholici acceperunt, filium Dei non eſſe creatum, vt aliæ ſunt creaturę, at Semiarriani intellexerunt, creaturā quidem eſſe, ſed præſtantiorem eſſe alijs creaturis. quē dolum illi non ſentientes formulæ ita auctæ ſubſcripſerunt.

Fefellitq́, audientes fraus profeſſionis. Etenim his verbis ſimilis eſſe ceteris creaturis filius negabatur, creatura tamen potior tantùm ceteris pronunciabatur.] Aperit dolum, qui tum non eſt agnitus. Fraus inquit profeſſionis, ideſt adiectionis fefellit audientes, quæ hæſit in eo. nam filius cū non ſicut cæteræ creaturę eſſe dicebatur, tamē creatura, potior tantùm ceteris dicebatur. atque hoc erat, quod à principio Arrius ſenſerat.

Ita neutra pars viciſſe ſe penitus, aut victam putare poterat, quia Fides ipſa pro Arrianis, profeſſiones verò poſtea adiectæ pro noſtris erant, præterquam illa, quam Valens ſubiunxerat.] Aptum verò tēperamentum vtrique parti hoc viſum erat, cum & Arriani, & Catholici haberent, quod cupierant, Arriani in ipſa formula, quam vocat *Fidem,* voti ſui compotes facti, quia *conſubſtantiale* Catholicis ſubſcribentibus eiecerant, Catholici in adiectis profeſſionibus, in quibus *creatum* Arrianis aſſentientibus condemnarant. quin etiā ijdē vltimā formulā à Valente prolatā ſibi fauere putarunt, quia tum fraudem inſitam non viderunt, ſed poſtquam iā concilium fuerat dimiſſum. S. Hieronymus contra Luciferianos aſſerens Catholicos fraude Valentis, qui ſe cum Arrio ſentire negauit, irretitos, longè alia ratione dolum eſſe intentum ſcribit. qui conſuli poteſt.

Hoc verò modo concilium dimiſſum. bono initio, fœdo exitu eſt conſummatū.] Bonum initium fuit, cum Catholici & plures numero, & in cauſſa cōſtantiores fuerant, fœdus exitus, cū cedentibus pleriſque, pauci, qui in fide remanſerant, ſe decipi permiſerunt.

Igitur

Igitur Arriani rebus nimium proſpere, & ſecundùm vota fluantibus Conſtantinopolim ad Imperatorem concurrunt.] Deceptis Occidentalibus epiſcopis Arriani Conſtantinopolim ad Imperatorem Conſtantium adeunt, vt Orientales ſibi aſſentire compellant. idque aſſequuntur. aderant enim adhuc Conſtantinopoli legati cõcilij Seleucienſis. de quibus ante diximus.

Vi regia compellunt exemplo Occidentalium prauam illam fidem recipere.] Vſi imperio Conſtantij regis epiſcopos legatos Concilij Seleucienſis ſubſcribere illi formulæ cogunt, in qua Filius patri ſimilis, & non creatura, ſicut ceteræ creaturæ, aſſerebatur. cogunt autem abnuentes fame, carcere, epiſcopatus ademptione, & in exilium miſſione.

Ita optimis ſacerdotibus aut metu territis, aut exilio deductis perfidiæ paucorum cuncti conceſſerunt.] Paucos intelligit principes Arrianorum, qui aut exanimatis, aut exterminatis epiſcopis legatis concilij Seleuciẽſis impulere ceteros omnes epiſcopos Oriẽtales, vt ſibi aſſentirent, formulæque ſubſcriberent. quod anno CCCLX Conſtantinopoli factum eſt, vt Græci hiſtorici tradunt ſynodo conuocata. Ita omnes Arriani facti præter illos paucos, qui in exilium acti his concilijs non affuerant, Athanaſium, Luciferum, Euſebium, & Hilarium, qui quanquam tum Conſtantinopoli affuit, tamen egregiè in fide vetere perſtitit. Atque hoc eſt, quod inquit S. Hieronymus contra Luciferianos. *Ingemuit totus orbis, & ſe Arrianum eſſe, miratus eſt.*

Aderat ibi tum Hilarius à Seleucia legatos ſequutus, nullis certis de ſe mandatis opperiens Imperatoris voluntatem, ſi forſitan redire ad exilium iuberetur.] Interponit præclarum factum Hilarij, qui cũ Conſtantinopoli eſſet, cum legati Seleucienſes ſubſcribere coacti ſunt, ac deinde eos reliqui ſubſequuti ſunt, ſolus dolum intellexit, nec ſubſcribere voluit, quare ne Orientem perturbaret, in Gallias redire iuſſus eſt.

Poſtremò quaſi diſcordiæ ſeminarium, & perturbator Orientis redire in Gallias iubetur, abſque exſilij indulgentia.] Conſtantius iuſſit, vt domum rediret, ſed exilium non remiſit. Mortuo mox Conſtantio Iulianus omnibus reditũ indulſit. tumque demũ Hilarius cum ceteris in Galliam per Italiam redijt. Vnde Sulpicius in vita S. Martini. *Nec multò poſt, cum Sancto Hilario comperiſſet, regis pænitentia poteſtatẽ indultam fuiſſe redeundi, Romæ ei tentauit occurrere, profectuſq; ad vrbẽ eſt.* Sic ſẽſit S. Hieronymus vt poſt apparebit.

CON-

CONCILVM BITERRENSE ET ALIA CATHOLICA contra Ariminenſe.

Verum vbi permenſus eſt orbem pene terrarum.] Non ignorandum eſt, Arrianos, poſtquam omnes Occidentis, & Orientis epiſcopos nefaria ſubſcriptione illa deuinxerant, fraudem ſuam aperuiſſe, & pro ſe victoriam inclamaſſe, qua Catholici filium creaturam eſſe confeſsi erant. Sic enim inquit S. Hieronymus. *Dimiſſo concilio cœperunt poſtea Valens, & Vrſatius, ceteriq́; nequitiæ eorum ſocij, palmas ſuas iactitare, dicentes ſe filiũ non creaturam negaſſe, ſed ſimilem ceteris creaturis. tum Vſiæ nomen abolitum eſt. tũc Nicenæ fidei damnatio conclamata eſt. Vbi vero Catholici peccatum ſuum agnouerunt, tum remedia continuo quæſiuenunt.* ea vero, teſte eodem, hæc fuerunt. *Alij intra ſuam communionẽ permanſere, alij ad eos confeſſores, qui ſub nomine Athanaſij exulabant, litteras miſere. nõnulli initam ſocietatem meliorum deſperatione planxere. pauci vero (vt ſe natura hominum habet) errorem pro cõſilio defenſauere.* Interim mortuó Conſtantio ſucceſſit

Verùm vbi permenſus eſt orbem pæne terrarum, malo perfidię infectum, dubius animi, & magna curarum mole æſtuans, cùm pleriſque videretur non ineundam cum his cõmunionẽ, qui Ariminenſem Synodũ recepiſſent, optimum factu arbitratus, reuocare cũctos ad emendationem & pænitentiam, frequentibus intra Gallias cõcilijs atque omnibus ferè epiſcopis de errore profitentibus, apud Ariminum geſta condemnant, & in ſtatum priſtinum Eccleſiarum fidem reformant. Reſiſtebat ſanis conſilijs Saturninus Arelatenſium epiſcopus, vir ſanè peſsimus, & ingenio malo, prauoq́ue: verum etiam præter hæreſis infamiam, multis atque infandis criminibus conuictus, Eccleſia eiectus eſt.

ita

Ita partium vires amiſſo duce infractæ. Paternus etiam à Petrocoris æquè vecors, nec detrectans perfidiã profiteri, ſacerdotio pulſus: ceteris venia data. Illud apud omnes conſtitit, vnius Hilarij beneficio Gallias noſtras piaculo hæreſis liberatas.

ſit Iulianus, qui ſe initio Chriſtianis æquiſsimũ præbuit, atque epiſcopis exulãtibus reditum condonauit. Quare ita pergit S. Hieronymus: *Omnes epiſcopi, qui de proprijs ſedibus fuerant exterminati, per indulgentiam noui principis ad eccleſias redeunt. Tunc triumphatorem ſuum Athanaſium Aegyptus excepit. tunc Hilarium de prælio reuertentem eccleſia Galliarum complexa eſt. tunc ad reditum Euſebij lugubres veſtes Italia mutauit. concurrebant epiſcopi, qui Ariminenſibus dolis irretiti ſine conſcientia hæretici ferebantur, conteſtantes corpus Domini, & quicquid in Eccleſia ſanctum eſt, ſe nihil mali in ſua fide ſuſpicatos. Putauimus, dicebant, ſenſum cõgruere cum verbis, nec in eccleſia Dei, vbi ſimplicitas, vbi pura confeſſio eſt, aliud in corde clauſum eſſe, aliud in labijs proferri timuimus. decepit nos bona de malis exiſtimatio. non ſumus arbitrati, ſacerdotes Chriſti aduerſus Chriſtum pugnare.* Hæc in vniuerſum ab epiſcopis acta ſunt ad ea emendanda, quæ ſubſcriptione Ariminenſi cõmiſſa erant. Sulpicius autem præcipuè acta Hilarij, & Luciferi longè inter ſe diuerſa exponit. Hilarius enim cum legatos concilij Seleucienſis Conſtantinopolim ſequutus eſſet, vt audiuit omnes epiſcopos filium creaturam eſſe aut errore, aut terrore confeſſos eſſe, per tres libellos à Conſtantio audientiam petijt, vt cum aduerſarijs de fide coram ageret, quod cum illi detrectaſſent, demum ab Imperatore, ne Orientem diſputatione turbarẽt, in Gallias, ſed ſine exilij remiſsione, redire iuſſus eſt. Dum autem Conſtantinopoli profectus in Galliam redit, Conſtantius moritur, & Iuliani edicto reditus omnibus epiſcopis ad eccleſias datur. Hęc anno CCCLXI acta. Ceterùm ad ea, quæ perperam acta in Ariminenſi concilio erant, emendanda duo conſilia proponebantur, vnum, vt omnes epiſcopi, qui ſe ſubſcriptione contaminaſſent, communione integrorũ excluderentur, quod cenſuit Lucifer, alterum, vt ad pœnitentiam adhiberentur. quod cẽſuit Hilarius. Hic enim cum in reditu ex Oriente, omnes homi-

nes perfidia Arriana pollutos eſſe reperiſſet, videretque pleroſq; cum Lucifero in ea ſententia eſſe, ne cum epiſcopis, qui Ariminenſi concilio ſubſcripſiſſent, comm unio iniretur, ipſe longe aliter ſentiens, poſtquam in Italiam, & Gallias venit, multa cõcilia habuit. Ibi vero cum epiſcopi errorem ſuum confiterentur, & ſe deceptos aſſererent, ijs prope verbis vtentes, quæ ſupra ex S. Hieronymo in hunc cõmentarium intexuimus, iurantes ſe nihil mali in ſua fide ſuſpicatos, ex omnium conſenſu condemnauit formulam Ariminenſem, qua filius patri ſimilis, & creatura, non ſicut ceteræ creaturæ, ſtatuebatur, & fidem in priſtinum ſtatum redegit, vt filius crederetur genitus, non factus, conſubſtantialis patri, ex Deo natus ante omnia ſæcula. Ex concilijs autem, quæ multa habuit, vnum fuit Biterrenſe, vt ipſe ſignificat in libro de ſynodis. *Ego grauiſſimum fidei periculum longè antea prouidens poſt ſanctorum virorum exilia Paullini, Euſebij, Luciferi, Dionyſij quinto abhinc anno, à Saturnini, & Vrſatij, & Valentis cõmunione me cum Gallicanis epiſcopis ſeparaui indulta ceteris conſortibus eorum reſipiſcendi facultate. Quibus poſtea per factionem eorum pſeudapoſtolorum ad Biterrenſem ſynodum compulſis cognitionẽ huius hæreſeos obtuli. ſed hi timentes publicæ conſcientiæ audire geſta à me noluerunt.* Hinc S. Auguſtinus contra Maximinum. *Hoc eſt illud Homouſion, quod in concilio Nicæno aduerſus hæreticos Arrianos à catholicis patribus veritatis auctoritate, & auctoritatis veritate firmatum eſt. quod poſtea in concilio Ariminenſi propter nouitatem in verbis minus, quàm oportuit, intellectum multis paucorum fraude deceptis, hæretica impietas ſub hęretico Imperatore Conſtantio labefactare tentauit. ſed non poſt longum tempus libertate fidei catholicæ præualente, poſtea quam vis verbi, ſicut debuit, intellecta eſt, Homouſion illud Catholicæ fidei ſanitate, longe, lateq; defenſum eſt.*

Reſiſtebat ſanis conſilijs Saturninus Arelatenſium epiſcopus.] Hilarius non ſolum Catholicam fidem reſtituit, ſed principes etiam Arrianorum epiſcopos Galliæ eccleſijs deturbauit, vt Saturninum Arelatenſem, & Paternum à Petrocoris: ceteris venia data Gallias piaculo hæreſis liberauit. Quare meritò Rufinus in Hiſtoria ſcripſit. *Hilarius regreſſus, & in Italia poſitus eccleſias inſtaurauit, fidemq; patriam reparauit.* & Sozomenus libro v. *Hilarius ab exilio reuerſus Italos, & Gallos docuit, quæ dogmata eſſent amplectenda, & contra quæ fugienda. Hunc in eiſdem rebus corrigendis laborantem reperit Vercellenſis Euſebius ab exilio reuerſus.*

Verum

Verùm etiam præter hæreſis infamiam multis, atque infandis criminibus conuictus, Eccleſia eiectus eſt.] Saturninus non ſolũ prauo ingenio, verùm etiam vltra hæreſim multorum infandorum criminum compertus, eſt condemnatus vnà cum Paterno ex Petrocoris. Petrocoritana verò eccleſia fuit prouinciæ Aquitaniæ ſecundæ, cuius Paternus erat epiſcopus, æque ſtultus, & impius, ac Saturninus.

HAERESIS SIVE SCHISMA LVCIFERIANORVM.

Ceterùm Lucifer tũ Antiochiæ lõgè diuerſa ſentẽtia ſuit. Nam in tantum eos, qui Arimini fuerant, còdemnauit, vt ſe etiam ab eorum communione ſecreuerit, qui eos ſub ſatisfactione, vel pęnitentia recepiſsẽt. Id rectè, an perperam conſtituerit, dicere non auſim. Paullinus & Rhodanius in Phrygia defuncti. Hilarius ſexto anno poſtquam redierat, in patria obijt.

Ceterùm Lucifer tum Antiochiæ longè alia ſententia fuit.] Tranſit ad aliam hæreſim à Catholicis propter recipiendos in communionẽ lapſos excitam. quæ ab Arriana profecta eſt. Quippe Lucifer è Thebis ſuperioribus, vbi exularat, reuerſus Antiochiam venit, atque ibi Paullinum epiſcopum contra Melitium Arrianũ ordinauit. qui cum ab Euſebio epiſcopo Vercellenſi nõ eſſet receptus, Lucifer offenſus ſe ab eius cõmunione remouit, quòd Arrianos etiã ſub ſatisfactione in cõmunionẽ admiſiſſet. atque hinc Luciferianorũ hæreſis manauit. quæ cẽſuit lapſos non eſſe etiã ſub ſatisfactione recipiendos, vt inquit Sozomenus. Sulpicius autem negat ſe affirmare audere, rectene an perperam tum Lucifer aut fecerit, aut ſenſerit. quia res variè vtrinque tum iactabatur. nam multi Luciferianorum potius ſchiſma, quàm hæreſim, appellabant, vt S. Auguſtinus ſcripſit. & Luciferi magna erat auctoritas, vt qui ſe nunquã Arriani alicuius communione polluiſſet. vt S. Hierolymus prodit.

Paullinus, & Rhodanius in Phrygia defuncti.] De S. Paullino ſic Beda: *Pridie Kal. Septembris Treuiris celebratur natalis S. Paullini epiſcopi, & confeſſoris, qui à Conſtantio Imperatore ob Catholicam fidem relegatus exilio, & vſque ad mortem extra Chriſtianum nomen mutando exilia fatigatus ad vltimum apud Phrygiam defunctus beatæ paſſionis coronam à Domino percepit.*

Omiſit Dionyſium, de quo ſic Vſuardus. *Dionyſius epiſcopus Mediolanenſis, & confeſſor apud Cappadociam pro fide Catholica dānatus exilio ibidem quieuit.*

Hilarius ſexto anno poſtquam redierat, in patria obijt.] Idem S. Hieronymus in Chronico. *Mortuus eſt Pictauis Valentiniano, & Valente regnantibus nemoe anno* CCCLXVI. De eo ſic Beda. *Pictauis Idibus Ianuarij natalis colitur S. Hilarij epiſcopi, & Confeſſoris, qui ob Catholicam fidem quadriennio apud Phrygiam relegatus inter alias virtutes fertur, quòd mortuum ſuſcitauerit.* Hactenus de hæreſi Arriana.

HAERESIS PRISCILLIANISTARVM.

Sequūtur tempora ætatis noſtræ grauia & periculoſa, quibus nō vſitato malo pollutæ Eccleſiæ, & perturbata omnia. Namque tum primùm infamis illa Gnoſticorum hæreſis intra Hiſpanias deprehenſa, ſuperſtitio exitiabilis arcanis occultata ſecretis. Origo iſtius mali, oriens ab Aegyptijs. Sed quibus ibi initijs cœluerit, haud facile eſt diſſerere. Primus eam intra Hiſpanias Marcus intulit, Aegypto pro-

Sequuntur tempora ætatis noſtræ grauia, ac periculoſa.] Tranſit ad aliam hæreſim exponendam, quæ ſuo tempore Hiſpaniam, & Galliā perturbauit: quæ antiquitus Gnoſticorum, tum vero Priſcillianiſtarum eſt dicta à Priſcilliano, qui illam propagauit. ac pluribus, & certius, quàm quiſquā alius, eam exponit. periculoſam autem vocat propter coitiones nocturnas, eaſq; infandas virorum, & feminarū, qui in eam conſpirauerūt; infamem, propter turpes libidines, & alia probra, quæ in eorum conuentibus ſuſcipiebantur. Gnoſtici autem fue-

profectus, Memphis ortus. huius auditores fuere, Agape quædam non ignobilis mulier, & rhetor Helpidus. Ab his Priſcillianus eſt inſtitutus, familia nobilis, prædiues opibus, acer, inquies, facundus, multa lectione eruditus, diſſerendi ac diſputandi promptiſsimus: felix profectò, ſi non prauo ſtudio corrupiſſet optimum ingeniũ: prorſus multa in eo animi & corporis bona cerneres. vigilare multum, famem ac ſitim ferre poterat; habendi minimè cupidus, vtendi parciſsimus. ſed idẽ vaniſsimus, & plus iuſto inflatior profanarum rerum ſcientia. Quin & magicas artes ab adoleſcentia eum exercuiſſe creditum eſt. Is vbi doctrinam exitiabilem aggreſſus eſt, multos nobilium, pluresque populares auctoritate perſuadendi, & arte blandiendi allicuit in ſocietatem. Ad hoc mulieres nouarum rerum cupi-

fuerunt apoſtolis proximi à Baſilide profecti, atque à cognitione rerum, quam profitebantur, ita appellati, qui, vt inquit S. Leo, *præter nefandas Euangelij interpretationes per magicarum artium profana ſecreta, & mathematicorum noua mendacia religionis fidem, morumq; rationem in poteſtate dæmonum, & effectu ſyderũ collocarant. Ceterum Arcana ſecreta,* cum inquit, turpitudines eorum intelligit. nam, vt ſcribit S. Epiphanius, *conuentus ſuos turpitudine multiplicis coitus polluerunt, comedentes, & bibentes humanas carnes, atque immunditias ſuas, communes, vt Nicolaitæ; habentes vxores. poſt longas & apparatas epulas paſſim inter ſe miſcebantur, ac ſemen maris manibus excipiebant, & intuentes cælum patri vniuerſitatis offerebant. eumq; loco ſãguinis hauriebant. liberorum procreationem auerſabantur: hos conuentus occultè agebãt.* Itaque, vt addit S. Auguſtinus in libro de hæreſibus, *propter occultandas contaminationes, & turpitudines ſuas habebant in ſuis dogmatibus hæc verba: Iura, periura, ſecretum prodere noli.*

Origo iſtius mali oriens ab Aegy-

cupidæ, fluxa fide, & ad omnia curioſo ingenio, catervatim ad eum confluebant. Quippe humilitatis ſpeciem ore & habitu prætendens, honorem ſui & reuerẽtiam cunctis iniecerat. Iamque paullatim perfidiæ iſtius tabes, pleraque Hiſpaniæ peruaſerat. quin & nonnulli epiſcoporum deprauati, inter quos Inſtantius & Saluianus Priſcillianum non ſolum cõſenſione, ſed ſub quadam etiam coniuratione ſuſceperant. Quo Adyginus epiſcopus Cordubenſis ex vicino agens comperto, ad Idaciũ emeritæ ætatis ſacerdotem refert. Is verò ſine modo, & vltra quàm oportuit Inſtantium, ſociosque eius laceſſens, facem quandam naſcenti incendio ſubdidit: vt exaſperauerit malos potius, quàm compreſſerit.

Aegyptijs. ſed quibus ibi initijs coaluerit, haud facile eſt diſſerere.] Multò fuſius, ac multò clarius, quàm quiſquã alius, acta huius hæreſis narrat Sulpicius. Quare multa habet ſingularia, maximè memorabilia. Origo fuit in Aegypto, ſed obſcura.

Primus eam intra Hiſpaniam Marcus intulit, Aegypto profectus, Memphi ortus. huius auditores fuere Agape quædam non ignobilis mulier, & rhetor Helpidius.] Ex Aegypto trãſlata eſt in Hiſpaniam à Marco, qui duos diſcipulos reliquit, Agapẽ, & Helpidium. de quibus poſt Sulpicium S. Iſidorus in libro de viris illuſtribus: *Hilarius Hiſpaniarum epiſcopus ſcripſit quendam librum ſub Apologetici ſpecie, in quo deteſtanda Priſcilliani dogmata, & maleficiorum eius artes, libidinumq; eius probra dicit, oſtendens Marcum quẽdam Memphiticum, magicæ artis ſcientiſſimum diſcipulum fuiſſe Manis, & Priſcilliani magiſtrum.*

Ab his Priſcillianus eſt inſtitutus.] Hic eſt, qui hæreſi nomen dedit. de quo ſic S. Proſper in Chronico: *Anno Chriſti* CCCLXXIX *Priſcillianus de Gallæcia ex Manichæorũ & Gnoſticorũ dogmate hæreſim nominis ſui condidit.* S. Auguſtinus: *Priſcillianiſtæ, quos in Hiſpania Priſcillianus inſtituit, maxime Gnoſticorum, & Manichæorum dogmata permixta ſe-*

ſtantur. quamuis & ex alijs hæreſibus in eas ſordes, tanquam in ſentinam quandam, horribili confuſione confluxerunt. Virtutes inde eius, vitiaque perſequitur. inter quæ hoc etiã ponit, quòd magicas artes ab adoleſcentia nouerat.

Is, vbi doctrinam exitiabilem aggreſſus eſt, multos nobilium, pluresq́; populares auctoritate perſuadendi, & arte blandiendi allicuit in ſocietatem.] Vt ergo Marcus Aegyptius Helpidium, Helpidius Priſcillianum, ſic Priſcillianus ingentem numerum virorũ, mulierumq́; nobilium deprauauit. præcipuè autem mulieres cateruatim ad eum ſe contulerunt, quòd rerum nouarũ ſtudioſæ, quòd fide imbecilla, & curioſo ingenio ſint. Cum igitur feminæ in ſocietatem diſciplinæ aſcitæ eſſent, ergo verum fuit illud, quod poſt ei in iudicio obiectum fuit, nocturnos eum turpium feminarum egiſſe conuentus. Vnde ſcripſit S. Hieronymus aduerſus Pelagianos: *Priſcillianus in Hiſpania pars Manichei, de turpitudine cuius te diſcipuli diligunt plurimum, verbum perfectionis, & ſcientiæ ſibi temere vindicantes, ſoli cũ ſolis clauduntur mulierculis, & illud eis inter coitum, amplexusq́; decantant.*

Tum pater omnipotens fæcundis imbribus æther
Coniugis in gremium lætæ deſcendit, & omnes
Magnus alit, magno commiſtus corpore fœtus.

Qui quidem partem habent Gnoſticæ hæreſeos, de Baſilidis impietate venientem.

Quippe humilitatis ſpeciem ore, & habitu prætendens honorem ſui, & reuerentiam cunctis iniecerat.] Cepit primum homines artificio eloquentiæ, ac doctrinæ nouitate, & retinuit ſimulatione probitatis: quoniam ore, & habitu præſeferens humilitatẽ, quæ eſt ſpecies ſanctitatis, homines ad ſe venerandum alliciebat.

Quin & nonnulli epiſcoporum deprauati.] Demum, qui profanos illexerat, etiam ſacerdotes corrupit, vt Inſtantium, & Saluianum epiſcopos, qui cum eo prope coniurarunt. Qui verò hi fuerint, non prodit, verum ex Luſitania fuiſſe apparet, nam & ipſe Priſcillianus fuit è Gallæcia.

Quo Adhyginus epiſcopus Cordubenſis ex vicino agens comperto, ad Idacium emeritæ ætatis ſacerdotem refert.] Legendum, *Quod Hyginus epiſcopus Cordubenſis ex vicino agens compertum ad Idacium Emeritæ ciuitatis epiſcopum;* quia Auguſta Emerita vicina erat Cordubæ. Ceterum Hyginus, & Idacius ſucceſſerunt Oſio Cordubenſi epiſcopo, & Florentino Emeritæ ciuitatis epiſcopo, qui in

concilio Sardicenſi ſubſcripſerunt hoc modo; *Florentinus Emeritæ ciuitatis epiſcopus.* tum verò Emerita metropolis habebat dignitatem, quæ poſt à Caliſto II Pont. Compoſtellam traducta eſt. Poteſt etiam legi, *Quo Hyginus comperto*, omnino enim Hygini, non Adhygini nomen eſt retinendum. Pro Idacio verò S. Hieronymus habet *Hylatium*, in libro de ſcriptoribus eccleſiaſticis.

Is verò ſine modo, & vltra, quàm oportuit, Inſtantium, ſociosq; eius laceſſens.] Idacius verò Inſtantium, & ſocios maledictis grauibus, & fortaſſe minis acrioribus, quàm oportuit, eſt aggreſſus. atque ita incendium potius auxit, quàm ſedauit, & furorem hæreticorum irritauit potius, quàm compreſsit.

CONCILIVM CAESARAVGVSTANVM CONTRA PRISCILLIANISTAS.

Igitur poſt multa inter eos, & digna memoratu certamina apud Cæſarauguſtam ſynodus congregatur. cui tum etiã Aquitani epiſcopi interfuere.] Cum autem diu ſcriptis inter ſe, probrisq; certaſſent, tandem Catholici epiſcopos ad concilium Cęſarauguſtam vocarunt. in quo affuere epiſcopi nõ ſolum ex Hiſpania, ſed etiam ex Aquitania. hæreticos autẽ iudicio ſe cõmittere nõ auſos Catholici abſentes dãnarunt, nempę Inſtantium, & Saluianum epiſcopos, Helpidium, & Priſcillianum laicos. illo addito, ſi quis eos in communionẽ recepiſſet, eadem pæna teneretur. Pæna verò fuit epiſcopis amiſſio Eccleſiæ, & vt communio-

Igitur poſt multa inter eos, & digna memoratu certamina, apud Cæſarauguſtam Synodus congregatur: cui tum etiam Aquitani epiſcopi interfuere. Verùm hæretici committere ſe iudicio non auſi, in abſentes tum lata ſententia, damnatique Inſtantius & Saluianus epiſcopus, Helpidius & Priſcillianus laïci. Additum etiam, vt ſi quis dãnatos in communionem recepiſſet, ſciret in ſe eandem ſẽtẽtiã promendam. Atque id Ithacio Soſſubenſi epiſcopo nego-

gotium datũ, vt decretũ epiſcoporum in omniũ notitiam deferret, maximeq; Hyginum extra cõmunionẽ faceret: qui cũ primus omnium inſectari palàm hæreticos cœpiſſet, poſtea turpiter deprauatus, in communionem eos recepiſſet.

munione omnis Eccleſiæ eijcerentur.

Atque id Ithacio Soſſubenſi epiſcopo negociũ datum, vt decretum epiſcoporum in omnium notitiã deferret.] Non ſolum decreta faciunt, vt damnent hæreticos, ſed executionẽ etiam mandant vni ex epiſcopis Ithacio Soſſubenſi. Quæ autem ciuitas ſit Soſſuba, nondum reperi. Suſpicor, ne Oſſonobenſi ſcribendum ſit. nam Oſſonoba fuit ciuitas Luſitaniæ. & Vincentius epiſcopus Oſſonobenſis interfuit Concilio Eliberitano. Ni quis malit Oxomẽſi. nam Vxama Plinio, & Ptolomeo in Hiſpania celebratur. & in concilijs legitur epiſcopus Oxomenſis. vulgo Oſma. Iſidorus vocat Ithacium Hiſpaniarum epiſcopum.

Maxime Hyginum extra communionem faceret.] Nominatim mandatum, vt Hyginum communione depelleret, qui cum hæreticos primus inſectatus eſſet, tamen poſt in communionem receperat.

PRISCILLIANISTARVM TVMVLTVS.

Interim Inſtantius & Saluianus damnati iudicio ſacerdotũ, Priſcillianũ etiam laicum, ſed principem malorum omnium, vnà ſecum Cæſarauguſtana Synodo notatum, ad confirmandas vires ſuas epiſcopum in Labilenſi opido conſtituunt: rati nimirum, ſi hominem acrẽ

Interim Inſtantius, & Saluianus damnati iudicio ſacerdotum Priſcillianum etiam laicum, ſed principem malorum omnium vnà ſecum Cæſarauguſtana ſynodo notatum ad confirmandas vires ſuas epiſcopum in Labilenſi oppido conſtituunt.] Quæſiui quoque quod ſit Labilenſe oppidum in Hiſpania, nec reperi. Quare Abilenſi legendum putaui. Eſt enim

Abila, ſeu Abula nota & veteribus, & præſentibus temporibus in Hiſpania. Confirmauit meam opinionem S. Hieronymus, qui in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis Priſcillianum Abilæ epiſcopum vocat. Vt autem ex Labilenſi litera ad ſanitatem reſtituendam eſt detrahẽda, ſic etiam ex Soſſubenſi. Ergo hæretici Priſcillianũ à Catholicis damnatum Abilenſem epiſcopum faciunt.

Tum verò Idacius, atque Ithacius inſtare, arbitrantes poſſe inter initia malũ comprimi, ſed parũ ſanis cõſilijs ſæculares iudices adeunt.] Vt autem hæretici Priſcilliano epiſcopo conſtituto ſe muniuerunt, ſic Catholicorũ principes ad præſidium ſæcularium iudicum contra eos confugerunt, atque à Gratiano tum Imperatore in Gallijs agente reſcriptũ elicuerunt, vt omnes hæretici eccleſijs, vrbibus, ac terris omnibus pellerentur. factum eſt hoc anno CCCLXXXI.

Quo comperto Gnoſtici diffiſi rebus ſuis non auſi iudicio certare ſponte ceſſere, qui epiſcopi videbantur, ceteros metus diſperſit.] Cognito edicto Imperatoris hæretici, qui

& callidum ſacerdotali auctoritate armaſſent, tutiores fore ſeſe. Tum verò Idacius atque Ithacius acriùs inſtare, arbitrantes poſſe inter initia malum comprimi: ſed parum ſanis conſilijs ſeculares iudices adeunt, vt eorum decretis atque exſecutionibus hæretici vrbibus pellerentur. Igitur poſt multa & fœda Idacio ſupplicante, elicitur à Gratiano tum Imperatore reſcriptũ, quo vniuerſi hæretici excedere nõ Eccleſiis tãtùm aut vrbibus, ſed extra omnes terras propelli iubebantur. Quo comperto, Gnoſtici diffiſi reb. ſuis, non auſi iudicio certare, ſponte ceſſere, qui epiſcopi videbantur: ceteros metus diſperſit. At tũ Inſtantius, Saluianus & Priſcillianus Romam profecti, vt apud Damaſum vrbis ea tempeſtate epiſcopum obiecta purgarent. Sed iter eis præter interiorem Aquitaniam fuit: vbi tum ab imperitis

ritis magnificè ſuſcepti,ſpar ſere perfidiæ ſemina. maximeque Eluſanam plebem, ſanè tum bonam & religioni ſtudentem,prauis prædicationibus peruertere. à Burdigala per Delphinum repulſi, tamen in agro Euchrociæ aliquantiſper morati, infecere nonnullos ſuis erroribus. Inde iter cœptũ ingreſsi,turpi ſanè,pudibundoque.comitatu, cum vxoribus atque alienis etiam feminis, in quis erat Euchrocia, ac filia eius Procula: de qua fuit in ſermone hominum, Priſcilliani ſtupro grauidam, partum ſibi graminibus abegiſſe. Hi vbi Romã peruenere, Damaſo ſe purgare cupientes,ne in conſpectum quidem eius admiſsi ſunt. Regreſsi Mediolanũ, æquè aduerſantem ſibi Ambroſium repererunt. Tum vertere conſilia, vt quia duobus epiſcopis, quorum ea tempeſtate ſumma auctoritas erat,non illuſerant, largien-

qui epiſcopos ſe gerebant, cum propter ſuperiorem damnationem vere epiſcopi non eſſent, non auſi in conſpectũ Imperatoris venire,& coram cauſſam dicere, ſponte ex Hiſpania abiere, alij aliò metu diſperſi ſunt.

Ac tum Inſtantius, Saluianus, & Priſcillianus Romam profecti, vt apud Damaſum vrbis ea tempeſtate epiſcopum obiecta purgaret.] Hæretici non accepto ſæculari iudicio ad principem eccleſiarum omnium confugerũt, Romanum inquam pontificem, Damaſum,vel quia pontifex erat, vel quia ex Hiſpania genus trahebat.is anno CCCLXXXIV obijt, vir ſanctitate inſignis.

Sed iter eis præter interiorem Aquitaniã fuit, vbi tum ab imperitis magnificè ſuſcepti ſparſere perfidiæ ſemina.] Hæretici Romam proficiſcẽtes ex Hiſpania per Aquitaniam Galliæ prouinciã iter fecerunt. vbi benignè excepti hæreſim ſuam docuerunt.

Maximeq; Eluſanam plebem, ſane tum bonam, & religioni ſtudentem prauis prædicationibus peruertere.] Eluſates Galliæ populos nominauit quoque Plinius, quos nunc

nunc corruptos à Gnoſticis inquit Sulpicius.

A Burdigala per Delphinum repulſi.] Delphinus epiſcopus Burdigalẽſis in Aquitania ſecunda, comperto Gnoſticorum aduentu illos vrbe arcuit. quare in agro apud Euchrociam viduam morati nonnullos, & præcipuè ipſam Euchrociam deprauarunt. Hæc Euchrocia vxor Delphidij rethoris, & poetæ fuerat. Delphini epiſcopi per hæc tempora meminit S. Ambroſius epiſtola LV. ad eum quoque ſcripſit S. Paullinus epiſcopus Nolanus ab eo Burdigalæ baptizatus. Burdigala fuit metropolis Aquitaniæ ſecundæ.

Hi vbi Romam peruẽnere, Damaſo ſe purgare cupientes ne in conſpectum quidem eius admiſſi ſunt. Regreſſi Mediolanum, æquè auerſantem ibi Ambroſium repererũt.] Gnoſtici neque Romæ à pontifice Damaſo, neque in reditu Mediolani ab archiepiſcopo Ambroſio ad ſe purgandum admiſſi ſunt. Recte. fuit enim vterque priſcæ ſeueritatis, & innocentiæ vir. nec mirandum eſt, S. Ambroſiũ hæreticos excluſiſſe, qui etiam Theodoſium maiorem Imperatorem

giendo & ambiendo ab Imperatore cupita extorquerent. ita corrupto Macedonio, cum Magiſtro officiorum, reſcriptum eliciunt, quo calcatis quæ prius decreta erant, reſtitui Eccleſijs iubebantur. Hoc freti Inſtantius & Priſcillianus, repetiuere Hiſpanias. Nam Saluianus in vrbe obierat: ac tum ſine vllo certamine Eccleſias, quibus præfuerant, recepere. Verùm Trachio ad reſiſtẽdum non animus, ſed facultas defuit: quia hæretici corrupto Voluentio proconſule, uires ſuas confirmauerant. Quinetiam Ithacius ab his quaſi perturbator Eccleſiarum reus poſtulatus, iuſſusque per atrocem exſecutionem deduci, trepidus profugit ad Gallias: ibi Gregorium præfectum adijt. Qui compertis quæ geſta erant, rapi ad ſe turbarum auctores iubet, ac de omnibus ad Imperatorem refert, vt hæreticis

cis viam ambiendi præcluderet. Sed id fruſtra fuit: quia per libidinem & poten tiam paucorum, cuncta ibi venalia erant. Igitur hæretici ſuis artibus grandi pecunia Macedonio data, obtinent, vt Imperiali auctoritate præfecto erepta cognitio, Hiſpaniarum vicario. Nam iam proconſulem habere deſierant: miſsique à Magiſtro officiales, qui Ithaciũ tum Treueris agentem ad Hiſpanias retraherent. Quos ille callidè fruſtratur: ac poſtea per Pritannium epiſcopum defenſus, illuſit.

rem cæde Theſſalonicenſi cruentum templi aditu prohibuerit, & pectori pectus obiecerit. Eorum vterque inter Sanctos relatus eſt.

Tum vertere conſilia, vt quia duobus epiſcopis, quorum ea tempeſtate ſumma auctoritas erat, non illuſerant, largiendo, & ambiendo ab Imperatore cupita extorquerent.] Gnoſtici poſtquam nihil æqui à ſummo pontifice, & ab archiepiſcopo Mediolanenſi obtinere potuerunt, qui eo tempore ceteris auctoritate præſtabant, ad iudicium ſæculare ſe retulerunt, & corrupto donis, & precibus Macedonio officiorum magiſtro reſcriptum contrarium à Gratiano elicuerunt, quo abrogatis prioribus edictis, eccleſijs, vnde pulſi erant, reſtituti ſunt. id actum anno CCCLXXXII exiſtimatur. Quod legitur, *corrupto Macedonio cũ magiſtro officiorum*, legendum, *tum magiſtro*, vt Macedonius intelligatur eo tempore magiſter officiorum, Atque ita Iſtantius & Priſcillianus eccleſias ſine certamine receperunt. Nam Saluianus Romæ diem ſuum obierat.

Verùm Thrachio ad reſiſtendum non animus, ſed facultas defuit, quia hæretici corrupto Voluentio proconſule vires ſuas confirmauerant.] Hæretici inde reſtituti Voluentium proconſulem Hiſpaniæ donis corruptum in partes ſuas traxerunt, atque ita fauore, & edictis eius opes ſuas ſtabiliuerunt. Quare Idacius, licèt maximè cuperet, eos inſectari non potuit. Eſt autem intelligendum, non omnes prouincias habuiſſe proconſulem, ſed tantùm Africam, & Hiſpanias, quæ proconſulem, & vicarium habue-

habuerunt, cum aliæ præſidem, & vicarium haberent. Gratianus autem hoc tempore, vt poſt apparebit, proconſulem Hiſpaniæ remouit, ac ſolum vicarium reliquit. Itaque in Notitia Imperij Occidentalis ſola Africa proconſularis nominatur, quod etiam Saluianus ſcripſit in libro de prouidentia Dei. Pro *Trachio* ſententia poſtulat, vt reponatur *Idacio.*

Quin etiam Ithacius ab his quaſi perturbator eccleſiarum reus poſtulatus, iuſſusq; per atrocem executionem deduci, trepidus profugit ad Gallias, ibi Gregorium præfectum adijt.] Ex duobus hæreticorum accuſatoribus Idacius, qui vltrò agebat, reſiſtere aduerſus proconſulem Voluentium ab aduerſarijs corruptum non potuit, Ithacius verò, qui mandato Cæſaraguſtanæ ſynodi agebat, tanquam auctor ſeditionis inſimulatus, à proconſule atroci executione ad ſe deduci eſt iuſſus. quod vt ille ſenſit, trepidus in Gallias ad Gregorium præfectum prætorio Galliarum, vt ad altiorem magiſtratum, confugit, atque eius præſidium implorauit.

Qui compertis, quæ geſta erant, rapi ad ſe turbarum auctores iubet, ac de omnibus ad Imperatorem refert, vt hæreticis viam ambiendi præcluderet.] Gregorius autem præfectus cognitis rebus in Hiſpania actis, Inſtantium, & Priſcillianum turbarum auctores rapi ad ſe iubet, omnia ad Gratianum Imperatorem refert, ne quid integrum per ambitum agendi hæreticis relinquat. Interim Hiſpania proconſule ſpoliatur, atque omnis iudicij ſumma ad vicarium Hiſpaniæ redigitur.

Sed id fruſtra fuit, quia per libidinem.] Vbi ergo remotum eſſe proconſulem Voluentium ex Hiſpania, ſolumque vicarium relictum hæretici cognouerunt, tum artibus ſuis Macedonium magiſtrum officiorum apud Imperatorem corruperunt, ac per eum edictum Imperiale elicuerunt, vt cognitio cauſſæ hæreticorum Hiſpanorum eriperetur præfecto prætorij Galliarum, & traderetur vicario Hiſpaniarum. nam tum proconſul nullus erat, nec poſtea fuit. vt ex Notitia declaratur.

Miſsiq; à magiſtro officiales, qui Ithacium tum Treuiris agentem ad Hiſpanias retraherent.] Nec ſolum Macedonius magiſter officiorum cognitionem ad Vicarium Hiſpaniarum redegit, ſed etiam miſit officiales, qui Ithacium tum Treuiris agētem, (nam ibi erat cum Imperatore præfectus prætorio) ad Hiſpanias retraherent.

Quos ille callide fruſtratur, ac poſtea per Pritannium epiſcopum defen-

defenſus, illuſit.] Malim *fruſtratus*, vt ſit, Quos cum ille è manibus elapſus decepiſſet, (hoc enim eſt *callidè fruſtratus*.) ac poſtea per Pritannium epiſcopum apud Imperatorem defenſus fuiſſet, illuſit. ſiquidem in Gallia reſtitit; neque ad cauſſam dicendam in Hiſpaniam adijt.

CONCILIVM BVRDIGALENSE ADVERSVS PRISCILLIANISTAS.

Iã rumor inceſſerat Clementem Maximũ intra Britannias ſumpſiſſe imperiũ, ac breui in Gallias eruptu-rum. Ita tum Ithacius ſtatuit, licet rebus dubijs, noui Imperatoris aduentum exſpectare: interim ſibi nihil agitandum. Igitur vbi Maximus opidum Treuerorũ victor ingreſſus eſt, ingerit preces plenas in Priſcillianũ ac ſocios eius inuidiæ atq; criminum. Quibus permotus Imperator, datis ad præfectum Galliarum atque ad vicarium Hiſpaniarum litteris, omnes omnino quos labes illa inuoluerat, deduci ad Synodum Burdigallenſẽ iubet. Ita deducti Inſtantius & Priſillianus: quorum Inſtantius prior iuſſus cauſ-ſam

Iam rumor inceſſerat, Clementem Maximum intra Britannias ſumpſiſſe Imperium, ac breui in Gallias erupturũ] Anno CCCLXXXIII Clemens Maximus militũ præfectus Gratiani Imp. in Britannia militari fauore Imperator aduerſus Gratianũ ipſum appellatus tãtas mox opes adeptus eſt, vt ex Britannia in Galliam penetrarit, ac Gratianum Treuiris fugientem perſecutus ipſũ apud Lugdunum occiderit, & Gallias, Hiſpaniasq; ſibi adiunxerit. Ithacius ergo vbi audiuit, Maximum in Galliam erupturum, licèt dubia victoria proponebatur, tamen aduentum eius expectare, atque interim nihil agere ſtatuit. Hoc loco legenda eſt Hiſtoria Occidentalis à me ſcripta.

Igitur vbi Maximus oppidum Treuirorũ victor ingreſſus eſt.] Erupit ergo Maximus in Galliam, ac Treuirorum oppidum à Gratia-no

ſam dicere, poſtquam ſe parum expurgabat, indignus eſſe epiſcopatu pronuntiatus eſt. Priſcillianus verò, ne ab epiſcopis audiretur, ad principem prouocauit. permiſſumque id noſtrorũ inconſtantia, quia aut ſentẽtiam in refragrantem ferre debuerant, aut ſi hi ipſi ſuſpecti habebantur, alijs epiſcopis audientiam reſeruare, non cauſſam Imperatori de tam manifeſtis criminibus permittere. Ita omnes, quos cauſſa inuoluerat, ad regem deducti. Secuti etiã accuſatores, Idacius & Ithacius epiſcopi: quorum ſtudium in expugnandis hæreticis non reprehenderem, ſi non ſtudio vincendi, plus quàm oportuit, certaſſent. Ac mea quidem ſententia eſt, mihi tam reos quàm accuſatores diſplicere. Certè Ithacium nihil penſi, nihil ſancti habuiſſe definio. fuit enim audax, loquax, impudens, ſumptuoſus, ventri & gulæ

no deſertum victor inijt. Quod vt vidit Ithacius, ſtatim Maximum adijt, atq; aduerſarios quàm criminoſiſſimè, & inuidioſiſſimè potuit, accuſauit, precesq; pro ſe ipſo, & cauſſa catholicorũ adiecit. quibus permotus Maximus præfecto prætorio Galliarũ, & vicario Hiſpaniarũ literis datis mandauit, vt ad concilium Burdigalæ epiſcopis indictũ omnes, qui hæretici eſſe dicebantur, adduci iuberet. Maximus verò æquum ſe Catholicis præbuit, adeo vt etiam S. Martinum epiſcopum Turronẽſem in maximo honore habuerit. auctor Sulpicius in vita.

Ita deducti Inſtantius, & Priſcillianus.] Hoc modo hæretici ad conciliũ, quod ſemper ante euitarant, Burdigalam deducti. ex quibus Inſtantius, cum ſe purgare non poſſet, eccleſia ſpoliatus eſt. Priſcillianus, vt epiſcoporum iudicium declinaret, ad Imperatorem prouocauit. Hoc idem S. Proſper in Chronico: *Priſcillianus in ſynodo Burdigalenſi ſe damnandũ intelligens ad Imperatorem Maximum prouocauit. Burdigalæ Vrbica Priſcilliani diſcipula ob impietatis pertinaciam per ſedi-*

gulæ plurimum impertiens. Hic ſtultitię eò vſq; proceſſerat, vt omnes etiam ſanctos viros, quibus aut ſtudium inerat lectionis, aut propoſitum erat certare ieiuniis, tanquam Priſcilliani ſocios aut diſcipulos, in crimen arceſſeret. Auſus etiā miſer eſt, ea tempeſtate Martino epiſcopo, viro planè Apoſtolis conferendo, palàm obiectare hæreſis infamiam. Namque tum Martinus apud Treueros conſtitutus, non deſinebat increpare Ithacium, vt ab accuſatione deſiſteret: Maximum orare, vt ſanguine infeliciũ abſtineret: ſatis ſuperque ſufficere, vt epiſcopali ſententia hæretici iudicati Eccleſijs pellerentur: nouũ eſſe & inauditum nefas, vt cauſſam Eccleſiæ iudex ſæculi iudicaret. Denique quo ad vſque Martinus Treueris fuit, dilata cognitio eſt. & mox diſceſſurus, egregia au ctoritate à Maximo elicuit ſpon-

ditionem vulgi lapidibus extincta eſt.

Permiſſumq́, id noſtrorũ inconſtantia.] Reprehendit factum epiſcoporum catholicorum, qui Priſcilliani prouocationi ad Imperatorem ceſſerint, cũ debuiſſēt aut in eũ refragantē ſentētiā ferre, aut ſi ipſe eos epiſcopos ſuſpectos haberet, ad alios epiſcopos cognitionem transferre, non cauſſam ſacerdotum de tam manifeſtis criminibus Imperatori laico permittere. de qua Valentiniani Imp. reſcriptum extabat, vt ſcribit S. Ambroſius in epiſtola ad Valentinianum maiorem: *Valentinianus maior Imp. non ſolũ ſermone reſpondit, ſed etiam legibus ſuis ſanxit, in cauſſa fidei, vel eccleſiaſtici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar ſit, nec iure diſſimilis (hæc enim verba reſcripti ſunt.) hoc eſt ſacerdotes de ſacerdotibus voluit iudicare. Quin etiam ſi aliàs quoque argueretur epiſcopus, & morum eſſet examinanda cauſſa, etiam hanc voluit ad epiſcopale iudicium pertinere.*

Ita omnes, quos cauſſa inuoluerat, ad regē deducti, ſequuti etiam accuſatores Idacius, & Ithacius epiſcopi.] FF Hoc

Hoc ab epiſcopis conceſſo, omnes rei Treuiros ad Maximi Imperatoris iudiciũ, vt appellauerant, deducti, eosq́ue ipſi epiſcopi accuſatores de more ſequuti. Qui fuerint rei, poſt ex damnatione cognoſcetur.

Quorum ſtudium in expugnandis hæreticis non reprehenderem, ſi non ſtudio vincẽdi, pluſquam oportuit, certaſſent.] Arguit accuſatores vincẽdi potius ſtudio, quàm hæreſis odio reos vſque ad extremum peregiſſe. Quod etiã ſentire videtur S. Hieronymus, cum ſcripſit, Priſcillianum Idacij, & Ithacij factione à Maximo tyranno cæſum fuiſſe.

Ac mea quidem ſententia eſt, mihi tam reos, quàm accuſatores diſplicere. certè Ithacium nihil penſi, nihil ſancti habuiſſe definio. fuit enim audax, loquax, impudens, ſũptuoſus, ventri, & gulæ plurimum impertiens.] Lego ſic, poſtulante ſententia, *mihi non tam reos, quàm accuſatores diſplicere*. Iudicium enim ſuum interponit, quo inquit, non ſe minus improbare reos Priſcillianiſtas, quàm accuſatores eorum epiſcopos Idacium, & Ithacium, vt qui ſtudio crudelitatis ad accuſandũ adduce-ſponſionem, nihil cruentũ in reos conſtituendum. Sed poſtea Imperator per Magnum & Rufum epiſcopos deprauatus, & à mitioribus conſilijs deflexus, cauſſam præfecto Euodio permiſit, viro acri & ſeuero. Qui Priſcillianum gemino iudicio auditum, cõuictumq́ue maleficij, nec diffitentem obſcænis ſe ſtuduiſſe doctrinis, nocturnos etiam turpium feminarum egiſſe conuentus, nudumque orare ſolitum, nocentem pronunciauit, redegitque in cuſtodiam, donec ad principem referret. Geſtis ad palatiũ delatis, cenſuit Imperator, Priſcillianũ ſocioſque eius capitis damnari oportere. Ceterùm Ithacius videns, quàm inuidioſum ſibi apud epiſcopos foret, ſi accuſator, etiam poſtremis rerum capitalium iudicijs aſtitiſſet (etenim iterari iudicium neceſſe erat) ſubtrahit ſe cognitioni, fru-

ſtra

ſtra callido iam ſcelere per foſto. At tum per Maximum accuſator apponitur patricius quidam, fiſci patronus. Ita eo inſiſtente, Priſcillianus capitis damnatus eſt, vnaq; cum eo Feliciſsimus & Armenius, qui nuper à Catholicis, clerici Priſcillianum ſecuti, deſciuerant. Latronianus quoque, & Euchrocia, gladio perempti. Inſtantius, quem ſuperiùs ab Epiſcopis dam natum diximus, in Sylinam inſulam, quæ vltra Britanniam ſita eſt, deportatus. Itum deinde in reliquos ſe quentibus iudicijs, damnatique Aſarinus & Aurelius diaconus, gladio. Tiberianus, ademptis bonis, in Sylinam inſulam datus. Tertullus, Potamius, & Iohannes, tanquam viliores perſonæ, & digni miſericordia, quia ante quæſtionem ſe ac ſocios prodidiſſent, temporario exſilio intra Gallias relegati. Hoc ferè modo homi-

ducerentur. Quod etiam tradidit Pacatus, homo gentilis, de illis ſic ſcribens ad Maximi vituperationē in Panægyrico. *Fuit & hoc delatorum genus, qui nominibus antiſtites, reuera autem ſatellites, atque adeo carnifices non contenti auitis euoluiſſe patrimonijs, calumniabantur in ſanguinem, & vitas premebant reorum, & pauperum.* Præcipuè autem ui tuperat Ithacium, vt qui moribus parum probatis in aliorum vitam inueheretur.

Hic ſtultitiæ vſque eò proceſſerat.] Inuehitur in eundem Ithacium, vt qui non ſolum vita parum probata eſſet, ſed etiam iniquitatē eximiā adiunxiſſet, vt omnes doctos, aut bonos viros, tanquam Priſcilliani ſocios, aut diſcipulos accuſaret.

Auſus etiam miſer eſt, ea tempeſtate Martino epiſcopo, viro planè apoſtolis conferendo palam obiectare hæreſis infamiam.] Nominatim inter bonos, & ſanctos viros, quos Ithacius inſectatus eſt, S. etiam Martinum Turonenſem epſcopum vexare obiecto hæreſis crimine voluit. quod mox declarat. Et hoc loco vereor, ne verba illa, *ea tempeſtate*, luxata

xata ſint, & ſuum locum non teneant. malimque ita legi: *Auſus etiam miſer eſt, Martino epiſcopo, viro ea tempeſtate planè apoſtolis conferendo, obiectare hæreſis infamiam*. Hoc enim auget crimen, nō quòd tum Martino hæreſim obiectarit, ſed quòd Martino obiectarit, qui ea tempeſtate ſuperabat omnes ſanctitate, vt conferri cum apoſtolis poſſet. Vnde alio loco vocauit *beatum, & per omnia apoſtolis ſimilem*. Huius vitam copioſiſsimè ſcripſit Sulpicius. nam eo familiariter vſus eſt. Obiecit autem hæreſim, quòd negaret, hæreticos capite eſſe plectendos, cum ſatis eſſet, eccleſijs eos exuiſſe.

Namque tum Martinus apud Treuiros conſtitutus non deſinebat increpare Ithacium, vt ab accuſatione deſiſteret, Maximum orare vt ſanguine infelicium abſtineret.] Maximum per hoc tempus Treuiris verſatum, docet S. Ambroſius epiſtola xxvii ad Valētinianum Imperatorem. S. Martinū Treuiris cum Maximo de negocio Priſcillianiſtarum collocutum, oſtendit Sulpicius in Vita S. Martini, & in dialogo tertio. Fauit autem

homines luce indigniſsimi, peſsimo exemplo necati, aut exſilijs multati: quod initio iure iudiciorum & egregio publico defenſum, poſtea Ithacius in iurgijs ſolitus, ad poſtremum conuictus, in eos retorquebat, quorum id mandato & conſilijs effecerat. ſolus tamen omniū epiſcopatu detruſus Nardacius, licet minus nocens, ſponte ſe epiſcopatu abdicauerat. Sapienter id, & verecundè, niſi poſtea amiſſum locum repetere tentaſſet. Ceterùm Priſcilliano occiſo, non ſolùm non repreſſa eſt hæreſis, quæ illo auctore proruperat, ſed confirmata, latiùs propagata eſt. namque ſectatores eius, qui eum priùs vt ſanctum honorauerant, poſtea vt martyrem colere cœperunt. Peremptorum corpora ad Hiſpanias relata, magniſque obſequijs celebrata eorum funera. Quin & iurare per Pri-

Priſcillianum ſumma religio putabatur, ac inter noſtros perpetuum diſcordiarum bellū exarſerat: quod iam per quindecim annos fœdis diſſenſionibus agitatum, nullo modo ſopiri poterat. Et nunc cùm maximè diſcordijs epiſcoporum turbari aut miſceri omnia cernerentur, cunctaque per eos odio aut gratia, metu, inconſtātia, inuidia, factione, auaritia, arrogantia, ſomno, deſidia eſſent deprauata: poſtremò plures aduerſum paucos bene conſulentes, inſanis conſilijs & pertinacibus ſtudijs certabant: inter hæc plebs Dei, & optimus quiſque probro atque ludibrio habebatur.

FINIS.

autem S. Martinus hæreticis nō cauſſa hæreticorum, ſed Eccleſiæ catholicæ, cuius auctoritatem agi videbat, cum à ſæculari iudice cauſſa ſacerdotum cognoſceretur, & in reos capitali ſupplicio animaduerteretur. ergo & iudicem, & pœnam improbabat. itaque rē ad epiſcopos reuocandam, & mitiori brachio tractandam cenſebat, nempe Eccleſiis, non vita, adimendis. nouam enim & prauā iudicij rationem introduci, vt cauſſam Eccleſiæ iudex ſæculi iudicaret.

Denique quoadusq; Martinus Treuiris fuit, dilata cognitio eſt.] Neque verò ſolum præſens S. Martinus cognitionem cauſſæ hæreticorum diſtulit, ſed etiam diſcedens promiſſum à Maximo elicuit, forè, vt capitali pœna hæretici non afficerentur, & à ſanguine abſtineretur. Quanta porrò auctoritate fuerit S. Martinus apud Maximum, docet idem alijs argumentis in vita eius.

Sed poſtea Imperator per Magnum, & Rufum epiſcopos deprauatus, & à mitioribus conſilijs deflexus, cauſſam præfecto Euodio permiſit, viro acri, & ſeuero.] Promiſit primum Maximus S. Martino, ſe capitali pœna in hæreticos non vſurum, inde à duobus epiſcopis Magno, & Rufo deprauatus conſilium mutauit. ac cauſſæ cognitionem Euodio permiſit, qui præfectus prætorio

Galliarum erat,& ſeueritate præſtabat. Proſper item hanc cauſ ſam Treuiris cognitam eſſe ab Euodio præfecto prætorio ait. Meminit eiuſdem Euodij,& conſulis,& prætorio præfecti Sulpicius in Vita S. Martini. *Coniuiuæ aderant*, inquit, *veluti ad feſtum diem euocati ſummi, atque illuſtres viri, præfectus, idemq́; conſul Euodius, vir, quo nihil vnquam iuſtius fuit.* Conſul autem fuit Euodius anno Chriſti CCCLXXXVI.

Qui Priſcillianum gemino iudicio auditum, conuictumq́; maleficij, nec diffitentem obſcænis ſe ſtuduiſſe doctrinis.] Docet, quàm iuſtè iudicium Priſcilliani ſi actum. primum bis auditus eſt. in quo oſtendit, ſeruatam eſſe comperendinationem, in qua primum agebat accuſator, deinde defenſor, & poſt diem tertium reuocato iudicio primum defenſor, tum accuſator. quare duæ actiones erant. De quibus nos in libris de iudicijs pluribus. Conuictum autē maleficij vocat, teſtimonijs & alienis, & ſuis expugnatum. Quod autem dixit, *Nocentem pronunciauit*, in hoc etiam morem Romanum ſeruatum oſtendit. quo prætor cognita cauſſa ex iudicum ſententia pronunciabat, *Videri feciſſe, aut non iure feciſſe.*

Nocturnos etiam turpium feminarum egiſſe conuentus.] Præcipuè tales conuentus frequentabantur à Gnoſticis, in quibus luminibus per canes extinctis promiſcue inter ſe libidinis gratia miſcebantur. quod gentiles Chriſtianis Catholicis crimini obiecerunt, cum hoc eſſet hæreticorum flagitium, non Catholicorum. Tertullianus.

Geſtis delatis cenſuit Imperator, Priſcillianum, ſocioſq́; eius capitis damnati oportere.] Probato crimine, de pœna erat agendum. propterea Imperator conſtituit, vt, poſtquam nocentem eum eſſe conſtabat, cognoſceretur, num ipſe, & ſocij eius capite damnandi eſſent. Sic enim ferme Athenienſes agebant, vt primum de crimine, tum de pœna cognoſceretur, vt in libris de rep. Athenienſium demonſtrauimus. Quod apud Romanos vſitatum nō fuit, cum omnia crimina ſuis pœnis, ideſt legibus cōſtitutis, peragerētur. at hoc crimen hæreſis, atque impietatis nondum legibus Romanis fuerat comprehenſum. neq; enim huiuſmodi cauſſæ ad ſæcularia iudicia deferebantur, vt ſupra dictum eſt.

Ceterùm Ithacius videns, quàm inuidioſum ſibi apud epiſcopos foret, ſi accuſator etiam poſtremis rerum capitalium iudicijs aſtitiſſet.] Cum autem iudicium illud conſtituendum eſſet, in quo de capitali

tali pœna certaretur, Ithacius accuſationem reliquit, neque adeſſe iudicio voluit. inuidioſum ſibi fore apud epiſcopos ratus, ſi ipſe epiſcopus epiſcopum reum vſque ad extremum rei capitalis iudicium peregiſſet.

Subtrahit ſe cognitioni fruſtra callido iam ſcelere perfecto.] Reliquit accuſationem, ſed fruſtra, ideſt ſine reorum vtilitate, præſertí callido iã ſcelere perfecto, ideſt verſuta accuſatione peracta.

Ac tum per Maximum accuſator apponitur Patricius quidam fiſci patronus.] Imperator autem, vt cauſſa perficeretur, accuſatorẽ nouum conſtituit quendam, ad quem, quoniam fiſci patronus erat, hæc accuſatio pertinebat, quia fiſcum attingebat. et Maximus in bona eorum inhiabat, vt inquit in dialogo III.

Ita eo inſiſtente Priſcillianus capitis damnatus eſt, vnaq; cum eo Feliciſſimus, & Armenius. Latronianus quoque, & Euchrocia gladio perempti.] Horum apud alios etiam mentio. S.Hieronymus in libro de ſacris ſcriptoribus: *Priſcillianus Abilæ epiſcopus factione Hylatij, & Hythacij Treuiris à Maximo tyranno cæſus eſt. Matronianus prouinciæ Hiſpaniæ valde eruditus cæſus eſt & ipſe Treuiris cum Priſcilliano, Feliciſſimo, Iuliano, Euchrotia eiuſdem factionis auctoribus.* S.Proſper in Chronico: *Priſcillianus auditus Treuiris ab Euodio præfecto prætorio, à Maximo gladio addictus eſt cum Euchrotia Delphidij rhetoris coniuge, & Latroniano, alijsq; erroris conſortibus.* Euchrotiæ quoque ſupplicium exprobrat Maximus Pacatus in Panægyrico his verbis: *Sed nimirum graues ſuberant, inuidioſæq; cauſſæ, vt vnco ad pœnam clari vatis matrona raperetur. obijciebatur enim mulieri viduæ nimia religio, & diligentius culta diuinitas.* appellat autem Enchrociam clari vatis matronam, quòd Delphidij rhetoris, & poetæ vxor eſſet, teſte Proſpero.

Inſtantius, quem ſuperius ab epiſcopis damnatum diximus, in Sylinam inſulam, quæ vltra Britanniam eſt, deportatus.] Hanc inſulam Plinius agens de Britannia, & inſulis Orcadibus Silumnum vocat. Damnatus autem eſt ab epiſcopis Burdigalæ, tum cum Priſcillianus ad Imperatorem prouocauit.

Itum inde in reliquos ſequentibus iudicijs, damnatiq; Aſarinus, & Aurelius diaconus gladio.] Horum mentionem apud alios adhuc non reperi.

Tiberianus ademptis bonis in Sylinam inſulam datus.] De hoc ſic S. Hieronymus: *Tiberianus Bæticus ſcripſit pro ſuſpicione, quia*

cum Priſcilliano accuſabatur hæreſeos, apologeticum tumenti, compoſitoq; carmine. Poſtea poſt ſuorum cædem tædio victus exilij mutauit propoſitum, & iuxta ſanctam ſcripturam, canis reuerſus ad vomitum ſuum, filiam deuotam Chriſto virginem matrimonio copulauit, ideſt, vt interpretatur Sophronius, nubere compulit.

Tertullus, Potamius, & Ioannes.] Neque horum alibi mentio reperitur. Harum verò omnium rerum ſic meminit S. Leo in epiſtola ad Turbium. *Meritò patres noſtri, ſub quorum temporibus hæreſis hæc nefanda prorupit, per totum mundum inſtanter egere, vt impius furor ab vniuerſa eccleſia pelleretur. quoniam etiam principes mundi ita hanc ſacrilegam amentiam deteſtati ſunt, vt auctorem eius, ac plerosque diſcipulos legum publicarum enſe proſternerēt.*

Hoc ferme modo homines luce indigniſſimi peſſimo exemplo necati, aut exilijs multati.] Demum iudicium Priſcillianiſtarum concludens, inquit, eos hoc modo aut morte, aut exilijs affectos eſſe, ſed peſsimo exemplo, quòd iudices ſæculares de ſacerdotibus iudicaſſent, eorumque ſanguinem effudiſſent. aſſentitur enim S. Martino, ſatis fuiſſe, ſi hęretici epiſcopali ſententia iudicati eccleſijs eſſent expulsi.

Quod initio iure iudiciorum, & egregio publico defenſum poſtea Ithacius in iurgijs ſolitus, ad poſtremum conuictus in eos retorquebat, quorum id mandato, & conſilijs effecerat.] Cum autem hæc accuſatio improbaretur, atque Ithacio eo nomine lis ab epiſcopis inferretur, ille primò defendit iure iudiciorum, quia leges dant, vt hæretici rei peragantur, deinde egregio publico, ideſt vtilitate communi, quia ſalutare reip. fuerat, auctores tam exitiabilis, hæreſis profligari. itaque in iurgijs primum ſolutus. nam pronunciarant, eum culpa non teneri, vt dialogo III. cap. XV. ſcriptum eſt. tandem conuictus reiecit culpam in eos, qui ſibi aut tale mandatum, aut eiuſmodi conſilium dediſſent. fuerant autē epiſcopi, qui Cæſarauguſtæ conuenerant. *Egregio* autem *publico* dixit, quo modo Liuius libro II. *Peſſimo publico. Neque ambigitur, quin Brutus peſſimo publico reges exacturus fuerit, ſi libertatis immatura libidine priorum regum alicui regnum extorſiſſet. In iurgijs* autem, inquit, ideſt in iudicijs epiſcoporum. nam iurgium eſt inter beneuolos, lis inter inimicos. Vnde Cicero libro IV. de Rep. *Beneuolorum concertatio, lis inimicorum, non iurgium dicitur.* Licet autem hoc modo ſe tueretur, ſolus tamen ex accuſatoribus epiſcopatu detruſus eſt.

Nar-

Nardacius, licèt minus nocens, ſponte ſe epiſcopatu abdicauerat. ſapienter id, & verecundè, niſi poſtea amiſſum locũ repetere tentaſſet.] Et hic legendum puto. *Nam Idacius.* Ithacio tamẽ addit S. Proſper in Chronico *Vrſatium.* ſic enim inquit. *Timaſio, & Promoto coſſ. Ithacius, & Vrſacius epiſcopi ob necem Priſcilliani, cuius accuſatores fuerant, eccleſiæ communione priuantur,* anno Chriſti CCCLXXXIX, hoc.n. Promotus, & Timaſius cõſulatum geſſerũt. Vtriuſque etiam meminit S. Iſidorus in libro de viris illuſtribus. *Ithacius cum Vrſatio epiſcopo ob necem Priſcilliani, cuius accuſatores extiterant, eccleſiæ communione priuatus exilio condemnatur, ibique die vltimo fungitur, Theodoſio maiore, & Valentiniano regnantibus.* Satis autem conſtat, S. Martinum ab eorum conſuetudine ſe remouiſſe, qui cum Ithacio communionem inierant. Traditur hoc in dialogo III. apud Sulpicium. *Maximus Imp.* inquit. *deprauatus conſilijs ſacerdotum, poſt Priſcilliani necem Ithacium epiſcopum Priſcilliani accuſatorem, ceteroſq; illius ſocios, quos nominari non eſt neceſſe, vi regia tuebatur, ne quis ei crimini daret, opera illius cuiuſcumque modi hominem fuiſſe damnatum.*

Ceterùm Priſcilliano occiſo non ſolùm non repreſſa eſt hæreſis, quæ illo auctore proruperat, ſed confirmata latius propagata eſt.] Poſtquam de exitu reorum, & accuſatorum oſtendit, demum de ſectatoribus agit. Hi verò haudquaquam ſupplicijs reorum deterriti, perfidiam ſuam deſeruerunt. immo in ea etiam perſeuerantes diuinos Priſcilliano honores inſtituerunt, eumque pro martyre coluerunt. Huc verò pertinent illa S. Hieronymi: *Priſcillianus vſque hodie à nonnullis Gnoſticæ hæreſeos accuſatur, defendentibus alijs, non ita ſenſiſſe, ut arguitur.* Satis quidem liquet, teſte Ioanne Vaſæo, Priſcillianum adhuc in quibuſdam martyrologijs tanquam martyrem numerari. quod eorũ qui id fecerunt, imprudentiæ, non impietati attribuo.

Ac inter noſtros perpetuum diſcordiarum bellum exarſerat, quod iam per quindecim annos fœdis diſſenſionibus agitatum nullo modo ſopiri poterat.] Bellum etiam ex cauſſa hæreſis excitatum ab epiſcopis ſignificat, ante annos quindecim, tot enim ſunt ab anno CCCLXXXVI, quo conſul fuit Euodius vſque ad Stiliconem.

Et nunc cum maximè diſcordijs epiſcoporum turbari, ac miſceri omnia cernerentur.] Hos tumultus Stilicone cos. editos nemo præter Sulpicium tradidit, qui eos tamen obſcurè ſignificauit. Extat tantùm in concilio Toletano Stilicone cos. habito hoc caput.

Si

Si quis in errore Priſcilliani ſectam ſequitur, vel profitetur, anathema ſit. S. Auguſtinus in libro contra mendacium inuehitur in Priſcillianiſtas, qui, quò Catholici viderentur, Priſcillianum deteſtarentur, & epiſcopos, à quibus illa hæreſis nudata, & oppugnata eſſet, miris laudibus efferrent. Vtinam autem ne quando huiuſmodi nos mala videamus, in quibus, vt verbis vtar Sulpicij, plebs DEI, & optimus quiſque probro, ludibrióque habeatur.

FINIS

BREVIS SVPERIORIS HISTORIAE AD ſouendam memoriam per tempora repetitio.

PRIMA AETAS.

Adam anno 330 genuit Seth.
Seth anno 205 genuit Enos.
Enos anno 190 genuit Cainam
Cainas anno 170 genuit Malehel.
Malehel anno 165 genuit Iared
Iared anno 162 genuit Enoch.
Enoch anno 165 genuit Mathuſalem.
Mathuſalem anno 187 genuit Lamech.
Lamech anno 188 genuit Noe.
Noe anno 500 genuit Sem.
anno 600 perit diluuio genus humanum.

SECVNDA AETAS.

Sem biennio poſt diluuium, cum ageret annos 100, genuit Arphaxad.
Arphaxad anno 135 genuit Cainam, & ex Aſſyria migrauit in Chaldæam.
Cainas anno 130 genuit Sala.
Sala anno 130 genuit Heber.
Heber anno 134 genuit Phaleg. ab Heber Hebræi vocati.
Phaleg anno 130 genuit Ragau. Hoc viuente diuiſa eſt terra in tres partes.
Ragau anno 132 genuit Saruch.
Saruch anno 130 genuit Nachor.
Nachor anno 79 genuit Thara.
Thara anno 70 genuit Abraham. & ex Vr vrbe Chaldeæ migrauit in Meſopotamiã vnà cũ filio Abraham in oppidũ Haran.

TER-

Abraham anno 75 iuſſus à Deo,& multis promiſſis excitus, ſed maxime numeroſa progenie, & poſſeſsione Chananææ, & gentium omnium in ſemine eius benedictione migrauit ex Meſopotamia in Chananæam. & annos centum natus genuit Iſaac.

Iſaac anno 70 genuit Iacob.

Iacob,qui & Iſrael,an.130 migrauit ex Chananæa in Aegyptum propter inopiã frumenti,vbi filius eius Ioſeph potẽs erat apud regem,ac moriens reliquit XII filios *Ruben,Aſſer,Gad,Dan, Symeon, Iuda, Zabulon, Nephtalim, Leui, Ioſeph, & Beniamin,* & duos filios Ioſephi pro filijs aſciuit, *Manaſſem,& Effraim,* à quibus progenies nata Iſraelitæ dicti,& in XII tribus diuiſi. is vixit cum ſuis in Aegypto annos 17.

Ioſeph poſt patrem Iacob vixit in Aegypto annos 53.eo mortuo Iſraelitæ ſeruierunt in Aegypto à regibus Aegyptijs male habiti annos 144.

EXITVS ISRAELITARVM DE AEGYPTO, IN CHANANAEAM.

Moyſes filius Amram,nepos Cahat, pronepos Leui, abnepos Iacob iuſſu Dei eduxit Iſraelitas ex Aegypto, & in deſerto Arabiæ tenuit annos 40. vbi legem à Deo accepit, & rempublicam Iſraelitarum inſtituit, qua vſuri eſſent, cum in terram promiſſam Chananææ perueniſſent. annos 40.

CECROPS ATHENAS CONDIDIT

Ioſue Naue filius ex tribu Effraim poſt Moyſem præfuit Iſraelitis. is Iordanem traiecit, & Chananæam obtinuit, victis ferme incolis eius Chananæis, Amorrhæis, Hetthæis, Heuæis, Gergeſæis, Iebuſæis, & Phærezæis,eamque duodecim tribubus Iſraelitarum diuiſit. tribui Leui, quæ erat XIII, ſacra mandauit vnà cum vrbibus XLVIII, quæ in regione XII tribuum erant. an. 27.

IVDI-

IVDICES ISRAELITARVM IN CHANANAEA.

Poſt mortem Ioſue reſpublica paullulum ſine principe fuit.inde Iudices inſtituti. Ab hoc loco incipit reſpublica Hæbreorum in Chananæa à Deo tradita. Horum tempore Iſraelitæ vexati ſunt à vicinis regibus & populis Meſopotamiæ, Syriæ, Ammonitis, Madianitis, Moabitis, Chananæis, & Philiſtæis.

Gothoniel Iudex ex tribu Iuda anno 50.
Aod ex tribu Effraim anno 80.
Simigar anno 1.
Debbora mulier ex tribu Effraim, & vnà
Barac vir ex tribu Nepthtalim, an. 40.
Gedeon ex tribu Manaſſe. an. 40.
Abimelec Gedeonis filius nothus an. 3.
Thola ex tribu Iſſachar. anno 22.
Iair ex tribu Manaſſe. an. 22.
Iephte ex tribu Iuda. an. 6.
Abeſan ex tribu Iuda. an. 7.
Elon ex tribu Zabulon. an. 10.
Abdon ex tribu Effraim. an. 8.
Troia capta.
Samſon ex tribu Dan an. 20.
Heli pontifex. ex tribu Leui. an. 20.
Samuel propheta ex tribu Leui. an. 20.

REGES ISRAELITARVM.

Iſraelitis reges optantibus Samuel iuſſu Dei vnxit Saulem.
Saul. rex primus ex tribu Beniamin. an. 20.

QVARTA AETAS.

Dauid ex tribu Iuda an. 40. Hic regiam ſedem in vrbe Hieruſalem poſuit, atque eò arcam fœderis detulit, & rempublicam, ac religionem conſtituit, bella vicinorum confecit. Nathan, Gad, Aſaph, Heman, Idithun prophetæ florent. Archontes Athenis ſuccedunt regibus.

Salomon Dauidis filius an. 40. Templum Dei Hieroſolymæ conſtruxit

ſtruxit. arcam fœderis eò tranſtulit. pax in regno fuit. Abias, & Ionathas prophetæ florent.

Poſt Salomonem regnum in duo diuiſum, Iudæ, & Iſrael.

REGES IVDAE.

Hæ fuere duæ tribus Iuda', & Beniamin.

Roboan Salomonis filius an. 17 impius fuit.

Samaias propheta.

Siſac rex Aegyptiorũ Hieruſalem cepit, & diripuit.

Abia Roboami F. an. 3. impius.

Aſa Abiæ F. an. 4. pius.

Azarias Hanani, & Ioras prophetæ.

Ioſaphat Aſæ F. an. 25. Pius remp. & religionem reformauit.

Ioram filius Ioſaphat. an. 8. impius.

Ochozias filius Ioram an. 1.

Athalia vxor Ioram. an. 7. impia filios Ochoziæ regis nepotis ſui interemit præter Ioam infantem.

Ioas Ochoziæ filius. an. 40. impius.

Amaſias Ioæ filius an. 29. impius.

REGES ISRAEL.

Hæ fuere decem reliquæ tribus.

Hieroboam ex tribu Effraim an. 2.

Defecit à Deo ad Idola, & decem tribus impietate perpetua imbuit.

Iad propheta.

Nadab Hieroboam filius an. 2.

Baaſa ex tribu Iſſachar. an. 24.

Ela Baaſæ filius an. 2.

Zambri diebus 7.

Amri an. 12. in Samaria regnauit.

Achab filius Amri. an. 22.

Helias, & Abdias prophetæ.

Ochozias filius Achab. an. 2.

Ioram filius Achab. an. 12.

Iehu filius Ioſaphat ex alia familia. an. 28. in impietate multa pie fecit.

Ioachaz, filius Iehu an. 17.

Ioas filius Ioachaz. an. 16.

Hieroboam ſeu *Ioram* Ioæ F. an. 41.

Azarias, ſiue Ozias Amaſiæ. F. an. 5. pius. Oſee, Amos, Iſaias prophetæ, quorum & aliorum tempora tradidit S. Auguſtinus lib. 18. de Ciuit.

Olympiades à Græcis inſtitutæ.

Azarias rex incenſo oblato, quod ſoli ſacerdoti fas erat, lepra oppreſſus eſt.

Ioathan Azariæ F. an. 16. pius. Michæas, Ioel, Naum prophetæ ſecundum aliquos.

Achaz Ioathæ F. an. 16. impientiſsimus. fœdus fecit cum Teglatphulaſſare rege Aſſyriorum.

Obed propheta.

41. Ionas propheta prædicit euerſionem Niniuis regi Aſſyriorum.

Aſſyriorum reges, quorum fit mentio in hiſtoria Bibliorum.

Phul Belochus rex Aſſyriorũ poſt Sardanapalum occiſum, an. 48. cap. 5. primi Paralip.

Zacharias filius Hieroboã mẽſ. 6. interfectus à Sellum.

Sellum menſ. 1. interfectus à Manehem.

Manehem. an. 10. impius. contra hunc venit Phul belochus rex Aſſyriorum.

Phaceia filius Manehem an. 2. interficitur à Phacee.

Phacee an. 20. interficitur ab Oſeæ.

Teglat phulaſſar rex Aſſyriorum an. 25. capite quinto primi Paralip. is cum Phacee contendit, & duas tribus Galileæ Zabulon, & Nephtalim Aſſyriam tranſtulit.

Roma condita in Italia ſextæ olympiadis an. 1.

Oſee. an. 9.

Ezechias Achazis filius an. 29. pius.
Religionem inſtaurauit. Paſcha rettulit.

Salmanaſſar rex Aſſyriorum init anno 6. Ezechiæ regis regnat ann. 17. Oſee regem abduxit in Aſſyriam cũ reliquis octo tribubus Iſrael.

CAPTIVITAS ISRAELITARVM.

Sennacherib rex Aſſyriorum. an. 7. bellum intulit Ezechiæ regi Iudæ. ſed fruſtra.
Aſſaradon rex Aſſyriorum filius Sennacharib an. 10.
Iſaias. cap. 37. lib. 3. Regum cap. 19.
Chuttæos in Samariam deduxit, primo Eſdræ cap. 4. lib. 4. Regum. cap. 37. Ioſephus.
Pulſus eſt à Merodac Baludan rege Babyloniæ.

REGES BABYLONIAE.

Merodac Baludan filius Baludan an. 52. miſit ad Ezechiam regem Iudæ, & theſauros eius explorauit. lib. 4. Regum. cap. 21. Iſaias. cap. 39.
Ben Merodac an. 21.
Hic videtur fuiſſe, qui Manaſſem regem Iudæ Babylonem abduxit ac dimiſit, vbi dicitur rex Aſſyriorum in Paralipomenis.

Manaſſes Ezechiæ filius an. 15. impientiſsimus à Merodac rege Babyloniæ abductus, & dimiſſus.
Iſaias propheta, ſectus ſerra.

Ioel, Naum, Abacuc } prophetę ſub Manaſſe ex traditione Hebræorum.

Ammon Manaſsis filius an. 2. impius.

Ioſias filius Ammon an. 31. pientiſsimus. Deuteronomium amiſſum inuenit, religionem reformauit.

Sophonias, Ieremias, Olda mulier } prophetæ.

Ioachaz Ioſiæ filius, qui & Ieconias. menſ. 3. impius.

Eliacim, ſiue Ioacim Ioſiæ filius an. 11. impius. abductus Babylonem à Nabucdonoſore rege, & interfectus.

Nabulaſſar an. 28. Ioſephus contra Appionem. anno 7 Ioſię regis inijt.

Pro eo pugnauit contra Nechao regem Aegypti, & cecidit in prœlio Ioſias rex Iudæ.

Nabucdonoſor an. 45. init regnum anno 4. Ioacim regis Iudæ. idem victo Nechao rege Aegypti Ioacim regem tributarium fecit. iterum vrbé ingreſſus ipſum cepit, & interfecit.

PRIMA TRANSLATIO IVDAEORVM IN Babyloniam.

Ioachim, ſiue Ieconias Ioacim F. menſ. 3. impius. abductus Babylonem à rege Nabucdonoſore cũ optimatibus. vrbs, & templum ſpoliatũ. Vrias propheta interfectus à rege Ioachim. Ierem. 26. Ezechiel propheta.

Nabucdonoſor Ioachim regem cum optimatibns transfert in Babyloniam.

SECVNDA TRANSLATIO IVDAEORVM IN Babyloniam.

Sedecias Ioſiæ regis F. qui ante Mathanias. an. 11. impius. abducitur Babylonem à Nabucdo-

Nabucdonoſor rex Sedeciã regem Iudæ cũ reliquo populo

Conſules Romæ inſtituti exactis regibns.

Templi ædificatio impeditur ſecundum veritatem.

Aggæus.
Zacharias. } prophetæ.

Templum perfectum an.46, poſtquam cœptum fuerat, anno ſexto huius Darij.

Malachias prophetarum vltimus, vt Hebræi tradunt. qui vaticinatus eſt de Ioanne Chriſti præcurſore.

Eſdras ſcriba reformauit legem.

Neemias reſtituit vrbem Hieroſolymorum ſecundum veritatem. an. 20. Artaxerſis.

Heſter, & Mardochæus florent ſub Mnemone.

Iudith & Holofernes florent ſub Ocho.

Cambyſes rex Perſarum. an. 9. ſuſpendit templi ædificationem ſecundum veritatem.

Magi reges Perſarum an.9.

Darius Hyſtaſpis F. rex Perſarum an. 36.

Xerſes rex Perſarum.an.21.

Artaxerſes Longimanus rex Perſarum.an.41.ſuſpendit ædificationem templi ſecundũ Sulpicium.

Xerſes rex Perſarum.an.2.

Sogdianus rex Perſarum.menſes.7.

Darius Ochus rex Perſarum. an. 19. ſub hoc Dario templum perfectum inquit Sulpicius.

Artaxerſes Mnemon rex Perſarum. an.62. ſub hoc legẽ reformatam ab Eſdra,& vrbem reſtitutam à Neemia cenſet Sulpicius.

Ochus rex Perſarum. an. 23.

Arſes rex Perſarum. an.3.

Darius Arſis filius rex Perſarum an.4. Vincitur ab Alexandro Magno rege Macedoniæ.

IVDAEI SVB REGIBVS MACEDONIAE.

Iudæi Perſis deletis ſubijciuntur Alexandro Magno regi Macedoniæ victori Perſarum.

Iudæi ab Alexandro benignè habiti, & legibus proprijs vti permiſsi, ſed tributarij facti.

REGES MACEDONIAE.

Alexander Magnus. an. 7.

Arridæus. an. 9. ſecundùm Sulpicium.

IVDAEI SVB REGIBVS AEGYPTI.

Iudæi ſubijciũtur Aegyptijs regibus ſucceſſoribus Alexandri Macedonis, contra quàm cenſet Sulpicius.

Iudæi libros Bibliorum, & 70 interpretes miſerunt ad Ptolemæum Philadelphum pontifice Eleazaro.

REGES AEGYPTI.

Ptolemæus Lagi F. an. 40. vnus ex ſucceſſoribus Alexandri Iudæam in poteſtatem redegit.

Ptolemæus Philadelphus an. 58. Romani primum Punicum bellum gerunt.

Ptolemæus Euergetes. an. 26. Romani ſecundum bellum Punicum gerunt.

Ptolemæus Philopater. an. 17. Hic ſpoliatur Iudææ poſſeſſione ab Antiocho Magno Syriæ rege.

IVDAEI SVB REGIBVS SYRIAE.

Iudæi ſubijciuntur Syriæ regibus.

REGES SYRIAE.

Antiochus Magnus Callinici F. rex Syriæ an. 37.

Romani bellum gerunt cum Antiocho Magno Syriæ rege, duce L. Scipione.

Seleucus Philopater. an. 12.

Iudæi ſeditiones agunt propter pontificatum, qui inde vẽdi cœpit à regibus Syriæ.

IVDAEORVM SERVITVS.

Antiochus Epiphanes. an. 11.

Is Hieroſolymam depopulatus eſt an. 4. regni. arci præſidium impoſuit. an. 7 edixit, vt Iudæi ritu gentilium viuerent, & templum profanauit, & legem incendit.

Iudæi religione, & libertate priuantur ab Antiocho Epiphane rege Syriæ.

Iudæi pugnant cum Syris pro libertate.

PRINCIPES IVDAEORVM.

Mathatias Aſſamonæus arma pro libertate Iudæorum cæpit contra Antiochum Epiphanem regem. & principatum gerit anno vno.

Iudas Machabæus Mathatiæ filius, principatu inito pugnat pro libertate Iudæorum. & templum profanatum repurgauit. an. 4.

Antiochus Eupator. an. 2.

Demetrius Seleuci F. an. 12.

Alexander. an. 5.

Iudas proſperè pugnat cum ducibus Demetrij Regis Syriæ. fœdus fecit cum Romanis. inde in pugna cadit.

Ionathas Iudæ frater an. 18. multa proſperè gerit, & fit pontifex ab Alexandro rege Syriæ.

Demetrius Demetrij. F. *Nicanor.* an. 13.

IVDAEA SVB ROMANIS.

Antipater Aſcalonita procurator imponitur à Pompeio Iudææ prouinciæ populi Rom. factæ. an.24.

REGES IVDAEORVM TERTIVM.

Antigonus Ariſtobuli F. pontifex, & rex capta vrbe contra Romanos an.3. Zacharias pater Io. Baptiſtæ propheta.

Herodes Magnus Antipatri Aſcalonitæ fil. rex contra Antigonum à Romanis factus Antigonum regem interfecit, & regnat. an.37.

Iesvs Christvs Dei F. naſcitur in Bethleem.

Ioannes Baptiſta propheta.

Simeon propheta.

Archelaus Herodis F. rex Iudææ. an.9. Herodes Antipas Herodis F. tetrarcha Galilææ. an. 34. Archelaus Viennam relegatur ab Auguſto Imperatore.

IVDAEA ITERVM SVB ROMANIS.

C. Coponius procurator Iudææ ab Auguſto miſſus.an.2.

M. Ambiuius procurator Iudææ ab Auguſto. an. 1.

Annius Rufus procurator Iudææ ab Auguſto. an. 1.

Valerius Gratus procurator Iudææ à Tiberio Imperatore miſſus. an. 11.

Pontius Pilatus procurator Iudææ à Tiberio Imp. miſſus.an. 10.

SEXTA AETAS.

Iesvs Christvs prædicat legem ſuam, & poſt ſub Pilato à Iudæis crucifigitur.

Marcellus procurator Iudææ à Tiberio Imperatore miſſus an.3.

REGES IVDAEORVM QVARTVM.

Agrippa Herodes Ariſtobuli F. Herodis Magni N. rex Iudææ à Caio Imperatore factus acceptis tetrarchijs Herodis, Philippi, & Lyſaniæ. an. 7. inde à Claudio Imperatore rex Iudææ, & Sa-

S. Crux inuenitur in loco ſepulchri. à S. Helena matre Conſtantini. ibi deleto Idolo Veneris templum Deo conditur.
Concilium Nicænum contra hæreſim Arrianam ſub Conſtantino Maximo.
Concilium Sardicenſe contra Arrianos ſub Conſtante Imp.
Concilium Sirmienſe pro Arrianis ſub Conſtantio Imp.
Concilium Arelatenſe pro Arrianis ſub Conſtantio Imp.
Concilium Biterrenſe pro Arrianis ſub Conſtantio Imp.
Concilium Mediolanenſe pro Arrianis ſub Conſtantio Imp.
Concilium Ariminenſe pro Arrianis ſub Conſtantio Imp.
Concilium Seleucienſe contra Arrianos ſub Conſtantio Imp.
Concilium Biterrenſe contra Arrianos. Sub Iuliano Imp.
Hæreſis Luciferianorum. Sub Iuliano Imp.
Hæreſis Priſcillianiſtarum. Sub Gratiano Imp.
Concilium Cæſarauguſtanum contra Priſcillianiſtas. Sub Gratiano Imp.
Conciliũ Burdigalenſe contra Priſcillianiſtas. Sub Maximo Imp.
Iudicium Maximi Imp. contra Priſcillianiſtas, qui prouocauerunt.

FINIS.

1.004.777

INDEX RERVM.

AARON frater Moyſis ex tribu Leui pontifex iuſſu Dei factus. 95. moritur, 100.
Abdenago. 238. 253.
Abdon Iudex Hebræorum. 123.
Abeſan Iudex Hebræorum. 125.
Abelis cædes prima in terris. 15. 16.
Abia rex Iudæ, & res eius. 177.
Abila. Abilæ epiſcopus 441.
Abimelec rex Palæſtinorum excepit Iſaac peregrinum. 41.
Abimelec Iudex Hebræorum. 122.
Abimelec, ſiue Achimelec pontifex tempore Saulis regis, & ab eo occiſus, quia Dauidem receperat, 151.
Abiron, & Datan mouent ſeditionem contra Moyſem in deſerto. 89.
Abner præfectus Isbaal regis pugnat cum Ioab præfecto Dauidis regis. 158.
Abrahæ hiſtoria. 27.
Abraham à Deo electus, vt ex ſemine eius gigneret Chriſtũ. 28
Abrahæ promiſſa à Deo facta. 29. 30. confirmata. 32. 33. 34. 35. 38. 41.
Abram iuſſus à Deo migrauit è Meſopotamia in Chananæam. 28. 29. fame compulſus ex Chananæa in Aegyptum conceſſit vnà cum Lot fratris filio, & inde reuertit. 31. defendit Lot armis cõtra reges. 31. 32. obuium habuit Melchiſedec regem Salem à bello rediens. 33. genuit Iſmael. 34. circuncitionem accepit à Deo. 35. Abraham vocatus. 35. genuit Iſaac. 38. obtulit Iſaac filium. 38. Cethuram duxit. moritur. 40.
Abſalom patri Dauidi aduerſatur, & moritur. 162.
Achab rex Iſrael, impius. & res eius. 183. increpitus ab Helia propheta humiliatus eſt. 189. 190. regem Syriæ Benadad victum dimiſit. 190. Michæam prophetam ſpreuit, & vexauit. 191.

Achaz

Achaz rex Iudæ. 211. *ad idola conuerſus.* 212.
Achior proſelytus. 298. 300.
Achis rex Geth recipit Dauidem, & dat ei oppidum Siceleg. 153.
Actuum apoſtolorum libri argumentum. 7. 362.
Adam creatus à Deo peccauit. 13. 14. *& erectus eſt à Deo.* 15.
Adon Iudex Hebræorum. 116.
Adonias filius Dauidis ſe regno abdicauit Salomone rege creato. 165.
Aegyptiorum ſterilitas et fames ſeptennis. 54.
Aegyptiorum reges. lege. Reges.
Aetates ſex in hiſtoria ſacra. 11.
Aetas prima. 12.
Aetas ſecunda. 22.
Aetas tertia. 27. 28.
Aetas quarta. 230.
Aetas quinta. 236.
Aetas ſexta. 356.
Agar ancilla mater Iſmael eiecta à Sara vxore Abraham. 37.
Agnus inſtitutus, Chriſti typus. 69.
Agrippa Herodes rex Iudæorum. factus à Caio. et Claudio. 362. 363.
Agrippa iunior rex Chalcidicæ à Claudio factus. 363.
Alcimus Iudæus primus pontifex ex non pontificali familia. 331.
Alexander Macedo vicit Perſas, bene tractauit Iudæos. 304. 305.
Alexander rex Syriæ amicus Iudæis. 333.
Alexander Ianneus rex Iudæorum. & res eius. 344. *crucifixor vocatus.* 345.
Alexandra regina Iudæorum. 345.
Allon Iudex Hebræorum. 125.
Allophyli pro Philiſtæis, ſiue Palæſtinis. 117.
Alogi hæretici. 378.
Amaſias rex Iudæ, & res eius. 199.
Amalecitæ prouocat bello Moyſem. 76.
Amalecites rex oppugnatus à Gedeone Iudice Hebræorũ. 121. 122. *Amalecitæ iuſſu Dei expugnãtur à Saule rege.* 145.
S. Ambroſius epiſcopus Mediolanenſis. 443.
Aminadab in Gabaa tenuit arcam Dei. 140.
Ammon Dauidis filius primogenitus ſtuprauit ſororem Abſalomi. 162.
Ammon rex Iudæ. 221.
Ammon filius Naas regis Ammonitarum. 160.
Ammonitæ ſibi ſubijciunt Hebræos ſub Iudicibus. 123. *oppugnantur à Saule rege.* 143.
Amorrhæorum rex vltra Iordanem. 102.
Amorrhæi populus vnus è ſeptẽ Chananææ victus à Ioſue. 109
Amri rex Iſrael. 180.

Ana-

Anani propheta. 179.
Ananias, Miſael, & Azarias captiui apud Nabucdonoſorem. 238. 253.
Anathema quid. 107. 395.
Angeli ad Abraham. 35. *excepti hoſpitio ab eo, & Lot.* 36.
Angelus apparens Dauidi in peſte. 165.
Anna, mater Samuelis ſterilis. 135.
Anna ſiue Annanus pontifex factus. 356.
Antichriſti aduentus à Daniele prædictus. 264. *Antichriſtus Nero.* 365. 371.
Antigonus rex Iudæorum. 348.
Antiochus Magnus rex Syriæ. 315.
Antiochus Eupator rex Syriæ. 328.
Antiochus Epiphanes rex Syriæ Hieroſolyma diripuit, legem ſuſtulit, templum profanauit. 313. 317. *bellum à Iudæis paſſus eſt. moritur.* 327.
Antiochia ante Emath. 227.
Antipater Aſcalonita procurator Iudææ præfectus. 347.
Aod Iudex Hebræorum. 116.
Apocalypſis ſcripta à S. Ioanne. 378.
Apoſtolorum prædicatio, & paſſio. 362.
Aquas dulces fecit Moyſes. 78.
Aquam ex petra elicuit Moyſes. 76.
Arca Noe. 20.
Arca fœderis à Deo mandata. 88, 89. 94. *ea prælata trajectus Iordanes ab Hebræis.* 106. *poſita in Silo* 136. *Capta à Philiſtæis in prælio.* 136. 137. *apud eos ſtetit per menſes* 7. *inde remiſſa propter calamitates.* 137. 138. *delata ad oppidum Cariathiarim in domum Aminadab.* 140. *inde in Ciuitatē Dauid à Dauide.* 159 *ad extremum in templum à Salamone.* 167.
Archelaus rex Iudæorum. 355. *fecit pontifices in annum.* 356. *relegatus ab Auguſto Viennam, & priuatus regno.* 355. 356.
Arelatenſe concilium Arrianum. 406.
Argumenta librorum teſtamenti Veteris, & Noui. 6. 7.
Ariminenſe concilium. 412. 417. 422.
Ariſtobulus rex Iudæorum primus ex Aſſamonæis. 343.
Ariſtobulus II *rex Iudæorũ pulſo Hyrcano fratre.* 346.
Ariſtocratia ante Iudices 113. *poſt Iudices.* 131.
Arphaxad filius Sem. 24. 25.
Arphaxat rex Medorum. 295.
Arij duo haeretici. 393.
Arriani omnes epiſcopi præter paucos facti. 431.
Arrianorũ hæreſis. 391. *dogmata.* 394. 429. *decipiunt Catholicos.* 429.
Arridæus rex Macedoniæ. 306.
Arſes rex Perſarum. 303. 304.

Arta-

Artaxerſes Longimanus rex Perſarum. 274.
Artaxerſes Mnemon rex Perſarum. 277.
Aſa rex Iudæ pius. 177. 178. *fœdus cũ Benadad rege Syriæ percuſſit. tripliciter peccauit.* 179.
Aſcalon opp. Philiſtæorum. 114.
Aſcalonenſes arcam fœderis reci piunt. 138.
Aſer filius Iacob. 45. 59. *&* *nomen tribus.* 59.
Aſphaltus. 21.
Aſphanes eunuchus regis Nabuc donoſoris. 238. 239.
Aſſamonæorum principatus in Iudæa. 317. 318.
Aſſaradon rex Aſſyriorum extinctus à Merodac rege Babyloniorum. 219.
Aſſyriorum regnum 204. *tranſlatum ad Babylonios.* 220.
Aſtarthe, quid. 116.
Aſtyages Medus rex. 264.
Athalia regina Iſrael, crudelis. 196.
Athanaſius Catholicus epiſcopus in exilium actus. 394. 398. *vexatus ab Arrianis.* 397.
Auguſti Imperium. 351.
Aurelij perſecutio Chriſtianorum. 381.
Auxentius epiſcopus Mediolani Arrianus. 411.
Azotus opp. Philiſtæorum. 114.
Azotij recepere arcam Domini. 137. 138.

B.

Baal, quid. 116. 184.
Baalim, quid. 116.
Baaſa rex Iſrael. 180.
Babel, quid. 25.
Babylon, et Babylonia unde. 25.
Babylonicæ tranſmigrationes. 228. 232. 233.
Babylonem cur traductus Manaſſes rex Iudæ. 221.
Babylonij Aſſyriorum regnum ſibi vindicarunt. 220.
Babyloniæ reges. 220. 221.
Baguas. 292. 294.
Balac rex Moabitarum. 102.
Balthaſar rex Babyloniæ. 257. *eius viſum ad excidium ſuum pertinens.* 257.
Barac Iudex Hebræorum. 117.
Baſan regio trans Iordanem ſubacta à Moyſe. 102.
Baſilicæ tres conditæ ab Helena in Hieruſalem. 389.
Beli idolum deletum à Daniele. 267.
Belus. qui. 267.
Bellum primum in terra. 321.
Bellum ciuile Hebræorum contra Beniamitas. 131.
Beniamin filius Iacob. 44. 45.
Beniamin nomen tribus. 59.
Beniamitæ deleti ab Hebræis, & reparati. 133.
Benedictio primogeniti. 42.
Beſtiæ quattuor regna quattuor ſignificantes. 263.
Bethel oppidum. 49.
Bethſamitæ recipiũt arcam, & à Deo percutiuntur. 139.

Biter-

Biterrẽſe conciliũ Arrianũ. 406.
Biterrenſe concilium Catholicum. 432. 434.
Burdigalenſe concilium cõtra Priſcillianiſtas. 448.

C

CAESARIS *principatus.* 348.
Cain cædem Abelis facit. 16
Cain, & poſteritas eius. & quomodo vrbem condiderit. 17.
Caius Imp. 362. *Agrippã Herodẽ regẽ Iudææ appellat.* 363.
Cambyſes rex Perſarum impedit reſtitutionẽ templi. 273.
Canis dicitur mingens ad parietẽ. 179.
Canum more bibentes. 121.
Capilli Sanſonis. 179.
Captiuitatis Iudæorũ anni à Ioſia. 228.
Captiuitas Iudæorum in Babylonia annos LXX. 236. 257.
Cariathiarim delata arca. 140.
Catechumeni qui. 410.
Catholici, qui. 396.
Cellaria, quid. 418.
Cenſus vrbis Hieruſalẽ ſub Neemia. 281.
Cenſuit populum Dauid. 163.
Cethura vxor Abrahæ. 40.
Catholici emendãt lapſum in concilio Ariminenſi. 433.
Cham poſteri nullam Dei notitiã habuerunt. 23.
Chaldæa regio à poſteris Sem habitata. 109.
Chanaã quæ. 30 *promiſſa ſemini Abrahæ.* 30. 66. *Chananæa à quibus populis habitata.* 109.
Chananeorũ rex Iabin. 117.
Chananęi deleti à Ioſue. 109. *à Iudæ tribu.* 113.
Chananea diuiſa in Iudæam, Samariam, & Galilæam. 109.
Charræ opp. Meſopotamiæ. 29.
Chebron opp. 157.
Chiliarchi inſtituti. 79. *Chiliarchus.* 120.
Chlamys Saulis abſciſſa a Dauide. 151.
Chriſtus IESVS *finis hiſtoriæ ſacræ.* 15. 18. *prænunciatus.* 11. 15. 16. 17. 18. 22. 28. 30. 33. 37. 38 39. 43. 47. 51. 60. 69. 70. 75. 77. 89. 93. 99. 102. 105. 126. 127. 129. 146. 147. 159. 194. 202. 248. 263. 350. 359.
Chriſti natiuitas, & res vſq; ad baptiſmum. 351. 352. 353. 354.
Chriſtus non venit legem ſoluere, ſed adimplere. 358.
Chriſti prædicatio, & miracula. 356. *& deinceps.*
Chriſti paſſio, mors, reſurrectio, & in cælum aſcenſio. 360.
Chriſtiana religio inualuit ſub Cõſtantino Maximo. 387. 388.
Cinifes quid. 68.
Cinis in luctu, & conſternatione adhibitus. 206.
Circũciſio mandata Abrahæ. 35.
Ciuile bellum contra Beniamitas. 131.
Claudius Imp. 363. *Agrippam Herodem regem Iudææ fecit* 363. *quo mortuo Iudæam tertium*

tium prouinciam fecit. 363.
Herodem, & Agrippam reges Chalcidicæ fecit. 363.
Clerici vexati à Maximino Imp. 383.
Clerici ſui temporis taxati. 112.
Clerus quid. 111.
Colendi Dei ritus. 87.
Colles tres Hieruſalem. 317.
Columba ex arca. 21.
Columna ignis præcedens. 73.
Concilium Nicænũ cõtra Arrianos. 392. 395. Sardicenſe itẽ. 398. 399. Sirmienſe Arrianũ 401. Arelatenſe, & Biterrẽſe itẽ. 406. Mediolanẽſe itẽ. 407. Ariminenſe item. 417. 422. Seleucienſe contra Arrianos. 414. 420. Biterrenſe catholicũ. 432. Cæſaraugustanũ cõtrà Priſcillianiſtas. 440. Burdigalenſe item. 448.
Concubinæ, & vxores quæ. 40.
Conſtantinus Imp. pacauit eccleſiam. 385. Nicæno concilio interfuit. 392.
Conſtantius deprauatus ab Arrianis. 405.
Conſubſtantiale fatigat eccleſiam. 413. 429.
Core mouet ſeditionem. 99.
Coruus ex arca Noë. 21.
Coturnices immiſſæ a Deo in deſerto. 98.
S. Crucis inuentio 388. 390. miracula, ibidem.
Cuſan raſathaim rex Aſſyriorum, aut Meſopotamiæ. 115.
Cyrus rex Perſarum. 265. permittit Iudæis reditum in patriam. 265. 266.

D

DAGON idolum Azotiorum. 138.
Dalida vxor Sanſonis. 129.
Damaſus pontifex. 443.
Dan, & Berſabee termini terræ Hebræorum. 132. 176.
Dan filius Iacob. 45. 59.
Dan tribus. 59.
Danielis libri argumentum. 6.
Daniel regi Nabucdonoſor carus 239. Suſannam liberat. 240. 241. interpretator ſomnium Nabucdonoſoris. 242. obijcitur leonibus à Dario rege. 260. videt regna futura, Chriſtũ, & Antichriſtũ. 262. poſt hebdomades 70 prædicit Chriſtum paſſurum. 263. 264.
Darius rex Medorum vicit Balthaſarẽ rege Babyloniæ. 259.
Darius Hyſtaſpis filius rex Perſarum concedit reædificationẽ templi. 273.
Darius Ochus rex Perſarũ. 245.
Darius Arſis F. rex Perſarum victus ab Alexandro Magno. 314.
Datan, & Abiron ſeditionẽ mouent contra Moyſem. 99.
Dauid ex Phares natus filio Iudæ. 52.
Dauid Ieſſe F. vnctus rex à Samuele iuſſu Dei. 146. 147. aſſumptus, vt leniret cythara furorem Saulis. Goliam gigantem necauit. 147. pater Ieſu Chriſti

Chriſti quod ad carnem. 147. odio Saulis flagrare cæpit. 148. Melchol Saulis filium duxit. 149. iuſſus occidi à Saule euaſit beneficio Ionathæ filij Saulis. 149. fugiens Saulem venit in Ramatha ad Samuelem in Naioth. inde Nobe ad Abimelec pontificem. inde Geth. inde trans Iordanem ad regem Moabitarum. 150. inde in deſertũ Ziph. Inde in deſertum Engaddi, vbi chlamydem Sauli abſcidit. 151. tum in deſertum Pharan, inde ad Philiſtæos ad Achis regem Geth, à quo obtinuit oppidum Siceleg. 153.

David mortuo Saule vngitur iterum rex in Hebron ſuper Iudam contra Iſbaal filium Saulis 156. pugnat cum eo. 157.

David tertiò vngitur rex ſuper omnes Hebræos poſt mortẽ Isbaalis. 158. Iebuſæum pellit ex Hieruſalem. Sion ſibi munit, & ciuitatem Dauid vocat 159. arcam Domini ex domo Aminadab in ciuitatem ſuam transfert. 159. tẽplum ædificare cogitauit. 159. Idumæos, Ammonitas ſubegit 160. Berſabeẽ amauit & Vria viro interfecto duxit. 160. p Nathan prophetam increpitus pænitentiam egit. 161. Abſalon filiũ aduerſarium habuit, & fugere coactus eſt. 161. 162. Sebæ coniurationem paſſus eſt. 162. Philiſtæos ſubegit. 163. populo recenſendo Deum offendit. 163. ex tribus malis, peſte, fame, bello, peſtẽ elegit. 164. à peſte ſe liberauit ara dicata in loco, vbi ſibi angelus apparuerat. i. in area Areunæ Iebuſæi. 165. Salomonem filiũ ſucceſſorem ſibi ſubſtituit. 165. moritur. 165.

Debbora mulier prophetis Iudex Hebræorum. 117.

Decem præcepta Det. 80

Decij Imp. perſecutio Chriſtianorũ. 383.

Dei precepta. 80. Dei ſententia cõtra Iudæos. 225.

Dei fœdus cum Hebræis. 34. 80.

Deus & Dominus quid differant. 12.

Deus apparuit Abrahæ, 33. Moyſi. 65.

Deus videri non poteſt. 92.

Delphinus epiſcopus Burdigalenſis 444.

Demetrius rex Syriæ remittit tributa Iudæis. 337. 339.

Deſertum ineunt Hebræi. 73. 74.

Deſertum Sinai. 71. Ziph. Engaddi, Pharã. 151.

Deſolatio Iudæorum. 233.

Deuteronomij argumentum. 6.

Deuteronomium, ſcriptum à Moyſe. 103. inuentum à Ioſia rege. 223.

Diabolus qualis. 15.

Diluuium Noë. 19.

Dina Iacob filia ſtuprata. 48.

Diocletiani Imp. perſecutio. 383.

Dionyſius epiſcopus Mediolani vexatus ab Arrianis. 410.
Diuiſio orbis in tres partes. 25.
Domitiani Imp. perſecutio Chriſtianorum. 377.

E

Eccleſiæ typus 118.
Effraim filius Ioſeph. 54. prælatus Manaſſi. 58. nomen tribus. 59.
Ela rex Iſrael. 180.
Eleazarus pontifex factus. 101.
Eliacim rex Iudæ abductus in Babyloniam à Nabucdonoſor rege. 227.
Eluſanus populus corruptus à Priſcillianiſtis. 442. 443.
Emath.i Antiochia. 227.
Engaddi deſertum. 151.
Enoch urbi nomen dedit. 17. tranſlatus eſt in cælum. 18.
Epiſcopi martyria optant. 384. ex fiſco capere, quàm à priuatus malunt in concilio Ariminenſi. 418.
Eſaias propheta. 202.
Eſau excepit Iacob redeuntem domum. 46.
Eſdræ libri argumentum. 6.
Eſdra ſcriba diſciplinam reſtituit Iudæorum. 277. 278.
Eſebon Iudex Hebræorum. 125.
Euangeliorum argumentum. 7.
Eua decepta peccauit. 13. 14.
Euchrocia Priſcilliani amica. 444.
Euectionis copia, quid. 42.
Euilmerodac rex Babyloniæ. 232. 257.
Euodius pr. prætorio cognitor cauſſæ Priſcillianiſtarum. 453. 454.
Eunuchi, qui. 239.
Excelſa ſub Gedeone Iudice. 120. inde frequentata. 167. 168. ſublata à Ioſia rege. 223.
Exodi libri argumentum. 6.
Ezechias rex Iudæ. 212. religionem inſtaurauit. 213. Phaſe celebrauit. 214. bellum à Sennacherib rege Aſſyriorum paſſus eſt. 214. 215. ægrotãs quindecim annos impetrauit lacrymis à Deo. 218.
Ezechielis prophetia. 225. 249.

F.

Fames Aegypti. 54. 55.
Feſti dies inſtituti. 96.
Filij Dei, & filiæ hominum, quid. 19. 20.
Fœgadius epiſcopus Catholicus in concilio Ariminenſi. 426.
Formulæ fidei Arrianæ multæ in concilio Ariminenſi. 423. 424. 429.
Fœmur contactum quid. 39. emarcuit Iacob fœmur. 48.
Fœdus Dei cum Hebræis. 34. 80.
Arca Fœderis. lege Arcam.

G.

Gabaa opp. à Beniamitis incolitur. 131. arcam fœderis tenuit. 140.
Gabaonitæ fraude agunt eum Hebræis. 108.
Gad propheta. 150. 151.
Gad filius Iacob. 45. 59.

Gad nomen tribus. 59.
Gader turris. 49.
Galba Imp. 372.
In Galgalis caſtrametantur Hebræi. 106.
Galilæa adempta Iſraelitis ab Achaz rege Iudæ. 208.
Gauidius epiſcopus Catholicus in concilio Arimin. 419.
Gedeon Iudex Hebræorum. 118. *eius inſignis victoria.* 119.
Genealogiæ quæ referuntur in ſcripturis, & quouſque. 16.
Geneſis libri argumentum. 6. *Geneſim vocat Origines Sulpicius.* 49.
Gerara in finibus Paleſtinæ. 41.
Geth. opp. ex quinque Palæſtinorum recepit arcam Dei. 138.
Gigantes nati. 19.
Gnoſtici, hæretici, qui. 476. 437. 438. 454.
Godolias præfectus relliquijs Iudæorum. 235.
Golias gigas Philiſtæus necatus à Dauide. 149.
Gothoniel Iudex Hebræorũ. 115.
Græcorum ſupputatio differt ab Hebræa. 13.
Gratianus Imp. 443. *oppugnatus à Maximo.* 446.
Gregorius epiſcopus Catholicus cur non ab Arrianis pulſus. 417.
Gregorius præfectus prætorio. 446.

H.

H*Æreſis Arriana. lege, Arriani.*
Hæreſis Luciferianorum. 435.
Hæreſis Priſcillianiſtarum. 436.
Hadriani Imp. perſecutio Chriſtianorum. 381. *Iudæorum ſubuerſio.* 381.
Hai opp. captum à Ioſue. 107. 108.
Haman crucifixus. 288. 289.
Hebdomades Danielis. LXX. 264. 283. 350.
Heber, vnde Hebræi. 25. 26.
Hebræi vnde, & qui. 25. 26. *Hebræorum hiſtoria incipit ab Abraham.* 31.
Hebræi cum Iacob in Aegyptum profecti ſeruitute opprimũtur à rege. 61. *educuntur inde à Moyſe.* 71. 72. *mala patiuntur tranſeuntes per deſertum.* 73. 74. *ad idola cõuertuntur* 90. *mannã faſtidiunt.* 98. *redire in Aegyptum cupiũt.* 98. *legem à Deo accipiunt. Iordanem traijciunt.* 105. 106. *victis Chananæis terram ſortiuntur. Iudices habent.* 113. *à vicinis vexantur. ad idola conuertuntur.* 110. 113. *non obediunt Deo.* 115. *regem optantes accipiunt.* 141. *diuiduntur in duas partes, regnum Iudæ, & Iſrael. Iſraelitæ abducuntur in Aſſyriam à Salmanaſſare. Iudæi in Babyloniam à Nabucdonoſore. quære in voce Iudæi. & Iſraelitæ.*
Hebron opp. Iudæ. 157. *fuerat patria Abrahæ.* 41.
Helcias pontifex inuenit Deuterono-

ronomium. 223.
Helena mater Conſtantini inuenit Crucem, & ædificat tria templa Hieroſolymis. 389.
Heli pontifex, & Iudex Hebræorum. 134. *priuatur Iudicatu à Deo propter peccata filiorum.* 136. *moritur poſt captam arcam.* 137.
Helias propheta. 184. *aquas cæli ſuſpendit. famem pertulit. à vidua ſuſtentatus eſt. copiam parauit. filium ei ſuſcitauit. ſacerdotes Achab regis vicit.* 184. 185. 186.
Heliſæus propheta. 193. *mortuum ſuſcitauit, leproſum ſanauit, in ſumma inopia copiam imminere prædixit, aquas in ſiccitate parauit, oleum modicum mulieri auxit.* 194. 195.
Hereditas Domini quæ. 112.
Herodes Magnus Antipatri F. vnà cum Soſio Romano obſidet Hieruſalem. 349. *fit rex Iudæorum ſublato Antigono.* 349. *multa magnificè gerit.* 350. 351. *diuiſit regnum filijs moriens.* 355.
Herodes tetrarcha Galilææ. 352. 355.
Herodes rex Chalcidicæ cum poteſtate creandi pontifices à Claudio factus. 363.
Heſter libri argumentum. 6.
Heſter Iudæa fit regina Perſarum, & commodum parat Iudæis, & vindicat Mardochæum. 283. *& deinceps.*
Hieremias propheta vexatus à Sedecia rege Iudæorũ. 254.
Hierico capta ab Hebræis traiecto Iordane. 106.
Hieroboam rex Iſrael deficit à Deo. 172. 173. 174. 175. 176.
Hieroboam alter rex Iſrael, qui & Ioram. 200.
Hieruſalem capta à Dauide, & facta ſedes regni 159. *capta à Siſac rege Aegypti.* 177. *capta à Nabucdonoſor.* 230. 232. *reſtituta per Neemiam.* 279. *capta à Pompeio.* 347. *obſeſſa à Parthis.* 348. *obſeſſa à Soſio, & Herode.* 349. *capta, & euerſa à Veſpaſiano Imp.* 374. *relliquiæ deletæ ab Hadriano.* 386. *refecta ab eo, & Aelia vocata. ibidem.*
Hieruſalem ſitus. 317.
S. Hilarius epiſcopus Pictauenſis Catholicus. & res eius. 407. 420. 431. 433. 434. *mors.* 436.
Hiſpaniarum vicarius. 446.
Hiſtoriæ ſacræ ſumma. 3. 4. *myſterium.* 5. *libri.* 6. *cur incipit à temporibus Abrahæ.* 31. *cur non ſcripta à gentilibus.* 295.
Holocauſtum quid. 95.
Holofernes interfectus à Iudith dux regis Medorum. 298. 302.
Hominis creatio. 13. *damnatio per Adam. redemptio per Chriſtum.* 15.

Homo de paradiſo deiectus à Deo. 14.
Homouſion, & Homoiuſion fatigant Catholicos, & Arrianos. 413. 419.
Horeb mons deſerti Sinai, in quo lex data. 79.
Hoſius deprauatus ceſſit Arrianis. 415. 416. *mors.* 416.
Hoſpitalitatis ſtudium in Abraham, & Lot. 36.
Hyginus Cordubẽſis epiſcop. 439.
Hyrcanus rex Iudæorum, & res eius, pulſus à fratre. 345.

I.

Iabin rex Chananæorum. 117.
Iacob, & Eſau typi duarum gentium. 41.
Iacob pro Eſau benedicitur. 42. *res Iacob* 42. *uxorem quæſiuit ex familia ſua.* 43. *init in Meſopotamiam ad Laban.* 44. *votum eius, & ſcala.* 44. *pro Rachel ſeruiuit, & Liam accepit, deinde Rachelem.* 44. *contendit cum ſocero Laban, & ab eo diſcedit.* 45. *excipitur ab Eſau in reditu.* 46. *cum Deo luctatur.* 47. *Iſrael dicitur.* 47. *fæmur eius emarcuit.* 48. *venit ad oppidũ Salẽ Secimorũ, inde Bethel, inde Bethleẽ, demũ Hebron, vbi erat pater Iſaac.* 48. 49. *filij Iacob.* 12. 44. 45. 59. *mittit filios ad emendum frumẽtum in Aegyptum* 55. *migrauit cum familia in Aegyptum.* 56. *benedixit filios Ioſeph filij.* 58. *prædixit de filijs Ioſeph.* 58. *prædixit de filijs ſuis* XII. 59. *moritur.* 57.
Iad propheta. 176.
Iair Iudex Hebr. 123.
Iaphet, quas terras tenuerit. 25.
Iaſon pontifex. 309.
Idacius epiſcopus, accuſator Priſcillianiſtarum. 441. 450. 451. 454.
Idola inuenta, à quo, & cur. 46.
Idolum veſci negat Daniel. 269.
Idolum Beli delet Daniel. 267.
Idola Chananæorum conteri iuſſit Deus. 114.
Idola frequenter culta ab Hebræis relicto Deo, poſtquam in terram promiſſã venerunt. 115. *& deinceps tempore Iudicum.*
Idola, & Deum coluerunt Samaritæ. 210. 211.
Idumæi nati ab Eſau, qui Edon dicebatur. 41. 46. *Subacti à Dauide.* 159. *item ab Amaſia rege.* 199. *circuncíſi, & Iudæis adiuncti à Ioanne Hyrcano rege.* 343.
Ieconias rex Iudæ. 229.
Iehu rex Iſrael vnctus per prophetam. 195. 196.
Iepte Iudex Hebræorum. 123. *obtulit filiam.* 124.
Iethro ſoceri conſilio Moyſi iudicia ordinat. 78.
Iezabel regina inimica Heliæ. 188. *impia* 183. 184. *Nabathæum ob vineam eius interemit.* 185.

Ieſus

Ieſus. lege Chriſtus.
Ieſus filius Nun. lege Ioſue Naue filius.
Inſtantius Priſcillianiſta damnatus. 441. 455.
Interregnum ante Iudices. 113. *poſt Iudices.* 131.
Ioab præfectus militiæ Dauidis. 158. 159.
Ioachas rex Iſrael. 198.
Ioachaz rex Iudæ. 226. *abductus à Nechao Aegypti rege.* 226. 227.
Ioacim, ſeu Eliacim rex Iudæ. 227. *abductus in Babyloniam à Nabucdonoſore.* 228. 229.
Ioachim rex Iudæ 227. *abductus à Nabucdonoſore.* 230.
Ioãnes Hyrcanus rex Iudæorum, & res eius. 342.
Ioannes Apoſtolus in Pathmum relegatus apocalypſim ſcripſit. 378.
Ioannes Baptiſta baptizauit Ieſum. 357.
Ioas rex Iudæ. 196. *templum inſtaurauit.* 197.
Ioas rex Iſrael. 199.
Ioathas rex Iudæ. 203.
Iob hiſtoria. 63.
Ionas propheta legatus à Deo ad Niniuitas. 204.
Ionathas Saulis regis filius contra edictum patris fauum guſtans incidit in pœnam. & liberatur à populo. 145. *ſeruat Dauidem.* 149. *percutit Philiſtæos.* 144. 145.
Ionathas Mathatiæ F. Aſſamonæus princeps Iudæorum, & res eius. 332. *fit pontifex, & pontificatum transfert in domum ſuam.* 335. *benignè tractatur à Demetrio rege Syriæ.* 336.
Ioram rex Iſrael. 192.
Ioram rex Iudæ. 192.
Iordanes, quis fluuius. 105. 106. *traijcitur ab Hebræis præmiſſa arca.* 105. 106. 107.
Ioſaphat rex Iudæ pius. 182.
Ioſeph filij Iacob hiſtoria. 50. *Ioſeph typus Chriſti.* 50. *à fratribus venditus.* 51. *pericula, & exaltatio.* 53. *coniector ſomniorum.* 53. 54. *filios habuit Manaſſem, & Effraim.* 55. *curator annonæ conſulit Aegypto.* 55. *bene tractauit fratres in Aegypto.* 55. *filios eius benedixit Iacob.* 58. *moritur.* 61.
Ioſias rex Iudæ, pius. 222. *mundauit Iudæam ab Excelſis.* 223. *templũ renouauit.* 223. *Deuteronomium inuenit.* 223. *Phaſe celebrauit.* 225. *à Nechao Aegypti rege oppugnatur.* 225. 226.
Ioſue libri argumentum. 104. 107.
Ioſue filius Naue ducatum excipit. 104. 105. *traijcit cum populo Iordanem.* 105. 106. *capit Hierico.* 106. *capit Hai.* 108. *ſolẽ cõſiſtere facit in prælio* 109. *reges* XXXI *debella-*

 uit

nit 110. terram Chananæam diuiſit. 110. 111. moritur. 112.
Ioſue pontifex cum Zorobabel principe reſtituit templum. 270.
Iſaac natus. 37. typus Chriſti. 38. Iacob pro Eſau benedixit. 42. offertur Deo à patre Abraham. 38. uxorem ducit ex familia ſua Rebeccam. 39. in Hebron conſedit. 41. peregrinus ad regem Palæſtinorum Abimelec benignè excipitur. 41. moritur. 49.
Iſaias prophetat de Chriſto. 359.
Isbaal, qui & Isboſeth filius Saulis rex creatus contra Dauid. 186. pugnat cum eo. 157. dolo interficitur. 158.
Iſmael natus ex Agar, & Abraham. unde Iſmaelitæ. 34.
Iſmael contra Godoliam. 230. 231.
Iſrael vocatus Iacob. 47.
Iſraelitæ ſunt Hebræi poſteri Iſraelis, .i. Iacob.i. filij Iacob, & nepotes. lege Hebræi, & Iudæi.
Iſſachar filius Iacob. 41. 59. tribus Iſrael. accepit agrum a Ioſue. 59. 110.
Ithacius epiſcopus accuſator Priſcilliani. 441. 446. 450. 454.
Idacius accuſator Priſcilliani. 441.
Ituræi circuncisi, & ad Iudæos adiuncti per Ariſtobulum regem. 344.
Iudas filius Iacob. & progenies eius. 51. 52. De Iuda vaticinium Iacob. 59.
Iudæ tribus. 59. electa contra Chananæos. 114. agrum accepit à Ioſue. 110.
Iudæ regnum inſtitutum à Roboam. 175.
Iudæi, .i. qui ex regno erant Iudæ, Galilæa potiuntur. 208. varia bella gerũt cum Iſraelitis, & gentilibus regibus vicinis tempore Iudicum. Abducuntur à Nabucdonoſore 228. 230. 233. captiuitas eorũ annos LXX. 236. reſtituũtur in patriã. 265. 266. ſub regibus Perſarum. 304. ſub Regibus Macedoniæ. 304. ſub Aegyptijs. 306. 307. ſub regibus Syriæ. 306. 307. euertuntur ab Antiocho Epiphane rege Syriæ. 311. 312. 313. reſtituuntur per Aſſamonæos. 317. cũ Romanis amicitiam iungunt. 331. Alexandrum regem Syriæ Demetrio anteferunt. 334. remiſſionem tributorum a Demetrio impetrant. 337. 339. libertatem conſtituunt ſub Simone Principe. 341. 342. Reſtituti in patriam primum pontificibus parent. 307. deinde principibus, 318. deinde regibus ſuis. 343. tũ Romanis. 347 in prouinciã rediguntur. 347. iterum. 356. tertium. 363. rebellant ſub Nerone. 369. 370. diſperguntur à Veſpaſiano. 373.

Verſan-

Verſantur inter Chriſtianos. 248.
Iudas Machabæus Mathatiæ F. princeps Iudæorum. 320. vincit duces Antiochi Ep. 321. 322. templum mundat, & munit. 325. altare refecit. 326. Syros in arce Siō obſidet. 328. cum Antiocho Eupatore, & Demetrio regibus pugnat. 328. 331. cadit in prælio ante muros Hieruſalem. 332.
Iudicum libri argumentum. 6.
Iudices poſt Ioſue inſtituti. 113. ſub eis alternatim calamitates & proſperitates. 118. Iudicum anni quomodo intelligendi 116. 117. 118.
Iudicialia edicta. 81.
Iudicij vltimi dies. 248.
Iudith libri argumentum. 6.
Iudith Iudææ mulieris inſigne facinus. 291. Holofernē interfecit. 301.

L

LABAN ſocer Iacob. 43. cum eo contendit. 45.
Lamech cædem facit, & eius myſterium. 17.
Leonidas Origenis pater martyr. 382.
Leuitici libri argumentū. 6. 95.
Leui filius Iacob. 41. 59.
Leui tribus in ſacerdotium ſegregata. 97. tertia decima. 173. 176. ſacerdotia, & vrbes XLVIII ſortita. 110. 111.
Leuita patitur contumeliam à Beniamite. 132.
Leuitæ miniſtri ſacrorum, & eorum officiū. 97.
Lex data à Deo in monte Horeb. 79.
Leges iudiciales. 81. 82. & deinceps.
Legem inuenit Ioſias. 223.
Correxit Eſdras. 277. euertit Antiochus. 312. rettulit Iudas. 325.
Liæ filij ex Iacob. 41.
Libertus pont. pulſus à Conſtante Imp. 408. reſtituitur. 411.
Liberias Iudæorum ſub Simone conſtituitur. 340. 341.
Linguarum confuſio. 25.
Lot Sodomis habitauit. 31. captus & defenſus contra reges ab Abraham. 32. 33. vxor in ſtatuam ſalis conuerſa. 37. filiæ concubuere cum patre. 37.
Luciferi epiſcopi opinio de Catholicis, qui ſubſcripſerūt concilio Ariminenſi. 433. Luciferianorum hæreſis. 435.
Lucta Iacob cum Deo. 47.
Luctus inſignia ſciſſio veſtis, cinis, & ſaccus. 206.
Lyſias dux Antiochi Epiphanis. 323.

M

MAchabæorum libri argumentum. 7. 305.
Machabæus Iudas. lege Iudas.
Machabæi fratres ſeptem cum matre martyrio affecti. 319.
Madianitæ oppreſſi ab Hebræis vltra Iordanem. 102. opprimunt Hebræos. 118.

Magiſtri officiales. 418.
Manaſſes filius Ioſeph poſtpoſitus à Iacob fratri minori Effraim 58
Manaſſes tribus ſortitur vltra, & citra Iordanem. 110.
Manaſſes rex Iudę impius. 219. *Iſaiam prophetam ſerra diſſecuit.* 220. *abductus à rege Aſſyriorũ, ſiue Babyloniæ, & dimiſſus.* 220. 221. *pœnitentiam egit.* 221.
Manaſſes frater Iaddi pōtificis, ne vxorē alienigenā dimitteret, à lege defecit, & pontifex templi in Garitin inter Samaritas factus eſt. Ioſephus.
Mane, Tecel, Phares vidit ſcripta Balthaſar rex. 259.
Manehem rex Iſrael. 207.
Manna Hebræis data & typus eius. 74. 75.
Manus ſcribentis in pariete. 258.
Marcelli epiſcopi Ancyrani hæreſis. 398. *conuictus.* 400. 401. 402. 405.
Marcus primus epiſcopus Hieroſolymitanus ex gētilibus. 380.
Marcus auctor hæreſis Priſcilniſtarum. 438.
Mardochæus. 285.
Mare Rubrum ceſſit Hebræis. 73.
S. Martinus Turonēſis epiſcopus quantus. 452.
Martyria in Gallijs. 382. *ſcripta ab Euſebio* 385. *appetūtur ab epiſcopis.* 384.
In Maſpha conueniunt Hebræi orationis cauſſa. 132.
Mathatias Aſſamonæus bellat pro Iudæis. 317.
Mathuſalæ anni. 18.
Ex maxilla aſini Samſonis fluxit aqua. 128.
Maximiani Imp. perſecutio. 384
Maximinus Imp. clericos vexauit. 383.
Maximus Imp. contra Gratianũ. 447.
Melchiſedec rex Salem occurrit redeunti à bello Abrahæ. typus Chriſti. 33.
Mediolanēſe concilium Arrianũ. 407.
Melchol filia Saulis collocata Dauidi. 149.
Menelaus pontifex. 319.
Merodac Baludan rex Babyloniæ euertit regnum Aſſyriorum. viſitauit Ezechiam. 218.
Mingens ad parietē. i. canis. 181.
Michæas propheta ſpretus ab Achab rege. 191.
Miraculum de cruce Chriſti. 390. *de templo Oliueti.* 390.
Moabitarum rex Eglo. 116.
Moabitæ vltra Iordanem. 102. *Sodomiti à Dauide.* 159. *defecerūt ſub Ochozia.* 195.
Moyſes expoſitus. 62. *genus eius.* 63. *interfecto Aegyptio ſecedit.* 62. 63. *à Deo iuſſus educere populum Iſraelitarum ex Aegypto.* 65. 66. *& poteſtate miraculorũ faciēdorũ ornatus.* 66. *educit populũ. tranſit mare Rubrum, percutiens virga.* 73. *aquas dulces facit.* 74. *aquam ex petra elicuit, orādo vicit Amale-*

malecitas. 76. in deſerto cum Deo loquitur. legem accipit ab eo. 79. conſtituit remp. conſilio Iethro ſoceri. 78. faciem habet cornutam. 93. ſeditionem patitur Datan, & Abiron. 99. peruenit ad Iordanem, ſed nõ tranſit. & terram trans Iordanem distribuit tribubus Rubẽ, Gad & dimidiæ parti Manaſſis. moritur. 103. 104.

Mors illata in mundum per peccatum Adæ 15. Cui conſuluit Deus per Chriſtum. 15.

Mures damna inferũt Philiſtæis. 138.

Myſteria promiſſorũ, quæ fecit Deus Abrahæ. 30.

Myſticus concubitus filiarum Lot cum patre. 37.

N.

NAbatheus occiſus propter vineam à Iezabel. 139.

Nabucdonoſor rex Babyloniæ. 227. incẽſa urbe, et tẽplo abducit populũ in Babyloniã. 235. ſomnium eius. 242. Statua aurea poſita. 252. inſania, & ſanitas. 254. moritur. 256. 257.

Nabucdonoſor pro Ocho rege Perſarum. 291. 293.

Nabulaſſar rex Aſſyriorũ. 226.

Nabuzardan præfectus Nabucdonoſoris bellum confecit. 235.

Nachor frater Abrahæ. 29. manſit in Meſopotamia. 39.

Nachor oppidum. 40.

Nadab rex Iſrael. 179.

Nates percuſſæ Philiſtæorũ. 138.

Nathan propheta. 159.

Nazaræus Samſon. 127. Samuel. 135.

Nebrod Babylonem condidit. 25.

Nechao rex Aegypti Ioſiæ, & Eliacim regibus bellũ fecit. 225. 227.

Neemiæ libri argumentum. 6.

Neemias reſtituit Hieruſalẽ. 279. ab Artaxerſe rege dimiſſus. 280.

Nepthalim filius Iacob. 41. tribus. 59. tranſlata à Teglatphulaſſar. 208.

Nero Imp. 363. primus perſecutionẽ Chriſtianorũ exercet. 363. 364. 365. 367. 369. vitia eius. 366. Antichriſtus putatur. 365. 371. incendit Romam. 369. moritur. 370.

Nicænum concilium. 392. 395.

Niniue caput Aſſyriorum. 218. 220. euertitur 220. Niniuitarum pœnitentia. 204.

Nobe venit Dauid in fuga ſua. 150. euerſa propter id à Saule. 151.

Noe homo iuſtus. 18. Noe arca. 19. à Noe ad Abraham nihil memorabile. 27. Noe filij inter ſe diuidunt orbem. 25.

Numerorum libri argumẽtum. 6. 103.

Numerus exiguus vincit maximũ ſub Gedeone. 119.

Numeri facile vitiantur. 169.

Nuptiæ in familijs conſeruãdæ. 43 44.

O

Ochozias rex Iſrael. 191.
Ochozias rex Iudæ. 193.
Ochus rex Perſarũ cruētus.303.
Olda propheta. 223.
Onias pontifex accuſatus, & pulſus. 308.
Oratio Salomonis pro tēplo. 170.
Originis pater Leonidas. 382.
Origenes vocat Geneſim Sulp.49
Oſee rex Iſrael. 208. in Aſſyriã tranſlatus à Salmanaſſare rege Aſſyriorum. 209.
Oſſonobenſis, aut Oxomenſis epiſcopus. 441.
Otho Imp. 272.
Othoniel Iudex Hebræorũ. 105.
Ozias rex Iudæ.201.202.bellum geſſit cum Philiſtæis, Ammonitis, Arabibus.203. incenſum obtulit cõtra legem.202.lepra correptus eſt. 202.

P

Pactum Dei cũ Hebræis.34.80
Palæſtinorũ rex Abimelec.41
Palæſtini ijdē ac Philiſtæi. 114.
Paradiſus vbi, & quid. 14.
Paralipomenō libri argumētũ.6.
Paſchæ inſtitutio. 69.
Patriarcha quid. 35.
Paullinus epiſcopus Treuirenſis Catholicus. 424.pulſus à Conſtantio.408. res eius. & mors. 435. 436.
S.Paulus Tarſēſis cõuerſus.362. prędicat. 362. capitur. 363. necatur.369.
Pax ſub Conſtãtino.385.ſub Antonino Pio. 381.
Peccatũ in homines per Adã.15
Peccatum hominũ induxit diluuium. 19.
Perſarum reges.266.272.
Perſecutiones Chriſtianorũ.364. 387.
Neronis. 363.Domitiani.377 Traiani.378. Hadriani.381. Aurelij. 381. Seueri. 381. Decij & Valeriani.383.Diocletiani.383.& Maximiani.
S.Petrus apoſtolus Romã venit. 363. vicit Simonem magum Romæ. 368. martyrio afficitur. 69.
Phacee rex Iſrael.208.
Phaceia rex Iſrael. 207.
Phaleg, vnde. 25.
Pharao Aegypti decē plagis affectus perſequitur Hebræos.271
Phares, & Zara in vtero matris cõtendunt.52. Phares abauus Dauidis. 52.
Phariſæi pugnãt pro templo.374
Phaſe celebratũ à rege Ioſia.225
Philiſthijm, qui & Philiſtæi, & Palæſtini, & Allophyli.117.
Philiſtæi quinque vrbes tenuerũt. mouēt ſub Iepta Iudice. 123. bellãt cũ Samſone.126.Capiũt eum.128.129.mouēt ſub Heli. 136.arcem capiũt, & mala patiuntur.138.remittũt eã.138. mouēt ſub Samuele. 140. vincũtur à Saule. 145. ſubiguntur à Dauide. 163.
Phrygiæ duæ. 419.
Phul, ſiue Phulbelochus rex Aſſyriorum. 207.

Plagæ

Plagæ decem Aegyptiorum. 67.
Põpeius Hieroſolyma capit. 347.
Pontifices inſtituti. 95.96.
Pontifices ab Aaron vſq; ad Heli. 131.
Pontifices rexere remp. poſt reſtitutionem Iudæorum. 307.
Pontifices poſt Alexandrum Magnum. 310.
Pontifices creati ex non pontificali familia ab Antiocho. 331. *ab Herode.* 351.
Pontificia veſtis. 335.
Pontificalia veſtimenta. 89.
Populi diuiſio per Moyſem. 79.
Præputia centum ex Philiſtæis relata à Dauide. 149.
Priſcillianus, quis. & hæreſis eius. 436. 438. 439.
Priſcillianus epiſcopus Abilenſis factus. 441. *prouocat ad Imperatorem.* 442. 443. *cæſus.* 454. *poſt necẽ cultus.* 457.458
Priſcillianiſtæ concilio Cæſarauguſtano damnati. 441.
Priſcillianiſtæ dãnati, et caſi. 455
Prittannius epiſcopus. 446.
Procuratores Iudææ. 347. 356. 363.
Progenies duæ piorum, & impiorum fuerunt. 16.
Promiſſa Abrahæ facta à Deo. 29.30. *confirmata.* 38.65.66.
Prophetæ Baal deleti ab Helia. 188.
Propitiatorium. quid. 89.
Proſelyti, qui. 301.
Pſeudo prophetæ CCCC. 191.
Pugna ſingularis Dauidis cũ Golia. 147.148.
Putipharis curator Aegyptius. 50.
Pythoniſſa, quæ. 153. 154.

R

RACHELIS *filij ex Iacob.* 45. *moritur.* 40.
Ranæ immiſſæ Aegypto. 67.68.
Rebecca ex Iſaac geminos peperit, Iacob, & Eſau. 40.
Refugij vrbes ſex datæ Leuitis. 112
Regum librorum argumentum. 6.
Reges cupiũtur ab Hebræis. 141. *dantur à Deo.* 141.
Rex Saul. 141. *Dauid.* 156.158. *Salomon.* 165.
Regnum Hebræorũ diuiditur in duo, Iudæ, & Iſrael. 172.173.
Regnum Iſrael, alias Effraim, Samariæ, & decẽ tribuum. 179. *ad diuerſas familias trãſlatũ.* 181.182.
Regnum Iudæ, quod & Hieroſolymitanum, & duarũ tribuum. 172. *manſit ſemper in eadem familia vſq; ad Sedeciã.* 178. *renouatur ab Ariſtobulo Aſſamonæo.* 343.
Reges Aſſyriorum. 207.
Reges Babyloniæ. 220. 221. *Aegypti.* 215.225.227. *Perſarum.* 265. *Macedoniæ.* 304. *Aegypti.* 306. *Syriæ.* 306.
Regij dominatus incõmoda. 343.
Regna futura prænunciata à Daniele. 240. 247.
Ritus colendi Dei. 87.
Rhodanius epiſcopus. 411.436.

Roboam

Roboam rex Iudæ. 172. 173.
Romanorum regnum prænunciatum. 247.
Roma inceditur à Nerone. 368.
Ros.i.mãna demiſſa Hebræis. 74.
Ruben filius Iacob. 41. 59.
Ruben tribus. 59. *ei diuiſus ager trans Iordanem à Moyſe.* 110.
Ruth libri argumentum. 6.

S

SACERDOTES *inſtituti.* 95. 96. *Sacrificiorum genera.* 95.
Sacrificia vbi fierent. 167. *in Ex celſo extra tabernaculũ.* 120.
Sacco induebantur in luctu. 206.
Salem opp. Sicimorum in Effraim. 48.
Salis ſtatua. 37.
Salmanaſſar rex Aſſyriorum trãſtulit Iſraelitas. 209.
Salome Alexãdra regina Iudæorum ſtuduit Phariſæis. 45.
Salomõ filius Dauidis fit rex. 165 *petijt ſapientiam à Deo.* 165. 166. *legationibus regum cul tus.* 166. *iudicauit inter duas meretrices.* 167. *Tẽplum Deo conſtruxit.* 167. *potẽs fuit.* 171. *vxores alienigenas habuit cũ idolis earũ. quibus rebus Deũ offendit.* 171.
Saluianus Priſcillianiſta damnatus. 441.
Samaria vnde dicta. 210. *capta ab Aſſyrijs.* 210. *vrbs & regnum.* 182.
Samaritæ Deum, & idola coluerunt. 210. 211. *impediunt reædificationem templi.* 271.
Samſon Iudex Hebræorum. 125. *Chriſti typus.* 126. 129. *incæpit liberare patriam à Philiſtæis.* 126. *Nazaræus fuit.* 127. *eluſit Philiſtæos.* 127. *vulpes ardentes in ſegetes eorũ immiſit.* 127. *deceptus ab vxore capitur.* 128. 129.
Samuelis prophetæ ortus. 135. *fuit nazareus.* 135. *Iudicauit Hebræos.* 140. *Mortuus euocatur à Saule.* 153.
Sancta Sanctorum. 89.
Sarai dicta Sara. 35. *ſterilis fæcũdatur.* 33. 34. *eiecit Agar.* 37.
Sardicenſe concilium. 398. 399.
Sarug primus Idola formauit. 27.
Saturninus epiſcopus Arelatenſis Arrianus. 435.
Saul rex fit. 141. 142. *increpatur à Samuele, quòd holocauſtũ obtuliſſet.* 143. *bellauit cũ Ammonitis, cũ Philiſtæis, cũ Amalecitis.* 143. *edicto percuſſit Ionathã filiũ.* 145. *offendit Deũ præda hoſtiũ ad ſe auerſa.* 145. 146. *acciuit Dauid citharædũ.* 147. *odio habere cæpit eũ.* 148. *iuſſit occidi.* 149. *Abimelec põtificẽ occidit, quòd eũ recepiſſet.* 151. *Chlamydẽ ei abſcidit Dauid.* 152. *per pythoniſſã euocat Samuelem.* 153. *cadit cum filijs in prælio contra Philiſtæos.* 154. *Quot annos regnarit* 155.
Scala Iacob. 44.
Scinifes quid. 68.
Scribæ qui. 277.

Saba cõiurat cõtra Dauidẽ. 162.
Sedecias rex Iudæ. 231. *adductus cũ populo in Babyloniam.*
Sedecias Pſeudopropheta percutit Micheam verũ prophetã. 191.
Seditiones Hebræorum in deſerto. 99. 100.
Seditio Iudæorũ poſt reditũ. 308.
Seditio Iudæorũ propter duos fratres regis filios. 346.
Seleucus Philopater rex Syriæ. 308.
Seleucienſe concilium. 420.
Sella rex Iſrael. 206.
Sem poſteritas pia fuit. 23. 24. 26. 27.
Semiarriani qui. 404. *tres fidei formulas afferunt.* 403.
Semigar Iudex Hebræorum. 117.
Sennaar Chaldæa dicta. 26.
Sennacherib rex Aſſyriorum bellũ intulit Ezechiæ regi. 215.
Septimus dies, menſis, annus, hebdomas inſtituti 96.
Serpens elatus in deſerto. 101.
Seruatio Tũgrẽſis epiſcopus. 426.
Seruitus Iudæorũ in Aegypto. 65 *ſub Syriæ rege.* 311.
Seth poſteritas. 16. 18.
Seueri Imp. perſecutio. 382.
Siceleg datum ab Achi rege Geth Dauidi exuli. 153.
In Sichem habitauit Abraham. 28.
Sicimitæ euerſi à filijs Iacob. 48.
Sidrac. 238. 252. 253.
Simigar Iudex Hebræorum. 130.
Simon princeps Iudæorum, & res eius. libertatem cõſtituit. 338. *moritur.* 351
Simon Iudæus ſeditioſus. 308. 309. 310.
Simon magus victus à S. Petro. 368.
Sinai deſertum. 79.
Sirmienſe concilium. 401.
Siſac rex Aegypti capit Hieruſalem. 177.
Sodomitarum peccatum. 32. *euerſio propter peccatum.* 35.
Sol conſtitit iuſſu Ioſue. 109.
Somnium Pharaonis de inopia, expoſitum à Ioſeph. 53.
Somnium Nabucdonoſoris de regnis. 252. *expoſitum à Daniele.* 242.
Soſius Rom. cum Herode obſidet Hieruſalem. 349.
Sua vxor Iudæ filij Iacob. 52.
Sua rex Aethiopiæ, nõ Aegypti. 209.
Sulpicius ſcriptor hiſtoriæ notatus in ſequentibus locis. 17. 19. 21. 23. 29. 31. 35. 49. 66. 72. 74. *bis.* 77. 78. 79. 80. 84. 85. 87. 88. 91. 100. 102. 105. 106. 107. 111. *bis.* 120. 122. 128. 129. 130. 133. 138. 148. 151. 152. *bis.* 153. 154. 158. *bis.* 164. 169. 176. 177. *bis.* 179. 181. 182. 186. 188. 190. 199. 201. 206. 208. *bis.* 209. 210. *bis.* 213. 214. 217. *bis.* 226. 229. 232. *bis.* 235. 244. 246. 251. 269. 273. 274. 283. 288. 290. 307. 329. 334. 335. 337. 341. 355.

355.393.397.439.440.
Sulpicij codex vitioſus correctus. 12.30.31.35.42.52.58.73.74.bis.77.bis.82.84.86.88.105.107.110.132.163.169.173.175.180.ter.182.190.193.196.207.208.216.227.bis.231.235.237.238.239.212.242.248.258.268.274.280.281.285.290.293.298.301.303.307.309.310.313.323.327.329.332.336.bis.337.338.341.348.362.372.bis.391.405.411.bis.413.415.421.439.440.441.bis.442.445.446.447.450.455.457.
Sulpicius ſupputat tempora. 12.13.22.26.27.56.57.61.71.72.113.133.134.135.155.168.247.280.282.340.376.382.385.
Sulpicius latius ceteris narrat acta Priſcillianiſtarum. 438.
Suſannæ iudicium. 239.240.241.
Suſpendium pro cruce. 108.
Statua Nabucdonoſoris aurea. 252.
Stuprum Dinæ filiæ Iacob. 48.
Symbolum Nicænum. 395.
Symeon filius Iacob. 41. tribus. 59.
Synedrium ſublatum ab Herode. 361.381.
Syria ſubacta à Dauide. 159.
Syriæ reges. 307.

T.

Tabernaculum, & arca fœderis, qualia. 88.89.94.
Taurus præfectus prætorio præeſt concilio Ariminenſi. 417.
Templum Deo deſtinatum à Dauide. ædificatum à Salomone. 167.168. inſtauratum à Ioa. 197. ab Ezechia. 213. à Ioſia 223. incenſum à Nabucdonoſore. 235. reædificatum à Zorobabele. 265.266.270. direptum ab Antiocho Epiphane. 313. ornatum à Iuda. 315. inſtauratum ab Herode. 275.276. incenſum à Tito. 370.374.375.
Templi velum. 170.
Templi dux. 326.
Temporum ſupputatio. lege Sulpicius ſupputat.
Teſtamenti veteris, & noui libri. & eorum argumentum. 6.
Thamar nurus Iudæ filij Iacob, & concubina. 52.
Thircac rex Aegyptiorum. 215.
Thare pater Abraham migrauit ex Chaldæa in Meſopotamiam. 28.
Therſa opp. Samaritarum. 181.
Thola Iudex. 123.
Tiberianus Priſcillianiſta damnatus. 455.
Tiberius Imp. 306.
Tobias à Salmanaſſare rege Aſſyriorum abductus. 211.
Traiani perſecutio. 378.
Tranſmigratio Iſraelitarum in Aſſyriam. 209.

Tranſ-

*Tranſmigrationes Iudæorum in Babyloniam.*228.232.233.
*Triũuiri reip. conſtituendæ.*348.
Tribus Iſraelitarum 12, *an* 13. *ſint.* 101.
Tribus Leui tertiadecima. 111.
*Tribus duæ ſub regno Iudæ.*172.
Tribus decem ſub regno Iſrael. 147.
Tribus Zabulon, & Nephtalim tranſlatæ à Teglatphulaſſar. 208.
Tribus Iudæ,& Beniamin,& Leui tranſlatæ à Nabucdonoſor. 235.
*Tribus octo tranſlatæ à Salmanaſſar.*209.
*Tribus decem Iſraelitarum non redierunt.*181.
Tributa remittuntur Hebræis. 341.342.
Tribus 12 *ſortitæ ſunt terram Chananæam.*110.
*Tryphon contra Demetrium regẽ Syriæ.*336.337.338.
*Turris Babel.*25.

V.

VAccæ oblitæ vitulorum in deducenda arca. 139.
Vaccas adorandas propoſuit Hieroboam. 176.
*Valens Murſenſis epiſcopus princeps Arrianorum.*414.
*Valeriani Imp. perſecutio.*363.
*Vaſtis regina.*286.
Vaticinia de Chriſto.leg.Chriſtũ.
*Velum templi.*124.179.
*Veneris idolum in templo.*389.
*Veſpaſianus Imp. deleuit Iudæos.*372.
Veſtimenta pontificalia. 89.
*Veſtis ſciſſio in luctu.*206.
*Vicarius Hiſpaniæ.*446.
Victoria inſignis. 121.
*Viſiones Danielis de regnis, Chriſto, & Antichriſto.*262.
*Vitellius Imp.*372.
Vituli caput cultum in deſerto. 90.91.
Vrbica Priſcilliani diſcipula. 448.
Vrbes refugij ſex. 112.
Vrias pontifex 212.
*Vrſatius epiſcopus Arrianus. damnatus.*457.
Vulpes à Samſone in Philiſtæos immiſſæ. 127.

X

XErſes rex Perſarum. 274.
Xerſes alter rex Perſarum. 275.

Z

*ZAbulon filius Iacob.*41.
*Zabulon tribus.*59.
Zabulõ et Nepthalim tribus trãſlatæ in Aſſyriam a Sennacherib rege Aſſyriorum. 208.
Zacharias rex Iſrael 201.
*Zacharias propheta occiſus.*197.
Zambri rex Iſrael. 181.
*Zara,& Phares cõtendit in vtero matris,et quid ſignificet.*52.
Ziph deſertum. 151.
*Zorobabel princeps.*270.*quæſtionem regis ſoluit.tẽplum reædificat.* 275.276.

FINIS.

LOCA CORRIGENDA.

In textu Sulpicij expreſſo è codice Plantini.

Fol. 40. *verſ.* 35. *prius editis*	*editus*
56. 27. MCCC & LXXX,	LXX
100. 15. XIII *millia*	XIIII
123. 13. *viginti annos*	*viginti & duos*
131. 22. *verecundiæ*	*verecundia*
134. 1. CCC & III	CCCC & III
139. 15. *arc*	*arcam*
244. 31. *abſciſſis*	*abſciſſus*
282. 6. *Gemininum*	*Geminum*

IN COMMENTARIO.

26. 10. *anno* XXXIIII	*anno Heber* XXXIIII
43. 6. *deeptum ſibi inuidias*	*deceptum ſibi inſidias*
47. 12. *myſtiſtica*	*myſtica*
50. 24. *alij vero*	*filij vero*
72. 6. *in Aegypto fuere Aegyptij*	*in Aegypto fuere Hebræi*
73. 30. REIP. INSTITVTIO	*tolle totum*
79. 14. *Concilio*	*Conſilio*
102. 1. *regem*	*rege.*
117 37. *eſt complexum*	*eſt complexa.*
121. 37. *tenuiſſent*	*tenuerunt*
123. 15. *cap.* IX.	*cap.* X.
141. 6. RESP. AD REGES TRANSLATA.	*adde.* SAVL REX.
145. 27. *in hoſtem conijci*	*in ſortem conijci*
149. 21. *Melchola more*	*Melchol amore*
153. 14. *fines Samuelis*	*fines Saulis*
153. 37. *prophetas*] *ibidem*	*tolle. Ibidem*
155. 15. *Lib.* XXIII.	*lib.* XVIII
172. 6. ROBOAM REX	ROBOAM REX, IVDAE

174.26.	*Qua cognita*	*Qua re cognita.*
181.10.	*res eſt ſic*	*rss ſic*
195. 1.	*Hoc quartum*	*Hoc quintum*
221.21.	*regem oratio Aſſyriorum Ieglath*	*regem Aſſyriorum Teglath*
221.26.	*quoque Manaſſis*	*quoque oratio*
231.24.	*Regum cap. vltimo.*	*Regum cap, penultimo*
300.32.	*percunctatis*	*percunctatus*
244. 9.	*per iuſſionem*	*per viſionem*
261.35.	*cum*	*eum*
263. 7.	*hoſtias*	*beſtias*
267. 8.	*impediunt*	*impediuit*
299.33.	*eorum ſibi*	*eorum tibi*
332.23.	*fratrem eius Iotham*	*Ionatham*
348.10.	*venit, ac*	*vicit, ac*
348.31.	*proſpexit*	*perſpexit*
354.10.	*ſi actum*	*ſit actum*
355.24.	*Maximus Pacatus*	*Maximo Pacatus*
376.37.	*pænitētiam actam aliquot*	*pænitentiam aliquot*
381.17.	*indirecta cauſſa*	*indicta cauſſa*
391.18.	*contra eum.*	*contra eam*

IN CITATIONIBVS.

22.39.	*quaſi olea*	*olera*
47.39.	*à Domino Domini*	*à Domino nomen Domini*
58.30.	*remouens*	*reuuens*
58.36.	*det ibi*	*do tibi*
62. 9.	*operibus duri luti*	*operibus duris luti*
65. 1.	*propter opem*	*propter opera*
74.39.	*res iacuit*	*ros iacuit*
82.32.	*ſibi locum*	*tibi locum*
84.20.	*luſcos*	*aut luſcos*
85.15.	*operuit eam*	*operuerit eam*
85.19.	*domino partientur*	*domini partientur.*
88.15.	*Supphini*	*Sapphirini*
93.21.	*in tabernaculis*	*in tabulis*
99.10.	*habitabant*	*habitabat*
99.12.	*Herma*	*Horma*

11. 99.

99.25.	*contemplandam terra*	*terram*
112.36.	*omnes per circuitum*	*omnes per circuitum nationes*
112.36.	*ſed victi in eorum*	*ſed cuncti in eorum*
130. 4.	*immolarunt beſtias*	*hoſtias*
139. 5.	*Dimitte*	*Dimittite*
169.36.	*Domino Deus*	*Domine*
172.36.	*rex eius*	*rex eis*
218.26.	*patris mei*	*patris tui*
224.33.	*humiliatus eſt*	*es*
243.37.	*ſomnium indicaueritis*	*ſomnium non indicaueritis*
290. 6.	*interdicto*	*indicto*
324.16.	*cecinerunt ijs*	*ij*
325.36.	*voluntas*	*voluntatem*
326. 9.	*corporei*	*corpore*
369. 2.	*domus eius*	*domui eius*
372.10.	*aduentum Chriſti*	*aduentu*
378. 7.	*ſecum poſt*	*ſecundum poſt*
417.16.	*index*	*iudex*
417.19.	*proprio imperio, quàm mandati imperio*	*proprio arbitrio, quàm mandantis imperio*
443.27.	*magnifice ſuſcepit,*	*ſuſcepti*
428. 3.	*atque omne*	*atque ad omne*

FINIS.

SERIES CHARTARVM.

† A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.

AA BB CC DD EE FF GG HH II.

Omnes ſunt Quaterniones, præter II, qui eſt Vnio.

Laboratorio di Restauro
Leandro Gottscher
Via del Boschetto, 97
Roma